

आगमोद्धारकग्रन्थमालया ग्रन्थाङ्कः ३६

णमोत्यु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स
आगमोद्धारक-आचार्यप्रवरश्री-आनन्दसागरसूरीश्वरेभ्यो नमः
श्रीजैनशासनसौधरतम्भायमानमहोपाध्याय-श्रीमद्धर्मसागरगणिविरचितं

१०
JAN 1958

॥ श्रीसर्वज्ञशतकम् ॥

(सव्वण्णुसयगं)

स्वोपज्ञवृत्तिसमलङ्कृतं

पण्डित-श्रीअमृतसागरगणिविरचितवालावबोधसमेतं च

294.41 धर्म अमृत.
SAR-D

: संशोधक :

प० पू० गच्छाधिपति-आचार्यश्रीमन्पाणिक्वसागरसूरीश्वरशिष्यः
शतावधानी गणि-लामसागरः

*

वीर सं. २४९४

विक्रम सं. २०२४

आगमोद्धारक सं. १८

प्रतयः ५००]

[मूल्यम् १५-००

साधुभ्यो येन दत्ता जिनवचनविद्या वाचना आगमानां
चिद्भक्ता येन सर्वे जिनवरसमया वदधुता वृत्तिवृत्ताः ।

जाते यत्प्रोपदेशाज्जननयनहरे मन्दिरे आगमीये,
भक्त्या नित्यं प्रवन्दे श्रमणततिनतं सूरिमानन्दसिन्धुम् ॥ १ ॥

: प्रकाशक :

आगमोद्धारकग्रन्थमालाना एक कार्यवाहक

शा. रमणलाल जयचंद

कपडवंज (जि. खेडा)

: छत्रक :

भाईलालभाई मोहनभाई पटेल

मेनेजिंग डीरेक्टर

सहकारी छापखाना वडोदरा जि.

रावपुरा, वडोदरा,

પ્રકાશકીય નિવેદન

પરમ પૂજ્ય ગમ્ભાધિપતિ મૂલીનરેણપ્રતિભોધક વાત્સલ્યસિદ્ધિ આચાર્યશ્રી માહિંકથસાગરસૂરી-
શ્વરેણ મહારાજના શુભ આશીર્વાદથી તેમજ વિદ્વદ્ભક્ત બાલદાસિત મુનિરત્નશ્રી સ્વર્ણદેવસાગરેણ મહારાજની
શુભ પ્રેરણાથી વિ. સં. ૨૦૧૦ માં કપડવંજ ગ્રામ્યે આગમોદ્ધારક મંથમાલાની રચાપના થઇ છે.
આ સંસ્થાએ ૧૪ વર્ષના આ કૃતિ સમયમાં ૩૫ પ્રકાશનો પ્રગટ કર્યા છે.

સૂરીશ્વરેણની પુણ્યકૃષ્ણાએ, આ સદીક સમાધાવબોધ 'સર્વવશતક' નામનો મંથ આગમોદ્ધારક
મંથમાલાના ૩૬ મા રત્ન તરીકે પ્રગટ કરતાં અમોને અત્યંત હર્ષ થાય છે. આ મંથમાં મૂલ-વૃત્તિ
અને બાધાવબોધ એ ત્રણેયનો સમાવેશ છે. આ સંસ્થાના પ્રથમ રત્ન તરીકે પ્રતીકારે સદીક સર્વવશતક
પ્રગટ થઇ ચૂક્યો છે. પ્રાચીન ગુજરાતીના બાલકારી માટે બાધાવબોધમાં તેજ-પ્રાચીન ભાષા બ
રાખી છે. તેમજ ખીલ્લ અધિકારના પહેલા છેલ્લા પાંચ પાના મહત્તા ન હોવાથી પૂજ્ય ગમ્ભાધિ-
પતિશ્રીએ તેનું ગુજરાતી કરી આપેલ છે. તે બદલ અમે તેઓશ્રીના ખૂબ જ આભી છીએ.

આ મંથના પ્રકાશનમાં પૂ. સાસનકદેવોદ્ધારક ઉપાધ્યાયશ્રી હંસસાગર ગણિવર્ધશ્રીના શિષ્યરત્ન
ભૈરવિવિદ્ધ ગણિવર્ધશ્રી નરેન્દ્રસાગરેણ મહારાજે આ મંથની રચનકૃતિલિખિત સાત પુસ્તકાંએ આપવાની
ઉદારતા બતાવી છે. અને પ્રેસકોપી પૂ. મુનિશાજી શશીપ્રભસાગરેણ મ. કરેલી છે. તેમજ ઉપા.
શ્રી હંસસાગરેણ ગણિ મહારાજે આશુખ તથા મુનિરાજશ્રી પુણ્યોદ્ધવસાગરેણ મહારાજે ઉપોદ્ધાત લખી
આપ્યો તે બદલ તેઓ સર્વેનો તેમજ આ પુસ્તકનું સંશોધન ૫૦ પૂ. ગમ્ભાધિપતિ આ. શ્રી
માહિંકથસાગર સૂરીશ્વરેણ મં. ની પવિત્ર દષ્ટિ નીચે શતાવધાની લાભસાગરેણ ગણિએ કરેલ છે તે
બદલ તેઓશ્રીનો તેમજ જેઓએ કૃત્ય આદિની સહાય કરી છે. તે બધા મહાતુલાવોનો ઉપકાર માનીએ છીએ.

લિ.

પ્રકાશક

* આ.... મુ.... ખ *

પ્રભુશ્રી મહાવીર ભગવંતના પ્રથમ મણુધર અને લલિતના લંકાર એવા શ્રી ગૌતમસ્વામીજી 'ગણ'ના નામક ગણાય તેમ હોવા છતાં માત્ર વ્યાયુધ્ય વધુ હોવાના કારણે જેઓ, પ્રજાએ સ્થાપેલ ગણ-શાસનસંઘની પ્રભુના શ્રીમુખે અનુસાર પ્રાપ્ત કરવા ભાગ્યશાળી મન્યા છે તે પંચમગણુધર ભગવંત શ્રી મુદ્ધર્માદિવામીજીની સીધી પાટપરંપરાના ગણાતા શ્રીમત્પ્રાગ્વલ્લીય વિદ્યાન્ મહર્ષિઓને વિશે આશ્ચર્ય વારસો વર્ષ પહેલાં પ્રવર્તતા અનેક મહત્વના મતભેદોનાં આ 'શ્રી સર્વસંશતક' અથવા વિશે પૂઠ શ્રેયકારમહર્ષિએ આગમનીતિથી અને આગમસમ્પ્રદાયની સાક્ષીએ ટંકશાળી સંધાધાને આપેલ હોઇને નિસ્શંક વાત છે કે- 'સમગ્રદૃષ્ટિ વિદ્વદ્દરોને આ મહાઅથ સ્વોપચરિત્ર તેમજ એ મનનેના અનુવાદ, નિર્જના આત્માને વિશે સમ્યગ્જ્ઞાનના અભૂતપૂર્વ દીવડાએ પ્રકટાવનારો શાસ્ત્રવાપૂર્વક આત્મ-ભૂષણ બની રહેશે.'

શ્રાગસસમ્રાટ અકબર બાદશાહ પ્રતિબદ્ધ મહાન્ આચાર્યભગવંત શ્રીવિજયહીરસરી-ધરજી મંડળીના સહાધ્યાસી અને તેઓશ્રીના શુરવર ગચ્છાધિપતિ પૂઠ આઠ શ્રીવિજયદાનસરી-ધરજી મંડળીના પવિત્ર હસ્તે તેઓશ્રીને આચાર્યપદ્મ પ્રદાન કરાવનાર આ પૂઠ સમર્થ અથ-કારમહર્ષિનું વિદ્વન્ભવિષ્યાત એવું પ્રભાવક પુસ્તકનામ છે 'પૂઠ મહામહોપાધ્યાયજીની જન્મ-સામરજી ગણિવર.'

કે જેઓશ્રી-પ્રેતાના તે સત્તરમી સદીના સત્તાકાલે પ્રજાશાસનમાં સૂત્ર અને અર્થોના વિખીત અર્થો કરીને પ્રવર્તતા કુમતવાદીઓને મધ્યાહ્નકાલીન સૂર્યની જેમ સર્વાંગ પ્રવેશ કરાવે તેવા શ્રોત્ર-પ્રતાપી જ્ઞાનસાગર હતા. અને તેથી તે કાલે પ્રજાશાસનમાં તેઓશ્રી 'વાલિગજકેસરી-કુમતતતિચિર-માત'ક-કલિકાલક્રુતકેવલી' ઇત્યાદિ ગિરદોથી નિરપવાદ ખ્યાત હતા.

'પ્રજાશાસનમાં તે કાલે પ્રજાના સિદ્ધાંતો' પ્રેતાનામાંના પશુ અનેક દેષીએ વચ્ચે પ્રાજ્ઞ-સરોસટપણે નિરૂપાધી રક્ષણ કરનાર તેઓશ્રી એક જ તેવા અસાધારણ શાસનપ્રાણ અને શરવીર શાસનરક્ષક સુભાટ હતા' એમ તત્કાલીન ઇતિહાસ તથા 'શ્રી હીરસૌભાગ્ય મહાકાવ્ય' અને 'શ્રી વિજયપ્રશસ્તિ કાંઠ્ય'માં પશુ ગવાએલી તેઓશ્રીની ઉત્કલ્પલ વરોગાવાઓ આદિને આધારે-તેઓશ્રીની હયાતિથી પ્રારંભીને અઘાપિ પર્વતના રવ-પરપક્ષી પ્રતિરપર્ધી વિદ્વાનોને પશુ-કળ્લ કરું પડેલ હોઇને લલિતના પશુ તેઓદેવી વિદ્વાનોને શાસનના છેડ સુધી કળ્લ કરવું પડે તેમ છે.

[વિદ્વદ્ધાકવરોએ પ્રજાશાસનના આ અબેડ જ્ઞાનકોષીવર પૂઠ મહોપાધ્યાયજી મંડળીના સર્વાંગીણ શાસનતેવનો અનુભવ કરવા માટે વિઠ સંઠ ૧૬૬૩માં પૂઠ મહાક્રુત આગેઓદારક આચાર્ય-દેવેશશ્રી આનંદસાગરસરીશ્વરજીએ, ભગવંતગરી પ્રસિદ્ધ કરેલ 'પ્રવચનપરીક્ષાની મહત્તા' સંદર્ભ સંબંધ પ્રમાણિત્ય આમાણિક નિબંધ સાદાંત મનપૂર્વક વાચવો જરૂરી છે, એ નિબંધ વાંચવાથી

તેજોશ્રી, 'સત્યનું નિર્જયતાપૂર્વક સમર્થન' અને અસત્યનું નિંદરતાપૂર્વક ખંડન કરવાના સ્વ-પરતો અસમાન્ય બેદ નહિ ધરાવનારા નોંધપાત્ર મધ્યસ્થ હતા' એ વાત પણ સ્પષ્ટપણે પર ક્રાંતારોહ બધા પાસે તેમ છે.

દીક્ષા-આધ્યાત્મિક-શાસ્ત્રીય અને વાદવિજય

તે પૂઠ મહામહોદયી મહામહોપાધ્યાયજી મં. શ્રીના પ્રતિબેધક યાવજીવ વિગ્રહોના ત્યાગ-વાળા મહાસંવેગી શ્રી 'જીવધિગણિધર' હતા. તેજોશ્રીની દીક્ષા તેમજ વડીદીક્ષા, પૂઠ ગચ્છનાયક આચાર્યશ્રી આનંદવિનયસૂરીશ્વરજી મં. શ્રીના પવિત્ર હરતે વિઠ સં. ૧૫૬૫ કે ૬૬ માં થયા બાદ તેજોશ્રી પૂઠ હીરસૂરિજી મં. સહ શ્રાદ્ધવિનિમા સમગ્ર -આયસાત્મના પારમાર્થી બન્યા હતા. તેજોશ્રી, પૂઠ આં. શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મં. શ્રી કરતાં મોટા હોયને 'શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી'ના 'કવિના જુવેન સંનિધિસંસ્થિતમાજા' ઈત્યાદિ વચનો સુબળ-પૂઠ આં. શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મં. શ્રીની શોભાને વધારનાર તરીકે પણ સાસનાલકાર હતા ! તેજોશ્રીને સહજ પંચાંગી આગમસાક્ષોનો અભ્યાસ, પૂઠ શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મં. શ્રીના ગુરુદેવ પૂઠ આં. શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજે પૂર્ણવાત્સલ્યવાદે કરાવેલ. તેજોશ્રીએ જેમ સં. ૧૬૧૭ માં પાટણમાં બહેર વાદ કરીને ખરતરોને હરાવેલ, ખરતર પ્રધાન જેસલમેરમાં પણ ખરતરોને બહેર રીતે વાદમાં બારે બોલા પાડવા પૂર્વક હરાવેલ ! તેમજ અ. શુ. સુરજ ડાર સુરતની 'કશ્યપકાંસિકે' પચપાટીની હુન્નિપ્રકાશના લખાણ મુજબ સ. ૧૬૪૩ માં અકબર ખાદશાહની સલામાં પણ વાદ કરીને ખરતરોને હરાવેલ. તેજોશ્રી પૂ. હીરસૂરીશ્વરજી મં. ના સ્વર્ગવાસ પછી એ વર્ષે એટલે કે સં. ૧૬૫૪માં ખલાતમુકામે સ્વર્ગત બન્યા હતા.

તેજોશ્રીએ મહા અર્થગંભીર રચેલા ગ્રંથોની ઉપલબ્ધિ યાદો.

તેજોશ્રીએ સં. ૧૬૧૪ માં પ્રથમ અર્થ 'તત્ત્વતરંગિણી' ખર્ચાએ ! બાદ ૧૬૧૭ માં પાટણમુકામે ખરતરોને ખરાબવિત કર્યા બાદ (૨)-બોધિકમતોત્સવ પ્રતિપિકા, (૩)-ઉત્તરેાહવાટનકુલક, (૪)-૧૬૨૮ માં હરપંકિરણાવલી, (૫)-પ્રવચન પરીક્ષા તથા (૬)-પદ્યેષણા દશસતક અર્થ રચેલ. બાદ (૭)-કર્મપ્રશિક્ષા પ્રતિપિકા, (૮)-જીવદીપપ્રવાહિનીટીકા, (૯)-ગુરુતત્ત્વપ્રદીપિકા, (૧૦)-સર્વસતક (૧૧)-આપમાનવિજિ-સતક, (૧૨)-મહાવીરસત્ય, (૧૩)-તપાગચ્છપદાવલી, (૧૪) નવનિહરી આદિ અનેક લઘુ અને પ્રોત્તમ અર્થોની રચના કરી છે.

આ અતુલાદઅર્થ, ત્રિવિધે અભિનંદનીય છે.

ઉપર પ્રોદ સંસ્કૃત-પ્રકૃતભાષામય વિદ્વદ્ભોગ્ય ગ્રંથોમાંના (અર્થકર્તાશ્રીની વિલમ્બનતામાં પૂ. સેન સૂરિજી મં. ના હાથે સં. ૧૬૪૨-૪૩ માં એ પ્રથમ ખરતરો સામે રાજસલામાં વિજય મેળવેને અગ્રવાદના મેગલસુબ્યા ખાનખાનના સાહીવાજીએ પૂર્વક અમદાવાદમાં ફરીને તપાવ્યજનો. 'જીવપદ્ધતિ' લગાવનાર) 'શ્રી પ્રવચન પરીક્ષા' ગ્રંથની જેમ અર્થકર્તાના સ્વર્ગગમન બાદ (અર્થોએ સં. ૨૦૧૧ માં પ્રસિદ્ધ કરેલ 'કુખતાલિવિષ્ણુશ્રીમંતિવિરતરંગિણી' ગ્રંથમાં બધાના મુબળ) આગળમાં જહાંગીર ખાદશાહની સલામાં પૂ. ગચ્છદિપતિ આ શ્રીવિજયદેવસૂરિજી મં. તથા તે સ્વર્ગતમહોપાધ્યાયજી મં. શ્રીના અખર નિદાન સિખરત મહોપાધ્યાયજી શ્રીનેમસાગરજી ગણિવરના હાથે આજીવસંસ્કરિ-સિદ્ધિચંદ્ર-શાસ્ત્રય પ્ર આદિ આજીવસંસ્કરણીય અખર નિદાનોની સાથેના વાદમાં બચત વિજય મેળવેને ખાદશાહ જહાંગીરના સાહી

આ અપૂર્વ દેશશાસી અનુવાદે અશ્વઘાથી નિમ્નોક્ત ધીનાઓ તે તે અશ્વકર્તાની હયાતિના અનેક નિસ વાદી મતવ્યોને શાસ્ત્રાધારે નિષ્કૃત અર્થના પ્રાપ્ત થતી હોઇને સમ્યક્દષ્ટિ કથ્યાપુઘાથી જનોને દીર્ઘકાલીન નિસ વાદમાંથી યુક્ત કરીને સત્ય અર્થથી વાસિત કરનારી છે. જેમકે— ૧-૩૧લી ભગવતને અપવાદનો અભાવ હોય, ૨-અપ્રમતસુનિને પ્રાણુતિપાતાદિની પ્રતિસેવના આશોને તો હોય જ નહિ, ૩-સુનિને નદી ઉત્તરવાની અનુસારા ૩૧લી ભગવતને જસના ધ્વેણી વિરાધનાની અનુસારો અભાવ છે, ૪-માસંસકલ્પના સમ્યક્ધવનું નાશકપણું છે, ૫-સમ્યક્દષ્ટિ પાસંદવાદિને માંસભક્ષણુનો અસંભવ, ૬-૩૧લી ભગવતને વાયુકાયની વિરાધનાનો અભાવ હોય છે, ૭-૦૦૪થી ને પ્રાણુતિપાતાદિ થાય તે હશ્વસ્થપણું જીવ્યુવાનારા ચિહ્ન છે, ૮-પ્રાણુતિપાતાદિ ચિહ્નો મિથ્યાકારારિ ચિહ્નોથી જીવ્યુ છે, ૯-૩૧લી ભગવતને આજવને સર્વજ્ઞ અભાવ હોવાનું સમર્થન, ૧૦-૩૧લી ભગવતને હેય અને ઉપારિયનો અભાવ હોય છે, ૧૧-૩૧લી ભગવતને અશ્વકયપરિહાર રૂપેય પ્રાણુતિપાતાદિ ન હોય, ૧૨-મિથ્યાદષ્ટિએ કરાતા ધર્મગુણની પ્રશંસા કરવામાં સમ્યક્દત્તના અતિચારનું બીજ રહેલું છે, ૧૩-પરમાત્મા બિનચંતની જેના અનુબંધ થાય તે વિક્સ જેવા છે, ૧૪-મિથ્યાત્વ સંકલિતના અનુકલન અર્થના હેતુપણુવાળા છે, ૧૫-અમાલિને અનંતસંસાર છે, ૧૬-સંસારિનું અર્થિ પણુ ધર્મ છે એ વચન ઉત્સરમિથ છે, ૧૭-કેમાર્ગગામીઓની કિયાનો તિરસ્કાર કેરોય ઉચિત છે.” છતાંપણી.

આ પરમ આત્માપકારી બ્રહ્મા તેવા શુદ્ધપ્રદીપણામય દેશનાળી નિર્ણયે અનેક લોકોને આપણ ઉપલબ્ધ થવા કુલ્લિ છે.

ਈ.

ક્ર. હંસસાગર [રાજકોટ સ. ૨૦૨૪ શ. દુ. ૭ સુબ.]

જમોલ્યુ ણં સમગસ. મતવઓ મહાવીરસ

ઉપોદ્ધાત

ઉપક્રમ-છતેશ્વર ભગવાનના શાસનમાં સ્વાધ્યાયને મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે. એ વાતનો છ પ્રકારના અર્થમાં તપમાં નિર્દેશ છે. તે ઉપરથી ક્ષિત થાય છે. આથીજ મુનિઓ સ્વાધ્યાયમાં મગ્ન રહેતા હોય છે. સ્વાધ્યાયની અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં એક પ્રવૃત્તિ અંશરચનાની પણ છે. આને શીધે આજે આપણી પાસે અનેક પ્રકારે જોવા મળે છે. તેમાં કેટલાએક અદ્વિતીય હોય છે. પ્રાયઃ આ રચનાઓ સ્વપરના હિતાર્થે હોય છે. અમણનિર્મથો સ્વયં નિરુપક હોય છે. તેમને અંશકાર તરીકે ખ્યાતિ મેળવવાની સ્પૃહા હોતી નથી. છતાં પણ બાલકપોના બેધાર્થે અંશરચના કરતા હોવાથી તેઓ અંશકાર તરીકે ગણાય છે. વિક્રમની ૧૭ મી શતાબ્દીમાં પણ સાહિત્યવિષયક અનેક પ્રકારે રચાય છે. એમાં પ્રસ્તુત 'સવવણુ-સવગ' પણ એક વિશિષ્ટ કૃતિ છે. આના કરતાં મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગર ગણિવર છે. આની ઉપર સ્વેપમ્નવૃત્તિ છે. તેમજ પૂજ્ય ધર્મસાગરજી ગણિના સંતાનીઆ પંડિત શ્રી અમ્ભૂતસાગરજી ગણિએ મૂલ તથા વૃત્તિનો બાલાવબોધ (અનુવાદ) રચેલ છે.

પ્રસ્તુત અંશમાં મૂલ-વૃત્તિ અને બાલાવબોધ એ ત્રણેય છે. તેથી અથમ મૂલકારના પરિચયથી ઉપોદ્ધાતની શરૂઆત કરીશું.

અંશકર્તાના જીવન અને કવન

પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી ગણિવર શાસનના અણુમેલ બધાકાર અને તે સમયના સંસ્કૃતના અપ્રતિય-સચ્ચ જ્ઞાતા હતા. આ મહાપુરુષના જન્મ તથા બીજી બાબતો વિશેષ રીતે ઉપલબ્ધ થતી નથી; કારણકે શાસનના કાર્ય કરનારાઓને પોતાના નામની જરાય દરકાર હોતી નથી પછી પરિચય આદિની તો વાતજ કમાથી ! આપણે જેમ જેમ પૂર્વકાલ તરફ દૃષ્ટિએ કરીશું તેમ તેમ આ વાત સ્પષ્ટ રીતે અને દ્વંદ્વપણે જણાશે. નિમ્નલિખિત એક પ્રસંગ ઉપરથી આપણે જાણી શકીશું કે આપણા પૂર્વજોને આ બાબતોની પોતાના મનમાં કોઈ કિંમત નહોતી. તેમને મન તો શાસનની જ અમૂલ્ય કિંમત હતી. જુઓ રાજા સંપ્રતિએ આર્થસુહૃતસરિણ મહારાજના ઉપદેશથી સવાકોઠિ જિનપ્રતિમાઓ ભરાવી હતી. પરંતુ કયાંય પણ પોતાના નામનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી. આ આપણા પૂર્વજોની નિરુપકતા હતી. તેમ છતાં પણ 'પૂ. મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણિ' સંબંધિ એ માહિતી મળે છે. તે અને પ્રમટ્ કરીશું.

જન્મ-માહિ—આ મહાપુરુષનો જન્મ વિ. સં. ૧૫૭૬ મૃત્યુએ હોવો જોઈએ જન્મસ્થાન નિશ્ચિત જાણી શકાતું નથી. તેઓ ઝોલવાલ વંશના હતા. આજીવન વિકૃતિયાગી થી જીવધિગણિ તેમના પ્રવૃત્તિબોધકેશુર હતા. બ્યારે દીક્ષા પ્રાપ્ત વિ. સં. ૧૫૯૫ અગાઉ તપગચ્છાધિપતિ ક્રિયાદારક થી આજીવન વિચલસરિણ પવિત્ર હરતે થઈ હતી. અને આચાર્યથી રાજસાગરસરિણના શિષ્ય આ, શ્રી વૃહિસાગરસરિણના શિષ્ય તરીકે જાહેર કરાયા. આ હકીકત તેઓઓના પ્રશિષ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી શાંતિસાગર ગણિવરે રચેલ કંપસૂત્રની 'કંપકૌમુદી' નામની ટીકા ઉપરથી સમજી શકાય છે. ગણિપદ સંબંધિ ક્રાંત ૨૫૫ માહિતી મળતી નથી. પરંતુ વિ. સ. ૧૬૦૬ પહેલાં તો અવસય થઈ હતી. કારણકે તેઓશ્રી 'જગદ્ગુરુ' ની સાથે દેવગિરિ ન્યાયશાળાને અધ્યાસ કરવા ગયા ત્યારે તેઓશ્રી ગણિપદથી અલકૃત હતા. તે વાત કીરતીલાયક કાવ્યની ૨૭૦ પદ્મ ૫૨ની શ્લોક ૭૨ સર્ગ ૬ ની ટીકાના 'પણિદેવેન ચ અર્થાત્ ધર્મસાગરગણિના' એ

પદોથી નિશ્ચિત થાય છે. તપગચ્છનાયક શ્રી વિજયદાનસુરિજીએ વિ. સ. ૧૬૦૮ માં મહા સુદ ૫ સુરવારના શુભદિવસે પુષ્પનક્ષત્ર અને અમૃતસિદ્ધિચોખમાં નાઠહાઈ આગમાં તેઓશ્રીને ઊપાધ્યાયપદ આપ્યું હતું. તેઓશ્રી જગદ્ગુરુ શ્રી હીરસુરિજીની સાથે (તે વખતે હીરહર્ષ નામ) દેવગિરિ (દેલતાવાદ) માં ન્યાયશાસ્ત્રને અભ્યાસ કરવા ગયા હતા, અને તેમાં નિપુણતા પ્રાપ્ત કરી હતી અને આગમને અભ્યાસ વીરપ્રભુની ૧૭ મી પાટે ખીરાજમાન શ્રી વિજયદાનસુરિ પુરંદર પાસે કર્યો હતો. અને બ્યારે (સં. ૧૧૧૦) માં મહો. શ્રી હીરહર્ષને આચાર્ય પદની આપી ત્યારે મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી મણિવરને ૬૩૬૦૦૦ સ્થાક પ્રમાણ. ૪૫ આગમે સમર્પણ કર્યા હતા. (જુઓ-બૈન ૫૨'૦ ઇતિ ૦ ૫૩ ૭૦૨) તેઓશ્રીએ આગમેનો અભ્યાસ પૂર્ણશ્રી પાસે કર્યો છે. તે વાતનો નિર્દેશ પોતેજ રચેલા 'તપગચ્છપદાવલી' નામના મંથમાં પૃ. દાનસુરિજી મ. ના વર્ણનકારા કરે છે. જુઓ 'માદશામપિ શિષ્યાર્ણાં ક્રુતાદિદાને વૈભવનાત્કારિ ઝનેકવરિકાદશાસ્ત્રપુલ્કકચુદિકારિ' इत्यादि तथा अवयवपरीक्षांनी ૪ થી ગણ્યાની અવતરણિકાથી પણ સમગ્ર સકાશે. જુઓ 'શાન્તસમ્પદેતુત્ત્વેન પરમોપકારિણં સુરિં સ્થુતિમોચરીકુવૈચાદ-' (અવચન ૦ ૫૩ ૮) વિ. સં. ૧૬૫૩ માં ૭૪ વર્ષની વયે આ પૂર્ણ મહર્ષિયું સ્વર્ગગમન થયું હતું.

પૂજ્યશ્રીનો શાસન ઉપર અવિચલરાગ-

તેઓશ્રીનો શાસન ઉપરનો અનુરાગ અપ્રતિમ - અબ્બેક હતો. આ વાત તેઓશ્રીએ શાસનને અર્પેલા સ્વકૃત ગ્રંથરત્નોમાં મૂર્ત સ્વરૂપે દેખાય છે. તે સમયે શાસન સમક્ષ ધણી જ મુશ્કેલીઓ ઉભી થતી હતી. શાસન પણ ભયમાં મૂકાઈ ગયું હતું. અને વીર પ્રભુના શાસન ઉપરની અવિચલ ને શ્રદ્ધાની મજબૂત ગાંઠ તે પણ હીલી પડતી જતી હતી. ત્યારે પોતે ભતેજ ધણી મુશ્કેલીઓ વચ્ચે પણ ચિંહની નેવા પરાક્રમી બની દર્દ રીતે આવા અમૂલ્ય ગ્રંથરત્નોની શાસનને ભેટ કરી હતી. આને પણ એક પ્રકારની હવા ભમતી ભય છે છે- દરેક ધર્મને સરખા ગણવા આ રીતે બ્યારે સાચી શ્રદ્ધાની ભોત જુઝાઈ રહી છે. ત્યારે તેમના ગ્રંથો- તે જુઝાલી ભ્યોતને સચેત રાખવામાં સફાવજૂત બની રહ્યા છે. અને તે મદદ તેઓશ્રીના આપણે ખૂબ જ મદદી છીએ.

૬
પૂજ્યશ્રીને કૃતિકલાપ

ક્રમ/ક	નામ	વિષય	રચના સંવત	પ્રકાશક	પરિમાણ
૧	હરિયાવહિવા છત્તિલિયા (ઈર્વાપથિકી ચર્ચાલિકા)	ઇર્વાપથિકી કથાસિદ્ધિ	૧૬૨૬	આગમેશ્વર સંમિતિ સં. ૧૯૮૩	૩૬
૨	" કૃતિ	"	—	—	—
૩ A	ઔષ્ધિકમતોત્સવપ્રવીપિકા	ખરતરમતખંડન	૧૬૧૭	આગમેશ્વર સં. ૨૦૧૮	—
૪	" કૃતિ	"	—	—	—
૫ B	વૃદ્ધિમયવસ્તુત્તં (ઔષ્ધિકમતોત્સવોદ્યાદનકુલકમ્)	ખરતરના ઉત્સવોદ્યાદન	—	આગમેશ્વર સંમિતિ ઈર્વાપથિકાન્તર્ગત	—
૬	" અવચૂરિ	—	—	—	—
૭ C	કલ્પકિરણાવલી (કલ્પસુવટીકા)	બિનચરિત્રો રથવિરાવલી અને સામાચારી	૧૬૨૮	આત્માનંદ સમાભાવનગર સં. ૧૯૭૮	૪૮૧૪
૮ D	કુપલકોલિયસહસ્તકિરણ (કુપલકોલિયસહસ્તકિરણ)	દિગ્દર્શક દશમતોત્તં ખંડન	૧૬૨૬	શ્રી. કે. પેટી. સં. ૧૯૬૩	૧૨૦૫
૯	સ્થોપકકૃતિ	—	—	—	—
૧૦ E	જરામજાનાં નિદ્રાવસ્થાપના-યુતો મૂલપુરુષવાદ :	ખરતરોત્પતિ	—	ઈર્વાપથિકાન્તર્ગત	—
૧૧ F	શુભપરિવાહી (શુભપરિવાહી)	રથવિરાવલી	૧૬૪૮	વિજ્યનાતિથરિ.	—
૧૨	" ટીકા	તાપાચમળી સેનશરિ સુધીની પાટપરપરા	—	જીન લાયબેરી અમદાવાદ સં. ૧૯૬૬	—

- A. આર્ત અપરનામ આશુદીકમતોત્સવપ્રવીપિકા છે.
 B. આર્ત અપરનામ ઔષ્ધિકમતોત્સવોદ્યાદનકુલક સંભવ છે.
 C. કલ્પસુવટીકા આટલી મોટી ટીકા સૌ પ્રથમ રચાઈ છે.
 D. આર્ત અપરનામ 'વચનપરિક્ષા' પ્રવચનપરીક્ષા છે, આ નામ બગદાર થીકોરસંસ્કૃતિએ આપેલ છે.
 E. આના કરતાં પૂજ્ય મહોપાધ્યાય કોવા બોધ્યો?
 F. આની ઇંગ્લેં અને 'વપાત્તવકુલકીસુવટી' એવું નામ છે.

ક્રમાંક	નામ	વિષય	રચના સંવત	પ્રકાશક	પરિધાન
૧૩ A	જંબુદીવપણતી ટીકા	જંબુદીવનો પરિચય	૧૦૩૬	અપ્રકાશિત	"
૧૪ B	તત્ત્વતરંગિણી (તત્ત્વતરંગિણી)	તિથિવિચાર	૧૬૧૪	મ. કે. પેટી	૧૨
૧૫	" વૃત્તિ	"	—	રતનામ સં. ૧૬૬૦	"
૧૬ C	ધર્મતત્ત્વવિચાર	તાર્કિક વિચારણા	—	"	"
૧૭ D	નયચક્ર સદીક	નયોની વિચારણા	—	"	"
૧૮	પદ્મોત્પલવાદસંગ્રહાસયગ (પદ્મોત્પલવાદસંગ્રહાસયગ) સદીક	પદ્મોત્પલવાદ તિથિ નિર્ણય	—	મ. કે. પેટી રતનામ સં. ૧૬૬૨	૧૧૦
૧૯ E	મન્નામરસ્તોત્ર	મન્નામરસ્તોત્ર ગ્રંથોત્પત્તિ	૧૧૨૬	"	"
૨૦	મહાવીરવિજયસિદ્ધાન્તિકા	દિગ્દર્શક દશ મંત્રોની	૧૬૧૬	આગમેનું ગ્રંથ	૩૨
૨૧ F	" વૃત્તિ	આલોકના	—	સં. ૨૦૧૮	૧૧૫૦
૨૨	ધીરજિનયોત્ (ધીરજિનસ્તોત્ર)	મહાવીર પરમ્પરાઓની રજૂતિ	—	આગમેનું ગ્રંથ	"
૨૩	" ભવચૂરિ	"	—	સં. ૨૦૧૮	"
૨૪	પોદ્દશસ્ત્રોક્તી	જ્યોત્ષ્ઠિ ઉત્સવોનું	—	આગમેનું ગ્રંથ	૧૬
૨૫	" વૃત્તિ	નિરૂપણ	—	સં. ૨૦૧૮	"
૨૬	સન્વણ્ણસયગ (સર્વજ્ઞશતક)	સર્વજ્ઞનું સ્વરૂપ	—	આગમેનું ગ્રંથ	૧૨૩
૨૭	" વૃત્તિ	"	૧૬૧૦	સં. ૨૦૧૨	"
૨૮	સુતવક્ત્રાણવિહિસયગ (સુતવક્ત્રાણવિહિસયગ)	સુતની વ્યાખ્યાનો	—	આગમેનું ગ્રંથ	૧૦૦
૨૯	" વૃત્તિ	"	—	સં. ૨૦૧૮	"

- A. આ વૃત્તિ અન્યારે પ્રાપ્ત થતા જંબુદીવપ્રમુખિની ટીકાઓમાં સૌથી પ્રાચીન છે, કુલસાગરગુણિ પુણ્ય આની ટીકાના ઉલ્લેખ કરે છે. (પ્રકાશિત સંગ્રહ)
- B. આનું આપાતર શાસનકંટકોદારક હિપાં શ્રી હંસસાગરજી ગુણિએ પ્રકાશ પાડેલ છે.
- C. આ ગ્રંથ અપ્રાપ્ય છે.
- D. આ ગ્રંથ અપ્રાપ્ય છે.
- E. આનો પ્રારંભ 'કૃષ્ણમદેવવપ્તમુલ' થી શરૂ છે. અપ્રાપ્ય છે.
- F. આને કેટલાક 'વર્ધમાનવાવિશિષ્ટ' પણ કહે છે.

શ્રીમંત ઉલ્લેખો અને તેનું નિરાકરણ

“મોટા સાગનાં કેટલાંએકડું એમ માનવું છે કે- ‘ઉત્તરવંશકુળ’ અપરનામ ‘ગુરૂત્તરવંશ’ ના રચયિતા પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસમિરણ ગચ્છિવર્ધ’ છે. પરંતુ આ વાત બામક છે. કેમકે તેઓ આ ગ્રંથનો કર્તા છે જ નહિ. એમણે પોતાના ગ્રંથોમાં આ ગ્રંથની સાહિત્યોદીધી છે. જુઓ-શ્લોકસંતોં ૫૪ ૧-૨-૩-૪ વિગેરે તથા અવધન પરીક્ષા પત્ર-૧૭૬ તત્તીયવિભાગમાં પદે મી ગદ્યાની કૃતિ વિગેરે.

ગુરૂત્તરવંશીય ગ્રંથની રચનાનો સમયનિર્ણય

આ ‘ગુરૂત્તરવંશીય’ નામક ગ્રંથના કર્તાનાં નામનો ઉલ્લેખ મળતો નથી. આ સ્વોપસંદેશિવાળા ગ્રંથની રચના, વિકસની ૧૪ મી સતાબ્દીમાં થઈ છે આ ગ્રંથમાં ‘જિસ્તુતિક’ અત્યંત ખંડન છે. અને તે સતી ઉત્પત્તિ સં. ૧૨૫૦ માં થઈ છે. તેથી સં. ૧૨૫૦ થઈ આ ગ્રંથની રચના થઈ છે. ૫૫૦ સોમસુદરસંવત્સરના સાત્રાભ્યમાં મુનિસુદરસંવત્સરના સિંધુ પેશિત હર્ષચંપુકૃત ‘આદ્યવિધિવિનિશ્ચય’ નામના ગ્રંથમાં (આ ગ્રંથ અપ્રકાશિત છે) પણ આ ગ્રંથના એક શ્લોકની સાક્ષી આવે છે. જુઓ-‘હું મન્દેન્દ્રિયવદ્નકાલજનિતઃ’ ધત્વાદિ. આ શ્લોક ગુરૂત્તરવંશીયના પ્રથમવિભાગમાં ૨૧ મો શ્લોક છે. એ કે ગુરૂત્તરવંશીયમાં એ શ્લોક છે તે અને આદ્યવિધિવિનિશ્ચયમાં એ શ્લોક છે તેમાં થોડો ફરક છે. ગુરૂત્તરવંશીયમાં આ શ્લોકનું અર્થ-‘અત્યંત’ કાલે જિસ્તુતિકો મતદ્રવ્યમયઃ પશ્યાપિ પક્ષા અમી’ અપ્રમાણ છે. બ્યારે આદ્યવિધિવિનિશ્ચયમાં ‘વર્ષે જિસ્તુતિકઃ કલોઃ જિનમતે જાતા સ્વકીવાડાંદ્રાહા’ આ પ્રમાણે છે. છતાં પણ એ શ્લોક આદ્યવિધિવિનિશ્ચયકારનો ધર્મી. ‘અરણ્યકે-પોતે આ શ્લોકની સરખાત કરતાં પહેલાં ‘તથાહિ’ આ પ્રમાણે લખે છે. અને પાનાં ૪૪ ઉપર ‘વિશ્વાર્કકાલેઽજ્ઞાતઃ’ ‘હૃતિચનાત્’ આ પ્રમાણે લખે છે. ‘અન ચચનાત્’ એ શ્લોક પ્રાયઃ અન્યરચિત-શ્લોકાદિની સાક્ષીમાં મુકાય છે. આદ્યવિધિવિનિશ્ચયની રચના વિ. સં. ૧૪૮૦ ની છે. તેથી ગુરૂત્તરવંશીયની રચના ૧૪૮૦ ની પહેલાંની છે. તે નિશ્ચિત છે. વળી બાની રચના ૧૪ મી સતાબ્દીની છે તે પૂજ્ય ગ્રંથકાર સ્વયં આ ગ્રંથના ૮ મા વિભાગના ૧૪ મા ‘પતતુ ક્ષેમકીર્ત્યાયા’ શ્લોકમાં જણાવે છે કે-ગુરૂશિષ્યનો હર્ષવાણ આગમોત્સાર આ ચારિત્ર આચાર્યશ્રી વિજયવંસરિણનો સિંધ્ય આચાર્યશ્રી ક્ષેમકીર્તિસરિણ વિગેરેમાં છે. (જુઓ ૧૪ મા શ્લોકની વ્યાખ્યા). આ ઉપરથી નક્કી થાય છે કે-ક્ષેમકીર્તિસરિણના સમયમાં આ ગ્રંથકાર થયા છે. અને ક્ષેમકીર્તિસરિણ વિકસની ૧૪ મી સતાબ્દીમાં થયા છે. ‘શ્રી ક્ષેમકીર્તિસરિણે વિ. સં. ૧૩૩૨ માં ગુરૂત્તરવંશ ૬૫૨ વૃત્તિની રચના કરી છે. તેથી આ ગ્રંથકાર પણ તે સમયે વિજયન હતા એમ કહિત થાય છે. તેથી આ ગ્રંથ પણ ૧૪ મી સતાબ્દીના નક્કી થાય છે. તથા ગ્રંથકાર સ્વયં વિશ્વાય છે ના ૨૫ ના શ્લોકની કૃતિમાં જણાવે છે કે- ‘હી વસ્તુપાલ. શ્રી તેજપાલ-કાંબુકીરિયદ-સાધુમીસ્તસિદ્ધિપ્રથુતથોડુના-વર્તમાનકાલે’ તુર્યસ્તુત્વા-તુર્યસ્તુતિવહુમંતેન : સૌ કીર્તયેજલપ્રથેતયથ શાલવર્ષમાલકા અમુચ્ચ.’

વસ્તુપાલ-તેજપાલ-સાધુશ્રી, પેશડ-સાધુશ્રી, જ્ઞાનસિંહ વિગેરે. વર્તમાનકાલમાં અત્યંત સુતિના પંકજાનકરવા વડે-શ્રી. શ્રી વયજલ વિગેરે કાંસનના પ્રભાવકો ક્ષયા.

આ ગ્રંથની પ્રતિ પૂના (સાકારકર) હાણી, અમદાવાદ, સુરત (જેન આનંદ પુસ્તકાલય) આમ્રા, મહેદા, વિગેરે રજીસો છે.

આં પ્રાચીન અત્યારે મહત્તી પ્રતાપ પ્રાપ્ત થઈ છે. ૧૬૮૭ની લગભગ દાયકા એમ કહાય તેથી આની પ્રશસ્તિઓના સંગ્રહમાં એક કાષ્ટપર્ણા ૧૬૮૭ની હોવાનો ઉલ્લેખ છે તે ઉપરથી જણાય છે. અને એ પ્રત પાટણની કોઠા પ્રત ઉપરથી ઉતારી છે. અને તે પ્રત (પાટણમાં) વિમલસાગરજી ગણિ, વાનસાગરજી ગણિ, વિવેકસાગરજી ગણિ, અને વિનેશવિમલ ગણિ આ ત્રણ જણાય છે. ૧૬૯૩માં ઉતારી છે. આ તત્ત જિનચરણ શ્રેણી ૪૫૬ ૧૦૭૨ જેના જણાય છે. સં. ૧૬૯૩માં પ્રત ઉતારવાની વાત વિરતાધારી ડુંગરવિદ્ય-પ્રદીપની પ્રશસ્તિમાં વિવેકવિમલ ગણિ જણાય છે. ડુંગરવિદ્યપ્રદીપની પાછળ આ પ્રશસ્તિ છે, અને આ પ્રશસ્તિ નિવરણ શ્રેણીમાં સં. ૧૦૭૫ા ઇલાવીમાં છપાઈલી છે.

બીજી ક્ષત્રત્રપ્રદીપમા તે 'પંચ કુતોલ' ખંડ છે, જુઓ. 'હું મળેન્નિવકત્રકાલઝનિવ' પ્રકોઝસ્તિ રાકાકિલો' इत्यादि (पिंभा १ गाथा २१) नमरे पूनं धर्मआमरको हः कृतो'ल' खंड' છે, જુઓ. 'મીમ્સુવિભામોલોપનામરકામોલ' સર્વે વદામુકુલ્યાવા' इत्यादि (भद्रापरानिनिडा श्लोक ५) તેજ પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયણ આ શ્રવણ સાક્ષી થણે જ્યાને રૂ છે. પશુ કથય 'મલ્લત' શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો નથી. જુઓ પશુ પશુ હઠ શકે ગાથા ૧૦૭માં પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયણ પશુ છે કે 'ચિત્તવત્તસુ મલ્લતુકુલચિત્તરજાનોલો વોષ્યઃ' અર્થ જ્યાજુ છે-કે. સારી કરેલી પશુ કથાય ક્ષત્રત્રપ્રદીપ સાક્ષીમાં 'મલ્લત' શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો નથી.

[illegible]

D

D

[illegible]

વળી એક પત્ર પણ રજૂ કરવામાં આવે છે અને પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીનો આ પત્ર છે. તેમ કહેવામાં આવે છે. પરંતુ આ પત્રમાં કોઈ સંવત્ કથાં પશુ નોવામાં આવતી નથી. અથવા પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીની ઉપર કે નીચે, સહી અથવા હસ્તાક્ષર પણ નોવામાં આવતા નથી. ખાસ હકીકત તો એ છે કે—પૂન્યશ્રીએ તો પોતાના મથોમાં દશને નિહવ કર્યા છે. જ્યારે આ પત્ર તો પાંચને નિહવ કર્યા તેનો ‘મિચ્છામિ દુક્કહે’ માંથી તેમની મતાવે છે. જ્યારે આજ પછી પાંચ નિહવ ન કરે તો પાંચ નિહવ કર્યા હોય તે ‘મિચ્છામિ દુક્કહે’ (જેન પરપરાને ઇતિહાસ ભા. ૩ પત્ર ૭૧૬) આ પત્રની આ બે પંક્તિ વાચવાથી ખબર પડી જાય છે કે—આ પત્ર લખનાર પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજી નથી, પરંતુ આ પત્ર પાછળથી કોઈ બીજાએ લખેલો છે. ખાસ વાત તો એ છે કે—પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીને ‘મિચ્છામિ દુક્કહે’ મંગિવાનો પ્રશ્ન જ ઉભો થતો નથી. કારણ કે ‘મિચ્છામિ દુક્કહે’ અસરનો હોય છે. સત્યનો નહીં. પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીને ને નિહવ કર્યા છે, તે યોગ્ય જ છે. કારણ કે—પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજી મહારાજ રૂપપૂજ્ય જીવ્યુએ છે કે—‘વપલ્લવણમેતત્’, ઇત્યાદિ. આ પ્રમાણે સાતતી સુખ્યાને છુપવશ્ય તરીકે ગણે છે. અને પોતે છુપધાનના અપલાવીને નિહવ જણાવે છે. તેથી પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીને ક્ષમા માગવાનો પ્રશ્ન જ ઉભો થતો નથી. અને ક્ષમા માંગી નથી. તો પછી તેમને ક્ષમા-પત્ર આવે ક્યાથી? તેઓશ્રીની વિરૂદ્ધ તેઓશ્રીની ઉપર દેવશુદ્ધિને કારણ કરનાર અન્ય કોઈ વ્યક્તિ અગર સંભવિત આશુસર ગમ્મની વ્યક્તિ હશે કે જેણે આવે બનાવટી પત્ર લખીને પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજીના નામે મૂક્યો, હોય તેમ લાગે છે. કારણ કે—પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજી વિરૂદ્ધ વાતો પ્રાચ્ય આશુસરગમ્મમાં પરપુરુષગત, ઉત્તરુષ કોવાલુ લાગે છે. આવા ગપગોલાની સર્વ હકીકતોની જાણકારી માટે પં. દર્શનાવજબજી કૃત ‘વિજયવિલકસરિરાજ’ વાચવે આવશ્યક છે અને તે રાસ વાંચવાથી તેમાં જે પૂન્ય મહામહોપાધ્યાયજી ને જે શાસનને સદા વફાદાર છે. જેઓએ શાસનને અપેક્ષી સેવાઓ શાસનના ઇતિહાસમાં સુવચસિરે લખાએલી છે. જેણે તપાગમ્મને જ પોતાના પ્રાણ સાંપ્યા છે. અને તપાગમ્મના હૃદય સમાન, ને છે. જેવી ને સાગરશાપા તે ઉપર તથા અત્યારે જેમાં શાસનની વિદ્વાનતા રહેલી છે. એવા ને તપાગમ્મ તેના જેઓ અધીશ્વર હતા, એવા શ્રી વિભવદેવસિ મહારાજ ઉપર પણ કપટ, કથાના-અરુચાનો કથાના આલેપો દારા કે ને કુનીઆના કોઈ ધૂર્ત તો શુ? પૃથ્વ સહાધૂર્ત, પશુ ક્યાવી જનાવટી હકીકતો, ઉભી કરીને કુનીઆને ઉત્તરવા પ્રયત્નો ન કરી શકે. તેવી વાતો આમાં લખીને જનતાને ઉત્તરવા કેવા પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા છે. તેનો રક્ષક ખ્યાલ વાંચકોને સહેજે આવતી શકે છે. આ રાસમાં તો એવી ઘણી હકીકતો છે કે જે લખતા એક નવો જ મથ તપાગ. મથ જાય, પરંતુ અને તો તેમાંની એકાદ હકીકત લખી શું.

આપણે ઉપર લખી જમત જણાવી ગયા કે કુમતિમતકુદાલ કે કુમતિકુદાલ નામનો કોઈ મથ પૂન્ય ધર્મસાગરજી મહો. બનાવ્યો નથી, આ રાસમાં આ (કુમતિકુદાલ) નામ આવે છે. અને તેના કર્તા ધર્મસાગરજી મહો. છે. તેમ જણાવે છે. જ્યારે ‘ધર્મસાગર તે પૂજિત લખઈ ક્યો નવો, એક મથ રે; નામથી કુમતિકુદાલેડો—મંડિયો અલિનવ મથો રે ॥૧૧૧॥ આપ વખાણુ કરઈ ઘણું નિહવ પર તણો, ધર્મ રે; એમ અનેક. વિપરીત પણું મથમહિ. ધણું મથ રે. ॥૧૧૨॥ ઉપર જણાવી મથ કે આ મથ પૂન્યશ્રીએ બનાવ્યો નથી. રાસકાર લખે છે. ‘આપ વખાણુ કરઈ ઘણું’ અને આપ એટલે શું? પોતાના એમ કહોતો, પોતાના વખાણુ તો કયાંય પૂન્યશ્રીએ કર્યા નથી. બે આપ એટલે પોતાના ગમ્મ અર્થાત્ તપાગમ્મ. એમ કહીએ તો તે અર્થ સુસંગત પણ લાગે છે. કારણ કે પૂન્યશ્રીએ તપાગમ્મના વખાણુ-દરેક મથોમાં કર્યા છે. તેઓશ્રીએ પોતાના મથોમાં તપાગમ્મના વખાણુ કર્યા તેમાં ‘એટું’ શું છે? તપાગમ્મના વખાણુ થાય તેમાં તો આપણા

હોવા' મનમાં હર્ષ થયો' ભેંદમાં, તેને સ્થાને આ રાસકારને દુઃખ થતું' હોય તેમ' આ ઉપરથી લાગે છે, વળી રાસકાર લખે છે કે- 'નિદ્રા પરવણા ધર્મરે,' ક્રોધપણ ક્રમતું' શુક્રિપુરસ્સર ખંડન કરતું' તે નિદ્રા નથી અને તેને નિદ્રા કહેતા તે આપણા પૂર્વજોએ જે પરવાદીઓ સાથે વહીં કંઈ 'તે પણ નિદ્રા ગણાશે. ખરી વાત તો એ છે કે-પૂલ્કયશીએ ચેતાના અશોભાં તપાગત્ક્રમીં ચથાથ' વેંખાણુ કર્યાં છે. અને ક્રમતિઓતું' શુક્રિપુરસ્સર ખંડન કર્યું' છે. અને તેમ કરવામાં શાસનસેવા સિવાય બીજો કોઈ સ્વાર્થ' હતો નહીં. વળી આગળ રાસકાર જણાવે છે કે-વિજ્ઞાન-સૂરિછએ જલશરણુ કર્યો. આ વાતની અસત્યતા પહેલાં આપણે જણાવી મયા છે કે આવી ઘણી હકીકતો તેમાં છે કે જે કેવલ આકાશકુસુમની મારફત કલ્પના છે. આ જ રાસકાર આગળ બતાવે જગદ્ગુરને પણુ બદનામ કરવાનો આહ્વાનરી રીતે પ્રયત્ન કરે છે. જુઓ-આમાં ૨૧૬ થી ૨૪ સુધી વલી-નિભવતની કરી કલ્પના, અંધ રમખં છાના નવાનવા । પ્રવચનપરીક્ષા અંધ જોઈ કરી, કહ્યું ગુરનક્ર તે આગલ ધરી. ॥ ૨૨૦ ॥ શોધાવી એ અંધ વિરોસ પવરતાવો તુમે દેશવિદેશ । નિસુખીં હીરવિભવસરિરાય, વાર કહી રહિઆપતિ થાય. ॥ ૨૨૧ ॥ ચ્યાર ગીતારમનક્ર સુખોએ, તેણુક 'તે નિજ સિલતાનક્ર દીએ । તેણુક વિષુ શોધક્ર દિન કેતલા, રાખીનક્ર તે વધી તેતલા ॥ ૨૨૨ ॥ મિલી આવી કહ્યું શોખો જોઈ, લો આદેસ વચાઈ તેહ । ગુર આદેસ દીધ નહીં દેશ નવિં જણુક સાગરનો રંભ ॥ ૨૨૩ ॥ સાગર કુઠ રમખં નહીં ધર્મ' ગુર નવિ જણુક તેહનો ચર્મ । હકી શ્રી અચ્છપતિનો આદેસ અંધ વચાઈ દેશવિદેશ ॥ ૨૨૪ ॥ બાનો દેશ 'ચાન' સાર નીએ પ્રમાણે છે-હીરવિભવસરિ' અશરાખએ' આ વાત સ્વીકારી અને ખુસ પણુ થયા. સૂરિછએ ચાર ગીતાથેને તે 'અંધ' શોધવા આપ્યો. આ ગીતાથે' ધર્મસાગરના મહત્તીઆ હતાં. તેઓએ વગર શોધ કેટલાંક દિવસો રાખીને પછી શોધી લીધો એમ કહી ગુરને આપ્યો. ગુર નિષ્પર્ક' હતી. તેઓએ ધર્મસાગરનો આંતરિક મર્મ' જાણ્યો નહીં. એ સૂરિછએ અંધવચવાનો આદેશ આપ્યો અને દેશ-વિદેશમાં તેહનો પ્રચાર પણુ થયા લાગ્યો. જુઓ-(ઐતિહાસિક રાસક્રમક્ર લા. ૪ રાસક્રાર' પંને ૧૦). શું । તપગચ્છના અધિપતિને જોઈથી પણુ ખખર ન હતી કે તેમના મળતીઓને જ' અંધ શોધવા આપ્યો તેઓશ્રીના કહેવા પ્રમાણે અંધનો પ્રચારનો જાણુલા બંધાવી દીધી. વળી જોઈશે તો વિચાર' કરે કે-ધર્મસાગરજી મહોં એ પણુ ખખર નથી કે આ અંધે જગદ્ગુરે શોધશે કે બીજા પાસે શોધાવશે । તેમજ બીજા પાસે શોધાવશે તો એ શુદ્ધિ કરનારા ચારા મળતીઆજ કરો તેવી પણુ ખાતરી નથી. 'અને એ' આવી ખોમી હોત તો તે વાત રાસકાર' પછી જણાવતા નથી. એ પૂલ્કયશીના હૃદયમાં કપટ હોત તો એ અંધ શોધવા જગદ્ગુરને આપે નહિ. પૂલ્કયશી હૃદય તો સ્વયંજ અને સરકે છે તેને । ખ્યાલ તેઓ જગદ્ગુરને અંધ શોધવા આપે છે તે વાત ઉપરથી સ્પષ્ટિત થાય છે.

વળી રાસકાર લખે છે કે. 'ચાર ગીતાથેને તે શોધનાં આર્યો' તો શું ? ગીતાથે' શાસનના હિતને લુકશામ કરનારા હોય । એ શાસનના હિતને લુકશામ કરવામાં હોય તો તે શું । ગીતાથે' કહેવાય । આ રીતે તે' રાસકાર' નિષ્કર્ષક્ર શબ્દનો જોદા હેજળ જગદ્ગુરને ઓહતરી રીતે કોષિત જણાવે છે. 'પ્રવચન પરીક્ષા' ની ચમના સં. ૧૬૨૮ ની છે અને વિભવસેનસૂરિએ જગદ્ગુરની આચારી બોલી પ્રસાદિતતા જ સિદ્ધ કરવા ચાર પાટણુ અને અશવાંદમાં ખરતરો સાથે વિ. સં. ૧૬૪૨ માં વાઢ કરે છે. ત્યારે પછી દસ વર્ષે જોઈશે સં. ૧૬૫૨ માં જગદ્ગુરે નિર્વાણુ પાડ્યાં છે. શું । ત્યાં સુધી કેટલે પણુ આ અંધે વલેશ જ નહીં હોય ? આ અંધની રચના પછી ૨૩ વર્ષ સુધી જગદ્ગુરે હવાત છે. આટલાં વર્ષોના મોઝાંમાં આ અંધમાં અસત્ય હકીકતો અથવા નવીન પ્રદર્શણુ તેઓશ્રીએ કરી છે. તેવી જગદ્ગુરને ખખર ન પડી તે વાત ધ્યાન' એસલવિત છે. અને' કદાચ' જગદ્ગુરને પાછળથી ખખર પડી હોત તો પણુ જગદ્ગુરે એક નવી આંધ' જાણુ પાડીને

આ અંશને અપ્રમાણ કરી શકત. આ વાત દર્શનવિભાજ્યોએ તિલકાસમાં શેના આધારે લખી છે ? તિલકાસની પહેલા આ વાત શેમાં આવે છે. શું ? તિલકાસકાર ત્યારે લખાત હતા ! અને એ તેમણે હતા તો તે વખતે શા માટે જગદ્ગુરને ભણકારી ન આપી. એ હયાત ન હતા તો જગદ્ગુર-પૂર્વક મહોપાધ્યાયજી અને સેનસરિય મહારાજની અવિશ્વાસનતામાં શા આધારે આ હકીકત લખી ! ઉપરના બે પ્રશ્નો ઉપરથી રાસમાં શું છે તે ભણી શકાય.

વળી કેટલાંકે એમ પણ બતાવે છે કે- ‘સર્વજ્ઞશતક’ અંશ પણ અપ્રમાણિક છે. અને તેને સં. ૧૬૬૧ દેવસરિયજીએ અપ્રમાણિક બહેર કર્યો છે. જુઓ- ‘નોંધપાત્ર ઘટના તો એ છે કે-સં. ૧૬૬૧ના પ્રથમ ચૈત્ર સુદ. ૬ ના દિવસે અમદાવાદમાં આ વિભવદેવસરિ અને આ વિભવાનંદસરિ એક થયા ત્યારે સહીક ‘સર્વજ્ઞશતક’ અંશ બંનેની સંમતિથી અપ્રમાણિક બહેર થયો, તે અપ્રમાણિક જ રહી (જેન પરંપરાનો ઇતિહાસ ભા. ૩ પૃ. ૭૩૬).

એ કે, સર્વજ્ઞશતક અંશને આ. દેવસરિમહારાજ અપ્રમાણ કરે તે વાત સાવ ખોટી છે. વિભવસેન-સરિમહારાજ એને પ્રામાણિકપણે સ્થાપે અને તેને દેવસરિમહારાજ અપ્રમાણિક કરાવે તે સંભવે નહીં. દેવસરિમહારાજ આ ૦ શ્રી સેનસરિમહારાજની વિશ્લ વર્તન કરે તે શું ? અસંભવિત નહીં ! સેનસરિય ‘સર્વજ્ઞશતક’ને પ્રામાણિક ગણે છે. જુઓ- ‘પ્રામાણિકતાની છાપ-પછી આ ૦ વિભવસેન-સરિયે ૧ ‘સર્વજ્ઞશતક’ ૨ ‘ધર્મતત્ત્વચિંતાર’ ૩ ‘પ્રવચન પરીક્ષા’ ૪ ‘ઈરિયાવહિયાકુલક’ વિગેરે ૩ શેનો મળના ગીતાઈ’ યુનિવર્સની સંમતિથી પ્રામાણિક ગણે તરીકે બહેર કર્યા. (જેન પરંપરા ૦ ભા. ૩ પૃ. ૭૩૭) સેનસરિયજીએ પ્રામાણિક કર્યા પછી તે અંશ અપ્રમાણિક કરવાની દેવ-સરિયને કોઈ જરૂરત ન હતી. તેમની કાર્તિ અને પ્રશંસાને સહન નહીં કરનારા એવા કેટલાક વિદ્વાનોમાં એવા દેવીએ તેમની વિશ્લ ધણી અંશ બનાવી (જે સાવ ખોટા અને સૂક્ષ્મ સંગત નથી) તેઓએ શાસનને અર્થેલ સેવાએ ઉપર પાણી ફેરવવા પ્રયત્ન કર્યા છે. અને તે પ્રયત્નોને હાલમાં દુનિયાને ઇતિહાસકાર તરીકે બચાવનારા ઇતિહાસના સાચા અર્થને જૂઠી જઞને ઇતિહાસકાર તટસ્થ રહેવું જોઈએ. તેવી નીતિને છોડીને કેટલાક ઇતિહાસકારો તેમને બદનામ કરવા પ્રયત્ન કરે છે. તે ધણી જ દુઃખદ હકીકત છે. અને તેમની ઇતિહાસકાર તરીકેની ખ્યાતિને લાંબાંરૂપ છે. લાંબાંરૂપના ઇતિહાસના વિદ્વાનો તેમને કદી આશ નહીં કરે. તેઓશ્રીની વિશ્લ તટલાલીન કોઈ વિદ્વાને આશ્ચર્ય કર્યા હોય તેમ લાગતું નથી. તટલાલીન યુનિવર્સએ તો પ્રશંસાના ધુળો જ વેળા છે.

તેઓશ્રીની વિશ્લ પ્રચાર તેમની અવિશ્વાસનતામાં થયો હોય તેવું લાગે છે, અને તે પણ હીરસરિય મં ૦ તથા સેનસરિય મં ૦ ની અવિશ્વાસનતામાં થયો હોય તેવું લાગે છે.

દુઃખદ હકીકત તો એ છે કે-આધુનિક વિદ્વાનો પણ સત્ય સમજવાની દરકાર કર્યા વગર એકપક્ષીય દ્રષ્ટિ લખાએલા લેખોને પ્રમાણસ્થૂત માને છે. અને તેની જ બધામાં સાક્ષી થૂકે છે. કોઈ તટસ્થ વિદ્વાને દાસ લખાએલી હકીકતો તેમને મળી હોય તેમ લાગતું નથી. પોતાના દુરામલમાં અંશ બનેલો માનવી સત્ય વસ્તુ કદી પણ જોઈ શકતો નથી.

સેનસરિય મહારાજને પણ પૂર્વ મહામહોપાધ્યાયજી ઉપર કેટલો વિશ્વાસ હોતો તેની ખાતરી એક પ્રસંગ પરથી થઈ શકે છે. જુઓ સેનપ્રશ્ન-પ્રશ્ન-કિરણવલીમાં ‘દસમા રવળનના અધિકારમાં’ ‘વિવુદેહી કલંકિતો’ એવા પાઠ છે. આવશ્યક દીકમાં તો જુલો છે. કિરણવલીમાં તે પાઠ કયાંથી લખ્યો હશે ! તે અજાણવા કૃપા કરીશું.

ઉત્તર—આવશ્યક બૃહદ્દશિતમા 'પરમસરો વિલયધંકતો' આ પ્રકારે છે, તેનો અર્થ 'વિશુધ-
પ'કર એટલે ખોલેલા કમળવાણી' પરમસરોવર છે. તેમજ દિગ્બાવલીમા પાઠ છે તે કદપચ્છિન્નાથી,
અથવા કોઈક અત્તર્ગમ્યથી લખેલો હશે! એમ સંભવ છે. ૩-૧૧-૩૦-૨૬૧ ॥ ૬૧૦ ॥ પત્રાક ૨૬૩

ઉપરનો ઉત્તર એમ સાબિત કરે છે કે—પૂજ્ય મહોપાધ્યાયજીના વચનને તંપુગમ્યતાથી ચરિ-
મહારાજ આચાર્યજી અને ટંકશાહી અને નિઃશંક સત્ય માને છે, તેથી લખે છે કે—એમ સંભવ છે,
અન્યથા બે તેઓશ્રીના લખેલા વચન ઉપર શંકા હોત તો બરૂર લખતે કે આ વાત શકિત છે.

આ પ્રમાણેનું ઉપરનું લખાણ વાંચીને નવનો બંધ કરી સંપૂર્ણપણે મનને દુરાગ્રહમાંથી ખેંચી
લઇને વિચાર કરીને જ્યાંજ્યાં જોમને જાસન મારે પોતાના પ્રાણની પરવા ન હતી તેવા પૂજ્ય
મહોપાધ્યાયજી વિરૂદ્ધ અનિચ્છનીય અસત્ય વાતો ફેલાવીને જે પ્રચાર કર્યો છે. તેઓ સત્ય સમજીને,
પશ્ચાત્તાપથી જેનું અંતઃકરણ શુદ્ધ થયું છે તેવા ઘટને પ્રભુએ પ્રદેશ શુદ્ધમાર્ગને સ્વીકાર કરે એવી
જાસનાધિધાયકદેવ પાસે અભ્યર્થના.

ગુણોત્કૃષ્ટીર્તન

પૂજ્ય મહોપાધ્યાયજી મારે ધણા પ્રશંસાના પુષ્પો જોવામાં આવે છે.

શ્રુત્ય—'તેષાં વિજયી રાજ્યે રાજન્તે સકલવાચકોત્તંસાઃ।

શ્રીધર્મસાગરદ્વયા નિલિલાગમકમકપપદ્મઃ ॥૧૧॥

કુમતિમત્કુલકુન્મથ્થલપાટનપાટવેન સિંહસમાઃ।

દુર્ધર્મવાદિવિવાદેડપિ સતતં લઘ્વજયવાદઃ ॥૧૨॥

(કલ્પકિરણાવલી પ્રશસ્તિ પુષ્પિકા)

તદ્રાજ્યે ગહનાર્થશાસ્ત્રચટના-મોહામિયોગાસ્તથા-

ડત્તુલ્લોત્સવમહીવિદારણહલપ્રભ્યાઃ સુસ્તયોગિનઃ।

દુર્વાન્તપ્રતિવાદિવાદ્ધમનસ્થેયપ્રતિમાસુતઃ

શ્રીમદ્વાચકધર્મસાગરયુક્તંસા અમૂલ્ય શુભઃ ॥૮॥

(કલ્પકૌસુવી ડપા. શાંતિસાગરગણિ,

શ્રીમત્પાગલ્લગનદિનમણિ સકલવાચકચકચકવર્તિ

સકલવાદિદ્વિરદમ્દસિંહશાહૈલ સકલસિદ્ધાન્તતત્ત્વાર્થમહાસુદ્રાવગાહક-

શ્રીમજ્જંબુદ્વીપપ્રજ્ઞાન્તિસૂચકારક-શ્રીમત્પ્રવચનપરીક્ષામન્યસૂચકારક-

શ્રીકલ્પકિરણાવલીકૃત્તિવિધાયક-શ્રીસર્વશક્તકલ્પકિરણતઃ

શ્રીદેમાચાર્યસમાનઃ શ્રીશ્રુતકેવલીચિદંધારક-સકલવાદિનિરાકરણ-

શ્રીજેસલમેરદુર્ગરાજાધિરાજરાજલશ્રીહરરાજરાજસમાલઘ્વજયવાદ-સકલ-

કુમતનિરાકરણ શ્રીતપાગલ્લદીતિકારક સુવિદિતસમાપ્તકાર મહાવૈરાગ્ય-

રક્ષિતજનમનોરંજક મહોપાધ્યાયશ્રી ધર્મસાગરગણિ. इत्यादि

(પ્રશસ્તિસંગ્રહ જિનવિજયજી)

તાસ શિષ્ય શુભ ગાળતા રે ધર્મસાગર ઉવળગાય ।
વાદી ગજધટ ઠેશરી રે, બ્યાણુ, વહે જનરાય ॥ ૫૨ ॥
(ધર્મદાસ ગણિકૃત હીરવિકારરતવન રચના સં. ૧૬૭૬)

વિનય સુદર ગણિ 'હથે છે કે—
ધરમસાગર ઉવળગાય અધાન વિમલહરપ નિરમલ અલિધાન ।
કલ્યાણુવિજય શ્રવે કરઈ કલ્યાણુ, ત્રિણિ ઉવળગાય ગવિષ મેરૂસમાન ॥ ૨૬ ॥
(તપાગચ્છ ગુર્વાવલિ સ્વાધ્યાય રચના સં. ૧૬૫૦)

હીરશાસને વાદી બહુ ધરમસાગર ઉવળગાય
સાગર પરિ બહુ તાણીયા, નાખ્યા દ્વરિ ભય ॥ ૫ ॥
(અમલદાસકૃત હીરસુરિરાસ)

એણઈ અવસરિ મુનકેવલિ સરિયા, કુમતિમતંગજ સિંહ ।
વાદીરાય ગિરદ ધરાવઈ, સુવિકિત સાધુ નિરીક ॥ ૬ ॥
તપગચ્છ મંદણુ દુરિનિવિહંડણુ, વાયક ચક્રવર્તિરાય ।
વિકાર કરતા તેણઈ પુરઈ પહુતા શ્રી ધર્મસાગર ઉવળગાય ॥ ૭ ॥
(શ્રુતસાગરનિર્વાણુ સંજ્ઞા-અપ્રકાશિત)

વિગેરે અનેક સ્વલોભે તેમના શુભોદ્દીર્ઘન કરવામા આવ્યા છે.

શિષ્ય સમુદાય

પૂજ્ય મહામહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરગણિના ધણા શિષ્યો હતા.
ઉપાં વિમલસાગરગણિ— મહોપાં લખિયસાગરગણિ—
ઉપાં શ્રુતસાગર ગણિ— વિગેરે (વધુ માટે જુઓ જૈનપુસ્તકપરાં ભા. ૩)

અંત - પરિચય

આ અંત્રે જળ પ્રાકૃતમાં છે. અને તેના ૧૨૩ શ્લોક છે જ્ઞાતિ સંસ્કૃતમાં છે. અને તે ષણુ રચેપણ છે.
'વિષવાલુકેમ' તથા તેમના વિષયો માટે 'આશ્રય' જેલું.

બાલાવબોધ

આ બાલાવબોધ પંડિત શ્રી અમૃતસાગરગણિએ કર્યો છે. આની રચના વિ. સં. ૧૭૪૬ ના
પોષ વદ ૯ ના દિવસે આચાર્ય શ્રી રાજસાગરસુરીયરના પદ્મધર આ. શ્રી જ્ઞાતિસાગરસુરિના સાઆન્યમાં
શ્રેયો હોય તેમ પ્રથમ અધિકારની પ્રશસ્તિ ઉપરથી બધાય છે. આ બાલાવબોધના દ્વિતીય અધિકારના
આદ્યતિમ પાનાઓ આપણા કમનશીએ પ્રાપ્ત નથી, આ પૂજ્યશ્રીના જીવન ઉપર પ્રકાશ પાડતી કોઈપણ
માહિતી ઉપલબ્ધ નથી. પૂજ્યશ્રીના અરૂદેવ, શીકલપદ્મ ઉપર 'કલ્પકૌમુદી' નામની જ્ઞાતિના રચવિતા
ઉપાધ્યાય શ્રી શાંતિસાગર ગણિ છે.

પૂજ્યશ્રીની ખીણ પણ કૃતિઓ છે. તેમની એક સંસારિણ્યચરિત્ર બાલાવબોધ છે. તે તે સંસયની ગુજરાતી ભાષામાં છે. આ ગુજરાતી ભાષાની અદ્વિતીય અને મહાન કૃતિ છે. સિદ્ધર્ષિજી વિરચિત ને ‘ઉપમિતિ ભવપ્રપંચા કથા’ છે. તેના સાર રૂપ આ ગ્રંથ છે. તેમાંથી સારને ગ્રહણ કરીને પૂજ્યશ્રીએ આ ગ્રંથ બનાવ્યો છે. અલ્લાપિ આ સિવાયનો બીજો ગ્રંથ ગુર્જરભાષામાં હોય તેવું લાગતું નથી. ગુર્જરભાષામાં આના જેવી કૃતિ સઘળી અપાકય છે. આ ગ્રંથ-‘સંસારિણ્ય ચરિત્ર’ બાલાવબોધ નામે આગમેદ્વારક ગ્રંથમાલા તરફથી પ્રકાશિત થઈ ચૂક્યો છે. તેથી સુઘ વાંચકોને આ ગ્રંથ વાંચવા ખાસ લલાચશુ છે.

શ્રી અમૃતસાગરગણિની અન્ય કૃતિઓ

વિનય બાલહિતસિક્ષા, કિરણપરીક્ષા (કિરણાવલી પરીક્ષા), પંચબ્રહ્મ, સંપત્તિ વિચેરે અથો અપ્રકાશિત છે.

ઉપરજોડાર—અંતમાં પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી મિ. સં. ૨૦૧૬ માં નાગપુરનું ચતુર્માસ કરી સમ્મેતસિખારણ મહાતીર્થ તથા રાજગૃહી મહાતીર્થ અન્વનશલાકા-પ્રતિષ્ઠા કરાવી કલકતા પધાર્પિ અને ત્યાંના ચતુર્માસ દરમીયાન એટલે સં. ૨૦૧૭ માં ‘ધર્મસાગરગ્રંથસંગ્રહ’ અને ‘સૂત્રભાષ્યાનવિધિસતક’ આ બે ગ્રંથો છપાયા. ચતુર્માસ બાદ વિહારમાં ‘ધર્મસાગરગ્રંથસંગ્રહ’ નામનો ગ્રંથ કે જેનું પૂજ્ય મુનિકવચંતો સાથે જેસી વાચન કરતા હતા ત્યારે તેમાં હું પણ જેસતો અને સાંભળતો. ત્યારથી મહાદેવ મન પૂજ્ય મહોપાધ્યાયજી પ્રત્યે આકર્ષણ. ત્યારબાદ દરેક ચતુર્માસમાં પૂજ્યશ્રીના ગ્રંથો વચ્ચે આવતા. અને તેમ તેમ મારે પૂજ્ય મહોપાધ્યાયજી પ્રત્યેના અનુરાગ વધતો ગયો. છેલ્લે જાનનગરના સં. ૨૦૨૨ અને ૨૦૨૩ ના ચતુર્માસમાં “પ્રવચનપરીક્ષા” ના બે ભાગ વાચનમાં આવ્યાં પૂજ્યશ્રી પ્રત્યેના ગુણાનુરાગ ઉત્તરોત્તર વધતો ગયો. જ્યારે મારા જાણવામાં આવ્યું કે પ્રવચનપરીક્ષાના પૂર્વાર્ધમાં ૧૫૬ ગ્રંથની સાક્ષીઓ આપવામાં આવી છે ત્યારે પૂજ્યશ્રી ઉપરના અનુરાગમાં ઘણી વધે થઈ.

વળી પૂજ્યશ્રી વિરૂદ્ધ કેટલીક હકીકતો મહારા વાંચવામાં આવી તેથી મને કાંઈક લખવાની ભાવના થઈ. ચોગાનુચોગ તે વખતે આ ગ્રંથ ગ્રેસમાં છપાઈ રહ્યો હતો. એક તો ઉપાધ્યાયશ્રીના ગુણોથી આકર્ષાએલો હતો અને આનો ઉપોદ્ધાત લખવાની પૂજ્યશ્રી તરફથી સચના થતાં. જેમ સોનામાં સુગંધ ભળે તેમ આ ઉપોદ્ધાત લખવા પ્રેરાયો છું.

આ ઉપોદ્ધાત લખવામાં સહાયશ્રી યનારાઓનો હાર્દિક આભાર માનું છું. આ મારે પ્રથમ પ્રયાસ છે. તેથી હમરચલાવથી ને કાંઈ શાસ્ત્ર અને પરંપરા વિરૂદ્ધ લખાઈ હોય તો તેના ત્રિભાષિ દુહકડં માથું છું. અને વિદ્વજ્ઞોને તે જૂલો સુધારશે તેવી આશા સાથે વિરજું છું.

સંધર્ષાપના દિન.
વૈશાખ સુદ-૧૧. ગુરુવાર
તા. ૬-૪-૧૮
સુરત

જોજી બી.
પૂજ્ય ગમ્ભીરપતિ શાંતશ્રી આ. મ.
શ્રી આલોક્યસાગરપરીધરજી મં ૦ ના અભિવાસી
પુણ્યોદયસાગર

તા. ૬. :- વિશેષ માટે જૈનધર્મ પ્રમથના પ્રો. હીરાલાલ કાપડીઆના લેખો જુઓ.

विषयानुक्रमः

गाथाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः	गाथाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
१	मङ्गलादि ।	१	१२	प्राणातिपातादीनि लिङ्गानि सिध्याका-	
२	छद्मस्त्वलिङ्गानि ।	२		रादिलिङ्गगम्यानि ।	८०
॥	अपवादापवादकल्पयोः स्वरूपम् ।	४	१३	केवलिनः सर्वथाश्रवाभावस्य समर्थनम् ।	८३
॥	केवलिनः अपवादाभावः ।	५	१४	केवलिनो हेयाद्यभावः ।	८४
३	छद्मस्त्वलिङ्गानां स्वरूपम् ।	६	१५	केवलिनो हेयादिस्वीकारे बाधकम् ।	८५
४	अग्रमत्तमुनीनामनाभोगेनैव प्राणाति-		१९	हिंसाचतुर्भङ्गीविमर्शः ।	९१
	पातादीनां प्रतिसेवना ।	७	२१	श्रुतव्यवहारशुद्धेर्माहात्म्यम् ।	९८
॥	नद्युत्तारमनुजानतः केवलिनः जलजीव-		२४	लक्ष्यविचारः ।	१०२
	विराधनानुज्ञाया अभावः ।	१०	२५	अवश्यमाविन्यवहारस्य विषयः ।	१०५
॥	जिनोपदेसस्वरूपम् ।	११	२६	केवलिनो नाशक्यपरिहारः ।	१०८
॥	केवलभोगक्षेपक्षेपवादिलिङ्गद्वयम् ।	२८	२७	एजनादिक्रियाभात्रेण जीववधरूप	
॥	संयतानां कर्तव्यलक्षणद्रव्यस्त्वभावै			आरम्भो भवति स च अन्तःक्रियायाः	
	कारणम् द्रव्यस्त्वभावस्त्वयोरल्पबहु-			प्रतिबन्धकः इति कस्यचिद् शङ्का ।	११०
	त्वविचारः ।	३२-५२	२८	तन्निराकरणम् ।	११३
॥	विराधनाद्वैविध्यम् ।	३४	३५	केचित् शरीरचलतया केवलिनो जीव-	
॥	मांसभक्षणस्य सम्यक्त्वनाशकत्वं			धर्तं वदन्ति तन्निराकरणम् ।	१२०
	भावककुलानां चोर्णत्वं च ।	४०	३७	शैलेय्यां कायस्पर्शनं भक्षकादीनां	
॥	हृत्पद्माज्जुदेवयोः मांसास्वादादि-			प्राणत्यागोऽभिहितः तर्हि कथं सद्योनि-	
	विषयकव्यतिकरस्य तात्पर्यम् ।	४५		केवलिनो जीवविराधना न सम्भव-	
॥	सम्यक्त्वप्लेवसुदेवस्य मांसभक्षणार्सम्भः ।	४९		तीति परामिमाश्रयानाभोगमूलत्वम् ।	१२६
५	प्राणातिपातादिलिङ्गानां कारणम् ।	५३	॥	केवलिनितिष्ठेस्त्वनाविचारः ।	१३०
॥	केवलिनो वायुकायविराधनाभावः ।	५४	४५	वर्जनामिश्राये जीवघातेऽपि कर्मवन्नाभावः ।	१४१
६	द्रव्यभावप्राणातिपातादेः कारणम् ।	५८	॥	केवलिन्यत्नस्यैकत्वम् ।	१४३
७	द्रव्यतः प्राणातिपातादीनि छद्मस्त्व-		४६	क्षीणभोदस्य जीवघातादिगर्हादिगर्हा-	
	ज्ञापकानि लिङ्गानि ।	६२		कृत्यभावः ।	१४८
७	संभावनारूढद्रव्यभावधनम् ।	६४	४७	केवलिनो जीवविराधनाऽसंभवे भ्रका-	
९	क्षीणभोदस्य कथञ्चित् केवलित्वम् ।	६६		रान्तरम् ।	१५३
॥	आरम्भादिशब्दानिमेषः ।	७०	॥	सहेतुकं जीववधस्य द्वैविध्यम् ।	१५३
॥	अपवादस्वरूपम् ।	७२	४८	जीववधस्य भयभोदनीयहेतुत्वम् ।	१५३
१०	केवलद्रव्यस्वरूपं भोदनीयस्य प्रधानत्वं च ।	७८			

गोष्ठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः	गोष्ठाङ्कः	विषयः	पृष्ठाङ्कः
४९	केवल-जीवयोः परस्परं वात्यपातकस- म्बन्धमात्रे कारणम् ।	१५४	७७	नियमान्तसंसारित्वहेतुः ।	२०७
५०	केवलिनो ननु चारविमर्शः ।	१५५	७८	आमिग्रहिकामिनिवेशिकयोरन्तरम् ।	२०९
५१	केवलयोगात् न कस्यापि भयम् ।	१५८	७९	विराधकत्वादिविचारः ।	२१३
५२	अनेकान्तवादास्यानेकान्तत्वम् ।	१६१	८०	अनाराधकविराधकयोर्धार्मिकानुष्ठानस्य स्वरूपम् ।	२१७
५३	अवर्णवादस्य स्वरूपं फलं च ।	१६२	८१	इन्द्रियाद्यपेक्षया मिथ्यात्वस्य प्रमा- पापत्वम् ।	२२०
५४	अज्ञानानामोगयोः स्वरूपम् ।	१६४	८२	अनुष्ठानस्य शुभत्वे धार्मिकमतिः प्रमा- णमिति परामिप्रायस्य निरासः ।	२२२
५५	भगवतां शिक्षा	१६७	८३	मिथ्यादृष्टयानुष्ठानप्रशंसायाः सम्भक्त्या- तिचारस्य बीजम् ।	२२४
५६	धर्मस्य करणादिभेदत्रयम् ।	१६८	८४	परमवे जिनमतसदृशानुष्ठानस्य वैफल्यम् ।	२२९
५७	करणादिधर्मस्य स्वात्मित्वम् ।	१६८	८५	मिथ्यात्वयुक्तानुष्ठानस्यानर्थहेतुत्वम् ।	२३१
५८	अनुमोदनायाः विषयः ।	१६९	८६	अज्ञावाह्यानुष्ठानस्य वैफल्यम् ।	२३३
५९	प्रशंसास्वरूपं तद्विषयश्च ।	१७०	८७	असिनिवेशी न जैनमेव विवेक्षे ।	२३९
६०	प्रशंसनीयानुमोदनीययोर्भेदः ।	१७१	८८	विगम्भवादीनामादिकर्तारः ।	२४८
६१	ज्ञेयहेयादिविचारः ।	१७३	८९	चन्द्रप्रभाचार्यादीनां न गुरुत्वम् ।	२५३
६२	अनुपादेयस्य स्वरूपम् ।	१७३	९०	जमाजेरनन्तरसंसारः ।	२५८
६३	अनुमोदनाप्रकारः प्रशस्तानुमोदनास्या- मिनश्च ।	१७६	९१	नानाप्रकारस्य उत्सवः ।	२७१
६४	मार्गानुसारिकस्य स्वरूपम् ।	१७९	९२	मरीचेः दृष्ट्यास्तीतिवचनमुत्सृज्यमिषम् ।	२७२
६५	मार्गानुयायिकस्य स्वामी ।	१८१	९३	कर्मार्गस्वित्तानामुत्सृज्यमाविर्ग्रामनन्त- रसंसारः ।	२७७
६६	प्रशस्तानुमोदनायाः विषयः ।	१८२	९४	आमिग्रहिकादमिनिवेशी न शोभनः ।	२८९
६७	अप्रशस्तानुमोदनायाः स्वामी ।	१८४	९५	असिनिवेशिनः उक्तदमिथ्यात्वम् ।	२८३
६८	अप्रशस्तानुमोदनायाः विषयः ।	१८४	९६	आमिग्रहिकामिनिवेशिनोऽसद्व्यवहार- भेदः ।	२८४
६९	आराधकादिमनुष्यत्रिविध्यम् ।	१८५	९७	जिनाज्ञायाः प्राधान्यम् ।	२८६
७०	आराधकत्वाद्युपायः ।	१८६	९८	अनुष्ठानस्य सन्ध्यायोजना ।	२८९
७१	सत्त्वत्रापदेन विराधकस्य दृष्टिविष- यकत्वम् ।	१८७	९९	सन्ध्यायोजनायाः सन्ध्यायोजना ।	२९४
७२	अकरणनियमपक्षोच्चोक्तौ ।	१८९	१००	सन्ध्यायोजनायाः सन्ध्यायोजना ।	२९५
७३	सम्बन्धवाचकमितिगोधायाः पक्षोच्चोक्तौ ।	१९९			
७४	“उद्योगविव सर्वसिन्धवः” इत्यादिस्तुतौ स्तुतिकुरमिप्रायः ।	२०४			

तपागणसौधस्तम्भ-महोपाध्याय-श्रीमद्भक्तसागरगणिवर-

स्तुत्यष्टकम्

- सिताम्बरे यो विमले तपागणे - ऽभवत् प्रभावात् नमसीव भास्करः ।
जिनाङ्गवद्दर्शनशास्त्रवेदिनं नमामि तं वाचकधर्मसागरम् ॥ १ ॥
- आचार्यवर्धो विजयादिदानसत् - सूरेश्वरो वाचकसत्पदाङ्कितम् ।
चकार अं पीतजिनागमाष्टतं नमामि तं वाचकधर्मसागरम् ॥ २ ॥
- श्रीकल्पसूत्रे किरणावली बुध-प्रिया सुधृत्ती रचिता सविस्तरा ।
तथाऽन्यशास्त्राण्यपि येन धीमता नमामि तं वाचकधर्मसागरम् ॥ ३ ॥
- जिनेन्द्रवाणीरसविद्धधातवे यस्यै नमस्यन्ति गुणानुरागिणः ।
जिनेशशास्त्रानुगावाक्यविस्तरं नमामि तं वाचकधर्मसागरम् ॥ ४ ॥
- यस्माद् भजन्ते स्म भयं कृपाश्लिकाः चासुष्ठिकाद्या हरिणा हरेरिव ।
क्तुत्रदुःकण्टकभेदनोद्यतं नमामि तं वाचकधर्मसागरम् ॥ ५ ॥
- यस्य प्रसिद्धो भुवने क्षमावतो यशश्चयः शङ्कशशाङ्कनिर्मलः ।
षड्जीवकायावनतत्परं सदा नमामि तं वाचकधर्मसागरम् ॥ ६ ॥
- शान्तत्वदान्तत्वमुमुक्षुताक्यो यस्मिन् गुणा रत्नवर्णवे वराः ।
भावानुकम्पाञ्जितचारुचेतसं नमामि तं वाचकधर्मसागरम् ॥ ७ ॥
- इत्थं स्तुतो हर्षभराद् गणीश्वरः क्षम्भायमानः तपगच्छमन्दिरे ।
श्रीमानुपाध्यायपदाङ्कितः सुधी-जैयत्यजसं गणिधर्मसागरः ॥ ८ ॥

અનન્તલગ્નિનિધાનાય શ્રીમત્ત્રિભાગવતરાય નમઃ ॥

પૂ. આમમોહારક-આચાર્યપ્રવર-શ્રીઆનન્દસામંતસૂરીશ્વરેશ્વરો નમઃ ।
મહામહોપાધ્યાયશ્રીધર્મસાગરગણિચર્યવિરચિતે-સ્વોપદેશીકાસમલક્ષ્મણ

॥ શ્રીસર્વજ્ઞશતકમ્ ॥

પૂ. શ્રી. અમૃતસાગરગણિચરિતથાહ્યાવબોધસમેતમ્ ।

॥ પ્રણમ્ય શ્રીમહાવીરં વિશ્વવિશ્વાયૈવીપકન્મ્ । સર્વજ્ઞશતકં સમ્યક્ સ્તોપદ્મં વિષ્ણુમૈત્તમ્ ॥૧॥

હ્રદ્દિ પ્રારિપ્તિવત્સ્ય સર્વજ્ઞશતકાભિધાનસ્ય પ્રકરણસ્ય નિર્વિગ્નપરિસમાપ્ત્યર્થે મજ્જલં શ્લોકઃ
પ્રવૃત્ત્યર્થે ચાભિવેયં વિમળિભુઃ પ્રથમગાથામાહ—

પળમિય સિરિવીરજિનં છઝમત્થજિણાણમંતરં સમ્મં । જિણવત્ત્વપ્પસવિસયં તહેવ અણુમોઽયં દુચ્છં ॥૨॥

વ્યાખ્યા-શ્રીવીરજિનં-શ્રીમહાવીરનામાનં વર્તમાનતીર્થોષિપતિં તીર્થેશ્વરં પ્રણમ્ય-સમ્યગ્માવેન નમસ્કૃત્ય છઝમત્થજિનયોઃ-છદ્મસ્યકેવલિનોઃ અન્તરં-નિજનિજસ્વરૂપપરિજ્ઞાનહેતૂનાં લિજ્ઞાનાં નિરૂપણેન મેવં વક્ષ્યે इत्यन्વયઃ । કયં ? સમ્યક્-જિનવચનાનુસારેણ યથાસ્યાત્ તથા । તથેતિ સમુચ્યે । દ્વેષોઽવ-
ધારણે । તથૈવ । જિનવરોપદેશવિષયં-જિનવરસ્યોપદેશો-વૃત્તનં તસ્ય વિષયો-ગોચરસ્વામેવંવિધામનુમોદનાં-
સ્વામિમતાર્થસાધકવસ્તુગોચરાત્મોત્સાહરૂપાં તન્મૂલક-તદ્વસ્તુરૂપવાક્યયોગં વા, વક્ષ્યે-મળિષ્યામીતિ । અત્ર પ્રથમપાર્વનામીષ્ટદેવતાનમસ્કારલક્ષણં મજ્જલમુત્તરપાદવિક્રેણ ચાભિવેયં દર્શિતમ્ इति ગાથાર્થઃ ॥ ૧ ॥
અથ છદ્મસ્યો છદ્મસ્યં સથા જાનાતિ તથાહ-

અર્હન્તં પ્રણિપત્ય બ્યાલ્યા વાગ્ધેવતાં સસુલ્લિકરીમ્ । શ્રીધર્મસાગરામિષવલ્લકમુલ્લ્યાન્ નમસ્કૃત્ય ॥

સર્વજ્ઞશતકટ્ટેરર્થે હિતહેતવેઽકટોરમિયામ્ । પ્રાક્ષ્યા મારહ્યા વિષ્ણુમૈસિ શુક્લકિમલમ્બવ્ય ॥૨॥

શ્રી મહાવીર જિનનં પ્રણુમીનં, કહેવા છે શ્રી મહાવીર ? વિશ્વને વિશે, વિશ્વકલ્પી સમસ્ત એ અર્થ-
પદાર્થ તેહને દીપક છે સર્વજ્ઞશતક એ અર્થ તે પ્રતે સમ્યક્ પ્રકારે યોતેજ્ય કરું એ સુચ એકવા પ્રતિ વિવર-
ણ-વિવશ્ચ કરે છું. હું એ અથકારક શ્રી ધર્મસાગર-જીપાધ્યાય કહે છે. એ સાસનને વિશે, પ્રારંભવા વાંછું
એ સર્વજ્ઞશતક નામને પ્રકરણ તેહને નિર્દિષ્ટ સમાધિને અર્થે અંગલીક અને સાક્ષગતારને પ્રદર્શિતને
અર્થે કહિલા યોગ્ય એ વસ્તુ તે પ્રતિ, કહેવા વાંછતા મિકલ પહિલી ગાથા સૂત્રની કહે છે.

આશ્વાસઃ :-શ્રી વીરજિનને પ્રણુમીને, હસસ્થ અને જિન-કેવલી તેહને અન્તર-બેદ તે પ્રતિ, સમ્યક્
પ્રકારિ અને જિનવરનકે ઉપદેશ તેહજ વિશ્વ છે એહને એહની એ અનુમોદના એતરે શ્રી તીર્થે કરને વચનને
અનુમારે એ અનુમોદના તે પ્રતિ કહિસે. હિલે એ સૂત્રને અર્થે વિષ્ણુ તે સૂત્રાર્થે સુમત્ર યાદ વતી. (વાસ્તે)
ધમ્મ બિહા સૂતાર્થે હિપીસે તિહા એહજ કારણ બાણિયુ.

હિલે દુત્યર્થ :-શ્રી મહાવીર નામે વર્તમાન તીર્થને એ સ્વામી તીર્થે કર તે પ્રતે,
સમ્યક્ પ્રકારિ પ્રણામ કરીને, હસસ્થ અને કેવલીનું આતર-આપ આપણા સ્વરૂપને બંધુવવાનાં હેતુ બિહ

છત્રમથો છત્રમથં જાગહ પાળાહવાપમુદેહિ । ભિમેહિં જેહિ સત્ત્વિં તાદં ધાર્યમમિજાદં ॥૨॥

ગ્વાલ્યા-છત્રમથા સંપતો ગૃહસ્થો વા છત્રમથં સંવતં ચૈઃ પ્રાણાતિપાતપ્રસૂદૈઃ સત્ત્વિરિલ્લિ-
જૌનાતિ તાનિ કિલ્લાનિ સ્થાનાન્નમણિવાનિ-સ્થાનાન્નનામ્નિ દુતીયાદૈઃ પ્રતિપાદિવાનિ, તથાહિ-સત્ત્વિં
ઠાળેહિ છત્રમથં જાળેજ્ઞા તંજાહ-પાળે અહવાહતા મવતિ ૧, મુસં વહતા મવતિ ૨, બદિક્રમાવિવા
મવતિ ૩, સદ્ધારિસરસરુવાષે ભાસાદેવા મવતિ ૪, પૂવાસક્ષાદે બુગુરુદેવા મવતિ ૫, ફમં સાવજ્ઞાંતિ
પજવેવા પહિસેવિવા મવતિ ૬, જો જહવાદી વહાકારી બાવિ મવતિ, ૭, ફવિ શ્રીસ્થાનાલ્લે (ટુટ ૩૮૯.
સુ. ૫૧૦) દુતિઃ યયા-ચૈઃ સ્થાનૈઃ છત્રમથં જાનીયાત્ તાન્વાહ-‘સત્ત્વિં ઠાળેહિ’મિત્યાદિ ।
સત્ત્વમિઃ સ્થાનૈઃ હૈતુમૈઃ છત્રમથં જાનીયાત્, ઘણવા-પ્રાણાનામતિપાતવિવા-કદાચિત્તદ્ધવાપવનૈઃ જો
મવતિ । ફહ પ્રાણાતિપાતનમિતિ વફળવે ધર્મધાર્મિખોરમેવાત્ પ્રાણાતિપાતવિતેતિ ધર્મમી નિર્દિષ્ટા । પ્રાણાતિ-
પાતનાત્ છત્રમથોઽમિત્યેવાવસીયતે । કેવળી હિ ક્ષીણધારિત્રાવરણસ્થાનિરવિચારસંવત્સવદ્વપતિપતિવત્સાઃ

તેહને ‘કહેવે’ કરીને’ નેહ કહીસે’ એ સંખધ. કિમ ? કિન વચનનુમારિ’ કિમ હુંક તિમ. માવામથે તથા,
શબ્દના અર્થ સમુચ્ચય-મીલુ’ નેહવુ’. એવકાર તે અવધારણુ-નિશ્ચયાર્થ’ એતથે’ તિમઅ, જિનવરને’ કષ્ટેષ-
વચન તે વચનના વિષય સંખધિ તેહરી ને અનુભોદના-પોતાને’ કષ્ટ ને અર્થ’ તેહડું’ સાધના’ ને વસ્તુ
વિષયજો આત્માનો’ હિત્સાહ તે રૂપ અનુભોદના કહીછ. વા-અથવા, તે આત્માનો’ હિત્સાહ તત્પૂર્વકે’ તેહને
અનુભવ સમાન ને વચનપ્રયોગ તે પશ્ચિ અનુભોદના કહી છ’. તે અનુભોદના પ્રતિ’ કહીસે. હિવે’ છને’ આશને’
વિવે’ અથવાપદ’ વાંછિત દેખને’ નમસ્કાર રૂપ મંગલીક, ને આપણે’ નિશ્ચિત્ત મદે’ એ અર્થને’ કહીછ યોગ્ય
ને વસ્તુ તે દેખાડ્યું, એતથે’ કદાચિત્ પ્રાણાતિપાત કરપ’ ધત્વાહિ ચિદ્દે’ છત્રમથ, અને’ સર્વથા કિવારેકિં પશ્ચિ
પ્રાણાતિપાત ન કરે’ પ્રત્યહિ ચિદ્દહ’ તે કેવલી, ધમ પરપરે’ છત્રમથ અને’ કેવલીના મેહ તે એ બ્રમને’ વિવે
કહીસે’, અને જિન વચનને’ અનુસારિ’ ને વસ્તુ હર્ષપૂર્વકે’ વણુવણુ’ તે કહીસે’ એતથે’ ભાવાર્થ’ ભણિવે, (૧)

હિવે’ છત્રમથ કિય છત્રમથને ભણિ’ તિમ કહે છે-ગાથાશ્લોક-‘છત્રમથ છત્રમથ પ્રતિ’ ભણિ’ પ્રાણ-
તિપાત પ્રધુપદિત્ત-ચિદ્દે’ નેણિ’ સતિ’ તે સાતે ચિંતે કાણુગાંઠિકે’ કદાં છે.

દુરપર્થ-‘છત્રમથ અનુમાનને કરણકાર વતી હજી અથવા મુહુર્થ, તે છત્રમથ ને વતી તે પ્રવે’ ને
પ્રાણાતિપાત પ્રધુપ સાત ચિંતેજ’ ભણિ’. તે સાતે’ હિય કાણુગે પાક છે’ હિવે’ એ સત્ત્વર્થકિં વખાણતા આરંભે’ (૧) જેવતી નમી લિખએ’ ધમ
અંગ તે મથે’ કદાં છે, તે કિમ એ કાણુગે પાક છે’ હિવે’ એ સત્ત્વર્થકિં વખાણતા આરંભે’ (૧) જેવતી નમી લિખએ’ ધમ
અ-યત્ પશ્ચિ ભણિ’વુ’. એ સૂચની શ્રુતિ દેખાડિ’ છે-નેણિ’ ચિદ્દે’ છત્રમથ ભણીછ’ તે પ્રતિ’ કહે’ છે એ સૂચ ચાંડી
દેખાડ્યું. સાત ને સ્થાનક હેણ રૂપ તેણિ કરી છત્રમથ ને ભણિ’ તે કહે છે-પ્રાણના વધારા’ છત્રમથ કુંક તે કિવારે-
કિં તે પ્રાણનો’ હિંસન શીલ કુંક, ધ’કાં પ્રાણાતિપાત એહવુ’ કહે તે’ કુવે’ ધર્મ-ને’ આમિત વસ્તુ’, અનધ’
ધર્મ-ને’ આમથ તેહનો’ અભેદ’ બતી પ્રાણનો’ સાતક એહવે’ ધર્મ’ ન’ દેખાડ્યો. ‘પ્રાણીના વધારા’ છત્રમથ
એ એહવુ’ ભણીછ’ હિવે’ શીલાશ્લોક’ ટીકાકાર મને’ અવિવક્ષિત છે’ ને આદિ પ્રાણાતિપાત એહવુ’
કહીછ’ તે વતી ‘કુણ્ડિકે’ શીલાશ્લોક’ દેખાડી ભાવકિંસા’ એ સૂચને’ વિષય’ ભણી. એહવુ’ કહ્યું’ છે તે મિત્યા
ભણિ’વુ’ વળી ધ’કાં ભાવકિંસા’ કરવાતા પ્રમત્તવતી કરવેરા પડિ અને ભાવકિંસાનાં’ નવા ચિદ્દે’ કરવાનાં
પદિ’ વલી ચિત્તવાહિ’ તે’ પ્રમત્ત ભણીધ’ ન’ છે’ તે એ ચિદ્દે’ સાતે’ નિરર્થક થાઈ છે’ કદાં કદી તેહને’
ચીત્તકારિ’ કરતીવુ’ અનુમાન ન કુંક’ ધત્વાહિ સાત્ત્વિય પ્રવાહ પશ્ચિ દેખાડ્યું’ ધમ અનેક ફલણુ’ રસવે છે. તે વતી
અપ્રમાન ને અર્થ’ ને પ્રાણાતિપાતને’ કરવાથી છત્રમથ ભણિ’વુ’, એહવુ’ અર્થ’ કનિયા પશ્ચિ સાપદિકે’

कदाचिदपि प्राणानामतिपातयित्वा भवति १, एवं सर्वत्रापि भावना हेत्या १, तथा मृधा वादयित्वा भवति २, अदत्तमादात्ता भवति ३, शब्दादीनामास्वादयित्वा भवति ४, पूजासत्कारे-पुष्पाद्यर्चनवस्त्राद्यर्चने अनु-
हृदिता भवति-परेण स्वस्य क्रियमाणस्यानुमोदयित्वा तदुभावे हर्षकारीत्यर्थः ५, तथा इदमाधाकर्मादि
साधनं-सपापमिति, प्रज्ञाप्य तदेव प्रसिधेयित्वा भवति ६, तथा नो कथावादी तथाकारी भवति-
अन्यथाभिधायान्यथा कर्ता भवति ७, चापीति ससुबधे । यद्यपि प्राणशब्दः क्वचित् 'अजयं चरमाणो
अ पापभूमाहं हिंसह' इत्यादौ असजीवमात्रवाचकः, क्वचित् 'प्राणा द्वित्रिचतुः प्रोक्ता' इत्यादिना
विकलेन्द्रियमात्रवाचकः प्रयोगतो दृश्यते, तथापीह महाप्रताधिकारप्रतिषेद्धत्वात् जीवमात्रवाचकोऽवसातन्यः
यदागमः- "सर्वं भवे ! प्राणाह्वायं पचक्वामि से सुहृमं वा वायुरं वा तसं वा यावरं वै" इत्यादि
पाक्षिक सू. (पृ. ८) महाप्रताधिकारप्रतिषेद्धत्वं च अयं केवली ततः छद्मस्यो वेति संशयानुपपत्त्या ।
आधाकर्मादिसाधनमनेन च स्फुटमेव प्राणातिपातोऽपि प्राणवियोजनादिना साक्षात्जीवघातच्छ्रेणो, न
पुनरविरहितोऽपि, तस्य परीक्षकाणां ज्ञानगोचरत्वेन परीक्षानङ्गत्वात् परीक्षात्क्षणस्यासम्भवात्, परीक्ष-
णीये साधावसम्भवेन हेतोः स्वरूपासिद्धत्वप्रसङ्गाच्च । तथा शब्दादयोऽपीह चतुर्थप्रतातिक्रमप्रतिषेद्धत्वेन
सैश्वर्यसम्भवासम्भवा वक्तव्याः, तेषामेव प्रतातिक्रमहेतुत्वात् वेदोद्भवतां संघातानां सम्भवाच्च ।
यदागमः-सर्वा-रूपा-रसा-गंधा-फसाणं पविचारणे । मेहुणस्स वैरमणे एस कुचे अक्कमे ॥१॥

हेतौ न कश्चपि । द्विवेदेव ही प्राण्यतिपात कर्ता कां न कुष्ठ ? ते उपरि कहे छे । हेवही तो क्षीक्ष यथं' ने आरिश्वा
वरक्ष कर्त्त ते पश्यायिष्ठ, निरतिवारसंयमपश्यायिष्ठ, प्रतिषिद्धना अश्वसेवीपश्यायिष्ठ दिवार' पक्षि नही
प्राण्यनो पक्षधम सर्वं छक्षश्चेने यिद्धने' कावना न्यथुवी । तिष्ठ छक्षश्च ते मृधावापी कदाचित् कुष्ठ' २,
अदत्तनो सेनार कुष्ठ' ३, शब्द-स्पादितनो आस्वादनार कुष्ठ' ४, पूजा अने' सत्कारे-ने पुष्पादिके
अर्चन अने वंक्षादिके' अर्चन ते प्रति' अनुमोदनार कुष्ठ'. परे' पीताने' कर्ता अनुमोदनार 'मेतदे'
पुष्पादिके छदे हर्षने' करनार कुष्ठ' ५, ओ रूपभ्याथ', ओ आधाकर्मादि सावध ते सपाप मेहुण' कहीने' ते
प्रति' सेवनार कुष्ठ क, नेकुं मेधे' तेकुं करी न सकुष्ठ'. अन्यथा मेधीने' अन्यथा करनार कुष्ठ'
७, ओ सुत्र मध्ये, वु अपि' शब्द छे' ते ससुबधयार्थ' कहे' छे'. मेतदे' ते साते विंग छक्षश्च-
पश्याना' सापक्ष न्यथुवां. प्राण्यशब्द ते किंकिष्ठि' 'अन्यथा' याक्षतां प्राण्य'भूतनी हिंसा करे'
किंकिष्ठि स्थिते' प्राण्य शब्द' ते नसञ्च माननो वाचक, 'मेद्रिय-तेद्रिय-यद्रिय' त्रिं ते 'प्राण्य' प्रत्या-
दि' किंकिष्ठि' विरुद्धेद्रिय माननो वाचक अगेअशी हेमोष्ठ' छध'. तछिहे पक्षि ओ' सुत्रने' विधे'
महाप्रताधिकार-प्रतिषेद्ध पक्षि करी छवमाननो वाचक प्राण्यशब्द' नंदिषिवष्टि: आनमं हेमाडे छे-
'सर्व' प्राण्यतिपातनु' पचक्षप्राण्य करे' छु'. ते प्राण्य सूक्ष्म अथवा नादर, त्रस अथवा स्थावर'
छत्वादि । ओ सुत्रने' विधे' महाप्रतना अधिअर प्रतिषेद्धपक्षे' धम न्यथु' ने ओ हेवही अथवा ओ
छक्षश्च मेहुवा संयं ने अश्व उपरवे' मेतदे' साव ओ-ने ओ हेवही अथवा छक्षश्च ? ओहेवा स'शय
तछि' छिनेनो ओ छक्षश्च महाप्रताते पक्षि हेवही समनं अप्रमादी. द्विवे' ते संयथ टाववा वती (भाडे) ओ
सुत्रे' साते विंग छक्षश्च' साकु न्यथुवां । वही आधाकर्मादि सावध कहेवे' पक्षि महाप्रताधिकारनु' ओ सुत्र
प्रगटअ ओ' सुत्र मध्ये प्राण्यतिपात कही ते प्रगटअ छवघातप, पक्षि आदिरतिष्ठ नदि: ते छवघातने'
छक्षश्च हेवहीनी परीक्षाना करनारने' मानने' अगम्य पक्षि: करीने' परीक्षाना अकारयपश्यायिष्ठ' (परिक्षावलक्ष्य
संभावे नदि: ते यिद्ध, वही परीक्षवा मेधु ओ' साकु' तेहने' विधे' अक्ष'अवे करी हेतुने' स्वरूपासिद्ध' इयथु
कुष्ठ'. शब्द इपादिकपक्षि ओ' सुत्रे' महाप्रतातिक्रम प्रतिषेद्धपश्यायी मैथुन सं'वा सं'मंभी न्यथुवा, ते शब्दादिके

તિ પાંક્ષિકસૂત્રે (પૃષ્ઠ ૩૦.) સામાન્યતઃ શબ્દાવિગ્રહણે તુ ધર્મોપદેશાવિગ્રહણ-તોષૈકદ્વાદિરૂપતિરોક્ષ-
ણાદિરપિ પ્રાણાતિપાતાદિતુલ્યત્વેનાશ્રયત્વાપચ્યા તત્પરિત્યાગ એવ યુક્તઃ સમ્યચેત, 'આશ્રયઃ સર્વથા હ્યેવ'
इति वचनात् । एतेन केवलिनो द्रव्यतोऽपि प्राणातिपातो (व्याश्रयो) न भवतीत्यत्रे दर्शयिष्यते ।
अन्यथा केवलिनः सर्वथा ह्येवाभाषानुपपत्तिप्रसक्ते, तावन्मात्रस्य हेतस्य सत्त्वात् । तथा पूजास-
त्कारावपि मूर्च्छाविषयावेव ग्राह्यौ, अन्यथा हर्षहेतुत्वासम्भवात् । मूर्च्छा च परिग्रह एव, 'युच्छा'
परिग्रहो बुद्धो' इति वचनात् । एवं पञ्चापि पञ्चानां महाव्रतानामतिक्रमा भणितानि, ते च प्रायश्चित्तवि-
शेषाभ्यां छद्मस्थानामेव भवन्ति । तथा वष्टे स्थाने अपवादपदमसिद्धिं, अपवादपदमन्वरेण
संवतानामिदमाधाकम्मादि सावद्यमिति प्रज्ञाप्य तत्पतिपेवणाया असम्भवात्, आदिशब्दात् प्रत्युपेक्षे-
णा--प्रमार्जनादिनियतक्रियासु च क्रियमाणાસુ ચત્કિમપ્યપવાદપદકલ્પં પિપીલિકાવિક્ષુદ્રજન્તૂનાં મયગ્રા-
સોત્પાદનાદિકં તદ્ પ્રાહ્યં, તસ્ય ચ અપવાદપદકલ્પત્વં પિપીલિકાવિક્ષુદ્રજન્તૂનાં મયગ્રાસોત્પાદનાંવિકં
સાવધમિતિ પ્રજ્ઞાત્યાશ્રયપરિહારેણ તત્પતિપેવણાત્, ઇતચ્ચ છદ્મસ્થસંયતસ્યેવ ભવતિ ન તુ કેવલિનોપે ।
તસ્ય પ્રત્યુપેક્ષણાદિનિયતક્રિયાયા અભાવાત્ 'અમયવદ્યાળમિત્યાદ્યાગમેન નિષિદ્ધત્વાચ્ચ ।

નતુ મો ! અપવાદાપવાદકલ્પયોઃ કો ભેદ ? इति चेदुच्यते--જ્ઞાનાદિનિમિત્તત્વેન સામ્યેઽપિ
અપવાદસાત્વાત્ સ્વરૂપયોગ્યતયાં શક્યપરિહારાત્મકાં, તત્કલ્પસ્ત્વશક્યપરિહારાત્મકાં इति ભેદો મન્તવ્યઃ ।

ને મતાના અતિક્રમ્ય હેતુ પશ્યે છે. તેથી વેદાદ્યર્થત્વ ને સાધુ તેહને સંભવે તેથી. વળી 'શબ્દ રૂપ
રસ ગંધ રૂપાદિ પ્રવિચારણ-સેવણ તે મૈથુન વિરમણને એ કહ્યો અતીતાર' સામાન્ય પ્રકારે
શબ્દાદિ ગ્રંથીષ્ઠ તો ધર્મોપદેશીય સાંભળણું તીર્થકરાદિકરૂપે રૂપ ભેડું તદ્વાદિને પશ્ચિ આશુપાતિયાત-
દિને સમાનપશ્ચિ આશ્રવપશ્ચિ પામતે (મ) તે શબ્દાદિક ને પરિપાળણ યુક્ત સંપન્ને આશ્રવ તે
સર્વથા હાંડવા' એહવા વચનથી. એતલે આશ્રવને હાંડવાને કેહેવે કરી કેવલીને ક્યથી પશ્ચિ
આશ્રવ ન હોઇ એહવું આગલે અંશે દેખાડીરશે. ક્યથી એ કેવલીને આશ્રવ ન હોઇ એહવું ન
માનીષ તથે કેવલીને સર્વ પ્રકારે હાંડવા મેળવને! અભાવજ. તેહડું અધુકતપશ્ચિ થઇ આવે, તેતલા
માત્ર હેમણું સંતવપશ્ચિ થાઇ વતી. પૂજા સત્કાર ને કહ્યા ઇહાં તે પશ્ચિ મૂઝાં સંબંધીય અશ્ચિવા.
મૂઝાં સંબંધી ન કહોઇ તો હર્ષ હેતુપશ્ચિ સંભવે નહોં. તેથી મૂઝાં તે પરિગ્રહજ 'મૂઝાં તેહજ
પરિગ્રહ' એહવા વચનથી. એ પાચે કિંસાદિક પાચે અકામતાના હપણ કહ્યા તે પ્રાપ્તિને શુદ્ધ
થાઇ. છદ્મસ્થને જ કુદ. તથાં છદ્મ કિંસાદિક વિશે અપવાદપદ કહ્યું. અપવાદપદ વિના સંયતને એ
આધારકારી સાવધ, એહવું કહીને તેહની સેવણ સંભવે નહોં તે વતી. આદિશબ્દાદિક પ્રતિ-
લેખના પ્રમાણનાદિ ને નિમિત્ત ક્રિયા ને કરાવી તેહને વિષય ને કાઢ અપવાદ સરિયુ' કહ્યો
પ્રભાને કોન જગુને ભય ત્રાસહુ ઉપભવણું તેહને ને અપવાદપદ કલ્પ-સરીપાપશ્ચિ કહ્યું. તે
પિપીલિકાદિ કુદ્મજને ભયનાસના ઉપભવવાદિક તે સાવધ એહવું કહીને અશક્ય પરિકાર તેહના સેવવાથી.
એ સેવણ તે હમસ્થ થતીને જ કુદ પશ્ચિ કેવલીને ન કુદ. તે કેવલીને પ્રત્યુપેક્ષણાદિ ને નિત્યપ્રતિ-
બદ્ધ ક્રિયા તેહને અભાવ છે વતી. અમયવદ્યાળમિત્યાદિ સિદ્ધાંતે ભયદાનકપશ્ચિ નિષેધુ છે વતી ।

વળી કાઢ પશ્ચિ છે--અપવાદ અને અપવાદકલ્પ એ 'સિદ્ધાંત' રશે વિશેષ ?
એહવું પછે ફેરે કહોઇ છે--નાનાદિ કારણ પશ્ચિ, સરીપાપ છે, તાહે પશ્ચિ, અપવાદો રસરે
પરિકરી-કાળી અને અપવાદકલ્પ તે પરિકરી-સાકાં નહોં, એતલાં નતી ભેદ માનવા, અન. અમ્યે

तथा सप्तमे स्थानेऽनाभोगो भवितः, अनाभोगमन्तरेण वाक्पञ्चस्योरन्मोऽयं विरोधासम्भवात्, तथामृतविरोधस्तु अनागतकालस्याप्रत्यक्षत्वेनैव स्यात् । ननु भवत्वेव परमुत्सर्गद्विपवादे बलीयानिस्ति न्यायात् अपवादपदं तु केवलिनः सुतरामेव युज्यते इति चेत् । सैवं, अपवादस्वरूपस्य सम्यगपरिज्ञानात् । तत्कथमिति चेदुच्यते-अपवादस्तावत् प्रतिषिद्धप्रतिषेधभात्मकत्वेन स्वरूपतः सावद्य एव, अन्यथा प्रतिषेधासम्भवात्, निरवद्यत्वं चास्य पुष्टालम्बनप्रतिषेधितस्य रोगविशेषविनाशकस्य परिकर्मित-वस्तुनागत्वेन प्रायश्चित्तप्रतिपत्त्यादिना सोपाधिकमेव, अपवादप्रतिषेधेन च संयतस्य भयमोहनीय-कर्मोदये सत्त्वेव शक्यभावेनैव स्यात् । यथा रोगाद्यापद्गतस्य साधोः सुमङ्गलसाधोरिव सम्यग् सोढुमशक्यस्य ज्ञानाविद्याभिजन्यपरलोकानाराधनमिथा चिकित्सादिविधापनं, तच्च प्रतिषिद्धप्रतिषेधभा-त्मकमेव । यदागमाः-“सा कुण्ड जइ तिगिच्छं जइआसेऊग जइ वरइ सन्मं” इति उपदे- (गाथा ३४६) यद्यत्त्वं चास्य संयमभाराकान्तस्य साधोः श्रमापनयनद्वैतत्वेनैव, केवलस्तु क्षीणे, भयमोहनीये वीर्यान्तराये च भयामावेताचिन्त्यशक्तिमत्त्वेन च, भयद्वैतोहनीयादिहानेरेवाभावात्, ज्ञानादीनां च क्षाधिकभावोत्पन्नत्वेनापगमाभावात्, परलोकाराधनस्य निश्चितत्वाच्च केवलिनो नापवादप्रतिषेध-

सातमे विधेः अनाभोग कलौ, अनाभोग विना वचन अने प्रष्टिज ओहने निशेष स'भावे नहीं वती. ओहने निशेष तो अनागत. कलने अप्रत्यक्ष पण्डि कुष्ठ, पूछे छे-ओ हलु' ते हल. उत्सर्ग'शी अपवाद' ते गलवाद ओ न्याय वती, अपवाद पद तो जेवलीने' अतिरिक्ते युक्त. ओहना छपदि हल छे-अ हल ओहलु, अपवादना स्वरपण्डि' सम्यग् रीति ज्ञान नहीं वती. ते किं? कलौ छे- अपवाद ते प्रतिषिद्धनी सेवनाश्च पण्डि' हरी स्वरपणी सावद्य. नहींतर प्रतिषेधने! असंभव कुष्ठ वती. निरवद्यपण्डि' अपवादने' ते पुष्ट आह'गन वती. सेव्याने' शेषविशेष' विनाशक-ने- परिकर्मित वत्सनाग तोहनी परे' आश्रम्यत प्रतिपत्त्यादि किसेछ'ण्डि लखिहुं. अपवाद' सेवणु' ते वतीने' लभमेहनीय कर्म'नि छेव छते' न शक्तिने अशारे' न कुष्ठ. किम् शेषादि कि' विपति प्राप्त साधुने' सुश'गल साधुनी परि सम्यग् सहिवा अशक्तने' ज्ञानादिज्ञानि तन्मनित ने पर- लोकां अनाशधन तोहने' लये' न्यौपधु' करिहु ते तो निषिद्ध स्वरपण्डि. ने माट' सिद्धांतमध्ये हलु' छे-अ हरी वती चिकित्सा प्रति' अकिआसी सकल सम्यग् प्रकारे' अह तल, छपदेज्ञावादानु वचन, ओ गलवण्डि अपवादने' ते स'वमसारे य पाण्डु साधुने' श्रमनिशान्तरण हेतु पण्डि हरीने' न. जेवलीने' तो क्षीण लभमेहनीय छते' वीर्यांतराय पण्डि क्षीण यर्ध' हते' लभने' अभावे' अने' अशियसाक्षितवत पण्डि' लभक्षरण ने ज्ञानादिनी क्षानि तोहनी न अभाव छे' वती. ओहलु' अपवाद सेवणु' न कुष्ठ. अत ओर तीर्थ'करना तथा जेवलीना. कर्मणु' स्वरपण्डि अशुच्यते' अने ओ अपवाद' स्वरपण्डि अशुच्यती किछि' संप्रदाय विरोधा' विष्णु' छे ने-जेवलीने'पण्डि अपवाद कुष्ठ. ते शिष्या लखिहुं. अने' ओ जेवलीने' पण्डि कारणविशेषे ओहने अपवाद कुष्ठ तो इत्यधिकु ओ छनवध ते सावद्यपण्डि अशक्त्यादि कारणे' जेवली करे' छम भांने' पण्डि दण्डछवध ते दण्डपण्डि नहि. छन्यादि विष्णु' ते अ'धकुष्ठनी परि' तोहने' लखिहुं. ज्ञानादिज्ञाने' क्षाधिकभावे छपवादे' हरी लयाने' अभाव ते वती. परलोकां आराधन पण्डि' निश्चित छे' तेरी. वली जेवलीने' अपवाद सेव्यानी याचापण्डि नहीं. वाञ्छित नगरे' प्रति' शीघ्र लया वञ्जता अंशुयाहल कुतो विष्णो' करध. छमते नहीं. ते हेतु' श्रम' अभाव नि विष्णो' करिवा अने' शक्ति कु ते विष्णो' अशुका'ण्डि' पण्डि' प्रकारे' अकिता' ते वती. उत्सर्ग'शी अपवाद ते गलवत ओ न्याय' अवत'पण्डि' ते ओ सुदे' छमस

વાર્તાપિ । નહિ સમીહિતનગરં પ્રતિ શીઘ્રં જિગમિષુરશ્રાન્તો વિશ્રામં કરોતિ, તેન ધમામાવે વિશ્રામકરણં શ્રમે વે વિશ્રામાકરણં ચેત્યુમયથાપ્યહિતમેવ । તેનોત્સર્ગાદિપવાદો વહીયામિતિ ન્યાયઃ પ્રકૃતે છદ્મસ્યઃ સંયત્રાપેક્ષ એવ । તથાચૈતાનિ સપ્તાપિ સ્થાનાનિ મોહનીયાનામોગહેતુત્વેન છદ્મસ્યસંયત્રાનામેવ ભવન્તિ; તેન છદ્મસ્યસંયત્રપરિજ્ઞાનાય હેતવો ભવન્તોતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૨ ॥

અથ સપ્તાનામપિ લિંગાનાં સ્વરૂપં પ્રકૃતસુત્રેણાહ—

પંચમહાવ્યતિક્રમ—ત્રાયણામોગરૂપસ્વાણં । સત્ત્વં સ્વલુ સત્ત્વપિ મોહસત્તાવિણામૂઝં ॥૩॥

વ્યાખ્યા—પશ્ચાન્નાં મહાવ્રતનામતિક્રમાઃ પશ્ચમહાવ્રતાતિક્રમાસ્તે જાપવાદાઽજ્ઞાનામોગાશ્રેયી- તરેતરદ્વન્દ્વઃ ક્ત્યેવંરૂપેણ રૂપં-સ્વરૂપં યેપાં સપ્તાનાં સ્થાનાનાં તાનિ તથા યેપામ્ । અપિરિહં દ્યવદિતઃ સત્ત્વધ્યતે । સપ્તાનામપિ સ્થાનાનાં સત્ત્વં-વિદ્યમાનત્વં, મોહસત્તાવિનામૂઝં-મોહનીયસત્તાં વિનાં ન ભવતિ સ્યેતિ મોહસત્તાવિનામૂઝં, સ્વલુરુપધારણે, મોહસત્તાવિનામૂઝમેવ, મોહનીયકર્મસત્તામત્તરેણ સપ્તાનામપિ લિંગાનાં મધ્યે યકમપિ લિંગં ન ભવતીત્યર્થઃ । ન ચ ક્ષીણમોહછદ્મસ્યવીતરાગવ્યમિચારઃ શક્તીયઃ, યતો લિંગાનામપિ તત્રાભાવાત્ । નહિ લિંગાભાવે સાધ્યસ્ય સત્ત્વે અસત્ત્વે વા વ્યમિચારો ભવિતુમર્હતિ, 'હેતુસત્ત્વે સાધ્યાસત્ત્વં વ્યમિચાર'હતિ વચનાત્ । તસ્માન્ ક્ષીણમોહસ્ય છદ્મસ્યત્વેપિ છદ્મસ્યત્વ- જ્ઞાપકલિંગપ્રાદિત્વેન કેવલિત્વજ્ઞાપકલિંગપ્રાદિત્વેન અન્તઃકુલ્લેખાવિકેવલજ્ઞાનામિદુસ્યત્વેન ચ કયચિ- કેવલિત્વેન વિવક્ષણાદિત્વેન દર્શયિવ્યમાણત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૩ ॥

અથાપ્રમત્સસંયતાનાં મહાવ્રતાતિક્રમપ્રતિપેવણા ભવતિ નવેતિ શક્ત્યામામાહ—

યતીને અપેક્ષાનેજ હિવે એ સાતે સ્થાનક મોહનીય અનાભોગ મેતુકપણિ કરી હમરચને જ કુઈ. તે વતી હમરચપણુ જબુવવાને લિંગ તે યાઈ. એ ગાથાના અર્થઃ ૨

હિવે સાતે લિંગુ રવરૂપ મૂલધને કહે છે :—

ગાથાર્થઃ :—પાંચ મહાવ્રતના આતક્રમ અપવાદ અને અનાભોગરૂપ છે એહનું એહવા સાતે લિંગુ છતાપણું મોહની સત્તાને અવિનાશીત જણવું. ૩

ગુરુત્વઃ :—પાંચ મહાવ્રતના આતક્રમ તે પાંચ મહાવ્રતનાં દૃષ્ટુ તે અપવાદ અને અનાભોગ એ ધૈતરેતરદ્વં સમ્પ્રસ છે એહવે રૂપે રવરૂપ એહનું એહવા સાતે સ્થાનક તેહનું, અપિરિહં ધંકાં ગાહિરથી યેવા તેહવે. એહીઈ, સાતે સ્થાનકનું સત્ત્વ તે વિદ્યાનાપણું મોહની સત્તા વિના ન કુઈ. મોહની સત્તા વિના સર્વથા ન કુઈ સ્વલુ તે અવધારણુને અર્થ મોહ. મોહ સત્તા વિના ન કુઈજ. મોહનીય કર્મની સત્તા વિના સાતે લિંગ મધ્યે એકે લિંગાને કુઈ એ અર્થ. સીજુમોહ ને હમરચ વીતરાગ કાંદશ ગુણસ્થાન વર્તી તેહને વિષિ વ્યભિચાર શકેવા નહી. ને યાદે લિંગને પણિ લિંગાં અજાલ છે. લિંગને અસાવે સાધ્ય હૈ (હો અથવા) ભાવે ન હો. વ્યભિચાર કુઈ નહી. હેતુ હવઈ સાબની અસત્તા કુઈ તિવારે વ્યભિચાર દૃષ્ટુ કુઈ એહવા વચનથી. તે વ્યભિચાર કુઈ નહી. હેતુ હવઈ સાબની અસત્તા કુઈ તિવારે લિંગરહિતપણિ રેવલીપણુને લિંગ સહિતપણિ. યાદિ ક્ષીણ મોહને હમરચવંતપણિ પણિ હમરચપણુના લિંગરહિતપણિ રેવલીપણુને લિંગ સહિતપણિ. અંતર્ધર્મદર્પઈ. યાનાર ને કેવલગાન-તેહને અભિગ્રાપપણિ કરી. કેલિહિં પ્રકારે રેવલીપણિ વિવક્ષા કરી છે વતી. એહનું આગલિંદિખાડીત્યે તે વતી. હિવિ વિવક્ષાઈ ક્ષીણમોહને ઈકાં કેવલીપણુ કહ્યું તે દૃષ્ટુ નહીં ને

વિસંવાળાભોગેળં તેસિ પડિસેવળા સુસાહૂળં । સુતાપાણ ચરણં શુદ્ધં ફરા ડ વિકરીર્જ ॥૧૧॥

વ્યાખ્યા—વિષયઃ—પ્રાણ્યાચરિતાતાદિકલક્ષણક્રિયાનાં ગોચરઃ પ્રાણ્યાદય એવ, તદ્વિષયકોઽન્યભોગઃ—
અર્થં જીવં હત્યેવંત્રપેળં જીવવિષયકવિજસાક્ષાત્કારામાયઃ, તેનં હેતુમૂલેન ‘તેસિ’ તિ । તેણં પ્રાણ્યાતિ-
પાતાદીનાં પ્રતિપેવળા સુસાહૂતામપ્રમત્તસંચતાનાં સૂત્રાદ્યા પ્રવર્તેતેઽપિ’ इति એવ, ભવતિ, પરં દ્રવ્યત્વં
એવ । તેન સૂત્રાદ્યા પ્રવર્તેતેન શુદ્ધં—નિરતિચારં ચરણં—ચારિત્રં ભવતિ । યદાગમા—

‘જો જયમાળસ ભવે-વિરાહળા સુસવિહિસમગાસ । સા હોદ્દ ગિજ્જરફલા અઙ્ગત્થવિસો-
હિજુત્તસ’ ॥૧॥ તિ ધોષનિં (૫૦૨૨૨), ફતરથા, તુ—સૂત્રાદ્યામુલ્લક્ષ્ય પ્રવર્તમાનાનાં—તુ
વિશિષ્ટકટકારિણામપીતિ ગમ્યં, વિપરીતં—ચિત્તુદ્ધં ચારિત્રં ન ભવતીત્યર્થઃ । અત એવ ‘વિશિષ્ટકટકસ્ય
કર્મણ્યં પ્રત્યકારણતાનં જિનાદ્યા એવ કર્મણ્યં પ્રતિ કારણતા’ इति ભગવતીશૃત્તી । ય્તેન વિનાપવાદં
પ્રમત્તસંચતો વિનાપરાયં ચ ગૃહી સમ્બદ્ધિઃ જીવોઽયમિતિ સાક્ષાત્ ક્ષાત્વા યો જીવધર્મત્વં કરોતિ તસ્ય
વિરૂપિં પરિણામો દુરે, નિશ્ચયઃ સમ્યક્ત્વમપિ ન સ્વાત્, અનુક્રમ્યાયા અમાવેન સમ્યક્ત્વલક્ષણામાવાત્ ।
સમ્યક્ત્વલક્ષણાનિ ચ શમાવીનિ પચ્ચ ભવન્તિ । ચતુઃકર્મ—

“શમસંવેગનિર્વેદાનુકમ્પારિત્યક્તલક્ષણઃ । લક્ષણૈઃ પચ્ચમિઃ સમ્યક્ સમ્યક્ત્વમુપલબ્ધયતે” ॥૧॥

માટિ વિવક્ષાધીનમ શાસ્ત્રકારની પ્રવૃત્તિ છે. એટલાજ માટિ’ સાસળભાવે નાળં ધત્વાદિ’ અથ્થ ધમજ સમયુ’
છે તે માટિ કિણ્ણે કિં ક્ષીણ્યેકાદેને’ કેવલીની વિવક્ષાથી ફપસ્ય વિખુ’ છે તે વિવક્ષાધીના હિ શાસ્ત્રકારનાં-
પ્રવૃત્તિઃ એ ન્યાયને’ અભયુપપિણિ’ અશુભુ, ૩

કિંવે’ અપ્રમત્તપતીને મહામતના ફપસ્ય’ સેવવુ’ હુઈ કઈ ન હુઈ એ સંકા હપરી કહે છે :—

ગાથાથ’ :—વિષય ને પ્રાણ્યાતિપાતાદિક તેહને અનાભોએ’ કરી તેહની પ્રતિસેવના સુસાધુને પશ્ચિ
હુઈ પશ્ચિ સુચાર્ય પ્રવર્તનારને ચારિત્ર શુદ્ધ, અન્યથા તો વિપરીત.

બ્રુત્યથ’ :—વિષય તે પ્રાણ્યાતિપાતાદિવિષય ને કિંમ તેહનો ગોચર એતલે પ્રાણ્યા આદિ દેઈ તત્સબધી
અનાભોગ ‘એ છવ’ એહથી રીતિ’ છવ સબધી ને પોતાની સાક્ષાત્ જ્ઞાનનો અભાવ તેણિ’ કારણે’ તે
પ્રાણ્યાતિપાતાદિકલ’ સેવવુ’ સસાધુ—અપ્રમત્ત સબધીને, સુચાર્ય પ્રવર્તેતે હુ’તે’પશ્ચિ એટલું આહિરથી લેવુ. હુઈ
પશ્ચિ ક્ષમ્યા જ તે વતી સુચાર્ય પ્રવર્તેઈ શુદ્ધ નિરતિચાર ચારિત્ર હુઈ ‘ને અપશુના કરનારને સુચવિધિ-
સંપૂર્ણને’ વિરાધના તે નિર્જરાઈ ફલની દેનારીજ અધ્યાત્મ વિશુદ્ધે’ યુક્ત થતીને’ વિશિષ્ટકટકને કર્મક્ષમ
પ્રતિ’ અકારણપણ, બિનાશને’ જ કર્મક્ષમ પ્રતિ’ કારણપણ ભગવતી—વૃત્તિને વિષે કહ્યું. એતલે’ અપવાદ વિના
પ્રમત્ત થતી અને અપરાધ વિના શુદ્ધ સમ્યક્ દ્રષ્ટિ એ છવ એહલુ સાક્ષાત્ અણીને ને છવધત કરે તેહને’
વિરતિ પરિણામ તો વેગલે, નિશ્ચયથી સમ્યક્ત્વપશ્ચિ ન હુઈ, અનુક’પાને અભાવે’ સમ્યક્ત્વના લક્ષણોનો
અભાવ વતી. સમક્રિતના લક્ષણ તે સમાદિ પાંચ છે. ‘સમા ૧, સંસારનો ભય ૨, સંસાર ધમ ૩, દયા ૪,
આસ્તિકપણ’ ૫ એ ફપ ને લક્ષણ પાંચ તેણિ’ સમ્યક્ પ્રકારે’ સમ્યક્ત્વ ઓલખાઈ’ નો એમ છે’ તહ રહક
ખીણું. હમરથસંયતમાત્રને’ સમ્યક્ત્વનો અભાવ થાએ તેહને’ પશ્ચિ’ નંદી જીતરતે’ બધ છવ વિરાધનાલુ’
પ્રશ્ન સિદ્ધપણું છે’ વતી. એહલુ’ મ બોલિ. પ્રવચને’ અભયુપપિણિ’ સુપાશાષીપણું છે’ વતી. બ્રહ્મજ્ઞને’
અપ્રલક્ષણે’ તેહની વિરાધનાનું અન્યપણું હુઈ ઈય હુઈ નહીં. પ્રતિષાંભિને’ સબધીને’ અંત્રાંયક્ષપણું

‘बो जोवे वि ण थाणेइ अजीवे वि ण थाणेइ । जीवाजीवे अपाणंठो कह सो णाहिइ
संजनं ।’ १ । ति, इश्वर ० (पृ. १५७ गा: १२;) अन्था सर्वविरुच्छेदः, निश्चिदायां वज्रजीव-
निराधनायां वज्रजीविषयकविरतिपरिणामासम्भवात्; सम्भवे च देशविरुच्छेदः, निश्चितेऽपि जङ्ग-
लौघवशतो वज्रजीविषयकविरतिपरिणामस्यानभावान् । तथा च सर्वेषामपि सुख्यगृहशो सर्वविरतिप्रतिपत्तौ
न किञ्चिद् बाधकं, तस्मादनुष्ठानमत्रैव जीवधातवज्रजीवाभिषयवतो अथवा प्रवर्त्तमानानां छद्मसंभय-
दानमभामोषजन्त्याऽऽत्मव्यपिहरणेण जायमानं जीवधातातृवभाषणादिकं संयमपरिग्रहानुपायहेतुः ।
यदागमः—

તત્ત્વજ્ઞોષી અભ્યાસવિરોધકનું' પશ્ચિ આપનાક્ષરપણું કહું. બાજને, પ્રત્યક્ષપશ્ચિ' તત્ત્વજ્ઞને પશ્ચિ પ્રત્યક્ષપણું કહું
ઈશ ન કહેવું. એ બધ એ જ્ઞાન પ્રાપ્તિ જ એ બધ સમિચિત્ત એ બધ અચિત્ત એકલું વિશેષે ચોનોધનના
પ્રસંગિક થાઈ વતી. તે વતી 'નિષ્કલમ્ભ' પ્રતિવાક્યવિષે પ્રસ્થાપા, પરિણત અને અપરિણત, ઈશ વતરેપ્રતિ-
ક મિતે પર્વત' પશ્ચિત્ત એ રક્ષકવશ્ય ક્ષત્રાકિંદે' પરિણ્યામંતર પામ્યા અચિત્ત કયા ક્ષત્રાકિ સિદ્ધાંત
અર્થને' નભાદિ બધને' વિષે સચિત્ત અને અચિત્ત એ બિદ્ધમયે અમાતરપણું જ્ઞાનજ તે કલે પશ્ચિ
એ બધ એ સચિત્ત એ બધ અચિત્ત એકીની બધકિંદા વિવેક અશ્વપાઈ પ્રતિવાચનને' અભાવે-
જનરસ વતીને' અનાભોગ જ, વતીની સિદ્ધિ ઈષ્ટ બધજવની વિરાજનાતે અનાભોગે' ઈશ અબધક
પરિણતે' જ ને જીવને' ન જ બધી અબધને' એ ન બધિ' જીવ અબધને અબ્ધઅભ્યુતો બધને તે બધિ'
સંયમ' અબધના સર્વવિરાગિને કળેક થાઈ, નિશ્ચિત બધજવની વિરાજનાતે જો કલે' જીવ સંયમી એ
વિરાતિ પરિણ્યામ તેકેનો અસંભવ થાઈ વતી. ઈશ એ પરિણત પરિણ્યામ સંભવતો જો તે કલે વિરાગિનો
વિરાતિ પરિણ્યામ તેકેનો અસંભવ થાઈ વતી. ઈશ એ પરિણત પરિણ્યામ સંભવતો જો તે કલે વિરાગિનો
કળેક થાઈ નિશ્ચિત બધજવ અને તે જીવ વિષયક વિરાતિ પરિણ્યામો અનાપાવ છે' વતી. ઈશ તે
સર્વ સમગ્રી વશી' નતર અભિલાષના ધણીને પતનાઈ પ્રવર્તનારને' જનરસ પાતેને' અનાભોગ જનના અસંય
ધાતાદિકની પ્રવર્તનાર અભિલાષના ધણીને પતનાઈ પ્રવર્તનારને' જનરસ પાતેને' અનાભોગ જનના અસંય
પરિણતે' કલેક જીવધાત સિદ્ધાન્તપ્રાણિક સંયમ પરિણ્યામતુ અબ્ધઅભ્યુતે' હેતુ છે, 'વશી' એકલા પરિણ્યામ
વતરે સ'પ્રાપ્તિ જીવધાતિની કલે'પશ્ચિ પ્રમાણ વેશી અબ્ધઅભ્યુતો પશ્ચિ ન પૂંકાઈ કિલ્લક પરિણ્યામ અતિપાતોના
કલે' ન તેકેને' તત્ત્વનિસેધકપણું કહુંપરિણત કલો સમયને' વિષે' નિરવલ કલેયોગે' કરી સંયમતાને' સમ્મ
જ્ઞાન' ન તેકેને' તત્ત્વનિસેધકપણું કહુંપરિણત કલો સમયને' વિષે' નિરવલ કલેયોગે' કરી સંયમતાને' સમ્મ
કલેયોગે' સંયમ પરિણ્યામને' અબ્ધઅભ્યુતે' હેતુ પશ્ચિતો વળે'નિશ્ચિતપાતેને' બધે' બધિજીવ, સંયમ પરિણ્યામ

‘વર્જ્યમિતિ પરિણમો સંપત્તીય વિમુક્તઃ વેરા । અવહંતો વિ ન મુચ્ચદ્ કિલિટુમાવોડિવાતસ્સ ’
 ॥ ૧ ॥ (ઓષનિ ૦ પૃ. ૩૮) તથા ‘ ન ય તસ્સ તન્નિમિત્તો વંષો મુહુમા વિ દૈસિજો સમય ।
 અળવજ્જો ડ પજોમેળ સઘ્વમાવેળ સો અન્હા ’ ॥ ૨ ॥ ત્તિ, ઓષનિ ૦ (પૃ. ૨૨૦.)
 સંયમપરિણામાનપાદ્યદેતુલં હિ વર્જનામિપ્રાયોપાધિકમેવ, જીવવિરાધનાયાઃ સંયમપરિણામાપનમહેવો
 જીવજાતપરિણામજન્યલક્ષણસ્ય મિજસ્સરૂપસ વર્જનામિપ્રાયેળ પરિલાજનાત્ । અયં માવઃ-ચદ્ધર્મ-
 વિશિષ્ટં યદ્ વસ્તુ મિજસ્સરૂપં જહાતિ સ ધર્મસ્તત્રોપાધિરિતિ નિયમાત્ । વર્જનામિપ્રાયવિશિષ્ટા હિ
 જીવવિરાધના જીવજાતપરિણામજન્યત્વં સંયમનાશદેતું પરિલ્લજતિ, તેન સંયમપરિણામાનપાદ્યદ્વારા
 વર્જનામિપ્રાયજન્યાં વિર્જરાં પ્રતિ જીવવિરાધનાયા અપિ પ્રતિવન્ધકામાવત્ત્વેન કારણતાપિ । યદાત્મસ-
 ‘ જા જયમાપ્તસ અવે વિરાહ્યા સુત્તવિહિસમગસ્સ । સા હોદ્દ ણિજ્જરફલ્લ અચ્ચત્તવિસોદ્દિત્તુપ્પસ ’
 ॥ ૧ ॥ ત્તિ, ઓષ ૦ (પૃ. ૨૨૨) અત્ર હિ ‘ સુત્તવિહિસમગસ્સ ’તિ કૃત્તસર્વસાવદ્ધપ્રત્યાભ્યાસસ્ય
 વર્જનામિપ્રાયજન્યાઃ સાધોરિત્યર્થઃ, તસ્ય જાત્યમાનાયા નિર્જરાયાઃ જીવવિરાધના પ્રતિવન્ધિકા ન
 ભવતિ, જીવજાતપરિણામજન્યત્વાભાવેન વર્જનામિપ્રાયોપાધ્યપેક્ષ્યા દુર્વંછતાત્ । પ્રતેન જીવવિરાધનાપિ
 વર્જ્ય નિર્જરાં પ્રતિ કારણં ભવેત્ તર્હિ તથામૂતાપિ વિરાધના તપઃસંયમાદિવદ્ મૂલ્યેવ એત્થ્વતી
 મૂલ્યો નિર્જરાદેતુલાવિતિ પરાશક્ત્યાપિ પરાશ્તા । સ્વરૂપતઃ કારણમૂલસ્ય તથાવક્તું શક્યત્વાત્ । ન ચૈવં

નાશદેતુ ને જીવવિરાધના તેહ જીવજાતપરિણામજન્યત્વતઃ ને પેતાતુ સ્વરૂપ તેહને વર્જનાને અભિપ્રાયે
 ડાન્યાયા, સ્વરૂપ સાવ કહે છે- ને ધર્મ ડાન્યાયા કહે છે વસ્તુ પેતાતુ સ્વરૂપ કહે છે ધર્મ તિહા ઉપાધિ ભક્ષિવે
 એહવા નિયમ છે વતી. વર્જનાને અભિપ્રાયે વિશિષ્ટ ને જીવવિરાધના જીવજાતને પરિણામે થાવાપણું
 ને સંયમનાશનું કારણ તે પ્રતિ હાડે છે. તે વતી સંયમ પરિણામને અણુભવાપણું વર્જનાને અભિપ્રાયે જન્ય
 ને નિર્જરા તે પ્રતિ જીવવિરાધનાને પ્રતિબંધકાભવાપણું કરી કારણતાપણું કુછ, ને સાદિ આગમ છે-

‘ ને જાણના કરનાર સાધુને કુઈ વિરાધના સૂત્રવિધિ પૂર્ણને તે નિર્જરાશ્વકલ કુઈ અધ્યાત્મ-
 વિમુક્તિ યુક્તને ’ એહને અર્થ-કયું સર્વસાવલુત પ્રત્યાખ્યાન નેહિ એહવા વર્જનાભિપ્રાયવત સાધુને
 એ અર્થ. તેહને યાતી ને નિર્જરા તેહને જીવવિરાધના તે પ્રતિબંધક ન કુઈ. જીવજાત પરિણામ
 જન્યપણુને અભાવે વર્જનાભિપ્રાય ઉપને ઉપાધિ તેહની અપેક્ષાઈ દુર્વંછપણુથી. એતલે જીવવિરાધના
 એ નિર્જરા પ્રતિ ને કારણ છે તલે તેહની એ વિરાધના તપસંયમાદિકનીપરે ધણીજ સલી. ધણી
 નિર્જરાના હેતુપણુવાતી એહવી પરની આશંકા એ ટાલી । સ્વરૂપથી કારણયુક્તને તિમ કહેવાને સર્વજ્ઞ-
 પણુથી. પણું જીવવિરાધના તિમ ન હોય. તે વિરાધનાને સંયમ પરિણામને ભવાને દારે સ્વરૂપથી
 નિર્જરાપ્રતિબંધકપણું છે વતી. પ્રતિબંધક તે ગિમગિમ અદ્ય અને અસમર્થ તિમતિય બહુ.
 તેવતી તે વિરાધનાને કારણપણું તે પ્રતિબંધકને અસાવપણુંજ. પ્રતિબંધકના અસાવને બહુપણું તે
 પ્રતિબંધકને અદ્યપણુંજ કુઈ. ધર્મ ન કહીઈ તો પ્રતિબંધકપણુને કારણતા ન કુઈ.

‘ હિવે કિણ્હિ ‘ જા જયમાગસ્સેવાદિ ’ ગાથાને વિષે વિરાધના તે અપવાદની લિખી છે. પણું
 અપવાદીજ-વાદિને વિષે તો એહજ ગાથાની વિરાધના અપવાદપદની નથી લિખી. તથા એહજ વૃત્તિને
 વિષે પણું અપવાદપદ નથી લખાણે ધર્મ ભોગ ૦ વૃત્તીય પ્રકારે પૂર્ણાધિકારે એ ગાથા છે તે ભણિતું.
 સ્વભાવ તિણું તે અર્થ વાંચ્યા હુરને પણું તીસર્યા હીસે છે તે ભણિતું. એતલે અનાભોગજન્ય અશ્વકલ

जीवविराधना तथा, तस्मात् (स्तु) संयमपरिणामागमद्वारा स्वल्पतो निजैरायाः प्रतिबन्धकत्वात् । प्रतिबन्धकं च तथा अल्पसमर्थं च तथा तथा श्रेयः । तेन तस्याः कारणत्वं प्रतिबन्धकभावात्वेनैव, प्रतिबन्धकभावात् च भूयस्त्वं प्रतिबन्धकानामल्पत्वेनैव स्यात्, अन्यथा तदभावस्य कारणता न स्यात् । एतेन छद्मस्य संयतानां ननु चारमनुमानता केवलानां जलजीवविराधनाप्यनुवातेन, ननु चाराऽविनाभावित्वेन जलजीवविराधनां ज्ञात्वैव सचित्तजलननुचारस्यानुज्ञातत्वादिति श्रान्तिः निरस्ता । मनसापि जलजीवविराधनानुज्ञायाः सावधानेन प्रसाध्यावायाः केवलिनोऽसम्भवात् । सम्भवे च ' केवलीत्यादि यावत् यो इमं साधयति पञ्चवेत्ता पक्षितेतिता इव, जहानाह तथाकारि आनि भवती 'ति प्रवचनोक्तस्य केवलित्वरूपस्य दानिर्वक्तुमप्यसिद्धान्तः । उत्पन्नभाषणेन तु नियमादन्तानुबन्धिकायाद्युपपत्त्या सम्भक्तत्वापि नाशात् निजस्वरूपद्वान्तिः, तथा जलजीवविराधनायां अन्यनुज्ञातत्वेनोपादेयत्वापत्त्या द्वैतत्वान्त्या स्वरूपद्वान्तिरेव । द्वैतत्वं च तस्याः सर्वसम्मतमेव । किञ्च-परमिश्रयेणापि यदि ननु चाराविनाभावित्वेन जलजीवविराधनापि ननु चारवदनुज्ञातेष्वन्यत्वे, तर्हि गजसुकुमारस्य गिरीऽभिनिर्वाहत्वेन भीनेमिनायेन सोमिलस्यानुज्ञातं वक्तव्यं प्रसज्येत, प्रतियोगस्थानाऽविनाभावित्वेन ज्ञात्वैव गजसुकुमारस्य इमं शानभूमौ प्रतिमयावस्थामस्यानुज्ञातत्वात् । एवं जमालिरपि निनाहाराय एव भवेत् ; जमालिर्व्यतिकरं ज्ञात्वैव तीर्थकृतस्तच्छिष्यकरणप्रवर्तनात् । किञ्चाऽऽस्तामन्यात्, प्रवर्तमानात्प्रवर्तमानात्-ज्ञानद्वय-द्वैतद्वय-ज्ञानाद्युपकरणपुस्तक-प्रतिमा-रजोद्विषादीनां विनाशादीनि यावन्ति विराधनास्यानि तावन्ति सर्वान्यपि तीर्थकृतानुज्ञातान्येव वक्तव्यानि स्युः, प्रायस्तेषां तीर्थाऽविनाभावित्वेन ज्ञात्वैव तीर्थकृता

परिकारिं क्वास्वनिं विराधना कुष्ठं पञ्चि देवधीने नरं धा न कुष्ठं मेतदी क्षापाश्च कहेते' एतद्विराधने ननु चारानी आया इतो ने देवधी तेपि' अक्षयनी विराधनानी आया दीधी, नही कितरनी अप्रमथ बाते' अक्षयनी विराधना अक्षयनी अ समिचनस नही कितरनी आया दीधी पती, येकही आति पञ्चि देवधी. अने पञ्चि' अक्षयविराधनानी आया'ने साववपञ्चा भाते' तेकने' देवधीने स'सवे नही' पती. ने अक्षयविराधनानी आया देवधीने स'सवे तो ' केवली जापेक्षा ' . अक्षयी याही ने सावव कही देवधी न सेवर्ध, नेकपु' मोवे तेकपु' भावे' अक्षय' सिद्धांतोक्त ने देवधीतु' स्वयं तेकनी हानिं याध, कहेनारने' पञ्चि अपसिद्धात थाई, कितर मोसवे तो निमये अन'तापुमपि क्षापना केवर्धने' सभक्तिना पञ्चि नाक्षयी पैताना रपरानी पञ्चि हानि कुष्ठं. तिस अक्षयविराधनाने' पञ्चि क्वापती छपाटपञ्च' भाते' केवपञ्चाही हानी' कही स्वयं हानि'क, हेवपञ्च' तो ते विराधनाने सर्व संभक्त छे.

पती इषय कहे छे-परने' आसिप्राने' पञ्चि ने ननु चारने' सभये याती' अक्षयविराधना' पञ्चि ननु चारनी परि' अक्षयता ने कही तो गजसुकुमारने' तिसांजितु प्रवचनने ते अनिभाषि' तोपिधने अक्षयता' कहिते' भाते'. प्रतिभापस्या' रहते' अक्षय' कहीने' अक्षयने' गजसुकुमारने' स्वयं सभिये निवे' प्रतिभाष' रक्षित' अक्षयतापञ्च' पती, अक्षयानी पञ्चि अनिभाषना आरक्षक' थाई. अनिभाषि' अनिभक्त' अक्षयने' अक्षय' कहीने' ते क्षय कराना प्रवर्तनी, अनिभक्त' सर्व' रक्षे, यतस्तथा कितरतापञ्च-रा-अक्षय-स्वयं यानादिनां कितर' ने प्रवक्त-प्रतिमा-स्वयं कितर' तेकनी' निनाशादि. नेवर्ध विराधनानां स्थानके ते सधवांसे तीर्थ' कहे' आसित कहे' केकटि. प्रामर्श तेकने' तीर्थ' अनिभाषावपञ्चि' अक्षयने' अक्षय' तीर्थ' कहे' तीर्थ' अनिभाष' पञ्चाही. तिसापञ्चि' अक्षयता' अक्षय' कहीने' अनिभक्त-प्रवक्त' अक्षयने' अनिभक्त' पञ्चाही. ते भादि' कितर' तिसांजितु प्रवचन' प्रतिभापस्या' सभये' भाते'

તીર્થસ્થ પ્રવર્તિતાત્વાત્, તત્રાપ્યનુકૂલત્વપુરસ્કારેણ ધ્યતિરેકમ્યાત્મિમહત્વાનિર્વાર્યતાત્વાત્ । તસ્માદ્ યથા છિત્તોડ્ગિનિપ્રવાહાન્ પ્રતિમાવસ્થાનાં વિનાભાવિત્વેન જાયમાર્ગે જ્ઞાતમપિ ન અનુજ્ઞાવં, તથા નદ્યુત્તારે જલ્મીવિરાધનાંડપિ નદ્યુત્તારાવિનાભાવિત્વેન જાયમાના કાદાચિક્તી જ્ઞાતાંડપિ ન અનુજ્ઞાતા, છદ્મ-સ્વસંયતાનાં નદ્યુત્તારે જલ્મીવિરાધનાયા અનામોગજન્યાશક્ત્યપરિહારાત્મકત્વેંડપિ તદનુજ્ઞાયાઃ સર્વેધામપિ શક્ત્યપરિહારાત્મકત્વાત્ । કિન્ન-જલ્મીવિરાધનાનુજ્ઞાંડપિ કિં સાક્ષાદ્વિશરૂપા સત કલ્પ્યતામિન્યજ્ઞિતા વા ? તાદ્યઃ, સ સાધુજલ્મીવિરાધનાં કરોતુ, ત્વં કુરુ વેલ્યાદિરૂપેણ કેવલિનો વાક્યગોષાસન્ધ-વાત્ । યદાગમઃ—

“અરિહંતા ભગવંતો અદિત્યં ચ દિગ્ધં ચ નમિ રૂદ્ધં કિન્નિ । વારિતિ કારવેંતિ અ ચિત્તુણ જળં યદ્ધા રૂદ્ધે”
॥ ૧ ॥ તિ, વપૈન્ (ગાં ૪૪૮). અત એવી રીતે જિજ્ઞાસુઓ વિદ્યુત્તો ભગવાન્—“જહાસુઃ”
મિત્તેવોચ્ચવાન્, ન પુનસ્ત્વં યદ્ધાણેલાદિ । યતુ ક્રિયાકાલેડમ્યર્થિતો ભગવાન્ આદેશસુલેનાડ્યનુજ્ઞાં
દશતિ, તત્રાનુજ્ઞાયા ફલમત્ત્વેન આશયા નિરવશ્વતાત્ । નાપિ દ્વિતીયાઃ, કલ્પ્યતાલક્ષણસામિન્યજ્ઞકસ્યૈવ
અમાત્તેન તદ્વ્યજ્ઞિતાનુજ્ઞાયા અપ્યસમ્ભવાત્ । યતઃ કલ્પ્યતાં ચ નદ્યુત્તારસ્તેષ્ઠફલદેતુત્વેનૈવ સ્વાત્ ।
રૂદ્ધફલં ચ નદ્યુત્તારસ્ય યતનાવિશિષ્ટસ્યૈવ પ્રવચને ભણિતમ્ । તથાદિ—

“જયં ચરેં જયં ચિદૃદે જયમાસે જયં સપ । જયં સુંજંતો સાસંતો પાવં કર્મં ન વંધઃ” ॥ ૧ ॥
રૂદ્ધિ, રૂદ્ધવૈન્ (પૂં ૧૫૬, ગાં ૮) યતના ચ સામાન્યતોપિ ગમનાગમનાદિક્રિયાયાં યુગમાત્રયા દૃષ્ટયા
પુરતો મૂર્ધનિરોક્ષણાદિનૈવ સ્વાત્ । યદાગમઃ :-

અપ્યુ પશ્ચિ ન આધુ, તિમ નદ્યુત્તારને વિષદ્ અથજીવવિરાધના નદ્યુત્તારને અવિનાભાવ સંપદિ આતી
કંઠાસિંધુ આતી નંજી પશ્ચિ નં જાપી, અંજીવયતીને નદી જીરતા અથજીવવિરાધનાને અનાભાગચરિત
અંજીવપરિહારપપશ્ચિ પશ્ચિ અથજીવવિરાધનાની આચાનદ્ અંજીવિ શક્ત્યપરિહારપપશ્ચાવતી.

દિવે ધ્વાં નદી ઉતરતા અથજીવદિકતુ અપ્રત્યક્ષપક્ષ છે, તથાપિ સેત્રાભાદિક નિશ્ચિત્ત એકતુ
જિનવચનપદે અજીતાં સાધુને તેહની રક્ષાનો જ ઉપાય તેહનું અનુચિત્ત તેહનું અનાભાગ અત્ર
વિવક્ષિત છે તે વતી, કિંચિદિં એ સ્વયં આજી પદીઆરો કરી ભન્નત પ્રભાવ સરીખું મૂળપક્ષ ધ્વાં લિન્નુ
છે તે અસંત અજીતુ, વહી જીવવિરાધનાની આચા પશ્ચિ રજી સાક્ષાત્ આદેશરૂપ છે, અથવા કલ્પ્યતાલક્ષણ
અજીવિ છે, પ્રથમપક્ષ તો નહીં, “તે સાધુ અથજીવવિરાધના કરશે, તું કરિ” ધત્યાદિયે કેવલાને આચાના
કિંચિ અસંભવથી, જે આટિ આગમ-અરિહંત ભગવંત અહિત અથવા હિત નહીં કંઠા કાઠ વારિ
અથવા કાવે કરને પલથી ગ્રહાને” એતલાજ આટિ દીક્ષા લેવા વાજ્ઞાત પશ્ચિ વીનચો ભગવંત
“યથાશુભ” પક્ષજ કહેતો કુઓ, પશ્ચિ તુ ગ્રહી પક્ષ નહીં, અને જે કિંવાકાસે પ્રાર્થો ભગવંત
અરિહંત યુગે પશ્ચિ આચા દિં છે, નિહાં આચાને કલ્પ્યતાલક્ષણ લાપાનું નિરવશ્વપક્ષ વતી.

પીતે પક્ષપશ્ચિ નહીં, કલ્પ્યતાલક્ષણને અભિપ્રયજીને જ અભાવે તે કલ્પ્યતાજ અજીવિ
જે અજીવા તેહનાજ અસંભવથી, જે આટિ કલ્પ્યતાપક્ષાધ તે નદ્યુત્તારને ધ્વાંકલ્પને હેતુપશ્ચિ જ
કુદ્ધ, ધ્વાંકલ્પ તે નદ્યુત્તારને યતનાવિશિષ્ટને જ પ્રવચનને વિષે કહ્યું છે, તે કિમ જ અથજીવ અસે
અથજીવ કહેા રૂદ્ધ અથજીવ, અથજીવ અથજીવ સર્વ અથજીવ જિમતે અથજીવ ભોલો પાપકર્મ તુ

‘પુરજો જુગમાવાપ પેદમાણો મહિં ચરે । વચ્ચંતો ધીઅહરિઆઈ પાળે અ શમાટિયં’ ॥૧॥
તિ, વયવૈ૦ (પૃ૦ ૧૬૩ ગા૦ ૩) ફલં જેહ પાપકર્મવન્ધાભાવલક્ષણમિદમેવ । તેન યતનાવિશિષ્ટ
ગમનક્રિયાવિશેષ્ય ન્યુત્તારસ્ય કલ્પ્યતાવગમો ભવતિ, પરં સામાન્યતો યથોક્તા યતના ન્યુત્તારે ગમન-
વિશેષે ન સમ્ભવતિ, જહાચ્છાદિતત્ત્વેન સમ્બન્ધમિનિરોધજલજ્વલનાદૈરસમ્ભવાત્ । તેન તત્રત્રેકં પાદં જલે
કુલ્પા એકં ચ પાવમાકાશે કુલ્પૈસ્તાદિવિશેષો યતનામાધિકૃત્યાવસાતવ્યઃ । एवं च यतनाकरपाप्माकला-
निष्टफलहेतुरयतनाविशिष्टो नयत्तारोऽप्यकल्प एव । यद्गमः—

‘અજયં ચરમાણો અ પાળમૂઆઈં હિંસા । ધંધા પાવયં કર્મં તં સે દોહ કહ્લં ફલં’ ॥૧॥
તિ વયવૈ૦ (પૃ૦ ૧૫૬.) एवं चायतनाजन्यजीवविराधनयैव न्युत्तारोऽप्यनिष्टफलहेतुत्वेनाकल्यो
भणितः । कथं तर्हि जलजीवविराधनाविशिष्टो न्युत्तारो केवलिनानुज्ञोत इति वक्तुं श्रोतुं वा कल्पमिति ।
न च यतनया नदीसुत्तरतः साधोरनाभोगजन्माश्रक्यपरिहारेण वा जलजीवविराधना सातुज्ञातेरुत्पत्तेर-
इति वाच्यम्, अश्रक्यपरिहारविराधनायामनुज्ञाया अनपेक्षणात् निष्फलत्वाच्च, ज्ञातेऽपि प्राचक्षितानुप-
पत्तिप्रसक्तेश्च जिनाज्ञया कृतत्वादिति पर्यालोच्यम् । एवं यत्र कापि इष्टानिष्टफलोपदर्शनोपदेशेन कल्पसं-
भक्तत्वं च नोक्तं, तत्र कल्पत्वाकल्पत्यवयवकशब्दाभ्यां साक्षाद्वैद्योक्तमवसातव्यम् । यथा—‘जल
चक्षिआ सिआ एां पायं जले किच्चा एां पायं थले किच्चा एवं चक्षिआ एव णं कण्णति सज्जो

બાંધધ’ અથવા તો સામાન્ય ‘ગમનાગમનાદિક્રિયાનય’ વિધિ યુગમાનદષ્ટિ’ આગસિ’ શ્વિં નિરીક્ષ્યુદિકં
જ કુષ’ . ‘આગસિ’ યુગમાનય’ ભેતો યૃથિધી પ્રતિં ચાલિં, વજ્જંતો મીજ હરિઆ પ્રતિં વલી પ્રાણ
દક ચુચિઆ પ્રતિં’ કહ તો છઠાં પાપકર્મવન્ધાભાવપ ૫૪૭જ. તેણિ’ ચતનાયુક્ત ગમનાક્રિયાવિશેષે
ને ન્યુત્તાર તેહનિં કલ્પ્યપણાને શાન કુષ’ પણિ સામાન્યથી યતના તે ન્યુત્તારપ ૭ ને યતનાપ્રતિ
તિકાં ન સ ભવધ. ભવધ’ આનજહિતપણિ’ બલી રીતિ’ શ્વિત્ત’ નિરીક્ષ્ય તથા, જલજ્વલનાંકિના
અસંભવથી. તેણિ’ ‘એક પાદ ભવધ’ એકપાદ આકાશિ’ કરી’ એહવા વિશેષયતના ઉદ્દેશને ભણ્યેયે, એહવી
યતના કરિયાને અશકતનિં અનિષ્ટે હલનો હેતુ અયતનાયુક્ત ન્યુત્તાર પણિ અકલ્પ્યજ. એ મટિં આગમ—

‘અભવણાધ’ ચાસતો પ્રાણ-શતને’ હણિ’ બાંધધ’ પાપકર્મ’ કણ તે તેહને’ કુષ કુકે
કમ’ ધમ અયતનાધ’ ઊપની જે છવવિરાધના તેણિ’ જ ન્યુત્તાર પણિ અનિષ્ટસ-હેતુપણિ’ અકલ્પ
કલ્પી, કિમ તદ્દે અલગવિરાધનાયુક્ત ન્યુત્તાર કેવલીધ’ કલ્પી ધમ હહેવાને અથવા સાંભળવાને યુક્તરે
યતનાધ’ નદી ઊતરતા સાધુને’ અનાભેણે’ અન્ય અશકય પરિહાર’ ને અલગવિરાધના તે કહી એહકુ
કહી ધ’ છે એહકુ’ ન કહિયું. અશકયપરિહારવિરાધનાને’ વિષે આવાનું અપેખડું છે નહિં યતી, નિષેધપણ
પતી પણિ અને’ તે વિરાધના ભણું’ કુતે પ્રાચક્ષિતની અણુલેવાની પ્રસક્તિ ધધ, ભેષધ’ વલી .

વલી જિનાસાધ’ કાપાપણથી એહકુ વિચારડું. ધન જિહાં કિહાં પણિ ૫૪૮ અને’ અનિષ્ટકલ્પને’
દેખાડવાને’ ઉપદેશે’ કલ્પ્યપણું અને’ અકલ્પ્યપણું તથા કહ્યું તિકાં કલ્પ્યપણું અને’ અકલ્પ્યપણું તેહને’ વાચક
શબ્દજય’ સાક્ષર કહિલે’ અણિયું. ‘જિમ એહકુ’ કરી સકય’ ને એક પગ ભલે’ એક પગ આકાશે ચલે’ ધમ
કલ્પધ સર્વત્ર કોશ સહિત થોજન ગોચરીધ’ જાતને’ પાણું’ વલ્લુ, છઠાં સિદ્ધામયપાનિ’ કલ્પ્યપણુધ’ ‘કમળ’
એણિ’ શબ્દે સાક્ષાત જ કહી. તે ન્યુત્તારને’ કલ્પ્યતાધ’ જ કુષ’. તેણિ’ ન્યુત્તારને’ પણિ કહી જે
યતનાને’ યુક્તને’ જ કલ્પ્યપણાધ’ કલ્પ્ય ને સિદ્ધામયપણે ને છાંદસ તેહનો વાચક જે શબ્દ તેણિ’
કહી અણુધી. પણિ સર્વત્ર વચ્ચંતરવનિરણુને’ ઉપદેશે’, પણિ કિહાંએ આદેશે’ ન.કુષ’.

સર્વતા સક્ષાસં જોયળં મિકલાયરિવાદ ગતું પહિણિઅત્તપ્તિ પુરુષણકલ્પે । અત્ર મિક્ષત્તર્ચાયાઃ કલ્પત્તા
'કપ્પદ'તિ શ્વદ્વેન સાક્ષાદેવોક્તા । સા ચ નચુત્તારસ કલ્પત્તયૈવ ભવતિ । તેન નચુત્તારસાચુક્યતનાવિ-
શિષ્ટસ્યૈવ કલ્પત્તા કલ્પમિક્ષાવર્ચાલક્ષણેષ્ટફલામિધાયકશ્વદ્વેનોક્તા અવસાતવ્યા, પરં સર્વત્રાપિ વસ્તુ-
રૂપનિરૂપણોપદેયેન, ન પુનાઃ કાપ્યાદિશેનાડપિ । અર્થં માવા-જિનોપદેશો દિ સ્મર્યદશાં વસ્તુસ્વરૂપરિ-
જ્ઞાનાર્થમેવ ભવતિ । તત્ર વસ્તુનઃ સ્વરૂપં હેયત્વોપાદેયત્વજ્ઞેયત્વમેવૈન ત્રિધા । તેન કિચ્છિદ્ વસ્તુ જીવધાતાદ્યા-
શ્વભૂતં હેયં, તુર્ગતિદેતુત્વાત્, કિચ્છિચ્ચ જીવરક્ષાદિ સંવરૂપસુપાદેયં, સુગતિદેતુત્વાત્, કિચ્છિચ્ચ
સ્મૃત્તર્કાદિક જ્ઞેયમેવ, અમયસભાવિકલ્પત્વાત્ । યતુ જ્ઞાતં સર્વેમપિ વસ્તુ સુગતિદેતુસત્ર 'સવિશેષણેઃ'
દૂલાવિન્યાયેન જ્ઞાનસ્યૈવ પ્રાધાન્યં, તત્તોપાદેયાન્તર્મૂલમવસાતવ્યમ્ । एवं च कश्चिदेकमेव वस्तु विशेषणा-
यपेक्षया त्रिप्रकारमपि भवति । यथा एकैव गमनक्रिया जीवधायितादिहेतुत्वेनायतनाविशिष्टा साधूनां हेयैव,
हेयत्वेन चाकल्प्यैव । तथा सैव क्रिया जीवरक्षादिहेतुत्वेन यतनाविशिष्टा साधूनामुपादेया, उपदेयत्वेन
च कल्प्या । यतनायतनाविशेषणरहिता तु न हेया नाप्युपादेया, किन्तु ज्ञेयैव । एवं धार्मिकानुष्ठानमात्रे
वक्तव्ये 'सविशेषणे विधिनिषेधौ विशेषणसुपसङ्क्रामसो विशेष्यावापके सतीति'न्यायात् विधिनिषेध-
मुखेन यतनायतनाविषयक, एव जिनोपदेशः सम्पन्नः । तथा च जीवरक्षार्थं यतनोपादेयत्वेन कल्प्या,
अयतना च जीवधातहेतुत्वेन हेयत्वेनाकल्प्येत्येवं विधिनिषेधमुखेन वस्तुस्वरૂपावबोधको जिनोपदेशो
'यन्तव्यः' । एवं छद्मसंयतानां જ્ઞાનાદ્યર્થમપવાદપદ્યતિવેવળેડપે અનાવિસિદ્ધકલ્પત્વાકલ્પત્વાદિ-

એ પરમાર્થ કહે છે-જિનોપદેશ તે સમગ્રહિતિનં વસ્તુસ્વરૂપ પરિચાનને જ બધે જ હુકમ
તિહાં વસ્તુનું સ્વરૂપને હેયપણું ઉપાદેયપણું અને જ્ઞેયપણું એ ત્રિણિ પ્રકારે. તેણિ કાઠ એક પુરુષ
અવધારક આચરણ હેય-આડવા યોગ્ય હુર્ગતિદેતુપણાથી, કાઠ એક અવરક્ષાકિ સંવરણ તે આદરણ
યોગ્ય, સુગતિના હેતુપણાથી. કાઠ એક વલી રવર્ગ-નરકાદિક બાણવા યોગ્ય જ મિલુ સભાવરહિતપણાથી.
જે પશિ નાંવંસુ સર્વ વસ્તુ તે સુગતિનુ કારણ. તિહાં સવિશેષણ ધર્માદિ ન્યાય કહિરે-તેણિ જ્ઞાનને
જ પ્રધાનપણું તે જ્ઞાન તે ઉપાદેયમધ્યેજ આપું બધિવુ. એમ કાઠ એક વસ્તુ વિશેષણાદિકેસી
અપેક્ષાપૂર ત્રિણિ પ્રકારે પશિ થાઈ.

જિમ એકજ ગમનક્રિયા અવધારકારણપણિ અયતનાધુકત કુતી સાધુને ડાડયોજ અને
હેયપણિ અકલ્પ્યજ, વલી તેકજ ડિયા અવરક્ષ દિ હેતુપણિ બજણાઈ યુકત સાધુને ઉપાદેય અને
આદરતાપણિ કરી કહજ. બજણા અનાઈ અજગણા એ વિશેષણ રહિત તે ન ડાડવા યોગ્ય, આદરવા
યોગ્ય પશિ નહીં, તે સયું! બજણવા યોગ્ય જ. એમ ધાર્મિકઅનુષ્ઠાન માત્ર કહેવે, વિશેષણ તે
અણુધર્મ તે સહિત વિશેષ્ય વતે વિધિ અને નિષેધ હુકમ તે વિશેષણ પ્રતિ ઉપસંક્રમે ને વિશેષ્ય
ને અણુ રોકને વિશે બાધ હુકમ તે એ ન્યાયથી વિધિસુખિ અને નિષેધસુખિ બજણા અજગણા
સંખ્યાજ જિનોપદેશ કુઓ.

તથા એ ન્યાયેને બધે જ હેમસરીઈ યોગ્ય તૃતીય પ્રકાશને વિષે નિદ્રામત્સ્યાસુવા-
સીતેલાદૌ અલ્પત્વમાર્ગે આશાપણિ નિદ્રાને વિશે નહીં, તે તે રાગપ્રાપ્ત છે વતી. ધ્રમ ક્ષિપ્ત
છે, અને ક્ષેત્રકંઈ એ ન્યાયને વિશેષ્યના બ્યર્થપણાથી ન્યાયને દ્રવ્યથી દીધું છે. તેણિ યોગ્ય જ
પાથી દીસતી નથી તે બધિવુ. અને એ ન્યાય તે ન્યાયશાસ્ત્રને વિષય પ્રસિદ્ધ છે. તે એ

लक्षणवस्तुस्वरूपावबोधको जिनोपदेशो भवति । यथा साध्या उपसर्गकर्तारमधिकृत्य 'पर्ववियवबोधनां कृपिज' 'त्ति निशीथचूर्णोवुक्कं, न पुनः स हन्तव्य इति विधियुक्तेन जिनोपदेशो भवति, ' सन्वे पाणा सन्वे भूआः सन्वे जीवा सन्वे सत्ता न हंतव्या ' इत्याद्यागमेन सह विरोधः स्यात्, स च सर्वज्ञप्रणीतागमे न सम्भवति । यदाह श्रीहेमचन्द्रसुरिः—

‘हितोपदेशात् सकलजलत्वे-सुसुक्ष्मसत्ताधुपरिमहाच्च । पूर्वापरार्थेष्वविरोधसिद्धे-स्वदागमा एव सतो प्रमाण’ ॥ १ ॥ मिति श्रीमहावीरद्वार्त्रिशिकायाम् (श्लो० ११) अत्र दशभूतस्त्वचूर्णो “अवज्जवायं पडिहमेज्ज” त्ति मणितं, तदाचार्यशिव्याणां परवादिनिराकरणे सामर्थ्यं दर्शितम्, यथा—‘मिच्छादिदुसु पडिहयसु सम्मत्तं थिरं होह’ त्ति श्रीसुत्रकृदज्ञचूर्णो भणितम् । अत एव ‘साहण वेदोआण य पडिणीअं तह अवणवायं च । जिणपवयणस्स अहिअं सव्वत्थामेण कारेई’ ॥ त्ति उपदे० (श्लो० २४२.) अत्र ‘सर्वबलेने’ त्ति स्वप्राणव्यपरोपणं यावद्वित्येव भणितं, न पुनर्जिनप्रवचनादितकर्ता हन्तव्य इति । जैनानां तथाभाषाया वक्तुमज्जनुचितत्वात् । यद्यपि सर्वबलेन निवारणे पञ्चेन्द्रियव्यापादनं कादाचित्कं भवत्यपि, तथापि स व्यापादनीयो व्यापाद्यतां चेलाविरूपेण मनोव्यापारवानपि कैवली न भवति, तथाभूतस्यापि मनोव्यापारस्य सावधत्वेन प्रत्याख्यातत्वात् । न चापवादिकस्तथाव्यापारसाद्यो न भविष्यतीति शङ्कनीयं, यतोऽपचादप्रतिषेधेण च संयतोऽपि प्रमत्तस्यैव भवति, कथं हाह

‘अथयं अउर ते अपूर्वमाय. अवयानी यदुराअं अणुपी. एअं अवरत्थानि’ अथैवं यतना ते एपा-
देमपण्णि हरेथ, अणवण्णु। ते एवधातना हेतु ते अवयवण्णे’ हेवपण्णुवती अकम्पपण्णु, एण्णु रीति विधि-
निषेधद्वाराह वरद्वयपदे। अवयोधकं जिनापदेस भानवे। एअं अवयवयानी यानादिअने’ अथि अपपणं
सेवते पण्णि अनादिअसिद्ध-कलय अने अकलयपण्णुअरेप के वरद्वयपदे तेहना अण्णुवतार जिनापदेस कुठ.

‘जिअ साध्नीने’ उपसर्ग करारने एदेशी पञ्चेन्द्रियनी व्यापरोपण्णु कल्पे’ ‘जेअकु’ निशीथ-
ण्णुअने कडिठ. छे. पण्णि ते कडिथे। एअं विधिअपि जिनापदेस न कुठ. ‘सर्वप्राण सर्वज्ञा सर्व-
एव सर्वसत्त्व न एण्णुवा’ एअं आगमसाधि निशेध कुठ. ते तो सर्वज्ञापितव्याअने’ निषे-
न कुठ. ‘हित उपदेशी, सर्वज्ञा कल्प्याथी, मुक्ति वाछता के साधु तेण्णि परिअलाथी, पू. अपर
अथने’ निषे’ अविशेषनी सिद्धिथी ताकरा आगम तेहअ सत्युअने’ प्रमाण.

वे इसाक्षुत्रकंधानी वृक्षिनि विषे’ ‘अवयववादिने’ कडि’ ‘जेअकु’ कडिठ’ ते आचार्यना
‘शिवने’ परवादनिराकरणे’ विषे सामर्थ्य’ हेमाक्षु’ ‘जिअ निष्वात्ती हले हेतुसं समकल स्थिरमाथ’
जेअकु’ संयुक्तगण्णु’ कडिठ. छे. जेतलाअ वती ‘साधुने’ जैसोता प्रत्यनीक तथा अवयववादी के
जिअप्रवयवने’ अहित तेकेने’ सर्वप्रकारे वारे’ एअं सर्वजने-स्वप्राण अर्थ तिहाताअ जेअकु’ कडिठ, पण्णि
जिअना प्रवयवना अहित कतां हण्णुवे जेअकु’ न कडिठ. जैनेने तेहनी भाषा योवयाने’ अयुमापण्णुवा.

अहं अ सर्वजने’ वारते’ पञ्चेन्द्रियं हिंसयु द्विवारेकि बाध पण्णि ताहे. ते हण्णुवे तेहनु
हण्णु’ ते श्रेय अर्थादिभूथ’ मनना व्यापारवत पण्णि केवली न कुठ. तेहना अ’ मनना व्यापारेने
‘सावधपण्णि प्रत्याभवातपण्णुवाथी. अवयवाहव्य तेहना व्यापार ते सपाप नहो कुठ, जेअकु’ न सधु.
‘के भादि अपवाह सेवकु’ संपत्तिभाहि पण्णि प्रमादीने’ कुठ, किअ तो सर्वदृष्ट निवयव अग्रभा-

સર્વોત્કૃષ્ટનિવ્યાપ્રસન્નસ્ય કેવલિનોઽપીતિ । ચુકિન્તુ પ્રારુક્તૈવ । પરં પન્થેન્દ્રિયવ્યાપાદનમયેવ યદિ સતિ સામર્થ્યે પ્રવચનહિતં ન નિવારયતિ, તર્હિ સંસારવૃદ્ધિર્નુલ્ભવોપિતા ચેત્સાદિ શ્રીકાલિકાપાંચકથાદૌ ભળિતમ્ । અદિતનિવારણે ચ ક્રિયમાણે કદાચિત્ પન્થેન્દ્રિયવ્યાપતૌ પ્રાચક્ષિત્તપ્રસિપ્ત્યા આશયસ્ય શુદ્ધત્વાત્ જિનાશ્ચારાધકઃ સુલ્ભવોધિશ્ચેલાગિરુપેણ વસ્તુસ્વરૂપાવબોધકો જિનોપદેશો ભવતીતિ તાત્પર્યમ્ । પદ્યં જિનોપદેશેન વસ્તુસ્વરૂપમવગમ્ય સ્વત એવ યથૌચિત્તેન પ્રવૃત્તિન્નિવૃત્તિમ્યાં જિનાશ્ચારાધકો ભવતિ, જિનોપદેશેનૈવ કલ્પ્યત્વાકલ્પ્યત્વે અવગમ્ય તથાપ્રવર્તનાન્નિવર્તનાચ । યદાગમઃ—

‘અવસં પુણ તં (તે) દિંતિ જેણ ચરિપણ કિત્તિખલ્લાણં । દેવાણવિ હંતિ પહ્લ કિસંગ પુણ મણુભિમત્તાણં ? ॥’ ત્તિ છપ્દે (૫૫૦ ૪૪૫). અર્થં ચ સતિ નચુત્તારાદૌ જલજીવાદૌ વિરાધનાનુ-
જ્ઞાયાઃ કેવલિનો ભળનં લૌકિક-લોકોત્તરમાર્ગપ્રસિદ્ધકેવલકલ્પદાનમેવ । ન ચ નચુત્તારસ્ય કારણત્વેન જલ-
જીવવિરાધનાપ્યાપવાદિકીર્તિ જિનોપદેશો ભવિષ્યતીતિ શક્તીયમ્, અચિત્તજલનચુત્તારસ્યામાધાપત્ય તસ્યા નચુત્તારે કારણત્વાભાવાત્, તસ્માન્ નચુત્તારસ્ય કારણં ન જલજીવવિરાધના, કિન્તુ પાદાદિકિયૈવેતિ સર્વાનુભવપ્રસિદ્ધમ્ ‘પાં પાથં જલે કિચ્ચે’ ત્યાદાગમોક્તં ચ । પૂતેન જલં વજ્રગલિતમેવ પેયં નાગ-
લિલમપ્યુપદિશતા કેવલિના જલજીવવિરાધના સચિત્તજલપાનં ચોપદિષ્ટં ભવિષ્યતીતિ શક્ત્યાપિ પરાસાં ।
‘સવિશેષણે વિધિનિવેધૌ વિશેષણસુપસક્કામત્’ इतिन्यायबलेन जलगलनमेवोपदिष्टं, तच्च त्रसजीव-

કેવલીને’ પશ્ચિ, સુદિત તો પૂર્વ’ કહીજ છે. રાનાદિહાનિનો ભય નથી ઇત્યાદિક. પશ્ચિ પથેદ્રિય વ્યાપરિને ભયે જી છતાં સમયાધર્થ પ્રવચનનું અહિત ન નિવારે’ તથે સંસારની વૃદ્ધિ અને’ દુર્લભ-
બોધિપણું ઇત્યાદિક શ્રીકાલિકાપાંચકથાદિકને વિશે’ કહિલ છે. અહિત નિવારણા કરતે’ કિવારકે
પ’એ દ્રિયની હિંસા થાતે’ પ્રાચક્ષિત પડિવજ્જે’ આશયના શુદ્ધવશ્યાથી જિનાશાને આરાધક અને સુલભ-
બોધિ ઇત્યાદિયે વસ્તુસ્વરૂપનો અવબોધક જિનોપદેશ કુર્ષ એ પરમાર્થ. ઈમ જિનોપદેશ વસ્તુનું
સ્વરૂપ બાણીને’ પે તાથીજ થયાહિતિ પશ્ચિ પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ કરી જિનાશાને આરાધક કુર્ષ. જિનને
ઉપદેશેજ કલ્પપણું અને અકલ્પપણું બાણીને’ તિમજ પ્રવર્તનથી અને નિવર્તનથી. જે માટે’ આગમ-
‘ઉપદેશ તે દિર્ઘ નેશ્ચિ ચરિતર્થ કીર્તિના સ્થાનક જે દેવ તેહનો પશ્ચિ કુર્ષ પ્રશ્ન, તથે મનુષ્ય માનનો
પ્રશ્ન યાઈ તિહાં સ્થુ’ કહિયુ’ ? ઈમ જીતે નદી જીતરતા જલજીવની વિરાધનાની અનુવાનું કેવલીને’
કહિયું તે લોકિક અને લોકોત્તરમાર્ગે’ પ્રસિદ્ધ કેવલ કલ્પકદાનજ.

નચુત્તારને’ કારણપથે જલજીવવિરાધના તે અપવાદ સંબંધિની એહવે જિનોપદેશ કુર્ષે’ એહવું
શક્યું નહીં. અચિત્તજલ નચુત્તારની અભાવની પ્રાપ્તિ કરી (અ) તે વિરાધનાને’ નચુત્તારને’ વિષર્થ
કારણપણાના અભાવથી. તે માટે’ નચુત્તારનું કારણ જલજીવની વિરાધના નહીં, તો સ્થુ’ ? પાદાદિ-
ક્રિયાજ, એહવું સર્વને’ અનુભવસિદ્ધ છે. ‘એક પાદ જલને’ વિશે’ ઇત્યાદિ આગમોક્તપશ્ચિ છે. એહવર્થ
જલ વજ્રગલિતજ પીડું ન અણુગમ્ય ઇત્યાદિ ઉપદેશ દેતે’ કેવલિઈ જલજીવવિરાધના અને’ સચિત્ત
જલપાન તે ઉપદેશનું કુર્ષે એહવી શકીએ ટાલી. ‘નિધિનિષેધ તે વિશેષણસહિત વિશીલ્ય હવે’ કુર્ષે
વિશેષણ પ્રતિ નિધિનિષેધ તે સંકરે’ એ ન્ન.રને બધે’ જલગલન’ ઉપદેશનું. તે તો ત્રસજીવની
રક્ષાને આર્થે જલજીવજ. વજે’ ગલિત જલ પીધે’ ત્રસજીવની રક્ષા કુર્ષ એ સર્વ સમ્મતજ છે, થલી નદી
ઉવરવાં જલજીવવિરાધના તે કેવલીઈ ભાષી એહવે. કહનારો પ્રથમ પૂછવો—

रक्षार्थं यत्नैव, वस्त्रगलिते च जलपाने व्रसजीवरक्षा भवत्येवेति सर्वसम्मतम् । किञ्च-जलजीव-
विराधना केवलिनानुज्ञातेति वक्ता तावदित्यं प्रष्टव्यम्-ननु भो ! जलजीवविराधनाऽनुज्ञा यावत् किं
कैनाप्यभ्यर्थिता उत अनभ्यर्थिता वा ? । नाहम्, संयतानां तथाऽभ्यर्थनाया असम्भवात्, तस्या अपि
सावधानत्वेन प्रत्याख्यातत्वात्, अशक्यपरिहाररूपत्वेन तद्विषयकानुज्ञाया अनपेक्षणाच्च । द्वितीये, अभ्यर्थिता
अपि सन्तः सत्तामनिन्वोचितकर्तव्यस्यैवानुज्ञातारो भवन्ति, न पुनः अनुचितकर्तव्यस्याऽपि, कथं तर्हि
केवली अनभ्यर्थितामप्यनुचितां हेतुत्वेन स्वयं प्रत्याख्यातां प्रत्याख्यापितां च परेषां तथैवोपदिष्टां ज्ञानादि-
हेतुत्वाभावेन निष्कलामनर्थदण्डभूतामशक्यपरिहारविराधनाविषयकत्वेनोपहासहेतुभूतामनुज्ञां ददातीति ।
किञ्च-तथाभूतमप्यनुज्ञादानं विहारादिप्रत्युपेक्षणापर्यन्तक्रियासु पञ्चैन्द्रियपर्यन्तजीवविराधना केवलि-
नानुज्ञातेति बुद्धिमतां संयतानां वज्रैनाभिप्रायप्रतिपत्त्यन्तरेण संयमपरिणामनाशहेतुः कथं केवलिनः
सम्भवतीति पर्वलोच्यम् । किञ्च-केवलिनो यदनुज्ञातमनुमतं च तत्सर्वेषामपि संयतानां परस्परमनु-
ज्ञेयमनुमोदनीयं च यथौचित्येन कर्तव्यमपि सम्भवेत्, तथाचोपशान्तवीतरागस्याऽपि सम्भगीयया
गच्छतः पादस्वाधः कुर्कुटपोतादिव्यापत्तिः प्रवचने भणित्वा । तथाचालीयज्ञानादीनामिव आत्मनमभि-
कृत्यापि अनुज्ञेया अनुमोदनीया च स्यात्, केवलिनो ज्ञानादीनामिव तस्या अप्यनुज्ञातत्वादित्येवमुप-

नो पृच्छक । अथश्रवणविराधनानी आहता ते स्युः ? इति प्रार्थी अथवा अणुप्रार्थी, प्रथमं पक्षं
तो नहो, संयतीने तेहवी अभ्यर्थनाना असंलवधी, ते आर्थनाने पक्षि सावधपक्षि प्रत्याभ्यत-
संशुधी, अशक्यपरिहारश्च पक्षि ते विषयिणी आहाना अनपेक्षपक्ष्याधी पक्षि, भीरे, पक्षे, प्रार्थी
जे हुता सत्युत्प, सत्युत्पने अनिध अने छित्त कर्तव्यनाश कहेनाश कुट्टि, पक्षि अनुचित कर्तव्यना
छपट्टेक न कुट्टि, किं तो हेवली अप्रार्थी अशोभ्य हेयपक्ष्याधी पोते पञ्चपञ्चा परने, तिस्र छपट्टेकी
ज्ञानादिहेतुपक्ष्याने असावे निम्न अनर्थदण्ड अशक्यपरिहारनी के विराधना तद्विषयकपक्षि छपट्टेकसु
हारणत्वेत ओहवी के अनुज्ञा ते प्रति दित्त । वही तेहसु पक्षि अनुज्ञानु दान विहारादिक अतिशेयनापर्वत
क्षिपानि विषे पञ्चद्विपर्वत श्रवणविराधना ते हेवली आधी ओहवी छुद्विपर्वत के मती तेहने वज्र-
भिप्रायने विराधीपक्षि संपन्नपरिणामना नाशनु छेत् किं हेवलीने सभवे ? ओहसु विचारसु.

वही हेवलीके के अनुज्ञात अनुमत ते सर्वे संयतीने कहेसु अने अनुमोदसु, यथोचित-
पक्षि करिनु संपने, तिवारे छपट्टातपीतरागने सम्भ्य धर्षाई आहतां यरणतसे कुर्कुटपोतादिकिसा
प्रवचने कही, ते पोताना ज्ञानादिकनी परे आत्माने छेदशीने पक्षि कहेवी, अनुमोदवी धर्ष, धम
पुछे छे ओहओ श्रवणविराधनादिक हेवलीके साक्षात् कहिछ धम नही कहिता, केपुं कहिआ देवना
अवकाश कुट्टि तो स्युं विहारादिक कहेते तेहने संयधर्ष थातु हेवलीके कहिछ धम कहीछे, ते तो
संयतने परस्पररे संपन्न, ओहसु कहे ते कछि आधक नही ओहसु जह कहीधम, तेम कहे गज-
कुंडसाधादिकने संयधे कहिछ के इषकु तेहना विद्यमानपक्ष्याधी.

वही तेहती के अनुज्ञा) स्युं हेवलीने वचने अणु अथवा पोतानी मतिर कही ! प्रथम-
पक्षे, साक्षात् आहाने आर्थे सीगडु नीकले छे, तेहज साक्षात् आहाम, भीरे पक्षे, निम्नमतिनु
इष्टपन पोतानिज हेवले आ धाविनु, पक्षि भज करिआ भेधने पक्षि न संलवधवतु, हेवलीके अणु-

શાન્તવીતરાગસાગ્રિય ધ્વ આસમજ્જસ્યં તત્કસ્ય વત્કચાર્દમિતિ સમ્યગ્ પર્યાલાંચ્ય વત્કચયમ્ । નનુ મો ! નહિ વયં જોવધાતાદિં કેવલિના સાક્ષાદનુભાવમિતિ ભ્રમઃ, યેન ઉત્કરોપાવકાશઃ સ્યાત્, કિન્તુ વિદ્યારાદિકમનુજાનતાં તદવિનાભાવેન જાયમાનમનુજ્ઞાતમિત્યુચ્યતે, તત્ત્વ સંવતાનાં પરસ્પર સમ્મતમિતિ વત્કચે ન કિશ્ચિદ્ વાધકમિતિ ચેન્મૈત્રે, ગજસુકુમારાદિવ્યવિકરોક્તાતિમસજ્જલક્ષણસ્ય વાધકસ્ય વિશ્વા- માનત્વાત્ । કિન્ન-તથામૂતાડગ્નુજ્ઞા કિં કેવલિવચસા જ્ઞાતાં વત મિજમસા વા વિકલિપતા ? । આત્મે, સાક્ષાદનુભાવા મક્ષતે કિં શ્રુત્ત્વં નિર્ગચ્છતિ ? સેવ સાક્ષાદનુજ્ઞૈવ । દ્વિતીયે, નિજમતિકલ્પનં સ્વદ્રષ્ટેવા- વધર્થ, ન પુનર્માદૃશસ્ય કલ્યાપિ બ્રાહ્મ્યં, કેવલિનાગ્રિ અબ્રાવિતસ્ય બ્રાવણે કેવલ્યપેક્ષયા ભવતો દક્ષત્વં માદૃશ્યેન સોદ્ધં ચ શક્યતે । તસ્માત્ નિજમતિકલ્પનમનલ્પપાપહેતુઃ સમ્યગ્દૃશ્યપેક્ષગીયમેવેતિ ભાવઃ । એવેન ‘એં પાચં જલે કિચ્ચે’ ત્વાદિરૂપેન નનુભાવે જલજીવવિરાધના યતનયા કર્તવ્યેતિ જિનો- પદેશો ભવિષ્યતીતિ મુખ્યાશક્ત્યાગ્રિ પરાસ્યા । અનન્વરોક્તિકલ્પદ્વયસામ્રાગ્યવતારાત્ યતનાવિરાધનયોઃ પરસ્પરં વિરોધાત્ત્વ । યતનાયા જીવરક્ષાદેતુત્વેન જીવધાતદેતુત્વાભાવાત્ । નહિ ઉપાયશ્ચૈતરપિ શર્કરા ઉપવસમાવં મજ્જતે, ન ત્વા જલવિશિષ્ટો વદ્ધિદ્દનક્રિયાકારણસમર્થો ભવતીતિ વક્તું શક્યતે । અન્યથા કુન્થવાનિશ્ચિદ્નનુવિનાશમયેન મહાવિષમાર્જનપૂર્વકગોચાતોગ્રિ યતનયા કૃતો જિનાશ્ચૈવેતિ વક્તવ્યં પ્રસજ્યેત । [તથાવાડમાર્ગદ્વૈષોષણમુચ્છિન્નમૈવ સ્યાત્] તસ્માજ્જીવવિરાધના નિયમાદ્યતનાજન્યૈવ । અયતના ચાન્તતો જીવધાતવદનામોગજન્યાશક્યપરિહારેણૈવ, જીવરક્ષા ચ યતનાજન્યૈવેતિ નિયમોઽનાવિસિદ્ધો

સંભલાગ્નાને' સંભલાવયે' કેવલીની અપેક્ષાઈ તાહરૂં કહાપણપણુ છુલ સરીપે સહી ન સહાઈ. તે માઈ નિભયતિહું કલ્પન બહુપાપતુ હેતુ સમ્યગ્દૃષ્ટિને ઉપેક્ષણીય એવસી ભાવ. એતથે 'એક પાદ બલને' વિષે' ધસાદિપે નંબુતારને' વિષે બલજીવવિરાધના તે યતનાઈ કરવી એહવેા જિનોપદેશ કહેશે' એહવી શકા પશ્ચિ ટાલી. હિતકાં કલો ને વિકલ્પદય તેહને કહાપણિ અવનારથી. યતનાને' અને' વિરાધ- નાને' પરસ્પરઈ વિરાધથી પશ્ચિ. બલજીવને' જીવરક્ષાહેતુપણિ જીવધાતહેતુપણાના અભાવથી. ઉપાય- શતે પશ્ચિ શકરા તે ધુલુસ્વભાવને' ન ભલે. બલધુક્તાવહિ તે દહનક્રિયા કરિયા સમર્થ કહેવું, ન કહી શકાઈ.

ધમ નહિ તેા ક્ષુદ્ર કુંચુઆદિ જીવને વિનાશભયે' મહાદિક પૂર્વવાપૂર્વક ગેઘાતપણિ યતનાઈ ધાધો જિનારાઈ એહવું' કહિવું' થાએ. તે માટે' જીવવિરાધના તે નિયમે' અબલજીવઈ જીવની, અબલજીવો તેા છેહવે' વારે' જીવધાતની પદે' અનાભોગે' ઉત્પન્ન અશક્યપરિહારે'જ. જીવરક્ષા તે બલજીવઈજ બલ, એહવેા નિયમ તે અનાદિનો છઈજ એહવું' બલિયુ'. એટલા જ માટે' હમસ્ય યતી જીવશાંત- વીતરાગપૂર્વત્, તેહને યતનાઈ પ્રવર્તતાને' પશ્ચિ ને જીવવિરાધના, તે નિયમે' અનાભોગવત્તે' અબલજીવઈ ઉપનીજ. પશ્ચિ અપ્રમદવતીને' અતિચારનું હેતુ નેા હે'. આશયના શુદ્ધપણા મિકું. એને' સંભાવનાક પશ્ચિ પોતે' કરી એહવું' અણુઅણુ હુતે' હમસ્યશાનગમ્ય જીવવિરાધના, બલજીવ હુતે તેા પ્રાયશિત પડિતજનારને'જ. અન્યથા તેા નિઃશકપણિ સંયમનો નાશ પ્રસિદ્ધ જ છે.

અપ્રમદવતે' અબલજીવો નહી કહેવું એહવું ન શકવું. અનાભોગઈજબ અબલજીવને' હમસ્ય- ચારને છાપણિ અપ્રમદપણુધને' વિષે' અનાભાધકપણુધથી. 'દણી વિચરીઆઈ સત્તવિ એ' નવમી ગાથા વખાણના ગ્રંથસ્થતિ સમર્થિત્વયઈ. તે માઈ સંયતીને' સમયે' અનાભોગબલ અશક્યપરિહારે' ધાતો ને જીવધાત-પ્રધાભાષણુદિનો અંશ, તેહને' વિષે' જિનોપદેશ નોહે'જ. તેહવી એહ વિરાધનાને' ૩

મન્તવ્યઃ । અત એવ છદ્મસ્થસંયતાનામુપશન્તવીતરાગપર્યન્તાનાં ચત્રયાં પ્રવર્તમાનામાપિ યા જીવિરા-
ધના સા નિયમાદનાભોગવશેનાયતનાજન્યેવ, પરમપ્રમત્તસંયતાનાં નાતિચારદ્વેતુરપિ, આશયસ્ય શુદ્ધત્વાત્ ।
પતત્ત્વ સમ્ભાવનયા અપિ આત્મકૃતત્વેનાઙ્ગોતાયાં છદ્મસ્થસાક્ષાત્કારામ્યજીવિરાધનાયામવસાતજ્ઞે,
જ્ઞાતાયાં ચ પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપિપિત્તોરેવ, અન્યથા તુ નિદ્દશ્કૃતયા સંયમસ્યૈવાપગમઃ પ્રતીત એવ । ન ચાપ્રમત્ત-
નામયતના ન મયિવ્યતીતિ શક્તીયં, અનાભોગજન્યાયતનાચામ્હદમ્ભમાત્રસ્ય સત્ત્વેન અપ્રમત્તતાયા
અનાવાધકત્વાત્ । પતત્ત્વ “વિવરીઆઈ સત્તરી”ત્યાદિ નવમગાધાભ્યાસ્થાયાં પ્રત્યક્ષસમ્ભાવ દર્શયિચ્છતે ।
તેન સંયતાનાં સર્વત્રાપિ અનાભાગજન્યાશક્યપરિહારેણ જાયમાને જીવચોતસુપામાષણાંજ્ઞે જિનોપદેશે ન
મવત્ત્યેવ; તથામૂતાયા અપિ વિરાધનાયા અવતનાજન્યત્વેન નિપિદ્ધત્વાત્ । અત એવ સંયતાનાં દ્રવ્યતોડપિ
હિંસા કર્મવન્ધકારપ્રમસત્વ(પિ)મપિ કૃતપ્રત્યાક્ષ્યાનભક્તેનાડડ્ઞોચનાવિપયઃ । ચદાગમઃ—“સે પ્રાણાજ્ઞાપ
ચલ્લિજ્ઞે પત્ત્તે-તં-૦ દ્વવ્જો સ્થિતઓ ફાલઓ માવઓ” ત્યાદિ (પાશિક, ૫૦ ૧૩.) પ્રત્યાક્ષ્યાનં ચ સર્વ-
વિરતિપરિણામસિદ્ધયર્થમેવ, તસ્યા અપિ દ્રવ્યત આશ્વરૂપત્વાત્, સૂક્ષ્મપૃષ્ઠ્યાદીનામિવાવિરતિપ્રલયકર્મવન્-
દેતુત્વાત્, ભવાહસાયાઃ કારણત્વાત્ત્વં । દ્રવ્યત્યમપીહ તદ્વિષયકપ્રત્યાક્ષ્યાનેન ધર્જનાભિપ્રાયવતોડ્ઞામોગ-
જન્યત્વેનૈવ । ધતેન યત્ર કાપિ ધાર્મિકાતુષ્ઠાને સમ્માવનયાડ્ઞવ્યવર્ત્યં મયતિ, તદ્વતુષ્ઠાનવિષયકો જિનોપદેશે ન
મવતિ, તાવન્માત્રસ્યાડ્ઞયાશ્રવસ્યોપદેશવિચયત્વાપત્ત્યા કૃતસર્વસાવધમત્યાશ્વાનવતઃ પ્રત્યાક્ષ્યાનમ્, જ્ઞેનસુપામા-

અશ્વપણ્થી ઊપનાપણ્થિ નિષિદ્ધપણ્થી. એતલાજ માટિ સ્થતીને’ દ્રવ્યથી હિંસા તે કર્મપણ્થુ’ કારણ
અણુછતીએ કર્મો પચ્ચકખાણુને’ જાગે આશીયણના વિષય કુદ્ધ.

જે માટે આગમ-’ પ્રાણુતિપાત વળ’તે તે આશર પ્રકારે પ્રદેશો. તે કિમ ? દ્રવ્યથી શ્વેતથી
કાશથી ભાવથી’ પ્રત્યાખ્યાન તે સર્વવિરતિના પરિણામની સિદ્ધિને’ અર્થે. તે દ્રવ્યથી એ વિરત-
નાને’ દ્રવ્યથી આશ્વપણ્થી, શુદ્ધપણ્થિવ્યાદિકની પરે’ અવિરતિપ્રત્યક્ષી આ કર્મપણના હેતુપણ્થી,
ભાવહિંસના કારણપણ્થી પણ્થિ. દ્રવ્યપણ્થુ તે છદ્ધાં તે દ્રવ્યવિષયક પચ્ચકખાણુ કરી વળનાભિપ્ર-
યવતને આનાભોગજન્યપણ્થુ જ.

હિવે’ એતલો ભાવાર્થ સમગ્રી કિંકિલિ સિખુ’ છે જે-દ્રવ્યહિંસાતુ’ તે પચ્ચકખાણુ જ ન કુદ્ધ.
તે ગિથ્યા ભણિયુ. અને નવગેટિપૂર્વક પચ્ચકખાણુ કર્મની પ્રક્રિયાએ તેણે’ સમગ્રી કીસતી નથી. અને
દ્રવ્યહિંસાએ થઇ ભવ્યા કેડે પ્રાયશ્ચિત કરે છે, તે તેહનેઈ અર્તિ ન ભેદઈ. એતલો’ જિહ્વાકિકા
એ ધર્મતુષ્ઠાનને’ વિસંભાવનાઈ પણ્થિ થાપ કુદ્ધ. તે અતુષ્ઠાન વિષયકો જિનોપદેશ ન કુદ્ધ. તેતલા
એ આશ્રવને’ જિનોપદેશવિષયપણ્થીના પ્રાપ્તિથી, કહુ’ જે સર્વસાવધતુ’ પચ્ચકખાણુ તેવતને’ પચ્ચકખાણુને
જાગે’ શ્વભાવપણ્થી, કેવલી જેહુ’ જોશે તેહતુ કરનાર ન કુદ્ધ એહતુ’ પ્રદ્યશ્વદિય પાત્ર્યમંગલ
પણ્થિ હિરેખુ ભણિયુ. જૈન પ્રવચનને’ વિશે’ પૂર્વેકા પ્રકારે’ તે અજ્ઞને વિશે’ જિનોપદેશની પ્રાપ્તિના
અનંગીકારપણ્થી, તે માટિ એ ભાવ—

જે વસ્તુસમુદાય વાંછિતકાર્યને’ વિરોધી અથવા અતુષ્ઠકારી કુદ્ધ, તે અવિનાશાવ સંજમિ
થાતુ’ પણ્થિ’ અતુષ્ઠકારણની પરે’ ઉપદેશના વિષય ન કુદ્ધ, એહવા નિયમયિતુ’. જીવલાતાદિસંજમીની
જિનની આશા ન કુદ્ધ જ, તે જીવલાતને’ સ્વરૂપથી આશ્વરૂપપણ્થિ’ યાનાદિના પ્રતિકુલપણ્થી, ધર્મ
ન માનીઈ તે જીવલાતવિષયક પ્રત્યાખ્યાનની અણુજાતા થાઇ વતી. પણ્થિ જિહ્વાં એ કરિયા વાંછ્યા કાર્યનાં
અણુદ્રવે’ કારણપણ્થિ અવકારથી સપાપ કુદ્ધ તે વિષયિણિ જિનાયા ક્રિયાકાલે’ પણ્થિ આદેશપ્રુષિ’ ન કુદ્ધ

પિત્તાત્ કેવલી યથાવાહી તથાકર્તા ન મેવેત્ દત્ત્યેવંત્રરૂપણાત્મકં પાશચન્દ્રમતમણુપેક્ષિતં દટ્ટવ્યમ્ । જૈનપ્રવચને પ્રાગુક્તપ્રકારેણ વંદંશે જિજ્ઞોપદેશપત્રેરેવાનજ્ઞોકારાત્ । તસ્માદ્ અર્થે ભાવઃ—યદ્ વત્તુજાતં ચિકીર્ષિતકાર્યસ્ય પ્રતિફૂલમનુકૂલં વા મેવેત્, તદ્વિનામાવસન્મન્વેન જાયમાનમપિ અનુકૂલકારણમ્તુપદેશવિષયો ન મવતીતિ નિયમાત્ જીવધાતાદિવિષયા જિનાનુજ્ઞા ન મવત્યેવ । તસ્ય હિ સ્વરૂપત આશ્રવરૂપત્વેન જ્ઞાનાદિપ્રતિ-ફૂલત્વાત્, અન્યથા તદ્વિષયકપ્રસાધ્યાનાનુપપત્તેઃ । પરં યત્ર કાપિ ચિકીર્ષિતકાર્યસાનુકૂલકારણાન્યપિ વ્યવહારતઃ સાવધાનિ મવન્તિ, તદ્વિષયા ચ જિનાનુજ્ઞા ક્રિયાકાલેઽપિ આદેશમુલેન ન સ્યાદેવ, વ્યવહારતો આપાયાઃ સાવધાનપ્રસક્તેઃ । કિન્તુ દટ્ટફલોપદર્શનૈન કલ્પ્યત્વાભિવ્યક્ષિતા ઉપદેશમુલેનૈવ અવસાતવ્યા । સા ચાનુજ્ઞા નિશ્ચયતો નિરવધૈવ, સંસારપ્રવત્તુકરણપૂર્વકસાનુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિવન્ધહેતુત્વાત્ । અત એવ કારાપણાનુમોદનાત્કલ્પણો દ્રવ્યસ્તવઃ સાધૂનામપિ ‘વંધણવત્તિઆપ પૂજણવત્તિઆપ’ इत्यादि प्रवचनवचने प्रतीतोऽप्यत्र किञ्चिद् व्यक्तीकरिष्यते । एवं च साधर्मिकवात्सल्यादिव्यपि व्यवहारतઃ કારણાનાં સાવધત્વેન કર્તવ્યલક્ષણદ્રવ્યસ્તવત્ સાધૂનામવસાતવ્યમ્ । સંપત્તાનાં તુ સર્વમખ્યનુદ્ધાનં વ્યવહારતઃ કારણતોઽપિ વિરવધમેવ મવતિ, અન્વથા સર્વવિરતિપરિણામાનુપપત્ત્યા ગૃહ્યત્ય-સંયતચોરવિશેષોપપ્તેઃ । અત એવ વિહારાદ્યનુષ્ઠાનમાત્રે યતનયા ‘કલ્પ્યત્વમયતનયા પાકલ્પ્યત્વમિતિ મળનેન યતનાતિવપૈવ વિધિમુલેન જિનાનુજ્ઞા, અચતનાવિષયશ્ચ તન્નિષેઃ ‘સવિશેષેણ વિધિમિપેષૌ વિશેષણમુપસદ્ઙ્કાયત’ इति

જ. તો રમ્ય ? ઉદ્દેશને ‘ઉપદેશ’ને કરી કલ્પપણાઈ જણાવી ઉપદેશ મુખે જણાવી. તે આદા નિશ્ચયથી નિરવધજ, સંસારતું અદપકરણ તત્પૂર્વક સાદુત્વપિ-ઉત્તરોત્તરચ્છેદપ્રાદક ને પુણ્યપ્રકૃતિનો બધ તેહના હેતુપણથી, એતલા જ માટે કરાવવારૂપ અને અનુમોદનારૂપ ને દ્રવ્યસ્તવ તે સાધુને પશું ‘વંદનપ્રત્યયિક પૂજા-પ્રદાનિક’ ઇત્યાદિસિદ્ધાંતરચને પ્રસિદ્ધ છે. તોહિ પશું આગયે કાંઈએક રમ્ય કરિસ્યે.

ધર્મ સાધર્મિકવાત્સર્યાદિકને ‘વિષે’ પશું ‘વ્યવહારથી કારણને’ સાવજપશું કરિવા લક્ષણુ દ્રવ્યસ્તવની પરિ સધુને જાણિયું. ‘સંયતન’ તો સર્વઈ અનુષ્ઠાન વ્યવહારથી કારણથી પશું નિઃપાપ જ હઈ. ધર્મ નહિં તો સર્વવિરતિ પરિણામને અણઉપજાવે શક્ય અને મતીને વિશેષ અણુ-થવાની પ્રાપ્તિથી, એતલા જ વતી વિકારાદિઅનુષ્ઠાનમાત્રને ‘વિષે’ ચતનાઈ કલ્પપણું, અજ્યણાઈ અકલ્પપણું એહયું કહેવે કહેવે જાણે વિધિયથી જ વિકારાદિકની વિધિયમિ’ જિનની આદા, અજ્યણાવિષયક તે અનુષ્ઠાનાદિકનો નિષેધ. વિશેષણુ સાહૈત વિશેષ છે, તે ને વિશેષને પાશ હઈ તો વિધિ અને નિષેધ તે વિશેષણુને જ છાણે એ ન્યાય સિદ્ધ માનવા.

અને ને જ્યણાઈ પ્રપત્તા સાધુને અનુષ્ઠાનાદિક ચાનાદિકનું પ્રતિક્ષ ન હઈ, તે જ્યણાદપ ને ઉપાધિ તેહના બવથી જાણિયું. જ્યણાઈ જ તે અનુષ્ઠાનાદિકનું ચાનાદિકનું વિરોધિયુક્તરૂપ ને સાધર્મ્ય, તેહના હરવાથી. એ તો ‘ને ધર્મયુક્તા ને વસ્તુ પેતાનું સ્વરૂપ યદ્’, તે અણુરૂપ ધર્મ તે તિહાં ઉપાધિ-ચ્છ વિશેષ’ એ ન્યાય પૂર્વે સમર્થ્યું છે તે જાણિયું. એમ અનુદેશ નહાં એહયું એ વસ્તુ, ઉપદેશવિષય ન હઈ. જિમ ક્ષુધાની વેદના ન સહઈવાઈ વતી ૧ વેઆવચ્ચવતી ૨ ધ્યાનિ’ અથે’ ૩ સંયમને અર્થિ’ ૪ પ્રાણને અર્થિ’ ૫ હજુ કારણ ધર્મચિંતાને અર્થે’ ૬ ધર્મ સાધુને હમે કારણે આહાર મહણ કરે, તે અરિહંતે આહાર મહણ વિના અણુથાતુ એ તીપા-મધુરાદિક રસનો આસ્વાદ ને ન સાધ્યો. ક્ષુધાવેદનાદિકને રૂદ્ધિ અર્થિ’ હાનિ પ્રતિ’ ઉદાસીનપણું કરીને

ન્યાયસિદ્ધો મન્તવ્યઃ । યત્ યતનયા પ્રવર્તમાનાનાં સાધૂનાં જીવવાતાદિકં જ્ઞાનાદિપ્રતિકૂલં ન ભવતિ, તદ્ યતનોપાધિકમેવાશ્વસાતવ્યમ્, યતનયૈવ જ્ઞાનાદિપ્રતિકૂલસ્વલક્ષણસ્ય સામર્થ્યસ્યાપદરૂપાત્ । एवञ्च 'यद्धर्मविरशिष्टं यद् वस्तु निजस्वरूपं जहाति स धर्मस्तत्रोपाधि'रित्यादिना प्राक् प्रदर्शितमेवेति बोध्यम् । एवमननुકूलमपि वस्तूपदेशविषयो न भवति । यथा—

‘વેથળ વેચાવચ્ચે હરિઅટ્ટાપ ચ સંજમટ્ટાપ । તદ્ પાળવત્તિઆપ છટ્ટં પુળ ધર્મચિંતાપ ॥’
 હિત શ્રીસ્થાનાક્ષે (પૃ૦ ૩૫૯.) હત્યેવં સાધૂનાં પદ્મિઃ કારપૈરાહારમદ્વ્યમુપવિશતાડર્હતા આહારમદ્વ્યાવિ-
 નામાભવપિ તિષ્ઠ-મધુરાદિરસાસ્વાદો નોપચિદ્ઃ, ક્ષુદ્રેનાદિર્વૃદ્ધિઃ હાનિ ચ પ્રત્યોદાસીન્મેનાનનુકૂલતાત્ ।
 ક્રિજ્ઞોપદેશમન્તરેણ જાયમાનત્યાત્ આહારમાહરતસ્યમ્નુમશશ્યત્વાત્ચેત્યુપદેશમાવે હેતુદ્વયમાધિકમવસા-
 તત્વમ્ । ભક્તેઽપિ સદૃઘોપદિષ્ટે રોગવિનાશકે મૈષ્ણે હર્ષ-વિપાકાદિદેતુરિદ્ધાનિસાસ્વાદોઽયુપદિષ્ટો,
 મૈષ્ણજાવિનામાવિત્વેન જ્ઞાતૈવ વૈષ્ણોપદિષ્ટતાદિતિ ન કસ્યાપિ સમ્ભવત્ । રોગવિનાશશુદ્ધિદેતુલાભાવે-
 નૌદાસીન્યાત્ । एतेन कुसुमादिसिर्जितेन्द्रपूजामुपविशता जिनेन कुसुमादिजीवविराधनाऽयुपदिष्टव,
 पूजाऽविनाभावित्वेन ज्ञातैव पूजाया उपदिष्टत्वाश्रिति वचनमपि अपास्तम् । कुसुमादिजीवविराधनायाः
 पूजायाः कर्तुर्हेतुश्चाप्रत्यक्षत्वेन पूजाविषयकपरिणामव्यवहारहेतुत्वेन कस्मिन्कुसुमादीनामिव द्रव्यपूजा-
 सामग्र्यधनत्वमूतत्वात्, उपदेशमन्तरेणाऽपि जायमानत्वात्, पूजां कुर्वता लक्ष्मणमश्वत्थाच । यदि च
 कुसुमादिजीवविराधनाया अपि कुसुमादीनामिव पूजासामग्र्यधनत्वमૂतत्वमभ्युपगम्यते, तर्हि कुसुमादी-
 नामिव तस्या अपि भूयस्त्वमेव विशिष्टपूजाङ्गत्वेन वक्तव्यं प्रसज्येत । तच्च न कस्यापि सम्भवं । न
 च कुसुमादीनां भूयस्त्वेन तद्विराधनाया अपि भूयस्त्वं सिद्धमेवेति वाच्यम्, कुसुमादीनां नियमेन

અનનુકૂલપણથી, વધી ઉપદેશ વિના એ યાવાપણથી, આહાર કરતાં છાડવાને' અશકયપણથી. વધી એ ઉપદેશના અભાવને' વિષે હેતુ એ અધિકપણી બહિષ્કાર.

લોકને' વિશે' પણ' સદૈવે' ઉપદેશ્યુ' રોગનું' વિનાશક ને ઔષધ, તેહને' વિષદ હર્ષ અને વિષદાદિકનેા હેતુ ને ઇષ્ટ અને અનિષ્ટ ને રસનો આરવાદપણિ' વૈદે' ઉપદેશને, ઔષધ વિના અશ્વ-
 થાતા પણ' બહુનિ' ને વૈદે' ઉપદિષ્ટપણથી, એહયુ' કોઇને સંભત નહીં. રોગનો વિનાશ ને' કહિ તેહના હેતુપણને' અભાવે' ઉદાસીનપણથી. એનમે' કુસુમાદિકે' જિને'દ્રવ્યને ઉપદેશનો ને જિન, તેણિ' પુષ્પાદિજીવની વિરાધનાપણિ બાધી જ, પૂજના ઉપદેશપણથી એ વચનપણિ ટાકે. પુષ્પાદિકની જીવ વિરાધનાને' પૂજના કરનારને અને દેખનારને' અપ્રત્યક્ષપણિ' પૂજાવિષયક ને પરિણામ તેહના વ્યવહારને' અકારણપણિ, કદિપતપૂજ ને હીરના, તેહની પરિ' દ્રવ્યપૂજની સામગ્રીમાર્ગે' અનતદૈવપણથી ઉપદેશ વિના એ યાવાપણથી, પૂજા કરને' છાડવાના અશકયપણથી.

વધી ને કુસુમાદિકની જીવની વિરાધનાને પણ' કુસુમાદિકની પરિ' પૂજની સામગ્રીમાર્ગે' અતર્પૂતપણે એ મારીક, તકે કુસુમાદિકની પરિ' તેહનું' પણ' બહુપણે વિશિષ્ટપૂજના અંગપણે કહેતું' થાઈ. તે તો કોઇને' સંભત નહી. કુસુમાદિકને બહુપણે તેહની વિરાધનાનું પણ' બહુપણે સિદ્ધ જ એહયુ' ન કહેતુ. કુસુમાદિકને' નિશ્ચયે' સચિતપણના અભાવથી. ને મારે આગમ 'કુવિદ્વતિ' એ તો પુર્વે કહિલ જ છે. તોહિ દેવનીને' વચને' પણ' બહુપણના નિશ્ચયને' આમાવે વિશિષ્ટ-
 પૂજા એહવી શુદ્ધિના જનકપણના અભાવથી કિમ પૂજનનું' કારણપણે તે વિરાધનાને' ? એહયુ' વિમારુ,

સચ્ચિતતાયા અભાવાત્ । યદાગમઃ—‘તુષિહા પુદવિકાદ્વા પં ૦ સં ૦—પરિણયા ચેવ અપરિણયા ચેવ જાવ વળ્લકાદ્વા’ ચિ પ્રાગ્ ઉપદર્શિતમેવ । તથા ચ કેવલિવચસાપિ ભૂયસ્ત્વસ્ય નિશ્ચયાભાવેન વિશિષ્ઠઃ પૂજેતિવુદ્ધિજનકત્વાભાવાત્ કથં પૂજાક્લ્પ્યં તસ્યા ? इति पर्यालोच्यम् । અર્થ માત્રઃ—જ્ઞાનાધારાધનં હિ જ્ઞાનાદિદેતુપકરણ-તત્ત્વજન્યક્રિયાભિરેવ ભવતિ । તત્ર જ્ઞાનારાધનદેતુપકરણાનિ-અભ્યેત્રધ્યાપક-પુસ્તકાદીની તત્સાધ્યક્રિયા ચ યોગોપધાનતપોવિનયશ્રદ્ધાષોપનાધ્યયનાધ્યાપનાદિરૂપા । एवं दर्शनाराधनादेतूपकरणानि-प्रसासश्रमुक्तिः सम्यग्दृष्टिः सन्त्यक्त्वामिमुखो वा भन्यजीवः तथा साधु-जिनप्रतिमादीनि, तत्साध्यक्रिया च जीवाजीवादिपदार्थानां सम्यग्गृह्यरूपश्रवणश्रावण पूजास्तुत्यादिरूपा । तथा चारित्राराधनदेतूपकरणानि-तथाभૂतो भग्नो मनुजशरीरं रजोहरणादीनि चतुर्दशोपकरणानि, तत्साध्यक्रिया च इच्छाकारादिदशविध-सामाचारीपालनेर्थासमिखादिप्रत्युपेक्षणपर्यन्तक्रियाः । ताञ्च सर्वा अपि यतनाविशिष्टा एव मोक्षमार्गताया जिनेनोपદેशद्वाराऽनुज्ञाताः । यतना चेद् विधियुक्तेन निषेधयुक्तेन वा जिनोपदेशेन प्रवर्त्तनं निवर्त्तनं चेतिरूपाऽवसातव्या । एतेन जैनाभासानामिच्छाकारादिसामाचारी न भवति; तीर्थंकरमूलकत्वाभावेन जिनोपदेशाभावादि विवर्त्तं बोध्यम् । एवं જ્ઞાનાધારાધનસામયનન્તર્મૂલં જીવધાર્તાવિકં જિનાનુજ્ઞા-વિષયો ન ભવતિ इति बोध्यम् । તેવાં ચ તથાભૂતાનાં જ્ઞાનાદીનાં ત્રયાણામાપિ પરસ્પરાનુવિદ્ભવેન સમુ-દિવાનામેવ મોક્ષમાર્ગત્, ‘સમ્યગ્જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ’ इति वचनात् । તેવાં ચ અવાન્તર-ઢ્વાપારાનધિકૃત્ય એવેઽપિ મોક્ષમાર્ગત્વનાવિજ્ઞેનાત્ । યદાગમઃ—

“જાળં પયાસગં સોદ્ધો તવો સંજમા ં ગુત્તિકરો । તિણ્હંપિ સમાજ્ઞો મોક્ષ્વો જિણ-

એ ભાવ-ચાનાદિકતુ’ અરાધન તે ચાનાદિત્રયુક્તે ઉપકરણુ અર્થ તત્ત્વજનક ક્રિયાઃ જ કુર્ષી, તિકા ચાનના આરાધનકેતુ ઉપકરણુ-ભયુનાર ભયુવનાર અને પુસ્તકાદિક તેણિ’ સાધક્રિયા-તે યોગ ઉપધાનતપ-વિનય-શ્રદ્ધા-ષોપણુ-ભયુતુ-સચ્ચાવતુ’ પ્રત્યાદિક. સમક્રિત આરાધનકેતુ ઉપકરણુ-આસનપ્રક્રિત છઈ નેકને’ એકને’ સમ્યગ્દૃષ્ટિ અથવા સમ્યક્ચર્ચા અભિમુખ ભયજન વતી સાધુ-જિન-ત્રિરી પ્રતિમાદિક અને તેણિ’ સધક્રિયા તે જ્ઞાણચારિત્રધર્મતુ ભરીરીતિ’ સ્વરૂપતુ’ સંલયુતુ’ સંશયવતુ’ પૂર્ણ-સ્તુત્યાદિરૂપ.

ત્રિમ ચારિત્રના આરાધનના કેતુ ઉપકરણુ-તેહવે ભગ્યમનુષ્યતુ’ શરીર-રત્નેશ્વરચાદિક ચઉ ઉપકરણુ અને તેણિ’ સાધક્રિયા તે પ્રજ્ઞાકારાદિ દશવિધશ્રમાચારીતુ’ પાલન-પ્રવસિમિતિ આદિ દેવ પરિકેશુપર્થ તક્રિયા. તે સર્વે’ જનનાવિશિષ્ટ જ મોક્ષમાર્ગપણિ’ જિને ઉપદેશકારાઈ કહીએ. યતના તો વિધિયુજિન’ અથવા નિષેધયુજિને જિનેપદેશે’ પ્રવર્તના અથવા નિર્વર્તના રૂપ અચુરી એનથે’ જૈનાભાસને’ ઇન્દ્રાકારાદિ સામા-ચારી ન કુર્ષી, તીર્થંકરરૂપકુને અમાત્રે જિનના ઉપદેશના અજ્ઞાનથી એકતુ’ દેખાડુ’ ભણિયુ’.

પ્રમ ચાનાદિકની સામગ્રીએ ભદ્રુ’ નહિ’ એકતુ’ ને જીવધાર્તાદિક, તે જિનની આચારો વિષય ન કુર્ષ એકતુ’ ભદ્રુ’ તે ને તથાચૂન ચાનાદિક તે ત્રિણિને’ પણિ માક્રમાદિ’ સંબધપણુથી એકતા’ જ મોક્ષમાર્ગપણુ’ ભયુતુ’. ‘ય ન-દર્શન-ચારિત્ર મિદધાં જ મોક્ષમાર્ગ’ એકતા વચનથી તેકેને’ અપરતર ગ્રાપર ઉદ્દેશીને’ ભેદ છતે પણિ મેક્ષમાર્ગપણિ’ અવિશેષથી, ને માટે’ આજમ-ચાન પ્રકાસક, શોધક તે નપ, સંપત્તિ તે યુક્તિ કરનાર એ તીનેને’ સમાચોગે’ મોક્ષ જિનશ સનને’ વિષે’ કહીક’ એ ચાનાદિકતુ’ આરાધન તે’ સર્વની આરાધન ને યતના, તે વિના ન થાઈ. ને માટે’ આજમ છ’.

‘આરાધજ ચારિત્ર, તે આચારો’ ભગે ભણિ સ્યુ’ ન ભણુ’ ? આચારો’ અતિક્રમો કેહના

સાસને મળિઓ” ॥૧૧॥ ત્તિ । આં નિં (૫૦ ૧૧૦, ગાં ૧૦૩.) તેપાં ચારાપને સર્વજ્ઞાડજ્ઞાલક્ષણ-
ચવનામન્તરેણ ન સ્થાત્ । યદોગમઃ—

‘આળાદિ ચિત્તચરણં, તત્ત્વમેગે જાણ ન કિં મળાતિ ? । આળં ચ અહંકંતો કસ્સોણસો
કુણ્ણ સેસં ?’ ॥૧૧॥ ત્તિ ઉપદે—(ગાં ૫૦૧.) તથા અન્યત્રાચુક્કમ્— ‘તિત્થચરાણા મૂલ મિયમા
ધમ્મસ્સ તસ્સ વાંચાણ । કિં ધમ્મો કિમધમ્મો ગેવં મૂઢા વિગાળંતિ’ ॥૧૧॥ ત્તિ ઉપદેશપદે । (ગાં ૬૮૦)
દૃષ્ટી તુ ઉભયોરપિ વદ્યેતે । તત્ર તીર્થક્રતામાહ્નોપદેશસ્ત્વેવં—કર્મલક્ષ્યનિમિત્તં પ્રત્યુપેક્ષણેર્થસમિલાદિપુ
સંયમાનુપ્રાનેપુ સંયતા યતનયા પ્રવર્તેન્નૃ નાન્યથા, રાંસારક્ષારણત્વાદિત્વેવં કાર્યકારણમાવાભિગ્ન્યજ્ઞ-
કાઘ્યાં વિધિનિપેયમુસાશ્રયમેવાવસાતત્ત્વઃ । ન પુનસ્ત્વમિત્થં કુઠ્ઠાદિસાક્ષાદ્વાદેશસુલેનાપિ । યદોગમઃ—
“અરિહંતો મળવંતો” ઇત્યાદિ પ્રાગુપદેશિતમેવ । નનુ માં ! યતનયા નણુત્તારવત્ કુસુમાદિમિર્જિનેન્દ્ર-
પૂજાપ્રપિ યતનયા સંયતાનાં મળત્વિતિ ચેન્નૈવં, કર્તૃવ્યલક્ષણે દ્રવ્યસ્ત્વે સંયતાનાં યતનયા એવ અસમ-
વાત્ । તત્કથમિતિ ? ચેદુચ્યતે—સંયતાનાં નણુત્તારાવૌ યતના ત્રસસ્થાવરજીવરક્ષાર્થમેવ મળતિ, જીવમાત્ર-
વિરાધનાંયઃ સોવચ્યતેન પ્રત્યાખ્યાતત્વાત્ । અત એવ નણુત્તારે ‘એં પાર્યં જલે કિંચ્ચે’ યાદિવિધિના ત્રસસ્થા-
વરજીવરક્ષાર્થમેવ યતના મળિતા, તથૈવ સર્વવિરતિસંસ્થિતેઃ । દ્રવ્યસ્ત્વે ચ યતના સ્થાવરજીવરક્ષાર્થં ન
સમ્ભવત્ત્વેવ, તદીયશરીરાણામેવ પ્રથિવીદલ-જલ-કુસુમાદીનાં પ્રાસાદ-પ્રતિમાપૂજાહ્નત્વાત્, કિન્તુ ત્રસજીવરક્ષા-
ર્થમેવ યતના સમ્પ્રવતિ, તથૈવ સમ્યક્ત્વસંસ્થિતેઃ । અત એવ જૈનપ્રવચને ત્રસજીવાહ્નં પ્રાસાદપ્રતિમાપૂજાહ્નત્વેન
કાપિ નોક્તમ્, સ્વપ્રવચનસાધ્યસ્ય તસ્ય સમ્યક્ત્વનાશદેહતુલ્લાત્ । ન ચ પ્રથિવ્યાદીનાં સ્વરૂપ-સ્વરૂપતરાદિ-

અદિશ્ચો કરે છે સર્વ’ તિમ અન્યત્ર પશ્ચિ કહિંકે છે—તીર્થ’ કરતી આસા તે મૂલ નિષેધ’ ધર્મ’ કું, અને
તેહને’ બ્યાધાતે’ સ્થુ’ ધર્મ’ ? સ્થુ’ અર્થ’ ? એહવુ’ મૂઠ નથી બાધુતાં. ’ જ્ઞતિ તદિ નિહુગાયાની’
આમલિ કહિંસ્યે, તિહા તીર્થ’ કરતે. આસાને. ઉપદેશ એમ છે—કર્મલક્ષ્યનિમિત્ત પડિએહવુ ધર્મસમિત્પાદિક
સંધમાનુશ્રાનને’ વિષે’ સંધતી તે જ્યજ્ઞાઇ પ્રવર્તેઇ, અન્યથા નહી, સંસારના કારણપણાથી. ઇશ્વરી રીતિ’
કર્મકારણના જ્યાપવતાર ને વિધિ અને નિષેધ તન્મુખિ’ બાધિયે. પશ્ચિ હું ’ ઇમ કરિ’ એહવે આદિશ્ચુષે
નહી. ઇહા આગમ તે ‘અરિહંતા’ ખત્યાદિ રીનિ’ પુરિ દેખાડપુ છે.

પૂછે છે—જ્યજ્ઞાઇ નણુતારની પરિ’ કુસુમ દિકે’ જિને દ્રપૂજ પશ્ચિ જ્યજ્ઞાઇ યતીને’ હેહુ’ એહવુ’
ને પૂછે છે’ તે ઉપરિ કહે છે—મ ભોલિ’ કરિવાપ ને દ્રવ્યસ્તવ તિહાં યતીને જ્યજ્ઞાના અસંભવથી.
તે કિમ એહવુ ને, તે ઉપરિ કહીછે છે—સ યતીનઇ નણુતરાદિકને’ વિષે’ યતના તે ત્રસસ્થાવરજીવરક્ષા-
નઇ અર્થે હેહુ. જીવમાત્રની વિરાધનાને’ સાવરપશ્ચિ’ પચ્ચદ્વિપણુ કથપણુથી, એતલા જ યતી નણુતારને’
વિધિ એક પાદ જ્યજ્ઞને’ વિષે’ ખત્યાદિ વિધિ’ ત્રસસ્થાવર જીવની રક્ષાને’ અર્થે’ યતના કહી, તિમજ્ઞ સર્વ-
વિરતિની મર્પાદથી. દ્રવ્યસ્તવને’ વિષે’ જ્યજ્ઞા તે સ્થાવર જીવની રક્ષાર્થિ ન સંભવે. સ્થાવર શરીર ને પ્રથિ-
વિદલ-અથ—કુસુમાદિકને’ પ્રાસાદપ્રતિમા પૂજના અંગપણાથી. તે સ્થુ’ ? ત્રસજીવની રક્ષાનિ અર્થે હેહુ.
તિમજ્ઞ મર્પાદ સમ્યક્ત્વની છેવતી.

એતલાજીવની જૈન પ્રવચનને’ વિધિ ત્રસજીવ’ અંગ તે પ્રાસાદ-પ્રતિમા પૂજના કારણપશ્ચિ
કિંકાએ નથી કહિંકે. પેતાનિ પ્રપતને’ સામ્ય ને ત્રસજ તહેને’ સમકિતના નાશના કારણપણાથી.
પ્રથિવ્યાદિકને’ કોઈ બ્યાપારે’ સ્થાવર-જીવવિધિવિધી જ્યજ્ઞા સંભવે, કિમ તેહને નિષેધ ! એહવુ’ ન

વ્યાપારેણ સ્થાવરજીવવિવિધાઽપિ વસ્તુના સમ્ભવતિ, કથં તન્નિષેષ ? इति वाच्यम्, सांसारिकारम्भमधि-
कृत्याप्यंशतस्तथात्वात्, तस्या अपि सर्वारम्भपरिजिहीर्षयैव सर्वविरतितुलनारूपत्वात् । न चैवं द्रव्यसत्त्वे
सम्भवति, द्रव्यापूजादेरभावप्रसक्तेः, तथाभूतयतनायाः सर्वारम्भपरिजिहीर्षापूर्वकत्वात् । यत्र वस्तु
वस्तुनः स्वल्पत्वं शोभनं तत्र तस्याभावः सुतरामेव शोभन इति तत्रापि सम्मतम् । तस्मादप्रत्याख्यान-
पृथिव्यादिविस्थावरजीवारम्भपरिमहवतामेव कर्तव्यलक्षणे द्रव्यसत्त्वेऽधिकारो मन्तव्यः । तत्र अधिकारिणां
तेषां प्रासादप्रतिभापूजादौ क्रियमाणे पृथिवीदलजलकुमुदादीनामल्पतय भेयस्करी यतनारूपत्वादिति
मनसापि चिन्तनं बोधिवीजनाशादिवहेतुः । यद्वाह श्रीहरिमद्रसुरि—

‘अणत्पारंभवञ्चो घस्मे पारंभवो अणामोगतो । लोप पवयणस्त्रिंशो अबोद्धिवीर्यंति दोसो य ’
॥१॥ चि चतुर्थपञ्चाशके (पृ० १५.) वृत्त्येकदेशો यथा—‘अन्वय-अविकृतस्नानादेरपरत्र विविधदेह-
गेहादिकर्मसु आरम्भवतो-भૂतोपमर्दनकारिणः सतो देहिनः धर्म-धर्मविषये जिनाचंनाविमित्तमित्यर्थः ।
अनारम्भोति । अनारम्भ एवानारम्भकः-भूतोपमर्दनपरिहारः, किमत्याह-अनाभोगो-ज्ञानाभावो वर्तते,
अनाभोगकार्यत्वादनारम्भस्य । अथवाऽनारम्भवतोऽनारम्भादनाभोगोऽवसीयते, ज्ञानाभावे एव हि शास्त्रानु-
मतोऽपि जिनाचंनादिगत आरम्भोऽकृत्यतया अवभासते । तथा लोक-शिष्टजने तन्मस्य इत्यर्थः,
प्रवचनस्त्रिंश-जिनशासनो-ञ्ज्ञाया, पूजाविधानाप्रतिपादनपरं जिनशासनमन्यथा कथमाहताः कौचादि-

કહેતુ, સાંસારિક આરંભ ઉદ્દેશીને અંશથી તિમપણાથી, તે સ્થાવરજીવવિવિધક બધાજાને પશ્ચિ
સવોરહ પરિકરવાના ઇચ્છાઇએ સર્વવિરાતિના તુલનારૂપપણાથી. ઇમ ક્રમસ્તવે સંભવે નહો. ક્રમ
પૂર્વાદિકને અભાવપ્રસંગથી. તેકથી બધાજાને અવરજાનિ પરિકરવાની ઇચ્છા પૂર્વકપણાથી.

જિહ્વા ને વસ્તુનું અલપણું ભણું તિહા ને વસ્તુનો મળાવ આતિહિ શોભન, એવો તુઝને
પશ્ચિ સંમત તે આટિ અણપચખ્યે નેણું પૃથિવ્યાદિ સ્થાવરજીવનો આરંભ-પરિમલ, તેહનેજ
કરિવારપ ને કમસ્તવ તિહા અધિકાર માનયો. તિહા ને અધિકારી તેહને પ્રાસાદપ્રતિભા પૂળ કરતાં
પૃથિવી દલ-બલ-પુષ્પાદિકની અલપપણાઈએ ભરી, બધાજાપણાથી, એહતું ચનાસાદિ પશ્ચિ ચિનન, તે
બોધાવજાનાશાદિકનો હેતુ. એ આટિ કહિછે છે શ્રીકરિભદ્ર સરોધ સંસારસાગિ આરંભવંતને ધર્મનિ વિધિ
અનાસંક તે અનાભોગ, લોકને વિષે પ્રવચનની નિદા, અબોધિ-બીજ ઇત્યાદિ દોષ સ્વતંત્ર પંચા-
શકતું એ વચન.

વૃત્તિનો એક દેશ યથા-પૂજતાં સનાનાદિ કરવાથી બીજે કેાણું વિવિધ ગેહ-દેહાદિક કર્મને
વિષે આરંભવંતને-પ્રાણીને ઇપમદંનના કરનાર ક્ષેત્રે ધર્મનિ વિધિ જિનપૂજનાદિ નિમિત્ત અનાસંક
તે સ્વ જાની હિસાતો પરિકાર સ્વ કહીછે ? જાનનો અભાવ, અનાભોગનું કાર્યપણું છે અનાસંકને
અથવા અનાસંકથી અનાભોગ બણીઈ, જાનને અભાવેજ શાસ્ત્રસિદ્ધ ને જિનાચંનાદિકનો આરંભ તે
અકર્તવ્ય પશ્ચિ ભાસે છે. શિષ્ટજનમધ્યે જિનશાસનની નિદા, કેહવી ? પૂળ વિધાનનું અણકહિનાર
જિનશાસન નહોતર કિંમ આવક સૌચાદિક (વિના) જિન પૂળે છે ઇત્યાદિરૂપ હું, તે નિદા તે
અનાસંકને વિષે જિનધર્મની આપ્રતિતું બીજનું હેતુ, એતલે અબોધિબીજ અબોધિતું બીજજ.
એ કલા દુષણ બિહુંછ, ચશબદ તે અનાભોગની અપેક્ષા સમુચ્ચય બોલે. અથવા સંસારપ્રાપ્તિલક્ષણ ને
સેવ તેહને અર્થ તે અબોધિબીજ સપજબ, પ્રતિશબદ તે સંસારિતને વિષય, તે વતી કમ્યથી નાહે
અને યુક્તરતે જિનપૂજ કરવી એહતું રિયત છે. એ ગાયાર્થઃ । તિહાં કારણ સ્વ પ્રાસાદપ્રતિભા-

વ્યતિરેકેનાંપિ જિનં પૂજયન્તીત્યાદિરૂપા ભવતિ । સા ચાથોઽવે-જન્માન્તરે જિનધર્માપાલેર્વાર્જમિથ
 ક્રીજહેતુરબોધિવીજમ્ ।ત્યેતાવનન્તરોક્તૌ વોપૌ-દૂપેને ભવતઃ । ચત્ત્વોઽન્તાભોમાપેક્ષયા સમુચ્ચયાર્થઃ । અથવા
 દોપાય-ભવપ્રાપ્તિલક્ષણાય તદબોધિવીજં સમ્પ્રથતે । ઇતિશબ્દઃ સમાપ્તૌ । તતો દ્રવ્યતઃ સ્વાનેન શુદ્ધ-
 વસ્ત્રેણ વ જિનપૂજા વિષેયેતિ સ્થિતમિતિ ગાથાર્થઃ । તત્ર મિદાનં તાવત્ પ્રાસાદ-પ્રતિમાપૂજા-સાધર્મિ-
 કયાત્સલ્યાદૈરુચ્છેદાપતિરેવ । તથા મૂયોમિઃ પૃથિર્વીપલ-જલ-કુસુમ-મોજનવિધિપ્રશ્નતિમિઃ ક્રિયમાણેષુ
 વિશિષ્ટપ્રાસાદપ્રતિમાપૂજાસાધર્મિકવાત્સલ્યાદિષુ પ્રવર્ધમાનઃ શુભાધ્યવસાયો દૂરે, પ્રત્યુત્ત જીવવિરાધના-
 લક્ષણાયતનામયેન તદ્વિપયકશ્રુમપરિણામસ્ય હાનિરનિર્વાર્થ્યેતિ વોધ્યમ્ । તસ્માત્ કૃતસર્વસાધયપ્રસાદ્યા-
 નવતાં સાધૂનાં દ્રવ્યસ્તથે સ્વયં કર્તવ્યતયાઽધિકારાભાવ એવ, અન્યથા દ્રવ્યસ્તવભાવસ્તવયોરુમયોર-
 વ્યુચ્છેદઃ પ્રસચ્ચેત । યતઃ કુસુમાનિસુવર્ણલઙ્કારપર્યન્તેઃ પ્રશસ્તદ્રવ્યૈઃ ક્રિયમાણો દ્રવ્યસ્તવઃ પરિપ્રાપ્તિના-
 મૂતઃ । પરિપ્રશ્નવાત્ ચારમ્માદિવર્જનામિપ્રાચ્યામાત્રેન પ્રથમ-પશ્ચમમહામ્નતથોરમાત્રે તદ્વિનાભાગિનાં સ્થાભા-
 વળિરમસાધીનાં ત્રયાણામપિ સધ્યવર્તિનાં મહામ્નતાનામભાવાત્ સર્વવિરત્યુચ્છેદઃ । તદ્વુચ્છેદે વ જિનેન્દ્ર-
 પૂજાઽપિ દ્રવ્યસ્તવો ન ભવેત્, ભાવસ્તવકારણત્વેનૈવ દ્રવ્યસ્તવત્વાત્ । યદુક્તમ્—

“ મૂતસ્ય ભાવિનો વા ભાવસ્ય હિ કારણં તુ યહોક્તે । તદ્ દ્રવ્યં તત્ત્વજ્ઞૈઃ સત્ત્વેતનાત્તેતનં
 કથિત ” ૥૧૧૭ મિતિ । એવં સ્વરૂપયોગ્યતયાઽપિ કારણં ન ભવતિ, કાર્યસ્યાસ્તન્તાત્તત્વાત્ । નહિ
 ગાનકુસુમસ્ય કારણં કેમાપિ સ્વરૂપયોગ્યતયાઽપિ સન્મથતિ । અત એવ સમ્યગ્દ્રશઃ ગૃહિણમેવ દ્રવ્યસ્તવઃ
 કર્તવ્યતયા યુક્તઃ, સર્વવિરતિલક્ષણસ્ય કાર્યસ્ય ભાવસ્તવસ્યાન્તતઃ સ્વરૂપયોગ્યતયાઽપિ કારણત્વાત્ । કર્ત
 માત્ઃ-શ્રાવકાણાં પશ્ચાદ્યયુગ્મતાનિ ક્રમેણ પશ્ચાન્તાં મહામ્નતાનાં દેશમૂતાનિ । ઇત્યુક્તવાચ્યુક્તલાઽન્યથાતુપ-

પૂજન-સાધર્મિકવાત્સલ્યાદિકની ઉચ્છેદની પ્રાપ્તિ જ. વક્ષી પૃથિવીના દહ-જલ-પુષ્પ-ભોજનવિધિ પ્રભૃતિ
 કરીતાં જે પ્રાસાદપ્રતિમા-પૂજન-સાધર્મીવત્સાદિક તેહને વિષે વધતો શુભભાવ તો દૂર, સાદૃશ્ય જીવવિરાધના-
 રૂપ અજ્યથાને' હપે' તે વિષયએ જે શુભપરિણામ તેહની હાનિ અશ્વવારીતી હુઈ એહવુ' ન્વિષ્ટુ'.

તેવતી કહું' છે સર્વભાવશનુ પચ્ચદ્ધ્યાશ્વ નેશ્ચિ એહવા સાધુને' દ્રવ્યસ્તવને' વિષે કર્તવ્ય પશ્ચિ
 અધિકારને' અભાવ જ. ઇમ ન માનીઈ તો દ્રવ્યસ્તવ ભાવસ્તવ એ મિહુને' એ ઉચ્છેદ શાહ. જે સાટે પુષ્પાદિ
 સુવર્ણાદિ કારણ'તિ પ્રશસ્તાદ્રવ્યે' કરાતી દ્રવ્યસ્તવ તે પરિગ્રહ વિનાશિતને' (પરિગ્રહના) અભાવે' અશ્વથાતો.
 પરિગ્રહવતને આરભાદિક વજ્જવાના અભિપ્રાયને અભાવે' પ્રથમ અને પચ્ચમ મહામ્નતને' અભાવે' તે
 મત વિનાં અશ્વથાતા જે સ્વાભાવિકવિરમ્યાદિક ત્રિણિ મત જે' અધ્યવસિ તે મહામ્નતાના અભાવથી
 સર્વવિરતિને' ઉચ્છેદ. તેહને ઉચ્છેદે' જિને'દ્રવ્ય પશ્ચિ દ્રવ્યસ્તવ ન હોઈ, ભાવસ્તવને' કારણ પશ્ચિ' જ
 દ્રવ્યસ્તવ પશ્ચાથી, જે સાટે' કહિઈ છે.

'થયા શાસે' એહવા પદાર્થનુ કારણ જે ભોક્તે' વિષે તે દ્રવ્ય, તત્ત્વજ્ઞ સત્ત્વેતન અથવા અત્તેતન
 કહિઈ' ઇમ સ્વરૂપયોગ્યતાઈપશ્ચિ કારણ ન સ'હવે'. કાર્યના અત્તેતન અસત્ત્વપશ્ચાથી. આકાશકૃત્તુ
 સ્વરૂપયોગ્યતાઈપશ્ચિ કાઈ કારણ સ'હવે' નહિ. એતથા જ વતી સમગ્રદેહી મહસ્ત્રને' જ દ્રવ્યસ્તવ
 કર્તવ્યપશ્ચિ યુક્ત. સર્વવિરતિરૂપ જે ભાવસ્તવ તેહને' વસ્તુમતિ' સ્વરૂપયોગ્યતાઈ પશ્ચિ' કારણપશ્ચાથી.
 એ ભાવ-ભાવકને' પચ્ચ અશ્વત્ત તે પચ્ચમહામ્નતાં દેહશૂંત છે. એતો અશ્વત્તપશ્ચાની અન્યથા અશ્વત્તપશ્ચાઈ.
 પ્રસિદ્ધજ, અશ્વપશ્ચાને મહત્ત્વપશ્ચાના સાપેક્ષઅશ્વથી.

પર્યાપ્તીતમેવ, અણુત્વસ્ય મહત્વસાપેક્ષતાત્ । एवं यथा स्थूलप्राणातिपातविरतिरक्षणमणुव्रतं सर्व-
प्राणातिपातविरतिरक्षणं महाव्रतेऽन्तर्भवति, तथा द्रव्यस्त्वोऽपि परिग्रहस्य द्वैशपरित्यागलक्षणः सर्वपरि-
ग्रहपरित्यागलक्षणे पञ्चममहाव्रतेऽन्तर्भवति । स च शेषाणुव्रतवच्चारित्रतुलनात् । यदुक्तम्—

‘यः सद् वाङ्મનसિ च क्षेत्रेषु न धनं वपेत् । कर्म वराकश्चारित्रं दुस्तरं स समाचरेत् ?’
॥१॥ इति योगशास्त्रे (૫૦ ૨૦૧) ક્ષેત્રાણિ ચ ‘ચિત્તવાસી જાનમેને જો અચિત્તવાસી’ ત્યાદિમેષ-
દૃષ્ટાન્તેન સામાન્યતઃ શ્રીસ્થાનાન્ને ધર્મિતાન્યપિ સદ્વ્યવસાય પ્રવચનપ્રસિદ્ધાનિ સપ્ત ભવન્તિ । યદુક્તમ્—

‘જિજ્ઞાસવણ-વિધ-પુત્યય-સંબસરુષેસુ સત્તલ્લિષ્તેસુ । જં વશિજં ધણવીજં હંમદ્ અણુસોઅપ
સુકર્મ’ ॥૧॥ તિ । આતુપ્રત્યાશ્યાનપ્રકીર્ણકે તુ યાત્રા પ્રતિષ્ઠા ચૈતિદ્રવ્યમધિકં તત્ત્વક્ષેપેન નવાઽપિ ભવન્તિ
સર્વવિરતિપ્રતિપત્તૌ ચ સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરતિપ્રમુત્તીનામણુવ્રતાનામિવ સ્થયં કર્તવ્યલક્ષણસ્ય દ્રવ્યસ્તવસ્થા-
વ્યભાવ પદમ્, પચ્ચમમહાવ્રતાન્તર્ભૂતત્વેન સિદ્ધપ્રયોજનાત્ । યથાપિ પૂજાલક્ષણો દ્રવ્યસ્તવઃ સમ્યક્ત્વારાધન-
રેતુત્વેન સમ્યક્ત્વકૃત્યં, તથાપિ પરિગ્રહપરિત્યાગાંશમધિકૃત્ય પચ્ચમાણુવ્રતેઽપ્યન્તર્ભવતિ, પરં સુચારકઃ
સંસારપ્રતલુકરણનિમિત્તં કુસુમાદિમીઝનેન્દ્રપૂજાં કુર્વાદિતિ વસ્તુસ્વરૂપાવલોકેન જિનોપદેશેન દ્રવ્યસ્તવો
નિશ્ચયતોઽનુશ્ચાવિયો ભવતિ । ઉપદેશદ્વારા પરેઃ કારાગણરૂપતાત્, સંસારપ્રતલુકરણપૂર્વકપુણ્યાનુવશ્નિ-
પુણ્યપ્રકૃતિયન્મદેતુત્વેન નિશ્ચયતો નિરવધતાત્ । ન પુનસ્ત્વમિત્યં કુરુ દ્વાદશસ્કુસુલેન વ્યવહારતોઽનુશ્ચા-
વિષયો ભવતિ । સ્થાવરજીવાક્ષાનાં પ્રૃથિવીવલ્લજ્જલકુસુમાર્વાનાં પ્રાસાદપ્રતિમાપૂજાત્ત્વેન વ્યવહારતઃ

~ એમ જિન-સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરતિપ્રમુખ અણુવ્રત તે સર્વપ્રાણાતિપાતવિરતિપ્રમુખ એ મહાવ્રત તે મરણે
અંતર્ભવે, તિમ્, દ્રવ્યસ્તવપણિ, પરિગ્રહના દેશપરિત્યાગરૂપ, સર્વપરિગ્રહપરિત્યાગરૂપ એ પાંચમું
અહાવ્રત તેહને વિષે અંતર્ભાવ પામિ. તે બીજા વ્રતની પરિ ચારિત્રતુલનારૂપ બાજિલુ. એ માટે
કહિલે છે ‘ને બાહ્ય અનિત્ય છતુ’ તે ક્ષેત્રનિ વિષિ ધન ન વાવે; કિમ લિપ્પારી તે કહિન ચારિત્રપ્રતિ
આચરે’ ? ક્ષેત્ર તે ‘ક્ષેત્રે વરસે’ પણિ અક્ષેત્રે ન વરસે’ એ આદિ મેધને દૃષ્ટિતે સામાન્ય પ્રકારિ
સ્થાનાંશવિષે કેહ્યાં છે. પણિ સંખ્યાધ પ્રવચન પ્રસિદ્ધ સાત કહ્યા છે. એ માટે કહિલે છે- જિનશવન
૧ જિનશિળ ૨ પુસ્તક ૩ અતુર્વધધરૂપ સાત ક્ષેત્રને વિષે ને વાવિલે ધનરૂપ બીજ તે હું અનુભોલુ
ધુ સ્ફુટ. યાત્રા અતે પ્રતિષ્ઠા યેનિ પ્રક્ષેપે નવ પણિ ક્ષેત્ર કુર્મ.

~ સર્વવિગ્નિ પ્રતિપત્તિને વિષે સ્થૂલપ્રાણાતિપાતવિરતિપ્રમુખ અણુવ્રતની પરિ પોતે કરિવારૂપ
દ્રવ્યસ્તવના અભાવ, પાંચમ (પાંચ) મહાવ્રતમાહિ મેલવે કરી સિદ્ધકાર્થથી નજી એ પૂળરૂપ દ્રવ્યસ્તવ તે
સમ્યક્ત્વારાધન રેતુ પણિ સમકિર્તલું કરણી, તલેઈ પરિગ્રહના પરિત્યાગ રવરૂપ અંશ આશ્રયને પાંચમા
અણુવ્રતને વિષે પ્રણિ અંતર્ભાવ પામે. પણિ સુચારક તે સંસાર અદ્ય કરિવાને અર્થ કુસુમાદિક
જિનેશ્રી પૂજા કરે, એકલે વસ્તુરવરૂપને બધાવનારે જિનોપદેશે દ્રવ્યસ્તવ નિશ્ચયથી આગાને વિષય
કુર્મ. ઉપદેશદ્વારા ૧૨ પાસે કરાવવારૂપપણથી, સંસારને અદ્યકરણપૂર્વક આગલિ દલિલે છે ને
પુષ્પમૃગનિધને કારણ પણિ નિશ્ચયથી નિરવધપણથી.

~ પણિ ‘તું કરિ’ છણી રીતિ આદેશપ્રયે વ્યવહારથી આગાને વિષય ન કુર્મ. સ્થાવરજીવનાં
અંગ એ પ્રિથિવસ-જન અને કુસુમાદિ તેહને પ્રાસાદપ્રતિમા પૂજને અંગપણિ વ્યવહારથી કારણને
૫

कारणानां सावधान्यात् । एतच्च वक्ष्यमाणकूपरहस्यान्वयानुपपत्तयैव सिद्धम्, सावधान्यायाश्च परित-
कत्वात् । न च व्यवहारतः कारणानां सावधान्येन तत्परित्याग एव कल्पनीयः, सांसारिकारम्भप्रवृत्तानां
तथाकल्पनाया अपि सम्भवत्वनाद्यादिहेतुत्वात् । एतच्च 'अणत्वारंभवञ्चो' इत्यादिसम्मानन्दरे
(पत्रांक २३) प्रदर्शितमेव । एवं यत् किमपि धार्मिककृत्यं व्यवहारेण कारणतः सावधं भवति, तद्विवक्षा
चातुक्षा उपदेशमुख्येनैव निश्चयतोऽवसातव्या । यथा अनुकम्पाहात्मम् । यतोऽनुकम्पा हि कृपणादिविवक्षैव
स्यात् । यदुक्तम्—

‘कृपणेऽनाथवरिष्ठे व्यसन्नप्राप्ये च रोगशोकह्वे । यदीयते इच्छार्थं तदनुकम्पा भवेद्दानं’
॥१॥ मिति । तच्च दानं सम्पत्त्वलक्षणत्वेन पुण्यानुपपत्त्युपपत्तिवन्वहेतुत्वानुक्रमोपाधिकं निश्चयो
निरवधमपि व्यवहारतः सच्चित्ताद्यनपादादिदानेन मिथ्यादर्शं पोषणं सावधमेव । तेनोपदेशद्वाराऽनुकम्पा,
न पुनरुपदेशेन साक्षादपि, भाषायाः सावधान्यप्रसक्तेः । यदि च निश्चयतो जिनानुज्ञा न स्यात्, तर्हि
धार्मिककृत्यं जिनानुज्ञायां निष्फलमेव भवेत् । यदुक्तम्—

‘आणाहं त्वो आणाहं संजमो तहं यं दानमाणाया । आणाहसिं चो धम्मो फलानुल्लब्धं
पडिहाहं’ ॥१॥ मिति । एवं यत् किमपि धार्मिकानुष्ठानं व्यवहारेण कारणतः सावधं न भवति, तन्नामार्थ-
नायां क्रियाकाल एवादिसमुत्थेनापि साक्षादनुज्ञा भवत्यपि । यथा देशविरति-सर्वविरतिप्रतिषेधसमये
अनुज्ञादानं साक्षादेव, फलवत्त्वेन भाषाया निरवधान्यात् । अन्यथा तु दीक्षां लिख्यवति विज्ञाने

सातवपञ्चमी, जे सातवपञ्चुं ते कहीतो जे कूपरहस्य तेहनी अन्वयः अनुकम्पायाहं सिद्धं जे सावध-
साधाने लक्षणापञ्चमी व्यवहारयो कारणे सावधपणे तेहनी परिमाणव्य कल्पये, धर्म न कहेयुं.
सांसारिक आरंभ प्रवृत्ति तेहनी कल्पनाने पछि सम्पन्नवनासाक्षिकता हेतुपञ्चमी, जे ते
'अणत्वारंभवञ्चो' जे आधातु द्विवाक्य हेमाडित्त.

धर्म जे कोष जे धर्मकार्य व्यवहार कारणे सावध कहेते विषयिणि आद्या ते उपदेशमुख्य
निश्चययो लक्षणी, जिय अनुष्ठानान् जे भाटि अनुष्ठान ते कूपरहस्यविषयिणि न कहेते. जे भाटि
कहेते जे-कूपर १ अनाथ २ द्विष ३ व्यसनप्राप ४ रोगशोकह्वे ५ अंतर्धाने विषे कोष जे दान, ते
अनुष्ठानान्. ते दान समष्टितने लक्षणापञ्चुं पुण्यानुपपत्ति जे उपपत्तिवि, तेहनी पञ्चनी कारणपञ्चमी,
अनुष्ठानान् दान साक्षिक निश्चय पछि व्यवहारयो सम्यक्त आनानादि दाने निश्चयानुष्ठाने पोषणं
जे सपञ्चम, ते दान उपदेशद्वारा आद्या, पछि साक्षात् आदेशमुख्ये नही. आप जे सावधपणुं भाटि नही.

जठ निश्चययो जिनानी आद्या न कहेते तठे जिनानामाद्य धर्मकार्य जे निश्चय कहेते जे भाटि
कहेते जे 'आद्यात तप, आद्यात संयम, दान पछि आद्यात, आद्यातचित्त धर्म' ते पञ्चम 'पञ्चमीपरे'
निश्चय लक्षणी. धर्म जे कोष अनुष्ठान व्यवहार कारणे सावध न कहेते, तर्हि आनाने विषे
क्रियाप्रत्येक आदेशमुख्य पछि साक्षात् आद्या कहेते, पछि जिय देशविरति-सर्वविरतिप्रतिषेध समये
आद्यात दान साक्षिक न इत्यतः पछि आद्याने निश्चयपञ्चमी, धर्म तोहो तर्हि ते दीक्षा यामे पछि
जीनन्त्यो क्षमयत यथास्तुम उच्यते कहेते. कुत्रो, पछि दं अहे धर्म नही. सावधपणुं आद्याने निश्चय
पछि इदी आधातुपरे अनुष्ठयपञ्चमी.

મંગલાન્ 'અદાસુદ' મિત્યેવોક્તવાન્, ન પુનસ્ત્વં ગૃહાગેતિ । આવપરાવૃત્ત્યા તુ અતુહાયા નિષ્ફલત્વેન માવાવોષસ તાવસ્થયાદ્ । યથાપિ કેવલિનો નિઘ્નયા, તથાપિ સર્વત્ર સાર્વદિકવ્યવહારાતુરોષેન વ્યવહારતઃ છદ્ધાસ્યકેવલિનોઃ સાધારણ્યેન ચ તથાભણિતિરવસાતન્વ્યા । યતુ શ્રમણોપાસકાનાં દ્રવ્યસ્તવમધિકૃત્—

“અકસિણપવસ્ત્રાણં ચિરયાચિરયાણ દસ સ્તુ જુત્તો । સંસારપથગુહરણે દન્વત્યપ કૂવ-દિદ્ધુતો ’ ॥ ૮ ॥ શ્લોઘા ૦ આ ૦ (૬૦ ૫૧૧, ગા ૦ ૧૯૬) પ્રવચનવચનન કૃપદૃષ્ટાન્તો દર્શિતઃ, વદ્ દ્રવ્યસ્તવસામગ્ર્યન્તર્મૂતાનાં સચિત્તજલકુસુમાદોનાં વ્યવહારેણ જીવવિરાષનામધિકૃત્વાવશશક્યયા તદ્-કરણબુદ્ધિનિરાસાર્થમેવાવસાતન્વમ્ । અપ્રત્યાલ્પાવધુચિથ્યાદ્યારમ્ભવતઃ તથામૂતવોષસ તીર્થકૃત્પૂજાપરિ-ણમેનૈવાડપગમાત્ । ન કેવલં તદપગમ દ્વ, કિન્તુ સંસારપ્રતતુકરણપૂર્વકપુણ્યાતુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિવન્ધ્યાડપિ । નદિ સ્વાતે કૂપે સજ્જાતાધિકિપાસામઠાવપનયનાર્થ કૂપાન્તરજલાપેક્ષા, કિન્તુ તદીયેનૈવ જલેન સર્વપિ-પાસામઠાવપનયનપૂર્વકમાત્મનઃ પરેવાં ચ જલકૃત્સમધિકૃત્ યાવત્ સર્વકાલં નિર્વાહોડપિ । અસદારમ્ભ-પરિભાગેન સદારમ્ભપ્રવૃત્તેસથામાહાત્મ્યાત્ । નતુ મોઃ ! સ્વયં કર્તૈવ્યલક્ષણસ્ય દ્રવ્યસ્તવસામકલ્પવાવાત્ કારાપણાતુમોદનાલક્ષણસ્યાડપિ દ્રવ્યસ્તવસ્ય સાધૂનામકલ્પતૈવ યુક્તા, તેવાં માવસવ ઇવાધિકારાદિતિ વેત્ । મૈત્રં, દેશવિરતિમધિકૃત્યાપિ તથાવકલ્પતાપત્તેઃ, ઇમયોરપિ સ્વયં કર્તૈવ્યત્વેનાકલ્પતાયાઃ સામ્યાત્ । તેન કારાપણાતુમોદનાલક્ષણે દ્રવ્યસ્તવઃ સાધૂનામાપિ યુક્ત દ્વ । અત દ્વ દ્રવ્યસ્તવમાવસવયારત્નોડ્યાના-તુવિદ્યત્તૈવૈવ પદ્મારુકે ભણિતિઃ । સન્મતિસ્તવન્તરં વદ્યતે । તેનોમાવપિ કેવલો સન્યગ્દૃષ્ટિમાત્રસ્ય કસ્યાપિ ન મવતઃ ।

પ્રથમ કેવલીને નિશ્ચ છે, તોહ સધવે સર્વદા સંપદિ આવહારને હેતુઈ આવહારથી ઇશસ્વ અને કેવલીને સમાન પશ્ચિ તેહથી કૈલિત બાજી, અને જે આવહારને ક્રમસ્તવ કૈદેશી- સંપદ્યુપશ્ચિ પ્રવર્ત્યાં નથી એહવા જે દેશવિરતિ તેહને એ યુક્ત, સંસાર અદ્ય કરિવાને ક્રમસ્તવને વિશે કૂપને દૃષ્ટાંત દેખાડ્યો ’ તે ક્રમસ્તવની સામગ્રી માહે મિથ્યા જે સચિત્તજલ-કુસુમાદિકને આવહારે છપવિરાધના કૈદેશી પાપની શકાઈ તે અણકરિવાના કુદ્ધિ ટાલવાને અશિષ્ બાજીવું.

અણુપચ્ચમ્યા જે પૃથિઆદિકના આરંભવંતે તેહવા દોષ પૂર્વતિ તીર્થ કર-પૂજાને પરિણામેજ દહવાથી, કેવલ તે દોષતું ટલવુંજ નહીં તો સ્તુ ? સંસારને અદ્ય કરિવાપૂર્વક પુષ્પાનુભવિ જે પુણ્ય પ્રકૃતિપદ તે પશ્ચિ, પશ્ચિ ફૂઈ થઈ જે અધિક તૃષા અને મલાદિક તે ટાલવાને અર્થિ બીબ દુઆના બદની અપેક્ષા તે તો નહીં, તો સ્તુ ? તેહ જ કૂપને જડે સર્વ તૃષા-મલાદિક ટાલવા પોતાને પરને અસમ્મતાકારે કૈદેશી ચાવત્ સર્વકાલ નિવહિ પશ્ચિ, અણુ આરંભને પરિણામે ધાર્મિક આરંભની પ્રવૃત્તિને તેહવા અહિંઆપણાથી.

પ્રશ્ન કરે છે :—પોતે કર્તવ્યરૂપ જે ક્રમસ્તવ તેહની અકલ્પ્યતાની પરિ કરાવવા અને અતુમોદનારૂપ ક્રમસ્તવની સાહુને અકલ્પ્યતાજ યુક્ત. તે સાહુને ભાવસ્તવનેજ વિષે અધિકારથી, એહવું જે કહીસ તેમ કહે. દેશવિરતિ કૈદેશીને પશ્ચિ તિથ કહેવું થાઇ વતી, ક્રમસ્તવ અને દેશવિરતિ એ મિહુને પોતે અણુકરનાપણાથી અકલ્પ્યતાની સરિખાઇપણાથી, તેવતી કરાવવા અને અતુમોદનારૂપ ક્રમસ્તવ તે સાહુને યુક્ત જ, એતલા જ વતી ક્રમસ્તવ-સાવસ્તવને અન્યોન્વે સંબદ્યપશ્ચિ જ પંચાશકને વિષે કલાપણાથી, વહી સાપિ તો હિવડાં જ કહિયે.

एतेन केवलभावाभ्युपगमादी निरस्तो बोध्यः । नामस्थापनाद्व्यापानमभ्युपगमस्य भावानभ्युप-
गमावत्त्वेन भावस्याभ्युपगमप्रसक्तोः । अयं भावः—नामादीनामनभ्युपगमोऽप्रशस्तत्वेनैव स्यात्,
अप्रशस्तत्वं च तेषां निजनिजामिप्रायारूढभावस्याप्रशस्तत्वेनैव स्यात् । एतच्च अन्यतीर्थकामितत्वेना-
मादिषु जैनानां प्रतीतमेव । अत एव लोकेऽपि कथमस्य नाम प्रातरुपात्तमिति वक्तारो भवन्ति । तत्र
नाम्नोऽप्रशस्तत्वं भावस्योक्तत्वरूपाप्रशस्तत्वेनैव । यथा नारीविकथा नारीजने विरक्तत्वैकारुचिविषयो भवति,
न पुनरितरस्यापि । तथा तदेवान्यद् वा नाम निजनिजाधिप्रायारूढभुवस्तुवाचकत्वेन क्षुभमपि भवति । रूढ-
अथ किञ्चित् क्षुभं भावि, यदमुक्त्य नाम भ्रावितमिति सिद्धं नाम्नोऽपि प्रशस्तत्वं भावस्य प्रशस्तत्वेनैव । एवं
स्थापनादिकमपि भाव्यम् । परं नाम्नो विवक्षया कालभेदेन सङ्केतवशेन च सर्ववस्तुवाचकत्वं, न चैवं
स्थापनाया अपि । तेन जैनानां प्रशस्तस्य भावाद्द्वैतो नामादीन्यपि प्रशस्तान्वेषेति नामादीनां वस्तुनामपि
परस्परं कार्यकारणभावापन्नानां देवगुरुधर्माणामिव यौगपचेनाभ्युपगमो युक्तः । अन्योऽन्यानुसम्बन्धे
सति प्रशस्तत्वेन साम्यात्, एकतरस्यानभ्युपगमे च सर्वेषामस्यनभ्युपगमप्रसङ्गात् । न हि कश्चित्
घटकारणभूतस्य स्तूपिण्डस्य कश्चित् घटकार्यभूतस्य च रूपाकृत्यादेरप्रशस्तत्वेन परित्यागे घटस्य प्रशस्तत्वेन-
भ्युपगमः सम्भवति, तत्र कारणानभ्युपगमे च कश्चित्कार्यानुत्पत्तेः । कश्चित्कार्यानुत्पत्तेः परित्यागे घटस्य प्रशस्तत्वेन-
त्यागपक्षे, घटपरित्यागमन्तरेण तस्य रूपाकृत्यादेरप्रशस्तत्वेन परित्यागासम्भवात् । एवमर्हन्तीति-द्रव्य-
भावाद्द्वैतः कारणं भावाद्द्वैत प्रशस्तमेव, 'कारणानुरूपं कार्यं'मिद्विवचनात् । कार्यं च नामस्थापनादि, तस्य
भावावत्त्वात्, अत्यन्तासतो वस्तुनो नामस्थापनयोरसम्भवादिति स्वयमेव भाव्यम् । अत एव उक्तं—

ते वती ओ भिक्षु ओह्ला सम्भगदृष्टि मात्र हेतवे' न कुर्वन् । ओतयो हेतव्य भावने, शान्तानां हेतुं
अभ्युपगमे । नाम स्थापना द्रव्येन अभ्युपगमनात् 'भावने' अभ्युपगमनात् 'भावने' अभ्युपगमनात् 'भावने' अभ्यु-
पगमनात् प्रसंग्ये । ओ भाव-नामादिकहेतुं अभ्युपगमनात् 'ते' अप्रशस्तपक्षि ओ कुर्वन् । अप्रशस्तपक्षि
हेतुं तो पोतापोताना अभ्यवसायने विषे-मुदयो के भाव तेहेन अप्रशस्तपक्षि ओ कुर्वन् ओतो अभ्यु-
तीर्षी भाव्या के देव तेहेना नामादिकने विषे-नेनने प्रसिद्ध ओ छे ।

ओतया ओ वती लोकेने विषे पक्षि किम ओहेतुं नाम प्रभाति प्रक्षु ? ओहवा-हेतुनारा कुर्वन् छे ।
तिहा नामनु अप्रशस्तपक्षि, भावने कश्चित् के स्वल्प तेहेन अप्रशस्तपक्षि ओ । किम नानादी विषया
नारीजनयो विरक्ताने ओ अरुचिनिषय कुर्वन्, पक्षि नीत्यने नही, तिम तेहेन अथवा नीत्ये नाम पोतो
पोताने अकिप्रयोगे हेतुने ओ शुभावस्तु तेहेन कविवापक्षि शुभ-कुर्वन् । किम आओ कष्ट सद्ये भावे के
पोताने अकिप्रयोगे हेतुने ओ हेतुर्हि नामनु प्रशस्तपक्षि ते भाव [स्तुति] प्रशस्तपक्षि ओ कुर्वन् । भुम
अभ्युपगमनात् नाम संज्ञाव्युत्पत्ते ओ हेतुर्हि नामनु प्रशस्तपक्षि ते भाव [स्तुति] प्रशस्तपक्षि ओ कुर्वन् । भुम
स्थापनादिक पक्षि भावनु । पक्षि नामने विवक्षाद अने कालदिनेहे लोकेतरी-सर्ववस्तुतु, वाच्यपक्षि
संज्ञावत्, पक्षि स्थापनानादिक भुम न कुर्वन् । ते वती लोकेने प्रशस्त के भाव अरिहेतु तेहेना नामादिक पक्षि
प्रशस्त ओ ओ हेतुर्हि नामादिक व्यापारने भावेभावि कर्ष-कारण भाव पात्र्याने देव-श्रे-धर्मी नी परे
समकाल माननु ते, युक्ता, अ-शान्तपक्षि पक्षि प्रशस्तपक्षि समानपक्षिती ओकरने अभ्युपगमने ओताने
अभ्युपगमनात् प्रसंग्ये ।

हेतुर्हेतुं घटनु अथु के भूतिपत्र अने कष्टरूपि घटनु कार्य के आकार तेहेन अप्रशस्तपक्षि ओती
ओतये घटनु प्रशस्तपक्षि माननु संज्ञा नहि । तिहां कारणने अनानावे हेतुर्हेतुं कार्य नी ओतुपक्षिती, कष्ट-

‘नामजिजा जिणनामा, ठवणजिजा पुण जिणिवपडिभाओ । इव्वजिजा जिणजीवा भावजिजा समवसरणत्था’ ॥१॥ इति (वैवस्वतनाम्य. गा० ५१) । तेनैव वस्तुमात्रस्य नामादिभेदमिन्द्रजित्वादिभिः निक्षेपो जघम्यतोऽपि भवति । यदागमाः—‘जत्थ य जं जाणिजा णिक्खेवं णिक्खेवे णिरवसेसं ण जत्थवि अ ओ जाणिजा चळ्ळयं णिक्खिवे तत्थ’ ॥१॥. सि श्रीअनुयोगद्वारे (पु० १०) तत्र स्थापनं हि पट्टकालिखितजम्बूद्वीपादिवत् नामाकृत्याद्यविनाभूतत्वेन अर्हदभेदबुद्धिकल्पनाहेतुः पूजास्तुत्यादिविषयाः न च कल्पना च युक्ता आरोपहेतुत्वादिति वाच्यं, सुखवसिकादौ गुरुपादयोः कल्पनयैव कन्दनकलसम्भवात् । न चैवं नामापि । परं सुखवसिकादौ गुरुपादयोरभेदबुद्धिहेतुकल्पनया स्थापना-असिद्धवृत्त-स्थापना, जिनप्रतिमा तु सद्भूतस्थापनेति विशेषो बोध्यः । तथा नाम्ना च साम्यं विजातीयैरपि पञ्चार्थैः स्मृतं, स्थापनया च साम्यं सजातीयैरेवेति नामस्थापनयोर्विशेषो बोध्यः । अभेदबुद्धिस्तु चित्रालिखित-करितुरादौ प्रतीतैव । अन्यथा अयं हस्तोत्पादिविबुद्धेरभावापत्तेः । ‘चित्तमिति ण-णिज्जाए-णादि-वत् सुअलंकित्र-मित्ताद्यागमनावापत्तेः । एते इव्यमपि प्रत्यासन्नपथाय पर्यायेण सहाभेदबुद्धिहेतुत्वे । यथा गर्भस्योऽप्यहं इत्यभूतोऽपि शक्रेण भावार्हत्तया स्तुतः । तेन इव्यस्थापनार्हद्विषयकचिर्मात्रवृत्तिप्रत्यक्षप्रति-ज्ञानाकृतिमन्तराणामभिविनी, समयोरपि भावार्हद्विषयकपरिज्ञानहेतुत्वात् । अत एव अर्हस्तुतिपूजापरा-यणानामभेदबुद्धिहेतुप्रतिपारोचनं महानिर्जराहेतुरेव ।

नोके नुत्तरे

चित्तार्थेन अणुभानवे घटने परिचाय करिवे सार्थं तेवती. घटना तथा विना घटनी इव आकृतिने अप्रशस्तं पक्षिं परिचायना असंभवशी. धम अरिहंतने एव ते इत्य, भावअरिहंतनु कारख, अने ते भावअरिहं-तनी परे प्रशस्तं. कारखने सरिखुं कार्य ओहवा वयनधी. कार्य ते नाम-स्थापनादिहे. ते नामादिहेन भावना आपतपक्षुधी. अनेत असत् वस्तुन नाम अने स्थापनाना असंभवधी. ओहवुं पीते न विचारं.

अतस्मा न वती कल्लुं छे—‘नामजिन ते जिननु नाम, स्थापना जिन ते जिननेनी प्रवित्ता, इत्य-जिन ते जिनने एव, स वजिन ते समवसरणस्य’ ओहवुं, अतस्मा न वती वस्तु भावने नामादिहे-ने नृण्यो अयरे प्रकरे निक्षेप जघम्यधी ओहवुं. ने माटे आग्रथ छे—‘जिहां नं अणुधी तत्तुहे निक्षेपे करीरं निर्विशेष, जिहां न अणुधी ते वस्तुने विषे अयरे प्रकरने ते करीरं’ ओ-अणुधेनेहादि-तिहां स्थापना ते पट्टे विभिन्न नृणुदीपनी परि नाम-आकृति आहने अस्मावे अणुधते पक्षि अरिहंतनी अनेहल्लुदि कल्पनाने हेतु पूजा-स्तुत्यादिने विषय कृष्ट.

कल्पना ते सुकता नही, आरापना हेतुपक्षुधी, धम न कहेतुं. सुभवादिहादिने विषे अयरेहादि-वदनीकना संभवधी. पक्षि नाम ते न कुरिं अनेहल्लुदिहेतुं, पक्षि सुहपतोप्रभुपनेन विषे अयरेहादि-अनेहल्लुदिहेतुनाई स्थापना ते असहजत स्थापना. जिनप्रतिमा ते सहजत स्थापना. अतस्मा विषे अणुधते. वती नामे सरीपाठ ते विज्जतीय पदाथे पक्षि कुरिं स्थापनाई सरिपाठ ते सुमानपदाथे. ओहवुं ओ पक्षि नाम अने स्थापनाने (विभि) विशेष अणुधते. अनेहल्लुदि ते विनाभने विषे विपित ने करि-दुरमादिने विषे प्रसिद्ध न. धम न कुरे ते ओ हसती ओहवी सुदिता अभाव भावानी.

‘चित्तसुकता सिति न नृओ अथवा नारी अथकृत प्रति न नृओ’ इत्यादि आभनेनी योक्षानी आपत्तिनी. वरी इत्य पक्षि हृदये पयव छे नेहने ते अथीय साधे साधे अनेहल्लुदिता हेतुव. जिन अरिहंत ओ अरिहंत इत्येतत् पक्षि छे भावअरिहंत पक्षि स्तयो. अतस्मा (माटे) साधुमेव ते कुरे.

एतेन घृते पश्यौ तक्षीयप्रतिमा किं तत्पत्नीचिन्तितप्रयोजनसिद्धिहेतुर्भवति ? अपि तु चेति । एवं जितप्रतिमापीति ह्यष्टान्तद्वार्ष्टान्तिकाभ्यां मुख्यजनविप्रतारको लुम्पाकोऽपि निरस्तः बाध्यः । मिश्रमित्र-कार्यहेतूनां नामादिनिक्षेपाणां मध्ये भावनिक्षेपजन्यकार्यकरणसामर्थ्यपुरस्कारेण स्थापनाजितं यजवत्स्या-जयतश्च जितस्य नामस्मरणादेरपि यजनयज्ञानापत्तेः, षष्ठ्यष्टान्तद्वार्ष्टान्तिकप्रयोजनाया उभयत्राऽपि साम्यात् । यतः पश्युः प्रतिमावत् नामस्मरणादिरपि तत्पत्नीचिन्तितप्रयोजनसिद्धिहेतुर्न भवतीति लुम्पा-कस्यैव सम्मतम् । जैतानां तु सद्भूतमर्तुदिव तन्नामस्मरण-स्थापनादेऽप्याजीविकादिनिर्वाहहेतुत्वमिति प्रयोजनचिन्तनं तस्या लेशतोऽपि न स्यात्, जगत्स्थितिविलोपापत्तेः । नहि अकारणात् कार्यालपि लुम्पाकं विहायाऽन्यः कोऽपि समीहते, घृतादपि जडरानाशायुक्तिरसक्तः । किन्तु मम पतित्सृतिहेतुत्वं नामस्थापनयोरितिबुद्ध्या प्रवर्तमानायास्तत्पत्न्याः ताभ्यां चिन्तितप्रयोजनसिद्धिर्भवत्येव । तस्मात् सर्वेषामपि पदार्थानां प्रत्येकं नामादिनिक्षेपैर्मिश्रमित्रस्वरूपाणां निजनिजकार्यकरणे सामर्थ्यं, नान्यत्राऽपि ।

तथाहि-नाम्नः सामर्थ्यं तावदाकृत्यादिना ज्ञातस्य भावपदार्थस्य स्मरणादौ, स्थापनायाश्च सामर्थ्यं निजाकृत्यादिना अज्ञातस्य भावपदार्थस्य तथात्वेन परिज्ञानादौ, द्रव्यस्य च सामर्थ्यं भावलक्षण-पर्यायादिजनने, भावस्य च सामर्थ्यं नामस्थापनामिति तत्ता पूर्वकनानाक्रियाजन्यनानाकार्यकरणे । एवं कथ-ञ्चित् कचिदंशे साङ्ख्यमपि । यथा स्थापनाया अपि नाम्न इव आकृत्यादिना ज्ञातस्य स्मरणेऽपि सामर्थ्यं, स्मरणं च भावसापेक्षश्रुमाश्रुमकर्मबन्धहेतुः । एतेन खलु लुम्पाकमते स्थापनाजन्यकार्ये आकृत्यादिना

ચિત્તેવલી આનતા દ્રવ્યનહીં તેવતી ક્ય અને સ્થાપના અવિહત વિષયિયિ અર.અ તે ભાવ અવિહત વિષયક પરિગાનની અરથી વિના સંભવે નહીં. તે મિહને ભાવઅવિહતવિષયક એ માન તેહના હેતુપણથી. એતલાજ વતી અવિહતની સ્તુતિ-પૂજાપરાયણને અબેદશુદિને હેતુ પ્રતિભારાધન તે મહાનિર્ગમન હેતુજ.

‘એતરે’ શ્રુત્ય પામે’ કર્તાઈ તેહની પ્રતિમા સ્તુતે તેહની આને વાજી કાર્વની સિદ્ધિ હેતુ કુઈ? તણ સ્તુતે? ન કુઈજ. ધમ જિનની પ્રતિમા પણિ’ ધમ દાર્શનિક એ પ્રતિમા દર્શાવે એ શ્રુતભરતીની ભૂતિ તેણિ કરી મુખયોક્તને વિપ્રનારતો એહવે હુ’પક તે નિરાસ કયો જણિયે. સિન્ન જિન્ન કાર્વની હેતુ એ નામ રિનિક્ષેપ તે આહિ ભાવનિક્ષેપે’ જન્મ એ કાર્વ તે કરિવાતું અસમર્થપણું; તેહને આગરિ કરીને’ સ્થાપના જિનને જાડતો અને જાડવતો એ હુ’પક તેહને જિનના નામ-સ્મરણાદિકનું જાડતું જાડવતું તેહના પ્રસંગથી. કહીકે’ એ દર્શાવે અને દાર્શનિક તેહની યોજનાને’ મિહું કામે’ સમાનપણથી, એ માટે ભરતીની પ્રતિમાની પરે તેહનું નામસ્મરણાદિક તેહની આને ચિતિત કાર્વની સિદ્ધિ હેતુ ન કુઈ એહનું હુ’પક-નેજ જાન્ય, જૈને’ મતે તો જતા ભરતીની પરિ તેહનું નામસ્મરણ સ્થાપનાદિકને’ પણિ અજીવકા તિર્વાહનું હેતુપણું. એહનું પ્રયોજનનું ચિતન તે આને લેકધા એ ન કુઈ. જગત્સ્થિતિ લેકધા પદી. અકારણથી કાર્વની ભરતિ હુ’પક વિના બીજે પ્રથમ ન વાજી વૃતથી પણિ જગત્પાનની આશાની પૂર્ણિ થઈ બેઠકવતી. તો સ્તુતે? આકરે ભરતીનું રમતિહેતુપણું નામ અને સ્થાપનાને છે. એહથી શુદ્ધિ પ્રવર્તતા એ તેહની આ તેહને તે નામ-સ્થાપનાથી ચિતિત કાર્વની સિદ્ધિ કુહજ. તે માટે સર્વપદાર્થને પ્રત્યેક નામ-દિકનિક્ષેપિ સિન્ન જિજ સ્વપને’ પોતપોતાના કાર્વ કરિવાતું સમર્થપણું, બીજે ક્રેકણિ નહીં, તેહજ ક્રેકણિ છે.

નામનું સમર્થપણું તો આકારાદિકે જાણ્યે એ ભાવપદાર્થ તેહના સ્મરણાદિકને’ વિષર્વ, કથાપનાનું કારણપણું તો પોતાને આકારે અભણ્યે એ ભાવપદાર્થ તેહને તેહના પણિ પરિગાન

ધક્ષાત્સ તીર્થકૃતો નાન્મા સ્મરણમપિ ન સમ્ભવતિ, અવ્યક્તસ્મરણં ચાશ્ચિન્તિત્કરમેવ । તદ્દિ પટ્ટકાલિ-
સિતજન્મૃદ્ધિપાવિર્ણનસમુલ્લાસનમન્તરેણ જન્મૃદ્ધિપાવિર્ણનં વર્ષ-વર્ષધરાવિવસ્ત્નાં નિયતક્ષેત્રાક્રાલિ-
વિધવકસમ્પરિક્ષાનં ભવિતુમર્હતિ, તદ્વિના ચ તદ્વિધવકસમ્પરણસાધ્યમાવ એવતિ સર્વસમ્પત્તમ્ । एतेन
भावरूपस्य पदार्थस्य नामाद्यपेक्षया प्राधान्येन नामाविद्येतुल्येन च सर्वत्रापि सामर्थ्यं भविष्यतीति
शङ्काऽपि परास्ता । मित्याद्यलङ्कृतौ चित्रालिखितहस्तिन इव भावभूतस्य हस्तिनः सामर्थ्याभावात् । एवं
भावहस्तिन इव चित्रालिखितहस्तिनो गमनाविक्रियायामसामर्थ्यम् । एवं प्रतिनिक्षेपं भिन्नभिन्नकार्यमव-
सातव्यम् । अन्यथा निक्षेपाणां वैयर्थ्यं स्यात् ।

एवमर्हन्त्वमधिकृत्य नामस्थापनादिकमपि भाव्यं-यथा तीर्थकृद्दर्शनाभिग्रहवतां तद्दर्शनाभिग्रहपूर्व-
भावेन सहाभेदबुद्धिहेतोः स्थापनाजिनस्यैव सामर्थ्यम् । एतच्च समवसरणे सिद्ध्यु दिव्यागतेषु जनेषु
प्रतीतमेव । न 'तथा भावजिनस्यापि, सर्वत्र सार्वत्रिकं तद्दर्शनासम्भवात् । नाम-द्रव्ययोस्तु तीर्थकृदाकृत-
भावेन तथासामर्थ्याभावः । किञ्च-शक्रादीनां शकस्तवमणनं यथा स्थापनाजिनस्य' 'पुरस्तात् साक्षाद्व
प्रवचने प्रतीतं, न तथा नाम-द्रव्य-भावाहतां पुरस्तात् । तेन शकस्तवस्य प्रामाण्यं प्रतिमापुरस्तात् मणने
नैवेति कथं प्रतिसारेक्षलामाग्यमिति सूक्ष्मदृशां पर्यालोच्यमित्यलं विस्तरेण । तत्र यः संयतानो स्वयं
कर्त्तव्यलक्षणस्य द्रव्यस्त्वस्याभावः, स च परिग्रहार्थस्यापेक्षतत्कारणसामग्रया यथाभावेनावसातव्यः ।

દિકને, વિષે, દ્રવ્યની શક્તિ તો ભાવરૂપ કે થર્માવ ને ઉપભવવાને વિષે, ભાવનિક્ષેપરૂપી શક્તિ તો
નામ-સ્થાપનાની કારણપૂર્વક ને નાનાક્રિયા તત્ત્વ-ન ને અનેક કાર્ય કરવાને વિષે, ઇમ ક્ષેત્રે રીતિ
કોઈ એક અર્થ સ્વરૂપ પશ્ચિ, જિમ સ્થાપનાને પશ્ચિ નામની પરિ આકારાદિકે ભવવાને સ્મરણને
વિષે પશ્ચિ સમર્થપશ્ચિ, સ્મરણ, તો ભાવની અપેક્ષાઈ શુભાશુકારજનકને હેતુ ।

એતલે હું પ્રકરે મને સ્થાપના અશુચાને આકારાદિકે અઘાત ને તીર્થકર તેકને નામે સ્મરણ
પશ્ચિ ન સંભવઈ. અવ્યક્તસ્મરણ તો અકિંચિત્કરજ. પદકે લિખિત ને જળક્રાપાદિકે તેહના
દર્શનથી ઉત્પન્ન જ્ઞાન વિના જળક્રાપાદિકને વિષે વર્તના ને વર્ષ-વર્ષધરાદિક ને ભરત-હિમવંતાદિક-
વસ્તુ તેહનું નિષ્પત્તિ હેતુની સ્થિતિ અને આકારાદિકે વિષયક ને સમગ્રજ્ઞાન તે તે થાવાને ચોક્કસ હુકમ
ઇમ તો નહિ. અને તે વિના તો તદ્વિષયક ને સમગ્રસ્મરણ તેહનો પશ્ચિ અભાવજ એહવું સર્વસંમત
છે. એતલે ભાવરૂપ પદાર્થને ન શાદિકની અપેક્ષાઈ પ્રધાન પશ્ચિ અને નાશાદિકને હેતુપશ્ચિ સધલે શક્તિ
હસ્તે એહવી આશંકા પશ્ચિ ટાલી. ચિત્પ્રાદિકે (શૈભાચાં) ચિત્રલિખિત હસ્તીની પરિ ભાવજૂત હસ્તીને
શક્તિના અભાવથી. ઇમ ભાવજૂત હસ્તીની પરિ ચિત્રલિખિત હસ્તીને ગમનાદિકિયાનું અસમર્થ પશ્ચિ.
ઇમ પ્રવેકનિક્ષેપિ ચિન્ન ચિન્ન કાર્ય જાણિયું. ઇમ ન ચાનીઈ તો નિક્ષેપને વ્યર્થપશ્ચિ શાઈ.

ઇમ અચિન્ત્ય ક્ષેત્રીને નામ-સ્થાપનાદિકે પશ્ચિ જાણિયું. જિમ તીર્થકરના દર્શનના અભિગ્રહ-
વર્તને દર્શનના અભિગ્રહપ્રવાને વિષે ભાવસંધારે અભેદ્યુદ્ધિતું હેતુ ને સ્થાપનાજિન તેકને જ શક્તિ
એતો સમવસરણને વિષે ત્રિણિ દિશિજ્ઞાંભ્યા અને વિષે પ્રસિદ્ધ છે. તિમ ભાવજિનને નહિ,
સધલે સર્વજ્ઞએ તેહના દર્શનના અસંભવથી. નામ અને દ્રવ્યને તો તીર્થકરના આકારને અભાવે તિમ-
શક્તિના અભાવ. વધી સપ્રકારને શકસ્તવસ્તુ હાણુવું જિમ સ્થાપનાજિનની આગલિ સાક્ષાત્ પ્રવચનને
વિષે પ્રસિદ્ધ જ છે. તિમ નામ દ્રવ્ય અને ભાવ અચિન્ત્યની આગલિ નથી. તે વતી શક્યતવને, પ્રાચીન

ते प्रतिभा आगच्छिं न लघुवे करिने न. किम प्रतिमाना वैरीने तेक्यं आमाप्य न जेवती अक्षयशुद्धिं.
विचार्य. शिवे विस्तारें पृथुं न.

કિંચિત્ દિવસે તિહાં ને સાધુને પોતે કાર્યાશ્રમ ને ક્રમશઃતવ તેહને ને અભાવ તે પરિગ્રહ અને આશ્રમ તેહને આપેશ્વરને કહી તેહના કારણે તેહની સામગ્રીને અભાવે અભ્યુત્થાં એ ભાવ-પ્રકારથી તે સામગ્રી આપેશ્વરને કહી, જન-મથા કાર્ત્તી અત્યુત્પત્તિથી, આશ્રયિતા કાર્ત્તી ન કહી એહના વચનથી ઇમજે સામગ્રી ને વંતી. વંતી જન-મથા તે એહને વિષે દેશવિરતિની પૂરે નં સંપૂર્ણ પશ્ચિ ક્રમશઃતવને પરિગ્રહ અને આશ્રમનાં આશ્રય સહિત, તે તે તેહની ને સામગ્રી તે સંપત્તિ નં કહુછ. સર્વે આશ્રમે પરિગ્રહ અને આશ્રમનાં ત્યાગથી ઇમ નં કહી તે ક્રમશઃતવ ભાવવત્તવ એ નિકળે. કહેવ પૂર્વે દેખાડ્યો તે અભ્યુત્થાં પૂર્વનાં ક્રમશઃતવ ને પરિગ્રહ અને આશ્રમને અત્યુત્પત્તિથી સર્વવિરતિ આદને નં કહી. સર્વવિરતિને અભ્યુત્થાં દેશવિરતિ પશ્ચિ નં કહી તે દેશવિરતિને સર્વવિરતિના સાપેક્ષપશ્ચાથી જન-મથા કહેનો દેશ કહેહી.

[illegible]

‘દ્રવ્યત્યય-ભાવત્યયરૂપં યમિદ્ હોઃ વદ્વન્નં । ઊણ્ણોણ્ણસમણુવિદં ણિચ્છયંથા મણિયવિ-
સયં તુ ’ ॥૧॥ તિ વદ્વપજ્ઞાસકે (પૃષ્ઠ ૧૧૭) વૃત્તિયૈથા—‘ દ્રવ્યસ્તવભાવસ્તવયો રૂપં-સ્સમાધો
દ્રવ્યસ્તવભાવસ્તવરૂપમ્, એતદિયત્તોત્તરજ્ઞ તુલ્યદ્યોગાત્, યત્તુ-એતત્પુનઃ મારુપદર્શિતં જિનભવનાદિવિધાન-
પરણપ્રતિપત્તિલક્ષણમ્, હૃદ-સ્તવાધિકારે ભવતિ-વર્તતે દ્રષ્ટવ્યં-ચોદ્ધવ્યમ્, કિંમ્ભૂતમિલાહ-અન્યોઽન્ય-
સમતુવિદં-પરસ્પરાનુગતં, નિશ્ચયતઃ-પરમાર્થયો મણિતઃ-પ્રાગમિહિતો વિષયો-ગોચરઃ પ્રાયો શૃદ્ધિ-
સાધુલક્ષણો વસ્ય તત્તથા । તુશન્વો વ્યાખ્યાત ઇતિ ગાયાર્થઃ ’ । પરં સંયતાનાં સર્વેષામપિ દ્રવ્યસ્તવો-
ઽસ્વીયાન્, કારાપણાનુમોદનાલક્ષણાયૈવ દ્રવ્યસ્તવસ્ય સત્ત્વાત્ । ભાવસ્તવસ્તુ ભૂયાન્, ત્રિવિધં ત્રિવિધેન
પ્રત્યાખ્યાનવતો જ્યવહારતો નિશ્ચયતઃ કારણતોપિ સાવધત્વાકલુપિતાધ્યવસાયવચેન સંયમાનુષ્ઠાન-
માત્રસ્ય ભાવસ્તવરૂપત્વાત્ । ઋમણોપાસકાર્નાં તુ ભાવસ્તવોઽસ્વીયાન્, કારાપણાનુમોદનાલક્ષણાયૈવ
ભાવસ્તવસ્ય સત્ત્વાત્, દ્રવ્યસ્તવસ્તુ ભૂયાન્, દ્વિવિધં ત્રિવિધેન પ્રત્યાખ્યાનવતોઽન્યતરં સાવધત્વકલુ-
પિતાધ્યવસાયવચેન તદીયધાર્મિકાનુષ્ઠાનમાત્રસ્ય દ્રવ્યસ્તવરૂપત્વાત્ । અતઃ પવ કૃતસામાયિકોઽપિ ઋમ-
ણોપાસકઃ હરિષ્કૃતમોજી સ્થાત્ । યદાગમઃ—

‘કામી સપરંગણયો શૂલપદ્મોસિ હોઃ વદ્વન્વો । છેઅપ્પમેઅળકરણો હરિદુકકં પિ સે
સુંજે ’ ॥૧॥ તિ નિશીથમાખ્ય, સં ૧૫. એત્તચ્છર્ણ્યકદેશો યથા—‘ જં વ હરિદુકકં તં કઢસામાહ્વો વિ
સુંજહ, एवं सो सव्वविरजो ण हव्ह, एतेन कारणेन तस्स ण कप्पह दावं ’તિ । તથા સામાયિકં

પશ્ચિં કેવલીને’ દેશવિરતિને’ પરં સર્વવિરતિરૂપપશ્ચિ સામાયિક આરિય ન હુઈ. તે સામા-
યિકાદિ આરિયને’ સર્વેકષ્ટે તે સ્નાતક-આરિય તેહને’ વિષે’ અંતર્જાતપણુથી. કયાય અને આનાભોગ તેહની
અપેક્ષા કરે’ એહથી તે સામાયિકાદિકની સામગ્રી તેહના પશ્ચિ અશ્વાવથી. કયાય અને આનાભોગના ઉદય વિના
અતિઆર સહિત અને અપવાદ સહિત ને સામાયિકાદિ આરિય તે સંભવે નહિ. અતિઆરિકિ સેવવાને’
કયાય અને આનાભોગનું આધત્તપણું છે. તેથી કયાય અને આનાભોગ તે કેવલીને’ ન હુઈ. શીલુપણુથી.
તેવથી સામગ્રીને’ અનુરૂપિજ કરિવારૂપ ને દ્રવ્યસ્તવ તે શ્રાવકનેજ હુઈ, સામાયિકાદિ આરિય તે કયાય અને આના-
ભોગના ઉદયવત ને થતી તેહનેજ હુઈ. તે હેતુદ સયોગિ સમખૂદિમાત્રને’ દ્રવ્યસ્તવ ભાવસ્તવ એ બિહુ
મહોમાહિ યુક્તજ હુઈ ને આટિ’ કહિલે’ છે.

દ્રવ્યત્યય-ભાવત્યયરૂપં યમિદ્ હોઃ વદ્વન્નં । ઊણ્ણોણ્ણસમણુવિદં ણિચ્છયંથા મણિયવિ-
સયં તુ ॥૧॥ દ્રવ્યસ્તવ ભાવસ્તવરૂપ એ તે એ ઈહા દેખાડ્યું. અન્યો-નમ્યુકત નિમ્યવથી કહ્યો વિષય
છે નેહને. એહડું. દૈત્યર્થ-દ્રવ્યસ્તવ અને ભાવસ્તવનો સ્વભાવ એત્ત્વ એહની આગણિ તુ શબ્દના યોગથી.
એતો વથી પૂર્વે દેખાડ્યું. જિનભવનત્તું નીપજવતું અને આરિયતું અલેખું એ સ્વરૂપ ઈહા રતવના અધિ-
કારને’ વિષે’ છે (તો) અણિયું. કેહવું છે તે કહિ’ છે. મહોમાહિ યુક્ત પરમાર્થથી કહિલે’ પૂર્વે વિષય પ્રાહિ શુદ્ધસ્ય
અને સાધુરૂપ નેહને એહવું તે. તુ શબ્દ તો વખાણે જ એ ગાયાર્થઃ । પશ્ચિ સર્વદં સંપત્તિને’ દ્રવ્યસ્તવ
તે અધ્ય. કરાવવા અને અનુરોદવારૂપ ને દ્રવ્યસ્તવ તેહનાજ ઇરાવણુથી, ભાવસ્તવ તો બહુ. ત્રિવિધ
ત્રિવિધિ પ્રત્યાખ્યાનવતને’ ભવહારથી અને નિમ્યવથી કારણુથીએ સાવધપશ્ચિ અમિત નહિ’ એહવા
અધ્યવસાપને’ વરો’ સંયમાનુષ્ઠાન માત્રને’ ભાવસ્તવરૂપપણુથી.

લેહ મોજનમજનેન પૌષધિકલ્યાણસાતઘ્નમ્ । ચતુ તથામૃતસ્યાઽપિ સામાયિકસ્ય ભાવસાત્ત્વેન વ્યવદેશઃ,
તદ્ વ્યવહારતઃ સંયસાનુકૃતિમાત્રેણવસાતઘ્નઃ, નિરવચત્વાત્ । તસ્ય શ્રમણકરપસ્યેવ શ્રમણોપાસકસ્ય
સત્ત્વાત્ । ચદાગમઃ—‘સામાદ્યન્તિમિત્તિ ચ કપ સમણો હવ સાવલો હવહિ હન્દ’તિ । શ્રીજાત૦ તિવ
(પૃ૦ ૬૩૬ ગા૦ ૮૦૧) અતઃ એવ કૃતસામાયિકઃ શ્રમણોપાસકોઽપિ શ્રમણવત્ કુસુમાશિમિત્તિ-
નેન્દ્રપૂજાં ન કરોતિ, પ્રત્યાહ્યાતકરણકારાપણરમ્ભસ્ય સચિત્તસ્પર્શસાપ્તકલ્પત્વાત્, શ્રમણકરપત્વ-
મજ્ઞાપત્તેષ્વ । તથાત્વે ચ જિનાશ્લોકૃત્ત્વેન પૂજાયા અપ્યનર્થદેહતુલ્યં સ્યાત્, જ્ઞાનાદીનાં ત્રયાણામપિ
વિરાધકત્વાત્ । ચદાગમઃ—

‘આણાઙ્ગિચ્ચ ચરણં તવમ્મે જામ કિં ન સમ્મતિ ? । આણં વં અરૂઢંતો કસ્યાંસા
કુણ્ણે સેસં’ ॥૧॥ તિ, ઉપદેશમાલાચામ્ (ગા૦ ૫૦૫) નતુ મોઃ ! છદ્મસ્યસંયત્તાનમનામોગમજ્ઞેન
સમ્યગ્ચત્તના દુસ્સાધ્યા, તેન નનુત્તારાદિનિષેધ એવુ કુલ્લ ક્લ્યાણકં મતિરિતિ ચેત્ । મૈવં, વિજ્ઞાપિ-
ક્રિયામાત્રલોચ્છેદાપત્તે, અનામોગજન્યાશ્વકચપરિહારેણ જીવવિરાધનાયાઃ સર્વદ્રાઽપિ સત્ત્વેન સમ્યગ્-
ચત્તના દુસ્સાધ્યેતિ સર્વત્રાપિ વક્તું શક્યત્વાત્ । તથા ચ ‘જયં ચરે જયં ચિદ્દે’ દ્વસાદિપ્રવચનસ્ય
નિર્વિપચત્તેન તત્ત્વળેતુલ્લાસત્ત્વાપત્ત્યા જ્ઞાનપ્રવચનમનુપાદેયં સ્યાત્, અનામમૂલકત્વાત્ । તસ્માજિનાશ્લોક-
નિયમેન ચત્તનાધિપત્તેષ્વ સર્વતિ । ચત્તના ચ પ્રવર્તમાનાનાં સંચત્તાનમનામોગજન્યાશ્વકચપરિહારેણ
જાયમાન તુ દ્રવ્યતોઽપિ જીવધાતાવિકં સંચત્તપરિણામાનપાયદ્દેહતુલ્યેન તત્ત્વન્યમ્કલ્પનામાત્ સંયમ-

શ્રાવકને’ તો ભાવરત્તવ અપ્પ, કરાવવા અને અનુમોહનારૂપ ભાવતવના છાપણુથી, ભવમરત્તવ તો બુદ્ધ,
દિવિંત્રિવિધે પ્રત્યાખ્યાનવત્તે નિરતર સાવલ પશ્ચિ ક્લ્યાણિત અપ્પવસાધને’ વર્ણે’ તે શ્રાવકની ધાર્મિક-ક્રિયા
માત્રને દમ્યતવરૂપપણુથી, એતલાજ વતી કરિલ’ છે સામાયિક નેણ્ણિ એહવા એ શ્રાવક ઉલ્લસુત ભોલ કુલ્લ,
ને માટિ આગમ છે, એહની શુદ્ધિનો એક દેશ વિમ-એ ઉદ્ધારને કહ્યું’ કુલ્લ તે કૃતસામાયિકપશ્ચિ’ જિમે’ એમ
તે સર્વવિરતિ નથી. એણિ કરણુ તેહને ન કલ્પક દેહુ’. સામાયિક તે કહા કોબ્બલણ્ણિ પૌષધ-
દિક્કતુ’ નાણિયુ’. અને ને તેહવાએ સામાયિકને ભાવરતવપશ્ચિ કહેહુ, તે વ્યવહારથી સંપન્નના અનુકર
માને નાણિયું, નિરવધપણુથી, તેહને શ્રમણુ સદશ ને શ્રાવક તેહનેજ છાપણુથી. ને માટિ આગમ.

સામાયિક કરે’ કુલ્લે શ્રમણુની પરિ શ્રાવક કુલ્લ. એતલા જ વતી કહ્યું’ છે સામાયિક નેણ્ણિ એહવા
શ્રમણોપાસક તે શ્રમણુની પરિ પુણ્ણાદિકે બિને’દની ખૂલ્લ ન કરે’. પ્રત્યાખ્યાત ને આરસનું કરિયું અને કરાવયું
નેણ્ણિ એહવા તે શ્રાવકને’ સચિત્ત રૂપજ્ઞના પશ્ચિ અકલ્પ્યપણુથી. સાણુ સરિયા એહવા પણુની ભાગની
પ્રાપ્તિ થાઈ વતી. વધી તેહવા પશ્ચિ જિનાસાને’ ઉલ્લાસવે પૂળતું’ પશ્ચિ અનર્થદેહતુલ્યું થાઈ. જ્ઞાનાદિકે
વિષ્ણેના વિરાધકપણુથી. ને માટિ આગમ—‘આણાઙ્ગિચ્ચ ચરણં તવમ્મે જામ કિં ન સમ્મતિ ? । આણં વં અરૂઢંતો કસ્યાંસા
કુણ્ણે સેસં’ ॥૧॥ તિ, ઉપદેશમાલાચામ્ (ગા૦ ૫૦૫) નતુ મોઃ ! છદ્મસ્યસંયત્તાનમનામોગમજ્ઞેન
સમ્યગ્ચત્તના દુસ્સાધ્યા છે. તેતરી નનુત્તારાદિકેનો નિષેધ જ કુલ્લ. એહવી અમારી મનિને’ (છે) એહવું’ એ
એલે. તે જ એલે’. વિહારાદિકે ક્રિયામાત્રને ઉચ્છેદની આપતિ થાઈ વતી—અનામોગે જપ્ત અસાધ્ય-
પરિહારેણ અવિરાધનાને સર્વત્ર છતાપશ્ચિ સમ્યક્ પ્રકારે ચત્તના તે કુસાધ્ય એહવું સધલે’ કહી સર્વોર્થ
તે પણુથી. તિવારે’ ‘જયણ્ણિ આલિં જયણ્ણિ રિલ્લ’ પ્રત્યાદિ પ્રવચને’ નિર્વિવચપશ્ચિ તેહના પ્રવર્તમાને’
કુલ્લ કરેનાર એહવી પ્રાપ્તિ જ્ઞાનપ્રવચન અનાદરણીય થાઈ કુલ્લપ્રરૂપક ને પુરુષ તેહના પ્રવર્તમાણુથી.

પરિણામાનાશકમિતિ સર્વત્રાડપિ મન્તવ્યમ્ । તેન તન્નિમિત્તસ્યાપિ નદ્યસારાદૈર્ન નિષેધઃ । નિષેધે
 ચ વીર્ન તાવદ્વ્યુપકર્મૈવન્વહેતુભવેવ । તત્ત્વ ચતનાપરાણસ્ય સંયતસ્ય ન ભવતિ । ચતુ તથા-
 ભૂતસ્યાડપિ જીવધાતાદેર્મિથ્યાદુષ્કૃતાદિપ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તિસાદ્યથાહારન્યપરતન્નપ્રવૃત્તિમતાંમહાતકર્મ-
 શ્વનામાવાનાં ચેતઃશુદ્ધયર્થ, ચેતઃશુદ્ધિશ્ચ મહાવિર્જરાદેતુલ્લેવેન પ્રવચને મળિતેતિ ।

નતુ મોઃ ! શ્રવકમાત્રસ્યાનામોગ્જન્યાશક્યપરિહારેણ ત્રસજીવવિરાધનાશ્યુપગમે અસંચત-દેશ-
 સંયતયોર્મેદે નિં નિવાનમ્ ? ફતિ ચેતુચ્ચતે-અવિરતસમ્પન્નદેર્મિનિસાક્ષાત્કારવિષયત્રસજીવવિરાધનાયા
 અમાવેડપિ અપ્રત્યાજ્યાનકપાયોવ્યવચ્ચેન અનુત્તરસુરપર્થન્તસમ્પન્નદિદેવાદીનામિથ મનાગપિ ચિરસિપિ-
 ણામાંમાવેન દ્વાદશાવ્યવિરતયો ભવન્તિ । મવતિ ચ તત્ત્વસ્યઃ કર્મવન્થોડપિ । દેશવિરતસ્ય તુ સમ્પન્નગદ્દેર-
 પ્રત્યાજ્યાનકપાયાનુચ્ચેન ત્રસજીવવિરાધનાવર્જનામિપ્રાયો મવતિ । ન મવતિ ચ ધૃષ્ટિવ્યાદિસ્વાવરજીવ-
 વિરાધનાવર્જનામિપ્રાયોડપિ, આજીવિકાયા અન્યથાનુપપત્તેરિતિ તસ્ય ચૈકાદૈશ્વાવિરતયઃ સ્યુઃ । તત્ત્વસ્યઃ
 કર્મવન્થોડપિ । પરમુપયોરપિ સમ્પન્નત્વં ચ નિજસાક્ષાત્કારવિષયજીવવિરાધનાયા અમાવેન અવસાતત્ત્વમ્,
 અનુકમ્પાયાસોત્થાત્ । ન ચ ધૃષ્ટિવ્યાદિજીવવિરાધનાયામેતદ્સમ્મવીતિ ધાત્વઃ; યતો યદિ કેવલિવચસા
 નિશ્ચિતોડપિ, નિજસાક્ષાત્કારાવિપયીમૂલસસજીવધાતોડપિ મૈશુનસેવાયામનુકમ્પાનાશહેતુર્ન મવતીત્યગ્રે
 વદ્યતે, કથં તાદિ કેવલિવચસૈવ, સંશયાલ્લોડપિ તથામૂતઃ ધૃષ્ટિવ્યાદિજીવધાતોડનુકમ્પાનાશહેતુરિતિ
 સમ્પન્નગદ્દશ પર્વાલોચ્યમ્ । પ્રસજ્જતઃ સર્વચિરતાનાં તુ પ્રત્યાજ્યાનાપ્રત્યાજ્યાનકપાયાડનુવ્યવર્તઃ સર્વસાવધર્મજર્જના-

તે માર્ગે નિવાનમ્ । તે નિયમે યતના વિષયિણી જ કુર્ષુઃ જ્યષ્ઠાઈ પ્રવર્તતા સાધુને' તો અના-
 ભાવે થાતો એ અશક્યપરિહાર તેણિ થા'તુ એ દ્રવ્યથી જીવધાતાદિક તે સંયત-પરિણામને' અજ્ઞ-
 ભવાને' હેતુપણિ. તે દ્રવ્યહિસાગ્રિકો ઉત્પન્ન કર્મજા'ધના અભાવથી સંયત-પરિણામનું' બાધક નહિ એહું
 સધધે માનવું. તે વતી દ્રવ્યહિસાનિયતિ એ નવુતારાદિક તેહનો નિષેધ નહી. નિષેધને' વિધિ કારણ તો
 અશુભકર્મ મધહેતુપણિ' તે તો યતના તરપર સાધુને ન કુર્ષુઃ. બનઈ એ દ્રવ્યથી એ જીવધાતાદિકને મિત્તમાં
 ફક્કાદિ પ્રાપ્તિવતિ પ્રતિપત્તિ કહી તે તો વ્યવહારનયને' પરચરો' પ્રવર્તતા અભાવે છે' કર્મજા'ધના
 અભાવ એણિ એકવાને' ચિત્તશુદ્ધિને' નિમિત્તે જ બાણિયુ'. ચિત્તશુદ્ધિ તે મહાનિર્જરા-હેતુપણિ કહી છે.

એતદ્વાજ વતી વ્યવહારનયને બાંધ્યાને પ્રત્યાખ્યાન તે દ્રવ્ય-ભાવ એ મિત્તુ' પ્રકારે. પ્રાણાતિ-
 પાતાદિકતું કુર્ષુઃ, અને' કોષકે ઉચ્છૃંખલ્લ સપ્રદાય વિરાધી' તે કહે છે એ-ભાવથી પ્રાણાતિપાતાદિકતું
 પચ્ચક્રપાણું કુર્ષુ પણિ દ્રવ્યથી હિસાદિકતું પચ્ચક્રપાણું કુર્ષુ જ નહિ. તે મિત્તમાં બાણિયુ', અને
 તેને' નિવેધે' પચ્ચક્રપાણું તમા અજુબાણતા હિસાદિક કુઆ કુઈ તેહના મિત્તમાં ફક્કા ઈય કુર્ષુઃ.
 જ્ઞી, કાષ્ઠપટ્ટી મામણે પદ્યારે નીચારે' દ્વપાદિ ચાવત્ ' બાણતા અબાણતા કુઓ કુઈ તે કુ' મન વચન
 કાપાક, છરી મિત્તમાં ફક્કા ' એ અતીચાર મૂલથી. વિસયેજી દીરે છે. તે બાણવું. પૂછે છે-સમ્પન્નગદ્દિ
 શાવકસાનને' અનામોગજ-ન્યે અશક્યપરિહારે' ત્રસજીવની વિરાધના અને'કુતે' અસંચત અને' દેશસંયતીને'
 મેદને' વિષે' સ્યુ' કારણ? એહવું બે પૂછે છે તે ઉપરિ કહીઈ. છાઈ. . "

અવિરત સમ્પન્નગદ્દિને' પોતાનો સાક્ષાત્ જાનનો વિષય' એહવો એ ત્રસજીવ તેહના વિરાધનાને'
 અંશોવે'પણિ' અપ્રત્યાજ્યાનિઆ કયાયના, ઉદયને' વરો' અનુત્તરસુરપર્થન્ત સમ્પન્નગદ્દિ દેવતાની પદિ'

देशविरतिश्रावको जीवविरावक इति व्यपदेशविषयो न भवति । भवति चैकस्या अपि पिपिलिकयां विराधनेऽनाभोगेनापि । आभोगे च स्वहातिजाते अपाङ्गत्वेऽपि स्यात् । तेन निजसाक्षात्कारविषयीभूतानिपयीभूतयोर्जीवधातयोरन्योऽन्यं महान् भेदो मन्तव्यः । अन्यथा अज्ज्ञसेवी श्रावको व्याधादिभ्यः सिद्धादिभ्यश्च जीवधातकत्वेनाधिको वक्तव्यः प्रसज्येत । तथात्वे च व्याधादिवद् अज्ज्ञसेवी श्रावकोऽपि नरकगतिगामी भवेत्, ज्ञानैव प्रयत्नमनेनशतसहस्रपञ्चैन्द्रियधातकत्वात् ।

किञ्च-चतुर्विधतोच्चारमन्तरेण प्रथममन्तोच्चारामात्रः स्यात् । सूक्ष्मत्रस-स्थूलत्रसयोश्चात्मेन तत्त्वमिमवत्त्वात् । तस्माद् अज्ज्ञसेवायां यो जीवधातः, स च अज्ज्ञसेवायामेवान्तर्भावितः, न पुनः पृथक् जीवधातकत्वेन विवक्षितः । अन्यथा त्रसजीवविराधनाप्रत्याख्यानं देशेनैव स्यात् । तथा च देश-विरत्युच्छेदः । यतो विनापराधं सर्वत्रसजीवप्रत्याख्यानमन्तरेण देशविरतिर्न स्यादिति श्रवचनसम्भवात् दर्शयिष्यमाणात् । एतेन कुसुमादिसिलिनेन्द्रपूजायां हिंसासुपदिक्त्वं प्रतिमाप्रतिपत्तौ स्वयं कुतः कुतः भवेत् मन्तव्यः । यतो यदि जिनेन्द्रपूजायामेकेन्द्रजीवानां सन्निव्यविराधनाभावेण जिनपूजाकारका-श्रावकोऽपि हिंसकोऽनिधीयते, तर्हि प्रतिमारिदिकस्मिन्तत्रावको विशेषतो हिंसको भवेत्, व्याधादिभ्योऽपि जीवधातकत्वेनाधिक्यात् । तथा धर्मविसिक्तं नयुक्तारारौ स्वयमेव स्यात् । हिंसकत्वेनोद्घोषणीयो भवेत्, निजसाक्षात्कारविषयीभूतानां त्रसपर्यन्तजीवानां विराधनायात्सक्तुमशक्त्वात् । अतस्मात्—

तत्रोच्चरितविषयकभेदस्य विवक्षानन्तरात्, ते आभोगे ते अनाभोगे ते अनाभोगभूतस्य जेष्ठस्य आगसि-
'तत्स अर्धचैत्र' इत्यादि गाथा देवादीभ्यः

श्रवणं निमित्तकं विधादेव च आभोगे अने हिंसा भात (धाती) वेधाधं ये आभोगे जेष्ठरी निराधनाः ते मिथ्यादिष्टे पक्षि प्रपञ्च अनार्थ-जनने न कुर्वन्ते ते कर्तुं हिंसा अपरम् साविनी नदी, प्राकटं सखावे स'शतया जेष्ठस्य' अखिपु'. पक्षि अनाभोगभूतस्य त्रसज्जवनी विराधना संज्ञाते ते हिंसाजनितं भे-
दधने अभावे' पक्षि लोकनिव ते कुपय. ते हिंसना ये करनारने हिंसानो करनार जेष्ठया जेष्ठयापेक्षया
[अतश्च नील अगना रवाभनी सिद्धि] तेष्ठस्य' जेष्ठस्य' पक्षि स्थूयनस्य स'मधीपक्षि पोताना साक्षात्
मानना विषयपक्ष्या. पक्षि केवलीने' वचने' निमित्तपक्षि स्थूयनस्य जेष्ठरी विराधना ते जेष्ठरी न कुर्वन्ते' ते
हिंसाने' जेष्ठस्यने' साक्षात् मानने' विषयपक्ष्याने' अशावे' हिंसक जेष्ठया नागना हेतुपक्ष्याना असावधीः

अतस्मात् पक्षी मैथुनसेवाने' विषे' अनेक लक्ष पक्षे'दिपना अनेना विराधकपक्षि देशविरति-श्राव-
ते श्रवणं हिंसक जेष्ठया नामने विषय न कुर्वन्ते, जेष्ठ कर्तुंने' विराधने' अज्ज्ञपक्षि पक्षि, अज्ज्ञपक्षि ते ते
धाते पोताना यति न्नापि पाति यादिरपक्षि यादिर. ते भाटि पोताना साक्षात् मानने' निषयपक्षि अने
अविषयपक्षि जेष्ठया जेष्ठयात तेष्ठना महासेव मानये. यत्र न' सान्नीधं ते कायसेवी श्राव व्याधिसिपी
तथा सिद्धादिष्टो जेष्ठयात पक्षि अधिकं जेष्ठया यादिर. धर्म कुर्वन्ते जेष्ठयासेवी अ वर-आभासिकनी- परि वर-
गतितो गानी कुर्वन्ते. न्नाप्युने नि'तर पक्षे'दिपना हतसहस्रना धातपक्ष्या. पक्षी यजेया-वेदना उन्मोद-
विना पक्षिवा वतना उन्मोदने अशाव हर्ष, सख्यन अने स्थूय-त्रसने स'रिआधपक्षि कुर्वन्ते मा-यापक्ष्या
ते भाटि अज्ज्ञसेवाने' विषे' जेष्ठयात ते अज्ज्ञसेवाने' विषे' अतस्मात् पक्ष्याने' पक्षि न्नापि जेष्ठयात पक्ष्याने'
विदोषोर् नदी. अन्यथा त्रसज्जव विराधनात् भव्यपक्ष्या ते जेष्ठ न कुर्वन्ते' तिरासे' देशविरतिना हर्षकं यादिर,
ने भाटि अज्ज्ञपक्षि विना त्रसज्जवना प्रत्याख्यान विना देशविरति न न कुर्वन्ते, जेष्ठरी त्रसज्जवनी संज्ञाति
आभोगी देवादीभ्यः जेष्ठयापक्ष्या. जेष्ठसे' जेष्ठये' इती कर्तुं भाटि' जिनेन्द्र-पूजने विषे' हिंसा श्राव' ते

— ‘ઓ જીવેવિ ણ યાળેહ ઝજીવેવિ ણ યાળેહ ! જીવાજીવે અયાળંતો કહ સો પાહીદ સંજમ ?’ ॥૧॥ તિ દશવૈ૦ (૫૦ ૧૫૭. ગા. ૧૨) તસ્માન્ જ્ઞાત્વાનાં નિજસાક્ષાત્કારાવિષયીભૂતે જીવધાતે તત્ત્વમિત્તકર્ત્ત્વિકવ્યપદેશો ન ભવતિ । અયં ભાવઃ—યથા સમ્યક્ત્વાવિનાભાવિની વિરતિઃ સ્વયાં ત્રસજીવવિરત્યવિનાભાવિની દેશવિરતિઃ, ત્રસજીવાવિરતેઃ પરિણામસ્યાવિરતગુણસ્થાન ઇવ સ્થિત-ત્વાન્ । ઇત્તં જ્ઞેયા ઇકાવક્ષ્યાવ્યવિરતયો દેશવિરત ઇવ । યદુક્તં—

‘સદુસીસક્તમ્ અજપ ૪૬ અવિરદ્ધકમ્પુરભીસવિકસાપ । મુત્તુ ગુણવત્ત ૩૯ વૈસે ઇન્વીસ ૨૬ સાહારુ પમતે ॥૧॥ ‘અવિરદ્ધગારતિકસાયવજ્જ’ ત્તિ ચતુર્થકર્મગ્રન્થે (૫૦ ૧૮૫ ગા. ૫૬-૫૭.) દ્વૈતેરમિપ્રાયસ્ત્વનન્તરોક્ત ઇવ દ્વૈતિર્વા વિલોકનીયા । અંશતોઽપિ ત્રસાવિરતૈ૦ દેશવિરતિર્ન સ્વાદેહ, તાવન્માત્રાયામવ્યવિરતૌ ત્રસાવિરતેત્સાદવસ્થ્યાન્ । અન્યથા પૃથિવ્યાદીનામપિ દેશવિરતેઃ સમ્ભવાન્ ઇકાવ્યવિરતિર્ન સ્યાન્, સ્તુર્વા સર્વા અવ્યવિરતયઃ । ઇત્તાન્ પ્રવચને દેશવિરતેઃ ત્રસાવિરતિવ્યવિરતિઃ ઇકાદ્દૈવાવિરતયઃ । તેન દેશવિરતાનાં ત્રસજીવપ્રસાહ્યાનાં સર્વત્રસજીવવિષયકં મન્તવ્યં, ન પુનર્વૈજ્ઞેનાઽપિ ।

‘‘ કિન્ન—અંશતોઽપિ ત્રસાવિરતૌ પૃથિવ્યાદીનાં વૈજ્ઞેનાઽપિ પ્રત્યાલ્બ્યાનાત્પપત્તેઃ, ત્તોઽશતોઽપિ ત્રસાવિરતિર્મુગાદિત્રસજીવવિષયૈવ સ્યાન્ । વાદરપૃથિવ્યાદીનામિવ મુગાદેરેવાહારાશયંમુપયોગાત્, તત્ત્વ ચ પાંતો રૌદ્રપરિણામાત્મકમહાહ્લિટપરિણામજન્યઃ સર્વાશતુકમ્પારોહિત્યેન સમ્યક્ત્વનાશદેહુઃ, સમ્યક્ત્વાભાવે

પ્રતિપાના વૈરી પોતાને પોતે કુદર કરતો માનવો. જે માટે જાઉં જોને‘દ-પૂજાને’ વિશે કુસુમદોષે‘દ્યેશવની સ દેહાગ્રેલી વિરાધના માત્રે પશ્ચિ જન-પૂજાના કરનાર આવક પશ્ચિ હિસક કહીઉં. તથા પ્રતિપાર્શ્વે વિકલપો જે આવક તે વિશેષથી આવક હિસક થાઉં. વ્યધાદિકથો એ જીવધાતક પશ્ચિ અવિષક પશ્ચાથો. તિમ વલી ધર્મનિમિત્ત’ નમ્રુતારાદિક વિશે પોતે જ પોતાના આત્મા હિસક પશ્ચિ કહેવો થઈ. પોતાના સાક્ષાત્ જાનને અવિષયીજ્ઞ તે ત્રસપરિત એ જીવ તેકની વિરાધનાને છાંડવાને અશક્ય પશ્ચાથો.

જે માટે આશય—‘જે જીવ ન જાણિ’ જે અજીવ ન જાણિ (સાક્ષાત્ જાનને) જાણિ’ જીવ અજીવ ન જાણિ’ તે સંધ્યમ સ્તુ’ જાણિ’ । ‘તે માટે હશરથને’ પોતાના પ્રત્યક્ષજાનને અવિષયીજ્ઞ જીવધાત તે તત્ત્વમિત્તક હિસક વ્યપદેશ ન કુદર. એ ભાત—જિમ સમક્રિત અણુજીવે’ અણુજીવ નિરત, તિમ ત્રસજીવની વિરતિ અણુજીવે’ અણુજીવ દેશવિરતિ, ત્રસજીવના અવિરતપરિણામને’ અવિરતજીવજ્ઞાને જ રહેવાપણાથો. ધમ થાકતો ૧૧ ક્રમયારે અવિરત દેશવિરતિ જીવજ્ઞાણે’ જ. જેથી કહીઉં છે—અવતાલીસ કર્મજીવનાહેતુ મધ્યે ઔદારિક ૧ ઔદારિકમિત્ર ૨ અને કાર્મણ્યોગ તીન એ હેતુ બેલીઈ તિવારે’ હાઈતાલીસ બંધહેતુ મળેથી જીવજ્ઞાણે’ કુદર, હિવે’ તે મધ્યેથી ત્રસની અવિરતિ ૧ કાર્મણ્ય ૨ અને ઔદારિકમિત્ર ૩ અપ્રત્યાખ્યાનિઆ કયામ એવ’ ૭ હેતુ કાદીઈ’ તિવારે’ એજીવજ્ઞાણીસ હેતુ પાયમે’ જીવજ્ઞાણે’ કુદર, તથા એ એજીવજ્ઞાણીસ આદિથી ઇગ્યાર અવિરતિ ૫ થાવરની ૫ ઇગ્યારની એક મનની એવ’ ઇગ્યાર કાદીઈ’ અને’ આપર પ્રત્યાખ્યાનિઆ એવ’ ૧૫ હેતુ કાદીતા અને આકારક ૧ આકારકમિત્ર એ પિ ઘાલનાં જીવીસ બંધહેતુ પ્રથમ જીવજ્ઞાણે’ પામીઈ. જતિનો અભિપ્રાય ઇકાં કહી તેહજ, અથવા જ્ઞપિ જોવી

અશયો ત્રસની અવિરતિ થકે દેશવિરતિ ન કુદર. તેતલી એ ત્રસની અવિરતિ થકે’ અવિરતિને તદવસ્થાપણાથી, ઇમ ન કુદર’ તે પૃથિવ્યાદિને’ એ દેશવિરતિના સંભવથી એક અવિરતિજ ન કુદર.

‘च कथं सम्यक्त्वाविनामाविनी देशविरतिरिति । मिथ्यात्वस्य च पुण्यप्रवृत्तिपापनिवृत्त्योः प्रतिपत्त्यु-
त्ताम् । तस्मादेशविरतानां यत् सर्वथा त्याज्यं यत् मारिष्यपदेशहेतुः, तत् आवककुलाचीर्णत्वेन
सम्यग्दृष्टिमात्रस्य त्याज्यमेव । सम्यक्त्वनाशहेतुत्वेन सर्वेषामपि साम्यात् । अत एव प्रतिपत्त्युत्पत्तौ
अमार्थद्वेषणं सर्वसम्यग्दृष्टिसाधारणम् । यदि च कथमपि मृगाविवध-मांसभक्षणादिकमविरतसम्यग्दृष्टिः
सम्मतत्वेन आवककुलाचीर्णमभविष्यत् तर्हि अमार्थद्वेषोपणमुच्छिन्नमेवाभविष्यत् । आवककुलाचीर्णत्वेन
तत्प्रतिपेक्षोद्वेषोपणसाम्भवात्, प्राकृतजनानामव्युपहास्यहेतुत्वाच्च । न हि साम्प्रतमपि अन्निसमांस-
भक्षणकुलोत्पन्नः कोऽपि अमारिमुद्वेषोपयति । किञ्च-अविरतसम्यग्दृष्टिपर्यन्ताः सर्वेऽपि पात्राणि
भवन्ति । यदुक्तं—

‘उत्तमपत्तं साहू मज्झिमपत्तं च सावया भणिआ । अविरयसम्भदिद्वी जहन्नपत्तं सुणेअळं’
॥१॥ इति, पात्रे चोपे वित्तमनन्तराणं भवेत् । यदुक्तं—‘व्याजे स्याद् द्विगुणं वित्तं व्यवसाये चतुरणुम् ।
क्षेत्रे शतराणं श्रोत्रं पात्रेऽनन्तराणं पुनः’ ॥ (चप० वृत्ति पृ० १११) इति । तेन सर्वैरेव प्राक्का
सति सामर्थ्ये सामग्रीसद्भावे च प्रतिदिनं निर्द्वारेव न्यायोपार्जिताशनादिभिः सर्वेऽपि सम्यग्दृष्टो
भोजयितव्याः, भोजिताश्चातुमोदनीया भवन्ति, सामग्र्याद्यभावे च भावनयाऽपि तथामनन्त्याः । एवं
च सति निजनिजगृहेषु निजान्येवाशनादीनि सुखानाः सम्यग्दृष्टामनुमोदनीया एव भवन्ति । न पुन-
निन्दनीयाः । निजनिजगृहे सुखानानां पात्रत्वहानिप्रसक्तेः । ते च यदि मांसभक्षिणो भवेयुः, तर्हि
ते तथाभूताः पञ्चेन्द्रियवधकाः मांसमक्षकाश्च नरकायुर्वेम्भकत्वेन नरकातिवयो मिथ्यादृष्टया कथं
पात्राणि भवन्तीति सूक्ष्मदृशा पर्यालोच्यम् । तस्मात् यत् किमपि सम्यक्त्वनाशहेतुर्नरकादिदुर्गतिरिति

अथवा सर्वधं अविरतिश्च दुष्धं, अने कही ते छे प्रवचनने’ विधे’ देशविरतिं शुशुक्षुषु’ तसनी अविरति
विना धर्मपारश्च अविरति । ते हेतुधं देशविरतिने’ त्रसल्लवन्तु प्रत्याप्नन्तान ते त्रसल्लवमान विपक्षो
आनयुः पक्षि’ देशे नहि’न. वक्षी अ’शुधी अे त्रसनी अविरति छते’ पृथिव्यादिकृतु देशे’ पक्षि’ पञ्चद्वेषाज्
तेहनी अयुक्तता याध वती. ने भाटि’ अ शथो अे त्रसनी अविरति ते मृगाद्वनसल्लव विषविषीन दुष्धं.
मादर पृथिव्यादिकनी परे’ मृगादिकने’ आकाशदिकने’ अथे’ छपथोमथो, तेहनी धत ते रौद्रपत्थिवमथ
महाकिंसेष्ट परिक्षुम तेषु’ अ-य दुष्धं, ते सर्वशे हयारहित पक्षि’ सम्प्रक्षत्तना नाशतु’ हेतु’, सम्प्रक्षत्त
नाशछते’ समकितने’ अविनाशायिनी देशविरति पक्षि’ किम दुष्धं. त्रिध्यात्तने’ तो पुष्पनी प्रक्षति’ अने
पापनी निक्षति तेहना प्रतिपक्षधपक्षायी. ते भाटि’ देशविरतिने’ ने सर्वथा छांशु’ अने ने मारिना
नाशतु’ हेतु’, ते आवकना कुलने’ विधे अनायरशुषुषपक्षि’ समकितद्विआनने’ छांशुष, समकितनाशने’
हेतुपक्षि’ सर्वनि सरिपापक्षायी.

अेतत्वावती प्रतिपत्त्युत्पत्त्यादिकने’ विधे’ अमारितु’ उद्देश्येषु सर्व’ समकितो समान, अछि दिने
मृगादिकने वध तथा मांसभक्षणादिक ते अविरत सम्यग्दृष्टिने’ सम्भनपक्षे’ आवककुलने’ विधे’ आशिषु’ छे, तछि
अभारीतु’ छेहोषोष्य उच्छिन्न-न आमेत, आवककुलने’ आशिषु’ पक्षि मारिना निषेधना उद्देश्येषाना अस भवथा,
प्राकृतलोकेने पक्षि छपक्षसना हेतुपक्षायी, वक्षी द्विवक्षं पक्षि निव नथी मांसलक्ष्यु नेहने’ जेहवा कुलने
छपने’ मेष अमारि प्रवर्तापि जेहदुषु’ तछि नक्षी, वक्षी अविरत-सम्यग्दृष्टि पक्षि’ त सर्वधं पाव छे, ने
भाटे’ छकत छे-‘छतमपात्र साधु, मध्यमपात्र आवक क्षडिमा, सम्यग्दृष्टि अविरत ते अक्ष-मपात्र अशिषु’
पात्रे’ वाञ्छु’ धनं ते अन’तश्च दुष्धं. ने भाटे’ छकत छे-‘व्याने’ गिअक्षु’ धन, व्यापारे अछिअक्षु’ वेने

भवेत् तत् श्रावककुलाचार्यै न भवत्येव । व्यवहारतः सर्वेषामपि श्रावककुलोत्पन्नानां सम्यग्दृष्टित्वात् । अस्ति च मृगादिभिराणं मांसभक्षणं च दुर्गतिहेतुः, नरकायुर्वन्धहेतुत्वात् । यदागमः—

‘चर्चहिं ठाणेहिं जीवा णेरइत्ताए कम्मं पकरेति, तं महारंभयाए १ महापरिमाहयाए २ कृणिमाहारेणं ३ पंचिदिवहेणं’ ४ इति श्रीक्षानाङ्गे (सू० ३७३) यच्च नरकायुर्वन्धहेतुः, तन्नि-
यमात् सम्यक्त्वनाशहेतुर्भवत्येव, सम्यक्त्वे च सति नरकायुर्वन्धाभावात् ‘सम्पत्तमि उ लद्धे विमाणवज्जं न वंयए आत्ते’ सितिवचनात् । नरकत्रिकवन्धस्य च सिध्दात्त्वप्रत्ययत्वात् । यच्च अविरतसम्यग्दर्शा विनापराधं ज्ञात्वा त्रसजीविघाताकरणेऽप्यविरतत्वं, तदप्रत्याख्यानकषायोपवचनेन सम्यग्दर्शा वैवानासिव मनागपि विरतिपरिणाममाभावादेव, न पुनराहाराद्यर्थं प्रत्याख्यानाभावादेव । आहाराद्यर्थं पञ्चेन्द्रिय-
वधकाः पापकर्मणि निर्व्वंसा एव भवन्ति । तच्च सम्यग्दर्शा न सम्भवति । यथागमः—

‘सममहिंसी जीवो जइवि हु पावं समायदइ किंचि । अप्पो सि होइ वंयो जेण न निद्धंभं कुणइ’ ॥१॥ इति, श्रावकप्रतिक्रमणसूत्रे (पृ० १९४ गा० ३६) अत्रापि सम्यग्दृष्टित्वात् यद्यपिलिङ्गितकश्चित्पापसमाचरणमणनेन मांसभक्षणादिलक्षणं महापापं तु निषिद्धमेवेति तात्पर्यम् । एतेन केचित् स्मृल्लक्षः समसेनराक्षोः गृहसमीपे पशुघाटकदृष्टान्तेन श्रावककुलेऽपि मांसभक्षणं तन्निमित्तं च मृगादिभिराणमपि व्यवस्थापयन्ति, तेऽपि उपेक्षिता द्रष्टव्याः । विवाहनिमित्तं समुचितजनानां सर्वेषामपि श्रावककुलोत्पन्नत्वाभावात्, इतिर्नराकुलेऽपि सम्यग्दृष्टपक्षेणा सिध्दात्तं भूयस्त्वात् । किञ्च—यदि श्रावककुलेऽपि सहकारादिकारम्भादिवत् पञ्चेन्द्रियवधाद्यऽप्यमविष्यत् तर्हि नरकादिहेतुतया भगवान-

सतयुक्त्वं अने पात्रे’ अनंतयुक्त्वं’ ते भाटे’ सर्वध’ पक्षि आवधे’ छती समर्थध’ अने साभमी छतीध’ निरंतर पीताने न्यापणपात्रिअ अशनादिकध’ सर्वध’ सम्भगदृष्टि निश्वाद्या, निश्वा हुता पक्षि अनुभेदवा कुध’, समर्थपशुादिने’ अशाने’ आवनाध’ पक्षि तिम मानवा, जेम छता आध आधपक्षि शुद्धि’ पीतानाअ अशनादि निश्वा सम्भगदृष्टिने’ अनुभेदनीय अ कुध’, पक्षि’ निंदवा (योग्य) नही, आधपक्षे शुद्धि निश्वातेने’ पात्रपशुांती क्षान्तीति प्रसंग साधवती.

हिंये ते’ अठि मसिमेअ कुध’ ते अठिवा पञ्चेन्द्रियना वधक अने’ मांसवक्षिक ते’ नरकना आशु-
भक्षिक पक्षि’ नरकना अतिथि निश्वादिष्टि ते इति पात्र कुध’?, धम सम्भगदृष्टि’ विचारयुः’ ते भाटे’ के कोध सम्भक्षत्वनारायणं हेतु अने’ नरकादि कुध’तिनु हेतु’ कुध’ ते आवक-कुध ने’ विषे आभरधुप न कुध’अ. व्यवहारार्थी सवधाध आवक कुधे’ छपना ते सम्भगदृष्टिपशुाधी, अने छे’ मृगादिभिराण ते अने’ मांसवक्षिक ते दुर्गतिभिराण, नरकना आदिभ्याना नधहेतुपशुाधी, के भाटे’ आगम भधे कडिछ छे’- आर रशाने’ छप नाराधपक्षि’ कर्म करे, तवधा-भक्षारक्षपक्षि’ १ भक्षपरिग्रहपक्षि’ २ मांसवक्षिकपक्षि’ ३ अने पञ्चेन्द्रियवधे’ ४. हिंयध’ के नरकपुने’ नधहेतु ते निधमेअ समक्षितना नासनुं हेतु कुध’अ. सम्भक्षत्वं-
यि’ नरकायु-अधना अशानमी, ‘समक्षित-पात्रे विमान वल्ल’ आदिपु’ न न्याधे’ ओठवा वयनधी, नरकगत नरकपुनरी’ अने नरकायुधधने’ मिश्रावधत्त्यपशुाधी, अने के अविरतसम्भगदृष्टिने’ अपराध विना नयाने-त्रसप्रवधाने’ अक्षरविपक्षि’ अविरतपक्षि’, ते अप्रत्यक्षानिष्ठा कषायना छेदधने’ वधे’ सम्भगदृष्टि हेतुना पक्षे’ क्षात्रे’ विरतिपरिणामना अशानवधिकुध’, पक्षि’ आक्षारने’ अर्थे भत्याभ्यानना अशानवधो धम नहिं, आक्षारदिकने’ अर्थि पञ्चेन्द्रियना हिंसक ते पापनि’ विषे निद्धधसज्ज

દેન્મામણિયત્ । નહિ શ્રાવકકુલાચીર્ણ કિમપિ નરકાદિદુર્ગતિહિતુત્તવા મળિતં કાવ્યાગમે દૃષ્ટં મુતં
વા, પૂર્વોપરવિરોધાપતેઃ । સ 'ચૈવ'—સમ્યગ્દૃષ્ટિર્થદિ નિયમેન દેવાયુર્બન્ધકઃ કથં તર્હિ નરકાયુર્બન્ધસ્થાનાભિ
સેવતે ? યદિ નરકાયુર્બન્ધસ્થાનસેવકઃ કથં નિયમેન દેવાયુર્બન્ધાતિ ? પ્રત્યુત ડાવિંશસિરન્ત્તકાથા-
દ્યોડ્યમધ્યતયા મળિતાઃ । અમધ્યત્વં ચ મધ્યામધ્યવિવેકજ્ઞાવિનોડ્યધ્યૈવ સમ્ભવતિ, નાન્યથેતિ
વોધ્યમ્ । અતઃ એવ 'કલ્સ અટ્ટમ ઇમે પાળા' ઇત્યાવિરુપેણ શ્રીતેભિનાથ.—સારધમોઃ પ્રભિર્વૈચતપુરસ્તરં
તદ્દપણોદ્ઘાવનેન નિવત્તંતં ચ શ્રીતેભિનાથસ્ય સમ્પન્નમ્ । શ્રાવકકુલાચીર્ણં ચ તથાવ્યતિકરાસમ્ભવાત્ ।
નહિ સહકારાદિફલરમ્માદિવિપયકતથાપ્રધાદિસમ્ભવઃ । કેચિત્તુ સમ્યગ્દૃશં માંસમધ્યમે અવિરતિમેવ
પુરસ્કૃન્નિત્, તે હિ અવિવિત્તજિતવચનપરમાર્થો અવસાતત્ત્વાઃ । અવિરતાનામપિ માંસમધ્યમપરિણાનો-
મધ્યસ્થાત્ત્વેવ । તથાહિ—માથિન્યામુસ્તર્પિણ્યાં દ્વિતીયારક્ત્સાદૌ પુણ્યફલપત્રકાયાયુપેતાન્ નાનાનુમાન્
નિરીક્ષ્ય વિલાસિંગતા વિલાસિનો મનુજાઃ મમ્ભૂવ અહો । અમી દ્રુમા આજીવિકાવિનિર્વાહૈતુલ્કાણુપેતા
ઈતિ વિચિન્લ અવપ્રમૃતિ કેનાડ્યગ્રુમં માંસં ન મધ્યમીયમિતિ મર્યાદાકારિણો મચિન્લિત્ । ચદ્દગમા—

‘તપ ણે તે મણુઆ મારહં વાસં પલ્લટ્તરુક્લગુચ્છગુમ્મલયવહ્નિતળપવ્વયહરિઅઓસહીયં સ્વચિત્ત-
તયપત્તપવાલપલ્લવંકુરુપુલ્કલસમુદ્ધયં મુહોવમોગં જાયં ૨ વાવિં પાસિંહિતિ, પાસિતા વિલેહિતો જિદ્ધાદ-
સ્સંતિ, જિદ્ધાદ્ત્તા દ્દુદ્દુદ્દુદ્દુ અગ્ગમગ્ગં સદાવિસ્સંતિ ૨ ત્તા ઇવં વલિસ્સંતિ—જાતે ણં દેવાણુપિઆ । મારદ્દે
વાસે પલ્લટ્તરુક્લગુચ્છગુમ્મલયવહ્નિતળપવ્વયહરિઅ જાવ મુહોવમોગે, તં જ્ઞે ણં દેવાણુપિઆ । અર્હં
કેદ્દ અગ્ગપસિદ્ધ અસુધં કુપિમં આદ્દારં આહરિસ્સદ્દ, સે ણં અણેગાદિં છાયાદિં વજ્જખિજ્જે’ તિલ્લુ

હુધ, તે તો સમ્પ્રદૃષ્ટિને ન સંભવે, જે માટે આગમ—‘સમ્પ્રદૃષ્ટિશ્ચ એ એ પાપ આચરે’ કાઠમે
તહિદે અદ્યપયથ હુધ, જે વતી નિષ્વંધસંપણું ન કરપ’ ઇ’કાપણિ’ સમ્પ્રદૃષ્ટિપણુથી ચદિલાખે
યુક્ત કાંઇએક પાપ આચરણ બાબતે કરીને’ માસભક્ષણાદિરપ ચકાપાપતું નિષિદ્ધ, એ પરમાર્થ.

એતલે કહેવે’ તેવાએક બાદરદિ’ ઉમસેનરાખને’ શકસમીપે પશુરાડને દેખાતે આવકને કહે’ પણિ
માંસભક્ષણ અને મુદાદિમાગણુ ચાપે છે. તે પણિ ઉવેખ્યા બાણિવા, વિવાહનિમિત્ત મિથ્યાં જે બન તે સર્વને
આવક કહે’ ઉપનાપણુના અભાવથી. હરિવંશકુલને વિષે’ પણિ સમ્પ્રદૃષ્ટિની અપેક્ષા’ મિથ્યાદિશિને
પણુપણુથી. વધી બજે’ આવકકહે’ પણિ સહકારોદિક્ષાર’માદિકને’ પૂરે’ પૂરે’દિશને’ વધાદિક પણિ હુધ,
તહિ નરકાદિકને કારણપણિ ભગવંત અરિહંત તે ન કહેત. આવકકહેતું આમીયું કહ્યું એ નરકાદિદુર્ગતિ-
હેતુ’પણિ કહિલે’ નથી. કેમ આગમે’ હોહું’ સાલહુ’ પણિ નથી. વિરોધ પૂર્વોપરિ’યવાથી. તે ઇમ-
સમ્પ્રદૃષ્ટિ એ નિયમે’ દેવાયુર્ને બંધક ક્રિય તહિ નરકાદિખાનાં કારણ સેવક ? બજે’ નરકાદિ’યના
શ્યાનના સેવનાર છે’ કિમ તો નિયમે’ દેવાયુર્ને બંધ કરે ?

હિવે ઇહાં ઉચ્છે’પણે યુદ્ધાદિકને વિષે’ પૂરે’દિશને’ વધ કરતે અને વાસુદેવાદિકના ચકાર’માદિકે
ને સમકિત બળું નહીં (સધ) તહિ માસભક્ષણિ કિમ સમકિત બળું ? એહવું વિખુડું છે, તે મિથ્યા બાણિયુ.
જે માટે પૂરે’દિશ-વધાદિકે’ જીવહથા સાપેક્ષ સાપરાધિક બાવે કરે’ છે. માસભક્ષણે તો તેહવા ભાસી છે
નહીં, તે ભક્ષણે’ તે નિષ્વંધસપણિય છે વતી. સમકિત બળું, એહવું કહિલ છે, તે બાણિયુ.
સાકું’ ભાવીસ (પત્રાસ) અનંતાકામાદિક પણિ અભક્ષ્ય પણિ કહિયાં. અભક્ષ્યપણુ તો ભક્ષ્યાભક્ષના વિવેક-
શાનીને અપેક્ષાને સંભવે, પણિ અનન્યા નહીં, એહવું બાણિયુ, એતલાજ વતી’ કહેને’ અર્થે’ એ પ્રશ્ન ?

સંકિર્ણ ઠાવેરસંતિ ૨ તા મારદે વાસે સુદસુદેળં અમિરમમાણા ૨ વિહરિસ્સંતિ 'તિ શ્રોલમ્વદ્યોપમજ્ઞલ્લો
(સૂત્ર ૩૧: પૃષ્ઠ ૧૭૫), વ્યાખ્યા ઘથા- 'તપ ણં તે મણુઆ' इत्यादि, તત્સે ચિલ્લાસિનો મનુજા
મારતવર્ષ પરુદેલાદિવિશેષવિશિષ્ટં જાતં ચાપિ ' પાસી'હિતિ ' દ્રવ્યન્તિ, દૃષ્ટા ચ વિષેષ્યો નિર્દ્યા-
વિધ્યન્તિ-નિર્ગમિધ્યન્તિ, નિર્ગલ ચ હદેલાદિ-દૃષ્ટા-વિસ્મિતા, તુષ્ટા-સન્તોષવન્ત: દર્શવિધા: સન્તોષ્યો-
અર્થે સદાવેરસંતિ-શબ્દાપયિષ્યન્તિ, 'શબ્દાપયિત્વા ચ દર્શ વદિષ્યન્તિ- ' જાણ ણં ' તિ, જાતો મો
દેવાતુમિયા ! મારતો વર્ષે: પરુદેશસ્વગુચ્છગુચ્છે ' ત્યાદિ ચાવત્ સુસોપમોચ્છ, ' તં જે ણં ' તિ ।
તસ્માત્ કારણાત્ 'યો 'ગ'મિલલક્ષ્ણે, 'દેવાતુમિયા । 'અસ્માકં મધ્યે કશ્ચિત્ અણપ્રમૃતિ-હતો દિનાદારઅ
અણુબં કુણપં-માંસમયમાહારમાહરયિષ્યતિ સોડનેકામિ-જ્ઞાયામિરાકોશરૂપામિ: શિક્ષામિર્જેનીય: इति
કૃત્વા સંચિત્તિ-મર્યાદાં સ્થાપયિષ્યન્તિ, 'સ્થાપયિત્વાં ચ મારતે વર્ષે મુસંમુલેન વયેન્સિલસુલાતુભવેન
અમિરમમાણા-ક્રોધાં કુર્વાણા: વિહરિષ્યન્તિ-આસિષ્યન્તે इति । નનુ મો ! યથેવં, કયં તર્હિ હરિવંશ-
દિકુલેષુ માંસમશ્નનાભિપ્રત્તિરિતિ ચેદુચ્ચતે-પ્રામવીધયોગલિકૈરિણા દેવેન હરિવર્ષોધયોગલિકસ
ચરકદેવેવે માંસમશ્નનાભ્યાસ: કારિતઃ, તત્સલ્પટુષ્ઠિ: સદેતુકેતિ કેચિદ્ દૃષ્ટા: । કેચિતુ ચિલ્લા-
સિનોડપિ મનુજા: સર્વેડપિ ન માંસાહારિણ: 'કિન્તુ પ્રાયઃ, તેન કેચિદ્વનસ્પલાયાદારિણોડપિ । ન ચ
વિક્રમધ્યે ધનસ્પતિ: ન સવિધ્યતીતિ શંકુનીયમ્ । હંસાદિસર્વપશ્ચિજાતિસ્થિત્યર્થે સુગાંધિદિસર્વગર્ભજ-
તિર્થેયુજાતીયસ્થિત્યર્થે ચ વનસ્પતેરવદ્યંમાવાત્ । અતઃ દ્યવ આગમોડપિ- ' તપ ણં તે મણુઆ નિસ્સીઠા

ધર્માદિરે' શ્રીમદ્ભગવા અને સારંથીતુ પ્રથ અને જીવર, તત્પૂર્વક તે વધના દ્રવ્ય અગટ કરવે' નિર્વાતુ
આનેસિનાયને થયું. આવકકુલે આચાર્ય પશ્ચિ તેા તેહના અતિરના અસંભવથી, સહકારાદિના કલના
આવસાવિષયો તેમ પ્રત્યાદિક સભવે નહી. કેતલાએકે તેા સમ્યગ્દષ્ટિને માંસમશ્નને વિષે અવિરતિજ
આગલિ કરે છે, પશ્ચિ અસાત છે જિન-વચનના પરમાર્થ જેણે એહવા બલિવાં, અવિરતિને પશ્ચિ
માસમશ્નનેા પરિત્યાગ તે અલક્ષ્યપણાથીજ.

તે કિમ આપતા જિત્સંપિણીના બીજી આરાની આદિ પુષ્પ-ફલ-પત્ર-અઝાયાદિકે યુક્ત વિવિધવૃક્ષ
દેખી બિલથી નિકલ મનુષ્ય નિલીને જુઓ-આ વૃક્ષ આછવિકાદિકતુ નિર્વાકતુ હેતુ ને ફલાદિક તેણિ
યુક્ત છે. એહવુ બીતરી આજકેડિ કેણિ અણલ એહવુ માંસ ન ખાતું એહવી મર્યાદાના કરનાર થાસે.
જે સાંઠે આગમ-તિયાર પછી તે બીલવાસી મનુષ્ય ભારતવર્ષને વિષે જીવ્યા છે ગ્રન્થ-ગુલ્મ-વલ્લી-વૃણ-
પર્વ-હરિત-ભોષધી તિણિ સંકિત પુષ્પ છે' પત્ર-પ્રવાલ-પલ્લવ-અંકુર-પુષ્પ-ફલ તેણિ યુક્ત સ્વપ
ઉપશોભજ તે દેખાયે, દેખીને બી નયો નીકલચે, નીકલિને હર્ષિત વૃષ્ટ હેતા અન્થો-યે તેડાવચે
તેણીને ધમ કહેચે ?

થયો મો દેવાતુમિય ! ભારતવર્ષ પ્રદેશુઽઽ ધત્વાદિવાત્ સુખભોગ, તે માટે દેવાતુમિય !
આપણા માટે આજ પછી અણલ તે માંસ તેહનો ને આહાર કરચે તે અનૈક રહ્યા ને આકેશપ
તેણિ વળે'તો. એહવુ કરી મર્યાદા કરચે, કરીને ભારતવર્ષને વિષે સુખે ક્રિયા કરતા વિચરચે એ
જાદ્યોપપ્રસાદને વિષે. તે બીલવાસી મનુષ્ય ભારતદેને પ્રદેશત્યાદિવિશેષણે યુક્ત થયુ દેખસે દેખીને
બીલથી નીકલચે, નીકલિને હર્ષ-સંતોષ પામ્યા એહવા હતા માલેમાલે બોલાવચે, બોલાવીને એહવુ
કહેચે. થયો હે દેવાતુમિય ! ભારતવર્ષ, જીવ્યા છે ગ્રન્થ-ગુલ્માદિ નિહાં ચાવત સુધે ઉપશોભય તે કાશ્વધી.
જે ણં એહવુ અલકાર્ય. સરલ રવભાવીઓ આપણા માદિ પ્રાંથએ એ દિવસથી સંકીર્ણ અણુલ માંસ-

ગિન્મેરા' इत्यादि यौवत् 'ओसन्नं मांसाहारा मच्छाहारा खुद्वाहारा' इत्यादि । जैन्मुहोप० (सू० ३६) तत्र क्षोधानि-रुणमर्दनादिना छन्नानि मणिचव्यादीनि रुणधान्यानि तेषामाहारिणः , उपलब्ध्यात् तथा-भूतफलादिसंक्षिणोऽपि । ये तु मांसाहारमिवेषादिसर्वावाकारिणो भणिताः , ते रुणधान्यावाहारिणो मन्तव्याः । कथमन्यथा विलान्निर्गत्य तत्क्षणमेव यथामर्यादां करिष्यन्ति, मांसाहारिणां तथामर्यादा-करणमसम्भवीत्यतो विलवासिष्यपि मनुष्येषु केचित् सम्यग्दर्शोऽपि । " सम्पत्तस्तु सुखस्य च पडिवती छविर्हंसि कालंमि " चि, श्री आव० नि० वचनात् (पु० ४४० गा० ८११) ते च वैवलोक-गामिन एव भवन्ति । तेन चाहुत्येन नरकतिर्वगामिनो भणिताः । यदागमः-" ओसन्नं णरयति-रिक्खजोणिण्णुं स्ववज्जिहंति " चि, जम्बूद्वीप० (सू० ३६) ते च मिथ्यादृष्ट एव अवगन्तव्याः । तेषां च मांसाहारिणां रौद्रध्यानवतां सम्यक्त्वस्य वैवलोकगामित्वस्य च अवसम्भावात् । तेन सौगलि-कन्यतिरिक्ता मनुजाः मांसाहारमधिकृत्याऽऽर्या अनार्याश्च सर्वकालं भवन्त्येव, तथैव जगत्स्थितेः । परमार्थकुलेषु तथाप्रवृत्तिर्हरिवंशादिकुलेष्विव कुतश्चिन्मिताववसातव्या, न पुनः स्वाभाविकी । अयं भावः-सर्वलोकन्यवहारानमिता अपि विलवासिनो मनुजाः तथाविधकर्मक्षयोपशमविशेषेण सम्यक्त्व-

મય આહાર કરસે', તે અનેક આકોશરૂપ શિક્ષાઈ વળે'વા. ઇમ કરીને મર્ષાદા યાપીને' યાપીને' શ્વાસ્ત્યર્થને' વિશે' યથેષ્ટ મુખને' બોગવવે' ક્રોડાકરતા વિચરવત', એ ઘટિનેા પાઠઃ. ૫૪૭' છે—

જાજી ખીલવાસી એ મનુષ્ય માંસ વળે'સે', કિમ તઠે હરિવંશાદિ ઉત્તમ-કુલને' વિશે માંસભક્ષણ-દિકની પ્રવર્તિ ? એકલુ' બો પૂછે છે તે ઉપરિ' કહીછે છે-પૂર્વભવ સંબંધિ યુગલિયાને' દૈરિ દેવે' યુગલિયા નરને નરકગમનને' અર્થે' માંસભક્ષણનેા અવસા કરાવ્યો. તિવારથી માંસભક્ષણપ્રવર્તિ સકારણિક થઈ એહલુ' ક્રોધ એક વૃદ્ધ કહે છે. કેતલાએક તો ઇમ કહે છે ને. ખીલવાસી મનુષ્ય સર્વે માંસાહારી નથી. તથા તઉરુલુ ? પ્રાકૃત', તેણિ' કરી કેતલાએક વનસ્પત્યાદિકના એ આહારી છે. ખીલમખે' વનસ્પતી નહીં કુઈ ઇમ ન સ'કયુ', હ સાદિક સર્વ' જ્યતિની રિયતિને' અર્થે' અને' યુગલિ'હાદિક સર્વ મર્જન તિય'ચની રિયતિને' અર્થે' વનસ્પતીના અવસ્થાવથી. એતલાજગતી આગમ પશિ' છે, 'તે મનુષ્ય નિઃસીધ નિર્મલોદા યાવત પ્રાહિ માંસાહારી મખ્તાહારી મણિયવ્યાદિકના આહારી' તૃણમર્દનાદિકે' પાખીઈ એહવાં મણિયવાદિ ને તૃણ ધાન્ય તેહના આહારી, ઉપલક્ષણથી તેહવા દલાદિકના ભક્ષી પશિ' ને માસ આહારના નિષેધની મર્ષાદાના કરનારા તે તૃણધાન્યાદિના આહારિ માનવા. અન્યથા' કિમ પ્રિયથી નીકલીને' તરલાજ તેહવી મર્ષાદાના કરનારા થાસે'. માંસાહારીને' તેહલુ' મર્ષાદાલુ' કરિયુ' સંભવે નહી.

એતલાવતી. ખિલવાસીમનુષ્યને' વિશે' પશિ' કેતલાએક સમ્યગ્દષ્ટિ પશિ' " સમ્યક્ત્વની' અંને જ્યુતની પ્રતિપત્તિ તે છેએ' આરાને' વિશે' " એહલુ' શ્રીઆવસ્થકનિકુ'કિતલુ' વચન છે તેથી. અને તે દેવલોકગામીજ કુઈ. તેણે કારણે તિર્થંદ અને નરકગામીપશિ' પ્રાકૃત' કલા, નરકતિર્થગમીનીને' વિશે' ઉપજાસે' તે વહી મિથ્યાદષ્ટિ જ ભાણિયા, અને તે ને માંસાહારી રૌદ્રધ્યાનવત તેહને' સમ્યક્ત્વ અને દેવલોકગામિપશિ' તેહના અસ ભવથી. તેણિ' હેતુઈ યુગલીઆથી અન્ય મનુષ્ય તે માંસાહાર ઉદ્દેશીનઈ આર્ક અને અનાર્ક સર્વજ્ઞ કુઈજ. તિમજ જગત રિયતિથી. પશિ' આર્કકુલને' વિશે' તેહવી પ્રવર્તિ તે હરિવંશાદિકુલને' વિશે' જિમ ક્રોધક નિમિત્તથી ભણવી, પશિ' સ્વભાવથી નહીં. એ ભાવ-સર્વ-લોકના બ્યવહારના અનુભવ એ ખિલવાસીમનુષ્ય તમાવિધકર્મના ક્ષયોપશમવિશેષે' સમ્યગ્દષ્ટિની પદે

ભાજ દ્રવ માંસમશ્નપ્રમતુચિત્તમિતિ બુદ્ધવા માંસપરિહારિણો યદિ ભવન્તિ, કથં હર્ષિ મશ્યામશ્વચિવેક-
નિપુણાઃ શ્રાવકકુલોત્પન્ના જિતવચનામૃતપવિત્રિતશ્રવણપથાઃ માંસાદ્યમધ્યમશ્નજનિતકટુકવિપાકક્ષાઃ
સમ્યગ્દશોઽપિ મૃગાદિપક્ષેન્દ્રિયવ્યાપાદકાસ્તન્માંસમશ્નકાશ્ચ સમ્ભવન્તીતિ પર્યાલોચ્ય શ્રાવકકુલ- ન
કલકૂલીયમિતિ । एतेनोપસેનરાજયુઃસમીપે પશુવાટંકોઽપિ સ્વજનાવિસમ્બન્ધવિશેષેજાગતુકાનાં મિથ્યા-
દશમેષ્વ મોજનમિત્તં મિથ્યાદશિમરેવ વિહિત દ્વયર્થાત્ સિદ્ધમવસાતગ્યમ્ । તેનોમયેઽપિ પરસ્પર-
મિથ્યાદાષ્ટિત્વેન તદ્વાનીં તત્કુલાનિત્યત્વેન ચ માંસાદિમોક્તારો મોજચિતારાશ્ચ સમ્ભવન્તિ, વિવાહનિ-
મિત્તમાગતેષુ જ્ઞાનેષુ હરિવંશકુલીનત્વેન સામ્યેઽપિ સમ્યગ્દશપેક્ષયા મિથ્યાદશાં ભૂયસ્ત્વાત્ । તેનોપસે-
નરાજોઽપિ શ્રીનેમિનાથસ્ય પ્રથમદેશનાયાં શ્રાવકઃ સચ્છજ્ઞે, इति શ્રીનેમિચરિત્રવચનમપિ પર્યાલોચ્યમ્ !
નતુ મો ! દ્રુપદરાજા દ્રૌપદીવિવાહનિમિત્તં સ્વધંધરમણપે શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવમસુલ્લાનેકસદ્દશસત્સ્થાકાન્
રાક્ષાઃ સમાહૃતવાન્, તેપાં ચાગવાનાં યથૌચિત્વેન નિજનિજાવાસસંસ્થિતાનાં મોજનનિમિત્તં દ્રુપદરાજાવિદ્ઃ
કૌટુમ્બિકપુરુષૈઃ વિપુલાશનાદીનિ મધમાસપૂર્વેન્તાનિ પ્રતિપાત્તાવાસં સંહૃતાનિ મુક્તાવિ જ વાસુદેવ-
મશ્રુતિભિઃ સર્વેરપિ રાજસિરિતિ । અદાગમઃ—

‘તત્તે ણં સે દુવપ’ રાયા કંપિહ્લપુરં નગરં અણુપવિસદ્ અણુપવિસિત્તા વિઠ્ઠલં અસણં ૪’
અવન્કલઘાવેદ્ અવન્કલઘાવદ્તા કોહુંવિજપુરિસે સદાવેદ્ સદાવદ્તા એવં વયાસી ગચ્છહ્ ણં તુએ
વેવાણુપિયા । વિઠ્ઠલં અસણં ૪’ મુરં ચ મઝ્જં ચ મસં ચ સીધું ચ પંસઞ્જં ચ સુવહુપુંકલ્લત્તેવ-

માસસક્ષણં અનુચિત એકત્રી શુદ્ધિ માંસના ઇત્યાદિ એ છે કેવલે તે ભક્ષણભવને વિવેક નિપુણ,
શ્રાવકકુલે ઇપના, જિતવચનરૂપ અપૂરે પવિત્ર છે અવન્કલઘાવે એકના એકવા, માંસાદિક ને અવન્કલ ટેકને
અશણે નીપતું ને કટુકેવ તેકનાં જાણુ સમ્યગ્દાષ્ટિ પશ્ચિ મૃગાદિ પક્ષેન્દ્રિયનાં હણનારા અને તેકના
માંસમશ્નક સંભવે? એકલું વિચારીને શ્રાવકનું કુલ કલંકિત ન કરેલું.

એતથે ઉપસેનરાજને એક પાસે પશુવાડિ પશ્ચિ સ્વજનાદિકસંબંધવિશેષે આગ્યો ને મિથ્યાત્વી
તેકનેજ ભોજનનિમિત્ત મિથ્યાત્વીક નીપજ્ઞઓ એ અર્થથી સિદ્ધ જાણિયું, તે કારણે જિહ્વપશ્ચિ
પરસ્પર મિથ્યાત્વી પશ્ચિ અને તિવાર તે કુલનિ અનિદિતપશ્ચિ માંસના ખાનારા અને પવારનારા
સંભવે, વિવાહ નિમિત્તક આગ્યો ને જન તેકને વિશે હરિવંશને કુલે વેપનાપશ્ચિ સંદીખાઈપશ્ચિ
સમ્યગ્દાષ્ટિની અપેક્ષાઈ મિથ્યાત્વીને અહુપશ્ચાથી. તથા ઉપસેનરાજ પશ્ચિ શ્રી નેમિનાથની પ્રથમ-
દેશનાઈ શ્રાવક થયો એકલું શ્રી નેમિનાથ ચરિત્રનું વચનપશ્ચિ વિચાર્યું, પૂછે છે—

દ્રુપદરાજ તે દ્રૌપદીના વિવાહને અર્થઈ સ્વધંધર મંડપને વિશે શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવ પ્રમુખ અનેક
સહજ સમ્પર્ક રાજ્ય પ્રતિ તેડતો કુઓ, અને તે આગ્યો અને યથાભિચિતપશ્ચિ પોતાને આવાસે
રજાતે ભોજનને નિમિત્તે દ્રુપદરાજક કક્ષા ને કૌટુંબિક પુરુષ, તેણે વિમુલ્લ, અશનાદિક મલમ-
સપર્વત પ્રત્યેક રાજ્યદિરે સહર્ષો અને ભોગવ્યાં વાસુદેવપ્રમુખ સર્વરાજ્યદિ, તેમાટિ અગમ
છર્મ તિવાર પછી દ્રુપદરાજ કંપિહ્લપુરનગરમણે પદસપ્ત, પદસીને વિપુલ અશ્વન પાનાદિક કગવે
કયાવીનઈ કૌટુંબિક પુરુષને તેડાવે, તેડાવીનઈ એકલું કહીકેતો કુઓ જાઓ, દ્રુપદે તેનાનુપ્રિય ।
વિપુલ અશ્વનાદિ ૪ સુરા મલમાસ મહુ પ્રસન્ન ચ વધી ઘણાં દ્રુપ્પ-રસ-મન-મધ-નાસ્ત-અર્ધકાર
સે વાસુદેવપ્રમુખપાય સહજના આવાસને વિશે સદરજો, તે પશ્ચિ સહરજ છે.

गंधमल्लान्कारं च वासुदेवपामोक्त्वाणं रायसहस्राणं आवासेषु साहस्रं, तेवै साहस्रंति । तथेणं ते वासुदेवपामुक्त्वा विजले असणं ४ जाव पसन्तं च आसाएमाणा ४ विहरंति' इति श्रीज्ञातधर्मकवक्त्रे (सू० ११८) । तत्र मयमधुप्रसन्ताः सुराभेदा एवेति व्याख्यातम् । तत्र वासुदेवो नियमेन सन्महद्विरेव, स च मांसादिकं कथं युक्तवानिति ? चेन्मैवं, लौकिकव्यवहारवाङ्मतेन सन्मग्नप्रवचनानभिज्ञत्वात् । न हि वासुदेवोऽपरेऽपि राजानो वा भक्ष्याभक्ष्यरूपाणां सर्वेषामध्यक्षनादीनां स्वयमेव केवलाहारादिरूपेणास्मादितवन्तः, असम्भवात् । यतो भुक्तिस्तावद् इच्छायत्ता । इच्छा च सन्मग्नानवतां निजधर्म-कुलधर्म-शरीरधर्मादीनामौचित्येनैव स्यात् । यदुक्तम्—

‘ब्राह्मे सुहृत् उत्तिष्ठेत् परमेष्ठितुतिं पठन् । किमर्मा किंकुलश्रमि किञ्चतोऽसीति च स्मरन्' ॥१॥ इत्यादि योगशास्त्रे (प्र० ३, श्लो० २१) तत्र मांसादीनामभक्ष्याणामास्मादादिविषयेच्छा सम्महदं छेदतोऽपि न स्यात् । सन्मग्नत्वनाशपूर्वकदुर्गातिहेतुत्वेन निजधर्मानौचित्यात्, सन्मग्नत्वनाशहेतुतां च सन्मग्नत्वप्रसिप्तिसमय एव परित्यक्तत्वात् । तस्मान् यदाह्मया बद्ध भवति तत्तत्तैव कृतमिति सर्वाभुमवसिद्धव्यवहारवलेन वासुदेवाज्ञया निजपरिकरेण यथासम्भवं भक्ष्याभक्ष्यरूपाणामभक्षनादीनां क्रियमाणा आस्मादाववो वासुदेवादिना क्रियमाणा इति व्यवदेशो न्यायप्राप्त एव । राज्ञां च आह्माभ्यात्रेण परिभोगव्यपदेशश्च सर्वसम्मतत्वात् । यथा षट्खण्डभोक्ता चक्रवर्ती, त्रिखण्डभोक्ता वासुदेवः इत्यादिव्यपदेशो निजाह्माभ्यात्रेणैव स्यात् । आह्मा च राज्ञां निजनिजपरिकरस्याऽपि सर्वेषां साह्यान् भवति असम्भवात्, किन्तु निजनिजाधिकारस्वामिनामधिकारनिवृत्तजावसरेऽयमधिकारस्वायत्त इत्येवं सामान्यतो विज्ञेयतश्च निवृत्तपुरुषद्वारा या वृत्ता सैव तदधिकारं यावत्तुवर्तमाना तदावृत्ताऽपि

तिवार पृष्ठी ते वासुदेवप्रभुषु विपुल अक्षनादि ४ बावत् प्रसन्न ते व्याख्यादादि क्षतां विभरे छे' अे शाताधर्मकवाग्ने' विषे' । तिकां सध-मधु-प्रसन्न ते सुराभेदश्च ऐक्यं वभाष्यु' छे' । तिकां वासुदेव ते नियमे' सम्प्रगृह्णन्, क्षिरे' ते मासादिकं क्षिमे' श्रुतो कुञ्चो, ऐक्यं न्ने ते स भोव, क्षौद्रिकं व्यवहारने' आक्षिरेपयि करी सम्प्रन् प्रवचनना अन्मग्नपयुध्या, वासुदेव अथवा श्रीन अे राग सक्षय अने' अन्मग्नप्रसर्ग' अक्षनादिक ते पोत' क्षवलाक्षरादिरे' व्याख्यादाता कुञ्चो, छिमे स भवे गहो, अस'सपथी, ने क्षरयुथी क्षुद्रित तो छ्मछापय छे, छ्मछा ते सम्प्रन् जावत्तने' पोतानो धर्म' कुलधर्म' शरीरधर्मादिकने' छिमितपयि अ कुर्थ' पाछीशाने छे' परमेष्ठितुतिं अथतो यत्ने, वली कुषु धर्मक्षुद्रा कुं कुषु कुलने कुं कुषु वननो धारक कुं छ्मछादि स'क्षारतो' । तिकां यथादि अक्षयनी स'मिनिनी छ्मछा सम्प्रगृह्णने' मूलथी पयि न कुष्ठ, सम्प्रक्षरवनाशपूर्वकं दुर्गाविनाश' हेतुपयि, पोताना धर्मने अनुचितपयुथी सभक्षितनाशना हेतुने तो सभक्षितनी आतिने' सभवे छ्मछापयुध्या,

ते भाट' 'ने केवली आयाछ' बाट' ते तेलिअ' छवि' ऐक्यवा सर्वने' यानसिद्ध ने व्यवहार तेने' जने' वासुदेवनी आयाछ पोताने' परिवारे' जिम स'क्षये तिम भक्ष्याभक्ष्यप ने अक्षनादिक तेवना करीता ने व्याख्यादादिकं ते वासुदेवे' करीता ऐक्यवे व्यवहेल ते' न्यायशास्त्र, अक्षनादिक तेवना करीता ने व्याख्यादादिकं ते वासुदेवे' करीता ऐक्यवे व्यवहेल ते' न्यायशास्त्र, राज्ञोने' अथ भाट' परिवारे' नाम तेने' सर्वसंमतपयुध्या, जिम षट्प'अने' नोक्षा अक्षयती, त्रिखि अने' नोक्षा वासुदेव भोक्तते, पोतानी आया सान्मग्न कुर्थ, आयापयि' राज्ञोने' आप त्रिखि अने' नोक्षा वासुदेव भोक्तते, पोतानी आया सान्मग्न कुर्थ, अस'सपथी, तो सध्ने' व्याप व्याप्या अधिकारना आपयुधा परिक्षरने पयि सर्वनि' साक्षात् न कुर्थ, अस'सपथी, तो सध्ने' व्याप व्याप्या अधिकारना व्यापिने' अधिकार नेक्षयने' सभवे' अे अधिकार ते तादरे व्यापय, अक्षिरिति सामान्यथी अने'

वासुदेवाविद्या, अवसातव्या । तत्कृतस्य कार्यस्य वासुदेवादेरनिमतत्वात् । अथवा लेखद्वारा आज्ञया यत्कथं सम्पन्नं तस्य स्वामी कः कर्ता वक्तव्यः ? इति पर्यालोच्यम् । न च सम्पद्गद्यां मांससुक्ति-विषयाऽनुज्ञा न भविष्यतीति शङ्कनीयम्, आह्वानमर्थयतो विना अपराधं व्रतजीवघातव्यतिरिक्तस्यैव अतिमिद्वर्णपाया आह्वाना सर्वत्र सत्त्वात्, अन्यथा सम्भवितयोद्भावितस्य सूत्रस्याप्रामाण्यं स्यात् । सर्वेषां मत्पशनादीनामुपलक्षणादलङ्कारपर्यन्तानां सामस्त्येन देशेन वा वासुदेवादीनां राज्ञां मुक्तेरसम्भवात्, अपरैः सह मुक्तेः सूत्रेऽनुक्तत्वाच्च । तस्मान् परिकरमुक्तं स्वाभिसुक्तमिति व्यपदेशो न्याय्य एव । ननु भवत्येवं, परं वृषवराजाऽपि सम्पद्गद्यः, कथं वासुदेवादिनिमित्तं नाममात्रेण व्यक्त्या मांसादि-मिश्रितां भोजनसामग्रीं कौटुम्बिकपुरूपान् प्रत्यनुज्ञातवानिति चेदुच्यते, तत्राऽपि वासुदेवसुक्तिवत् वृषवराजस्यानुज्ञाऽव्यवसातव्या । प्रत्येक निजनिजाधिकारनियुक्तैः पुरुषैर्यथासम्भवं क्रियमाणाऽपि सर्व-लोकप्रसिद्धभोजनसामग्री वृषवराजेनानुज्ञातेति व्यपदेशस्य युक्तत्वात् । केचित्तु “रोहिणीमर्षहिअथवहरे” इत्यादिकविसमयानुवृत्त्येव सर्वलोकव्यवहारानुवृत्त्या प्रायः सम्भविनः पुरुषविशेषं प्रत्यसम्भवितोऽपि सम्भविन इव तद्विषयकसूत्ररचना भवत्येव । यथा यज्जन्मावाप्य जीवः सम्पद्गद्यः सत्पन्नः, तज्जन्मनो मातापित्रोः प्रत्युपकारनिमित्तं भक्त्याष्टादशव्यञ्जनाकुलं भोजनं प्रवचने भणितम् । तथाहि—

“तिरुहं दुग्धद्विजं समजाकृतो । तं० अम्मापिठणो १ भट्टिस्स २ घम्मासुरिअस्स ३ संपातोवि ष ग मिलादि यावन् अट्टारसवंजणाळं भोजनं मुंजावेज्जा” इत्यादि श्रीस्मान्ने. (सू० १३५) एतस्य सूत्रस्य वृत्तां-एते चाष्टादशभेदाः—सूत्रो १ वृणो २ जवन्नं ३ तिणिण अ

विशेषणी नेउथा पुदुपने ६दे ६धी तेहण ते अघिकारताव वरती ते पुदुपने आवत्तपण्णि वासु-देवादि ६धी नण्णुनी. तेहना कथां कथने वासुदेवादिने अविभनपण्णायी, अन्धया वेण्णदे ६ने कथं नीपत्त तेहने कण्ठु कतां स्वाभि कहेवे ? अे विचारवुं.

सम्पद्गद्येन मांसश्रुतिविषयिणी आद्या नदीं कुर्म धम शंभुं नदीं आद्या भागता विनापराधं व्रतसंघातव्यतिरिक्त स्थले अनिवेद्यम् आद्याने सर्वत्र पण्णि कर्तापण्णायी. धम न भागीरथो स भतिपण्णि ६ह्णायुं ने सुत्र तेहनुं अग्रभाण्णपण्णि धाध. सर्वं ने अन्नादि. उपलक्ष्युथी अक्षरपत्रं. तेहनुं समस्तपण्णि अथवा देशे वासुदेवादिशब्देन श्रुतिना असंभवती. नोण साथे नोणनना सुत्र अण्णकहेवाथी वली. ते वती परिकरे नोणयु ते स्वाभीष्ट नोणयुं अहंनु कण्ठु ते सुतण. पुंछे छे अण्ण अहंनु छहं. पण्णि दुपदराण पण्णि सम्पद्गद्ये ते हिम वासुदेवादिनिमित्त नामप्रतीने अकितं मासादिश्रुत नोणननी सामग्रीप्रति कौटुम्बिक पुरुषप्रति आद्या इतदि दुमे ? अहंनु ने पुंछे छे. ते वपरि कछिछ छहं. तिहापण्णि वासुदेवनी श्रुतिनी परं दुपदराणनी आद्या मानवी. पुंछे पोतपोताना अघिकारनियुक्ता ने पुरुष तेण्णि यथासंभव करीती पण्णि सर्वशेकसिद्ध नोणननी सामग्री दुपदराणे आद्या करी अहंनु कण्ठुने श्रुतपण्णायी.

हेरथमेक धम ‘सामाधान करछ छे. ‘राहीण्णीना भनने कितदायी पल्लव’ धन्यादि कविप्रभयना अनुवृत्तिं निश्चिति सव शैकव्यपहारनी अनुवृत्तिं ग्राहं संभवतीवस्तुने पुरुषविशेषप्रति असंभवतीने पण्णि संभवतीनी परछ ते विषयिणी अन्तर्याना कुर्म. बिच ने नन्ध पाभीने छव सम्पद्गद्ये अथ ते नन्धमां मातापितादि प्रत्युपकारनिमित्त ककित अक्षरव्यंजने श्रुता नोणन प्रथमने विषे कदिछ छे. ते हिम तिण्णने दुःप्रतिकार अमण्ण आसुक्ष्मने ? ने विहा मातापितां पोषक. अने धमार्थं पाभीने

મંસાદ્ ૬-જલજાવિજીવસમ્યગ્નીતિ] ગોરસો ૭ જૂસો । ૮ મન્સલય ૧ ગુલહાવળિયા ૧૦ મૂલક્ષ્ણ ૧૧ હરિશ્ચંદ્ર ૧૨ સાગો ૧૩ ॥૧॥ હોદ્દ રસાદ્ ૪ ૧૪ તથા પાળં ૧૫-સુરાદિ] પાળી ૧૬ પાળાં ૧૭ ચેવ । અઘ્રારસમો સાંગો નિન્નવહજો લોહજો પિંહો ॥૨॥ इत्यादि । અઘ્રાડિ “ નિન્નવહજો લોહજો પિંહો ” તિ મળનેન સામાન્યતાં લૌકિકમોજનવિધિર્દર્શિતઃ । एवंविधस्य भोजनस्य दानं.साता-पित्रोः परममफिमतोऽपि सम्यग्दृष्टिपुत्रस्य न सम्भवति । तथाविधमोजनदानेन प्रत्युपकारो दूरे, प्रत्युत महाननर्थो भवति, मांसमोजनदानेन मातापित्रोः नरकान्तिर्णीकरणम् । तेन भक्त्याऽपि पुत्रस्य सम्यग्दृष्टेर्निन्दनीयमांसकुलोत्पन्नस्य वा अस्मभ्यपि भोजनविधिः सूत्रे विषदः, लोकस्थितेर्वैकिप्रत्वात् । न च स पुत्रः सम्यग्दृष्टिर्न भविष्यतीति शङ्कनीयं, जिनधर्मप्रापणेन सुप्रत्युपकार इति मणनाभावप्रसक्तः । एवं श्रेष्ठिधर्माचार्ययोरेपि आगमोक्तविधिना भाव्यम् । एतेन यत्किञ्चिज्जन्मावाप्य मातापित्रोर्दुःप्रत्युपकारो भविष्यतीति शङ्काऽपि परास्ता । व्याधव्याघ्रादीनामपि मातापित्रोर्दुःप्रत्युपकारप्रसक्तोरेति प्रसङ्गतोऽनिवर्तितं बोध्यम् । एवं द्रुपदराजवासुदेवयोर्व्यतिकरोऽपि मन्तव्यः । वस्तुतस्तु वासुदेवपरिकरभूतानामपि मिथ्या-दृष्टां केषाञ्चिन् यन्मांसाद्यभक्ष्यभक्षणं तन् द्वारावत्यामिव सर्वत्राऽव्यवहारेवास्मिन् वासुदेवसम्यग्दृष्ट्या-निरपेक्षमेव जायमानं मन्तव्यम् । तथाविधमोजनस्य स्रोक्तारो भोजयितारश्च मिथ्यादृष्टः सम्यग्दृष्टपેક્ષવા भૂયંસો ન જૈતાશ્રાં સમીકૃન્તે.ડિપિ । સાધ્યતમિવ તદાનીમપિ (પદ) સમ્ભવાત્ । ન ચ દ્રુપદરાજવાસુદેવ-યોર્વ્યતિકરનિવરણે સૂત્રે માંસાદિવિપચકાનુજ્ઞાનુક્ર્યોઃ સાશ્વાદુપલબ્ધમીનયોરન્યથાકરુપને સ્વજાતાવેતેતિ

કત્યાદિ ચાવત્ અતે અદ્યદ્યજનને શાકાન્નિક ભોજન જિભાઈ. એ કાશ્યાપની સુતની વૃત્તિને 'વિષે' એ અદાર બેદ અર્થે તે સ્પષ્ટ જ છે'. પશ્ચિ તિજિ અ મંસાદ્ ઠંકાં જ્યાદિષ્ઠસ્ય'યથીને' અવસર સ્થસર ખેચરનાં શંસ તીન. પાન તિહાં મુરાદિક વખાપ્તુ છઇ. પશ્ચિ ઠંકાં નિદપક્ષત લૌકિકિંડ કહેને સામાન્ય પ્રકારઇ લૌકિક ભોજનવિધિ દેખાડયો. એહવા ભોજનનુ' દાન તે માતાપિતાને પરમશક્તિવંત સમ્યગ્દિષ્ટિ-ને' પશ્ચિ ન સંભવે ॥ તથાવિધ ભોજનને' દેવે' પાછો ઉપકારતો વેગયો, સાકંકુ' મહા અનર્થ' કુર્ષે શંસ-ભોજનને' દેવે' માતાપિતાને નરકના પંકુશ્યાના કરવાથી. તે વતી.

ભક્ષાપશ્ચિ સમ્યગ્દિષ્ટિને' પુત્રને' અથવા નિંદનીકમંસકુલના ઉપનામે 'અસંભાવ્ય પશ્ચિ' એ ભોજનવિધિ મુત્રને' વિધિ' બાંધ્યો. લૌકિક રિશતિને' બધવંતપશ્ચાથી. તે પુત્ર સંવેગદિષ્ટિ નહી કુર્ષે ઇય ન શકેતુ'. બિનધર્મને' પમાડવે' ભયો પાછો ઉપકાર એ કહેવાનો અભાવનો પ્રસંગ થાઇ વતી ઇમ સેદિ' ધર્માચાર્યને' પશ્ચિ' આગમોક્તવિધિ' માનવુ'. એટલે કહેવે' એ કેષ્ઠ જન્ય પાળને' માતાપિતાને' કુન્મે' પાછો ઉપકાર કુન્મે એહવી શકા પશ્ચિ ટાલી. વ્યાધ-વ્યાધાદિકનાં પશ્ચિ માતાપિતાને' કુન્મે પ્રત્યુપકારનો પ્રસંગ થાઇ વતી. એ પ્રસંગથી કહિલે' ભશ્ચિયુ'. ઇમ દ્રુપદરાજ અને' વાસુદેવનો સંબંધપશ્ચિ' માનવો. પરમાર્થ' વૃતિ' તે વાસુદેવના પરિકરશ્રુત એ કેત્યાએક સિધ્ધાન્તી તેહને' એ માસાદિક અલક્ષણ ભક્ષયુ તે દારકાને રિષે' જિન સર્વલે' ચૈશ્વનાદિ સેવા તેહની પર'પરા વાસુદેવાદિક સમ્યગ્દિષ્ટિની આદા-નિરપેક્ષજ થાઇતુ' ભશ્ચુલ. તેહવા ભોજનના જિમનારા અને જિમાડનારા એ મિથ્યાદિષ્ટિ તે સમ્યગ્દિષ્ટિની અપેક્ષાઈ બહુ તે જૈનની આદાને' વણિ પશ્ચિ નહી.

કિંવડાવી પર' તિમારે' પશ્ચિ અસંભવથી. દ્રુપદરાજ અને' વાસુદેવને' સંબંધે નિમલ્લ એ સુત તેહને વિષઈ માંસાદિ વિપાશ્ચી આગા અને શુકિત તેહને સાક્ષાત્ કીસતે, અન્યથા કરવા. સુતની આશા-.

જાલ્યમ્, સૂત્રસ્ય સૂત્રાન્તરસમ્મલા વ્યાખ્યાનકરણે આજ્ઞાતનાયાઃ પરિણાગાત્ । ‘સૂત્રસ્ય સૂત્રાન્તરં દીકે’-
તિવચનાત્ । પરં સૂત્રાણાં પરસ્પરસક્કલાં વ્યાખ્યાનકરણે નિયમાગજાતનૈવ । પરસ્પરં વિરુદ્ધયોઃ સૂત્ર-
યોરેકતરસ્ય સ્વીકારે તદ્વિતરસ્ય પરિણાગસ્વાવશ્યકત્વાત્ । અતઃ એવ કેવલસૂત્રાનુસારેણ પ્રવૃત્તિર્નિવૃત્તિશ્ચ
સમ્યક્દશામયુક્તૈવ, અનુયોગસ્ય વૈવશ્યોપત્તેઃ । યદુક્તં—

‘જં જહ્ સુત્તે મળેર્લં તદ્દેવ જહ્ તત્ત્વિઆલપ્તા ણત્થિ । કિં કાલિઆણુઓગો સિદ્ધો સિદ્ધિપ્પહાનેહિં’ ?
॥૧॥ તિ ઉપદેઽ વૃત્તૌ. અતઃ એવ કેવલસૂત્રવાદી મિથ્યાદષ્ટિરેવ । યવત્તમઃ—

‘અપરિચ્છિદસુઅનિહસસ્સ કેવલમમિલસુત્તચારિસ્સ । સંવુવજ્જમેણ વિ કયં અણ્ણાણતથે
શ્હં પંહર’ ॥૧॥ (ગા૦ ૪૧૫) ‘જહ્ દાહઅમ્મિ વિ પહે તસ્સ વિસેસે પહસ્સડયાણંતો । પહિઓ
કિલેસદ્દં ચિચ્ચ તહ્ લિંગાયાત્તસુઅમિત્તે’ ॥૨॥ હત્તિ, ઉપ૦ (ગા૦ ૪૧૬) તથા, ‘સંબચ્છરં વા
વિ’ પરં પમાણં, ધીયં ચ વાસં ન તર્હિ વસિજ્જા । સુત્તસ્સ મમ્મેણ ચરિજ્જ મિક્ખુ, સુત્તસ્સ
અત્થો જહ્ આણવેદ’ ॥૧॥ તિ, ઢઙ્ગવૈ૦ (જૂ૦ ૨, ગા૦ ૧૧) ફલાદિ સૂક્ષ્મદશા પર્યાલોક્યમ્ । કિચ્છ-
ત્તત્તમપુરુષસ્ય વાસુવેવસ્ય યદિ માંસાદ્યમશ્વમમ્લણ મથેત્ તર્હિ વિલલાસિતનુષ્ઠેઓપિ વાસુદેવસ્ય
નિરુદ્ધવરતા સ્થાત્, અણુમમિતિ દુદ્ધ્યા વિલલાસિતનુષ્ઠૈ પરિણક્ત્યાડપિ વાસુદેવેવ પરિણક્તુપ-
શ્કન્વત્વાત્ । મધ્યામશ્વવિવેકપર્યાલોચનાડપિ ઉત્તમાત્તમાપેક્ષયેતિ પ્રતીતૌ વૈપરીલાસમ્ભવાત્ । કિચ્છ-
પરમેતલ્લિચ્ચં યત્—

તાના ધમ ન કહેયું, સૂત્રને સૂત્રની સંગતિ બ્યાખ્યાન કરતે આજ્ઞાતનાના હાહવાથી ‘સૂત્રને બાલુ સૂત્ર
તે દીકા’ એહવા વચનથી. પશ્ચિ સૂત્રની પરસ્પરે અસંગત બ્યાખ્યાન કરતે નિયમથી આજ્ઞાતના જ. વિરેક
ચાહેમાહે સૂત્રને એક માનતે અપરના પરિત્યાગના આવશ્યકપણથી. એતલાજ વતી કેવલ સૂત્રને અનુસારિ
પ્રવર્તનું અને નિર્વર્તનું તે સમ્યક્દષ્ટિને અનુસિતજ. અનુયોગને વ્યથતા થાઇ વતી. ‘જે જિમ સૂત્રે બપ્પુ
છઈ તે મે તિમજ જહ્ તેહની વિચારણાજ નથી, તો સ્થુ કાલિક અનુયોગ દીકા દષ્ટિપ્રધાને’ ? એતલાજ
વતી કેવલ સૂત્રવાદી મિથ્યાતલીજ. અણુપરિઓ છે શ્રુતનો કસ નેણું એહવો અને કેવલજ સૂત્રવાદી તેહને
સ્વેદાધર્મ કાંઈ કરિઈ કુઈ, તે અજાનતપરમા પડે ૧ જિમ દેખારે પથે તેહના વિશેષને વિશે પથને અણુઅણુ
પથે કશેજ પામે તિમ લિંગાચારશ્રુતમાત્ર. એ કષપેશમાલાને વિષે. ‘સ’વચ્છરપશ્ચિ પ્રમાણપશ્ચિ ખીજ
મકેમાત્તું. તિહા ન વસતુ, અને સૂત્રને માર્ગે લિખુ ચાવે, જિમ સૂત્રને અર્થ આપા રિઈ’ ઇત્યાદિ
સ્પષ્ટદષ્ટિ વિચારવું,

વધી ઉત્તમ પુરુષ વાસુદેવને જહ્ માંસાદિ અશ્વદ્યુતું ભક્ષ્ય કુઈ, તક વિલવાસીયનુષ્ઠથી એ
વાસુદેવનિં નિરુદ્ધતરપણાઇ કુઈ. અણુજ માસ છે એહવી શ્રુદ્ધિ મિલવાસીયનુષ્ઠઈ પરિણક્તને વાસુદેવઈ
હાહવાનઈ અણુપણથી. ભક્ષ્ય અને અશ્વદ્યુત એહના વિશેષની વિચારણાપશ્ચિ ઉત્તમ અને અનુત્તમની
અપેક્ષાઈ એહવી પ્રસિદ્ધ હતે ત્રિપરીતપણાના (અ) સંભવથી. વધી પશ્ચિ એ આશર્પ — જે પાઈ છે માસ
દિવ્ય ભોળ્ય હતો પશ્ચિ, તે અશ્વતરસ સૂત્રને પાઈ છઈ હાલાહક પ્રતિ, વધી સમ્યક્ત ને જતું અનંત
તેણિ દુષ્ટ એહવું નરકમાર્ગતું સંગલ કહીયુ ભક્ષ્ય કરે સુધી । દત્તેકલાજ — ‘જિમ તત્કાલ-જગુને
નાશકાર્યજ સમૂર્તિવત અનંત નિગોહ્ય છવ તેહને વારંવાર ચાવે દુષ્ટ’ ઇત્યાદિક શ્રી હેમાચાર્યના
વચન સાંભળી પ્રતિષેષ પામો શ્રી કુમારપાળ રાજા, હાસિત ને માંસ તેહનું સ્મૃતિ હેતુ ને યેગર, તેહનું
૫

‘ये भक्षयन्ति पितृवितं, दिव्यभोगेषु सत्स्वपि । सुधारसं परित्यज्य, मुञ्चते ते इच्छाहलम् ॥१॥
तथा, सद्यःसम्पूर्णितामन्त-जन्तुसन्तानवृत्तितम् । नरकाध्वनि पाथेयं कोऽभीचात् पितृवितं सुवी?’ इति
योगशास्त्रे० (दृ० प्र० श्लो. २८-३३) वृत्त्येकदेशो यथा-‘सद्यो-जन्तुविशसनकाल एव सम्पूर्णिता-
कल्पना अनन्तनिगोदरूपा ये जन्तवस्तेषां सन्तानः-पुनःपुनर्भवतं तेन दूषित’मित्यादि मोहेमाचार्यैश्च
श्रुत्वा शत्रुबुद्धः श्रीकृष्णारपालराजा भक्षितमांससंस्मृतिहेतुबुद्धपुरभक्षणमपि परित्यजन्वात् । श्रीनेमिनाथप्रति-
बोधितः श्रीकृष्णवासुदेवसज्जीवातुकम्पया चतुरो मासान् राजसभायाद्युपवेशनमपि परित्यज् मांस-
भक्षणं परित्यक्तुमध्यसमर्थः । न चाविरतत्वात्तद्युक्तमिति वाच्यम्, सैन्यादिकुर्मैत्रिविषमक्षणकूपरावा-
दिष्वतिप्रसक्तत्वात्, तद्विषयकाविरतेर्विद्यमानत्वात् । किञ्च-आस्तां साधुः, आवकप्रतिबोधितोऽपि
सम्पददृष्टिः सम्यक्त्वाविचाररूपां मिथ्यादृष्टिमागोमिनततपःसंयमाध्ययनाध्यापनादिप्रशंसने विध्यादृष्टि-
प्रशंसांमपि परिहरति । श्रीनेमिनाथप्रतिबोधितः कृष्णवासुदेवो नरकायुर्वन्धहेतुत्वाभिव्यञ्जितसम्पत्कलनाद्-
हेतुं मांसभक्षणमनुममपि न परिहरतीति महत्त्वसङ्गतिः । तच्चात्र यः साधुः सत्त्विसाध्यादिसुष्ठुभयाह्वारं
परिहरति, तद्वक्तुः सम्पददृष्टिः आवकस्तु मांसभक्षणं तन्निमित्तं द्यूगादिन्यापादनं च करोतीति परस्परम-
सङ्गतिः कस्याप्यमतिमतः सम्मतेति विचार्यम् । ‘यतिप्रच्छलमः आह्वं’ इति वचनानुपपत्तिप्रसङ्गात् । तथा
ये मनुजाः मांसभक्षणपरायणाः नारकतया नरकोत्पन्नाः, तान् प्रति परमाधार्मिकवचनमागमोक्तं यथा-

‘तुहं पित्राहं मंसाहं खंडाहं सोहमाणि ज । खाह्योमि समंसाहं क्षमिवण्णाहं गेगसो ॥१॥
इत्यादि श्रीउत्तराख्ययनादौ (अ० १९, गा०, ६९) मणितं, न तथा ‘तुहं पित्राहं वनहं कळपि

क्षक्ष्युपण्णि’ आगतो कुञ्जो. श्री नेमिनाथि’ प्रतिभोष्यो श्रीकृष्णवासुदेव त्रयष्टयनी अनुष्ठ’पाहं मातृपण्डि
राजसलाहं येसदु’ पण्णि आगतो कुञ्जो. मांसक्षक्ष्युपण्णि आगतो’ असमर्थः ?

अविरतपण्णया मांसक्षक्ष्यु ते युक्तं, ओहं न कहेतु’ । योरीप्रमुष कुर्म’ विषमक्षक्षु-हं-
पातादिकने’ विषे अतिप्रसंगपण्णया. तद्विषयिणी अविरतिने’ विषयानपण्णया. वही साधु तल्ले २४ रेहं,
पण्णि आगतो प्रतिभोष्यो मे सम्पददृष्टि समंजितना अतिआरक्ष ने स्थितानी भावना मान्या
ने तपस्यम क्षक्षुतं क्षक्ष्यावतु’ धर्त्यादिकने’ प्रशंसने स्थितानी प्रशंसा पण्णि’ परिकरे’ छे. अनिधि-
नाथनो प्रतिभोष्यो श्रीकृष्णवासुदेव नरकायुर्वधनो हेतुपण्णि’ क्षक्ष्यायु’ सम्भक्षयनासना हेतु मांसक्षक्ष्यु
अष्टुलपण्णि’ न छेरे’ जे मेदी असंगति. वही धर्मायय’ ने साधु ते सन्निपादनादि’ रूपमां
आहारपण्णि’ आहं, ते साधुनो अतः सम्पददृष्टि तो मांसक्षक्ष्यु अने’ तन्निमित्तं भूमादिकं
क्षक्षु’ हरे’ जे परस्पर’ अधटमान कळिषु अपूर्वमतिवर्तनहं संभेत’ जे स्थितारतु’. यानी पण्णि
क्षायो न आगत कुञ्ज. जे वयनने’ अयुक्तपण्णाना प्रसंगी.

वही ये अनुष्य मांसक्षक्ष्युनहं विषे तत्पर कुंता नारकपण्णि क्षपना ते प्रति परमाधार्मिक वचन
सिद्धांतोक्त-अपि दृष्टने’ प्रिय ते मास्यण्ड सोहमासहं सक्षिन् पातो अजिनध्वण्णु’ अनेकवार. तिम नही
तुअने’ प्रिय मान् इहं मक्षुर भाधा अनिध वण्णिदि’ वारवार’ अत्यादिरे’ किञ्चि अलगयने विषे’ कहिहं
छे’ जेह पण्णि’ त्रियारतु. सम्भय दृष्टिने’ मांसक्षक्ष्यु’ पण्णि नरकायुनो अंध न हं, सक्षक्ष्युने’ ते नरना
अतिप्रधक्षक्ष्युथी. ‘सभक्ति पागे’ विमान विना मीरु आहं न पाविष’ ओहवा वयनती धय न कहेतु’.
‘देव अश्रित’ प्रति वयनमात्रे’ अयनक्षरती सम्पददृष्टिपण्णि’ पण्णि निक्षयथी सम्पददृष्टिपण्णाना
अन’थी, ते नरकप्रतिप्रधक्षक्ष्युनी कल्पनाने’ निराशयपण्णया, ‘आम नहि तो सीम दिक्षथी’ जे-पण्णया.

ફાલીનત્વાત્ । તેન યથા સામ્યતમપિ વળિગ્જાતીયત્વેન સામ્યેઽપિ શ્રાવકકુલેશ્વનન્તકાર્યાદ્યમધ્યમશૂળ-
રાત્રિમોજનાદિવર્જનં મિષ્ઠાદ્યકુલેષુ ચ તદુપાદાનં, તથા તદાનીમાપિ ક્ષત્રિયકુલોત્પન્નત્વેન સામ્યેઽપિ
માંસાદ્યમધ્યમશૂળત્વાગાલાગામ્યાં કૃતો મેદોઽનાદિસિદ્ધોઽવસાતત્ત્વઃ । અનન્તકાર્યાદિવર્જનં માંસવર્જનસા-
વત્રયકત્વાત્ । અન્યથા ઇદં શ્રાવકકુલમિદં ચ નેતિ મેદો વત્કથ્યો ન ભવેત્ । વળિગ્જાતીયત્વેન સામ્યે કર્ત-
વ્યમધિકૃત્યાઽપિ સામ્યાત્ । મધ્યામધ્યાવાચરમેવાભાવે 'દેવોઽર્હ' નિત્યાદિમેદોઽકિન્નિત્કર એવં । અસ્તિ ચ
મેદઃ સામ્યતમિવ તદાનીમપ્યતસ્તત્સિદ્ધ્યર્થ્ય શ્રાવકકુલોત્પન્નાઃ અવિરતા અપિ ઇચ્છતા દૂદે, અવ્યક્તા અપ-
મધ્યમશૂળ-રાત્રિમોજનાદિકં વર્જયન્તિ । અત એવ મિષ્ઠાદ્યશ્ચ વળિગ્જોઽપિ શ્રાવકકુલોત્પન્નાનામેતન્ન ચુક્ત-
મિત્યપવદન્તિ । એવં ક્ષત્રિયકુલોત્પન્નત્વેન સામ્યેઽપિ શ્રાવકકુલેઽનન્તકાર્યાદિવર્જનં કથં માંસમશૂળાન્યોઽપિ ।

એતેન શ્રાવકકુલોત્પન્નાનામવિરતાનાં પ્રસાદ્યાનાભાવાત્ કથં ન માંસમશૂળમ્ ?' इति पराकृतमपि
परास्तम् । मांसादिभक्षणं सम्यक्त्वप्रतिवन्धकत्वेन सम्यग्दशां तत् प्रसादस्यानानपेक्षणात् । अत एव
श्रावककुलोत्पन्नानां सर्वेषामपि लोकार्हणीयत्वेन साम्यमेव । न हि गृहार्परायणो लोकः प्रसादस्यानाप-
सादस्यानाविवेकभाग् भवति, अन्यथा मिष्यादम्यणिक्कुलेषु सुतरामेव मांसादिभक्षणं प्रसज्येत । प्रसादस्या-
नाभावेन सम्यग्दशां यदनिन्द्यं तन्मिष्यादृशां सुतरामेवास्मिन् स्थित्वा । वस्मादनुचितसमाचरणे नाविरतिः
कारणं, सज्जनानामप्यविरतानां स्तेन्यादिकुर्ममात्रस्य कर्त्तव्यत्वापत्तेः । नहि अविरता अपि श्रेणिकादयः
स्तेन्यादिकुर्मकारिणोऽभवन् । तस्मात् चात्यजीवविपयकनिजसाक्षात्कारवत्तां सम्यग्दशां जीवधातादिविषु
लोकनिन्द्यकुर्ममेषु प्रवृत्तिर्न स्यादेव । कुर्ममत्वं च लोकप्रसिद्धजीवधातावेर्लच्छानामपि प्रतीतेमेव । तेन

શ્રાવકકુલ આ નહીં, એકરો મેદ કહેવો ન કુર્ષ. વશ્તુત્ત્વનિ પશ્ચિં સરીખાઈ 'શ્ર' કર્તવ્ય હોયેથીને' પશ્ચિં સરિ-
ખાઈ' પશ્ચાથી, લક્ષ્ય અને અલક્ષ્ય એકવા આચારને એકને આભાવે 'દેવ અરિક' ન' એકરો મેદ પશ્ચિં અર્કિ-
ગિરકરજ, અને છે તો મંદ, હિવડાની પરિં તિવારઈ પશ્ચિં, એતલાજ વતી તે એકની સંહિતે અર્થે આવક
કુદોત્પન્ન અવિરતિ પશ્ચિં સમજી તો દર, અસમજી પશ્ચિં અલક્ષ્યતુ' લક્ષ્ય રાત્રિભોજનાદિક તે પ્રતે વર્જઈ.

એતલાજ વતી મિષ્યાદિન્ટિ વશ્તુત્ત્વ પશ્ચિં 'શ્રાવકકુલને' એ ચુકત નહીં, એવ અપવર છે.
ક્રમ ક્ષત્રિયકુલોત્પન્નપશ્ચિં સરિખાઈ' પશ્ચિં અનન્તકાર્યાદિકર્ત્ત્વ વર્જન' હતે કિમ માંસલક્ષણેના ગપિ
પશ્ચિં ? એતથે 'શ્રાવકને કુલે' ઉપના ને આવરતિ, તેકને' પન્મશૂખાણના અશ્વવધી
કિમ નહી માંસલક્ષણ ?' એકહુ પરતુ ચીતવલુ પશ્ચિં દર દાશ્ચ. માંસાદિલક્ષણેને સચાઈતને
પ્રતિજ્ઞાધક પશ્ચિં કરી સમ્યગ્દિન્ટિને' તે પ્રત્યાખ્યાનની અથુ-અપેક્ષાથી. એતલાજ વતી
શ્રાવકકુલોત્પન્ન સર્વનઈપશ્ચિં લોકનિંદનીવકપશ્ચિં સરિખાઈ જ. નિંદને વિષે તપર ને લોકને
પન્મશૂખાણ અને અપન્મશૂખાણ તે વિવેકને ભજનાર કુર્ષ નહીં, યથ નહીં તો મિષ્યાતી વશ્તુત્ત્વ
કુલને વિષે અતિલે માંસાદિકર્ત્ત્વ લક્ષણ કહિલુ' થાઈ. પન્મશૂખાણને અશ્વવધ સમ્યગ્દિન્ટિને, અનિંદ્ર
તે મિષ્યાદિન્ટિનઈ અતિલેજ આનંદ કુર્ષ. તે માટે અનુચિત આચરતા આવરતિ કાઠ કારણ નહિ.
સમ્યગ્મેને પશ્ચિં અવિરતિને' રતેનપ-મોરી જનનાદિભોગ ને કુર્ષ તે સામની કરિતાપણાની આપતિથી.
શ્રેણિકાદિ અવિરતિએ પશ્ચિં ચોર્ષાદિક કુર્ષના કરનારા તે કુળના નહિ. તે માટે કહણા ચોગ્ય
અવિરતિએ ને પોતાનો આકાશાર તદત સમ્યગ્દિન્ટિને છાંસાવાદિક ને લોકનિંદ કુર્ષ તેકની
વિષે મહાન ન કુર્ષજ, કુર્ષ પશ્ચિં લોકપ્રસિદ્ધ છાંસાવાદિકર્ત્ત્વ એવજને' પશ્ચિં પ્રસિદ્ધજ. તે શશ્ચિં

યથા ષણિકુલેષુ મદ્યમાંસાધિનિવેધઃ તથા શ્રાવકકુલેષુ અમદ્યમશ્નુણનિવેધઃ સર્વકાલીનઃ પ્રત્યાસ્થાનાનપેક્ષ
યથેતિ તત્પર્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥૪૧॥

અથ સત્તાનામપિ લિંગાનાં કારણં પરિણતિ ચ દર્શયન્નાહ—

॥ તેસિં લિંગાણં પુણ કારણમિહ મોહણિજ્ઞકર્મસે । તપ્પરિણઈ વિ દુવિહા પત્તેઅં દબ્બમાવેહિ ॥૫॥

ગ્યાહ્યા—તેષાં લિંગાનાં કારણમિહ—પ્રવચને મોહનીયં કર્મ । યતઃ પ્રાણાતિપાતાદીનિ ચારિત્ર-
દૂષણાનિ ચારિત્રમોહનીયજન્યાન્તેવ । યદગમઃ—‘ સર્વેવિ અ અદ્ધારા સંજલ્યાણં સુ ઉવ્વયઓ
હુંતિ ’ સ્તિ, શ્રીલાઘવોનિ (ગા૦ ૧૧૨) અતઃ એવં ચારિત્રમોહનીયસ્ય ક્ષીણત્વાન્નિરવિચારસંયમત્વાદ-
પ્રતિષેધિત્વાન્ન કદાચિદપિ પ્રાણાનામતિપાતયિતા ભવતીતિ સ્થાનાત્ક્રુષ્ટસિસમ્ભવ્યા પ્રાક્ પ્રદક્ષિતમિતિ । તથા—

‘ પદમિસ્તુઆણ ઉદ્દ ણિઅમા સંજોઅણકસાવાર્ણં । સમ્મહંસણલ્લં મ્ભવિસિદ્ધિઆવિ ન છહંતિ ’
॥૧॥ સ્તિ, (આ૦ નિ૦ ગા૦ ૧૦૮) इत्याद्यागमवचनमोहनीयवक्ष्यचोपशमोपशमातुसारेणैव सम्य-
क्त्व-वैश्विरति-सर्वविरति-यथाख्यातचारित्र्याणां प्राप्तिरप्राप्यिष्यति પ્રવચને પ્રતીતમેવ । અર્થઃ માવઃ—
યત્કર્મ અતિચારદેહતુલ્યદેવ કર્મ યોગાનાં સદ્કારિકારણતયા સદ્ભૂતપ્રાણાતિપાતાદ્યાનાચારદેહતુરપિ,
અતિચારસ્ય વૈશમ્યરૂપત્વાત્ । તેન મોહનીયમન્તરેણાનાંચારરૂપાઃ પ્રાણાતિપાતાદયો દ્રવ્યયોઽપિ ન
મંવન્ત્યેષાં । એતે યઃ કશ્ચિત્ કેવલિનોઽપિ જીવિષાતાદિવ્યવસ્થાપનાય મોહનીયાધ્યમાયેઽપિ હૃદયતાન્ત-
કર્મણઃ પ્રકૃતિવિશેષાંગાં મનોવાહ્યાયથોનાનામેવ જીવિષાતાદિકં પ્રતિ કારણત્વં વદતિ, તદવ્યપાસ્યમ્ ।

નિય ચતિયુદ્ કુશને- વિધે-મદ્યમાસાદિકનો નિવેધ, તિમ શ્રાવકકુશને વિધે-અશ્વશ્વશ્વકુશને નિવેધ-
સર્વકાલીનો જ જનનીએગનિવેધની પદે પ્રત્યાખ્યાનને અવપેક્ષ્ય કુર્ષી. એ આશયઃ જણાવેલો. ૪.

‘ હિવે સાતેસિઅના કારણુ અને’ પરિણતિ પ્રતિ’ કહે છે.

તે સાતેસિઅનું વલી કારણુ એ જનસાસનને વિધે મોહનીયકર્મ. તે સાતે સિઅની ઉપર પતિ
થિ’ પ્રકારે પ્રત્યેકિં દ્રવ્યસ્થાવરે.

પૂર્વપર્થ ૧-તે સિઅનું કારણુ એ પ્રવચનને વિધે મોહનીયકર્મ. જે માટિ પ્રાણાતિપાતાદિક
ચારિત્રમોહનીય જન્ય જ, જે માટિ આગમ-સર્વે અનીચાર સમવસનકથાપના ઉદયથી કુર્ષી એ આ૦
નિ૦ એતદાજ વતી કેવલીનઉ ચારિત્રમોહનીયના ક્ષીણપણાથી, નિરતિચારસંયમપણાથી, નિષેધના
અણુસેવવાથી કિંવારે પશ્ચિ પ્રાણનો વ્યાપારક ન કુર્ષી. એકલું કારણુ વૃત્તિની સમતિ પૂર્વે દેખાડયું.
વલી ‘અનંતાનુષંધિઆનું ઉદયે નિયમથી કથાય સથોજના નામથી સમકિતનો ઘાસ ભવસિદ્ધિક કુર્ષી
તોપશ્ચિ ન પામે ’ ઇત્યાદિકઆગમને વચને મોહનીયને ક્ષય ક્ષયેઅગમને ઉપદયમને અતુસારેજ સમકિત,
દેશવિરતિ, સર્વનિરતિ અને વધાખ્યાતચારિત્રની પ્રાપ્તિ અને અપ્રાપ્તિ પ્રવચનને વિધે પ્રસિદ્ધજ.

એ ભાવ-જે કર્મ અતીચારનું હેતુ તેકજ કર્મ, યોગને સહેકારે કારણપશ્ચિ જતા પ્રણુ-
તિપાતાદિકનું અનાચારહેતુપશ્ચિ. અતિચારને દેશભંગરૂપપણાથી. તે વતી મોહનીય વિના અનાચારરૂપ
જે પ્રાણાતિપાતાદિક તે દ્રવ્યથી પશ્ચિ ન કુર્ષી. એતલે જે કાઠ કેવલીને જનસાતદિધાપવાને મોહ-
નીયાદિકને અભાવે પશ્ચિ ઉદયપ્રાપ્ત ને નામકર્મ તેકની પ્રકૃતિવિશેષ ને જન વચન કાયાના

મહેયુઃ, તર્હિ ત एव योगा'મોહનીયાનામોગસંહિતા एव जीवरक्षादिहेतवो वक्तव्याः स्युः, 'विरुद्धयोगे कार्ययोगैकसामग्रीजन्यत्वाभावात् । नहि सन्त्यगाराधिता जिनाद्वा मोक्षकारणं सती संसारकारणमपि भवितुमर्हति, 'कारणभेदनिवृत्त्यात् कार्यभेदस्ये'ति वचनात् । अन्यथा कार्यकारणव्यवस्थामङ्ग एव स्यात् । तेन तत्र कारणवैलक्षण्यं तावत् विलक्षणसहकारिकारणजन्यमेव भवति । यथा-एकस्याऽपि दण्डस्य कालभेदेन वैलक्षण्यं घटोत्पत्तौ घटचिकीर्षुः घटविनाशे च घटविभक्तिषुः 'कर्तृत्यादिविलक्षणसहकारिकारणजन्यं प्रतीतमेव । एवं प्रकृतेऽपि छद्मस्थसंयतानां घालजीवविषयक्रानामोगसहकृतमोहनीयलक्षणसहकारिकारणवमेन कायादिव्यापारा जीवघातहेतवो भवन्ति, तथा त एव योगा घालजीवविषयकाभोगसहकृततथाविधमोहनीयक्षयोपशमादिसहकारिकारणविशिष्टा जीवरक्षाहेतव इत्यनुभवसिद्धम् । केवलिनस्तु योगाः परासिंशयेण अनामोगमोहनीयाद्यभावेन परिशेषात् केवलज्ञानमहकृता एव जीवघातादिहेतवो भवन्ति, केवलज्ञानेनैव एतावन्तोऽमी त्रसा स्थावरान्ध जीवा असुकक्षेत्रकालादिसामग्रीयोगेन ममाऽवश्यं हन्तव्याः सन्तीति ज्ञात्वैव केवलिनो जीवघातकत्वात् । यदि च केवलज्ञानं नामविषयत् तर्हि अस्मादष्टा-मिबोक्तप्रकारेण जीवघातोऽपि नामविषयदिति व्यतिरेकव्याप्तिवलादेवेति पराकृतमवसातव्यम् ।

ત્રેવૃદ્ધમિધાતવ્ય-યથેયં તર્હિ ત एव योगा अनन्यमस्या केवलज्ञान (नाभाव) सहकृता एव विलक्षणं स्वरूपा अस्मादष्टमिष जीवरक्षादिविलक्षणकार्यजनका वक्तव्याः स्युः । एवं, त्र केवलिनो 'जीवरक्षा-सल-भाषणादिकं कदापि न भवेत्, केवलिनो, योगानां जीवरक्षाहेतोः सहकारिकारणस्य केवलज्ञानाभावात्स सर्वकालमसम्भवात् । अथ जीवघातस्येव, जीवरक्षाया अपि अवश्यंभाविष्येन, परिज्ञानात्, उभयत्रापि,

કારને 'પરવશની' પરે પરના યુગ્મનુ એવાપણુ નહીં, ને મારિ મિથ્યાપણિ' બોલે. વર્તા મોહનીય અને અનામોગ રહિન એ યોગ, જુદે કેવલીને અવધાત હેતુ કુદ, તકે તેજજ યોગ મોહનીય અને અનામોગે, સહિત જ અવરક્ષા હેતુ કલા નેકઈ, વિરુદ્ધકાર્યને એકસામગ્રીજન્યપણુના અભાવથી.

- 'સમ્યક્ પ્રકારે' આરાધી એ જિનાયા મોક્ષનું કારણ હતી, સંસારકારણ તકે થવાને યોગ્ય નહીં. કાર્યભેદને કારણના ભેદને નિવૃત્તપણુથી, એકવા વચનથી, ઇમ. ન માનીઈ તે કાર્યકારણના ચર્ચાને બાજબી થઈ. તિણે તિહાં (કાર્ય) કારણનું વિલક્ષણપણુ. પ્રથમ જુદાં ને સહકારિ કારણ, તેણિજ જન્ય કુદ. જિમ એકજ કાર્યને કાલભેદે વિલક્ષણપણુ. ઘટની ઉત્પત્તિને 'નિષે' ઘટપ્રતે કરિવા વાંછતા અને ઘટને 'વિનાશે' ઘટને લાજવા વાંછતા કરનાર ઇમ વિલક્ષણ સહકારિ' કારણે જન્ય પ્રસિદ્ધ જ, ઇમ ઇદા પણિ 'અસંસ્થપતિને' હણુવાયોગ્ય અવિવક્ષણ એ અનામોગસહિત તેણિ મોહનીયજ સહકારિ' કારણ, તેહને 'વશે' કાયાદિકના યોગ, તે અવધાતના હેતુ કુદ. તિમ તેહજ યોગ હતાયે અવિવક્ષણ-આમોગસહિત તેહવા મોહનીયના ક્ષેત્રપશ્ચાદિક ને સહકારિકારણ, તે સહિત હુના અવરક્ષાના હેતુ. એ અનુભવસિદ્ધજ છે. કેવલીના યોગ તકે, પરને અભિપ્રાયે અનામોગ-મોહનીયાર્થિને અભાવે બીજુ કામ નહીં થતી. કેવલજાને સહિતજ અવધાતના હેતુ કુદ. કેવલજાનેજ કરી એતણાએ 'ત્રસ અને યાવર અમુકે ક્ષેત્ર-કાલાદિયોગે માહરે અવરજ હણુવાં છે, એહવું' આપણેજ અવધાત કરિવાપણુથી. જુદે કેવલજાન ન હુત, તકે અમકારી પરિ' કહે પ્રકારે અવધાત એ ન હુત, એ વ્યતિરેકવ્યાપ્તિ-ને અભાવવિશેષને આપત તેહના ગદ્યથીજ પરને લાવ આણિયે.

તિહાં એહવુ કહિયું-જુદે એમ તકે તેહજ યોગ અનન્યપતિ-અન્યમતિ નહીં થવતી-કેવલ-વાને 'સહિતજ' જુદા હુતા 'અમકારી' પરિ' અવરક્ષાદિ વિવક્ષણથીના ઉપજનવાને કહેવા કુદ. ઇમ

અથ વિભાગેન કાર્યકારણયોઃ નિયમમાહ—

॥ દૃઢ્વેણ ય પરિણામો સત્તાપ મોહગિજ્જકમ્મસ્સ । માવેણ ય પરિણામો ઉદ્દર્ણ હોદ્ તસ્સેવ ॥૬॥

અર્થ—‘દૃઢ્વેણ’ ડ્રવ્યતઃ પ્રાણાતિપાતાદયેઃ પરિણામઃ—પરિણતિઃ મોહનીયસ્ય સત્તાપામેવ ભવતિ, મોહનીયસત્તાકસ્યેવ સાધ્વાદેઃ ડ્રવ્યતઃ પ્રાણાતિપાતાદયો ભવન્તિ । માવેન ચ પરિણતિઃ તસ્યેવ—મોહનીયસ્યેવ ઉદયેન, ઉદિતમોહનીયસ્યેવ જીવજાતાદયો ભાવતઃ સ્થુઃ । તે ચાવિરતિપ્રસયકર્મયન્ત્યેતુલ્લેના-સંચતાનામેવ મન્તવ્યાઃ । સંચતાનાં તુ પ્રમત્તાનામપિ ડ્રવ્યત એવ, સુમક્કલ્સાચોરિવ સત્તપ્યામેતે જ્ઞાનાશ્ચ-મિત્યાપવાદિકત્વેન તત્ત્વન્યકર્મયન્ત્યામાવાત્, સોઽપિ સંયમપરિણામસ્થાનપાયેનાવિરતિપરિણામસ્થામાવાત્ । યા તુ તેપામારમ્મિકી ક્રિયા, સા ચ ન જીવજાતજન્મ્યા, કિન્તુ પ્રમત્તયોગજન્મ્યા ‘સન્ધો પમત્તજોગો આરંભો’તિ વચનાત્ । અન્યથા આરમ્મિકી ક્રિયા કસ્યચિત્ પ્રમત્તસ્ય કાદાવિત્કયેવ સ્યાત્, તત્કારણ-જીવજાતસ્ય કસ્યચિદકાદાવિત્કત્વાત્ । અસ્તિ ચારમ્મિકી ક્રિયા પ્રમત્તગુણસ્થાનં યાવત્ અનવરતમેવ । કિન્ન—યદિ જીવજાતેન આરમ્મિકી ક્રિયા ભવેત્ તર્હિ અપરોઽપ્રમત્તો વૂરે, વપશ્ચન્તવીતરાંગસાઙ્ગ્યા-રમ્મિકીક્રિયા વક્તવ્યા સ્યાત્ । સા ચ નાસ્તિ । અસ્તિ ચ સત્તપિ જીવજાતે રૂપાપથિકયેવ ક્રિયા । ચદાગમઃ—

‘અણમરસ્સ ણં મંતે ! માવિઅપ્પણો પુરઠો દુહ્ઓ જુગમાયાપ પેહાપ ૨ રીઝં રીઝમાણસ્સ’ પાયસ્સ અહે કુક્કુહ્ઓઅ વા વટ્ટપોઅ વા કુલ્લિંગચ્છાપ વા પરિઅવજ્જેના, તસ્સ ણં મંતે ! કિં હિરિઅવહિઆ કિરિઆ કઞ્જતિ સંપરાહ્યા કિરિઆ કઞ્જતિ ? । ગોઁ ! હિરિઅવહિઆ કિરિઆ

સત્તાવંત ને ઉપશાતપીતરામ તેહને, છતેં પશ્ચિં જીવજાતેં અતિચાર ન કુહ્, સંજ્ઞવસનના ઉદયના અભાવથી. ચક્રિદમેં અણુકાણે કેવલીના કાપના રૂપથી પ્રતેં આપ્યા ને મક્ષાદિક, તેહને પ્રાણુત્તમંતે તે કિમ મોહનીયહેતુજન્ય ? ઇમ કહિછતુ નહીં. સરજુહેતુ ને કાયાદિ વ્યાપાર તેહને મોહનીયને અવિનાશાવશ્યે કરી સરતો ને જીવ, તેહને તેહવા મોહનીય કર્મના કતાપશ્ચાથી, યુક્તિ તો આગણિ કહીસ્યે. ઇમ ન માનહ તો ચોગજન્ય જીવધાન એહ વાદીને મતે સ્થુ કારજુ ? એહને પૂછે હુતે મોહનીયની પરેં શૈલેશ્વવચ્ચાઈ ચોગનાપણિ અભાવથી ગમનજ તેહનેં જોવુ. એહતુ વિચારવું.

હિંવે જીવજાતાદિકતુ કારણુજ્ઞ ને મોહનીય, તેહનેં સત્તા અને ઉદયેં કરી યિ પ્રકારથી કારણુજ્ઞ ને પ્રાણુતિપાતાદિકનેં પશ્ચિ દિવિષપશ્ચ. તે કહે છે—તે પ્રાણુતિપાતાદિકનેં ચરિણુમ તે તે સાચગ્રીથી ઉપજવુ તે બે પ્રકારેં. કહે ‘૧ દ્રવ્યે અને ભાવે. પ્રત્યેકે પ્રાણુતિપાતની પરેં શ્વાભાવજુદિકપણિ હુહ્ ॥૫॥

હિંવે વિભાગે કરી કાર્ય-કારણુનો નિયમ કહે છે :—

દ્રવ્યે પ્રાણુતિપાતાદિકતુ ચતુ તે મોહનીયની સત્તાહુઈ, ભાવથી તેહતુ થાવુ તહ મોહનીયને ઉદયેં કુહ્.

વૃત્તિનો અર્થ—દ્રવ્યથી પ્રાણુતિપાતાદિકતુ ચાવુ આગિયો જણેં એહતુ, તે મોહનીયસત્તાપજ કુહ્, મોહનીયસત્તાવંત ને સાધ્વાદિક તેહને પ્રાણુતિપાતાદિક કુહ્. ભાવથી ચાવું તો મોહનીયનેંજ ઉદયેં કુહ્. ઉદયપ્રાપ્તમોહવંતનેંજ જીવજાતાદિક ભાવથી કુહ્. તે-ભાવથી કારણ, તે અવિરતિપ્રવચિયા કર્મજનને હેતુપણિ અસ્યયતીનેંજ માનવા. પ્રમત્તસંચતીનેં પશ્ચિ દ્રવ્યથીજ સુચંજલસાધુની પરેં, છતેં પશ્ચિ આયોગે, ધાનાદિકના અર્થવતી અપચાદે કથાવતી. તે પ્રાણુતિપાતાદિકજનિત-કર્મજનના અભા-

कञ्जति, णो संपराद्धा किरिआ कञ्जति' ति, भग० श० १८ व०.८ (सू० ६३९) वृत्तिवर्था-
 'पुरो' ति, अग्रतः, 'तुह्यो' ति, द्विधा अन्तरा-न्तरा पार्श्वतः पृष्ठतश्चेत्यर्थः । 'जुगमायाय' ति,
 जुगमात्रया दृष्टया 'पेहाय' ति, प्रेक्ष्य २, 'रीअं' ति, गमनं 'रीअमाणस्स' ति, कुर्वत इत्यर्थः ।
 पाइत्थायः 'कुण्डुहपोअय' कुण्डलस्मिन्, 'वट्टापोअय' सि, वर्तक इह पक्षिविशेषः 'कुळिग-
 च्छाए व' ति, पिपीलिकादिसदृशः, 'परिआवज्जेव्वा' ति, पर्यापयेत-भ्रियेत, एवं जाह। सत्तम-
 सय' ति, भग० सू० (सू० ६३९) नन्विहोपशान्तः कथं ज्ञातुं इति चेद् । उच्यते, एतत्सूत्रप्राप्ता-
 ण्यात्, तथाहि- 'तुह्यो' ति भगनेन छद्मस्त्रोऽवसितः, अनाममामन्तरेणान्तरान्तरा पार्श्वतः पृष्ठतश्च
 निरीक्षणसम्भवात् । ईयांपथिकीक्रियाभगनेन च छद्मस्त्रोऽपि वीतराग एव, अन्यस्यैयांपथिकीक्रियाया
 अभावात् । स च वीतरागः क्षीणमोहो न भवति, तस्य जीवभावहेतोर्मोहनीयस्य क्षीणत्वात् । क्षीण-
 मोहत्वाऽपि यदि जीवभावतोऽभविष्यत् तर्हि 'केवळी हि क्षीणचारित्रावरणत्वभिरविचारसंभत्वाद्
 अग्रतपेवित्वाच्च कदाचिदपि प्राणानामवतिपातयिष्या भवती' त्यादिहेतुहेतुमद्भावेन टीकाकारो न व्या-
 क्श्यास्त । एवं परिशेषादुपशान्तवीतरागमादायैव सूत्रस्य सविषयकत्वेन प्रामाण्यसिद्धिरिति तात्पर्यम् ।
 सत्र प्रसक्तयोगोऽपि प्रमादेरेव भवति । ते च प्रमादा अष्टधा । यदागमः—' पमाएण' ति श्रीत्यानाङ्गे
 वृत्तीयस्थानके उ० २ वृत्तिवैधा—' पमाएण' ति, प्रमादेन-अज्ञानादिना बन्धहेतुना कारणभूतेन, क्वत्तं च—
 ' पमाओ अ सुणिदेहि मणिओ अहुमेयओ । अज्ञाणं संसज्जो चेव, मिच्छाणाणं तव्वेव य
 ॥१॥ रागो दोसो मद्धमंसो, धम्ममि य अणावरो । जोगाणं दुप्पणीहाणं अट्ठहा वज्जियव्वओ '

वथी, ते अथवाहपञ्चि' संयमपरिग्रामे' अशुभवे अविरत-परिग्रामना अशावथी, अने के तेकने
 आरंभिणी क्रिया, ते तो अथवातजन्य नही, तो रस्युं प्रमाद भवे अन्य. ' सर्वे प्रभतयोग ते आरंभ '
 ओहंवा वयनयो. धम न कुहं तो आरंभिणी क्रिया भाषक प्रभतने विचारिणि' अ कुहं. तेकनु कारवु के
 अथवात तेकने' केकने' कदाचित्पञ्चाया अ. तयो आरंभिणी क्रिया प्रभतशुश्रूषानकताप निरतर अ. वली
 अहं अथवाते आरंभिणी क्रिया कुह, तह अपर अग्रभतह ह, अथवातवीतरागने' पञ्चु' आरंभिणी
 कही न्नेअ. ते तो नथी, कुह छे' ते पञ्च अथवाते' पञ्चपञ्चिअ क्रिया. के माहि' आगम—

' लापितात्मा अशुभार, अभावि' निहपासे धूसर प्रमाशु दष्टि गमन करतो ओहवाओने
 अशुभतवि' कुहं' एता वरं' कना आधक कुहिगी-हि' क्रियादिने यत्तु पामे, ते साधने संपरापयणी क्रिया
 कछप पञ्चपञ्चिणी क्रिया ? ओहवु' पूछे कुते' गौतमने' श्रीलग्नत ते कछु-सापरायिणी' नहि. तह रस्यु ?
 पञ्चपञ्चिणी. दृष्टि-विम आगवर्ध निह अभा पूहि' अने' मि' पास' युग भाग दष्टि ओहने आधवु
 कताने' पण ओह' कुहं' एतु' आधक वडने-पञ्चिनिपण कटिकादिं करणे भरणे, ओम निम सातने'
 शतके, पूछे छे—ओ सरे अथवात अ क्रिय अथयो. ओहवु' पूछे ते अथरि कछिह छे—ओ सूत्रना
 प्रमाशुपञ्चाथी. ते टोपाडे छे-निह पासे अशुभे' अशुभ अथयो. अनामोय विना अंतारातसा पासो'
 पूछे निरीक्षणना अस्' लवथी. पञ्चपञ्चिणी क्रियाने' अशुभे' अशुभपञ्च वीतरागक. अन्ततप पञ्चपञ्चिणी
 क्रियाना अशावथी. ते वीतराग क्षीयुओहने कुहं नही. केकने अथवातना हेतु मोहनीय तेकना क्षीयुपञ्चाथी.
 क्षीयुओहने' ओ' अथवात कछिह, तयो केवली तो क्षीयुचारिमावशुपञ्चाथी, निरतिचारसंयमपञ्चाथी,
 अग्रतपेविपञ्चादिथी विचारि' पञ्चु' आधपितातना कती न कुह. धम हेतु-हेतुमद्भावे टीकाकार न पमाशुत.
 धम ओहवे' वारे' रक्षाथी अथवातवीतराग अहीनअ सूत्रने सविषयकपञ्चु' प्रमाशुसिद्धि. ओ प्रमाशु'.

॥२॥ चि (सू० १६६). एवं योगशास्त्राचार्यि-प्रमादोऽज्ञानं संशयं विपर्ययं रागं द्वेषं मतिभ्रंशं योगदुःप्रणिधानतां धर्मीनादरं भगवद्विषयं इति । एते च प्रमादा अज्ञानवर्जिताः सम्प्राप्यदृष्टेरपि सम्भवन्तो यथासम्भव प्रसक्तसंयतपर्यन्तानामेव भवन्ति, न पुनरप्रमत्तानामपि, प्रमादाप्रसक्तयोः सहानवस्थानात् । तेनेहाप्रसु प्रमादेषु यौ रागद्वेषौ प्रमाद्वेषेनोपात्तौ, तौ योगानां दुःप्रणिधानताजननद्वारा आरम्भिकीक्रियाहेतू भ्राष्ट्रौ । यौ च सविपर्ययकत्वेन व्यक्तावेव भवतः, तयोश्च तथामृतयोर्जीववातं प्रति फलोपहितचोदयतया कारणत्वस्य कादाचित्कत्वेऽपि स्वरूपचोग्गमया तु उपोदस्य सार्वदिकत्वात् । एतच्च प्रमत्तानां प्रसक्तत्वान्यधातुपपत्त्येऽपि दर्शयिष्यते । यद्यपि सामान्यतया रागद्वेषाव-प्रसक्तसंयतानामपि कदाचित्फलोपहितचोदयतयाऽपि जीवधातादिहेतू भवतः, तथापि तेषां यौ न प्रमादा, यतनानिगिह्या प्रवृत्त्या सहकृतयोस्तयोरारम्भिकीक्रियाया अहेतुत्वात् । तद्वपि अनाभोगसहकृतयतनानि-शिष्टयो रागद्वेषयोर्योगानां दुःप्रणिधानताजनने सामर्थ्याभावात्, सम्बन्धीयं प्रवृत्त्या तयोस्तथासूत-सामर्थ्यस्यापहरणान् । न चैवं प्रमत्तानां सम्भवति, तेषामयतनविशिष्टयो रागद्वेषयोर्योगानामुपयतन-कत्वेनारम्भिकीक्रियाया हेतुत्वात् । अत एव प्रमत्तानां विना व्यपदाव जीवधातादिकं प्रमादसहकृतानाभो-गजन्यम् । यदगमः—‘अजयं चरमाणो अ पाणमूत्राहं हिंसरे’ इत्यादिद्वेषवैकालिकमुत्सृज्य वृत्तौ ‘अयतनया चरन् प्रमादानाभोगाभ्यां प्राणिभूतानि हिनस्तीति भगवत् । तत्र प्रमादत्वे च रागद्वेषयो-रयतनाप्रवृत्तिजन्यमेव ।

(तस्मात् प्रमादयोगेन तौ प्रमादौ न कुर्मः । ते प्रमाद आदौ प्रसारे श्री स्थानं आगमे नो याते छे. प्रमादे. प्रमाद-अज्ञानादिकं अपहेतुं नो कारकुर्ये तेषु. कठिं छे—प्रमाद ते सुखिं दे कठिं आदौ वेदं अज्ञानं संशयं मिथ्यामानं रागं द्वेषं मतिभ्रंशं योगदुःप्रणिधानं प्रमादोऽज्ञानं संशयं विपर्ययं रागं द्वेषं मतिभ्रंशं योगदुःप्रणिधानं आदौ प्रसारे वक्ष्ये. योगशास्त्राचार्ये त्रिषु पक्षि कर्म. अे प्रमाद ते अज्ञानं विना सम्प्राप्यदृष्टिनें स सवता ह्मा प्रसक्तसंयत पर्यन्तं कुर्मः, पक्षि अप्रमत्तने न कुर्मः. प्रमाद अने अप्रमत्ताने सधोते अशुभिवधाथी, ते वती. आदं प्रमादने विषे नो रागद्वेष प्रमादपक्षि कला, ते योगने दुःप्रणिधानं पक्षि निपलवतानी रीति आरंभिणी स्थाना क्ले, ते अद्विज. अने ते सविपर्यय पक्षि व्यपदाव कुर्मः, तेकला नो ते रागद्वेष तेकने अयतनं प्रति इक्षसंति योगपक्षे कारकुर्याने किं वांरि किं धावापक्षे पक्षि स्वप्न-योगपदाव तौ तेकने ते अयतनं सर्वज्ञं कलापक्षी. अे तौ अप्रमत्तपक्षि अने अप्रमत्तपक्षि तेकनी अनुपपत्तिन ओकधुं आगदि देमाहीत्ये.

अे अे सामान्यतया रागद्वेष ते अप्रमत्तने पक्षि किं वांरि इक्षसंति योगपदाव पक्षि अयतना-दिना क्ले कुर्मः, तद्वे पक्षि तेकने ते प्रमाद नही, नपक्षी कुर्मः अे प्रवृत्ति, तेषु संहिता ते रागद्वेष, तेकने आरंभिणी स्थाना अकारकुर्याथी, ते पक्षि अनाभोगे संहिता अपक्षी विशिष्ट रागद्वेषे, योगने तेकने आरंभिणी स्थाना नीपलवताने सधोते पक्षीना असावधी. सम्भवं धर्मसंमितिप्रवृत्ति ते रागद्वेषने दुःप्रणिधानपक्षीना नीपलवताने सधोते पक्षीना असावधी. सम्भवं धर्मसंमितिप्रवृत्ति ते रागद्वेषने तथामृत तथामृत आरंभिणी स्थाना क्ले, ते अद्विज. अने ते सविपर्यय पक्षि व्यपदाव कुर्मः, तेकला नो ते रागद्वेष तेकने अयतनं प्रति इक्षसंति योगपक्षे कारकुर्याने किं वांरि किं धावापक्षे पक्षि स्वप्न-योगपदाव तौ तेकने ते अयतनं सर्वज्ञं कलापक्षी. अे तौ अप्रमत्तपक्षि अने अप्रमत्तपक्षि तेकनी अनुपपत्तिन ओकधुं आगदि देमाहीत्ये.

અર્થે માત્ર—યદપિ સર્વેપામપિ સંયતાનાં જીવધાતાધાથવો દ્રવ્યત એવ મવતિ, અન્વથા અસંયતતાપત્તે । તત્ર દ્રવ્યત્વં ચ જીવધાતાદિર્જનામિપ્રાયવતોડનામોગૈવ સ્થાન્ । તત્રાપિ પ્રમત્તસંયતાનામપવાદપદાધિકારિત્વેન કદાચિદપવાદપ્રતિષેવળાવન્ધ્યાયાં સુમજ્જલસાધોરિવામોગોડપિ સ્થાન્, તદાનાં સંયતત્વં ચ જ્ઞાનાદિરજ્ઞામિપ્રાયસ્ય સંયમપરિણામઘટિતત્વાન્ । અપવાદપ્રતિષેવળારાહિત્યાવસ્થાયાં તુ અનામોગ એવાતત્ર સ્વરૂપવોગ્યતયાડડમોગજન્યત્વં ચ નિષ્કલ્પવાદુપેક્ષિતં દ્રષ્ટવ્યમ્ । અપ્રમત્તસંયતાનાં તુ અપવાદપદાનાધિકારિત્વેન ધાત્યજીવવિષયકામોગપ્રમાદયોરભાવ એવ । તદ્વ્યક્ષિકા તુ ઉપશાન્તગુણસ્થાનાં યાવન્ જીવધાતસ્ય મળિતિરેવ । અર્થાદ્ અનાયનામોગસહકૃતમવિરોપિતમોહનીયં કર્મૈવ જીવધાતાદિક પ્રતિ કારણં સમ્યક્મમ્ । અનામોગમોહનીયયોરેકતરસ્યામાવેડઅપ્રમત્તસંયતાનાં દ્રવ્યતોડયાશ્રવો ન મન્વત્યેવ, અપ્રમત્તાનામોહનીયાનામોગયોઃ સહકાર્યસહકારિભાવસમ્બન્ધેન જીવધાતાદિકં પ્રતિ કારણત્વાન્ । નન્તુ મો ! મોહનીયં તથાનુસ્માદ્દેહુઃ, ઝન્માદત્તુ મતિશ્રંશલક્ષણઃ પ્રમાદ એવ । તથા ચ સર્વોડપિ જીવધાતઃ પ્રમાદાનામોગજન્ય એવેતિ સિદ્ધૌ પ્રમાદઃ પ્રમત્તાન્તાનાં જીવધાતદેહુરિતિ વિવેકેન ધ્રનનમનુષ્કમેવેતિ ચેન્ । મૈવં, હદિવમોહનીયસ્યૈવોન્માદ્દેહુત્વાન્ । યદાગમઃ—

‘દુષિદ્દે ઝન્માદ પં૦ સં૦ જન્મલાવેસે ચેવ મોહણિઝ્ઝસ ચેવ કમ્મસ્સ હ્વણ્’ તિ શ્રીસ્થાનાજ્ઞે । ધૃત્યેકદેશો યથા—‘દુષિદ્દે ઝન્માદ’ ઇત્યાદિ । ઝન્માદો—પ્રહો—દુહિવિપ્લવ ઇત્યર્થઃ । યથાદેશો—વેવતાસિષ્ટિતત્વં, તત્વો ચઃ ચ યથાવેશ ઇત્યેકઃ, મોહનીયસ્ય—દર્શનમોહનીયાદેઃ કર્મણ હ્વયેન યઃ સોડ્ય્ય હ્વિતિ ।’

એ જ્ઞાન-જ્ઞે સર્વે સંયતીને’ જીવધાતાદિ આશ્રય, તે’ ક્રમથી જ કુર્ષ. ધ્રમ ન મ્હાનીઈ તદ્દે અસંયતપણાની અપાતિ થાઇ પતી. તિહા ક્રમપણું તે જીવધાતાદિકના વર્જનાજિપ્રવર્તને’ અનામોગેજ કુર્ષ. તિહાપણિ પ્રમત્તસંયતીને’ અપવાદપદને’ અધિકારિપણિ’ કિ વારે’ અપવાદપદની પ્રતિષેવળાવસ્થાઈ સુમંગલસાધુની પરે’ આભોગપણિ’ કુર્ષ, તિવારે’ તેહને’ સંયતપણું તે જ્ઞાનાદિકની રક્ષાના અભિપ્રાયને’ સંયતપણિસાના ઘટિતપણાથી. અપવાદસેવનાની રક્ષિતપણાની અવરુધાને’ વિષે’ તે અનામોગજ. તિહાં રચયે યોગ્યતાઈ આભોગે’ ઉપજવાપણું તે નિષ્ફલપણાથી કિયેખુ’ જાણિયુ. હિવે ધક્કા કલ્પકિં હિરૂંખવે પ્રમત્તસંયતીને ભાવહિંસા થાપી છે, તે યાગ્રિન અણુજતે પણિ રયે આભપ્રાયે’ ? તે જાણિયું અપ્રમત્તસંયતીને’ તે અપવાદપદને’ અનધિકારિપણિ હણવાયેગ્ય જે જીવ તદિપયાએ આભોગ અને પ્રમાદ તેહને અમાવજ. તેહની જજ્ઞાવનારી તદ્દે ઉપશાત-ચચરચાનક પર્વત જીવધાતાની ઉક્તિજ. અર્થથી અનામોગઈ સહિત મોહનીય-કર્મજ વિરોધરહિન જીવધાતાદિક પ્રતિ કારણ થયું, અનામોગ અને’ મોહનીય મધ્યે એકને’ અભાવઈ પણિ અપ્રમત્ત-સંયતીનઈ કન્વથાએ આશ્રય ન કુર્ષજ. અપ્રમત્તને’ મોહનીય અને અનામોગનઈ પરસ્પરે સહકારે—સહકારિ ભાવ સંજ્ઞાઈ મિત્રીનઈ જીવધાતાપ્રતિ કારણુપણાથી. પૂછે છે :—મોહનીય તદ્દે ઉન્માદનુ હેતુ, અને ઉન્માદ તદ્દે મતિશ્રંશરૂપ પ્રમાદજ. તિવારે’ તે સર્વ જીવધાત પ્રમાદ અને અનામોગ જન્મજ. એકયું સિદ્ધ છેતે હૈને પ્રમાદ તે પ્રમત્તપર્વતને જ જીવધાતાનઈ હેતુ, એકયુ વિવેકચયત એવુક્તજ. એકયું જડ તે ય યોગ. ઉદિનમોહનીયને’ ઉન્માદના હેતુપણાથી. જે માટિ’ આગમ—એ પ્રકારે’ ઉન્માદ કલ્પી તે યક્ષાત્રેષ્ટિતપણિ’ મોહનીયકર્મને’ ઉદ્ધે. ધૃતિને’ એક દેશ-જિય-ઉન્માદ તે શુદ્ધિને’ વિર્ધન, યક્ષાત્રેષ્ટ તે દેવતાધિગિરનપણું. તેથી એક દર્શનમોહનીયાદિકર્મને’ ઉદ્ધેજ તે બીજડ. જીવધાત તદ્દે ઉપશાતતાઈ કુર્ષ. તેહને’ મોહનીય તે ઉન્માદનુ હેતુ ન કુર્ષ. ઉપશાતનઈ સત્તામાત્રઈ વર્તતાપણાથી, તેહો સર્વજ. જીવધાત પ્રમાદજન્મ

જીવજાતસ્તુ ઉપશાન્તગુણસ્થાને યાવદ્ ભવતિ । તસ્ય ચ મોહનીયં નોન્માદ્દેતુઃ, ઉપશાન્તસ્ય સત્તામાત્ર-
વર્તિત્વાત્ । તેન સર્વોડપિ જીવજાતઃ પ્રમાદ્ભવ્ય ઇતિ નિયમામાત્રેન જીવજાતપ્રમાદયોઃ કાર્યકારણ-
ભાવસન્ધ્યસઃ પ્રમત્તાન્તાનામેવ, અપ્રમત્તાનાં તુ મોહનીયાનાભોગાવેતિ રહસ્યમ્ । નનુ મો ! યદેવં વદ્દિ
પ્રમત્તાનામપ્રમત્તાનાં ચ પરસ્પરં કર્મવન્દૈ વૈચિત્ર્યં કિ નિમિત્તકમ્ ? ઇતિ चेत् । उच्यते-प्रमत्तानां सर्वेषामपि
आरम्भिकीक्रिया प्रमादाद्यत्ता । प्रमादानां च वैचित्र्याद्वारम्भिकीक्रिया अपि वैचित्र्यम् । तेन तज्जन्यं च
कर्मवन्वेऽपि वैचित्र्यमेव । एवं पुष्टापुष्टालम्बनाभ्यामपवादप्रतिषेवणेनाऽपि कर्मवन्ववैचित्र्यमवसातव्यम् ।
तत्र पुष्टालम्बनं तावत् ज्ञानादिप्रतिषेवकभावस्य पर्यालोचनैव । यथा सुमङ्गलसाधोः । अपुष्टालम्बनं च
ज्ञानादिप्रतिषेवकपुरुषाद्यभावेऽपि संयमपरिणामानपायहेतोरप्रशस्तसञ्चलनकषायसोदयवन्नेन । अहो !
अयं पापात्मा सुयैव मम उपसर्गकारी, बाचा निवारितोऽपि न विरमतीत्युपदेशानहं इति पर्यालोचनैव ।
तत्र दृष्टान्तो वेक्ष्यमाणव्यतिकरो धर्मरुचिनासाऽनगारोऽनसातज्यः । तदाभूतकषायानामव्यग्रसञ्चल-
त्वापुष्टालम्बनापवादप्रतिषेवणाहेतुत्वेनैवेति गार्थार्थः ॥ ६ ॥

અથ સત્તાપિ લિજ્ઞમૂતાનિ સ્થાનાનિ દ્રવ્યભાવાપેક્ષયા કાનિ છદ્મસ્થકેવલિનોઃ સ્વરૂપપરિ-
જ્ઞાનાવ હેતવો ભવન્તીતિ વર્ણયનાહ—

॥ छडमस्थणाणहेऊ लिगाईं दवओ ण मावाओ । ज्वअंतवीअराणं वा तावं ताणि जाणाहि ॥७॥

વ્યાખ્યા—છદ્મસ્થજ્ઞાનહેતવો દ્રવ્યતઃ ક્ષાણતિપાતાદીનિ લિજ્ઞાનિ ભવન્તિ, ન, પુનર્મોહનોડપિ,

એહવા નિવનનઈ અશનઈ છરજાત અનઈ પ્રમાદ એહનઈ કાર્યકારણભાવ સંબંધ તે પ્રમત્તવતો પર્વત
તો ઇહવ. અપ્રમત્તને તો મોહનીય અને અનાભોગ્ય એ તારવઈ. પૂછે છે-એહ એહવું હઈં તહિ
પ્રમત્તનઈ અનેઈ અપ્રમત્તનઈ માહોમાહિં કર્મવંધનઈ વિષઈ વિચિત્રપણું. તે રંગે નિમિત્તઈ? એહવું એ
પૂછે તે હપરિ કહિઈ છે-પ્રમત્ત સર્વનઈ આરંભિણ ક્રિયા તે પ્રમાદને આર્થતા, પ્રમાદના તો વિચિત્ર-
પણાથી (આરંભિણ ક્રિયાનું) ક્રિયાનું પણિ વિચિત્રપણું. તેણે કરી હપરિ કર્મવંધને વિશે પશુ
વિચિત્રપણું છે. હમ પુષ્ટ અને અપુષ્ટ બાલ અને અપવાદને સેવવઈ પણિ કર્મવંધનું-વિચિત્રપણું
બાલપુ. તિહા પુષ્ટાલંબન તહિ જાનાહિના પ્રતિષેવકતા અજાવની પથથિચિત્રનાળ. બિચ સુચરજ-
સાધુને. અપુષ્ટાલંબન તહિ જાનાહિતુ પ્રતિષેવક એહવા પુષ્ટાહિતને અમાવેં પણિ સંપથપરિણામના
અર્થવતો હેતુ ને અપ્રશસ્તસ બવલનકષાય. તેહને ઉદય વરો, અહો ? એ પાપરૂપ નિરર્થક ક્રુરને
ઉપસર્ગના કરનાર, વચને વારો પણિ ન વિરમે, એવની ઉપદેહ અંગેય એહવી વિચારણા. તિહાં
દેશાત તો કહીયો સંબંધ છે નેહનો એહવો કર્મરૂપી નારો. અણુગાર અણુવો. તેહવા કષાયને
અપ્રશસ્તપણું અપુષ્ટાલંબને અપવાદ સેવવાને હેતુપણિજ. એ ગાથાનો અર્થ:-

હિવે સાતે હિંઅરૂપ ને સ્થાનક તે ક્રમસંવર્તી અપેક્ષાઈં હિં હિંઅ ? છેલ્લેસ અને પ્રેક્ષીનો
સ્વરૂપ અણુવવાને હેતુ હઈ. એહવું દેખાડતોં કહે છે:-

છમસ્થનાં જાનના હેતુ હિંઅ તે ક્રમસ્થ, પણિ સાવથી નહિ ઉપસાતવોતરાગ ચિહ્નાતો. તે અણિય:
દુરંથ:-છમસ્થનાં જાનના તે હેતુ તે ક્રમસ્થા પ્રાણાતિપાતાહિં હિંઅ હઈ. પણિ સાવથી નહો.
છમસ્થને. એ કેવલી એ છમસ્થ એહવા વિષયના જાનના હેતુ સાવલિમ તે નહઈ, છમસ્થના જાનને

છપ્પમ્મસ્યાનાં છદ્મસ્યકેવલિવિવચ્છન્નજ્ઞાનહેતવો ન ભવન્તીતર્યઃ । છદ્મસ્યજ્ઞાનાગોચરત્વેન લિંગસ્વભાવાત્ ।
લિંગં હિ છદ્મસ્યજ્ઞાનહેતવે પ્રયુજ્યતે । તત્ત્વ જ્ઞાતમેવ, નાજ્ઞાતમપિ । ,અથ તેષાં લિંગાનાં છદ્મસ્ય-
મમકાનાં ગુણસ્થાનાન્વચિકૃત્ય મર્યાદામાહ—‘સ્વસંત’ ત્તિ । ઉપશાન્તવીતરાગં ચાવત્તાવતાનિ છદ્મસ્ય-
ત્વજ્ઞાપકલિંગાનિ જાનીહિ, ઉપશાન્તવીતરાગમવાપ્ય છદ્મસ્યત્વજ્ઞાપકલિંગાનિ વપક્ષીણાનિ ભવન્તીતર્યઃ ।
તત્ત્વ ઋશ્વં મોહનીયસત્તાથા વ્યપ્તભાવાત્ । કેવલિત્વગમકાનિ લિંગાનિ વચ્યન્તે । નનુ અર્પુરિપુ પચ્છત્તુ
ગુણસ્થાનકેષુ, ચત્ત્વોડપિ ભ્રાંષા ભવન્તીતિ કર્મચન્થે મણિતમ્ । તથા ચ સિદ્ધં ક્ષીણમોહસ્યાડપિ સૂચા-
ભાષણમ્ । ‘તત્ત્વ છદ્મસ્યત્વાવબોધકં લિંગમેવ । ચલગમઃ—‘સત્તર્હિ ડાળેહિં છત્તમસ્યં જાણેજ્ઞા, તં પાળે
ઘણ્ણાહ્વા ભવતિ સુસં ઘણ્ણા ભવતિ’ इत्यादि (સ્થાનાશ્લે સુ. ૫૫૦) ઇતત્ત્વ ભવતેવ પ્રાગ્ ઉપદર્શિતમેવ ।
કર્મં તર્હિ છદ્મસ્યત્વજ્ઞાપકલિંગાનિ ઉપશાન્તવીતરાગમવાપ્યોપક્ષીણાનિ ભવન્તીતિ મળતં સમ્યગ્, પૂર્વા-
પરવિરોધાદિતિ વૈન્ । મૈવ, છદ્મસ્યજ્ઞાનાગોચરત્વેવ સૂચામાપણસ્ય લિંગત્વેનામિતત્વાત્ । તત્ત્વ દ્રવ્યતોઃ
સૂચામાર્ણ્ય ક્ષીણમોહસ્ય ન ભવતિ, ક્રોધાવિજન્મત્વાત્ । ચલગમઃ—‘સત્ત્વં મંતે ! મુસાવાયં પચ્ચવસ્સામિ
સે કોહા વા કોહા વા મયા વા હાસા વે’ इत्यादि, દ્રશ્યે ક્ષીણમોહસ્ય ચ ક્રોધાદ્યો ન ભવન્તીતિ તથાપિ
સમ્મતમ્ । યં કારણમાત્રેન દ્રવ્યતો સૂચામાર્ણ્યસામાયે સિદ્ધે સિદ્ધો ભાવતો સૂચામાર્ણ્યસામાયઃ સુચ-
રામેવ સ્માત્ । તસ્ય ચ મોહનીયોત્તરજન્મત્વાત્ । તથા ચ ક્ષીણમોહમાત્રસ્ય દ્રવ્યતો વા ભાવતો વા સૂચા-
માર્ણ્ય ન મત્ત્વેવ, કારણમાત્રાત્ । કારણમાત્રે ચ કાર્યાનુપગમે જ્ઞાનાધારોપનમપિ વ્યર્થં સ્માત્,
તદ્વિનાપિ મોક્ષપ્રાપ્તિસિદ્ધેઃ । તેન જૈનપ્રવચનપ્રામાણ્યસિદ્ધ્યર્થં કાર્યકારણવ્યવસ્થામજ્ઞો ન કાર્યઃ ।

અગ્રાચરપશુ લિંગપશુના અભાવથી. સિંગ તે હશરશના જ્ઞાનના હેતુને અર્થે પ્રયુજ્ય છે. તે તો મનુષ્ય જે
કુર્ષ, પશુ અભાવ્ય નહિ.

“ દિવે ઇદં કુણ્ણે ઉત્તુ ખલ સત્ત તટે ચુદને અર્થે જ છે. ઇમ સંજ્ઞામનાની ભાવલિંગ જ એ સાતે
મને છે. તે મિત્થા ભવિષ્યુ. ને માટે ભાવલિંગે સિંગાતર માનુ- નેછઈ. પ્રમત્તપક્ષ્યાની તે વતીને પશુ
માર્ગિને અણુભતે પશુ ભાવલિંગાથી ત્રીભ ભગવત્યામીને અધિકારી મા-એ નેછઈ. તે તો સર્વવા પ્રમત્ત
સાધુને પશુ સંભવે નહિ. ઇત્યાદિ અનેક દ્રવ્ય ઉપને છે. વતી તે સત્ત સર્વવા કુષ્ટ ભવિષ્યુ. દિવે તે
સિંગ ને હશરશપશુનાં સાપક તેને અણુસ્થાનક આસિરીને મર્થદા કહે છે. ઉપશાન્તવીતરાગ નિહાતાહ
હશરશપશુનાં અણુવનાર સિંગ ભવિષ્યુ. ઉપશાન્તવિતરાગને પામી હશરશપશુના સાપક લિંગ તે પટે ક્ષીણ
માઈ. તે ઉપશાન્તવિતરાગની સત્તાનાપશુ અભાવથી. કેવલીપશુના સાપકલિંગ કલીરુષે, પૂછે છે. આપુર્વાદિક
આદ્યથી માટી બારમા પર્થ ત અણુસાધુને વિષે આરઈ ભાષા કુંઈ. એહતુ કર્મચ વને વિષે કહ્યું છે. તિવાર
તો, સિદ્ધ થયું. ક્ષીણમેહતાઈપશુ સૂચાભાવપશુ, તે તઈ હશરશપશુનાં સાપક જ લિંગ-આણુવિતપાત્.
સૂચાભાવદિ કરવાથી હશરશ ભવિષ્યઈ એહતુ દુષ્ટેજ્ઞ કહ્યું છે. ક્રિમ તઈ હશરશપશુના સાપકલિંગ તે
ઉપશાન્તવીતરાગને પામી ઉપક્ષીણ કુંઈ, એહતુ કહેવું તે સાચુ ને પૂર્વાપરના વિરોધથી, એહતુ ને કહે તે
અ યોલિ, હશરશજ્ઞાનને વિષય એહતુ સૂચાભાવપશુ તેહનિંજ લિંગપશુ માનવથી. તે દ્રવ્યથી સૂચાભાવપશુ
તો ક્ષીણમેહનન ન કુંઈ. કોપાદિકે જનવપશુથી. સર્વ સૂચાભાવ પચ્ચઅણુ. તે સૂચાભાવ કોપથી લોભથી
ભયથી હાસથી ઇત્યાદિકે દશ ક્ષીણમેહનઈ કોપાદિકે ન કુંઈ એ તો દુજનઈ પશુ સંભત છે. ઇમ કારણનાં
અણુવઈ સૂચાભાવપશુનું દ્રવ્યથી પશુ. અપાવ સિદ્ધ થવે ભાવથી સૂચાભાવપશુના અભાવ તે અતિદિ

અથ છદ્મસ્થસંયતોનામપિ નાનાત્વાત્ પ્રકૃતે પરીક્ષણીયસ્ય છદ્મસ્થસંયતસ્ય સ્વરૂપમાહ—

॥છદ્મત્યો પુણ કેવલિકપો અપમત્તસંજઓ ખેઓ । સો વિહ સંજમજોગે ઉવત્તો સુત્તઘાણાપ ॥૮॥

ઘ્યાસ્યા—‘છદ્મત્યઃ પુનઃ’ ‘અપ્રમત્તસંયતોડપિ’ ‘કેવલિકરૂપઃ’ ‘સોડપીહ’ અન્યતરસ્ય પરીક્ષાવસરે ‘સંયમયોગે’-સંયમહેતુકાયાદિવ્યાપારે ‘અવયુક્ત’-અવયોગવાન્, કયા ? સૂત્રાન્નાયા-જિનવચનાનુસારેણ, પ્રશ્નન્યાપારે વર્તમાનો યાવચ્ચક્ષુપદ્મનિપાતમપિ યતનયા કુર્વાણ ક્લેશ્યઃ । ક્રિયાશુલ્કસ્યોક્તપ્રકારેણ પરીક્ષાયા અસમ્યયાત્ । રૂક્તસૂત્રપદ્યતિરિક્તસ્ય તુ નિદ્રાવિકથાદિપ્રમાવતસ્ક-દ્મસ્થત્વેન ‘સંયયામાવાત્ર તત્પરિજ્ઞાનાય લિજ્ઞાપેક્ષેતિ ગાથાર્થઃ ॥૮॥

અથ કેવલિનઃ સ્વરૂપપરિજ્ઞાનાય લિજ્ઞાન્યાહ—

॥વિવરીઆહં સત્તવિ કેવલિણો હુંતિ લિંગમૂઆહં । સો કેવલીવિ કેવલજુતો અહવિત્ય તદમિદ્રુહો ॥૯॥

ઘ્યાસ્યા—વિપરીતાનિ-છદ્મસ્થલક્ષણેઽયો વિલક્ષણાનિ તત્ત્રિપેચરૂપાણીત્યર્થઃ । સામ્પ્રતિ મોદ્દનીયમ્પ્રયત્નત્વેન કારણવિલક્ષણ્યાત્ કેવલિનો લિજ્ઞમૂતાનિ-કેવલિસ્વરૂપપરિજ્ઞાનાય ચિદ્દાનીત્યર્થઃ ।

દષ્ટિપ્રતિ’ પાછી સંહરે.’ પૂર્ણ’ જ મહુ પ્રસંગઈ. એ ગાથાર્થઃ—હિવે જિમ્મ યોગ છત્તઈ જિમ્મ સ્વરૂપ-યોગમત્તઈ છત્તવાત્ ભગવતી-પ્રહરકદપશાધ્યાદિકને’ વિષે વખાણ્યો. તિમ્મ કર્મપ્રચાદિકને વિષે બારમા ઝુલ્લ-કાણ્ઠા પર્વત અનાભોગ છે’ વતી. સંભાવનાદ્દ મુષાભાવજ્ઞને’ મુષાભાવજ્ઞ કરી વખાણ્યુ. ઇમ્મ ન આનઈ તો અસત્ત્વભાષા અર્થે ભાવથી વર્ણવી છે. તે તો તે કુમતીને’પણિ’ કિમ્મ ઘટે’. તે વતી સમ્પ્રદર્શિ’ વિચારી બેવું. ૭

હિવે’ છદ્મસ્થસંયતીને’ પણિ અનેકપણાથી એ સ્થલને’ વિષે’ પરીક્ષા કરવા યોગ્ય એ છદ્મસ્થ-મતી તેહનું સ્વરૂપ કહે’, છે—

છદ્મસ્થ તે કેવલિસરિયો અપ્રમત્તમતી બલિયે’, તે પણિ’ સંયમયોગને’ વિષે’ ઉપયોગવત્ સ્વભાનાઈ. રૂપ્યર્થઃ—અપ્રમત્તમતી પણિ’ કેવલી સરિયો, તે પણિ’ છહાં કુલ્લેકને’ પરીક્ષાવસરને’ વિષે’ સંયમ-યોગને વિષે—સંયમહેતુ કાયાદિવ્યાપારને વિષે ઉપયોગવત્. સ્થે’ કરી ? જિનવચનને’ અનુસારે’, પ્રશ્નસ્ત બ્યાપારને’ વિષે’ વર્તતઈ અક્ષુધી પાંપિણિને’ પાતાપણિ’ ધનનાઈ કરતો. એ અર્થઃ કિમાશ્વ-નને’ તો કહે’ પ્રશ્ન’ પરીક્ષા અસંભવથી, કહિઈ’ એ સ્વરૂપ તેથી જિન-નને’ તકે નિમ્મ-વિક્ષાદિ પ્રમાદવતને’ છદ્મસ્થપણિ’ સંયમના અભાવથી. તેહના અનુવાને’ તિંગાની અપેક્ષા નહી. ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥૯॥

હિવે કેવલીના સ્વરૂપ અનુવાને’ લિંગ કહે છે.

વિપરીત સાતે’ એ કેવલિનાં કુલ્લ લિંગજાત તે કેવલિ’પણિ’ કેવલજાને કુલ્લે અથવા છહાં તેહને અભિધુમ્.

બ્યાધ્યા—વિપરીત-છદ્મસ્થનાં ચિદ્ધથી વિલક્ષણ તે પ્રાચીનપાતાદિકનાં નિષેધ રૂપ એ અર્થઃ । સાતે એ મોહનીયને’ ક્ષયથી અ-પણિ’ કારણના વિલક્ષણપણાથી, કેવલીનાં હેતુજાત, કેવલીનાં સ્વરૂપના પગિદાનને’

‘હૃદમસ્થવીતરાગઃ કાલં સોઽન્તર્હૃદયમય મૂલ્વા । યુગપદ્ધિવિધાવરણાન્તરાયકર્મક્ષયમવાચ
॥૧॥ શાશ્વતમનન્તમાતિશયમનુપમમનુત્તરમયો નિરવજ્રોષ્ઠ । સમ્પૂર્ણમપ્રતિહૃતં સમ્પ્રાપ્તઃ કેવલં જ્ઞાનમ્’
॥૨॥’ इति प्रथमरतौ (गा० २६७, २६८) तथा ‘भाविनि भूतबद्धपचार’ इति न्यायात् प्रत्यासन्न-
भाविपर्यायस्य भूतबद्धाणन युक्तमेव । यथा गर्भस्योऽवर्हन् शक्येण भावाहृतयोः स्तुतः । एवं क्षीणमोह-
मात्रस्य हृदमस्थवीतरागस्याऽपि कश्चित्केवलीत्वव्यपदेशो न दोषावहः । किञ्च-केवलित्वगमकानि सप्तापि
लिङ्गानि मोहनीयक्षयस्तुत्यान्येष, ‘केवली हि क्षीणचारित्रावरणत्वाग्निरतिचारसंयमत्वात्प्रतिषेवित्वान्न
कदाचिदपि प्राणानामतिपातयित्वा भवती’तिवचनान् । तेन लिङ्गापेक्षया द्वयोरपि साम्यमेव । एवं च
सति यथे क्षीणमोहस्य हृदमस्थवीतरागस्य कश्चित्केवलित्वं नाभ्युपगम्यते, तर्हि क्षीणमोहे हृदमस्थ-
वीतरागे सप्तापि लिङ्गानि व्यभिचरन्ति । तत्र हेतुपु विद्यमानेषु साम्यस्य केवलित्वस्थासत्त्वात् । ननु
सो ! आक्षामन्वत्, परं केवलिनो ज्ञानादीनि पञ्च अनुचराणि भवन्ति । यदागमः—

‘કેવલિસ્સ ણં પંચ અણુત્તરા પં૦ તં૦ અણુત્તરે ણાગે ૧ અણુત્તરે દંસગે ૨ અણુત્તરે ચરિત્તે ૩
અણુત્તરે તથે ૪ અણુત્તરે વીરિયે’ ૫ ત્તિ, શ્રીસ્થાનાન્ને (સૂ. ૪૧૦) एवामि पञ्चापि केवलिन्येव वर्तमानानि
કર્મં ? કેવલિત્વગમકલિજ્ઞત્વા નોક્તાનીતિ ચેત્ । ડ્યત્તે—એત્યાં પજ્ઞાનામપિ હૃદમસ્થજ્ઞાનાગોચરત્તે-
નાનુભિતિજનકત્વાભાવાત્ ન લિજ્ઞાનિ ધમિતુમર્હન્તિ, પ્રત્યુત કેવલજ્ઞાનાવિપરિજ્ઞાનાર્થમેવ ઉક્તલિજ્ઞાનાં
પ્રજ્ઞાપનાન્ । એતેન સપ્તાપિ પ્રાણાતિપાતાદીનિ હૃદમસ્થાનાં રાગદ્વેષજનિતાનિ, તેવાં તથોઃ સત્ત્વાન્ ।

દર્શનાવસ્થુ અને અંતરાધ કર્મોના ક્ષણ પામીને શાશ્વત નિત્ય અતશરહિત અતિસશ્વત અતુલ સર્વેભુષ્ટ
અમંત સંપૂર્ણ એહલુ કેવલજ્ઞાન પામ્ભો. ‘થાનારને’ વિષે થયાની પરેજ કહણ છે એ ન્યાયથી વલી પાસે’
ને થાનાર પથપિ તેવંતને થયાની પરે કહેવું તે હુકન જ છે. જિમ મર્હંતથ એ ભગવંત દ્વિં ભાવ
અરિહંતપણિ રાખેઃ ક્રત એવ હૃદમસ્થો જાવ હડમાળી એહલે પાઠયિકે પણિ વિજઠહલડમ્માળ-
મિત્થાલિ દીસે છે. ઇમ વિવક્ષાવશે મહ તાયમો તસ્થ યુગીણ તેસિં તથા સાસપમાલે નાળમિત્થાલિ
દીસે છે. ઇમ ક્ષાયુમેહસાત્ હમસ્ય વીતરાગ તેહને પણિ કિણુકે પ્રકારે કેવલીપણિ કહણ તે ઇયમુ ઉત્પાદક
નહિ. વલી કેવલીપણુના ગચક સાતે સિગ મેહનીયક્ષપથી ઉપનાજ. કેવલી તે ક્ષાયુચારિત્રાવરણપણુથી તે
પણિ નિરતિયારસવમપણુથી તેપણિ અપ્રતિરેવિપણુથી કિવારે’ પણિ પ્રાણાતિપાતયિતા ન હુધ એહવા
વચનથી. તેણે કરી લિગની અપેક્ષાઈ મિહુ તે સામ્યજ. ઇમેક છતાં ને ક્ષાયુમેહ ને હમસ્ય
વીતરાગને’ કુણેક રપે કેવલીપણુ ન ચાનીઈ તકિ ક્ષાયુમેહ વીતરાગને’ વિષે સાતે સિગ તે વ્યક્ષિયારક. તિર્કા
હેતુ હઈ તે સામ્ય ને કેવલીપણુ તેહના અણુહતાપણુથી. પૂછે છે—રહો બીજુ’ પણિ કેવલીને પાંચ માનાલિક
તે અણુત્તર કુઈ ઉત્કૃષ્ટ યાન, ઉત્કૃષ્ટ દર્શન, ઉત્કૃષ્ટ આત્મ, ઉત્કૃષ્ટ તપ, ઉત્કૃષ્ટ વીર્ય એ કાયુગિ એ પાચે
કેવલિનકિંઈ વિષે’ વર્તતા છે. તે કિમ કેવલિપણુ જણાવવાના સિગપણુ ન કહ્યા? એહકુ? કહઈ હઈ તે
ઉપરિ કહિછે છે. તે રાખેનઈ પણિ’ હમસ્યજ્ઞાનનઈ અવિષયપણિ’ અનુમિતિ ને સામ્યજ્ઞ યાન
તેહને’ નીપબ્ધવાપણુના અભાવથી. કિંજ થાવાનઈ મેગમ ન હુઈ. સાહયુ’ કેવલજ્ઞાનાલિક જણાવવાને’
અર્થેજ ઉત્તરિ’ગને’ પ્રરૂપવાથી. એટલે’ પ્રાણાતિપાતાલિક તે હમસ્યને’ રાગદ્વેષજનિત છે. તેહને
તેક રાગદ્વેષના હતાપણુથી. કેવલીને’ રાગદ્વેષથી ઉત્પન્ન ને પ્રાણાતિપાતાલિક તેહનો નિરેષ, પણિ સર્વથા
નિરેષ નહીં. અશુની પાણિશુની નિપાતમાને જનિત ને અસંખ્યેય વાધકાવની વિરાધનાનઈ તેહને’
‘કેવલિને’ પણિ અસંખ્યપરિકારથી, એહકી પરની આશરકા પણિ કાલી. કેવલિને’ તેહલી વિરાધવાને’ કેહ

केवलिनस्तु रागोद्वयवितानां शेषां निषेधः, न पुनः सर्वथा निषेधः, वस्तु/पदयनिपातमात्रजन्यतायां असङ्ख्येष्वबाधुकायविवाधानायाः केवलिनोऽप्यशङ्क्यपतिद्वारादिति पराशरद्वयोः परत्वात् । केवलिनस्तथा-भूतविवाधानायाः काथागमऽनुकृताच्च, प्रत्युत केवलिनो बाधुकायविवाधानाया निषिद्धत्वात् । वृथोगमः 'छपि अ जीवनिक्काए पोवि ह्णे पोवि अ हणाविच्चा' इत्यादि श्रीआचारद्वयिर्निष्पन्नं प्राग् (पत्रांक ५४) उपदर्शितमेव । तथा अशङ्क्यपरिहारोऽपि केवलिनो न भवति, हेतुसंभवाभावादित्येव दर्शयित्यते । किञ्च-परकीयरागोद्वयोस्तदभावस्य च निरतिशयछद्मस्यज्ञानाऽप्योचरत्वेन तथाभूतछद्मस्यमात्रानुमितिजनकमिच्छानां विशेषणत्वासम्भवात् । सम्भवे च यो रागोद्वयान् स छद्मसभ्यः, वस्तु रागोद्वयपरहितः स केवलीति विशेषणज्ञानमात्रेण छद्मस्यकेवलिनोर्विषेकेन सम्यक् निर्णये वृत्ते प्राणातिपातादीनां तन्निषेधरूपाणां च सारतानां विशेष्यपदानां भगनमुन्मत्तप्रलयकल्पं सम्पद्येत, प्रयोजनमावात्, धर्मापदेशद्विक्रियामात्रस्यापि तथालेन समस्तसङ्ख्यामगनसायुक्ताच्च । किञ्च-अप्रसिद्धविशेषणज्ञाने हेतूनां सन्दिग्धस्वरूपासिद्धताऽपि । वस्तुवस्तु रागोद्वयपरिज्ञानार्थमेव प्राणातिपातादीनि छिद्धानि स्युः, मोहनीयसत्तामन्तरेण सद्भूतवीचघातादेस्तम्भवादित्येव दर्शयिष्यमाणत्वात् । किञ्च-सत्ताविरागोद्वयवत्त्व-छद्मस्यत्वत्रयोक्त्येव, उभयोःपि श्रद्धयोः परस्परं पर्यायवाचित्वात् । एवं रागोद्वयपरहितः-केवलिनः योऽपि मन्तव्यम् । तथा च साध्विचिन्तिते हेतौ ज्ञाते साध्यस्याप्ययदं ज्ञातत्वात्, विशेषणज्ञानमन्तरेण विविधज्ज्ञातासम्भवात् । नहि बह्विचिन्तिते ध्ये ज्ञाते बहिज्ज्ञातो भवति । तथा च प्राणातिपातादीनामिव

[illegible]

છદ્મસ્યેત્થેવલિત્થયોરપિ પ્રલક્ષત્વાપત્યા સપ્પાનામપિ ળિઙ્ગાનાં સ્વરૂપદ્વાનિરેવ, અનુમિતિજનકલ્પાભાવાત્ । કિન્ન-રાગદ્વેષયોર્જીવઘાતાદિકં પ્રતિ કારણતા તવાપિ સમ્મતા, છદ્મસ્યસંચતાનાં પ્રાણાતિપાતાદૌ તસ્યા-ત્ત્વયાયુક્તત્વાત્ । एवं च सत्यर्थात् छद्मस्यसंचतानां जीवरक्षा-सत्यभाषणादिकं रागद्वेषभावैर्जन्यं सम्पन्मम् । यतः कार्ययोः प्रतिपक्षत्वं कारणयोः प्रतिपक्षत्वेनैव स्यात् । तच्च परमते न सम्भवति । यतो यदि रागद्वेषौ सचावर्तिनौ शुद्धेते तर्हि उपशान्त्वरुणस्थानं यावत् तथोरनवरतं सद्भावेन तदभावस्याऽ-सम्भवात् । यदि चोदितौ तर्हि सूक्ष्मसम्परायगुणस्थानं यावत् तथैवावसातव्यम् । एवं केवलिनोऽपि राग-द्वेषाभासस्य जीवघातादिहेतुत्वे सिद्धं अर्थात् रागद्वेषावेव जीवरक्षादिकं प्रति हेतु भवतः । तदपि न सम्भवति, रागद्वेषाभासस्थानवरतं सद्भावात्, रागद्वेषसद्भावे च वीतरागत्वहानेऽपि । एवं छद्मस्येત્થેવલિ-નોહમયોરપિ જીવરક્ષાદિકં કથમપિ ન સિદ્ધ્યેત્, કારણાભાવાત્ । તથા ચ પ્રવચનમાત્રસ્ય વાધા ધ્યાત્ । યતઃ પ્રવચને કેવલી 'દ્વં સાવચ'મિતિ પ્રજ્ઞાચ તત્તતિષેવિતા ન ભવતિ । પ્રજ્ઞાપયતિ ચ પ્રાણાતિપાતાદિકં સાવચમેવ । અતઃ एष 'सत्त्वे पाणा सत्त्वे भूजा सत्त्वे जीवा सत्त्वे सत्ता न हंतव्या' इत्याद्युपदिष्टवान् भगवान् श्रीमहावीरः । तस्मात् विना अपवादं धातुजीवविषयकाभोगेन विधीयमानो जीवघातो रागद्वेष-जन्य इति व्यपदेशः सर्वसम्मतः । स च विना अपवादं संयतानां न भवत्येव, असंयतत्वभ्रवनमयहेतोरा-भोगस्य प्रतिवन्धकत्वात् । यत्तु सामान्यतः सत्तोदयरूपावપિ રાગદ્વેષૌ વિના અપવાદમનાભોગસહકૃતાવેવ કદાચિત્ દ્રવ્યતો જીવઘાતાદિદેતુ ભવતિ પ્રવચને પ્રતીતં, તત્તુ જીવઘાતસ્ય રાગદ્વેષજન્યત્વાસિચ્છક્કં ન ભવતિ, તત્ત્વજીવવિષયકરાગદ્વેષયોરભાવાત્ । આભોગે ચ જાતે મિથ્યાદુષ્ટત્વાદિપ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિવત્તેષ્ટ ।

તે રાગદ્વેષનઈ નિરંતર સદ્ભાવે તેના અભાવથી. અને એ છલિત માનઈ, તઈં સૂક્ષ્મસંપરપ-સુષુપ્ત્યાન-તાઈ રાગદ્વેષ હતે તે ઇવરક્ષાદિકના અભાવથી. એહુ બલિયુ. ઇમ કેવલીને પલિ રાગદ્વેષાભાવનઈ ઇવધાતાદિનુ હેતુ પલિ સિદ્ધ થઈ, અર્થાત્પિ રાગદ્વેષ-જ ઇવરક્ષાદિક અતિ હેતુ કુઈ તે પલિ ન સહાવધ-રાગદ્વેષના અભાવને તેહને નિરંતર સદ્ભાવથી. રાગદ્વેષને સદ્ભાવે ધીતરાગની હનીતીથી વધી. ઇમ તલિ હમ્મસ્ય અને કેવલી એ બિહુને ઇવરક્ષાદિક કિમે સિદ્ધ ન કુઈ. કારણુના અભાવથી. તિચારે તે પ્રવચનમાત્રની પાધા કુઈ. જે માટે પ્રવચનને વિષઈ કેવલી 'એ સાવચ એહુ' કહીને તેહને સેવનાર ન કુઈ' પ્રથમે પલિ પ્રાણાતિપાતાદિક તે સાવચ, એતલાજયતી સર્વ પ્રાણુ-દિદિયાદિક સર્વતર સર્વે દિવિ અપરછન તે ન હેલિયા. એહુ કહેતો કુઓ. ભગવંત શ્રી મહાવીર. તે માટે હંતબ્બછનવિષયક જે આભોગ તેલિ સહિત જે તદિષયી આ રાગદ્વેષ તેલિ નીપબ્બીતો જે ઇવધાતા તે રાગદ્વેષજન્ય. એહવા બોલ તે સર્વને સમત છે. તે તો અપવાદવિના સંવત્તીને ન કુઈ જ, અધ્યતપણા યાવાત્ જે ભય, તેહનો હેતુ જે આભોગ, તેહને પ્રતિવધકપણાથી. જે તો સામાન્યથી સત્તા અને ઉદયથય પલિ રાગદ્વેષ તે વિનાપવાદ-અનાભોગઈ સહકૃતભ કિચારેકિ સ્વથી ઇવધાતાના હેતુ કુઈ. એહુ પ્રવચનનઈ વિષઈ પ્રસિદ્ધ હઈ. તે તો ઇવધાતાને રાગદ્વેષે જન્યપણુનુ યાપક ન કુઈ. તે ઇવધિયથી આ રાગદ્વેષના અભાવથી. અને આભોગ થઈ કુટે મિથ્યાદુષ્ટતાદિ પ્રાયમિચતની અતિપતિથી. વધી કેવલી તલિ કીણ છે રાગદ્વેષ અનેઅનાભોગ જેહને એહવા હુતો ડિમ સ્વથી ઇવધાતાદિકને વિષે પ્રવત્તઈ? કારણુના અભાવથી. એહુ વિચારકું.

દિવે કુલે ભમ્મપ્પભ સ્વથી ઇવધાતાદિકે તે દુધયુ નહીં. કેવલીને ઇવધાન સ્વથી. તે પલિ દુધયુ. એ વચન જ દુધયુકેપ કત્તાદિક જનનતની પરે કહે છે. તે તો બુદ્ધાભ અવપરેષે તદ્વ

કેવલી તુ ક્ષીણરાગદ્વેષનામોઃ કથં દ્રવ્યતોડપિ જીવધાતાવિષુ પ્રવર્તેતે ! કારણમાધારિતિ પર્યાલોચ્યમ્ !
કિન્ન-હૃદયમથસંયતાના ચો વલીવાદિવિષયકામોગો વિના અપવાદં જીવરક્ષાદિદેતુઃ કસ્યૈવ સૌવધાતહેતુ-
ત્વેન પરિણતૌ કેવલિતો જીવરક્ષાદિકં કથમપિ ન ઇતેત્, તત્કારણસ્ય વૈપરીત્યેન પરિણમનાત્ । અતઃ એવ-

‘અમિદં ગ્ળહુ હૌદ્ જગુ વાઈ સીચલુ તિમ્હુ ! જો પુણ અમિદં સીચસા તસુ ગ્ળહુત્તુ કિન્હુ
॥૧૧॥ દ્વલપર્વંશ્યામ્ । તથા અન્નત્રાડપિ-’ અમૃતં યસ્ય વિપાચતિ તસ્ય ચિકિત્સા કથં કિયતે ? ’ इत्यादि ।
કિન્ન-સત્તોદયત્તિત્વમાત્રેણ વ્યક્ત્યા નિર્વિષયકાવપિ રાગદ્વેષૌ યદિ જીવધાતાદિકં પ્રતિ રાગદ્વેષજન્યોઽયં
જીવધાતુ इति व्यवहारहेतुत्वेन हेतू भवतस्तर्हि ज्ञानाधारापचनक्रियामात्रं प्रति तौ कारणत्वेन वक्तव्यौ
स्याताम् । एवं ज्ञानादीनामपि जीवधतादिकं प्रति कारणत्वं प्रसज्येत, तेषामपि सत्तोदयवर्तित्वेन विद्य-
मानत्वात्, तस्मात् तथाभणनमत्रानुमूलकमेव । ततु भो ! आस्तामन्यत्, परं ‘जीवेण मते । सया
समिधे एअइ’ इत्यादिभगवतीवचनेन स्वल्पयापेजनादિકियथा आरम्भाद्युपेक्षितानि । अस्मि च केवल-
नोऽपेक्षनादिक्रिया, अतस्तस्याऽपि जीवविराधना भवत्येवैवस्याकं यतिरिति चेत् । यैवं, इह आरम्भादि-
शत्रुसङ्केतानां योगानामेवामिधानान् । एतच्चब्राह्मे ग्रन्थसम्पत्त्या वगलीकरिष्यते । अन्वया ‘तद्य णं
जे ते अपमत्तसंजया ते णं णो आचारंमा णो परारंमा णो तदुभयारंमा अणारंमा’ इत्यादिभग-
वतीवचनेनैव आस्तां કેવલી, અપ્રમત્તસંયતમાત્રસ્વારંભાધાતાભ્યુપગમે પરસ્પ મહત્તિ સક્રુદે પતવં સ્થાન,
પરસ્પરં વિરોધેન કાન્દિશીકલાન્ । તસ્માદિદં નિર્વેચયુરે આરંભાદ્યોઽનુમયોગજન્યજીવધાતાપિ-

મુખી વ્યાપારાનુલં સંભારિયુ, અર્થિ કુ તે પ્રાથમિકતનુ પડિયજયુ ધત્વાદિકં અનેક દુષણ ઉપજે છે. વલી
ઉપેક્ષિત કરયુ. વલી ઉપસંયતીને’ ને છત્રાદિકંવપચક આભેગ, તે વિનાપવાદ છત્રસ્થ દિષ્ટુ’ હેતુ
અને તેહને’ છત્રધાતાહેતુ પાન્ધુમતે કેવલીને’ છત્રસ્થાદિક દિષે’ ન કુછં. તેહના કારણને’ વિપરીતપણે
પરિણુમવાથી. એતલાજવતી ‘અગ્નિ ઉષ્ણ કુષ્ઠ’ જગત્ અને વાહેઈ’ શીતલ તિમ પશ્ચિ એઅગ્નિ સીતલ
તેહને ઉષ્ણપશ્ચિ દિશ કુષ્ઠ’ ? એ અપચ શીતપામખમે છપ્. અશ્વત એહને વિપનીપરે આચરે’ તેહને’
વૈદ્યક’ સી દીનિ’કરીને. ” ઇત્યાદિ વિચારિયુ. વલી સત્તા અને ઉદયપર્તિ પશ્ચામને વ્યક્તિ નિર્વિષયકપશ્ચિ
અગ્રદેષ જઈ છત્રધાતાદિક પ્રતિ ગગ્રહેષે જન્મ એ છત્રધત એહયુ વ્યવહારહેતુ પશ્ચિ હેતુ કુષ્ઠ. તઈ
જ્ઞાનાધારાધન દિષ્યમાન પ્રતિ તે રાગદ્વેષ કરણપશ્ચિ કહેવા યોગ્ય કુષ્ઠ, ધ્ય છત્રધાતાદિક પ્રતિ જ્ઞાનાદિકને
પશ્ચિ કારણપશ્ચિ કુષ્ઠ. તેહને પશ્ચિ સત્તા અને ઉદયવર્તિ’ પશ્ચિ કરી વિષમાનપણથી. તે માટિ’ તિમ કહેતું
તે અગ્નન મુક્કજ અર્થિયુ, પૂછે છે-રહે બીજુ. પશ્ચિ ‘છત્ર ભગવંત ! હામે’ ઇત્યાદિ ભગવતીને’ વચને’
જાણપ’ એજ્ઞાનાદિક્રિયાધ આરંભાદિક કલા, અને કેવલીને’ પશ્ચિ એજ્ઞાનાદિક્રિયા છે, એ કારણવતી તેહને’
પશ્ચિ છત્રવિરાધના કુષ્ઠજ, એકરી અમ્હારી છે’ સતિ, એહતું જઈ કહિયે તિમ ન ચોલે, ખર્કા આરંભાદિકછત્ર
આરંભાદિકહેતુ તે જોગ, તેહના અસિધાનથી, એવકે આપર્થિ’ મંથસમર્પિત વ્યક્રા કરીતપઈ, ધમ ન
આપર્થિ’ તો તર્કિ-

‘એ’ અપ્રમત્તવતી તે આરંભારંભી નહીં. પશારંભી નહીં, તે ગિહુના આરંભી નહીં, તઈ સ્થુ ?
અનાદંભી’ ઇત્યાદિ ભગવતીને’ વચનથી. તઈક કેવલી, અપ્રમત્તસંયતમાત્રે’ આરંભાદિક્રિયા આશય માનવે,
પરને’ મહાસંકર્ષ’ વિષે પડયુ ચાહ. માહોમાર્કિ’ વિરોધે કરી સમીતપણથી, તે માટિ’ એ નિર્વેચયુરે’ આરંભ-
હૃદય તે અશુભયે જે જન્મ ને છત્રધાત, તેહના કહેનાં, નિર્કા અશુભપશ્ચિ’ પશ્ચિ યોગયુ, કેવલ જન્યુજા

[illegible][illegible][illegible]

इति चेत् । उच्यते-यस्य यद्वर्तमानत्वेन विवक्षितकार्यं प्रति कारणता, तस्य तद्वर्तमानत्वेनैव फलवत्तया फलोपहितयोग्यता । अन्यथा तु स्वरूपयोग्यतैव, सत्यपि तस्य कारणत्वे तद्विपरसकलकारणरहितत्वेन विवक्षितकार्यजनकत्वात् । परं स्वरूपयोग्यता एकस्मिन्नापि कारणे सजातीयविजातीयानेकशुभाशुभकार्याणां नानाप्रकाराः आधाराधेयभावसम्यग्त्वेन (सहजावाः) कारणसमानकालीनाः । फलोपहितयोग्यतास्तु स्वरूपयोग्यताजनिता अपि कदाचित्स्थिति एव, तद्विपरसकलकारणसामग्र्याः कदाचित्कालात् । यच्च कदाचित्कालं, तत् केषाञ्चित् कारणानां कदाचिदपि न भवत्येव । तेन फलोपहितयोग्यताः केषाञ्चित्कारणानां सम्भवन्त्योऽपि कदाचित्स्थिति एव भवत्येव । अत एव केवलिनो योगाः अशुभकार्यमात्रं प्रति सर्वकारं स्वरूपयोग्यतामात्रं एव भवन्ति । न पुनः कदाचिदपि फलोपहितयोग्यताभाजोऽपि, अशुभकार्यमात्रस्य कारणानां क्षान्तावरणीयादिधातुकर्मणामाभावेन तद्विपरसकलकारणसाहित्याभावात् । शुभकार्याणां तु यथा-सम्भवं कदाचित्फलोपहिता योग्यताऽपि स्यात् धात्विकर्माभावस्यापि कारणत्वेन तथैव कदाचित् (कालादि) तद्विपरसकलकारणसाहित्यस्य सम्भवादिति न कश्चिद्विरोधः । ननु भोः ! गंगाए पाविष्ये गङ्गे । इत्यादि-ध्यातुकिरोपलक्षितः श्रीआवश्यकलियुक्तिकारोक्तो धर्ममन्त्रिनामानगारो विना अपवादं नाविकारिपक्षेन्द्रिय-जीवन्त्यापादकः कथं मयत ? इति चेत् । सर्वं, अपवादस्वरूपस्य सम्भवपरिजानेन स्याभाषितम् । यतोऽपवादस्यावत्सावयत्वेन प्रतिपिदस्य साध्वनप्रतिपेक्षाः । तत्रालम्बनं तावद् द्वेया-पुष्टालम्बन-पुष्टालम्बनं च । तत्र पुष्टालम्बनेनापवादप्रतिपेक्षां हि (तावत्) शक्यमावहेतुकमानादिहानेः प्रतिकल्पं

अनालोभे न-म-म, तिसारे अनालोभे ते पक्षिं तेहने विवक्षानपक्ष्याधी, जेतलाभवती अग्रभतनी परि-
असतानी पक्षिं योगने शुभपक्षिं करी आत्मासंभक्तपक्षिं नथी, पक्षे छे-स्वप्रयोग्यता अन्ये क्षेत्रपक्षित-योग्यता
अ-निं अन्ये स्थे भेदः । अक्षुं भेदे ते छपरिं क्षिप्रं छे, तेहने मने पक्षुता पक्षिं करी क्षिप्रसत क्षिप्रं प्रति
अक्षुपक्ष्याधे तेहने तन्मध्यमपक्षिं न कक्षपक्षिं क्षेत्रपक्षित-योग्यता, छम नक्षिं तिसारे स्वप्रयोग्यता न,
छते पक्षिं तेहने अक्षुपक्षिं ते अक्षुपक्षिं जीव सक्षप्रक्षुने रक्षितपक्षिं करी वाञ्छितक्षिप्रं
अक्षुपक्ष्याधी, पक्षिं स्वप्रवे अक्षुपक्ष्याधे ते अक्षे पक्षिं अक्षुपक्षिं विपक्षि सक्षप्रवे अन्ये विपक्षीय के
अनेक शुभाशुभक्षिप्रं तेहने नानाप्रकारस्व आधाराधेयभावसंभवे अक्षुपक्ष्याधे अक्षुपक्ष्याधे, क्षेत्रपक्षित-
योग्यता तक्षि स्वप्रयोग्यताधे अनित पक्षिं क्षिप्ररेडिं यक्ष न, तेषां अन्यसक्षप्रक्षु सक्षिप्रक्षुने
क्षिप्रक्षिप्रपक्ष्याधी, अनित के क्षिप्रक्षिप्र ते क्षेत्रपक्षिं अक्षुपक्षिं क्षिप्ररेडिं न क्षिप्रं पक्षिं, ते पक्षिं क्षेत्रपक्षित-
योग्यता ते क्षेत्रपक्षिं अक्षुपक्षिं स्वप्रयोग्यताधे अक्षुपक्ष्याधे क्षिप्रं, पक्षिं क्षिप्रं स्वप्रयोग्यताधे अक्षुपक्ष्याधे
योग ते अक्षुपक्ष्याधे अक्षुपक्षिं स्वप्रयोग्यताधे अक्षुपक्ष्याधे क्षिप्रं, पक्षिं क्षिप्रं स्वप्रयोग्यताधे अक्षुपक्ष्याधे
न क्षिप्रं, अक्षुपक्ष्याधे अक्षुपक्षिं अक्षुपक्ष्याधे अक्षुपक्ष्याधे क्षिप्रं, पक्षिं क्षिप्रं स्वप्रयोग्यताधे अक्षुपक्ष्याधे
क्षिप्रपक्ष्याधे अक्षुपक्ष्याधे, शुभाशुभक्षिप्रं तक्षि यथासंभवे क्षिप्ररेडिं स्वप्रयोग्यताधे पक्षिं क्षिप्रं, क्षिप्रं क्षिप्रं
अक्षुपक्ष्याधे पक्षिं अक्षुपक्ष्याधे क्षिप्रं क्षिप्ररेडिं ते विना सक्षप्रक्षुक्षिप्रपक्ष्याधे अक्षुपक्ष्याधे, जेतनी क्षिप्रं
निशेष नथी.

पक्षे छे-गंगा नक्षिप्रं नक्षिप्रं, क्षिप्रं सक्षप्रक्षु अक्षुपक्ष्याधे क्षिप्रं क्षिप्रं
क्षिप्रं क्षिप्रं नक्षिप्रं नक्षिप्रं, ते अक्षुपक्ष्याधे विना नक्षिप्रक्षिप्रक्षिप्रं नक्षिप्रं क्षिप्रं क्षिप्रं
क्षिप्रं, अक्षुपक्ष्याधे अक्षुपक्ष्याधे अक्षुपक्ष्याधे क्षिप्रं, पक्षिं क्षिप्रं स्वप्रयोग्यताधे अक्षुपक्ष्याधे
क्षिप्रं क्षिप्रं क्षिप्रं क्षिप्रं, तक्षि अक्षुपक्ष्याधे अक्षुपक्ष्याधे अक्षुपक्ष्याधे अक्षुपक्ष्याधे

કિમ્ ? હિતિ પર્યોલોચનવૈષ્ઠ્ય મથતિ । યથા વિમલવાહનરાજ્યાપાદનં સુમન્નુલસાધોઃ । અપુષ્ટાલમ્બનેન ચ શક્તિસદ્ભાવેઽપિ અહો ! અયં પાપાત્મા દુહો સુષૈવ મમોપસર્ગકારીતિજુદ્ધયૈવાપવાદપ્રતિષેવળમ્ । યથા નાવિકાદિગ્યાપાદનં ધર્મત્તૈવૈરિતિ । સૂક્ષ્મદ્રશા પર્યોલોચનાર્થાં તુ નાવિકાસિદ્ધયોગ્યાપાદનં પુષ્ટાલમ્બનેનૈવ, તત્ક્રોતોપસર્ગસ્ય જ્ઞાનાદિદ્વાનિદ્વૈતુલ્યાત્ । તેન કચિત્ પુષ્ટાલમ્બનં કચિત્પુષ્ટાલમ્બનં ચ । નં પુનઃ તન્નિરાલમ્બનં, યેનાપવાદમામાઃ સ્યાત્ । તન્નાલમ્બનસ્યાપુષ્ટત્વં ધર્મત્તૈવૈનાદિદ્વાનિપ્રતિવન્ધકશક્તિસદ્ભાવૈનાવાસાતઽવ્યમ્ । પરમપુષ્ટાલમ્બનપ્રતિષેવિળક્ષવામૂતો જીવધાતઃ સંયમપરિપામાનપામદ્વૈતુલ્લેન સઽન્વલનકષાયજન્યોઽવ્ય-પ્રજ્ઞસકષાયજન્યો મન્વત્યઃ । અપ્રજ્ઞસકષાયસુ સાધૂનામનુચિત એવ । અત એવ તદ્વન્ધક્ષકામગમવચનં યથા-

‘કિં જ્ઞેયો કદુવરં જં મુદ્ધો જ્ઞાનુર્ગમિ અન્નિદિઓ । જ્ઞાનુસ્સ તસ્સ રુસસં ન અપ્પો દુપ્પક્કસસં’

॥૧॥ તિ જ્ઞાં નિં વચનં ધર્મરૂચિનનગારમુદ્ધિરૈવોક્તમ્ । અન્યથા એવંવિવચનાનુપપતિઃ પ્રસજ્યેત । એવં સમ્યગ્વિચારે ક્રિયમાણે છદ્મસસ્યસંયતાનાં જીવધાતો વ્યવહારતો ન રાગદ્વેષજન્યો, ન વા કેવલિનસ-વધાવજન્યા, કષાયામાવસ્ય જીવધાતં પ્રજ્ઞકારણત્વાદિતિ સિદ્ધમ્ । કિન્ન-કેવલિનો રાગદ્વેષાશયેઽવ્ય-શન્યપરિહારેણ યદિ છદ્મસત્યત્વજ્ઞાપકસ્તિદ્વાનિ મથેયુઃ, તદ્દિં જીવધાતાદિકમધિક્તસ્ય છદ્મસત્યકેવલિનોક્તૌ-લ્લેઽપિ છદ્મસત્યસંવતાનામશ્વકયપરિહારો ધાત્વજીવવિવિધકાનાંમોગજન્યઃ । આમોગસ્તુ તેપામશ્વન્યપરિ-હારસ્ય પ્રતિવન્ધકત્વેન જીવરજ્ઞાદિદ્વૈતુઃ । કેવલિનસુ ધાત્વજીવવિવિધક આમોગ એવાશ્વન્યપરિહારવિશ્વવધારા જીવધાતાદિદ્વૈતુઃ, શેષાશ્વેવસ્તુનામિવાશ્વન્યપરિહારસ્યાઽવ્યવચ્યમાતિત્વેન પરિજ્ઞાનાદિતિ વિશેષઃ । સ ચ

તિહાં પુષ્ટ આલંબને અપવાદનું સેવનું, એ શક્તિનો અભાવ તત્ત્વસિતક ને જ્ઞાનાદિકની હાનિ તેહનું પ્રતિબંધક સ્થું ? એહની વિચારણાઈ કુઈ । જિમ વિમલસાહનરાજનું હનન સુમંજસ સાધુને’ અપુષ્ટાલંબને’ તઈ શક્તિ ઇતે’ પશ્ચિ જ્ઞાનાદિકાનિને અભાવે’ પશ્ચિ અહો ! એ પાપરૂપ દુષ્ટ ત્રિધાજ સુઝને ઉપસર્ગ’ કરતાં એ જુદિજ અપવાદનું’ સેવનું’ જિમ નાવિકાદિકનું’ હજુનું ધર્મજ્ઞાને’ સૂક્ષ્મજુદ્ધિ’ પયસિત્યનાઈ તઈ નાવિક અને’ સિંહનું’ હજુનું’ તે પુષ્ટાલંબને’ તેહના કયા ઉપસર્ગને’ જ્ઞાનાદિકાનિના હેતુજણાથી, તે વતી કિન્નકિં પુષ્ટાલંબન કિન્નકિં અપુષ્ટાલંબન, પશ્ચિ તે નિરાલંબન નહીં એજિ અપવાદનો અભાવ કુઈ. તિહાં આલંબનને’ અપુષ્ટપક્ષ’ તે ધર્મજ્ઞાને’ જ્ઞાનાદિકની હાનિની પ્રતિબંધક ને શક્તિ તેહને’ સદ્ભાવેજ અજિષ્ટુ’ પશ્ચિ અપુષ્ટઆલંબન સેવનારને’ તેહવેઈ ને અવધાત સંયમ-પરિણામનજ અજુઅવાનજ’ હેતુ’ પશ્ચિ’ કરી સંનવન કયાથે જીવનો પશ્ચિ અપ્રસરત કયાથે જીવનો આનિથો. અપ્રસરત કયાથે તો સાધુનજ’ અધુકત જ છે. એતલાજ વતી તેને’ જણાવનાઈ છે. અપ્રસરત-કયાથનું આગમનું વચન જિમ ‘સ્થું’ એથી કષ્ટર ને સૂક્ષ્મજાઈ આજ્ઞેયો હુંતો સ્તંભાનજ’ રીસ કરજ’, પશ્ચિ પેતાના અસાવધાનજણાનજ’ નહીં’ એ વચન તે ધર્મજ્ઞાને અન્યાર ઉદ્દેશીનજ જ કદિઈ. બીજજ પ્રકારજ એહવા વચનની અસુઝતા જાઈ. ઈમ સમગ્ર વિચાર કરતઈ. ઇધરજ સંધાનજ અવધાત તે અવધારથી રામદેવજન નહીં, અનઈ કેવલીનજ’ પશ્ચિ કયાથને’ અભાવે જન ઇવ નહીં. કયાથના અભાવનજ અવધાત પ્રતજ અકારજપણાથી. એહજુ સિદ્ધ થયું. વલી કેવલીને’ રાગદ્વેષને’ અભાવે’ પશ્ચિ’ અશક્યપરીકારે’ કરી જડે ઇધરજપણાનાં રાપક ને વિંચ તે હજૂ, તઈ અવધાત ઉદ્દેશીને’ ઇધરજ અને’ કેવલીને, સરિખાઈ પશ્ચિ ઇધરજસંવતને અશક્યપરિકાર તે હંતવ્યઅવિષયજો ને આનંદોજ તેજુ’ જન-આનોજ તો તેહને’ અશક્યપરિકારને’ પ્રતિબંધક પશ્ચિ’ કરી અવધાનું’ હેતુ’. કેવલીને’ તો કાલ અવિષયજો આનોજ તેહજ અશક્યપરિકારને! નિશ્ચ તે વિચારે કરી અવધાતાદિકનું’ હેતુ. યાકતાં

चेत् । सत्यं, तर्हि केवलिनो जीवधातादिकं कथमपि न सिद्धयेत् । 'केवली ओ इयं सावज्जंति पञ्चवेत्ता पडिसेविता इवइ, जहावाई तहाकारी आवि इवइ' इत्याद्यामेन बाधितत्वात् । इत्यु-
क्तोऽपि जीवधातादेः सावद्यत्वं च तद्विषयकप्रत्याख्यानानुपपत्त्या निश्चयतः कर्मवन्त्यहेतुत्वाभावेऽपि
व्यवहारतः प्रायश्चित्तप्रतिपत्त्यनुपपत्त्या च प्रतीतमेव । किञ्च-केवलिनो रागाद्वेषाभावेऽव्यवदयभाविन्तेन
प्राणातिपातादीनि सप्तापि स्थानानि भवन्तीति वचनं केवली यथावाही तथाकर्ता भवतीति मणता
भवतैवोन्मत्तप्रलपकल्पमुद्घोषितम्, एकान्तसत्यबाधितः कृतप्रतिज्ञाभङ्गस्यात्यन्तासत्त्वात् । तस्माद्
यद्वीकारेण छद्मस्थत्वज्ञापकलिङ्गेषु कदाचिदिति विशेषणमुपातं तत्सप्तानामपि लिङ्गानां स्वरूपा-
सिद्ध्यनिवारणार्थम् । यच्च केवलित्वज्ञापकलिङ्गेषु 'कदाचिदपि' इतिसन्द्वयात्मकं विशिष्टं विशेषणं
तत् छद्मस्थसाधौ व्यभिचारवारणार्थमेव ।

अयं भावः—विप्रतिपन्नः साधुः छद्मस्थो जीवधातकत्वात् अनृतभाषकत्वादित्यादिप्रयोगेषु
प्राणातिपातादीनि सप्तापि लिङ्गानि छद्मस्थसाधौ न भवन्ति, सर्वकालमनवरतं जीवधातादौ प्रवर्तमानस्य
संयतस्यासंयतस्य वा असम्भवात् । व्याधादेरपि सिद्धे प्रयोजने भोजनादेरिव ततो मित्रुत्तरभ्यस्तिस्रस्तात् ।
तेन सामान्यतः प्राणातिपातादिकं छद्मस्थसाधौ नास्त्येवेति स्वरूपासिद्धिः । तन्निवारणं च कदाचिदिति
विशेषणेन सम्पन्नम् । तथा केवलित्वज्ञापकलिङ्गानि छद्मस्थसाधौ व्यभिचरन्ति, कदाचित्प्राणातिपाता-
दभावावस्थायां हेतुषु विद्यमानेषु केवलित्वाभावात्, कदाचिज्जीवधातादिनियेष्यत्वोपवर्गव्यतिरिक्तत्वात् ।
तन्निवारणार्थं कदाचिदपीति विशिष्टं विशेषणम् । तेन विशिष्टविशेषणविशिष्टानि लिङ्गानि छद्मस्थसाधौ

न लभ्युः । ओळुं ओ कडिरे, ते सत्य, नहि तो डेवलीने अवधातादिके हिमे सिद्ध न थाई. डेवली ओ
सावध ओळुं कडिं प्रतयेने नही. ओळुं ओये तेळुं पावे धर्मादिके व्यायथ माधितपण्याथी,
द्वयथी ओ अवधातादिकेने सावधपणुं तो पन्थपण्याथीनी अन्वया अमुकता थाई वती. निवयथी
कर्मणधेतुपणुने अशावे पणु व्यवहारथी आयस्थिततुं पडियणुं तेहनी अमुकता वली प्रसिद्ध.

अतएव मङ्गली व्यापादक साधुने वारंवार ह्येव 'संभाधुं'. हिने कुलुं कळुं अल कळे ओ ने.

डेवलीने पणुं द्वयथी उषकरणु ते परिग्रह किम दोष नाई तिम द्वयथी प्राणुतिपातादिके पणुं
दोष नही. त भित्वा लणुपु. कर्मकारि धर्मेपकरणुनधं द्वयथी परिग्रह कडये छप,
अपरिग्राहिज्ञा सुसेचि धर्मादिके भाष्यालाभाये लणुपु. संभति ने विषे पणु धर्मेपकरणु ते
परिग्रह नयेथो छ. अने ग्रंथतरालिमाय समज्या विना यथा तथा कडिछ तो ओडेवलीने. भोग
भान्यो न्नेधध, ते विचारणु वली 'द्वयप्रवधादिके ते निंदाविषय नाई' ओ विषयने ते पणु
पुनोक्ति युक्ति स्थित्या लणुपु. वण्ण डेवलीने 'रागद्वेषने' अशावे पणु अन्वयभावि पणु प्राणुति-
पातादिके साते स्थानक कुछ. ओळुं वचन ते 'डेवली नेळुं ओये तेळुं पावे' ओळुं कळे ते
तेज छेनतप्रधाप सरीध' सुभतव्य, ओहाते सत्यवादीने कडी प्रतवाना लंभनह अत्यंत
असत्यपण्याथी. ते मां ने दीक्षादरे छसत्यपण्याना यापक विगने विषे डिवादेरे ने ओळुं
विशेषणु ने अणु ते साते दिगने रंजपासिद्धि-ने पक्षने विषे हेतु न कुछ, ते वारवाने, अर्थे.
अने ने डेवलीपण्याना यापक विगने विषे डिवादेरे 'पणु' ओळुं अन्वयव्य विशिष्टविशेषणु
ते छसत्यसाधुनधं विषे ने वरु साधील तेहनी असाव किळा कुछ तिकां हेतु वते ते व्यभिचारने

મેઘોવસાતળ્યમ્ । અન્યથા છદ્મસ્થત્વજ્ઞાપકલિજ્ઞાનાં મધ્યે પદ્મમસ્થાને પૂજાસંસ્કારાવિસદ્ભાવે છદ્મસ્થસંવેતાનાં યથા રાગદ્વેષજન્યં હર્ષકારિત્વં, ન તથા કેવલિનઃ, કિન્તુ રાગદ્વેષામાંવજન્યં ચક્રત્યં સ્યાત્ । તથા સાતમે સ્થાને છદ્મસ્થો રાગદ્વેષાભ્યાં યથાવાદી તથાકર્તા ન ભવતિ । કેવલી તુ રાગદ્વેષાભાવેન યથાવાદી તથાકર્તા ન ભવતીતિ મળતા અર્થાત્ કેવલી તુ રાગદ્વેષાભ્યાં યથાવાદી તથાકર્તા ભવતીતિ મળિતમ્ । एवं च असङ्गतकल्पनं कीदृशस्य प्रवचनाभिज्ञस्य युक्तमिति पर्यालोच्यम् । અર્થ છદ્મસ્થો રાગદ્વેષવેદોન કદાચિદ્ધયાવાદી તથાકર્તા ન ભવતિ, કેવલી તુ રાગદ્વેષાભાવેન યથાવાદી તથાકર્તા ભવતીત્યંકાર્ક મવિરિતિ' ચેત્ । સત્યં, દ્રષ્ટાપતેઃ । પરં તથામૂવોડપિ કેવલીં કિં સર્વ-કાર્ક કદાચિદ્ધા ? । આચે, જનવચાનિ વહપિ સ્થાનાનિ સર્વકાર્ક તથામૂતાન્વેષ' ભવન્તુ । તથા ચ રાગદ્વેષમન્તરેણાપિ કેવલિનઃ કદાચિદ્વચ્યમાવિત્વેન જીવવાતાનિકં ભવતીતિ પરોક્તં વચનં દ્વાત-ઽઙ્ગસ્ત્રેષવ સમ્પન્નમ્ । ત્રિતીયે અર્થાત્ કેવલી કદાચિદ્ધયાવાદી તથાકારી ન ભવતીત્યજ્ઞાનિદાનમનન્ય-ગત્યા છદ્મસ્થસંવેતાવામિદ્ર કેવલિનોડપિ રાગદ્વેષાવેવ, તુલ્યકાર્યે કારણવૈભવ્યાસમ્ભવાત્ । તસ્માન્નિ-જમતિકલ્પનમકિન્નિક્કલ્પસેવેતિ તાત્પર્યમ્ । નતુ મોઃ ! સર્વત્રાપીત્યમેવેતિ ન શ્રુમઃ, કિન્ત્વાગમાના-વાચથા' । પદ્મમં સ્થાનં તુ લોભાવિવામાવિ હર્ષકારિત્વમિતિ કેવલિનો વિરોધેનાગમવાચિતમિતિ । एवं सातमस्थानमपि—

'જિજ્ઞાસારોસમોહા સઘ્વઞ્નૂ તિઅંસાદ્કયપૂર્ણાં । અચ્ચતસંવચ્ચળા સિદ્ધમદ્ગામણા જયતું જિજ્ઞાસ' ॥૧॥ इति स्थानाङ्गवृत्त्या आगमवाचितमेव । तेनैतद्द्वयं विहायान्यत्र यथोक्तमवसातल्यमिति

તે પ્રવચનના અભ્યુપપાદ્યુ' જજ્ઞાવનારજ અથુ' । ઇમ ન માનીઇ તો હમ્મરપપાદ્યુ' ધાપક જે લિંગ તે મધ્યે પાંચમે સ્થાનકે પૂજાસંસ્કારાદિક છેવે' હમ્મરપપતીને' જમ રાગદેષે લિપતુ' હર્ષકારીપણુ' તિમ કેવલીનઈ નહીં, તો'સ્તુ', રાગદેષને' અધાવઇ જનપ, એહતુ કહઇતુ' કુઈ, વધી સાતમે' સ્થાનકેઈ' હમ્મરપને રાગદેષે' યથાવાદી-એહતુ' જોલે તેહતુ કરનાર ન કુઈ, અને કેવલી તઉ રાગદેષને' અધાવે એહતુ' જોસપ તેહતુ' કરે' નહીં એહતુ' કહેતે' પરમાર્થથી કેવલી રાગદેષઇ એહતુ' જોધે તેહતુ' પાસે' એહતુ' કહિઉં. ઇમ એ અસંગતકલ્પન કેવલા પ્રવચનના અભ્યુપને યુક્તા, એ વિચારતુ'.

'કિ'વે' હમ્મરપ'તે રાગદેષને' વશે' કિવારેકિ યથાવાદી તિમ કરનાર ન કુઈ, કેવલી તો રાગદેષને' અધાવઈ એહતુ' જોધે તેહતુ' કરઈ, એહલી અધારો મતિ, એહતુ' જઉ કહિરે', તઉ સત્ય વાલિતની પ્રાપ્તિથી; પશ્ચિ તેહતુ' એ કેવલી રેષુ' સર્વદા કિં કિવારેકિ ? પ્રથમ પછે, ખીજ એ સ્થાનકે પશ્ચિ નિરવચ સર્વકાર્ક તેહવાજ હકિ. તિવારે તો રાગદેષ વિના કેવલીનઈ' કિવારેકિ અવસ્થે ભાવિપણુ' છત્રવાતાદિક કુઈ, એહતુ' પરંતુ' કહિઉં વચન તે કાલિ પાછી દીધુ' એહતુ' ચધુ' । ખીજ પક્ષઇ તો કેવલી કિવારેકિ એહતુ' જોધે' તેહતુ ન કરે'. ઇહા કારણુ' તો ખીજ ગતિ નહીં તેણિ' કરી હમ્મરપપતીની પરે' કેવલીને' પશ્ચિ' રાગદેષ જ. સરીયે' કાર્યે' કારણુના વિભિન્ન પશુના અસંભવથી. તે મારે' આપમતિતુ' વિકલ્પનં તે અકિંચિત્કરજ. એપરમાર્થ. પુછે છે-સર્વદ પશ્ચિ' ઇમજ નથી કહેના. તો રેષુ' ! આગમના આનાયાધાર, પાચતુ' સ્થાનકે તો લોભાવિના અપુષ્પાદ્યુ' એહતુ' જે હર્ષકારીપણુ' તે કેવલીને' તિરેષે' કરી આગમમાવિત છે. ઇમ સાતમું' સ્થાનકે' પશ્ચિ' 'છત્રા' છપ' 'રાગદેષમેહ એણિ', સર્વદ, ઇદિ' કરી છે' પૂજા એહલી, અત્વંત છે સમપચન એહતુ, ચિવપતિને' વિષે ગમન એહતે' એહવા જિન સર્વોદય' વતઉં' એ કાષ્ઠાંગા ઘતિ રપ આગમે' યાધિતજ; તે વતી એ વિ-પાચતુ' અને સાતમું' સ્થાનકે' છુદીનઈ બીજે' કહેણુ' કહિઉં તે

અથ દુયોરપિ કેવલિનોઃ સ્વરૂપમધિકૃત્ય મેદમાહ—

॥ પદ્મો સ્વલુ સવ્યન્નૂ વીજો પુણ સ્ત્રીગમોહયો હોહ । જહ્વિ અનામોગો સે વિહ્લો મોહસ્ત વિરહેણ ॥૧૦॥

વ્યાખ્યા—પ્રથમઃ કેવલી સર્વજ્ઞઃ—સર્વવસ્તુવિષયકસાક્ષાત્કારસંયુક્તઃ । સ્વલુરવચારણે । સર્વજ્ઞ એવ । દ્વિતીયઃ પુનઃ ક્ષીણમોહકઃ । ક્ષીણો—નિસ્સત્તાકીભૂતો મોહો—મોહનીયં કર્મ પ્રત્યેતિ ક્ષીણમોહકઃ । યદ્વા દ્વિતીયઃ ક્ષુતઃ ? ક્ષીણમોહતઃ—ક્ષીણમોહમાત્રેણ કેવલી ભવતિ । યદ્યપિ ‘સે’ તુલ્ય દ્વિતીયકેવલિનોઽનામોગોઽસ્યેવેતિ ક્રિયા ગમ્યા, તથાપિ નિષ્કલઃ—કલ્પશૂનઃ । કલ્પં ચ પ્રકૃતેઽનામોગસ્ય સહકારિકારણત્વેન જીવધાતાદિકમેવ, તેન રહિતઃ । તત્ર હેતુમાહ—મોહસ્ય વિરહેણ—મોહનીયાયાચેન, અનામોગસ્ય સહકારિકારણત્વાભાવાત્ । છદ્મસ્થસંચયતાનાં પારિત્રમોહનીયોદયેન જીવધાતાનૃતમાપણાદ્યાશ્રવમાત્રે જનૃશિતવ્યે અનામોગઃ સહકારિકારણં ભવતિ, સત્યપિ મોહનીયે ધાત્યજીવવિષયકામોગવતઃ સંચયસ્ય વિનાઽપચાદં જીવધાતાયસમભવાત્ । મોહનીયાભાવે ચ કસ્ય સહકારિત્વમનામોગસ્યોચ્યતે ? , સહકાર્યેસ્ય મોહનીયસ્યાભાવાત્ । કિન્ન—આત્તાં જ્ઞાનાવરણીયોદયરૂપોઽનામોગો દૂરે, આશ્રવહેતુકર્મણ્યોઽપિ મોહનીયાભાવે નિષ્કલો ભવતિ । યથા ક્ષીણેઽયુપમોગાન્તરાયે વેવમોહનીયોદયાભાવેન નોક્ષ્ણાનયુપમોગો ભવતિ । અત એવ સર્વવામપિ કર્મણાં સત્ત્વેનાસત્ત્વેન વા આશ્રવજનકત્વેન ફલવત્ત્વં મોહનીયાયંતમેવ, સર્વેણાપિ કર્મણાં મધ્યે મોહનીયસ્યેષ પ્રધાનત્વાત્ । યતો મોહનીયસ્યે સર્વાણ્યપિ કર્માણિ ક્ષીયંતે । ચંદુત્તમ—

અણુછતે તે સૂત્રની યુકતપણાઈ ઉપભવવાને અર્થે અધ્યાહાર, જે કાષ્ઠએક બાહિરથી શબ્દનું હેતુનું ઉપચાર, જે લાક્ષણિકાર્ય તેણિ કરી વ્યાખ્યાનને સર્વ સમ્યતપણથી...

તે માટે જ કુલેષ ઉપચાર તે અકિચિત્તર એકલું કહિલ છે. તે મિથ્યા અણિયુ, ભાષ્યકારપણિ એ યુક્તિને રિપે સાક્ષિ છે. જે સમ્યજ લાવિત પ્રતિમા છતર ન તે ભાવમા, જઈ નથી લાવ 'તિહો તહિ રક્ષ' પે કારણને કાર્યનહિ ઉપચાર કરિવઓ, એ બૃહ-ભાષ્યને 'રિપે' છે. ઇહાં પ્રતિમાને ભાષ્યમાપણું તે ઉપચાર જે સમ્યજ છે. ઇમ પુરુષાદિકને 'રિપે' થયિ જાનપણું જાનપુ. જે કારણથી પ્રતિમાને દર્શનના હેતુપણી પેરે પુસ્તકને જાનનું હેતુપણું. ઇમ ન માનીઈ તંત્રે વ્યાખ્યાનનું બ્યથપણું થાઈ. એ ગાથાનું વ્યાખ્યાન પૂરે દેખાડયું છે એતલાજ વતી કેવલસૂતરાદી તે મિથ્યાતરી કહોઈ છે. એ ગાથા તથા એહના અર્થ પૂરે કહિલ છે. અતાન તઓ મિથ્યતરનિના ન કહઈ. એ ગાથાનો અર્થઃ ॥૬૧॥

હિંને મિહુ કેટલી સયોગી અને ક્ષીણમોહ તેહનું સ્વરૂપ આશ્વાસને ભેદ-કહે છે.

પ્રથમ કેવલી તહિ સર્વતઃ ખીજછ કેવલી તહિ વિવેચ્યો ક્ષીણમોહ. યદ્યપિ અનામોગ તે ક્ષીણમોહને છે, પણિ વિધ્વ. મોહના વિરહે વતી. (૧૦) ।

અર્થઃ—પ્રથમ કેવલી તહિ સર્વવસ્તુનિષ્પછઓ જે સંક્ષારકાર-સાક્ષાત્ 'શાયં તેણિ સંહિત, ખણુ' તે નિષ્પછને અર્થ મોહો. એતલે સર્વતઃ ખીજે તે ક્ષીણમોહ-સ્યે થયો છે સંતારહિન થયો છે મોહ જેને એહવો, અથવા ખીજે કણ હેતુથી ? ક્ષીણમોહથી ક્ષીણમોહમાત્રે કહ. યદ્યપિ તેહ કેવલીને અનામોગ છે. ઇહાં અસ્તિ એતલી કિમા તે ઉપરથી ક્ષીણમોહ, તહિ કહે કહે થય છે, ફલ તે અનામોગને સહકારિકારણપણું જીવધાતાદિક જ, તેણિ રહિત. તિહાં કારણ કહે છે-મોહને અર્થાંવે અનામોગને સંકારે કારણપણાના અસાધ્યથી, છકાર્યસંપત્તિને આરિતમોહનીયને ઉદયે જાણાત-પ્રજાભાવણું ઇત્યાશ્રવમાત્ર નીમ્બવર્તે અનામોગ તે સહકારિકારણ કહ. મોહનીય છતેપણું હિંસનીય છાવિષયોએ જે ભાગોને તે વંત સંચયને

न सम्भवन्त्येवैति व्यभिचाराभावः । न हि छद्मस्थसंयतः कदाचिदपि जीवघातको न भवतीति वक्तुं शक्यते । अन्धश्रवाणां, 'अण्णारस्स णं भंते !' इत्याद्युपदर्शितागमवाचाश्च । किञ्च-अपिशब्द-मन्तरेण केवलिनो बहुकालं जीवघातप्रसक्तौ छद्मस्थपेक्षया केवलिनो निष्कृष्टतरता स्मादिति विशेषणद्वयस्य सार्थकता । अत एव केवली स्नातक इत्युच्यते, कदाचिदपि सम्भावनयाऽपि जीवघाताविकलङ्घ्यगमात् । अन्यथा नियताभोगजन्यजीवघातादिनैव केवलिनः स्नातकत्वं प्रसज्येत, अपरस्य तत्कारणस्याभावात् । तेन साक्षाज्जीवघाताद्यभावेऽपि क्षीणमोहस्य स्नातकचारित्र्याभावोऽनाभोगजन्यसम्भावनयां दोषकलङ्कादेवावसातव्यः । न च सूत्रानुक्तेरुक्त्युक्तेति शङ्कनीयं, 'सूत्रं सूचनकृदिति वचनात् । यथा-श्रुतसूत्रस्यानुपपत्तौ तदुपपत्तिसम्पत्तयेऽध्याहारोपचारादिना व्याख्यानस्य सर्वसम्मतत्वात् । तथा च भाव्यकारोऽपि—

'आ सम्ममाविआओ पडिमा इअरा न भावगामो व । जइ भावो णत्वि तद्धि णणु कारणकज्जजवयाओ ॥१॥ चि, ब्रह्मकल्पमात्रे (गा० १११६) इह प्रतिमाया भावप्राप्तत्वमुपचारेणैव समर्थितम् । एवं पुस्तकाद्यपि ज्ञानत्वं मन्तव्यम् । यतः प्रतिमाया दर्शनहेतुत्ववत् पुस्तकस्यापि ज्ञानहेतुत्वम् । अन्यथाऽ-नुयोगस्य वैयर्थ्यमप्येत । यदुक्तम्—

'नं जह सुते भणियं तदेव जइ तज्जिआळ्ण गत्थि । कि कळिआणुजोओ दिहो दिट्ठिप्पहाणेहि ?' ॥१॥ इति प्रागुपदर्शितम् । अत एव केवलसूत्रवादी मिथ्यावाहिरित्यभिधीयते । यद्वागमः—'अपरिच्छि-असुअणिहसस्स' इत्यादि प्रागुपदर्शितम् । अज्ञानं च मिथ्यात्वाविनाभूतमिति गार्थः ॥१॥

वास्तवने' अर्थः, जे भाव-विवाह्यु' स्थानक जे साधु ते छद्मस्थ अववधपञ्चाशिक, मिश्र-आपञ्चपञ्चाशिक, जे अत्रादिक अत्रेभनध विषय प्राप्तातिपातादि सत सिम ते छद्मस्थ स धुने' विषय नथो, सईह निरतर अवघातादिकने' विषे प्रवर्तते स यन अथवा अस'वन तेहने अस'भवथी, व्याधादिकने पञ्चि अत्रेभन सिद्ध यजे बोधनादिकने' सिम तेथी निवृत्तिवे' अत्रेभसिद्धपञ्चाशी, तेवती साभान्धरी प्राप्ताति पातादिक छद्मस्थ स धुने' विषे नथीअ, जेवती स्वरूपासिद्धि तेहनु निवारणु तो कदाचित् जे विशेषणु' यधु'.

तिय वली छद्मस्थपञ्चाना 'गोपकवि' ते छद्मस्थसाधुनध' विषे व्यभिचरध, डिवादेकि' प्राप्ताति-पातादिकनी अज्ञावातरयाठि' हेतु' जते जेवलीपञ्चाना अभावथी, डिवादेकि' अवघातादिनिषेधनध' छद्मस्थपादि-अत्रपञ्चपञ्चाशो, ते निवारननध' 'निवारणपञ्चि' जेहनुं विशिष्टविशेषणु, तेवती विशेषणुयुक्त जे विशेषणु तेखि युक्तसिध ते छद्मस्थ साधुनध' विषे' न कुठिअ, जेवती व्यभिचारद्वेषणुनो अभाव, छद्मस्थवती डिवादे कि पञ्चि अववधक' न कुठि, जेहनु' तठि कळी सङ्गी नली. अत्रेभसिद्धपञ्चाशी' अज्ञानारने' अत्रव'तर' डिवादिह पुवे' डिवादिह जे अज्ञान तेहना पाधधो वली. वली अपिशब्दविना जेवलीनध' अङ्ककाल अवघिस'नी अत्रेभस्थते छद्मस्थनी अपेक्षाठि जेवलीने' क्षीणपञ्च' याठि जेवती विशेषणुने' सार्थकपञ्चु; जेतसाभान्धरी जेवली-स्नातक कळीध' जत', डिवारिपञ्चि' स'भावनाध' पञ्चि अवघातादि कल'हना अज्ञानावाधी, प्रभ न भानीध' तो निश्चयथी अ जेभन जन्म जे अवघातादिक तेखिअ करी जेवलीने' स्नातकपञ्चु' कुठि, नील अत्रेभना अज्ञानथी, ते वती साक्षात् अवघातादिकने' अभाव'पञ्चि' क्षीणजोहने' स्नातकचारित्र्यते अभाव, ते अनालोने' जन्म जे स'भावना तेखि, करी दोषरप कल'कथीअ अञ्चिवो 'अननध' अञ्चिकवाधी कळी सुदित, ते अयुक्त ते जेहनु' न स'धु', 'अन ते अज्ञान' करनार' जेहवा वयनथी, यथाश्रुत जे अन तेहनी युक्ताना

॥ इंदियं पञ्चवत्सं परोक्षमणुप्राणमद्वयं होह । अणुमाणं पुन मिच्छकारमप्यहोहि लिंगोहि ॥१२॥

व्याख्या—इन्द्रियाणि-चक्षुरादीनि, तेभ्यो जातमिन्द्रियजम् । वक्ष्यवर्थाद्विज्ञानवर्धं प्रत्यक्षमेव तथापि प्रकृते तदनुपयोगादनुपादानम् । अवध्यादिमतां हि प्रायो लिङ्गेन लिङ्गिनो ज्ञानाभावात्, लिङ्ग-वलिङ्गिनोऽपि प्रायः प्रत्यक्षत्वात् । केवलिनस्तु सर्वथा लिङ्गानुपयोगात् । पुनश्चो गम्यः । परोक्षं पुनरनुमानादिकम् । आदिशब्दात् शब्दोपमानादिसङ्ग्रहः । तत्सर्वं परोक्षमेव । तत्र प्राणातिपातादिलिङ्ग-परिहानाय अनुमानप्रयोगेषु लिङ्गानि मिध्याकारादीनि-मिध्याकारतद्वर्थाभिव्यक्तवाक्ययोगादीनि । तेषां च ज्ञानं प्रत्यक्षेण शब्देन वा स्यात् । तेन स जीवधावो न केवलं चक्षुरादिगम्य एव लिङ्गं भवितुमर्हति । किन्तु मिध्याकारादिलिङ्गगम्योऽपि ।

तच्चैवम्-अयं साधुः साक्षात् संभावनया वा प्राणातिपातादिप्रतिषेधितैव, मिध्याकारान्ध्याऽ-नुपपत्तेः असंशयविरुद्धैवं लिङ्गगम्येन प्राणातिपातादिलिङ्गेन छद्मस्योऽप्यं संयत इत्येवं निश्चिनोति । मिध्याकारोऽपि यावत्कालं व्रतप्रतिपत्तिस्त्वावन्कालं पुनरकरणाभिप्रायेण प्राणातिपातादेरुपपत्तयैव स्यात्, अनुपपत्तेः च मिध्याकारासम्भवात् । तत्र कुम्भकारकुल्लकटश्रान्तः प्रवचने प्रतीत एव । उपरमे च प्राणा-तिपातादेः कादाचित्कत्वमेव सिद्धयति । सार्वदिके च प्राणातिपादौ आत्मीयसाक्षात्काराभावेऽपि केवलि-वचसा निर्णीते मिध्याकारो दूरे, व्रतमहणावसरेऽपि तद्व्यतिषेवणापरिणतपरिणामस्य वदमङ्गलुद्धिमत्त्वेन व्रतमहणस्योपहात्यरूपतापत्तेः । एतेन प्राणातिपातो हि द्विविधः-सार्वदिकः कादाचित्कश्च । प्रत्याख्यानं च

छद्मस्य ते ते गिह्नुते' अखि वि'गे' करी, विंगुं यान तो अत्यक्ष अने' परोक्ष अगे नि' प्रमाखि अखि'.

इत्यर्थः छद्मस्य परीक्षानो करनार ते संयत अथवा श्रद्धस्य ते गिह्नु छद्मस्य अने' केवलि' ते गिह्नु परोक्षा करिवा योअ अहेवा प्रति' विंगु'—विहं करी अखि'. विंगु' तो अखि' अतुंगितुं-साधना यान' अनेक, ते विपर कळ' छ'—विंगु' ने प्राणातिपातादिक तेह' व्यभिचारादिक ने हेतुना हेतु ते रहित पखि' यान ते विमान. स्ये करीने', अत्यक्ष अने' परोक्ष अगे नि' प्रमाखे' अखि'. पखि' अत्यक्ष' अ नई. अगे आधानो अर्थः ॥ ११ ॥

हनुं अत्यक्षपरोक्ष यानने। विवेक कळ' छे—

छद्रियजन्य ते अत्यक्ष, परोक्ष ते अनुमानादिक छ'ह'. अनुमान ने विंगयान पखि विध्याकार-अनुपपत्ति करी अखि'यु'. गायार्थः ।

इत्यर्थः—छद्रिय ते अक्षुसादिक तेषां विपदु' ते छद्रियज ते अत्यक्ष. . अहं अवध्यादिमान विखि पखि अत्यक्षज. तह' छ'ह' तेहना अनुपयोगी. तेह' अहि' न करिपु'. अवध्यादिमादिकव'तने आह' विंगे करी साधनाना असावधी, विंगरी परे' साधने' पखि' प्राये' अत्यक्षपखी. केवलीने' तो सर्वथा विंगना अनुपयोगी. पुनःश्रु' ते जादिरथी बेवा. परोक्ष ते अनुमानादिक, आदिशब्दधी विपयानादिकतो सं'प्रक, ते सर्व परोक्षज. तिकां प्रधातिपातादिक ने विंग, तेहनी परिमान' अवि विपयानादिकतो सं'प्रक, ते सर्व परोक्षज. अर्थः मिच्छावि दुष्कला अर्थना अख्यावनार वयनना अयोग ते आदि, तेह' यान ते अत्यक्ष अथवा शब्दे छ'ह', तिखे करी ते उपमात ते केवळ अक्षुसादिके' अखि' छ'ह' नई. विंग भावाने' योअ तो शु' ? विध्याकारादिके अत्यक्ष पखि,

॥ 'सस्तकसूचिनिशात् तालस्य यथा ध्रुवो भवति नाशः । तद्वत् कर्मनिशाशोऽपि मोक्षमयी' इत्यं गते' ॥ इति प्रथमप्रती (श्लो० २६६) एतेन केवलकायिकयोगजन्योऽपि द्रव्यतो जीवघातो भविष्यतीति शङ्काऽपि परास्ता, तथाभूतजीवघातस्याप्याश्रयकल्पत्वात् । तथाभूतोऽपि जीवघातो यदि केवलयोगजन्यो भवेत् तर्हि अश्रद्धासंनिधि तथा वक्तव्या प्रसज्येत, कायिकयोगस्य तत्रापि कारणत्वात् । यस्तु केवलयोग-प्रलयः कर्मबन्धः । स चेहं कस्यापि कर्मणः फलवन्त्येन न विवक्षितः, स्थितिहेतुकायामभावेन कान्तिविक्षण-त्वाभावात् । तेन कप्रायसंयुक्ता एव योगाः फलवन्तकर्मवन्धहेतवो भवन्तीति तात्पर्यमिति गार्वायः ॥१०॥

अथ कादाचित्कस्य प्राणातिपातादेः परिज्ञानं परीक्षणीयेन संयतेन बहुकालमभ्यस्ततया सहावस्थानेनैव स्यात् । तच्चसम्भवीति कथं सप्रापि लिङ्गानि लिङ्गिनः परिज्ञानाय हेतवो भवन्ति ? इति पराशर्यामपकर्तुमाह—

॥ छउमत्थो तेवि दवे जाणइ लिंगेण लिंगविष्णाणं । पच्चक्खवरोक्खेहिं दोहिं पमाणेहिं विण्णेअं ॥११॥

व्याख्या—छद्मस्थः परीक्षकः । स च संयतो गृह्यतो वा 'ते वि दूते' वि, छद्मस्थकेव-
लिनो द्वावपि परीक्षणीयौ लिङ्गेन जानाति । लिङ्गं च हातमेवागुमितिजनकम् । अत आह—लिङ्गविज्ञानं—
लिङ्गस्थ प्राणातिपातवैविशिष्टं व्यभिचारादिदोषराहित्येन ज्ञानं—बोधो विज्ञानं, काश्चां ? प्रत्यक्षपरोक्षाभ्यां
प्रमाणभ्यां विज्ञेयं, न पुनः प्रत्यक्षेणैवेति साधार्थः ॥ ११ ॥

अथ प्रत्यक्षपरोक्षयोर्विवेकमाह—

અપવાદવિના શ્રવણતાદિકના અસંભવથી. મોહનીયને અભાવે કેહવું સહકારિણ સુ અનામોગને કહીશ? સંધાતે આશ્રવવા યોગ્ય જે મેહનીય તેહના અભાવથી.

વલી રહેા ચાનાપચ્છાધના ઉદયરૂપ તે આનાભોગ તે દ્વર, આશ્રવના હેતુ ને કંઈ તેહના ક્ષપપણિ મેહનીપને' અમાવે નિઃશ્વ, જિમ ક્ષોડુ ઉરોગોનારશે' વેદમેહનીપના ઉદયને' અમાવે અંગનાદિકના ઉપયોગ ન હુઈ, એતલાજવતી સરંઈ કર્મને છતે' અણુછાઈ' અથવા આશ્રવજનકણે સૂકસપણે' તે મેહનીપને' આપતેજ, સર્વકર્મને રથે મેહનીપનેજ પ્રમાનપણથી. ને માટે મેહનીપને ક્ષેને' સર્વે કર્મ ક્ષપ પાવેને, ' મસ્તકની સૂચિના વિનાશથી તાલરક્ષાને જિમ કુઈ નિશ્ચે નાશ, તિમ કર્મના વિનાશપણિ' મેહનીપને' ક્ષપિ કુઈ. ' એ પ્રશ્નચરિતિને વિષે કહ્યુ છે. એતવે' કેવલ કાચકેયો જન્મપણિ દમ્બથી છપવાત કુષ્ટેને એહથી સંકાપણિ ટાલી. તેહવા છપવાતને' પણિ આશ્રવરૂપપણથી તેહવા છપવાતપણિ' જઈ કેવલીના યોગથી જન્મ કુઈ, તલે અણુકેસવા પણિ' તિમ કહેવા થાઈ, કાપિકાદિશોગને' તલકપણિ' કાપણપણથી, તે ને' કેવલ કાચકેયોનિવિત્તક કષ્ટપદ થે કંહા રાઈ કર્મને ક્ષવતંત પણિ વિવેખ્યો નથી. સ્તિરિતિરૂપકાચને' અભાવે' કર્મી યાનાદિકના કષ્ટપણના આભાવથી. તેણે' કરી ક્ષાપસંકુચાજ યોગ તે ક્ષવતંત કર્મજધના હેતુ હૂઈ. એ તાત્પર્ય. એતલા ઝોનાથના અર્થઃ ૧૧૦૧.

हिंदू विचारधारा का आधुनिकीकरण के लक्ष्य पर विचारों के परीक्षा करवाये जायें तो साधु तो साधु, पण्डितों का प्रभाव तो रहे तो नहीं करी कुछ, तो तो संभव नहीं। तब किस सात बिंदुओं में बिंदुओं के साथ ही आश्रम, तोड़ना, परिवर्तन, आदि-हेतु कुछ, अर्थात् परम आश्रम टाकवाने, रहे, रहे,

कादाचित्कस्यैव भवति, न पुनः सार्वदिकस्यापीति भ्रान्तिरपि निरस्ता । सर्वेषामपि वैश्वविरतत्वापत्त्या सर्वविरतेरुच्छेदापत्तेः आगमबोधापत्तेश्च । आगमे च प्रथममहाव्रतं सर्वजीवविपयकं भणितं, तथाहि—

पदममि सव्वजीवा वीए चरिमे अ सव्वदव्वाहं । सेसा महव्वया खलु तदेकदेसेण दव्वाणं ' ॥१॥ ति, श्री आचा० नि० (गा० १५) तस्मात् दृष्टिव्यादिसम्बन्धी प्राणातिपातः सर्वेषामपि जीवानां निजव्यापारसाध्यः सम्भवन् (साध्यासम्भवात्) कादाचित्क एव भवति, साक्षाद्वगमाभावेऽपि कैवल्यवत्स्यैव तथाग्रहानात् । तद्वचनं च प्रागुपदेशितमेवं । अन्यथा सर्वविरतिपरिणामानुपपत्तेः, प्रति-समयमनन्तरं जीवधातो भवत्येवैत्यमिप्राप्तस्य तत्प्रतिबन्धकत्वात् । सार्वदिके च जीवधाते प्रत्याख्यानाभा-वस्य तेषापि सम्मतत्वात् । प्रत्याख्यानं च ' सर्वं भंते ! पाणाइवायं पच्चक्खामी ' त्यादिरूपेण भणित-मिति पयोलोच्यम् । एवं च प्रसङ्गागतमभिधाय प्रकृतमुच्यते—प्रवृत्त्याप्योपदेशादपि जीवधातादिकं लिङ्गम-वगम्य छद्मस्थत्वनिर्णयो भवति । स चाऽऽप्तोऽन्य इव स्वयं छद्मोऽपि भवति । यथा कश्चित् साधुर्भणति—अमुकपदेने मम पादस्यायः सहसाऽमुको जीवो व्यापन्न इत्यादिबचनैर्वर्क्येव छद्मस्थत्वं श्रोता निश्चिनोति । छद्मस्थत्वज्ञापकप्राणातिपातादिलिङ्गकलितत्वेनावगमात् । एवं सृष्ट्यावादादिष्वपि भाव्यम् ।

ननु भोः ! सुहृद्भावेन पृच्छामः—प्राणातिपातादीनां सप्तानामपि लिङ्गानां क्रमेण सौमपद्येन चाऽनन्तरं सर्वकालीनत्वासम्भवेन विवक्षितपरीक्षाकाले कथमुभयोः सम्पन्नं निर्णयं ? इति चेत् । सत्यम् । तत्र छद्मस्थत्वज्ञापकलिङ्गानां सप्तानामपि मोहनीयकर्मजन्यत्वेन परस्परानुविद्धानां स्वरूपयोग्यतया

तो धम-ओ साधु ते प्रकटं अथवा संसाधनात् प्राण्णातिपातादिकेनो सेवनात् । सिञ्जामिद्वृक्षान्नी अन्यथा अशुभ्रतापी । अम्हारी परिं, भ्रष्टादिकिणे अणुवा येण ओहवा ने प्राण्णातिपातादिके दिग्ग तेहे करी ' ओ साधु ते उग्रस्य ' ओहवा निश्चय करण, सिध्दाकारपण्णिं यावत्सल्लताएँ मत्तनी प्रतिपत्ति-पडिबण्णु' तिहाताएँ दिरी अणुअरिपाने' अलिप्राये प्राण्णातिपातादिकेथी निवत्तानि' अ कुठं, अणुनिपार्ति सिञ्जामि द्वृक्षाना असंसाधनी, तिहां कुंसाकारेण उपलक्षितं सुवृक्षेण दृष्टत प्रयत्नने' विषे असिद्धं, निवर्त्तं दुते तो प्राण्णातिपातादिकं दु' कदाचित् उपलब्धपण्णुं सिद्धं याएँ, सार्वदिके तो प्राण्णातिपातं छते पौताना प्रकटज्ञाने' असावे पण्णिं केवलिययानि निश्चितं यधं सिध्दाकारे तो वेअथो, व्रतग्रहणने' अवसरिं पण्णिं तेहनी सेवनाएँ सावितपरिष्ठाभने' तेहना अगनी शुद्धिवत् पण्णिं करी व्रतग्रहणने' उपलसंश्रुतपण्णुनी व्यापति असंगं याएँ वती.

अतएव प्राण्णातिपात ते निं प्रभारे-सर्वदा याएँ ओहवे अने' कदाचित् कुठं ओहवे, प्रत्याप्यान ते दिवारे डि' अथवा कुठं ओहवानुअ कुठं पण्णिं सर्वदा याएँ तेहु' न कुठं, ओ अति पण्णिं दाशी, सर्वने' देशविरतिपण्णुअना प्रसंगथी, सर्वविरतिने छिञ्जेहनी व्यापतिथी, सिद्धांतनी व्याधानी व्यापतिथी, आगमने' विषे तो पण्णिं भहात ते सर्वे अवविपयं कडिठं छे, ते डिम-पडिबे व्रते सर्वे अणु पच्चप्पया कुठं, एणीने अने छेहवे' व्रते सर्वे अणु पच्चप्पया कुठं, शेष भहात ते ओक देशीं स्थाविपयमा कुठं, ओ आन, नि, दु' वयन, तस्मात् पृथिव्यादिकं स मांदि प्राण्णातिपात ते सर्वे अने' व्यापारे साध्व ओहवे संभवतो हेवारे के' ने कुठं, संक्षालं ज्ञानने' अभावे पण्णिं केवलीने' वयने' तेहुनी श्रदानथी, ते वयन तो पूरे' हेपाड्युं.

यक्षये द्रव्यतोऽप्याश्रयो भवेत्, तर्हि चारित्रमोहनीयमितिसङ्गहायाः अभावः प्रसज्येत, तत्त्वज्ञेऽपि चारित्रशेषस्य तादवस्थात् । अन्यथा ज्ञानावरणीयक्षयेऽपि संशयाद्यभ्युपगमः प्रसज्येत, उभयत्रापि साम्यात् । तथाभूतस्यापि जीवघातस्य चारित्रदोषत्वेन प्रतिपादनात्, अन्यथा तत्प्रत्याख्यानान्ममत्वात् ।

किञ्च-आस्थां साक्षाज्जीवघातः, सम्भावनारूढोऽतिचाररूपत्वाभावेऽपि कथञ्चित् चारित्र-
विशेषस्य दोषत्वेन प्रतीतः । अत एव क्षीणमोहस्याऽपि स्नातकचारित्राभावः, तस्याऽन्यनामोहादेतुक्-
सम्भावनारूढलायाभावस्य दोषस्य विद्यमानत्वान् । किञ्च-यद्यवश्यमावित्वेन चारित्रदोषस्याऽपि जीवघाता-
देरभ्युपगमः तर्हि अवश्यमावित्वेनैव संशयादिकमप्यभ्युपगन्तव्यं स्यात् । तच्च न कस्याऽपि सम्मतम् ।
तथेदमपि । किञ्च-अवश्यमावित्वेनाप्याश्रयाभ्युपगमे केवली सर्वोत्कृष्टोऽसंयतो भवेदित्यमे 'जं तं
सेवेतस्स केवल्लिणो' इत्यादिगाथाभ्याख्यायां दर्शयिष्यते इति गाथार्थः ॥ १३ ॥

अथ केवल्लिणोऽपि प्राणातिपाताद्यो न भवन्तीत्यत्र व्यञ्जकमाह—

॥ जं हेयोपादेयं केवल्लिणो णेव णाणमाहुप्पा । सन्तत्य उदासिणं वंजगमिहमासवाभावे ॥१४॥

तस्मादेव केवल्लिणः प्राणातिपाताद्यो न भवन्ति, यद्-यस्मात् कारणात् केवल्लिणो हेयोपादेयं-
हेयं चोपादेयं चेति समाहारे हेयोपादेयं वस्तु नैव-नास्त्येव, केवल्लिणोत्पत्तिसमय एव हेयोपादेययोः

चारित्रभोहना अभावधी चारित्रना दोषनो दोष पक्षि न कुष्ठ. ते दोष प्राणुतिपातादिषु ने आश्रय
तेहनी छायात्रप अतिआररपपक्षि अक्षम अतिआररप पक्षि न कुष्ठ. कारखुना अभावधी.

ओ लाव-जठ चारित्रभोहनीय क्षीणु यथर्धं कुते दम्भयो ओ आश्रय कुष्ठं तद्ध चारित्रभोहनीय
ओ संज्ञानो अभाव कुष्ठ. ते मोहने क्षये पक्षि चारित्रना दोषने' रक्षेना पक्ष्याथो. धम न चानिर्धं तो
चानापरशुधने' क्षये पक्षि स शयादिकनो अंगीकार क्षयो ओष्ठ. निष्ठु रामे सरभाष्टपक्ष्याथो. तेहना ओ
छवधातने' चारित्रदोषपक्षि कहेवाधी. धम नहि तो ते दम्भवधना पञ्चद्विषाणुना असंभवथो. वली रक्षु
छवधात तद्ध, अनलोत्पत्ती संदेहाओयो ओ छवधात अतिआररपपक्षुने' अभावधे' पक्षि छिष्टुके रथे' चारित्र-
विशेषने दोष पक्षि प्रसिद्ध ओ :—

ओतवात्रवती क्षीणुभोहने' स्नातकचारित्रनो अभाव. तेने' क्षीणुभोहने पक्षि अनलोत्पत्ती उपनो
संदेहाओयो ओ उत्प्रेक्षित ओ ने छाया भातदोष तेहना छतापक्ष्याथी. वली जठ अवस्थंलाविपक्षि' करी चारित्रदोष
ने छवधातादिक तेहना अंगीकार कुष्ठ, तद्ध अवस्थंलाविपक्षि' करी स शयादिक पक्षि मान्यु' ओष्ठ. ते तो
दोषने संमत नही. तिम ओ पक्षि, वली अवस्थंलाविपक्षि पक्षि आश्रय माने' कुते देवली सरोत्पत्ति
असंमत कुष्ठ, ओष्ठु' आगवि 'जं तं सेवेतस्स' ओ आधाने' विषे' दयाहीरथे. ओ आधाने' अर्थ ॥१४॥

हिंसे देवलीने अंशथी ओ प्राणुतिपातादिक न कुष्ठ. छडां जणुवनार कारखु कहे ओ—

ने हेय अने' उपादेय ते देवलीने न कुष्ठ, मानना भाहात्मथी. तद्ध स्यु कुष्ठ? सर्वत्र उदासीनपक्ष'
ओष्ठ अंश, आश्रयना अभावने' विषे' आधिपु'.

वृत्तिने अर्थ :—ते वतीज देवलीने' प्राणुतिपातादिक न कुष्ठ. ने कारखुथी देवलीने हेय अने'
उपादेय ओ मिओ वरद न कुष्ठ, देवलीमाननर्ध उदासिसमये' ज, हेय ने अंशवाज्जम अने' उपादेय ने

त्वात् जीवधातवर्जनेन जिनाद्वायाः परिपाठनात् । केवलिनस्तु सप्तापि स्थानानि मोहनीयक्षयजन्यत्वेन ततो विलक्षणानि मिथ्याकाराद्युक्तन्यापारराहित्येन अभिव्यञ्जितानि सर्वकालं केवलित्वगमकानि सुख-
भान्धेव । नहि केवली कदाचिदपि मिथ्याकाराद्युक्तन्यापारवान् भवति, सम्भावितजीवधातादिलक्षणकारणा-
भावात् । नन्वेवं लिङ्गानां निरूपणं व्यर्थमेव, भवान् केवली उत छद्मस्य ? इति प्रश्ननिर्णयनाभ्यामेव
निर्णयसम्भवादिति चेत् । सैवं, परीक्षणीयपरीक्षकयोरन्यतरस्य मूकत्वे देशकालादिव्यवहितत्वे वक्तुर्वचस्य-
विधासे च लिङ्गैरेव तन्निर्णयसम्भवादिति ग्राह्यार्थः ॥ १२ ॥

अथ केवलित्वगमकानि सप्तापि लिङ्गानि केवलिनः सर्वादौराश्रवाभावे सिद्धे सत्त्वेव सम्यग्
भवन्ति, तेन सर्वथाश्रवाभावं दृष्टान्तेन समर्थयद्वाह—

॥ गणान्तरणभावे लेशो दोषस्त ज्ञेय गणस्त । जह तह चरिचमोहभावा दोसो ण चरणस्त ॥१३॥

व्याख्या—ज्ञानावरणभावे—ज्ञानावरणीयकर्मक्षये सति, ज्ञानस्य दोषः—संशयविपर्ययादिलक्षणः,
तस्य लेशोऽपि रम्यः, लेशोऽपि—छायामात्ररूपोऽपि तैव—न भवेदेवेत्यर्थः । यथेति दृष्टान्तोपन्यासे । तथा
चारित्रमोहभावात् चरणस्य—चारित्रस्य, दोषो—दोषलेशोऽपि न भवेत् । त च दोषः प्राणातिपाताद्या-
श्रवणव्यामात्ररूपोऽपि सूक्ष्मातिचाररूपोऽपि न भवेत्, कारणभावात् । अयं भावः—यदि चारित्रमोहो-

प्रयुज्यते अथ त्रासने' विपणवार्त्त' करी अह्मरुपह्मरु लेयु' इत्यादि के अनेक प्रकारि' अतुष्टान स'लाभ्यो के
बांनार' अणधातादिदोषे तेहने' लये' उत्पन्न, अवसर आश्रयाने अनियतपक्षि' अतदा भासितुं' कृष्टे निरंतर
कुष्ठ' त पक्षि पिंपासिकादि अण तेहने' लयत्रासनु विपणव' ते सावध, अह्मरु अश्यापीने' अणधातना
वर्णनानी अविप्राप्तव' तने पक्षि अक्षय परिकार' तेहनु' सेवतु, ते छद्म चिह्नस्य छद्मस्थपक्षुना' अश्यावनार
साभान्ध्या सदाध' सुखल' त प्रतिपेववध संयत ते पञ्चावादी तेहने' करनार नही. ओ पक्षि मानतु, अक्षय-
परीक्षारे' पक्षि अथाभ्यात के सावध तेहना सेवार्थी. प्रयत्ननादिकने' अशुकरपक्षु' स'पने छमि तो नहि,
अणधातने' वर्णने' अविप्राये' साधुने' भूनिर्णयाना हेतुपञ्चाया, अणधात वर्णवध करी विनाशाना परिपाव-
नथी. हेवलीने' तह साते सिद्ध मोहनी क्षयवी विपनापक्षि करी तेथी विवक्षय भिन्नामि दुष्कादिक के कथा
व्यापार तेखि रहितपक्षि अश्याभ्या सदा ओ हेवलीपक्षाना ग्रापक सुखल' हेवली तह द्विपारे पक्षि भिन्नामि
दुष्कादिक कथो के व्यापार ते वत कुष्ठ छमि तह नही. विचार्यु' के अणधातादिदोष कारयु तेहना अलावधी.
तो छम सिद्धनु' नीरपक्षु मिथ्या' दु' कंवी अथवा छद्मस्य अह्मरे' पूछरे' अने छद्मरे' निश्चयना संभवधी
ओह्म' अओ स मोक्ष, परीक्षा करिवा येअ अने' परीक्षानो करनार ते विदुषधमे ओहने' सक्षपक्षि हेकाकाला-
दिक अंतरित पक्षि कथने' वयने' अविश्वास छते, सिंगेअ तेहना निखु' यना संभवधी. ओ ग्राह्यार्थ' ॥१२॥

॥ " हिंसे हेवलीपक्षाना ग्रापक साते सिद्ध ते हेवलीने सर्वांश आश्रयनो अलाव सिद्ध धओअ लदां
कुष्ठ' तेवती सर्वथा आश्रयना अभाव प्रणि' दृष्टाति करी सभर्थतो कहे छे.

ज्ञानावरणने अभाव' दोष लेशमात्र न कुष्ठ' ज्ञाननो अत्र, तिम आरिचमोहना अलावधी दोष
न कुष्ठ' आरिचनो :—ग्राह्यार्थ'.

' इत्यर्थ—ज्ञानावरणीयकर्मनो क्षय छते' ज्ञाननो दोष संशयविपर्ययादिरूप तेहना लेश, अपि भद्मां
अशुभे, लेश पक्षि अथासागरपक्षि न कुष्ठ', यथाशुद्ध ते दृष्टान्तना उपन्यासने' विषे' वर्ते, तिम

પરિજિહીર્ષાવિષય એવ. પરિજિહીર્ષા જ્ઞાનાભોગસદ્કૃતમયમોહનીયહેતુકેવ. સાધ્યાનરૂપા હૈવૈવ. અતઃ કેવલિનો ન ભવતિ, કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય. ધ્યાનાભોગસદ્કૃતમયમોહનીયહ્યાન્યા તસ્યા અપિ હાનાત્. અન્યથા કેવલિનો અશુચિસ્પર્શદિવન્ સર્વંડવાઅથા હૈયસ્વેનાધ્યુગમન્તઃસ્વાઃ સ્તુઃ. અથ ત્વક્કાનામાપ્રવાણાં હૈયત્વાસમ્ભવ इति चेन्. ચિરં જીવ, તર્હિ અશુચિસ્પર્શાદિકષ્ણકાર્થિકં સુવરમેવ પરિચક્ષમિતિ યોગ્યમ્. ચતોડશુચિસ્પર્શાદિકષ્ણકાર્થીનાં હૈયત્વં તાવન્ 'દુસ્કલમથાઽપિ પાણિણો' સ્તિ વચનાન્ મયહેત્વસાતજનકઃકેવૈવૈતિ સર્વસમ્યગન્. તદ્વચ કેવલિનો ન સમ્ભવતિ, અસાતહેતુકમયમોહનીયામાવેન પરિજિહીર્ષાવિરયામાધાન્. અવશ્યમાવિન્તેન વાશુચિસ્પર્શાદ્યધુગમે તુ સુવરમેવ હૈયત્વામાવઃ.

કિંચ્ચ-જ્ઞાનપૂર્વકત્વેનાસાતસ્વોદીર્ગ્યાઃ પ્રસન્તેઃ. ડરીર્ગાં વ સાતાસાતયોરપ્રમત્તસંયતમાત્રસ્ય ન ભવતિ, 'અપમત્તાદ્સગગુણેષુ, ઇસાં પયહીતિગુણ' સ્તિ વચનાન્. પ્રકૃતિત્રિકેગ-સાતાસાતમત્ત-જાત્યુલ્લક્ષણેન. કિંચ્ચ-પ્રાણાતિપાતાદીનાં ત્વક્ત્વેન હૈયસ્વામાવં વદ્તત્ત્વ અશ્નચપરિહારેણ કેવલિનોડપે જીવધાતો ભવતીતિ વચનં વૃત્તાન્નજલેયં સમ્પન્નમ્, જ્ઞાનાન્માત્રસ્ય જીવધાતસ્યાડપિ હૈયત્વાત્. અન્યથાડશ્નચપરિહાર એવ ન સ્થાન્, અહૈયત્વેન સહ વિરોધાન્. તસ્માત્ ત્રોપયપિ હૈવાદીનિ ધાતિકર્મોદયવતામેવ ભવન્તિ, ધાતિકર્મોદયનિમિત્તકત્વાત્. અથ એવ ધાતિકર્મોદયવતોં ન સિદ્ધપ્રયોજનત્વમપિ. કેવલિનસ્તુ સિદ્ધપ્રયોજનત્વં તદમાવાદૈવ. સિદ્ધે એ પ્રયોજને પરિજિહીર્ષાં ન ભવતિ, વિરોધાત્. તેનાશુચિસ્પર્શાદિકં નિયમેન હૈયમ્. તત્ત્વ પ્રાણાતિપાતાદિવત્ કેવલિનોડશ્નત્વાત્તદેવાવસાતત્વમ્. હૈયમાત્રસ્ય ધાતિકર્મમિઃ સહૈવ હાનાત્.

કિંચે જ્ઞાના ને આશ્રય તેહને હૈયપણાનો અભાવ. એહતું જરૂં કહીશ, તકિ ઘણું છું. અશુચિ-સ્પર્શ કંટકાદિક તે અતિહિં જ્ઞાનું એહતું જાણુ. ને માટે અશુચિનો સ્પર્શ-કંટકાદિકતું જ્ઞાનું તે 'દુઃખસમવત્ પ્રાણી' એકવા વચનથી. ભયનું કારણ ને અમુખ તેહને જનકપણિ એહતું સંભત છે. તે તકિ કેવલીને ન સંભવે. અમુખ હેતુ છઈ જહને એહતું ને ભયએહનીય તેહને અજાણે પરિહરવાની ધનજાની વિષયના અભાવથી. અવસ્થાભાવિપણિ અશુચિસ્પર્શ માનીઈ તે અતિહિં હૈય-પણાનઉ અભાવ,

વશી જાણવાપૂર્વક પણિ કરી અસાતાની ઉઠીણી થઇ જ્ઞેઈઈ. ઉઠીણી તે સાતા-અસાતાવેદનીયની અપ્રપત્ત્યવતયાવને ન હુઈ અપ્રપત્તિ સાત યુષ્ઠસ્થાનકઈ ત્રિષે નેડલી પ્રકૃતિનો ઉદય તે ત્રિણિ પ્રકૃતિ હણિ જાણી એકવા કર્મપ્રથના વચનથી. સાત-અસાતા વેદનીય અનઈ ચતુષ્પતું આજિયું એ પ્રકૃતિ જ્ઞાન વશી પ્રાણાતિપાતાદિકને ડાહવે કરી હૈયપણાના અભાવપ્રતિ કહેતા ડુજને અસકય એકવો ને પરિહાર તેણે કરી કેવલીને ડવધાત હુઈ એ વચન, તે, ડીધી છે અજાણી જ્ઞેહને એહતું નીપજ, તેવધ એ ડવધાતને હૈયપણથી, ડય ન માનીઈ તે અસકય એહતું પરિહાર ન હુઈ. અણજાણપણા સંધાતે વિરોધથી. તે માટે હૈય વેધ અને ઉપાદેય એ ત્રિણિ ધાતીઆ કર્મ ને અચાર તેહના ઉદયવતને હુઈ, નાન-કઈ નાવરજ્ઞ-જોહાન-નરાયણ કર્મના ઉદયથી નિશિતથી જનમપણથી.

એતલાજવતી ધાતીઆ કર્મના ઉદયવતને સિદ્ધપ્રયોજનવતપણું નહીં. કેવલીનું તકિ સિદ્ધપ્રયોજન-પણું તે કર્મના અભાવથીજ. સિદ્ધપ્રયોજન થયે હુતે તકિ પરિહરવાની ધનજા ન હુઈ. વિરોધથી. તેવથી અશુચિસ્પર્શાદિક તે નિયમે જ્ઞાનયામે. તે તે પ્રાણાતિપાતાની રરે કેવલીને અત્વત અમુજાનું જાણુ. હૈયમાત્રને ધાતીઆ કર્મ સાધિજ હાનથી. અને ને વેદનીયકર્મઅજાણી જ્ઞાસાદિક ૧૧ પરીસહ તેતો.

વસ્તુનોત્પગમાત્ । હેયોપાદેયમાયે ચ કિં સ્યાત્ ? इत्याह—‘सम्बन्ध’ इति । सर्ववैदासीन्यं—माध्यस्थ्यं स्यात्, कुतो ? ज्ञानमाहात्म्यात् । ज्ञानस्य—केवलज्ञानस्य माहात्म्यं—सिद्धप्रयोजनहेतुत्वं तस्यात् ।

યતુકમ્—પારમ્પર્યેણ કેવલજ્ઞાનસ્ય માહાત્મ્યં તાવદૌદાસીન્યં, સિદ્ધપ્રયોજનત્વાત્ । પારમ્પર્યેણેતિ । ઔદાસીન્યં—માધ્યસ્થ્યં, સાક્ષાત્ સર્વાનુભવેઽપિ હેયસ્ય—સંસાર—તત્કારણસ્ય જ્ઞાનાત્, ઉપાદેયસ્ય—મોક્ષ—તત્કારણસ્યોપાદાનાત્ સિદ્ધપ્રયોજનત્વં ચ નાસિદ્ધં ભગવતામિતિ રત્નાકરાવતારિકાયામ્ । इह हेयोपादेयाभावस्यैवाश्रवाभावे प्रयोजकत्वं दर्शितम् । हेयोपादेये च द्रव्यतोऽप्याश्रवमाजामेव भवतः । यतो द्रव्यतोऽपि तावन्मात्रस्याશ्रवस्य हेयत्वं तन्निरोधलक्षणस्य संवरस्य चोपादेयत्वमित्युभयपदान्माहात्म્યैव व्याप्तिरिति गाथाश्रः ॥ १४ ॥

અથ કેવલિનો હેયાદીનાં વસ્તુનામમ્બુપગમે કિં વાઘકમ્ ? इत्याह—‘माहा’—

॥ हेय आसन्नसत्ता गेय संते ण होइ सम्बन्नु । संतंमि उवादेय कयकिचो कैवली ण हवे ॥२५॥

આપ્તયા—હેયે વસ્તુનિ સતિ કેવલિન આશ્રવસત્તા સ્યાત્, અન્યથા કસ્ય હેયત્વં ? । ન ચાગ્રુચિલ્પશાદિકપટકહૂપગગાંવિકં કેવલિનોઽપિ હેયમેવ, તત્ત્વ નાશ્રવ इति वाक्यम् । तस्याप्याश्रवत्वेन केवलज्ञानोत्पत्तिसमय एव ज्ञानात् । तत्कथम् ? इति चेत्, उच्यते—ज्ञानं च हेयत्वेन भवति । हेयं च

આદરવાયોગ્ય એ જિહ્વ વસ્તુ ના જવાપણાથી. હેય અને ઉપાર્થને અજ્ઞાને સ્પૃહુ કુછ ? તે કહે છે—સર્વત્ર ઉદાસીનપણું—અધ્યસ્થપણું કુછ. કેવલજ્ઞાનનું સાહારમ્બ ને સિદ્ધપ્રયોજનનું હેતુપણું તેથી, ‘ પરપરાઈ કેવલ-જ્ઞાનનઈ સાહારમ્બ તે ઉદાસીનપણું સિદ્ધપ્રયોજનપણાથી, ઉદાસીનપણું—અધ્યસ્થપણું. પ્રકટપણિ, સર્વને અનુભવ કરતે પણિ હેય ને સંસાર અને તત્કારણ તેહના ટલવાથી, ઉપાર્થ ને મોક્ષ અને તેહના કારણના આદરવાથી સિદ્ધપ્રયોજનપણું અસિદ્ધ નહિં ભગવંતને, ’ એ રત્નાકરાવતારિકાને વિષે છે. ઇહા હેયોપાર્થના અજ્ઞાવનેજ આશ્રવનાં અજ્ઞાવને વિષે પ્રયોજકપણું કેખાણું. હેય ને જાડવા યોગ્ય અને ઉપાર્થ ને આદરવા યોગ્ય વસ્તુ તે જિહ્વ દ્રવ્યથી એ આશ્રવવંતને જ કુછ. ને માટિ દ્રવ્યથી એ તેતલા આશ્રવને હેયપણું આશ્રવનિષેધર ને સંવર તેહને ઉપાર્થપણું ધર્મીરોતિ અભ્યાધાતેજ વ્યુપિત છે. એ ગાથાશ્રઃ ॥ ૧૪ ॥

કિયે કેવલીને હેયાદિક વસ્તુને માનવે સ્પૃહાપાક ? એ આશ્રકા કિયદિ કહે છે—

હેય માનતે આશ્રવની સત્તા માની નોછછ. કેવલિને ન કુછ સર્વજ્ઞ. ઉપાર્થ માનતે, કેવલિને કેવલી ન કુછ. (૧૫)

કૃત્તમ્—હેય વસ્તુ માનતે કેવલીને આશ્રવની સત્તા માની નોછછ. આશ્રવ ન કુઈ તો તેહને હેયપણું । માહા સ્પૃહાં વ્યહિ—કટક—હૂપ—ખાડિ પ્રમુખ કેવલીને પણિ જાડવા યોગ્યજ. અને તે તથા આશ્રવ ધમ નહિ ધમ ન કહેવું. તેહને પણિ આશ્રવપણિ કેવલજ્ઞાનને ઉપરિસમરેજ જાડવાથી, તે કિય ? એહણું એ ઉપરિ કહીછ છે જાન તો હેયનેજ હોય. હેય તે પરિકરવાની ધમ્બજાને વિષયજ. પરિકરવાની ધમ્બજા તો અનામોગ્ય સહિત ને ભયમોહનીય-તે હેતુથીજ. તે પણિ આશ્રવરૂપ જાડવા યોગ્યજ. એ વતી કેવલીને ન કુઈ. કેવલજ્ઞાનને ઉપરિસને સમરેજ અનામોગ્ય સહિત મોહનીયની કાને કરી તે આશ્રવના જાડવાથી. ધમ ન માનીઈ તો કેવલીને અણુચિરપ્રસાદિકેરી પરે સમક્ષએ આશ્રવ તે જાડવાપણિ માન્યા નોછછ.

અર્થાત્ સંયતમાત્રસ્ય પ્રત્યાલ્લ્યાસમધિક્તસ્ય હેયં કિમપિ નોત્તિ, સર્વવિરતિપ્રતિપત્તિમમે સાવશ-
માત્રસ્ય પરિણત્વત્, તથાપ્યનામોગજન્યાશ્વક્યપરિહારસ્થાન્તતઃ સંભાવનયાડપિ દ્રવ્યતો જીવધાતાદે-
ર્હ્યત્વેન વિદ્યમાનત્વાત્ । હેયત્વં ચ તસ્ય કર્મવન્ધેતુત્તમાભાવેડપિ ચાત્ત્વ છદ્મસ્થવીતરગમ્યાપિ ચારિત્ર-
મોહનીયોદ્યામાવેડપિ સ્નાતકચારિત્રપ્રતિબન્ધકત્વેન દોષત્વાત્ । કેવલિના તુ કેવલજ્ઞાનોપસિદ્ધમ્
પ્વાનામોગેન સદૈવ પરિણત્વત્ । તેન હેયોપાદેયે ચ છાદ્મસ્થ્યેન સદ્ચારિણી ઇતિ મન્તવ્યમ્ । ક્વં ચ
જેવલિનો જીવધાતાવિદેયાન્યુપગમે તદ્વતિપેવળાથા આમોગપૂર્વકત્વેન સર્વલોકોગર્હણીયતેભ્યપિ ચોધ-
મિતિ શાધાર્થઃ ॥ ૧૧ ॥

અથ કેવલિનો દ્રવ્યતોડપિ જીવધાતાન્યુપગમે સર્વલોકપ્રસિદ્ધમતિપ્રસન્નમાહ—

।।હિ સાવિ દબ્જો ચલુ હેઆણિયા કહ થુ માવડુઆ । સા જહ જિણસ હુજ્જા તા સો વપવસિજ્જો ૩ ।

વ્યાખ્યા—હિસા તાવત્ દશવિષયાણાનાં વિયોગીકરણં, ચતુક્કમ્—‘પઠવેન્નિરુપિણિ ત્રિવિધં
વર્ણં ચ ચત્તુવાસસિઃશ્વાસમથામ્યદાસુઃ । પ્રાણા વૃક્ષેતે ભગવદ્ગિરુક્તાસ્તેષાં વિયોગીકરણં તુ હિસા ’ ॥ ૧ ॥
ઇતિ । દ્રવ્યતઃ । અપિરિહ સમ્યજ્યતે । દ્રવ્યતોડપિ હિસા હેયા । ચલુરવધારણે । હેયેવ—સાચ્યેવ । તત્ર વિયોગ-
દ્વારા હેતુમાહ—અતઃ સા કિલક્ષણા ! અનુચિતા—સર્વલોકોગર્હણીયા, નુર્વિવર્તે । માવડુઆ—દન્તવ્યજીવવિપ-
યકજ્ઞાનપૂર્વિકા કર્યં—કેત પ્રકારેણ, હેયા ! મુતરામૈવેતર્યઃ । દ્રવ્યમાવોભયાત્મકત્વાત્ । સા હિસા વદિ
જિનસ્ય કેવલિનો મવેત્ તર્હિ કેવલી વપદેશનીયો મવેત્—કેવલિના છદ્મસ્ય ઇવ છદ્મસ્યેન કેવલજ્ય-
પદેષ્ટવ્યો મવેત્ ।

સાવશમાનને પર્તિપક્ષપણાધો, તલહે પશ્વિં અનાભોગે બન્ધ ને અશ્વક્યપરિહાર તેહને’ અંતે સંભાવનાઈ
પશ્વિં દ્રવ્યથી છવધાતાદિકને’ હેવપણે છતાપણાધી, હેવપણું તો દ્રવ્યથી એ છવધાતાદિકને’ કર્મવન્ધેતુપણને
અભાવે’પશ્વિં યાવત્ છદ્મસ્થવીતરગમે આરિનમોહના ઉદયને’ અભાવે’પશ્વિં સ્નાતકચારિત્રને’ અતિવિષકપશ્વિં
દોષથી, કેવલીઈ’ કેવલજ્ઞાનનઈ ઉપસિદ્ધમઈજ અનાભોગે સંધાવે છાંડપણાધી, તેવતી હેવ અને છપાઈ
છદ્મસપણા સાથે સહમારિં એહવું માનવું. ધમ કેવલીને છવધાતાદિક હેવ માને કુંતણ તેહની પ્રતિસેવાને
આમોગપૂર્વક પશ્વિં કરી સર્વલોકની નિંદા, એ પશ્વિં બાણુડું’ એ શાધાર્થ, ॥૧૫॥

હિવે કેવલીને’ દ્રવ્યથી એ છવધાત માને કુંતે સર્વલોક પ્રસિદ્ધ અતિપ્રસંગ ક્ષણ કહે છે. —

હિસા દ્રવ્યથીપશ્વિં નિશ્ચયે છાંડવા ચોગ્ય વલી અવ્યથિત, તો કિમ સાવધુકા હેવ અને અનુનિત ન
કુઈ?, તે બહુ નિરને’ કુઈ, તે તલે જપદેશ દેવા ચોગ્ય થાક.

દુષિતો અર્થ :—હિસા તલે દશનિષ કે આણું તેહનું વિચેમનું કરિવું. પાંચ પ્રકારે સ્પર્શનાઈક,
ત્રિવિધ પૂલ મન વચન કાયાઈ, શ્વાસોચ્વાસ અને આઉણું એ દશમાણુ સમાવતે કલા. તેહનું વિચેમનું
કરવું તે હિસા. હિવધં તે દ્રવ્યથી. અપિ તે છાંડા બેડીઈ દ્રવ્યથી ખણુ એ હિસા છાંડની, ચલુડું દ્રવ્ય તે
નિશ્ચયમાં’ બોલઈ. એતલછાંડપીજ, તિલકા વિશેષણને આપલિ કરી હેતુ કહે છે. ને—મારિ તે હિસા કેવલી
છે. સર્વ લોકને નિંદવા ચોગ્ય, છુસબ વેતકર્ષ’ બોલઈ, હણવા ચોગ્ય એ છવ તરિકાપદ એ રાન ૧૫૫૬
તે કિલે’ પ્રકારે હેવ ? અપિહિ’ છાંડવા ચોગ્ય, એ અર્થ, દ્રવ્ય અને સાવ એ વિશ્વપણાધી. તે હિસા બહુ

ये तु वेदनीयकर्माणिताः क्षुत् १ पिपासा २ शीतो ३ ज्ञा ४ दंशमशक ५ चर्षो ६ शय्या ७ बध ८ रोग ९ कृणस्पर्श १० मल ११ लक्षणा एकादश परीवहाः । ते च छद्मस्थानासिच प्राचो देशतः केवलिनोऽपि सम्भवन्ति । परं ज्ञायामात्ररूपाः केवलिनो यथोचित्येन वक्तव्याः । न पुनः सर्वेऽपि भवन्त्येव, छद्मस्थानासिच प्रत्येकं तथात्वाऽसम्भवात् । अत एव वेदनीयोदयवस्त्वेन सांख्येऽपि क्षयोप-
शमवैचित्र्यात् रोगमलपरीवहयोरभावस्तीथैक्यतामतिशयो भणितः— तथा बुद्धि-केवलज्ञानावापदेः, निरा-
भयो-निर्गताशेषरोगनिदाना 'दिति तत्त्वार्थवृत्तौ । ते च कस्यचित् केवलिनस्तथामूला अपि सम्भवा-
सोढव्याः । न पुनर्ह्येवमेव परिनिहीषाणा विषया भवन्ति । तथैव तत्कर्मणः क्षयस्य निश्चितत्वात्, स्वयं
भवपरिणामराहित्याच्च । तस्मात् सर्वमपि परिनिहिर्वृतं छद्मस्थानेन सहैव परिहृतमिति तात्पर्यम् । या
तु जगद्विधीनां तीर्थकृतोऽपि स्तवादी भणितः, सा च स्तुतिमात्ररूपा पूर्ववत्स्यामिचकृत्य बाजसतव्या ।

तथा ह्येव च सति केवली सर्वज्ञो न भवेत्, ज्ञेयस्य जिज्ञासाविषयत्वेन तद्विषयज्ञानस्य(अ)जा-
यत्वात् । नहि ज्ञाते वस्तुनि जिज्ञासायाः सम्भवः, 'पिष्टमेव पिनष्टी'तिन्यायात् । तेन जिज्ञासाऽपि
छाद्मस्थानेन सहैव परित्यक्ता केवलिनो न भवति । तथोपादेये च सति केवली कृतकृत्यो न भवेत्,
तावन्मात्रस्योपादेयलक्षणस्य कार्यस्य विद्यमानत्वात् । तत्रोपादेयत्वात्सर्वरः, 'उपादेयश्च संवरः' इति
वचनात् । तथा च केवलिनः लक्ष्यं चारित्र्यं न स्यात्, तावन्मात्रेण संवरेण न्यूनत्वात् । यावदुत्कृष्टं चारित्र्यं
न स्यात्, तावत् कृतकृत्योऽपि न स्यात् । एवं च केवलिनो देवादीनां वस्तूनामभ्युपगमे आश्रयसत्ता-
सर्वज्ञत्वहानि-कृतकृत्यत्वाभावाः केवलित्वहानिरेवेति बाधकम् ।

छद्मस्थानी परं प्राप्य देशी केवलीने पञ्चि स'सवे, पञ्चि अदभान केवलीने पञ्चि यथायुक्ति' अदभकर्मपती
कहेवा, पञ्चि सर्व' हुंछ धम नदी, छद्मस्थाने' पञ्चि प्रत्येक' तेहवापञ्चाना अयस'सवथी, जेतसाभयती वेदनीयना
छेदयवत पञ्चि स'रिप्याछ' छते' पञ्चि क्षयोपशयना विचित्रपञ्चाथीना रोग अने' भवपरिषहने' अशाव ते तीर्थ'-
करने अतिशय वभाप्यो छे, छुद्ध ते वेवखदाननी प्राप्तिथी, निराभय ते गयो छे छकवरोगल' कंगु तेवती,
ते पञ्चि' कुञ्ज केवलीने' तेहथीये पञ्चि' सम्भग् सहेवा, पञ्चि हेवपञ्चि छाडवानी छम्भाना विषय दुर्छ' नदी,
निमज्ज ते' कर्मना क्षयनि निचिनपञ्चाथी, पोते लभना पञ्चिभागे रक्षितपञ्चाथी, तेवती सर्व' छाडवा योवय ते
छद्मस्थपञ्चा स धातेअ अ'छु', जे तात्पर्य'.

अत जेव केवलीने' व'नाक्षिप्राय ते कुञ्जि' छे' अ'छु'अक्षे' लिभ्यो छे', ते अदान पञ्चि अलिभ्यो,
अने' जे अजतना छेदरवानी छम्भाना तीर्थ' करने पञ्चि' सतचाहिकने विषे कळी छे', तेतछे गृत्तिभात्ररप,
अथवा पूर्वही अयस्था छेदशीने ल्यक्ष्मी, वली जेयक्षिरे केवली ते सर्व'ग न हुंछ', अथवा योवयने ल्यक्ष्मवानी
छम्भाना विषय पञ्चि तद्विषयो अदानने' यथापञ्चाथी, ल्यक्ष्मि वरगुछे ल्यक्ष्मवानी छम्भाना स'सव दुर्छ' नदी',
'पोरु' पक्षे छे' जे न्यायथी, तेवती ल्यक्ष्मवानी छम्भानापञ्चि छद्मस्थपञ्चा साक्षि'अ छाडी केवलीने न हुंछ',
छपहेयविच्छः' तो केवली कृतकृत्य न हुंछ', तेतसाभात्र जे छपादेवरप कार्य' तेहने विधवानपञ्चाथी, तिह'र
छपहेय तो स'वर' छपादेय ते स'वर' जेवयनथी, तिवादे' केवलीने' छे'छ'अरित्र न हुंछ', तावन्भागे स'वरे
'व'स'पञ्चाथी, जिह'ताछ छे'छ'अरित्र न हुंछ' तिह'ताछ कृतकृत्य छे' न हुंछ', धम तो केवलीने' हेमादिक वरगुने'
भाधवे' अक्षयनी सत्ता, सर्व'गपञ्चानी क्षानि, कृतकृत्यपञ्चाना अशाव, तेवि' करी केवलीपञ्चानी क्षानि'अ, जे
पाधक, अक्षि स'मतभात्रने' प्रवाम्भान छेदशीने छाडवायोव क'छ' नथी, सर्व'विरतिने' प्रतिपत्ति सम्भवे'

सरणैः स्वात्मना स्वात्मनोऽवश्यमवित्वेनैव दृष्टत्वात् । परं ब्रह्मदत्तचक्रवर्ती तथामृतान् कामभोगान्
भुञ्जानः पश्चात्तापवान्, केवली तु भवदमियाथे तद्ब्रह्मैव इति विद्येयो भन्तव्य इतिगार्याः ॥ १६ ॥

अथ प्रतिबन्धाभ्युपदेशोल्लेखमाह—

॥ उपपत्तो पुण एवं असंजओ संजओ वि तुह मणियो । जाणं तु जीववहगो ता कहमेअं तुहं जुअं ? ॥

व्याख्या—उपदेशः पुनरेवं-जानन्-जीवोऽयमिति साक्षात्त्वगच्छन् जीवघातकः संयतोऽप्य-
संयतः स्वदुर्भणितः—त्वयैवोक्तः । ‘यो हि साधवः कर्म बध्नाति, स च सुतरां संयतोऽप्यसंयतः’ इति-
भगवतीवृत्तिवचनात् । कथं तर्हि तव शुक्तसिद्धादिवचोभिन्तर्गतप्रतिबन्दीदूषणद्वारेण परमसंयमवतोऽ-
संयमोद्भावनेन केवलिनः स्तुतिः, नत गालिरिति सम्मत् पर्यालोचयमितिगार्याः ॥ १७ ॥

अथ केवली जीवघातादिकं सात्वयं समाचरन् निजमकस्याप्याक्रोशमीयो भवतीति दत्तवचि—

॥ सव्वसमकलं सव्वं सावज्जं जोगमेव परिचइउं । तं चिअ संकारहिओ सेवतो किं न लज्जेसि ? ॥१८॥

व्याख्या—सर्वसमकलं—मनुष्यदेवादिपर्यन्तमभ्यागत एव सर्वम्—अखिलं सावयवयोगं—सपापकाया-
दिव्यापादं परिग्रहयैव—‘सव्वं सावज्जं जाणं पच्चक्खामि’ इत्यादिप्रतिज्ञाकरणेन परिहृत्यैव ‘तं चिअ’ इति ।

केवलीने अहं दोष न कुठ्ठं, तत्तु अजलत्तं विसें अहमं पण्णिं अतिहिअं दोष न कुठ्ठं, सर्वदं अजलत्तं आण्णत्तिं
पतादिअं ने आश्रयसमूहं तेहने केवलीअं अवसराभाविपण्णिं करी दीअथी. अथ नही तो सर्वसंपण्णानीं केवली
असिद्धं पण्णिं आश्रये अथअ करीअथे, ओं येतों येताने’ अवसराभाविपण्णिं करी दीअं करणं’ दोषत्तं अजलत्तं
न कुठ्ठं, तत्तु अललत्तं अजलत्तं अथयोगे ते नरकना हेतु न कुठ्ठं. तेहना कामयोगनत्तं अतिस्वयंकुलं
येतों’ येताने अवसरा’ भाविपण्णिं अ करी दीअपण्णाम्. पण्णिं अजलत्तं यकेवत्तिं’ तेहना अथयोगने’
योगवत्तु पश्चात्तापवत्तु कुओ. केवली तो ताकुरि’ अविश्रयत्तं तेहिं’ रहित. जेतयो विरोध
भानवो. ओ गाराअ’ ॥१६॥

इदं प्रतिश्रुत्वा पण्णिं उपदेक्षते उच्यते अहं—

उपदेश ते धम—असंयती संयतीपण्णिं ते कळी, अणुतो अजवधकने. तो किम पुअने ओ सुअ ?

अर्थ :—उपदेश धम—अप्य ओहणुं साक्षात् अणुतो ह्यनुत्तर ते संयती, असंयती तर्हि कळी. ‘ने
आश्रयसहित अं अंधत्ते ते संयती ओ असंयती’ ओहण अणवतो इतिना वचनयो. तत्तु किम पुअने सुअ ?
इत्यादि वचने’ अर्थ’ पण्णतीमा मानीत्तं तो आपण्णिं मातु अहं ओहणुं’ ओ प्रतिश्रुत्वा इत्यु तेषां इदं करी
परमसंयमवत्तं ने केवली तेहने’ असंयमने कहेवे’ स्तुति अथवा गासि ओ सम्मत् विचारत्तुं. ओ गाराअ’ ॥१७॥

इदं केवली अजघातादिं सपाप आश्रयतो येतानां लक्षितं, पण्णिं रीस करिमायोगं आहं.
ओहणुं’ दोषाहे अहं—

सर्वं समसं सर्वपापयोगने’ लक्षिते तेहअ सावयवयोगे स अरहित सेवतां स्तुं नथी क्षमता ?
इतिने अर्थ :—अनुत्तर—देवादिक्षेत्री पश्चादमथोअ सर्व-सपापयोग-सपाप ने क्षयादि व्यापार ते
अति ‘सर्वं सपाप योग परमदूषणुं’ इत्यादि अतिमाने करवे करी पुरीक्षरीने तेहअ सावयवयोगे अति

अर्थःभावः—यथा केवली 'जीवघातो द्रव्यतो भावतो वा द्रव्यतो वा त्रिविधं त्रिविधेन परिहरणीयो दुर्गादिहेतुत्वा 'दित्येवंरूपेणोपदिशति तथैव प्रत्याख्यापयति च । तथा छद्मस्योऽपि केवलिनं प्रत्युपदिशति । जीवघातकत्वेनोभयोः साम्येऽपि सर्वांशज्ञानपूर्वकनिष्क्ययोजनत्वादिनाधिक्यात् विशेषत उपदेशाहेत्वादित्येवं परस्परमुपदेश्योपदेशकभावापत्तिरित्यतिप्रसङ्गो बोध्यः । यदि च केवली भणेत—मत्कृतो जीवघातो न दोषावहः, रागद्वेषराहित्ये अवश्यभावित्वेन ज्ञात्वैव विधीयमानत्वादिति । तर्हि छद्मस्येनाऽपीत्यं वक्तुं शक्यमेव । अवश्यभावित्वमन्तरेण कार्यानुत्पत्तिरित्यर्थं केवल्यपि साक्षिक इत्येवमुभयत्रापि साम्यमेव । परमाभोगानाभोगकृतो भेदो महापापाल्पपापव्यपदेशहेतुरिति विशेषः ।

किञ्च—अन्यतीर्थिकदेवतुल्यत्वात्परिचयः । ईश्वरेणापि जगत् सृष्टिसंहारौ रागद्वेषभावित्वेन विधीयते, सर्वज्ञेन भागवता ईश्वरेण तथैव दृष्टत्वात् । अत एव 'न देवचरितं करे 'दिति परतीर्थिक-वचनमपि । किञ्च—जीवघातहेतुशस्त्रमात्रधारित्वेनान्यतीर्थिकमिमो देवः परिद्विष्यते, पापीयते च साक्षाज्जीवघातकोऽप्यहं देवत्वेनेत्येवं नैपुण्यं भवता कृतः क्षितिस्तम् ? इत्यचिन्त्यचिन्तम् । किञ्च—केवलि-नावश्यभावित्वेन दृष्टे केवलिनो यदि दोषो न भवेत्, तर्हि जगति कस्यापि सुतरामेव दोषो न भवेत् । सर्वेषामपि जीवानां सर्वस्य प्राणातिपाताद्याश्रयजातस्य केवलिनोऽवश्यभावित्वेनैव दृष्टत्वात् । अन्यथा सर्वज्ञत्वहानिः प्रतीताप्यत्र व्यक्तोक्तिरिष्यते । यदि च स्वात्मना स्वात्मनोऽवश्यभावित्वेन दृष्टं क्रियमाणं न दोषभाग्, तर्हि ब्रह्मदत्तचक्रवर्तिनः कामभोगाः नरकहेतवो न भवेयुः । तेषां च तथाभूतानां जाति-

त्रेवलीने दुर्घ, तच्च त्रेवलीने उपदेश देवायोग्य दुर्घ, त्रेवलीने छद्मस्वपनी परर्त छद्मस्वपने त्रेवली पञ्चि उपदेशनीय दुर्घ.

ऐ भाव-जिभ त्रेवली 'अवघात ते द्रव्यथी भावथी अवघात उल्लभ्यथी पविद्धरेवा योग्य त्रिविधं त्रिविधे भवनभवनकायां करिषु द्वावपु' अनर्त अनुभवेष्टु धर्म नय केटि, दुर्भतिना हेतुपञ्चाथी 'पञ्चि रीति उपदेश दिष्ट, तिमभ पञ्चपञ्चाथी करावर्त, तिम त्रेवलीप्रति छद्मस्वपञ्चि उपदेश दिष्ट. अवघातपञ्चि गिद्धने सरिपाठपञ्चि, सवर्त श्रेष्ठ गानपुर्तक निःप्रयोगनपञ्चादिर्त अविष्टपञ्चाथी विशेषेण उपदेशनं' योग्यपञ्चाथी, धर्म परस्परपञ्चि उपदेश देवायोग्य अने' उपदेशना देनार तेहनी संभ'वनी आपत्ति माठ. ऐ अतिप्रसंग इष्यु अञ्चिथे. अल त्रेवली कल्ल माहरे कथे अवघात ते देवने। दीपक नली. रागद्वेषरहित पञ्चि' करी अवश्यभावपञ्चि करीने अञ्चोनेन नीपभाववापञ्चाथी, ऐहलु तल छद्मस्व पञ्चि' ऐहलु कल्लुं सहापञ्च. अवश्य' भाविपञ्चा विना कार्यनी अतुत्पत्ति ऐ अर्थनल विषय त्रेवली पञ्चि सात्मीया, धर्म गिद्धि डिङ्गलु' सरिपाठ'पञ्चाथ, पञ्चि आभोग अनाभोगने कथे भेद महापाप अने' अवघपापना कल्लुने देव'. ऐतयो विशेष.

वली अन्यतीर्थिक ने देव तेहनी तुल्यपञ्चाथी आपत्ति पञ्चि, छद्मस्व' पञ्चि जगत्सृष्टि संहार रागद्वेषने' अभावेन करीध' छे. सर्वगुणवत्तर्त तिमभ दीङ्गपञ्चाथी. ऐतलाअवनी 'देवचरित ते न आभयध' ऐहलु परतीर्थिकलु वचन पञ्चि, वली अवघातलु ने शब्द ते भावधारी पञ्चि' अन्यतीर्थिक आनने ते देव पविद्धरीध' छे. आहरीध' छे तो साक्षात् अवघे कल्लुनारपञ्चि' अरिद्धत देवपञ्चि' करीध, ऐहलु निपुणपञ्चि' अर्त डिङ्गली सीञ्चु' ? ऐ अचित्प अक्षय'. वली त्रेवलीर्त अवश्यभावीपञ्चि' करी दीङ्ग'

मितस्य साधोः सत्त्ववधे २ । यदागमः—‘वज्जेमि त्ति परिजओ संपत्तीए विमुच्चइ वेरा । अक्खंतो वि ण मुच्चइ किंलिदुभावोऽद्वायस्स’ ॥ [आष० गा० ६०] ॥ भावतो न द्रव्यतः—अङ्गारमईकस कीटवुद्ध्या अङ्गारमदेने, मन्दप्रकाशे रज्जुमहिबुद्ध्या धनतो वा ३ । न द्रव्यतो न भावतः—मनोवाक्यैः शुद्धस्य साधोः ४’ इति श्रावकप्रतिक्रमणसूत्रस्य वृत्तौ । यत्तु चूर्णिकारेण ‘चत्थो सुओ’ त्ति भणितम्, तत्र स्वामिनमधिकृत्य, केवलिनस्तत्स्वामिनो विद्यमानत्वात्, तस्य च सर्वोत्कृष्टचारित्रान्यथानुपपत्त्या मनोवाक्यैः शुद्धत्वात् । अन्यथा स्नातकः केरली न स्यात् किन्तु हिंसास्वरूपमधिकृत्यैवोक्तम् । तच्चैवं—यदि हिंसा, तर्हि न द्रव्यतो न भावतः इति वक्तुमभ्यस्तव्यं, द्रव्यभावयोरन्यतरत्वेनाऽवश्यंभावात् । तेन चतुर्थो भङ्गः शून्यो भणितः, विरोधात् । न च शैलेश्यवस्थायां केरलो स्वामी भविष्यतीति शङ्करीयं, तस्य सिद्धयेव योगमात्रेण मनोवाक्यैः शुद्धतामावात् । नहि अविद्यमाने वस्त्रे ‘वस्त्रं शुद्ध’ इति व्यवहियते । अन्यथा घृणमाद्योऽपि शुद्धवत्त्वा इति वक्तव्याः प्रसज्येरन् ।

अत एव शैलेश्यवस्थायां शरीरस्पर्शमागतानां मशकादीनां व्यापत्तावपि योगमात्रेण केवलि-
कृत्कत्वाभाव इत्यमे वक्ष्यते । अन्यथा शैलेश्यवस्थायांमपि कायस्याशुद्धत्वापत्त्या कथं चतुर्थमङ्गल
स्वामी भवेत् ? । न चैवं सयोगिकेशलिशरीरावजीवधातः क्वाप्यागमे भणितः । योगानां वैयर्थ्यापत्तेः,
(केवलिनोऽसंयतत्वापत्तेश्च, निजयोगाद्विनाऽपवादं ज्ञात्वैव जीवधातकत्वात्) । केवलिनोऽन्युत्स्वरज्ज्वाला-
पत्त्या सात्वरायिकीक्रियाप्रसक्तेश्च इत्यमे व्यक्तीकरिष्यते । एवं सिद्धे केवली द्वितीय-तृतीयमङ्गलस्वामी
न भवेत्, तयोः क्रमेणानामोगाऽज्ञानमूलकत्वात् । तच्च द्वयमपि क्षीणे ज्ञानावरणीये न भवति, द्वयोरपि

अने के अण्डिकारे’ अछिथे । लंग शून्य कळी, ते स्वामी आसिरी नळी । केवलीने’ ते स्वामीना
विद्यमानपक्षाथी, तेकने अवेरुष्टयारित्रनी, हिंसा सत्त्वमा अणुमान्या विना अणुकताई. भनवन्ननायाधं
शुद्धपक्षाथी, धर्म नळी तो । केवली केनातक न धाई. तो ‘शु’ ? हिंसातु स्वर्श आसिरी कळिबं. ते
धर्म-अणु हिंसा तळ इत्यथी नळी’ अने’ लावथी नळी’ ओळतुं कळी न सखीध. इय लाव सणे ओळपण्ण
अवस्थभावाथी, ते वती अछिथे । लंग शून्य कळिओ, विशेषथी.

शैलेश्यवस्थाने विषे’ केवली ते स्वामी कळे’ ओळतुं न क’डु, ते अवेणीने’ सिद्धनी परे’
भनवन्ननायाधं योगने अलायधं येगे करी शुद्धपक्षाथीना अलायथी. अणुजते पळे, पळे शुद्ध ओळतुं तो
व्यवहरीछं नळी. धर्म नळी तो वृषमादिकपण्ण शुद्धवत्त्व ओळतुं कळेया धाध. जेतवाज वती शैलेशी-
अवस्थाने’ विषे शरीरना २५कने पात्रवा भज्जादिक तेकनी हिंसाथीके पण्ण योगने’ अलावे करी
केवलीछं करी ते पक्षाथीना अलाय. ओळतुं आगलिं कळीस्ते. ओळतुं नळी तो शैलेश्यवस्थाने’ विषे’ पण्ण
कथने’ अणुक्षपण्ण’ थातछं किम यत्तुधं’ लगरसमी कळि ? अवेणीनी परि’ सयोगीकळीना शरीरथी
छवधात कळि ओळतुं कळि आगने’ कळिबं नथी. योगने’ व्यवपण्ण’ धाधं वती.

वली केवलीने पण्ण उत्तम प्रवृत्तिने’ कळेवे’ सापरायिकी क्थिना प्रसंग धाध वती. ओ
आगळे’ प्रगट करी स्ते. धर्म व्याप लंग सिद्ध धाधं हुते केवली द्वितीय अने तृतीय लंगने स्वामी
न कळि. ते मिळुं लंगने अतुंके’ अनालोम अने’ अज्ञानधुक्कपक्षाथी. ते मिळुं ज्ञानावरणीः कर्मे-
क्षीणु धाधं हुते न कळि. अनालोम अने’ अज्ञान ओ मिळुने ज्ञानावरणीय कर्तई’ लन्त्यपक्षाथी.
भज्जा लंगधं स्वामीपण्ण भानने’ तो विवाहनी अणुज्ञानाथी, मिळुनदने सत्तपक्षाथी, मिळु लंग

तमेव-सावद्ययोगमेव शङ्कारहितो-निश्चङ्कः ऐहिकपारत्रिकमथराहित्येन निरुक्तम्यं निरनुतापं यथादृष्ट-
क्रियाभिर्दत्तुमिः सेवमानः किं न लज्जसे ? इत्येवंरूपेण परममत्तस्याप्याक्रोशविषयो भवतीति सात्पर्य-
मितिगाथायैः ॥ १८ ॥

अथ भक्तानामप्याक्रोशविषयीभवने हेतुमाह—

जंतं सेवंतस्त उ केवलिनो तिग्निं हुंति असमागा। जीववहा १ लिङ २ वीसासवाय ३ सण्णा परावण्णो ॥

व्याख्या—तस्मादेव केवली निजमत्तस्याप्याक्रोशविषयो भवति, यद्-यस्मात् कारणात् तं
सावद्ययोगं सेवमानस्य केवलिनः त्रीणि स्थानानि असमानानि—अनन्यसहृदयानि सर्वोत्कृष्टाणीत्यर्थः, भवेयुः
कानि तानि ? इत्याह—‘जीववहे’त्यादि। जीववधश्चालौकं च विद्यासचातक्षेत्रे क्रमेण सञ्ज्ञा-नाम
येषां तानि जीववधालौकविद्यासचातसञ्ज्ञानि। प्राकृतत्वात् पुंस्त्वम्। एवं च सति किं सत्पन्नम् ?
इत्याह—परावणैः। परः-प्रकृतोऽवर्णोऽस्त्वावा स्यात्, अर्थाजिनस्येत्यक्षरार्थः।

भावार्थः पुनरेवं-यदि केवलिनो जीवघातो भवेत् तर्हि सर्वोत्कृष्ट एव भवेत्। सर्वोत्कृष्टत्वं
च स्वरूपतः संस्कारतश्च। तत्र स्वरूपतस्तत्त्वदेवं-हिंसामधिकृत्य द्रव्यभावपक्षाच्चातुर्भङ्गी प्रवचने प्रतीता,
तथाहि—द्रव्यतो भावतश्च हिंसा-हन्मीति परिणतस्य व्याधादेस्तु गवधे १। द्रव्यतो न भावतः—हीनार्थः।

रशरहिते, निःशङ्कं छेदना परभावने' लक्षरहितं पशु' अनुक्तं पशु' रशितं यथातां परहितं 'नेहवी दीदी वेहवी-
त्रिधाप' हेतु' सेवतां रसु' नवी साधतो ?। ओहवे इरे परभावतने पशु' आदेशतो विषय 'हुध',
ओ परभावतः ॥ १५ ॥

हिरे' सक्तने' पशु' आदेशना विषय भावने विषे' मोने हेतु' छे' छे—

१. 'ने भाटे ते सेवतां देवधाने' त्रिषु 'हुध' अधिक, अत्रपक्षे 'अक्षीक' निश्वासधातौ नामने'
परम अवर्णु'वाह.

अर्थः—ते भाटि'य' योताना सक्तने' पशु' नि'दानो विषय 'हुध'. ने कारणु भाटे ते सावद्य योगने
सेवतां देवधाने तीन स्थानक ते सर्वोत्कृष्ट 'हुध'. ते छिदा ? ते छिदि' छे. अत्रपक्षे यथावयन अन्ये
विश्वासधात नामने' ते. प्राकृतपक्षाधी पुंस्त्वपक्ष'. ओहवुं छते' रसु तीपनुं ? ते छे छे' छेत्तु
अवर्णु'वाह 'हुध', अर्थ'या नि'दाने'. ओ अक्षरार्थ'.

भावार्थः—ते अ-अ'के देवधी'तं अत्रधात तदि सर्वोत्कृष्ट'हुध'. सर्वोत्कृष्टपक्षुं तदि स्ववर्णनी तथा संस्कारधी.
निर्हा स्ववर्णनी तदि धम-हिंसा' छेदेधी अक्षर'यी द्रव्यभावपक्षे' अवयनने' विषय प्रसिद्ध. ते द्विग द्रव्यधी
अने भावधी हिंसा ते 'हुध' ओहवा परिखाभवत'ने व्याधादि वेहने अत्रवधने विषे' १. द्रव्यधी पशु
अ वधी नही' अर्थासमिति युक्तसाधने प्राप्तिपक्षे २. ने भाटे' आगम-पक्ष' ओहवा परिखाभवतने प्राप्तिवधनी
संप्राप्ति यर्ध' पशु' भूमाध वेरधी-अर्थ'म'धधी, अणुहृद्यतो पशु' न भूमाध छिद्येभाव हिंसानी वती,
भावधी पशु' द्रव्यधी नही', अ'भाटमर्ह'ने छेदेनी शुद्धि' अ'भाट मर्ह'ने विषे' अथवा अक्षर प्रकाशे
रेल'अने' संप्र'नी शुद्धि' छद्यतानि ३. द्रव्यधी ओ नही' अर्धने भावधी'ने हिंसा नही', अनवयनधातौ शुद्ध
ओहवा साधने छ. ओ वहिदानी वृत्तिने' विषे'.

एवं भूषावादादिष्वपि सर्वोत्कृष्टत्वं यथा—‘केवली नो मुसं वद्धा भवती’त्यादि यावत्
‘जहावादि तहाकारी आदि भवती’ति सर्वजनसमक्षं प्रज्ञाप्य स एवात्मानं केवलित्वेनोद्घोषयन् सावध-
त्वेन प्रज्ञाख्यातमपि जीवघातं कुर्वन् कृतप्रतिज्ञाप्रस्रष्टः स्फुटमेव भूषाभाषी । यदागमः—न करेमि ति
भणिता, तं चेव निसेवए पुणो पावं । पच्चक्खमुसावाहं, मायानिअहीपसंगो अ’ ॥ १ ॥ ति । ३५०
(गो ५०७) एवं भूपामापयं केवलिन एव, न पुनः छद्मस्यस्यापि । अहं छद्मस्य इति भणित्वा छद्मस्यो
यथावादी तथाकारी न भवतीति सम्भग् वक्तव्यत्वात् । तेन केवलिन एव सर्वोत्कृष्टभूपामापित्वं दर्शितम् २ ।

एवं सर्वोत्कृष्टविश्वासघातकत्वं यथा—केवली तावत् सर्वानपि जीवान् प्रति भणति—मा अस्माद्
विभ्यद्, मया जीवघातस्त्रिविधं त्रिविधैः प्रज्ञाख्यातः । न च एतद् वचोमात्रं, किन्तु सर्वज्ञत्वेनागात-
कालस्य मम प्रत्यक्षत्वात्, अहं यथावादी तथाकालादिरूपेण सुरासुरनरेश्वरादिपदं हि सर्वसमक्षं सर्वानपि
जीवान् विश्वास्त्र निश्चिन्तीभूवान् तान् एष जीवान् अश्रयमावित्वाश्चयपरिहारादिभिरेण निश्शङ्कं
ज्वापादयन् स्फुटमेव सर्वोत्कृष्टविश्वासघातका परमते केवल्येव भवेत् । न चैवं छद्मस्योऽपि, तस्य
यथावादी तथाकर्त्ताऽहमित्येव रूपेण विश्वासहेतुयचनवक्तृत्वाभावादिति सर्वोत्कृष्टविश्वासघातकत्वं
केवलिन एवेति दर्शितम् ३ । एतानि त्रीण्यपि प्राणातिपातादीनि केवलिनो लेशतोऽपि प्राणातिपाताभ्यु-
पास्ये तद्व्यापकभूतानि भवन्त्येव । एवं धनतः परावर्णः—केवलिनो भवति, केवलित्वहानिहेतुवोदो-
भावनेनोत्कृष्टकलङ्कद्वामात् । तस्मात्तदोषत्वं च तेषां त्रयाणामप्यष्टादशोदोषमभ्यपतितत्वेन स्फुटमेव । एतेन

ઈમં મુષાવાદાદિકને વિશે પશ્ચિ સર્વોત્કૃષ્ટપણું, જિમં-કેવલી તે મુષાવાદી ને કહી યાવતું
‘કેહવુ’ બોલે તેહવું કરનાર કહી’ એહવું સર્વ સમક્ષ પ્રાપીને તેહજ પોતાના કેવલી પશ્ચિ કહેતા
સાવધપણિ પચ્ચક્ખમે પશ્ચિ અપાત તે ખતે પ્રતિ કરિતા કાધી પ્રતિજ્ઞાથી કાષ્ટ કહેતે પ્રગટજ
મુષાભાષી. ‘ન કરે’ એહવું કહીને તે પાપપ્રતે પ્રત્યક્ષ સેવે’ તે પ્રત્યક્ષ જુદાબેલો આધાનિકૃતિનો
પ્રસંગ વલી’ એ ૩૫૦. એહવું મુષાભાષણ કેવલીનેજ કહી. પશ્ચિ છદ્મસ્યને નહીં, હું છદ્મસ્ય એહવું
કહીને ‘છદ્મસ્ય કેહવું’ બોલે તેહવું ન કરઈ’ ઈમં સમ્યક્ કહેવાપણાથી. તે વતી કેવલીનેજ સર્વોત્કૃષ્ટ
મુષાભાષીપણું દેખાડ્યું.

ઈમં સર્વોત્કૃષ્ટ વિશ્વાસઘાતપણું—જિમ કેવલી પ્રથમ સર્વ અપ્રતિ ઈમ કહે ને આકૃષ્ટી મ
ભવ પામે. તો મિં અવધત તે ત્રિવિધે ત્રિવિધે પચ્ચક્ખમે છે એ વચન માન, ઇમ નહીં. તો સ્યં ?
સર્વતપણિ, કરી આપતા કાલને મુચને પ્રત્યક્ષપણાથી, હું એહવું બોલું તેહવું કરનાર ક્રવાદિયે
સુર અસુર નરેશ્વાદિકની પર્ષદાને વિશે સર્વ દેખતાં સર્વ અવનર્થ વિશ્વાસીનઈ નિશ્ચિત થયાં તેહજ
અવપ્રતે અવરણાવિપણિ અથવા અણરૂપગિહાઈ ઇલાદિ, મિશે નિઃસક હસવો પ્રગટજ સર્વોત્કૃષ્ટ
વિશ્વાસઘાતી પરમતઈ કેવલીજ કહી. ઈમ છદ્મસ્ય ન કહી. તેહને યથાવાદી તિમ કરે હું કહી રીતિ
કરી વિશ્વાસઘટું હેતુ ને વચન તેહના બોલવાપણાના અભાવથી. એ વતી સર્વોત્કૃષ્ટ વિશ્વાસઘાતીપણું
કેવલીનેજ દેખાડ્યું કે એ તીને પ્રાણાતિપાતાદિક કેવલીને લેશથીએ પ્રાણાતિપાત માનને પ્રાણાતિપાતનાં
ને વરતુ ઇતે ને વરતુ કહીજ તે વ્યાપક, તેહનાં તે કુપ્રજ. ઇમ કહેનાં કેવલીને. પરમ અવર્ણવ
કહી. કેવલીપણાની કાનિના હેતુ ને દોષ તેહને પ્રગટ કરવે કૃત્કૃષ્ટ કલકદાનથી. તેહવું દેખણું
કહી ને ત્રિશ્ચિને, અદાર દોષ મળે પતિતપણિ કરી પ્રગટજ. એટલે કેવલીને છતાં પ્રાણાતિપાતાદિકને
કહે ને સ્યે અવર્ણવાદ ? એકી શંકા પશ્ચિ કાધી. એ વચનનેજ અવર્ણવાદરૂપપણાથી અદાર દોષ

ज्ञानावरणीयकर्मजन्यत्वात् । चतुर्थमङ्गलमिदं भ्युपगमे च विद्यावानुपपत्तेरभयवादिसम्मतत्वात् । परि-
शेषात् परामिमांसेन केवलिनः प्रथममङ्गलपतिता हिंसा सिद्ध्यति । सा च व्याधारे' रागद्वेषप्रयोजनादि-
कलङ्किता । केवलिनस्तु तदभावान्निष्कलङ्केति विज्ञेयो बोध्यः । अत एव केवलिनो विकल्पमानो जीव-
चातः स्वरूपतोष्यनन्यसदृशः सर्वोत्कृष्ट एव, अन्यस्य तथामृतस्य जीवचातस्यासम्भवात् ।

तथा संस्कारेणापि सर्वोत्कृष्टः, यथा—सर्वसमंश्च कृतसर्वसावद्योगप्रत्याख्यानस्य केवल-
ज्ञानोत्पत्तेरन्तराक्रामये अद्यप्रवृत्ति सूक्ष्मो वा बाहरो वा जीवो मम हन्तव्यो नास्तीत्येवंरूपेण सर्व-
विरतिपरिणामपरिणतस्य द्युभाध्वसायेन केवलज्ञानोत्पत्तिः । तस्याश्च प्रथमसमये एव प्रतिममं भूत-
भषद्भावितानां सर्वेषामपि पदार्थानामवयवभावित्वेन परिज्ञानवतः केवलिनो' हस्तपादादिसमुत्पत्त्यादृष्टमि-
त्यतक्रियाहेतुकनानावेदनादानं नियतकालादिसामग्रीयोगेन एतावन्तोऽमी व्रताः स्थीवराश्च 'जीवाः' स्वयं
हन्तव्याः, परेष्वं चातयितव्याः, स्वयं परेण वा हता हन्यमाना हनिष्यमाणाश्चातुमन्तव्याः' सन्तीत्येवं-
रूपेणाविरतिपरिणामो हन्तव्यचरमजीवहन्तं यावदनुपरतर्हिंसातुल्यनिधिरौद्रध्यानात्मकसंस्कारस्तेन संस्कृतः,
संस्कारेणाऽयुत्कृष्टः केवलिन एव जीवचातो भवेत् । न चेत् संस्कृतो जीवचातः कस्मापि छेदात्पत्यं
सम्भवति । जोयविषयकत्रैकालिकपरिज्ञानाभावात्, व्याधादेरपि निद्राविकथकार्यान्तरं व्यासासक्तिप्रवृत्तिः
रुपरमाच्च । किञ्च—विना प्रयोजनापराध निरशङ्क निरुक्तं निरुतापं यावत् प्रायश्चित्तमतिपत्तिर्विकलं
यथा स्यात् तथा भवजनन्यसदृशो जीवचातः परमते केवलिन एव सिद्ध्यति । एतेन केवलयोगाद्यज्ज-
मानो जीवचातः स्वरूपतः संस्कारतश्च सर्वोत्कृष्टो भवतीति दर्शितम् ।

टाक्षते अने हिंसानो रवाभी मानते परने अलिप्राये देवकीने' प्रथम अ'न तीक्ष्ण आनी हिंसा सिद्ध
याई. छिबे ते हिंसा व्याधादिकने' राजप्रेक्षयादिके कथयित. देवकीने तछे रंगदेवना काई' विना
निष्कलं. अे विशेष अयुषो, अेतसा अ वनी देवकीने योनपीतछे अत्रयत' स्वर्पथी अणुसरीणो
सर्वोत्कृष्ट अ. भीमने तेहवाना अस्वक्षपथी.

तम 'संस्कारिपण्डि सर्वोत्कृष्ट. जिम-सर्व' समक्ष कर्तुं' अे सर्व' सावद्योगानु' भव्यरूपेणाणु
नेपि अेहवाने' देवक्षानानी उत्पत्ति यई' अनतर 'पूत' समये' आनयी सूक्ष्म अथवा व्याहरअत्र
अुजने' हल्लय योअ नथी छणी रीति सर्वविरतिना परिशुभे' परिशुभाने शुभ अथवासायई देव-
खाननी उत्पत्तिने' प्रथम समयई' अ समये समये अत-यथा' धाता यास्वे' अेहवा' सर्वपदाक्षने'
अवस्थावाविषयि' परित वत अे देवकी तेहने हस्तपादादिकथी छपनी यषदष्ट' अे मिमैत' हिंसा' ते
हेतुके अे नानावेदनानु हानु' नियत कालादि सामग्रीने' योअे' अेहवा नस यावरे' अं' योते' हल्लय
परभासे' हल्लयवा, रीते अथवा' परे' हल्लया' हल्लयता हल्लयिरे' अेहवा अयुषोदेव' अे. अेहवी रीतई'
अविरतिपरिशुभने' हल्लय योअ' अे छेहवे अत्र' तेहनी हिंसातई' अणुनिर्गतई' अे हिंसातुल्य' धी'
रीक्षमभारप अे संस्कार तेषि अुक्तं संस्कारे पण्डि उत्कृष्ट' देवकीने' अ' अत्रयत कृष्ट' पण्डि अेहवे'
संस्कारयुक्ता अत्रयत' यई' अत्रयने' समये नई. अत्रविषयछे' त्रिषि कालनु' यान तेहनी अेहानथी,
व्याधादिकने' पण्डि निद्रा-विकथा-आर्वातरप्रयु ये निरर्वावाथी वसी अेहान अने अपराधविना निःशङ्क
अनुकंपारहित निर्दोष पथाताप रक्षित छेहवे' याई' प्रायश्चित्तनी प्रतिपत्ति रक्षित जिम कृष्ट त्रिम यातो
अणुसरीणो अत्रयत ते परमते देवकिने अे सिद्ध याई' 'अम देवसिना योगथी' धातो अत्रयत ते
स्वर्पथी अने' संस्कारथी सर्वोत्कृष्ट कृष्ट अेहवे' देवादयु.

हेतुर्भवति तथाप्यनामागहेतुकं तथा न भवति । तद्वच्चक्रं तु मया अनामागवलेनेऽनुचितं समाचरित-
मिति ध्वः श्रुत्वा वक्तारोऽप्यनामोगवलेनानुचितसमाचरणं भवत्येष, यदुक्तम्—

‘एवं हि बहुरमलं सहजो विवेकस्तद्विभवेव सह संवसति द्वितीयम् । एतद् ह्यं भुवि न
यस्य स तत्त्वतोऽन्ध-स्तस्यापमर्गचलने स्खल्य कोऽपराधः ?’ ॥१॥ इति । तथा अपवादपरतन्त्राभोगजन्मा-
ञ्जीवधावादेर्जीवरक्षात्मकसंयमपरिणामानपायहेतुत्वेन प्रशस्तमावाप्यौ सञ्जलनकपायात्मकौ राग-
द्वेषावेव जनापवादमुपात्तवन्तौ । तद्व्यञ्जकं तु यथा लोके वक्तारोऽपि-यद्यपि सञ्जतोऽपराधः संवतेन
सोढव्यः तथापि कदाचित् कृपितः साधुः कोपयितारं हन्ति, तत्र साधोः कोऽपराधः ? किन्तु कोपवितुरेव ।
अत एव संयतराज्ञाऽप्युक्तम्—

‘संजओ अहमस्सि चि भगवं वाहराहि मे । कुद्ध तेण्य अगगारे बहेज्ज परकोटिओ’ ॥ चि ।
श्रोतारो (अं १८ गा० १०) वस्तुतस्तु रागद्वेषानामोग एव जीवधावादाश्रवं प्रति करणत्वेन
कारणानि, तेषु च सत्सु केवलं यत् वदन्तोऽमिथानं तत् तत्कृत्वेन मन्तव्यम् । सर्वेषामपि जीवधावादि-
कारणसामग्र्यतः सूतत्वात् । परं ‘सामग्री च कार्यजनिके’ ति सर्वसम्मतत्वेन नाश्वर्यम् । आश्वे पुनरे-
तत्-यदनामोपादिविद्वडाऽपि केवली संश्लेषान्वानपि जीवधावादिकं करोति, सामग्र्यमात्रेऽपि
कार्यजननसामग्र्यतात् । किञ्च-ततोऽप्येतदश्वर्यम्-यत् केवलिनो जीवरक्षादिकं न सम्भवति, छद्मस्य-
संयतानां जीवरक्षाहेतुत्वेनामिमत्स्याभोगस्य केवलिनो जीवधावाहेतुत्वेन परिगमनादिति । अत्र सम्प्रवित्तु
दृष्टिर्देव । अत एव लोके वक्तारोऽपि निव्ययोलनं ज्ञात्वा जीवधावादात् प्रवृत्तं निरीक्ष्य-‘अहो ! अयं

ये अस्मिन्नाये भावधा श्रवणात्-मयाभापयामि हेतुना भाव ते प्रति, यदा अनामेन निमित्तयो
के इत्यर्थो श्रवणादादिकं तेनैव उपनो के अनापवाद अने अशुभ कर्मेने न भव ते प्रते, अनामोग
अहेता कुओ, जेतवाज वती अनामोगवत साधुने ‘हं एव इच्छु मया भोषु’ धनार्थिरे- भावधी
श्रवणादादिकं परिश्राम न कुष्ठ, अहो इत्यर्थो श्रवणादादिकं ते अनामी निदानो हेतुं कुष्ठ, तहो ये
अनामोगवत हेतुधी उपनु ते तिम न कुष्ठ तेकतु अशुभवतार तहो मध अनामोगने यहे जो अशुभत
आयसु- जोहसु पयन साधवी कर्तारपण्णि अजसुने वशे अशोभय आयसु कुष्ठन, जोके शोभन तहो
निर्भक्ष के सहजने विवेक, विवेकना जण्ण साधि संवास अरवे ते मीळुं शोभन, जो निहं पविरीने
विषे कोहना नही ते प्रभावे अंधज, तेहने उ-भागें माधता स्वे दोष ते कोष नही, जो आय.

‘यदी अपवादने’ वशे के अमे ग तथा उपनो के श्रवणात् तेहने श्रवणादये के, अयमने
परिश्राम तेहनां अशुभवाने हेतुपण्णि प्रशस्तपण्ण धाम्मां संभवन कथमप के रागद्वेष, तेहज
लोहनी निदाने अहेता कुआ, जेतवाभावतु अशुभवाने तहो भिन्न दोहने विषे कर्तारपण्णि-अहो
यशो अपसर्ग ते साधुने सहजवे, तहोहि विचारिदि कोपे साधु ते कोपवतारने कल्ल तिंठा साधुने
स्वे अपसर्ग ते तहो सु ? कोपवतारनेज, जेतवाज वती संयत रागवर्त कल्लि ‘उह-यदत हं हं’
अयन योधावे मुअने कुब्धं धत् ते अशुभार ते मासे नरनी कल्लिने, जो उतरां पयसवे तो रागद्वेष
अने अनामोगज श्रवणादादि हृषण्ण प्रति, अशुपण्णि कल्लण्ण उल्लसकल्लण्णपण्णि, ति उते हंते केवल के
तहोतुं अस्मिन्नाये ते तेहनां कर्तारपण्णि भागनु, जो सर्वेन श्रवणादादिने अशुभनी सामग्रीमोहि विषय-
अशुधी, पण्णि-सामग्री ते कर्तारनी उपलवनायी, जोहसु सर्वसंभतापण्णि करी आश्वर्य नही.

કેવલિનઃ સત્તાં પ્રાણાતિપાતાદીનાં મળને કોઽવર્ણવાદ ? इतिहासः परास्ता । एतद्वचनस्यैवावर्णवादस्तु-
त्वात्, अष्टावशदोषादित्वेन भगितेरसम्भवापत्तेश्च । तस्मादसतो दोषस्य सत्त्वेन भजनमोषस्य दोषत्वेन
भ्रणनं चेत्सुभयापि तीर्थकृतमवर्णवाद एवेति तात्पर्यमिति गार्थाः ॥ १९ ॥

૧. અથ છદ્મસ્યસંયતસ્યાપિ સાવચયોગપ્રત્યાક્યાનસામ્યાન્ જાયમાનાં જીવધાતાવયોઽપિ કેવલિન
इव कथं न सर्वोत्कृष्टा भवन्ति ? इति पराशक्त्यामपाङ्गवर्णनाह—

॥ एवं छद्मस्यमृणी ण दोसवंतो हविज्ज कइआवि । जम्हा रागदोसा-णामोगा संविभागपरा ॥ ૨૦ ॥

અચાર્યા—એમ—ઉત્કર્ષકારેણ કેવલિવત્ છદ્મસ્યમુનિઃ કદાચિદપિ ન દોષમાર્ગ મવેત્—કેવલિ-
વદુત્કર્ષદિસાદિદોષાતિપ્રસક્તમાર્ગ ન મવેતિત્યર્થઃ । તત્ર હેતુમાહ—યસ્માત્ કારણાત્-રાગદેવાનામોગા-
ભયોઽપિ સંવિભાગપરાઃ । સમિતિ સમ્યગ્ વિભાગો-છદ્મ્યાંશો હિંસાદિદોષાણાં તસ્મિન્ પરાઃ-સમુત્પત્તી-
શ્રુત્વઃછદ્મ્યાંશપ્રાદહકાઃ સંવિભાગપરા ઇત્યુત્તરાર્થઃ । માર્ગાર્થઃ પુનરેવમ્—અનાદિસિદ્ધસંસ્થાન્યમાર્ગાપિ સામ્યત્વં
સંયતીભૂતોઽસ્માત્સ્વામી એકાક્યેવ હિંસાદિદોષમાર્ગ મા મૂત્, વિષમાનાનામસ્યાકં છજ્ઞાદિતુલ્યાદિત્યભિ-
પ્રાયેષૈવ માત્રતો જીવધાતાનુવમાપનાદિદોષાંશં તથા અનામોગતિમિત્તકદ્રવ્યજીવધાતાદિસમુત્પજનાપવાદ-
મશ્લુભકર્મકર્ષં ચાનામોગ એવ ગૃહીતવાન । અત એવ અનામોગવતઃ સાધો ‘અહં જીવે હન્મિ, મૃયા મપે’
ઇત્યાદિરૂપેણ માત્રતો જોવધાતાદ્યાત્મકપરિણામો ન મવતિ । યથાપિ દ્રવ્યતો જીવધાતાદિકં જનાપવાદ-

રહિતપણે ‘હેવાના અસ્રાવની પ્રાપ્તિથી. તે પતી અણુક્રતા દોષને છતાપણે કહેતું’ અને ‘અદોષને’
દોષપણે કહેતું’ ઇમં બિહં પ્રકારે તીર્થકરતો અવર્ણવાદ જ. એ તાત્પર્ય :-

‘ ઇહાં છદ્મપદ્યે તહ ‘ કેવલીને’ ઇન્ધથી છવધાત તે દુષણ જ નહીં’ ઇમં માનીને દિખ્ય
છે કે ‘ કેવલીને’ ઇન્ધથી છવધાત કે નથી માનતા, કેવલીને’ તેહજ અવર્ણવાદ’ તે’ ઉ-મત પ્રધાપ
ભણવે, અને કિંહાએ ‘ ઇન્ધથી છવધાત તે કેવલીને કુષ’ એકવુ’ છે થણિ નહી, તેા તેણિ
અસંબદ્ધ એ ર્યું લખ્યું છે, તે વિચારવું :-એ આશય :

કિંવે’ છદ્મસ્ય સંયતીને’ પણિ સાવચયોગને’ પચ્ચખ્યાની સરિખાઈ પજાથી થાતા છવધાતાદિક
તે કેવલીની ‘પરે’ કિંમ ઉત્કૃષ્ટ ન કુર્ષ ? એહની પરની અસંકા યલ્લતે કહે છે—

ઇમં છદ્મસ્ય મુનિ તે દોષવત ન કુષ કિંવારે પણિ, કે માટિ’ રાગદેષ અને’ અનામોગ તે
સંવિભાગને’ વિશે’ તત્પર છે.

અર્થ :-ઇમં કહે’ પ્રકારે’ કેવલી ‘પરે’ છદ્મસ્ય વતી તે કિંવારે પણિ’ દોષનો ભજનાર ન કુર્ષ.
કેવલીની ‘પરે’ હિંસાદિક દોષનો અતિપ્રસંગ દુષણનો ભજનાર ન કુર્ષ એ અર્થ. તિંહાં હેતુ કહેલ
છદ્મ-કે કારણથી રાગદેષ અને’ અનામોગ તે નિજે સંવિભાગતત્પર-સમ્યગ્ ભલે વિભાગ તે-લેલો
ભાગ હિંસાદિદોષનો તેહને’ તત્પર-સમ્યગ્ પ્રકારે’ ઉત્સુક થઈને’ લેવાયોગ ભાગના પ્રકારના તે સંવિભાગપર
એ આશ્રયનારનો અર્થ.

પરમાર્થ તહ એમ-અનાદિસિદ્ધ કે સંબધ તેહનો ભજનાર પણિ’ હિંસકા સંયતી થયો
અપ્રકારે સ્વાર્થ એહલોજ હિંસાદિક દોષનો ભજનાર મ થાયો, છતાં અમકને’ લજ્જાના હેતુપણથી,

संवत्सरां नातिचारहेतुरपि । तस्मात् केवलिनः क्षाधिक्रमार्तोपसत्य संवत्स्य तादात्म्यभवेन तन्नाशकव्या-
भोगपूर्वकजीववातादिरव्यसम्भव एवेति गार्थाय ॥ २० ॥

अथोक्तमेवार्थमागमात्तावयथा समर्थयद्वाह-

॥ तेन जे वावारा सावज्जचेण वणिञ्जा समए । तेसिमिगेवि कहंवी केवल्लिओ जेव विजमणिओ ॥

व्याख्या—येन कारणेन केवलिनः स्वल्पमपि प्रणतिपातादिकं परिणामेनोक्तस्यैव भवति, तेन कारणेन ये व्यापाराः—कायादिचेष्टाहारा जीवबोध्यैषमक्रियाविशेषा इत्यर्थः, सावज्जत्वेन—पार्यक्रम-
वन्वहेतुत्वेन, समये—सिद्धान्ते पुष्टात्त्वमनेन साधुं कस्यचित्त्वेन हेतुहेतुमद्भावेन वर्णिता—ममिता।
तेषां मध्ये कथञ्चिदपि एकोऽपि केवलिनो न जितममिता—अर्हद्दुष्टविष्टो नोस्त्वेष्वस्यैः । नहि काप्यागमे
भावदशक्यपरिहारेणाप्यमुकजीवस्य विरावना केवलिनोऽपि निजयोगजस्या भवतोहि केवल्लोऽप्युक्तमस्ति ।
आस्तामन्यत्वा, जैनप्रवचन एव प्रतीतमावाकमादिकमिदं सावद्यमिति नाममात्रेण भणित्वा तत्प्रतिषेधिता
केवली न भवति, कथं तर्हि सर्वलोकाद्वर्णीयस्य विनाशयोजनापराधं जीवघातसूयाभाषणादेः प्रतिषेधिता
सम्भवति ? मिजसाक्षत्कारविषयजीवघातस्य प्रतिषेधेण सम्पत्कलाशहेतुत्वेन परमसावद्यमिति सर्वजनसमर्थं
स्वयमेव भणितत्वात् । अत एव 'गो इमं सावज्जं ति पन्नवेत्ता पठितेविता भवती' तिरिङ्गवचो-
भाषितेन प्रवचनवचसा निषिद्धमिति ।

आश्रयवहेन' स्वेवकारं क्रियानतने सानपूर्वकपक्षे अने स्वयंपक्षे जे भिक्षुने' विशेषधी. व्यापरी
हिंसादिह अशने आहारे के अनामो ज ते कतेव इत्यर्थी हिंसादिहने कहेरापेक्षाधी. तेषां आगमनी
साभि' हिंसानी यक हांणी देयादीव. पूछे छे-तछ धम आनेमनी अपेक्षाछे अनामोमज कथो
संपत्ते. धम वज्ज. स.युं, कुत्तेइथे' छेठनी आपिनी, जिय साक्षुने छवधातादिह बाते अनामोमज
असठ. तेहना छाडवाने' विषे' तो आनेमज. के माटे 'जे छव' कोठु' सानपूर्वक छवधातादिह ते
सचतीने' सभकत्व नाहने' हेतुपक्षे' करी संपन्न नाहने' हेतु. अनामोमजपूर्वक तछे अग्रपरसचतीने'
अतिचाराने' हेतुपक्षे' छवधातादिह न छुछे. अतमेव 'नवृत्त राहिकने विषे छवधातने' साधुने' अना-
मोमज अति सानवी. अने' के नदी छितना' अलछवधात ते आनेमजपूर्वक' धम छवधात' छिछि
विष्णु' छे' माटे' प्रपदि ते सच' मिथ्या ज्ञप्तिपु'. अतमेव त्रिश अमित अलनी वतना न छे
तेहना आग्रपरसचती' धर्याद्योधानि' अतिगत ते धमज' मिथे'. ते माटे' तेवधीने' क्षामिक छावे छे-धम
के संपन्न तेहना नाहने' अस' सवे' तेहना नास के आनेमजपूर्वक छवधातादिह तेहना पछि अस' अग्रपर,
जे भाषाने' अर्थः ॥ २० ॥

इते' कली के व्यर्थ' ते आगमनी अनामाधाई समर्थ' तो कहे छे—

ते कारखे' ने व्यापार सावद्यपक्षि' वक्ष्य' सिद्धांतने' विषे' ते भादिसे' जोके सावद्य व्यापार
छिमे' तेवधीने' न छुछे' जिननछे' कछिछे.

अर्थः—ते कारखती केवलीने' स्वल्पपक्षि' प्रणतिपातादिह प्रसिद्धमे' छे-अहं' छे. तेसे
आखे' ये व्यापार-क्षमादिहना चेष्टाएव छवना, दीर्घधी छपना क्रिया विशेष जे व्यर्थ'. ते स्वल्प-
पक्षि'—अर्थ' न धने' हेतुपक्षे' सिद्धांतने' विषे' पुष्टात्त्वमनधी साधुने' कल्पनीय छपरी ते हेतु-हेतुमजपक्षि-

पापात्मा जीवघातादौ व्यवसनी द्रष्टुमप्यकल्प्यः विना प्रयोजनापराधं ज्ञात्वा जीवघातादौ प्रवर्तनाविज्ञा-
नशून्यपरायणा भवन्ति । वदन्ति च-कोऽस्य विश्वासं करोति, विनाप्रयोजनापराधं रागद्वेषमन्वेषणापि
निवृत्तं जीवघाताद्यनुचितप्रवृत्तौ तन्निवारणहेतुप्रतीकाराभावात् । तेन विगस ज्ञानत्वं रागद्वेषराहित्यं
चेत्येवंरूपेणानार्थजनस्योपि गृह्णीयो भवति ।

ननु प्रतीकाराभावः कथम् ? इति चेदुच्यते-परामिप्रायेण केवली भगति-हे पापात्मन् ! हे
देवानामिव । इत्यादिवाद्यष्टसम्बोधनपुरस्कारेणाऽहं त्वां व्यापादयिष्यामीति केवलज्ञानवता मयाऽवश्यमावि-
स्तेनेत्यमेव, दृष्टत्वादिति भणित्वा तथैव तद्व्यापादनप्रवृत्तः प्रतीकारास्याऽयः एवेति परामिप्रायेण सिद्-
ध्यति । वतसिद्धौ च आस्त्रामन्यः, कुट्टोऽपि लोकापवादमीशालीकमपि परापराधमुद्घातयानुचितप्रवृत्तिभारम्
वति । केवली तु लोकापवादमवगणयानुचितप्रवृत्तौ तन्निवारणहेतुप्रतीकाराभावात् । एतेन केवलिनो
द्रव्यत्व एव जीवघातादिकं भवतीति पराकृतमपि परास्तम्, भावतोऽपि जीवघातस्य दृष्टत्वेनाऽन्यथाकर्तुम-
शक्यत्वात् । किञ्च-विनापवादं जीवघाताद्याभवनात्स्य स्वतन्त्रक्रियावतो ज्ञानपूर्वकस्मिन्नव्यवहारे विरोधात् ।
भावतो हिंसायशस्य ग्राहकऽनामोगे सत्येव द्रव्यतो हिंसादेवैवंक्तुं शक्यत्वात् । तथैवागमसम्मत्या हिंसा-
चतुर्भङ्गो दर्शितेव । नन्वेवमाभोगापेक्षयाऽनामोगे एव वरीयान् सम्बन्धेतेति चेत् । सत्यम्, कथञ्चिद्विष्टपन्नः ।
यथा संयतस्य जीवघातादौ जायमानेऽनामोगे एव श्रेयान् । तत्परिज्ञाने चाभोगे एव । यतोऽयं ज्ञान इत्येव-
माभोगपूर्वकजीवघातादिः संयतानां सम्यक्त्वनाशहेतुत्वेन संयमनाशहेतुः । अनामोगपूर्वकम्तु अप्रमत्त-

पक्षि ते अहंभुन ते अये ने अनामोगादिके रक्षितपक्षि' केवली सर्वांशे जानवतपक्षि, अत्र-
घातादिके कष्ट, साधनानि' अत्रापेक्षि' कार्यं नीपलपवाना समर्थपक्षुधी. वही तेथी वहीअे अहंभुन
ने केवलीने' अत्रपक्षुधिके ते न स'क्षपध, उदस्य स'धतीने' अत्रपक्षुधानी हेतुपक्षु' मान्ये ने आलोच्य
तेहने' अत्रघात हेतुपक्षु' परिशुभवाधी. एका स'मति तो पुन' देभाही छे'पल अत्रलोच्य वही दोहने
विषे कडिनार पक्षि-अलोच्य विना नल्ली अत्रघातने' विषे' प्रवर्त्ये' देभी आश्व' अये पापी अत्र-
घातादिकने' विषे' व्यवसनी लोच्यपक्षि' अयुक्ता, कार्य' अने अपराध विना नल्लुने अत्रघातादिकने' विषे'
प्रवर्त्ये' नदी. एत्यादि गादी धानने' विषे' तत्पर धाध. वही कडे ने कडिअे अहने' विधास कडे अत्रे'अन अने'
अपराध विना रागद्वेष विना पक्षि' निःशंक अत्रघातादि अनुचित प्रवृत्तिने' विषे' तेदना निवारणने'
हेतु ने प्रतीकार तेहना अत्रापधी. ते धारपक्षि' धिन' दडे अहंभु' नल्लुपक्षु' रागद्वेषादिपक्षु'. एपी
रीते- अनाम'अने' पक्षि' निहनीय कुठ.

पक्षि छे-प्रतीकारने' अत्राप धिम ? अहंभु' नड ते छेपरि कडीछे छे-पने' अविशये' केवली
कडे' दे पापपक्षु' अथवा छे सरल ! एत्यादि यथा दीक्षा ने सलोचन तत्परक. " एतेने' दम्भीय
केवलज्ञानवत'अ' अर्थ अत्रपक्षुधिविपक्षि' धिमत्र दीक्षापक्षुधी. अहंभु' कडीने' तिमत्र तेहनी दि'माने
विषे' प्रवर्त्ये' प्रतीकारने' अत्रापक्षुधे' अहंभु' परने' अविशये' सीअर्थ. अने' ते'पुं सिद्ध अये' तो दृष्ट
नीअर्थ. कुशलापक्षि' दोहापचाहने' लये' विधा अये' अपराध अत्र कडी अनुचितप्रवृत्तिने' अत्रपक्षु' ए. ए.
केवली तल्ले' दोहापचाह अत्रपक्षुधुने' पक्षि' अये'अत्रप्रवृत्तिने' अत्रपक्षुधे'. अये' अतिप्रम'अ' यदाद्वेषु' लल्लु'.

अत्रपक्षु' कडेने' केवलीने' इत्यधीअ अत्रघातादिके' कुठ. अये' परने' अत्रपक्षु' आलोच्य. अत्रपक्षु'
अये' अत्रघातने' दीक्षापक्षु' कडी अत्रपक्षु' कडिने' अत्रपक्षु' पक्षुधी. वही अपराध विना अत्रघातादिके

तत्प्रणेतुर्मुपाभापित्वा । यत् कचित् कदाचित् श्रुतव्यवहारमनपेक्ष्यैवागमव्यवहारिणः प्रवृत्तिः, तत् आगमव्यवहारस्य वलिष्ठत्वात् । वलिष्ठत्वं च श्रुतव्यवहारसमाप्त्यैव "आगमवलिष्ठा समजा निर्माणा" चि श्रुते भणितत्वात् न पुनरनुचितप्रवृत्तिहेतुत्वबुद्ध्या तत्परित्यागादेव । आगमव्यवहारस्य वलिष्ठत्वमपि श्रुत-
व्यवहारोचितप्रवृत्ति परित्याग्यानुचितप्रवृत्तेरपि पुरुषविशेषं प्रलौचित्येन परिज्ञानाद् (ज्ञानपूर्वकानु-
चितप्रवृत्तिमधिकृत्यैवा) वसातव्यम् । अन्यथा "न चरिञ्ज वेससामंते वंमचैरवसाणुए" (दृश०
अ० ५) इत्यादिश्रुतव्यवहारस्यानुचितप्रवृत्तिहेतुत्वबुद्धिप्रसक्तेः । तस्मात्तं च श्रुतमुल्लङ्घ्यैव श्री-
स्यूलभद्रशिव्यमधिकृत्य श्रीसम्भूतिविजयगुरोः प्रवृत्तनात् । तेन सर्वेषामपि व्यवहाराणां श्रुतव्यवहार-
सम्मत्यैव प्रवृत्तिरवसातव्या । स्वस्य परेषां च यथार्थस्वरूपप्रकाशने प्रदीपस्यैव श्रुतव्यवहारस्यैव साम-
र्थ्यात् । यत् श्रुतव्यवहारशुद्धस्याप्यनेपणीयत्वेनाभिधानं तत्श्रुतव्यवहारानुद्भवव्यवस्थामधिकृत्यैवोच्यसात-
व्यम् । यथा—'अयं साधुरुद्दयनो राजे' 'सत्र राजत्वमशुद्दीतश्रमण्यावस्थांमपेक्ष्यैवेति' पर्थोऽप्येवमिति
गाथार्थः ॥ २१ ॥

अयं सिंहावलोकनन्यायेन पराशङ्कामुद्भाव्य दूषयितुं प्रथमं पराशङ्कामाह—

॥ जो भणह केवलिणो अवस्सभावी असक्कपरिहारो । जीववहो जिअविसया दोसामावाड णो दोसो ॥

व्याख्या—यो भणति केवलिनोऽवश्यभावी अशक्यपरिहारः—अशक्यः परिहारो 'वस-
सोऽशक्यपरिहारः, एवंविधा जीववातः—प्राणातिपाता भवति । स च दोषः अर्थाकारित्रस्य नो भवतीति' ।
अत्र हेतुमाह—'दोषामावाड' इति द्वेषामावात् । किलक्षणान् जीवविषयात्, जीवो—द्वन्द्वबोधः

अधुक्तानां प्रसंगधी, वही स्वाधत्त किंवावतने' यान्पूर्वकप्रवृत्तिं जने' अक्षिप्रापना अभावेन तु
कहेवा समर्थ, ग्रीमे के नही, प्रकटे वाधेधा, शुन्यव्यवहारो शुद्धपक्षि' अनेपक्षीय निभतो देवदा
सावधने सेवनार छेले धम न ख'कहुं, सर्वे व्यवहारने' जिनासाधपक्षि करी शुन्यव्यवहारने सावध-
पक्षुना असावधो, तेहनी शुद्ध' व्याप्यानध' निरवधपक्षुधी।

अे भाव-विषय अभ्यस्तसपती अवधि'साध पक्षि' अक्षि'सक 'अवध'ते' औघनिशु'जिना
पयनधी, अनानोत्र छतध' अभ्यस्तपक्षुध'नध' तेहवा माहात्म्यधो, निभ वही छपसात वीतराग ते
शेहनीयसताध' छपनध' अवधात छनाध'पक्षि' केवलीनी परि' वीतराग ते छेत्तुन्यारी नही, योहनीयना
छेदना आवावध' तेहवा माहात्म्यधो, तिभ शुन्यव्यवहारनी शुद्धिना—शिक्षात्मधो अनेपक्षीयपक्षि'नीज
अपक्षुपनी परि' अपक्षुपयध, तक्षि शिक्षाधी सपापसेवनारपक्षुनि गधपक्षि' अन्वया जिनासाधे सावध-
पक्षुनी प्रातिगध' तेहना अरध्मा प्रवयने' अक्षुआहरना प्रसंगधी, सपापसेवीपक्षि' ते अरधनारने
धृपासाधीपक्षुधी।

अने' ने तक्षि शिक्षाधे कि'राहे'कि' शुन्यव्यवहारने' अनपेक्षाने'अे आगमव्यवहारनी प्रवृत्ति ते
आगमव्यवहारने' अक्षिधपक्षु' ते शुन्यव्यवहारना समतिधी' 'आजमपक्षि' अक्षु-
निभ'य' अक्षु' श्रुतने' विषे' अक्षुधी, पक्षि अक्षुचित प्रवृत्तिना छेत्तुपक्षुनी शुद्धि तेहना परिप्रागधी नक्षि
आगमव्यवहारनाध' अक्षिधपक्षु' ते शुन्यव्यवहारनी योग्य ने प्रवृत्ति' तेहने' अक्षववापूर्वक' अक्षुआप्रवृत्ति
केहीने' अक्षुधु', धम म सानीध' तक्षि' गक्षिधशुद्धि न अक्षु' अक्षववापूर्वक' 'पावनार' धृपाध' अक्षु

યતુ શ્રુતવ્યવહારશુદ્ધ્યા છદ્મસ્થસંચતાનીતમનેપળીયમપિ કેવલી મુલકે, તદ્ 'હૃદ સાવચ' મિતિ મળિતેરભાવાન્ન વચનવિરોધઃ । યદિ ચ તવનેપળીયં કથચ્છિત્કદાચિદપિ કેવલિના મુલકમિતિ છદ્મસ્થજ્ઞાનગોચરીભવેત્ તર્હિ કેવલી ન મુદ્કત્ એવ, કેવલ્યપેક્ષયા શ્રુતવ્યવહારશુદ્ધેરેવાભાવાત્, અશુદ્ધ-મિતિ જ્ઞાત્વાપિ કેવલિના મુલકમિતિ છદ્મસ્થેન જ્ઞાતસ્વાત્ । અત એવ રક્તાતિસારોપશમનાર્થં રેવતીશાવિકા-કૃતકૂભ્માળપાકો ભગવતા શ્રીમહાવીરેણ પ્રતિપિદ્ધઃ । કદાચિન્ સાધુના શ્રુતવ્યવહારશુદ્ધ્યાનીતોડપિ રેવતી તુ જાનાત્યેવ યદ્ભગવતા શ્રીમહાવીરેણ જ્ઞાત્યેવ મુલકત્ ઇતિ છદ્મસ્થજ્ઞાનગોચરત્વેન શ્રુતવ્યવહારમદ્ભવેતિ રહસ્યમ્ । एतेन केवलिनोऽभिप्रायाभावात् जीवधातादौ सत्यपि न दोष इति पराशङ्काऽपि परास्ता, रैवतीकृतकूभाण्डपाकपरिहाणानुपपत्तिप्रसक्तेः । किञ्च-स्मृतन्त्रक्रियावतो ज्ञानपूर्वक-प्रवृत्तौ अभिप्रायामार्गं भवानेव वक्तुं समर्थः, तापरोऽप्यक्षधाधात् । न च श्रुतव्यवहारशुद्धमप्यनेपणीयं मुञ्जानः केवली सावद्यप्रतिपेवी भविष्यतीति शङ्कनीयम् । सर्वेषामपि व्यवहाराणां जिनाकारूपत्वेन श्रुतव्यवहारस्य सावद्यत्वाभावात्, तत्तच्छुद्ध्यानीतस्य निरवद्यत्वात् ।

અર્થ માયઃ—યથા અપ્રમત્તસંચતો જીવવષેડવ્યવધકઃ, 'અવહગો સો ચ' સિ ઓષર્તિરુક્તિ-વચનાત્, અનાયોગે સત્યપ્રમત્તતાયાસ્તથામાહાત્મ્યાત્ । યથા ચોપશન્તવીતરાંગો મોહસત્તામાત્રદેહુકે સત્યપિ જીવધાતે કેવલિચદ્વીતરાંગો નોત્સૂચારી ચ, મોહનીયાતુદયસ્ય તથામાહાત્મ્યાત્ । તથા શ્રુત-વ્યવહારશુદ્ધેર્મોહાત્મ્યાત્ અનેપળીયમપિ હૃતરેપળીયવવેપળીયમવેતેતિ કુતઃ સાવચપ્રતિપેવિત્વમ્નોડેપિ । અન્યથા જિનાજ્ઞાયા ઇવ સાવચત્વાપત્તયા તત્ત્વળીતસ્ય પ્રવચનસ્યાનુપાદેયતાપ્રસક્તેઃ, સાવચપ્રતિપેવિત્વેન

કાર્થ-કાર્થભુપણિ વર્ણવ્યા, તે સપાપ વ્યાપાર મધ્યે કિમે એકે પણિ 'તોર્થ'કરે દેવલોને ન કહિઉં. તોર્થ કરે નથી જ કહો. એ અર્થ. કિહાએ આગમને ત્રિપે ચાવત્ અસકચપરિહારે પણિ અમુકા જીવની વિરાધના દેવલોને પણિ પોતાના યોગથી ઉપની કુપ્ર. એહુ બેસથી પણિ કહિઉં છે નહીં.

રહે બીજી, જૈનપ્રવચનને વિષેજ પ્રસિદ્ધ જે આધાર્મકાદિક તે 'એ સાવચ એહુ' નામ ગ્રહણ કરીને તેહના સેવનાર દેવલો ન કુપ્ર. કિમ તે સર્વલોકને ગર્હણીય અને પ્રસાદન અપરાધ વિના જે જીવધાત-મુપાભાવજ્ઞાદિકનો સેવનાર સંભવઈ ? પોતાના સાક્ષાત્ જ્ઞાનને વિષય જે જીવધાત તેહનું સેવનું તે સમસ્તકાર્થ નાશને હેતુપણિ કરી પરમસાવચ એહુ સર્વજનની આગસિ પોતેજ કલાપણીથી. એતસાજ વતી એ સાવચ એહુ પ્રકારે પ્રતિસેવનારે ન કુપ્ર. એહુ 'લિંગ' પણે ઉહ્લાચ્યુ પ્રવચનવચને નિષિદ્ધતે અને જે શ્રુતવ્યવહારની શુદ્ધિ ઇશ્વરસયતીય આપણે અનેપણીયપણિ કેવલી ભોજન કરઈ, તે સાવચ એહવા કલાના અભાવથી, ન વચનનો વિરોધ. જકે તે અનેપણીય કિણિકે પ્રકારે કિવલિ પણિ કેવલીય વાવનું એહુ ઇશ્વરના જ્ઞાનને વિષય થાઈ, તઉ કેવલી ન જિમજી. કેવલીની અપેક્ષાઈ શુનઅવહારની શુદ્ધિના અભાવથી જ. અશુદ્ધ એહુ જાણીને કેવલીય જિમ્મુ એહુ જાણનાપણીય.

એતસાજ વતી રક્તાતિસાર ઉપશમાવરને અર્થે રેવતીઈ કયો જે મોહલાપાકને ભગવત મી મહાવીરે ત્રિપેથો. કદાચિન્ સાધુકઃ શુનઅવહારની શુદ્ધિ આપણે પણિ રેવતી તે જાણી જ જે ભગવત શ્રીમહાવીરે જાણીનેજ વાવયો, સાધુકઃ જાણીને જિમ્મુ એહુ ઇશ્વરના જ્ઞાનના મોચરપણિ કરી શુનઅવહારને ભગજ એ રહસ્ય. એતલે કહેવે કરી કેવલીને અભિપ્રાયના અભાવથી જીવધાતાદિ જર્થે પણિ દોષ નહીં. એહવે પરની આસકા ટાઠો, રેવતીઈ કયો જે કૂભાડપાક તેહના પરિવાગની

॥ તેળં સમ્મવિચારે કેવલિગો ગયગકુસુમજીવવહો । તા કહમવસ્સમાવિ-વવહારો હોહ ણિન્વિસઓ ॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેન હૃદ્દેન મૃષાભાવી અસર્વજ્ઞો વા સમ્પદેત, તેન સમ્યગ્વિચારે-જેના-ગમપરતન્ત્રપર્યાલોચને, ન પુનઃ સ્થૂલદૃશા નિજમતિકલ્પનયા, તસ્યાશ્ચ ધર્મવ્યાધાતહેતુત્વાત્ । યદાહ શ્રીહરિમદ્રસૂરિઃ—સુક્ષ્મવુદ્ધ્યા સદા જ્ઞેયો ધર્મો ધર્મોર્થિર્મિર્નરેઃ । અન્યથા ધર્મવુદ્ધયૈવ તદ્વિધાતઃ પ્રસ-
જ્યતે ॥ ૧ ॥ ફલપ્રક્રે (અ૦ ૨૧, સ્તો. ૧.) કેવલિનો ગગનકુસુમવજીવવધો-સન્તાસન્તેવેલર્થઃ । યદીતિ ગમ્યમ્ । તદ્દિ કથમવદ્યમાવિવ્યવહારઃ-અવદ્યમાવીતિ વ્યવહારઃ-શબ્દપ્રયોગઃ અવદ્યમાવિવ્ય-વહારઃ । તત્ર વિશેષણદ્વારા હેતુમાહ-યત્તા સ કિલ્લક્ષણઃ ? નિર્વિપયઃ-અત્યન્તાસત્ત્વેન વિપયાભાવાત્ ।
યથા ગગનકુસુમં સુરમીતિ વ્યવહારો નિર્વિપયઃ, તથા કેવલિયોગજન્મ્યો જીવધાત ઇતિ વ્યવહારો નિર્વિપયઃ । કિન્ન-ધાતિકર્મલક્ષ્યોપશમાવાસજલચારપાવિનાનોલ્લચ્છિમતાં સાધૂનાં નદીસમુદ્રાવિજલે-જલ-
નશિષ્ઠાં-પવન-વનસ્પતિ-પત્ર-પુષ્પ-ફલાદિકમલલ્લભ્ય યદ્દચ્છયા ગમનાગમનાદિક્રિયાંપરાયણાનાર્થ-
જલજીવાદિવિરાધના ન ભવતિ, યદ્વાગમઃ—

‘ સ્ત્રીરાસન-મહુઆસન-સંમિલ્લસોઝકુટુબ્દી અ । ચારણ-વિરંજિ-પર્યાણસારિણો સાહુણો સ્ત્વે’
॥ ૧ ॥ ઇતિ ચતુષ્ચરણકોર્ણકે, (ગા૦ ૩૪) વૃત્ત્યેકદેશો યથા-ચારણેભ્યાદિ યાવત્ કેવિત્,

અર્થઃ । તે પૂર્વે દિવડા કહ્યું તે સુકિતરહિત. આગમને વિષે ‘અણુકહિઈ’ પશ્ચિઃ જો યુકિત મિલયું કુંપ તો આદરેજ યેગ્જ આગયોકત કુંપ તે આગમે ‘અણુયુ’ યુકિતગમ્ય તે યુકિત-અણુયુ. તિહા હેતુ કહે છે. જે માટે તે કેવલીને યેગે જીવને છાવધાત તે અરિહંત શ્રીમંહાપીરે દોઢો, હુતે અવધારણુનો અર્થ થોવે, એતથે દોઢો જ, કેવલતાનરૂપથોયને ‘એનકુ’ પાહિરેથી અણુયુ. ‘અથા ન દોઢો, અનરથે’ થાનાર વરણને ‘વિષે’ જ્ઞાનના પ્રસારના અભાવથી ન દોઢો એ અર્થઃ । તિહાં પ્રથમ વિકરણે, જે દોઢો તો અરિહંત મૃષાભાવી થાઈ. જે માટે કેવલીને ‘પોતાને’ યેગે ઉત્પન્ન છાવધાત પ્રતિ દેખીને પશ્ચિઃ ‘સાતે ચિહ્નને’ કેવલી અણુથી, તે કિમ ? પ્રાણનો અતિપાતપિતા-હણુનાર ન ‘હુઈ’ ઈશાદિ યાવત્ છેકડે ‘જેહવું થોવે’ તેહવું કરે’ છત્પાદિરે ‘કેવલીના સ્વરૂપનો પરિજ્ઞાનને’ અર્થે ‘લિ’ગપતે’ કહતો હુઓ. બીજે પથે; ન દોઢો એ, તમો અવિહંત સર્વજ્ઞ ન હુઈ. અવસ્થાભાવિપશ્ચિ’ થાતો છાવધાત ન દોઢો છે. જિનેદ્રવી અપેક્ષાઈ ત્રજ કાહિઓ. જે તે જ દોઢો. એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૨૩ ॥

હિરે કહા જે અતિપ્રસંગરૂપ જે દેવ યિ’ તેણે ઈહાં રધુ’ નીપતું ને, કહે છે—

તે વતી સમ્પદા વિચારે કેવલી અગનકૂલ સરીગો છાવધ. તો કિમ અઘરપભાવી વ્યવહાર હુઈ નિર્વિપય.

યુક્તિનો અર્થઃ—યે‘લિ કારણે’ અરિહંત મિથ્યાભાષી અર્થવા અસંવેદ થાઈ તે ‘વતી સમ્પદા વિચારે’ જેના આગમને ‘વરો’ વિચારણાઈ, પશ્ચિ સ્થૂલદષ્ટિ’ પોતાની મનિકલ્પનાઈ નહો. તે મતિકલ્પનાને ‘ધર્મવ્યાધાતના હેતુપર્યાયી, જે માટે હરિભદ્રસૂરિ કહે છે—સુક્ષ્મયુક્તિ’ સદા ‘અણુવિભા’ ધર્મ ધર્મથી ‘પરે’ ધર્મ નહો તો સ્થૂલયુક્તિ તે ધર્મનો વિધાત હુઈ. એ અષ્ટકથાને વિષે’ કેવલીને ‘આકાશનો ફલનીપરે’ છાવધ તે અર્થત અણુકતલજ એ અર્થ. જહ એતથો અર્થગમ્ય, તજ અવસ્થાભાવિ વ્યવહાર અવસ્થાનારે એહવો શબ્દનો પ્રયોગ તે કિમ ? તિહાં વિશેષણકારાઈ હેતુ કહે છે—તે કેહવો ? વિષયરહિત અત્યંત-અણુકતા એહવો શબ્દનો પ્રયોગ, જિમ ગગનવું કુંપ સુમધી એ વ્યવહાર વિષયરહિત, તિમ કેવલીના યેગથી પશ્ચિ’ કરી વિષયના અભાવથી, જિમ ગગનવું કુંપ સુમધી એ વ્યવહાર વિષયરહિત અણુવિષય.

સ વિપયો यस્ય સ તથા તસ્માન્, હન્તવ્યજીવવિપયકહેવામાવાદિત્યર્થઃ । દોષોઽનુષર્ત્તમર્મચ્છેદકો ન ભવતીતિ પરાશક્તોદ્ધોવિતેતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૨૨ ॥

અથ તન્નિરાકરણમાહ—

॥ તે જો જુત્તં જં સો અરિહાં વિદ્ધો હુ અહવ જો વિદ્ધો । પઠમમિ મુસાવાઈ વીષ અરિહા જા સચ્ચન્ન ॥

અર્થ—તદ્-અનન્તરોક્તમ્, ના જુત્તં-જુક્તિરહિતમ્, આગમાનુક્રમપિ યદ્યુક્તિસન્નત સદુઃ પાદેયમેવ । યદુકમ્-આગમિઅમાગમેણ જુક્તિગમ્મં તુ જુક્તીયં તિ પચ્ચવસ્તુકે । તત્ર. હેતુમાહ—‘જં સો’તિ, ચદ્-યસ્યાત્ સ કેવલિયોગજન્યો-જીવપ્રાપ્તઃ અર્હતા શ્રીમહાવીરેણ દષ્ટો, દુરયથારણે, દષ્ટ-એક કેવલ-જ્ઞાનચક્ષુષેતિ ગમ્યમ્ । અથવા—ન દષ્ટઃ-અવરૂપમાવિવસ્તુનિ જ્ઞાનપ્રસારમાવાજ દષ્ટ-ઇત્યર્થઃ । તત્ર પ્રથમે ચિકલ્પે, યદિ દષ્ટસ્તદિહિ—અર્હન્ મુપામાથી સમ્પદ્યેત । યતઃ કેવલિનો નિજયોગજન્યં જીવપ્રાપ્તં દષ્ટપ્રાપિ ‘સત્તદિ ઠાળેહિ કેવલી જાળેજ્ઞા તં’ જો પાળે અર્હવાહતા ભવતીત્યાદિ યાત્ત ‘જહા-વાઈ તદ્ધાકારી આપિ ભવતી’ત્યાદિરુપેણ કેવલિનઃ સ્વરૂપપરિજ્ઞાનાય લિંગાનિ મિલપિતવાન્ । દ્વિતીયે, ન દષ્ટસ્તદિહિ અર્હન્ સર્વજ્ઞો ન ભવત્ । અવરૂપમાવિત્વેન જાયમાનો જીવપ્રાપ્તો ન દષ્ટઃ, દષ્ટશ્ચ ભવતૈવેતિ જિનેન્દ્રાપેક્ષયા મવાતેતુ શ્વસં હતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૨૩ ॥

અર્થોક્તિપ્રસન્નદોષદ્વયેન પ્રકૃતે કિં સમ્યન્નમ્ ? इत्याह—

શ્રુતગ્રંથકાર તેહને ‘પશ્ચિ’ અનુવિત પ્રવૃત્તિના હેતુપણની જુદિના પ્રસંગથી, તેહણે શ્રુત ઉત્પદીને શ્રી રમ્યકર્મપ્રશિષ્ય ઉદેશીનક શ્રીસંશ્રુતિનિબંધગુરુને પ્રવર્તનથી, તે વતી સર્વે અવહારને ‘શ્રુતગ્રંથકારની.. સનાતથીજ પ્રવૃત્તિ તે અણુવી, ‘પેતાના અનક’ પરના શુદ્ધસ્વરૂપ પ્રકાશનને ‘વિષે’ પ્રદીપની પર શ્રુત-અવહારને જ સમર્થપણથી, અને શ્રુતગ્રંથકારે શુદ્ધને ‘પશ્ચિ અનેપશ્ચિપપશ્ચિ’ અસિદ્ધાન તે શ્રુતગ્રંથકારની અણુધિની અવસ્થા ઉદેશીને અણુયુ, ‘અમ એ સાધુ ઉદયન રામ, ઇલા રામપણુ’ તે અણુગ્રંથી અમણુપણની અવસ્થા અપેક્ષાનકજ. એહણુ ‘ચિતારયુ’ એ ગાયાર્થો અર્થ. ॥૨૧॥

હિરે ‘સિદ્ધાની અવલોકનને’ નવાયે પરની આશંકા પ્રકટ કરીને તે કવવાને પશ્ચિથી પરની આશંકા કહણ છક.

જે કહે છે ‘કેવલીને’ અવસ્થાભાવી તે અશક્યપરિહાર છવવથ કુઈ. ‘છવનિપદ્યા દેવના અજાવયો. તે દોષ ન કહીક.

૨૨મથ—જે કહે છે. ‘કેવલીને’ અવસ્થા ધનાર તે, નથી હાડવાયોગ્ય પરિદાષ જેહને તે અશક્યપરિહાર, એહણે પ્રાણુતિપાન તે, કુઈ. અને તે દોષ, અર્થથી ચારિત્રને ન કુઈ. ઇલા તેજુ કહે છે—દેવના અજાવયો. કહવા કે હણુવા યેગ. જે છવ તે વિવય છે જેહને એનણે દણુવા યોગ્ય જે છવ તે વિવયો અજાવયો. એ અર્થ : દોષ અનુષર્ત્તમર્મના ગંધરૂપ ન કુઈ. એ પરની આશંકા પ્રગટ કરી, એ ગાયાર્થો અર્થ. ॥૨૨॥

હિરે તેહણુ નિરાકરણ કહે છે—

તે અશકા યુક્ત નહો જે મ ટિ તે અરિહંતે દીક્ષા અથવા ન દીક્ષા પ્રથમપણે ને શ્રવાણી, જીને અરિહંત સર્વથ ન થાય.

અગ્રાનુત્તરચરણધનને આશ્રવમાત્રનિરોધપૂર્વકસર્વસંવરાત્મિકા ક્ષાયિકલઘ્વિરૂપદર્શિતા । તેન ધીરજશ્ચાદિદેવતો લઘ્વયઃ સર્વા અપિ અનુત્તરચરણેઽન્તર્ભૂતાઃ, અન્યથા અનુત્તરચરણાસમ્ભવોત્ । એવં કેવલિવિશેષસ્ય તીર્થકૃતશ્ચતુર્લિંગશતિશયાદયોઽપિ ભવન્તિ । પરં તો લઘ્વયો યથાસન્નવં તામાદિકર્મજ્ઞ-યોગપશમજ્ઞન્યા અપિ માન્યાઃ । તથા ક્ષાયિકયોઽપિ લઘ્વયઃ પ્રવચને ભળિતાઃ । તથાહિ—કર્મોદયશ્ચ-ક્ષયોપશમસત્વ્યપેક્ષાઃ પ્રાણિનાં લઘ્વયો ભવન્તીતિ શ્રી આ૦ નિ૦ પૃ૦ । તેન કારણવૈચિત્ર્યોત્ લઘ્વીતા-માપિ વૈચિત્ર્યમેવ । તત્ર યદ્યપિ લઘ્વિમાત્રસ્ય મનુજાદિગતીન્નિરૂપકનોઢ્યાપારસત્વ્યપેક્ષત્વેન નામકર્મોદય-ક્ષયોપશમદેતુકત્વમસ્ત્યેવ, તંત્રાપિ વિશેષમધિક્તલ કાશ્ચન કર્મોદયલઘ્વ્યાઃ ક્ષીરાશ્ચવાદયઃ, કાશ્ચન કર્મજ્ઞ-ચલઘ્વ્યાઃ અનુત્તરજ્ઞાનાદયઃ, કાશ્ચન કર્મણઃ ક્ષયલઘ્વ્યાઃ ક્ષયોપશમલઘ્વ્યાશ્ચ ચારણાદર્શિત્વાદિ સ્વરૂપદર્શ્યા પરિભાવ્યમ્ । તત્રાપિ કર્મણઃ ઉદયક્ષયોપશમલઘ્વ્યાનાં લઘ્વીનાં નામના સાંત્યેઽપિ પરસ્પરં માનાભેદ-ભિન્નત્વં, તત્કારણયોઃ કર્મોદયક્ષયોપશમયોઃ પ્રતિપ્રાણિનં મિશ્રત્વાત્ । કર્મોદયલઘ્વ્યાનાં ત્વેકત્વમેવ, તત્-કારણસ્ય કર્મોદયસ્ય વૈચિત્ર્યમાભાત્ । ‘સ્વર્થમિ અવિગાપ્મમાઈસુ’તિ વચનાત્ । તત્ર ક્ષાયિકલઘ્વીનાં જ્ઞાનાદીનાં પ્રયુક્તના ન ભવતિ, તાસામનવરતમેકસ્વભાવેનૈવ સર્વકાલીનત્વાત્ । તાસાં ચ ફલસ્વપ્નમપિ તથૈવ, તદિવરાણાં તુ કાદાચિત્કત્વેન ફલવત્ત્વાત્ પ્રયુક્તનેતિ વિશેષો बोध्यः । તેન લઘ્વ્યુપજીવનં ‘છદા-સ્યેષ્ઠાપિ પ્રમસાનામેવ ભવતિ, વપજીવનસ્વાપવાદિકત્વાત્ । છદ્વાસ્થલઘ્વીનાં તુ મનઃપર્યવજ્ઞાનપર્યંતાનાં ક્ષાયિકત્વામાવેનોપજીવ્યત્વાત્, ક્ષાયિકલઘ્વીનાં તુ તતો વૈલક્ષણ્યમિતિ સર્વસમ્મતમ્ । તસ્માત્ કેવલજ્ઞાન-

ક્ષયથી, છદ્વા અનુત્તરચારિત્રને કહઈવે પ્રાણાતિપાતાદિક ને આશ્રવચારને નિરોધપૂર્વક સર્વસંવરણ ક્ષાયિકલઘ્વિરૂપ દેખાડી, તે વતી જીવજ્ઞાદિનાહિતુ લઘ્વિ તે સર્વ અનુત્તર ચારિત્રને વિશે અંતરભાવ પાળી, ધ્રુમ નહીં તેા ઉત્કૃષ્ટ ચારિત્રના અસંભવથી.

ધ્રુમ કેવલીવિશેષ ને તીર્થ કર તેહનઈ ચરેતીસ અતિશયાદિક કહઈ પશ્ચિ તે લઘ્વિ જિમ સંભવતિ તિમ તામાદિકકર્મનઈ ક્ષયઈ ઉપશમધ્રુમપશ્ચિ કહઈ, તિમજ્ઞ ક્ષાયિકપશ્ચિ પ્રવચનનઈ વિશે કહી કહઈ, તે કિમ કર્મને ઉદય ક્ષય અનર્થ ક્ષયોપશમ તેહનઈ અપેક્ષીનઈ પ્રાણીનઈ લઘ્વિ હોઈ, તે વતી કોચ્છના વિચિત્રપણથી ‘લઘ્વિનું’ પશ્ચિ વિચિત્રપણજ, તિહા નહીં લઘ્વિચારનઈ, મનુષ્યાદિની ગતિ કહીવ અને ચર્મનેા ગાપાર તેહને સત્વેપક્ષપશ્ચિ નામકર્મનેા ઉદય ક્ષય અને ક્ષયોપશમ તે અનિતપણું કહઈ, તકહે પશ્ચિ વિશેષ આસિરી કેવલીએક કરોદયે પામવા ચોગ ક્ષીરાશ્ચારિક, કેવલીએક કર્મને ક્ષયે લઘ્વ અનુત્તર જ્ઞાનાદિક, કેવલીએક કર્મને ક્ષયે પ્રાપ્ત અને ક્ષયોપશમે પ્રાપ્ત કર્મમાત્રાદિકે ક્ષયોદિ પોતાની છુદ્ધિ વિચારવુ.

તિહાંપશ્ચિ કર્મને ઉદયે ક્ષયોપશમે પામવા ચોગ ને લઘ્વિ તેહને નામને સરીખાંપશ્ચિ માહોમાદિક અનેક શેદ જિનપણુ, તેહના કારણ ને કર્મનેા, ઉદય અને ક્ષયોપશમ તેહને પ્રાણિ પ્રાણિ પ્રતિ ભૂભૂત્યપણુથી, કર્મને ક્ષયે પ્રાપ્તને તો અપણુજ, તેહનું કારણ ને કર્મક્રય તેહને વિચિત્રપણુના અભાવથી, ક્ષયને, વિશે વિકલ્પ નહીં એ કહેવું કહે છે. એ પ્રચનથી, તિહાં ક્ષાયિકલઘ્વિ ને જ્ઞાનાદિક તેહની પ્રયુજના ન હુંધ, તેહને નિરંતર એક સ્વભાવે કરી સર્વકાલે સદશપણુથી તેહને કલ્પવતપણુ પ્રજિ, તિમજ્ઞ તેથી ભીજ લઘ્વિને તો કલ્પસિદ્ધિપન્ન પશ્ચિ કરી ક્ષયતપણુથી પ્રયુજના કલ્પવતપણુ પ્રજિ, તિમજ્ઞ તેથી ભીજ લઘ્વિને, તે વતી લઘ્વિનું ઉપજીવન તે જીવજ્ઞમાદિક પશ્ચિ પ્રવચનેા કહઈ. ઉપજીવન ને પ્રયુજના તેહને અપ્રવદથી જીનિતમણુથી, જીવજ્ઞથી લઘ્વિયે ચનપર્યવજ્ઞાન પર્વત.

તે કહઈ ઇઈ-બ/ધારવશ્વાદિક-આશીવિષ-તેવલી-મનનપર્થવલાની-પૂર્વધર, એહની દૃષ્ટિને વિષે-તેવલી તમો પ્રસિદ્ધ, એહજી વખાણુ ઇ. તે વતી તેહને શાંતિકલબ્ધિ અનુસાર ગાનાદિક પાચ પ્રસિદ્ધ, પાંચવરજી કેવલીને સર્વાર્થજી પ્રદર્શી, તે હિમ, સર્વોદ્દૃષ્ટ જ્ઞાન, સર્વોત્તમ દર્શન, સર્વોત્તમ ચારિત્ર, સર્વોત્તમ તપ અને સર્વોત્તમ આત્મશક્તિ, એહની દૃષ્ટિ કહઈ ઇઈ-તિમ નથી ઉત્તર-પ્રધાન જેથી. જિય થોતઈ સર્વ પ્રકારજ આવરજના સ્થંધી. તિહાં પ્રથમ જિ તે ગાનાવરજી અને દર્શનાવરજના હમથી, તે પછી ચારિત્ર-મેહાના શુભથી, કે આઈ તપને ચારિત્રના એકવરજથી, તપ તે કેવલીને ઉદ્દૃષ્ટ તે કેહેસવરજનાં વિષે શુકલધ્યાનને વિષે શુકલધ્યાન એદરવરજ, ધ્યાનને બળનાર તપના એકવરજથી, તીર્થજી તીર્થોદારના

सहकृतानुत्तरचारित्र्यमाहात्म्यात् सम्भावयामि जीवयतामभ्यः केवलिनो न भवतीति सिद्धौ सिद्धमवश्यमावित्वेनापि सावधकृत्यं केवलिनो न भवतीति सात्पर्यमिति गार्थार्थः ॥ २४ ॥

अथ यथेवं तर्हि अवश्यमावित्वप्रयोगस्य को विषयः ? इति पराग्रह्यामाह—

॥पापमसंभविंसंभवि—कञ्जवित्तयज्वस्तथाविवहारो । अजह सन्नं कज्जं अवस्तमाविचि वत्तन्नं ॥२५॥

व्याख्या—प्रायो—वाहुल्येन, असम्भवि सम्भवीति प्रायोऽसम्भवित्तम्भवि, एवंविधं यत्कार्यं तत्रैव विषयो यस्य स प्रायोऽसम्भवित्तम्भविस्त्वयैविषयः, अवश्यमावीति व्यवहारोऽवश्यमावित्वव्यवहारस्ततो विषयान्तेन कर्मधारयः, प्रायोऽसम्भवित्तम्भवि यत्कार्यं तद् अवश्यमावीति व्यवहियते इत्यर्थः । अन्यथा सर्वमापि कार्यमवश्यमावित्वेन भवतीति वक्तव्यं स्यात् । पञ्चसमवायवादिनां जैनानां सर्वस्यापि कार्यस्यावश्यमावित्वेनैव भवनात्, कालादिषु पञ्चसु मध्ये नियतेरपि कारणत्वेनेष्टत्वात् । यदुक्तम्—

कालो १ सहाव २ णिहर्ह ३ पुण्वकचं ४ पुरिसकारणेगता । (समवाय सम्भत्तं एतंतिज होह् मिच्छत्तं) मिच्छत्तं ते चेव उ समासओ हुन्ति सम्भत्तं ॥१॥ ति, सम्भवित्तुने (हृ० कां० गा० ५३) नियतित्थं 'यथयावद्वन'मिति द्वितीयाह्ववृत्तौ । तेन योजनप्रभृतिकं प्रायः सम्भवित्तम्भवित्वेन नावश्यमावीति व्यपदेशविषयो भवति । अयं भावः—सर्वथा असम्भवति वस्तु न सम्भवति, विरोधान् । यदि-सर्वथा असम्भवि, कथं सम्भवति ? यदिव सम्भवति, कथं सर्वथा असम्भवति ? । नहि स्त्री तीर्थकृत्य प्रायोऽसम्भवि-

तेहने' क्षातिपञ्चाने' अभावे' करी प्रयुज्जना योऽप्यपञ्चानी, क्षानिकलन्धने' तथा विवक्षयपञ्च' सर्वं संभोत, ते वती केवलगतने सद्धित ये हृत्कृत्य आरित ते इप क्षान्धना भद्धिभावी संभावनार्थं पण्डि छपयतादिकं व्याख्येय केवलीने' न कुट्ठं, ओहत्तुं सिद्ध यत्तं कुट्ठं' सिद्ध यत्तु' अवश्यभाविपण्डि सपापकत्तं०५ केवलीने न कुट्ठं, ओ परमाथं, ओ आमाथं' ॥२४॥

द्विने नष्टं छम तद्ध अवश्यभाविपञ्चाना प्रयोगेना कछु विषय ? ओहणी आशङ्का छपरी कहे छे—

प्रापि असंभाव्ये के संभाव्ये ते कार्यं पण्डिओ अवश्यभावव्यवहार, छम न भावीछ तत्र सर्वकार्यं अवश्यभावि पण्डि 'यत्तु' छम कहेपु' भाष.

वृत्तिने अर्थः—प्राप्य असंभवतु संभाव्ये' ते ओहत्तु' के कार्यं तेहने छ' विषय ओहत्तु' ते प्राप्ति असंभाव्ये' संभाव्ये' के कार्यं तेहने विषयः, आशङ्कानार ओहने के व्यवहार ते अवश्यभावि व्यवहार, तिनवर पण्डि विषयमा अंत के पूर्ण' पद' ते सावि कार्यव्यवस्थास करीछं, ओक विशेष्य अने' ओक विशेष्य छम समग्रोछ, प्राप्ति' अथुथातुं यार्ह ओहत्तु' के कार्यने' अवश्यभाविपण्डि' व्यवहरीछ ओ अर्थः छम नहीं ते सर्वे कार्यं अवश्यभावि पण्डि कुट्ठं, छम कहेपु' यार्ह, पंच संभावना वादी के जैन तेहने' सर्वे कार्यने' अवश्यभाविपण्डि लवनथी, क्षाति पंचभाद्धि' नियतिने'पण्डि कारुपण्डि' छटपञ्चानी, के भाटे कद्विछ छे—'क्षाल' स्वभाव' नियति' पूर्ण' पुत्रपदारे' अनेकतरी सभयेश सभयेश्वर, ओकति कुट्ठ स्थित्य' नियति ते के जिन यार्ह' ते' सत्यप्रसंगनी वृत्तिने' निषे', तेवती ओहनेप्रभृति प्रायः संभाव्ये संभाव्यपण्डि करी अवश्यभावि ओहने विषय कुट्ठं नहीं.

॥ स्त्रीणि मोहनिज्जे णावज्जं हुज्जं सव्वहा सव्वं । स्त्रीणिमि अंतराए णो से अ असकपरिहारो ॥१६॥

व्याख्या—क्षीणे मोहनीये सर्वथा—सर्वप्रकारेण मनोबाह्याकृतकारितानुभोद्वत्स्वरूपे सर्व—
सूक्ष्मातिचारपर्यन्तम्, अप्रिगम्यः, सर्वमपि अवचं—प्रापं प्रापहेतुत्वात् प्राणातिपातादिकं न—नैव भवेत् ;
तस्य मोहनीयजन्यत्वात् । अत एव प्राणातिपादाद्याश्रयप्रतिप्रक्षभूतः संवरोऽपि विपाकतो मोहनीयानुव-
येनैव भवति । यथा सम्यक्त्वलक्षणो मिथ्यात्वश्रवस्य संवरोऽनन्तानुवन्धिकपायसहकृतमिथ्यात्वमोहनी-
यस्य विपाकतोऽनुद्येनैव भवति । एवं द्वितीयतृतीयचतुर्थकपायाणां विपाकतोऽनुद्येनैव क्रमेण द्वैश्वरि-
सर्वधिरिति—यथाख्यातचारित्राणि भवन्तीति प्रवचनविद्वां प्रतीतमेव । परं यथाख्यातचारित्रं प्रदेष्टोऽपि
मोहनीयानुद्येनैव जायमानं विपाकतोऽनुद्येन नियतं बोध्यम् । तत्र सम्यक्त्वादिसौ शेषातिशयो-
क्षयोपशमाः सहकारिकाण्यनि । क्षीणे—मिस्सकाकीमूले, चकार इह सम्यच्यते, क्षीणे—वात्सराये अर्थाद्-
वीर्यान्तराये 'से' तस्य केवलिनोऽशक्यपरिहारः प्राणातिपातो नो—नैव भवेत् । अर्थात् परिजिहीर्षितस्य
वस्तुनः सर्वस्याशक्यपरिहारो न भवत्येव ।

अयं भावः—यदि केवलिनः अवयवमाविजीवषावान्तमापणादिकमशक्यपरिहारेण भवेत् तर्हि
छद्ममस्थकेवलिनोर्विशेषो भवेत्, अप्रमत्तछद्ममस्थसंयत्स्यापि उक्तप्रकारेणैव कदाचिजीवषावादे, 'सम-
वात् । परं छद्ममस्थसंयतोऽन्तोयोगवानतो यतनया प्रवर्तते, केहो ह्यमोगवानतो न, यतनयेति, विशेषोऽ-
तिप्रसङ्गस्य बोध्यः । यतोऽप्रमत्तछद्ममस्थसंयतस्य जीवोऽयमिति—साक्षात् ज्ञात्वा जीवषावात्सम्य-
चात्सजीवविषयकज्ञानस्य प्रतिषेधकत्वात् । प्रक्षिप्यकल्पं च तथासुतस्य जीवषावस्य संयमनादहेतुसम्य-

रहितता अर्थः—क्षीणमोहनीये जते सर्व, प्रभारं—मन यतन भाषाई करितुं, करावहुं अतु-
मोहत्तुं छद्मि दूषे, सप्रथ अतीचार परित-अपि ते, आहिर लेभ, खरे- पक्षि अवच-प्राप, प्रापहेतु-
पक्ष्याथी सर्वप्राणातिपातादिकं ते न न कुठ, ते प्राणातिपातादिकेन नेहर्त्तुं न-पपक्ष्याथी, अंतसाक-
वती प्राणातिपातादिकं आश्रयने प्रतिपक्षेण स'वर पक्षे विपाकथा मोहनीयने अतुद्ये न कुठ, जिम
समप्रत्यक्ष मिथ्यात्वह । आश्रयने स'वर, ते अन'तातुअ'पिआ भाषासुहित मिथ्यात्वमोहनीयने
विपाकथी अतुद्ये न कुठ, छम थिअ नोअ अहिया, कपक्षने विपाकथी, अतुद्ये न अतुद्ये हेहाविरति
सर्वधिरति अने यथाभ्यात आरित कुठ, ओ प्रवचनता, लक्षणे प्रसिद्ध छे, पक्षि यथाभ्यातआरित
ते प्रदेष्टथी पक्षि मोहनीयने अतुद्ये न वाछत्तुं, विपाकथी अतुद्ये निमित्त अक्षुप्तुं, तिहो सप्रमत्त-
दिनी प्राप्तिने, विषे क्षातिकर्त्तना क्षयोपशम ते मिथ्या हूता भारय कुठ.

सुवराहित, अक्षर छडां नेहीई, क्षीण अंतराये, अर्थथी यथांतरापथं क्षीय दष्ट कुते ते वहीने-
अक्षय छे परिहार नेहने ओहये प्राणातिपात न न कुठ, अर्थथी परिहार वाजी ने नक्षु तेहने-
सेनीने (सर्वने) अक्षयपरिहार न कुठ, ओ आच-नछे तेवहीने पक्षि अवरस्यानारुणे अवरषात-प्राणातिपा-
ते अक्षयपरिहार स'वरे, तछे अक्षय अने नेवदिने विशेष न थये नेहर्त्तुं, अप्रमत्तसंयती छमयने ;
पक्षि कुठ प्रभारई ह्दयिअतथादिनेना स'वरेथी, पक्षि अक्षयसंयत ते अन'लोअव'त अतरी, अतनाई,
अपर्वई, तेवही तो आलोअव'त अतरी यतनाछे नही, ओ विशेष अतिप्रसङ्ग इत्युक्तमिति, ने अते
अप्रमत्त अक्षय संयतीने अत अक्षुप्त साक्षात् अक्षी अवरषातने अक्षय, अक्षय योअ अवरषाया
आनने अतिप्रसङ्गपक्षी, अतिप्रसङ्गपक्षी तछे तेहवा अवरषातने स'वरेयसने हेतु ओ सप्रमत्तसंयतेन

क्रियाः कुर्वतोऽपि कदाचिद्व्यवभाषितया यत् स्यात्, तदाह—‘एवाद्या’ इत्यादि एकदा कदाचित् । गुणसमितस्याप्रमत्तयते ‘रीअमाणस्त’ इति सम्पन्नगुणानवतोऽसिक्कामत्तः सङ्कुचतः प्रसारयतो निवर्तमानस्य सम्परिमृजतः कल्याञ्चिववस्थायां कायपरिभ्रमनुचीर्णाः कायपरिभ्रमगताः सन्धातिमाद्यः प्राणिन एके परित्यापमानुजन्ति, एके भ्रान्तामुपयान्ति, एके अवयवविष्वंसमापद्यन्ते, अपथ्यमावस्थां तु सूत्रेणैव दर्शयति—एके प्राणाः—प्राणिनः अपद्रान्ति—प्राणिविमुच्यन्ते—

इत्येवं प्रागुक्ताः सर्वा अपि क्रियाः सम्भावितभाविजीवघातमवाविनाभाविन्योऽप्रमत्तसंयतस्याऽपि छद्मस्थस्यैव भवन्ति, तासां सर्वासामपि क्रियाणां छद्मस्थत्वांमिव्यस्यकत्वात् । तथैव प्रागुप-दक्षितं बोध्यम् । न च एवविधः केवल्यपि भविष्यतीति शङ्कनीयम्, केवलिनो गुणकुलवासे गुणविशेषात् प्रवृत्तिनिवृत्त्योरभावात्, ‘पासगत्त पत्थि खपसो’ इति वचनात् । एवंविधस्याप्रमत्तसंयतस्य बाधमानो जीवघातोऽवश्यभाषित्वेन मन्तव्यः, तथाभूताप्रमत्ततायां जीवराहाहेतुत्वे जीवघातस्य प्रायोऽसम्भविस्त्व-चित्वात् । न चैवं प्रमत्तसंयतस्य कारादिव्यापाराज्जायमानो जीवघातस्तथावक्तव्यार्हः, प्रायः सम्भवि-सम्भावित्वात् प्रमत्तयोगानां तथास्यभावात् । अत एव प्रमत्तसंयतस्य प्रमत्तयोगानङ्गीकृत्यारम्भिकी क्रियाऽपि तेषां योगानां जीवघाताहंत्वात् । अथवा प्रमत्ताप्रमत्तयोरविशेषः सम्पद्येत । तस्मात् घात्यजीवविषयक-ज्ञानसहितस्य स्वतन्त्रक्रियावतोऽप्रमत्तसंयतस्य जीवघातो गगनकुमुदमैवेत्यस्यासन्नेव । तेन संक्षिप्यक-शास्त्रावश्यकत्वेनागम्योऽपि नाङ्गकपीय इति भावः । इति गार्वाक्यैः ॥ २५ ॥

अथ केवलिनः सर्वथा जीवघाताभावं कारणाभावेन स्पष्टमाह—

क्रियाने कर्तारने किवारेकि अवस्थंभावपक्षे ने भाठि ते कडे ठे-किवारेकि अक्षेयुक्त अप्रमत्तसाधुनर्त समर्थ अंछानवर्त आधतो ‘अकुयतो विस्तारतो निवर्ततो पठिअतो ओहवाने क्राडि अवस्थाने’ विषे कथरूपेण अति आख्या केयुमिअदिक् प्राप्ती कुल्ले पेरिताप पागे, केतल्लिक् अथानि पागे, कुल्ले अवस्थपठि पिरवस पागे, केहवी अवस्था तठि अने देयादी ठे. केतल्लेक तठि अने अक्षे अक्षे.

अथ पूर्व कथं ते सर्वे क्रिया, संभाव्यो ने यानार अत्रघात तेहने सारे विना अक्षुयाताओ अप्रमत्तसंयतीने पक्षि अत्रस्थने अ कुष्ठ. ते सर्वे क्रियाने अत्रस्थपक्षुना अलि वअअपक्षुधी. तत्र अ पूर्व देयाक्षु अक्षु. ओहवे केवली पक्षि कुस्त्रे, ओहपु न स कुत्त, केवलीने अत्रस्थवास ने विषे अने अत्रस्थे आदेशे आशय ने प्रवृत्ति अने निवृत्तिना अलापथी. ‘केवलीने’ न कुष्ठ छेपदेश ओहवा पयनथी, ओहवा अप्रमत्तने यातो अत्रघात ते अवस्थंभावि पक्षि मानवे. तेहवी अप्रमत्तपक्षुअने अत्रस्थानर्त हेतुपक्षे करी अत्रघातने आह अक्षंभावपक्षुधी. अथ प्रमत्तयतीने कथादिना आपाशरी यातो अत्रघात ते तत्र कडेना अत्र, अत्र नहीं. आह संभाव्ये संभावपक्षुधी, अतदात्र वती प्रमत्तयतीने प्रमत्तयोग यानीने आसिद्धि क्रिया पक्षि, तेहना योगने अत्रघातने अत्रस्थपक्षुधी, अत्र नहीं तो प्रमत्त अने अप्रमत्तने विशेष न सपने, ते वती अक्षुयात्रोग्य ने ते अत्र ते विषयार्थ मान ते सहित स्वायत्त क्रियावर्तने अप्रमत्तयतीने अत्रघात ते आक्षेपकुली परे अत्रवत अक्षुअतो अ, ते वती ते विषयार्थ अक्षे अथवा अक्षय ओहवी अत्रघातने अथ पक्षि न व्याशक्षे, ओ भावे ओ गथातो अक्ष ॥२५॥

हिने केवलीने सर्वथा अत्रघातने अत्रघात ते अति कारखने अलावे रूपक्षे करी कडे ठे—
ओहवीअत्र अक्षे अथ हते पाप सर्वे सर्वथा न कुष्ठ, अने क्षीय अत्रतराभयिदि कुते अक्षमपरिहारपक्षे तेहने न कुष्ठ.

નિરવચકર્તાવ્યત્યાત્ । અત એવ દીક્ષાં વિપ્રશ્નતા જમાલિના વિદ્યવ્રતો મગવાન્ 'જહાસુહ' મિત્યેવેત્યર્થમાનુજ્ઞાં ;
 દક્તવાન્, તથા પૃથગ્ વિદ્યાર્.ચિકીર્ષતા તેનેવ જમાલિના વિદ્યમ્: સ એવ મગવાન્ ગૌતમેવ ક્તવાન્,
 તથાનોતનસ્ય તસ્ય પૃથગ્ વિદ્યારસ્ય પ્રત્યાસન્નનિહ્નવમાર્ગોત્પત્તિદેતુત્વેન સાવચત્વાત્ । તન્નિવારણાભાવસ્યુ,
 નિહ્નવમાર્ગોત્પત્તેરવશ્યેભાવિત્તેન ભાષાવર્ણનાં તન્નિવારણરૂપમાપાપરિણતેરભાવત્યેવ દટ્ટત્વાત્ । કેવલિના:
 ચ યદ્ યથા દટ્ટે તત્ તથૈવ પરિણમતિ, યદાગમ:-

‘અહાકર્મ્મં અહાનિગરણં જહા જહા જે મગવયા વિદુઃ’ તદ્વા તદ્વા તં વિપરિણસિસદ્ધિ’ સિ’
 (મગ ૩૦ ૧. ૩૦ ૪, સૂ ૪૦) દૃષ્ટિર્થથા—‘અહાકર્મ્મં’ તિ યથાકર્મ્મ—વજ્રકર્મ્મોત્તરકર્મ્મણ,
 ‘અહાનિગરણં’ સિ નિકરણાન્—નિયતાનાં દેશકાલાદીનાં કરણાનાં વિપરિણામદેહૂનોત્પત્તિકર્મ્મણ, યથા
 યથા યત્ કર્મ્મ મગવતા દટ્ટે તત્ તથા વિપરિણસિસદ્ધિ, અન્યથા કેવલજ્ઞાનમયયથા સાંત્, સાંવિનો
 ધસ્તુત: સમ્યગપરિણાનાત્ । एतेन सुनक्षत्र-सर्वानुसूतिविचारणाभावशङ्कापि पराह्ता; अनशनेनैव तेनैव
 प्रकरणेन यद्योराधनाहेतोस्तन्निवारणभाषापरिणलभाक्त्वेव दट्टत्वात् । परं तीर्थकरसंयोगे तदभावेन
 प्रायोऽसम्भविस्मभवेनावश्यमावित्वादिति गार्थाधि: ॥ २६ ॥

અથ પુનરપિ बहुजनामिमतां पराशङ्कामाह—

। કેહ મંજતિ કિરિયામિતેણ જો હવિજ્ઞ આરંભો । સો પિત્રમા જીવંદહો તેમ્ જો એતકિરિયુ ચિ ॥

આવિ પશ્ચિ કરી લાપાવર્ગીયુને તેહનું નિવારણુરપ લાપાપરિણુતિના આભાવને જ દોષપણુથી, કેવલીઈ
 તો 'જે જિમ દીકુ' તે તિમ પરિણુમે' કર્મને અણુઉલ્લેખીનઈ કરણનઈ અણુઉલ્લેખીને, જિમ જિમ જે કર્મ
 શયવતે દીકુ તે તિમ પરિણુમસ્યે. આધ્યા કર્મને અણુઉલ્લેખધરે, કરણુ જે નિયત દેશકાલાદિક જે વિપરિણુમના
 હેતુ તેહને અણુઉલ્લેખધરે જિમ જિમ જે કર્મ ભયવતઈ દીકુ તે તિમ વિપરિણુમઈ. ધર્મની તો કેવલ-સામ
 અપચાયે કુઈ. આનાર વસ્તુના સમગ્ર અંજણુવાથી, એનમે સુનક્ષત્ર અમે સર્વાનુસૂતિવો નિવારણુની
 અભાવમાં સંકા પણુ દાહી, અનશને તેણિ પ્રમારજ તે મિહુને આરાધનનો હેતુ જે તેહને નિવારણુનો
 ત્રાપાપરિણુમ તેહના અભાવને જ દોષપણુથી, પશ્ચિ તીર્થ કરને સર્ગીયે તિમ આવાને પ્રાપ્ત અલંકારિને
 કર્મને અવરણુભાવિપણુથી એ, અર્થ. ॥ ૨૬ ॥

‘હિવે’ વલી અણુજનને અભિમત પરની આશંકા કહે છે—

‘તેલ એક કહે છે જે કિયામારે’ જે આરંભ કુઈ તે નિપરે જીવવધ અને તેણિ કરી અંતકિયા ને કુઈ.’

દૃષ્ટિનો અર્થ:—તેલભાએક પરમાર્થના અંજણુ એહનું પ્રારંભ છે. એજનાહિરપ જે કિયા તે ચ ત્રિ,
 જે આરંભ કુઈ. તે આરંભ નિપરેજીવવધતરેપ ‘આરંભ તે કુઈવં’ એકવા વચનથી, એણે કારણે
 જીવવધ તેણિ કારણે તે જાતિ કર્મબંધને અંતકિયાનું પ્રતિષંધકપણુજ, અર્થથી કેવલીને. જે
 પ્રારંભ આગમ છે. એ સ્વતંત્રી દૃષ્ટિ દેખાડે છે. એ સર્વે જીવવધણે સયોજજીવ એ ક્રાંદિવો; અયોજને
 તો એજનાહિરના અભાવથી. નિતઈ, પ્રચાણુસહિત, કપે ‘જણુ’ તે કપને વિરે છે. એ તત્ત્વનો. ધર્મ
 કંઈ, સ્થાનાતરે જઈ, કાંઈએક વધે. ‘સ્વપિતે તે કાંઈએક વધને’ વિરે એ વચનથી. અન્ય અગ્રકારો
 કર્મને ફિરી તિકા અને એ અર્થ, બીજા કહે છે. સર્વદિશાને વિરે અચક્ષા, પ્રધાત્યતરને સ્પર્શ, પતિની

केवलिनो नाशक्यपरिहारः । केवलिनस्तु सन्ध्यादिनाशक्यभावेन यतनादेरप्यभावः । तथा च आगमयाधोऽपि । आगमे च प्राणतिपातादिकं तदभावं चाधिकृत्यैव छद्मस्य केवलिनोर्वैपरीत्येन भेदस्याभिधानात्, यदागमः—“सत्तर्हि ठागेहि छ्वमस्य जाणेज्जा, तं पाणे अद्वाहत्ता भवती”त्यादि तथा ‘सत्तर्हि ठागेहि केवली’ जाणेज्जा; तं पाणे अद्वाहत्ता भवती’त्यादिरूपः सम्भवितया प्राक् प्रदर्शितो बोध्यः । किञ्च—एतदचिन्त्यचित्रं—यत् क्षीणेऽपि मोहनीये वीर्यान्तराये च केवलिनः परिजिहीर्षितस्य कण्ठक-कूप-गर्त्तादेरपि परिहारोऽशक्यः । केवलिव्यतिरिक्तस्य तु अस्मादशोऽप्याभोगे सति स्वतन्त्रक्रियावतः सदाप्यन्तराये कर्मणि परिजिहीर्षितस्य कण्ठक-कूप-गर्त्तादि यावद्वाच्यस्यापि परिहारः शक्यः ।

यदि च केवलिव्यतिरिक्तस्याऽपि परिजिहीर्षितस्याशक्यपरिहारो भवेत् तर्हि तद्वदुपादितस्तत्त्वाप्यशक्योपादानोपपत्तौ नियतप्रवृत्तिनिरूपणगद्व्यवस्थ्याविच्छेदः प्रसज्येत, सर्वस्यापि लोकस्य चिकीर्षितकार्याणामसिद्धः । तस्माद्वाभोगसहकृतत्वतन्त्रक्रियावतामप्रमत्तछद्मस्य संयतानामिव केवलिनोऽपि परिजिहीर्षितस्य परिहारः सुतरां शक्य एव वक्तव्यः, प्रतिबन्धकस्य वीर्यान्तरास्य छेदोऽप्यभावात् । परं केवलिनः परिजिहीर्षैव न भवति, केवलज्जातोऽप्यसिद्धस्य एव हेयमात्रस्य हानात् । एवं च सति केवलिनः परिजिहीर्षितस्य परिहारो शक्यप्राप्त्यकल्पना निर्विषयैवावसातव्या । तस्मात् केवलिनो मोहनीयभावेन सर्वोऽपि कार्याविव्यापारोऽवश्यमावित्वेनाऽपि औदासीन्यदृष्ट्या निरवध एव भवति, यथैव जगत्स्थिते । यथा भगवान् श्रीमहवीरोऽवश्यमावित्वेनापि जमाख्ये दीक्षां वृत्तवान्, दीक्षावानस्य च भगवन्तमधिकृत्य

कारणपञ्चाथी, देवकीने’ तो सम्प्रत्ययादि नारायण भवने’ अन्वाये हरी’ वनादिनेना पञ्चि अन्वाये; तिम तो अन्वभने आधपञ्चि, आगमने’ विषे’ तत्त प्राणतिपातादिक अने’ तेहने आन्वाये छेदीने’ अ छमस्य अने’ देवकीने’ विपरीतपञ्चि अभिधानथी. अे आगमस्य भति पञ्चि’ पूर्वे’ देवाऽप्यु छे.

वशी अे अन्वित्य अद्भुत-ने क्षीबु यध मोहनीये अने अतरावि’ देवकीने’ छाऽवा’ वाछथे. ने कंठ-कूप-पादिप्रपञ्चानां परिकार ते अशक्य, देवकीथी निम्न ने अम्भारी सरिपा तेहने’ आन्वाये. छते रथावत डिवावतने’ छते’ पञ्चि अंतरावकर्म छाऽवा वाछु’ ने कूपमतीदिक थावत् राववनेना पञ्चि’ परिकार ते शक्य. अछि देवकीनी परि अम्भने’ पञ्चि’ परिकरवा वाछथे’ तो अशक्यपरिकार ने कुछ, तथे तेहनी परि’ आहरवा येअ अशक्य आहरवानी छपपतिवि’ निम्नि ने प्रवृत्ति अने मिष्टान्त्र, ने अम्भनी अम्भरवा तेहने कोप यथे अेछ, स’ लेछने वाछिताक’नी असिद्धिथी, ते वती आन्वाये’ सहित रवावत डिवावत ने अम्भतछमस्य भत तेहनीपर’ देवकीने’ पञ्चि छाऽवा येअनेना परिकार ते अतिदि शक्य अडेथे. प्रतिम’ अम्भनी’ तरामने’ सेछथी पञ्चि’ अन्वायथी. पञ्चि देवकीने’ परिकरवानी छेछ अ न कुछ, देवछानने’ छेपति सभयेअ हेयभानना छानथी, छम छते’ देवकीने’ छाऽवा येअनी परिकारने’ विषे शक्य-अशक्य रूपया ते निर्विषय अन्वथी, ते वती देवकीने’ मोहनीयने’ अन्वाये सर्वेछ’ क्षमादि अन्वापर ते’ अम्भर’ आनिपञ्चि’ पञ्चि’ छेअसीवृत्ति’ निरवध अ कुछ, तिम अम्भनी सभाछथी.

अिम अम्भत’ श्रीमहावीर अम्भर’ आनि पञ्चि’ हरी अन्वादिने’ दीक्षा प्रते’ देतो कुअे, दीक्षाछानने अम्भत’ छेदीने’ निरवध का’ पञ्चाथी, अेतवा अ वती दीक्षा प्रते’ वाछथ’ अन्वाली छ निम्नथे. तेह अम्भत’ यथाभुम’ पञ्चि’ इथे’ अनुवा देतो कुअे, तिम न्वा निहार करवा वाछने अन्वाली छे पञ्चि’ अ निम्नथे अम्भत’ तेह अम्भत’ देतो कुअे, तिवारना तेहना अद्वा विहारने’ दू’ छे. ने निहवमर्गनी छेपतिने’ छेत्त पञ्चि’ सभापञ्चाथी, तेहने निवारयुने अन्वाय तो निहवमर्गनी छेपतिने’ अम्भर’.

પદાર્થાન્તરં વા શ્વસતિ 'હુવમ્' સ્તિ, હુવ્યતિ-પૃથિવીં પ્રવિશતિ શ્વોમયતિ વા પૃથિવીં-વિમેતિ (મેતિ) વા 'હરીમ્' સ્તિ, પ્રાગલ્યેન પ્રેરયતિ પદાર્થાન્તરં પ્રતિપાદયતિ વા, શ્વેક્રિયામેત્સ ક્રમદ્વાર્થમાહ- 'તં તં ભાવં પરિગમમ્' સ્તિ, વસ્ત્રેપણાવસ્ત્રેપણાકુચ્છનપ્રસારણાદિકં પરિગમં યાતીત્યર્થઃ । एषां चेजनादिक्रियाणां भावानां क्रममावित्वेन सामान्यतः सदेति मन्तव्यम् । न तु प्रत्येकपक्षेया, क्रममावित्तां युगपदभाव-
 दिति । 'तस्य जीवस्त अंते' સ્તિ, મરણાન્તે 'અંતક્રિયા' સ્તિ, સકલકર્મભક્ષ્યહવા, 'આરંમમ્' સ્તિ, આરંભતે-પૃથિવ્યાદીનુપવ્રવતિ 'સારંમમ્' સ્તિ, સંરમતે-તેપુ વિનાશલક્ષણં કરોતિ 'સમારંમમ્' સ્તિ, સમારંભતે-તાનેવ પરિતાપયતિ, આહ ચ—

‘સંકપ્પો સંરંમો પરિતાવકરો ભવે સમારંમો । આરંમો હ્વંઓ સઙ્ગવચાણં વિલુહ્ણમ્’ ॥૧॥
 હહ ચ ‘ક્રિયાક્રિયાવતોઃ કથચ્છિદ્ધમેદ’ इत्यभिधानाच्च तयोः समानाधिकरणतः सूत्रमुक्तम् । अधानयोः कथञ्चिद् भेदोऽप्यस्तीति दर्शयितुं पूर्वोक्तमेवार्थं व्यधिकरणत आह— ‘आरंमे’ इत्यादि, आरंमे-અધિક-
 રણમૂતે વર્તેતે જીવઃ, એવં સંરંમે સમારંમે ચ । અનન્તરોક્તશકર્થદ્વાયાનુવાદેન પ્રકૃતયોજનામાહ—
 આરંમમાણા સંરંમમાણા સમારંમમાણો જીવ इत्यनेन प्रथमो वाक्याद्योऽनूदितः, આરંમે વર્તમાન
 હવાદિનાં તુ દ્વિતીયઃ । ‘દુઃસ્વાવપણયા’ इत्यादौ वाञ्छन्त्य प्राकृतप्रभवत्वात् दुःखापनायां-મરણજન્ય-
 દુઃસ્વપ્રાપ્તિપ્રાપ્તિ, અથવા દ્વિપ્રવિયોગાદિલક્ષણદુઃસ્વેતુપ્રાપ્તિપ્રાપ્તિ વર્તેત્વે યોગઃ, તથા ‘શોકાપનાયા’
 ‘દન્યપ્રાપ્તિપ્રાપ્તિ’ ‘જુરત્રજતાય’ સ્તિ, શોકાતિરેકાચ્છરીરજીર્ણતાપ્રાપ્તિપ્રાપ્તિમાહ इत्यादि । अत्र हि एजनादिक्रि-
 यावतामारम्भादयोऽभिहितानि । ते च एजनादिक्रियाजन्या आरम्भादयोऽयुष्मकर्मवन्वहेतवः सद्भूतजीव-

એહને એ જીવધાતે જન્મ કર્યંબ ને સંપત્તિમાત્રને ન કહી, કિમ કેવલીને, સંપદ વિચારણાઈ જન્મ-
 મણુથી. પૂર્વપક્ષી કહે છે—અણુને જીવ હથુવાપણીથી. એહલું જઈ, તકે જન્મસંપત્તિની પેરે
 જીવધાતને અભાવ અથવા અસંપત્તિને અભાવ સંપન્ન. તે વતી અંતક્રિયાતું પ્રવિજધક તે કેવલીને તે
 કહેલું, ને કર્યંબધલું કારણ. તે તો સામયિક ને સાતવેદનીય કર્યંબધના હેતુ યોગજ. તે તો આરંભાદિ
 શબ્દે વાચ્યપણી. એહલું કિવડાં જ કહીસે. અને તે યોગથી કેવલીને કિમ અણુલ કમેના બધ,
 સિદ્ધાંત વિરૂધ્ધી. છતાંદિ પ્રથિશિચનારહિતપણી અણુનુ. સ્વયદષ્ટિને ધર્મ વ્યાધાતને હેતુ. એ પૂર્વ
 દેખાહયું જ છે. એ. ગાથામ્ ॥ ૨૭ ॥

કિવે તેહલું નિરાકરણ કહે છે.

એ અણુકા. ને માટિ એ સૂત્રમધે કિયાઈ બીરો આરંભ ને કહિઓ, તો સ્વે ? કિયા
 અને આરંભને નિમંચ એક અધિકરણને વિષે કહિઓ છે.

એ કિવડા કહિઈ તે અસંગત. ને માટે અગતીને વિષે એજનાદિ કિયાઈ જન્મ આરંભ
 નથી કહિઈ. તો સ્વે ? કિયા અને આરંભ તેહને એક અધિકરણને વિષે નિમંચ કહિઈ છે.
 હરંવપણી પ્રકૃતપણી, તે ઇમ જિહતાઈ કંપનાદિ કિયાવં, મનિહતાઈ તે આરંભાદિકવંતજ. ઇમ
 તો કંપનાદિ કિયા તોઅપણ, આરંભ-આપક. તેવની કંપનાદિકિયા તે આરંભાદેતુ નહીં તો સ્વે ?
 આરંભ તે કંપનાદિકનો કહે. જિમ જિહતાઈ ધૂમ્રેતુ જિહતાઈ તે નીલા ને ઇમન તેથી જીવન ને વહિ
 તદંતજ. કહાં ધૂમ્ર કાઈ તેહવા વહિનો જન્મ નહીં. અને કહી તે તેહવા વહિ તે ધૂમ્રનો જન્મ.
 એ જાવ-જિમ, તેહવા વહિ વિના ધૂમ્ર ન કહી તિમ આરંભાદિ વિના કંપનાદિ કિયા ન કહી એ

‘જ્યારે’ એવિશ્વરુદ્ધો મળાન્તિ-પ્રરૂપયન્તિ ક્રિયા યજ્ઞનાદિત્વા સન્માત્રેણ ચ આરંભો મયેત્, સ ચાડરમ્મો નિયમાઝીવપાતરૂપઃ, ‘આરંભો વદ્યો’ તિ ધવનાત્ । યેન કારણેન ઝીવવથઃ તેન કારણેન તજ્જનિતકર્મવચ્ચસાન્તક્રિયાયાઃ પ્રતિવચ્ચકત્વમેવ અર્થાત્ કેવલિતિ ઇતિ । યદાગમઃ—

‘જીવે’ નાં મંત્રે ! સયા સમિત્તં એવદ્ વેવદ્ પંદ્રહ ધટ્ટહ સુદમદ્ વદીરિદ્ તં તં માવં પરિણમતિ, તાવં ચ નં તસ્સ ઝીવસ્સ અંતે અંતકિરિયા હવદ્ ? , નો તિણટ્ટે સમટ્ટે, સે કેળદ્ટેણં મંત્રે ! પવં વુરુચ્ચદ્ જાવં ચ નં સે ઝીવે સયા સમિત્તં જાવ અંતે અંતકિરિયા ન હવદ્, મંહિયપુત્તા ! જાવં ચ નં સયા સમિત્તં જાવ પરિણમતિ તાવં ચ નં સે જીવે આરંમતિ સારંમતિ સમારંમતિ આરંમે વટ્ટદે સારંમે વટ્ટદે સમારંમે વટ્ટદે આરંમમાણે સારંમમાણે સમારંમમાણે આરંમે વટ્ટમાણે સારંમે વટ્ટમાણે સમારંમે વટ્ટમાણે વટ્ટણં પાળાણં સૂચાણં ઝીવાણં સત્તાણં વુક્કાવળયાપ સોઝાવળયાપ જૂરાવળયાપ તિપ્પાવળયાપ પિટ્ટાવળયાપ પરિઆવળયાપ વટ્ટતિ, સે.તેણટ્ટેણં મંહિયપુત્તા ! પવં વુરુચ્ચદ્ જાવં ચ નં સે ઝીવે સયા સમિત્તં ણતિ જાવ પરિણમતિ.તાવં ચ નં તસ્સ ઝીવસ્સ અંતે અંતકિરિયા ન મયદ્ મગ્ગ (છં ૩ ૭૦ ૩ સૂ. ૧૫૩) ।

‘કૃત્તિયથા’—હુ ઝીવપ્રહણેન સયોગ યવાસૌ ગ્રાહ્યઃ, અયોગયેજનંવૈરસમ્મવાત્ ‘સદા’ તિત્વં ‘સમિત્તં’ તિ, સપ્રમાણં ‘એવદ્’ તિ, એવતે-કમ્પતે ‘એવ કમ્પતે’ ઇતિ વચનાત્, ‘વેવદ્’ તિ, વ્યેજતે-વિવિધં કમ્પતે ‘વદ્’ તિ, સ્થાનાન્તરં ગચ્છતિ ‘વદ્’ તિ, સ્પન્દતે-કિશ્ચિન્નચલતિ ‘મ્પદિ કિશ્ચિન્નચલતે’ ઇતિ વચનાત્, અન્યમવકાશં ગત્વા પુનસ્તત્રૈવાગચ્છવીત્યને, ‘વટ્ટદ્’ તિ, સર્વેદિભુ ચલતિ

મધ્યે પ્રહરે’ જોભવે’ અથવા પૃથિવીનઈ મેદે, પ્રગલ્ભણિ રેરે, અથવા પદાર્થતરને કહે, અપરક્રિયા સંધે સંમર્દવાને કહઈ છઈ. જેનું જનું, સ કચયુ, પ્રમારુનું ઇત્યાદિ પરિણામ પ્રતિપાત્રે. એ અર્થઃ

‘એ જોભવાદિક્રિયાદય જે ભાવ તેહનઈ કમખાવિષયુદ્ધ કરી સામાન્યથી સદા એહવું જાનવું, પશ્ચિ’ પ્રત્યેકની’ અપેક્ષા નહિ. અલુકમઈ યાતારનઈ એકેવારઈ અસંભવથી. તે જીવનઈ કારણેતે સકલકર્મના ક્ષયરૂપ અંતક્રિયા. પૃથિવ્યાદિકને’ ઉપદ્રવે, તેહનઈ વિષઈ વિનાશનઈ સંકટપકઈ, પૃથિવ્યાદિકપ્રતિ પગિનાપવઈ. કહઈ છઈ-સંરંભ તે સંકટપ, સમારંભ તે પરિતાપનો કરનાર, આરંભ તે ઉપદ્રવ સર્વશુદ્ધ નયને મતે’ ઇહા ક્રિયા ને ક્રિયાવતને’ કિલેકિરેયે’ અગેદ છે’ ઇમ કહેવાને’ સમાનાધિકરણથી મુગ કહઈ. હિરે’ એ ક્રિયા ક્રિયાવતને’ કિલેકિરેયે’ એવપણિ છે, એહવું’ દેખાડવાને’ પૂર્વેકલજ અર્થ’ પ્રતિ ભિન્ન વિલકિરેય અધિકરણથી કહે છે. આરંભને વિષે—આરંભરૂપ અધિકરણને’ વિષઈ વર્તિ જીવ. ઇમ સંરંભ અને’ સમારંભને’ વિષે. કહાં જે વાકયાથેદય તેહનો જ જોલ લેઈ પ્રાગંબા મુગની ચેભવા કહે છે. આરંભ કરતો સંરંભ કરતો સમારંભ કરતો. એનરે’ કહેવે’ સમાનાધિકરણપ્ર પ્રથમ વાકયાથે’ હન્યરી દેખાડયો. આરંભને’ વિષે’ વર્તના ઇણિ અધિકરણરૂપ બીજક વાકાવ’ કરતો.

મરણુ કલ્પણુ દુઃખ પ્રમાડવાને’ અથવા કૃત્તિયોગાદિક જે દુઃખ તેહના દેનું પ્રમાડવાને’ વિષે’ વર્તતે એરણું સંબંધ. દેનની પ્રાપ્તિને’ વિષે’, યોગની અધિકરણથીની શરીરની જીવંતાની પ્રાપ્તિને’ વિષે’, ઇત્યાદિ. ઇહાં એજનાદિ ક્રિયાવતને’ આરંભાદિક કર્યાં અને તે એજનાદિ ક્રિયાદિ હરપમ આરંભાદિક અશુભકર્મધના દેનું પ્રકટ જાપાતાદિક પ્રમાણ. ઇમ ન મનીઈ નો દુઃખપ્રપત્ત જે અંતક્રિયા તેહના પ્રતિપદક ન છઈ એટલી ન્યૂન દૃષ્ટિની આશય પ્રગટ કરી. ન્યૂન દૃષ્ટિપદ્ તે

ભવતિ, ભવતિ ચ તથામૂલો વદ્ધિર્ધૂમજનક इति । जय भावः—यथा तथाभूतवर्द्धिं विना धूमो न भवति, तथा आरम्भं विना कल्पनादिक्रिया न भवतीत्यर्थः । इत्येवंलयेन क्रियारम्भवोः सम्बन्धात्सा व्याप्यव्यापकभावेन सामानाधिकरण्यामुक्तमिति । व्यापितधिकृत्य साम्येऽपि क्रियारम्भवोर्धूमाद्वैश्व-
नप्रभववह्न्योरिव कार्यत्वकारणत्वयोनित्यत्वेन वैषम्यमेवेति तात्पर्यमिति गाथायः ॥ २८ ॥

अथ व्याप्यव्यापकभावसम्बन्धप्रदर्शनेन आरम्भजन्या क्रिया भणितेति समर्थयन्नाह—

॥ तेणारंभा જોગા સજોગિણો સાયવંધગા મળિઆ । તે ચેવ અંતકિરિઆ-ગિરોહગા કાચવાવારા ॥ ૨૯ ॥

ગ્યાલ્યા—યેન કારણેન આરંભઃ ક્રિયાજન્યો ન ભવતિ, કિન્વારંભજન્યા ક્રિયા ભવતિ । તેન કારણેનારંભા યોગાઃ-મનોવાક્યાવ્યવ્યાપારાઃ, તેપાં ચ જીવધાવાદિલક્ષણારંભાદિજનકત્વેન કારણે કાચોપ-
ચારાત્ તે યોગા એવ આરંભા વચ્ચત્તે । તથા ચ આગમોઽપિ—“ગેરદ્વ્યા ણં મંતે ! સત્ત્વે સમકિરિઆ ?,
ગોં ણો ઇણદ્દે સમદ્દે, સે કેણદ્દેણં, ગોં ગેરદ્વ્યા તિલ્હા પંં સં સમ્મદિટ્ઠી ? મિચ્છાદિટ્ઠી ૨ સમ્મા-
મિચ્છાદિટ્ઠી ૩ । તત્થ ણં જે તે સમ્મદિટ્ઠી તેસિ ણં ચત્તારિ કિરિઆઓ પંં સં આરંભિઆ ? પરિચાલ્હિઆ
૨ માયાવત્તિઆ ૩ અપચ્ચક્કણિઆ ૪ તત્થ ણં જે તે મિચ્છાદિટ્ઠી તેસિ ણં પંચ કિરિઆઓ કઞ્ઞંતિ,
તં આરંભિઆ ? તાવ મિચ્છાદંસણવત્તિઆ ૫ इत्यादि भाग० श. १. ४० २. (सू० २१) । वृत्त्येकदेशो
वथा—‘समा’-तुल्याः क्रियाः-कर्मवन्धहेतवः आरम्भिकस्यावयो येषां ते समक्रियाः’ इत्यादि यावत् ।
ननु ‘मिथ्यात्वा’-१ विरति २ कषाय ३ योगाः ४ कर्मवन्धहेतव इति प्रसिद्धिः । इह तु आरम्भिक्या-
दयोऽभिहित्वा (इति) कथं न विरोधः ? उच्यते—आरम्भपरिग्रहशब्दाभ्यां योगपरिग्रहः, योगानां तदु-
पत्वात्, योगपदेषु च योगवन्धहेतुपरिग्रहः प्रतीयत एवेति । ते च योगाः केवलिनः क्लिष्टाणाः । सात-
सातवेदनीयं कर्म तद्वन्धकाः, तदपि कर्म सामयिकं, स्थितिहेतुकधायाभावात् । योगाः पुनः क्लिष्टाणाः ।
कायव्यापाराः, कायपदं बाह्यतत्सोरुपलक्षकमिति योगानां स्वरूपं दर्शितम् । ते चैव ‘सि, त एव योगाः
अन्तक्रियानिरोधकाः-यावद्योगाः कायादिव्यापाराः तावदन्तक्रिया न भवति, योगनिरोधे च भवति,
‘योगनिरोधे मोक्ष’ इति वचनात् । यद्भावो यत्र कारणं, तदेव तत्र प्रतिबन्धकं भवतीति जगत्सिद्धिः ।

પ્રછે છે-મિથ્યાત્વ અવિરતિ કષાય અને' યોગ' તે કર્મબંધના હેતુ એકથી પ્રસિદ્ધિ છે. ૪૬
તો આરંભિકધાર્મિક કક્ષીએ, કિય વિરોધ નહીં ? કક્ષીછે-છઈ-આરંભ અને પરિગ્રહશબ્દે યોગનો પરિગ્રહ.
યોગને' તે રૂપપ્રાપ્તી. અને' શેષ બીજી પછી થાકતા અંધહેતુને પરિગ્રહ બહુઈએ છે. હિંને બિચ
આરંભ શબ્દે જિમ યોગ કક્ષીછે તિમ સંરેલ સમારંભને' પશ્ચિ તે રૂપથી તે શબ્દ પશ્ચિ યોગ
કક્ષીછે. હિંને' તે યોગ તે કેવલીને' કેહવા હોઈ? સાત' અને' અગ્રાત વેદનીયરૂપ ને કર્મ તેહનાં
બંધક. તે પશ્ચિ કર્મ સમયમાન રહે. રિથતિહેતુ ને કષાય તેહના અભાવથી, કાયપદ તે મન-વચનનું
ઉપલક્ષક. તે વતી મન-વચન-કાયાના વ્યાપાર એ યે ગદ્ય' રૂપરૂપ દેખાડયું. તેહજ યોગક્રિયાનાં રૂપનારા.
જિહાં તાંધ યોગ-કાયાદિ વ્યાપાર, તિહાંતાંધ અંતક્રિયા ન હઈ. અને યોગનિરોધે' કુલ. 'યોગને નિરોધે'
મોક્ષ' એ વચનથી. નેહનેા અભાવ જિહાંતાંધ કારણ, તે તિહાં પ્રતિબંધક હઈ. એ બળ-અપદા
છે. પશ્ચિ કિહાં એ આગમને' વિષે છવધાતને' નિરોધે' અથવા તેણિ જનિત ને કર્મબંધ તેહને
નિરોધે' અંતક્રિયા કક્ષી નથી.

धातादिछद्मणा भन्तव्योः॥ अन्तक्रियायाः प्रतिबन्धका न स्युरिति स्थूलदृश्यामाशङ्कोद्भाविता । स्थूलदृष्टित्वं चाग्नीषां जीवधातुजन्यः कर्मबन्धः संघतमात्रस्य न भवति, कथं केवलिनः ? इति सम्मत् पञ्चोलोचनाद्युक्तत्वात् । ननु, ओ ! क्त्वा जीवधातुकत्वेनेति चेत्, तर्हि छद्मसम्यतानामिव जीवधाता-
भावाः संयमाभावी वा प्रसज्येत । तस्मादन्तक्रियायाः प्रतिबन्धकं केवलिनस्त्वेव वक्तुं युक्तं यत्कर्मबन्ध-
कारणम् । तच्च सामयिकसात्त्विकेदनीयकर्मबन्धहेतवो योगा एव । ते च आरम्भादिशब्दैर्वाच्या अपील-
नन्तरं वक्ष्यते । तेभ्यश्च केवलिनः कथमनुभूयकर्मबन्धोऽपसिद्धान्तादित्यादिपञ्चोलोचनाराहित्येनावसातव्यम् ।
स्थूलदृष्टिश्च धर्मव्याघातहेतुरिति प्राशुपदर्शिवमेवेति गायार्थः ॥ २७ ॥

१. अथ तन्निराकरणमाह—

॥ एवमनुचं क्षमिहं किरिजांणिओ ण मणित आरंमो । किंतु किरिअरंमाणं णिओ एयाहिरणंमि।

व्याख्या—एतद्-अनन्तरोक्तमयुक्तम्-असङ्गतं, यद्-यस्मादिह भगवत्यामेजनदिक्रियाजन्य
आरम्भो न भवितः किन्तु क्रियारम्भयोरेकाधिकरणे नियमो भवितः । हस्तत्वं च प्राकृतत्वात् । स चैवं-
यावत्कालं यः कम्पनादिक्रियायान् तावत्कालं स आरम्भादिमानेव । एवं च सति कम्पनादिक्रिया
व्याप्या, आरम्भश्च व्यापकः, तेन कम्पनादिक्रिया नाऽऽरम्भहेतुः, किन्त्वारम्भः कम्पनादिक्रियाहेतुः ।
यथा यावत्कालं यो धूमवान् तावत्कालं स आर्हन्वप्रभववह्निमानेवैत्यत्र धूमसत्ताभूतवह्नेर्वचनको न

अर्थः, ओष्ठि इमे क्रिआने' अने आरंभने' सभ्यारित व्याप्य-व्यापकभावे' ओठाधिकरणपक्षे' कळिष्ठे'.
धूम व्यापित छद्देशी सरीआधपक्षि पक्षि क्रिआ अने आरंभने धूम अने आरंभ-धूमनशी क्षपना वह्निनी
परि कारखुपक्षि अने कार्यपक्षे. तेहने' नियतपक्षे' करी विधयपक्षे' ओ तात्पर्य. ओ गायार्थ'. ॥ २८ ॥

हिने व्याप्य-ने अत्यवृत्ति-पूर्वे' वयनप्रयोगे कळीष्ठ ने. अने व्यापक-ने अधिक वृत्ति-पक्षे'
वयनप्रयोगे' कळीष्ठ ने. तेहना भावपक्ष ओ स'अध तेहने' हेमाऽवे' करी आरंभादिके' अ-प क्रिआ
कळी, ते सभयते' अ'धकार कळे छे-

तेवती अर्थरंभ ते शैण सभेगीने' सातवेदनीयना ज'धक कळिआ. तेहण अ'तक्रिआना निरैधक
क्षयना व्यापार.

अर्थः—ओष्ठि कारखे' आरंभ ते क्रिआ कळीष्ठ अ-प न कळी. तो स्यु' ? आरंभे' अ-प क्रिआ
कळी. तेखे' कारखे' आरंभ ते योग-मनवयनक्षयना व्यापार. ते शैणने छवधातादिवष ने आरंभ,
तेहने' अतकपक्षि कारखेने' विषे' कार्यना छपयारथी, ते योगवष ने कारखे' तेहण कार्यवष ने आरंभ
कळीष्ठ छे'. आगमपक्षि साक्षी कळीष्ठ-क्षयन' । नारथी ते सवे' सरिभा छे' ?' कार्यना हेतु नेहने' छे
ओहने. ते छपारि ओतभने' क्षयन' कळे छे'-'अर्थ' सभय' लंकी. ते ररे हेतुछे' ? नारथी निखे
अक्षर कळा. ते क्रिभ-सभयमहष्टि, सिध्यादथी, सभय-सिध्यादष्टि. ते मध्ये ने सभयमहष्टि तेहने'
अथर क्रिआ, कार्यक्षयना हेतु, ते क्रिभ. आरंभिथी, प्रारिप्रक्षिथी, भावाप्रत्यक्षिथी, अप्रत्याभ्यानिथी. तिहां ने
सिध्याती तेहने' पांथ क्रिआ'. ते क्रिभ. सुरिणीओ क्रिआओ' इमं'क्षयना हेतु आरंभिथीदिके' नेहने'
ते सभयिथी अथादि भावतः.

न चैवं क्वाप्यगमे जीवघातनिरोधे तज्जन्यकर्मवन्धनिरोधे वा अन्तःक्रिया भणिता । तस्मात् साक्षाज्जीव-
घातलक्षणारम्भो नान्तःक्रियायाः प्रतिबन्धकः, तदभावेऽन्तःक्रियाया अभयनात्, प्रत्युताऽन्यथापुत्राचार्य-
गजसुकुमारविहङ्गान्तरे सस्यामपि जीवविराधनायां केवलज्ञानान्तःक्रिययोर्जायमानत्वात् कुतस्तत्रतिबन्ध-
कत्वशङ्काऽपि । अत एव शैलेयवस्यायामपि भक्षकादिव्यापत्तिः शरीरसम्पर्काद् भवतीति श्रीआचारान्न-
वृत्तिसम्प्रदाये अत्र दर्शयिष्यते इति । किञ्च—साक्षाज्जीवघाताद्देः कादाचित्कत्वेन प्रतिबन्धकत्वासम्भवः,
केवलज्ञानोत्पत्त्यनन्तरमेवान्तःक्रियायाः प्रसक्तिश्च स्यात्, 'आरम्भा' इत्यत्र वतुवचनं च संरम्भावि-
सङ्ग्रहाद्यैवमवसातव्यम् । एवमपि यदि आरम्भादिशब्देरुक्तप्रकारेणैवाव्याख्यातत्वात् साक्षाज्जीवघातोऽ-
सिमतः, तर्हि 'जीवेण भंते । सया समिजं एजइ' इत्यादिसामान्यसूत्रे सयोगिजीवः केवलस्थितिरिति
एव ग्राह्यः, अन्यथा 'सत्तहिं ठागेहिं केवली जणेज्जा' इत्यादिविशेषसूत्रविरोधेन सूत्रमिष्टाकल्पने
भक्तिरूपना महान्दोषहेतुः, ज्ञानादिनाशहेतुत्वात् । यदागमः—'विरोहिंअंते अणुकाइअंते, जे आंयमावेण
विआगेज्जा । अट्ठाणि होइ वट्ठरुणाणं, जे णाणसंकाइ सुसं वइज्ज ॥' इति सूत्रकृत्ते (अध्या १३:
गा. ३) विशेषसूत्रं सामान्यसूत्रं बाध्यत एवेति वैचारिकणानामपि प्रतीतयेव । तस्मान्निजभक्तिरूपना-
परिहारेण आन्यमिति गायार्थः ॥ २९ ॥

ते वती साक्षात् उपधात इय के आरंभ ते अंतःक्रियानो प्रतिबंधक नहीं. तेहने अभावे अंत-
क्रियानो अणुशब्देनाथी. 'साहसु' ताहारेई भतई अखिअपुत्राचार्य-अणुशब्दआरादिने' छुटते छतीपखि उपविरा-
धनाई केवल-ज्ञान अने' अंतःक्रियाने' थावापखुआथी. किछुथी तेहने' प्रतिबंधकपखुआनी शब्दपखि. जे
भाटि उपधात ते प्रतिबंधक अंतःक्रियानो नकी. अंतस्तावती शैलेयवशराने' विषे' पखि भक्षकादिनी
हिसा शरीरना 'संज भथी' कुछ. छम श्रीआचारान्नरतिनी सभति आगारि: देवादीरुपे'. वही सक्षि त
उपधातादिकने कदाचित्कपखि प्रतिबंधकपखुआनो असंभव, 'अने केवलज्ञानमी' छुटपतिने' अनन्तरें अंत-
क्रियानो प्रसंग कुछ. 'आरंभा' छहो अणुवचन ते संरंभादिकना सप्रकने' अर्थि' लणुपु. जेस पखि
अह आरंभादि शब्दे' कहे प्रसंगे'. छहो, अन्वयाभातपखुआथी साक्षात् उपधातादिकल मान्या तह
'जीवे' अंते' जे आभान्यसूत्रे 'सयोगी' अक ते केवली निन्न कहिये. छम नकी- तो 'सत्तहिं
ठागेहिं' छत्तादि विशेषसूत्रने' विशेषे' करी सूत्रादिकने' अक्षिप्रार्थने' कल्पने' भक्तिरूपना ते भहो
अनर्थ' छेत्त. जानादिकना नाशना हेतुपखुआथी. जे भाटे' सलहेइंग आगम. विशेषसूत्रे' साभान्य-
सूत्र, ते आधीछ. जे व्याकरणे' लक्षणाने' पखि प्रसिद्धअ. ते-भाटे पौतानी भक्तिरूपनाने', परिहारे'
थापु'. जे गाथानो अर्थः ॥ २६ ॥

'हिये' प्रकारतरे' पखि अतिप्रसंगे हूये छे—

जे साक्षात् उपवध ते क्रियाभात्रे, आरंभिल छुट, तो प्रवृत्तिसूत्र निर्विषयवती अप्रभासु.

अर्थः—परने' अभिप्राये' लठि क्रियाभात्रे' लब्ध साक्षात् उपधातारंभ' आरंभ' छुटत मान्यो
छहो. तह प्रवृत्तिसूत्र, भदना' जेअअसने' विषे' भदना ससुहायना उपचारथी विवाहप्रवृत्तिसूत्र. दार-
पखुआ ते प्राकृतपखुआथी. अप्रभासु-परतिने' अणुआरंभपूथि कुछ. ते रथाथी ? ते छपरि विशेषपखुआ कह्यो छेत्त
कहे छहो. जे भाटे' ते प्रवृत्तिसूत्र, केहु' छहो ? थापपवरुछ रहित. जे भाटे रहति उपधातादिकने'
संरंभादि' रहित संप्रत्येक तो इह. निरंतर सप्रसंग आपभक्तिरूपनाई अथवा' यथाकथञ्चित्

व्याख्या—यदि क्रियामात्रेण—सूक्ष्मक्रियया हेतुभूतया—जीवघातोऽन्तःक्रियाया विन्नकरः—प्रति-
पन्धकः 'ता' वदि केवलज्ञानप्रमुखं तस्मिन् सत्येव कथं भवेत् ? परामिप्रायेण कथमपि न भवेदित्यर्थः ।
वेदनीयानुसंगोन्नतलक्षणाऽप्राप्तिकर्मक्षयजन्यान्तःक्रियालक्षणकार्यप्रतिबन्धकस्य क्रियामात्रजन्यजीवघाता-
देर्वास्तिकर्मक्षयजन्यस्य केवलज्ञानादिलक्षणकार्यस्य सुतरामेव प्रतिबन्धकत्वात् । यथा, यत् भविज्ञानस्य प्रति-
बन्धकं तत् केवलज्ञानस्य प्रतिबन्धकं भवत्येव, अवास्तिकर्मक्षयापेक्षया प्राक्तिकर्मक्षयस्य दुस्साध्यत्वात् ।
प्रमुखशब्दात् सम्यक्त्व-देशविरति-सर्वविरति-यथाख्यातचारित्र-क्षपकमेण्यादीनां, सङ्ग्रहः । तस्मा-
दन्तःक्रियाप्रतिबन्धकः साक्षाज्जीवघातलक्षणारम्भो न भवति, अनवरतमाभोगव्रतः केवलिनोऽसम्भवात् ।
सम्भवे चान्तःक्रियाया उच्छेदः प्रसज्येत, परामिप्रायेण, प्रतिसमर्थजीवघातसम्भवेऽन्तःक्रियाया अवकाशास-
म्यत्वात् । अथ योगनिरोधे तद्वकाश इति चेत् । अलं विवादेन, योगलक्षणारम्भस्य प्रतिबन्धकत्वे, सिद्धे,
ऽपरस्यान्तर्गुहकल्पत्वात् । एतेन क्रियामात्रजन्येन जीवघातेन योऽभ्युपगम्यन्तः क्रियान्तःक्रिया न भवती-
तिवचनं वास्तिकप्रमाणकल्पमवसातव्यम्, केवलसात्तिकवेदनीयस्यैव बन्धकस्य केवलिनः प्रवचने भणित-
त्वात् । तस्मात् 'जीवे ऽयं भवे' सया समिधं एअहं इत्यादिभगवतीसूत्रस्य प्रामाण्यसिद्धयर्थे आरम्भा-
विशब्दयोगा एव वाच्या । तद्व्यञ्जिका तु प्रमत्तसंयतानामारम्भिकी क्रियेव । यतः सा क्रिया न जीवघा-
तजन्या किन्तु प्रमत्तयोगजन्या, 'सज्जो प्रमत्तजोगो आरंभो' इति वचनात् । एतच्च प्राक् समर्थितमेव ।
परमप्रमत्तानामारम्भभूता अपि योगा आरम्भिकीक्रियाहेतवो न भवन्ति, स्वरूपयोगवत्प्राप्तिप्रसादलक्षण-
सङ्कारिकारणाभावादिति ज्ञापयमिति गाथायैः ॥ ३१ ॥

ने योगेने निरुद्धं तेनेन अवकाश, ओहयुं अहं, तो विवादं पणुं, योगेश्वर आरंभने अति-
अधकपणुं सिद्धं भवे' कुते भीमने निरुद्धं तद्व्यपणुं (या, अतथे क्रियामात्रे अन्तिं अवधाते' अ-
अधुनाअने), पणुं ने, तेणे अर्थेश्वर एव ने अतथिवा ते न, कुठ, अे वयन ते माहिल्या प्रसापने,
सरिणुं अण्डिणुं, देवस सातवेदनीयना अधने' अ प्रययनने' निवे' कथाथी, ते पती, 'जीवे णं भवे',
अपवादितरना प्रमापणुंअनी सिद्धिने' अथे' आरंभादिकं शब्दे योगे' अहेवा, तेनेनी अणुपनारी
तो प्रमत्तसंयतने' आरंभिणी क्रिया' अे अति ते क्रिया ते अवधाते' न अन्य, तो खुं प्रमत्तयोगे' अन्य,
'सर्' प्रमत्तयोगे' तेह' आरंभ' अे वयनथी, अे तडि खुं सावधुं' अ' अे, पणुं प्रमत्तने' आरंभ' अे
योगपणुं आरंभिणी क्रियाना हेतु न कुठ, स्वरेपयोगपताठ पणुं प्रमादेष' अे सङ्कारिभारणुं तेनेना
अभावाथी, अे तात्पर्य' अे आधा' ॥ ३१ ॥

हिरे पशो अतिप्रसन्नं कहे छे—

अथवा क्रियामात्रं अवधादिकं अहं निरुद्धं अ कुठ, तडि क्रियानां विरमणुं अ आरंभादिकं विरमणुं कुठ,

अर्थः—अथवा ओहवे शब्दे ते प्रमत्ततरना 'सोतनने' निरुद्धं, अे, क्रियामात्रे' निरुद्धं अ-
अवधातादिकं कुठ, तो, अे अनादिक्रियाथी उपरम' अवे' अ, अवधातादिकं विरमणुं कुठ—सर्वप्राप्यति-
पातयिधे निवर्तणुं अत्यादिरे अतिवा कुठ, अवधातादिनी विरति विना सर्वविरतिना अधं पणुं
न कुठ, हिरे—क्रियापि निवर्तन-ते अशक्यं, ओहयुं अे, तो क्रियार्थने' अणुपतिपातादिकनी निरुद्ध
पणुं अशक्य हो, क्रियाथी, निरुद्धि विना अवधातनी विरतिनी अुद्धिनापणुं अभावाथी, अे अे अे

सञ्चाररूपाः क्रिया मणिताः । वक्तास्तु बहुभुता अपि प्राये भूयांसः—कैवली विवक्षिताकाशप्रवेष्टेः । ह्लादिकं व्यवस्थाप्य ततः पश्चादावाय पुनस्तष्ठाकाशप्रदेशेषु ह्लादिकं व्यवस्थापयितुं समर्थो भवतीति, प्रमे निर्वचनं—नाथमर्थः समर्थः इति वदन्ति । इह त्वेवंविधप्रतिवचनयोग्येभ्योऽपि वृत्तिः । तेन सम्पन्नः पर्यालोचनप्रमादपरिहारेण भवितव्यं, न पुनः परोक्षं भूत्वा तद्विश्वासेन भवितव्यम् । सा व सूक्ष्मगात्रसञ्चाररूपा क्रिया साक्षात् जीवघातहेतुर्न भवति, तथाभूतक्रियावतामपि, सूक्ष्मैकेन्द्रियादीनां साक्षात्साधारणकृत्वाभावात् । यदागमः—‘तस्य जं जे ते असंजया ते अत्रिरदं पङ्कच-आचारं भासि जाय णो, अणारंसा,’ इत्यादि भग० श्र० १, च० १, (सू० १६). वृत्त्येकदेशे यथा—‘अत्रिरदं पङ्कच-’ इति ।

इह अयं भावः—‘यद्यप्यसंयतानां सूक्ष्मैकेन्द्रियादीनां नाऽऽसारममकंवादिकं’ साक्षात्संवितावयवविरिति प्रतीयते तद्वत्ति तेपाम्, नहि ते ततो निवृत्ताः । अतोऽसंयतानामविरतिस्तत्र कारणमिति । अत एव प्रकृतशतकसूत्रगाथायां जिनवचनावित्युक्तम् । जितेनैव सूक्ष्मैकेन्द्रियादीनां साक्षात् जीवघातस्योक्तप्रकारेण निषिद्धत्वादिति । यद्यप्येवं तथापि तथाभूता योगाः कर्मवन्धकारणानि भवन्त्येव, योगानामपि कर्मवन्धकारणत्वेनामिसत्त्वात् । नवरं कर्मवन्धे च वैचित्र्यं न योगजन्यं किन्तु मोहनीयक्षोपशमवैचित्र्यजन्यम्, मोहनीयत्वभावाच्च योगाः सर्वेषामपि सामयिकसातवेदनीयकर्मवन्धहेतवो भवन्ति । तत्रापि क्षीणमोहस्य योगाः नृन्यतोऽव्युद्यमाना भवन्ति । तेनैव केवलिनः स्नातकचारित्र्यं न पुनरुपशान्तस्याऽपि,

अेतत्वाञ्च वती अे सर्वसुशतकनी सुवनी गधाने विवे ‘जिनवचनया’ अेतुं कडिह, जिनैञ्च सुक्ष्मे-
 इन्द्रियादिनै सहासु अणघातने छतप्रकारे निषिद्धपथाया. अछिअं अेहपुं तडिह पछि तेहवा रेण ते
 कर्मणधनां कारखु छुट्ठन. रेणने पछि कर्मणधने काखु पछि आन्धापथाया. पछि कर्मणधने विषे
 विचित्रपथुं ते रेणयी छपनु नडी. तो सधु मोहननीयना क्षोपशमने वैचित्र्ये अन्ध, मोहननीयने
 अणघात तो रेण ते सर्वेनछ साधार्थिक सातवेदनीयकर्मना मधना हेतु छुछ, तिहा पछि क्षीणमोहन रेण तो
 इण्थयी पछि अशुभ न छुछ. तिखे अ करी रेवधीने स्नातक चारित्र, पछि छपसातवेदनी, तेहना रेणने
 इण्थयी अशुभपथुना सलवयी, तेहनुं कारखु अे सत्तावर्ता मोह, तेहना अतापथाया. तो तडि अे सत तो
 पूर्व दि’ हेप्पाअु छट. अनछ ने क्षीणमोहनछ रेणनेछ इण्थयी अे अशुभपथुने अणघे ‘पछि’
 स्नातकपथुने अणभाव ते अनलोभयी अखिथी. अनलोभयना साहाय्ययी सलवयी ने रेवनी अण।
 तेहना सलवने अनिवार्थपथाया. अे अणव. अेअथे अे करीतिनी क्रिया डडी”

ने तडि अतरे छुछ, ते छिया तो गयनागमनाद्विष अनेक प्रकारनी छसस्थने पछि अणवरोअ
 अट्टि अने नट्टि स्वेअविषयपछि स्वयययी शरीर रेंधने। अमर छे नेहने अेहवी, ते वती
 कडायितु छुछ तेहवी क्रिया ते असत्तरवाभिने पाभीने तेहवी कांदादिसामग्रिने रेणे अणठ अणघातुं
 हेतु पछि छुछ. स्वयय अणघ त पछि कडायितु अ छुछ, जिन सुगने हेप्पा धावने छि विषय पछिअे
 ने अणघ तेहने शरीरनी अणघपथाय. ते सामग्रिने कडायितुपछि करी स्वयय अणघात ते कडायितु
 छुछ, तिमअ सर्वाअणनि सिद्धपथाया, तेहअ क्रिया सत्तरवाभिने पाभीने मोहननीय अने अनलोभे
 सजित कुंती छिवारे डि इण्थयीअ अणघाततुं हेतुपछि, जिन छपसातवेदनागने पछि अेछ छे तेहवी तेहवी
 क्रिया स्वयययी शरीर अेहवे शेषप्रसर नेहने अेहवी. छट, तडिअ अनलोभने वरी अणधरप्रसरअे
 भानवी, अेतत्वाञ्च वती स्वयययी कडिह अने ने छसरव वीतरागपछि, सरीयाछट मछि छपसात-
 वीतरागने अणघातना सलव, पछि क्षीणमोहन नडी. तिहा मोहनपसपछि अने कर्मा असत्ता

અથ પૂર્વાપરપર્યાલોચનાપ્રમાદેનૈવ પ્રાયો વહુશ્રુતા અપિ અવહુશ્રુતવચનપ્રશ્નિમનુસૂત્ય શરીરોપ-
કરણચલતયા કેવલિનોઽપિ જીવધાત્વં વદન્તિ, તેવાં ચ વચનોલ્લેખમતિદેશેન તિરસ્કૃત્વેન્નાદ—
॥ ઇયમ્ કાયજોગ્યા ચવલાઓ કેવલિસ્સ ચવલત્તં । તેણેવ જીવજ્ઞાણં ઇયં વ્યર્ણપિ દુલ્લવર્ણ ॥૩૪॥

વ્યાખ્યા—એવેન અતિપ્રસન્નસમૂહોપદર્શનેન ચપલાન્ કાયજોગ્યાન્ કેવલિનશ્ચપલત્વમ્ । તેનૈવ
કારણેન કેવલિનોઽપિ જીવધાત્વસમ્ભવ इति વચનં દુર્વચનં—પાપવચનં સમ્યક્જ્ઞાનવર્તા શ્રોતુમર્થકલ્પમિ-
ત્યર્થાદ્ વોધ્યમ્ । કેવલિનઃ ફલજ્ઞદાનરૂપત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૩૪ ॥

મર્યાદા અસ્થિતિ વાવરણે, જે વસ્તુએ કરતાં હિસારીકને આપાર થાઈ. તેથી હિસારી સંભવે
ધર્યાદિ કષ્ટ છે. અને તે પૂર્વપક્ષીએ આખ્યાપ્રશ્નિતી સામેજ સ્વચ્છ સમુદ્ધુ છે. તે સર્વ
સમાધાન કષ્ટ, બચિયું. અને તે પૂર્વપક્ષીએ બધે આશીતું જે હિમાનુકલ થોએ કરી હિસારી, તે
ઉપરિ સિદ્ધાંતીને તેહનું આપાદકનું અગ્રસિદ્ધપણું અવધાને પ્રમત્તચોગથી પ્રાપ્તું હયુવું; તે હિમા એ
લક્ષણ આશ્રયીને સાધુને હિસારીપણું નિરાકરણ કષ્ટું, તે બધું. પશ્ચિ પ્રાણવિયોજનરૂપ સિદ્ધાંતોકે
હિસા તેણે થાઈતું જે હિસારીપણું તે કિમ ટથે. તે વતી તે સિદ્ધાંતીને પરમાર્થ એન્ને પૂર્વપક્ષીનું
આપાદકન) તો અત્યંત અસંભવ છે. જે માટે નિરંતર પચેદિવ પર્વતે ઇવધાત સયોગીમાને ન
સંભવે તે માટે તે આપાદક(ન)નું અગ્રસિદ્ધપણું છે. તોહ પશ્ચિ તે ઉવેખી સ્વપક્ષીનું સમાધાન કષ્ટું
તે પશ્ચિ મોહનીય સત્તાને ધણી જે અગ્રમતવતી તેહને કર્મબંધના અભાવથી અકિંચિત્કરી હિસા
મનનાં ધરી અહિસકપણું સમર્થિઈ. પશ્ચિ પ્રમતને અહિસકપણું કિમ આવે તરમાત જે ભગવતીના
પ્રસિદ્ધાર્થ બધે પૂર્વપક્ષીએ મન માન્યું તે મત બંધાવતી અહિસગી કહી સ્વમત નિર્દોષ કષ્ટું. અને
જે ઉત્કૃષ્ઠને તે ઉપરિ પટીઆરા આડી મુદ્દાને વચનને અર્થે કેવલીને હિસા થાપી છે. તે
કુષ્ઠ અક્ષરને બધે તે પુછવું. જે માટે ભગવતીનું વચન માતાનું ધાવડું સરિયું મૂશી જનકને
ધાવવાને સરિયું મુદ્દત્કલ્પતું સાખ આગલિ કષ્ટું. અને હિસા આગ્રિપમાણુ ચોગવંતપણિ પશ્ચિ
વિપવના અસનિધાનવતી કેવલીને પશ્ચિ કદાચિત્ હિસકપણું તેણિ પશ્ચિ માન્યું છે. તો મોહરૂપ હેતુન
અભાવવતી. સર્વથા જી ઇવવધ ન કુષ્ઠ એહનું ચાનતાં રુંડું ઉત્કૃષ્ઠવતી નિષ્કવર્ત થાઈ છે? વલી
રૂપહિસા તો ત્રિસામયિક દષ્ટાંતિ નિર્દોષ કરી છે. તોહ પશ્ચિ અલ્પદેવ કરી માની છે તો તે દ્રવ્ય
કેવલીને કલ્પ કર્મજનિત માનવું. એ ઉપરિ વલી આધિક મુક્તિ એ અધિકારને અતે કંટકોદાર
વિખાએ. તિહા જેની. તથા કેઈ ભણ્ણિતિ ઈહાં કલ્પે કલ્પો તે મુદ્દત્કલ્પભાષ્યોક્તા જે પૂર્વપક્ષી તેહનોજ
સતીય પૂર્વાપરે વિચારતાં જણાઈ ઈઈ. તે બચિયું.

હિવે પૂર્વાપરવિચારણાને પ્રમાદે પ્રાહે બહુશ્રુતપણિ અગ્રહશ્રુતના વચનની પ્રવૃત્તિ અંતુસરીને
શરીરની ઉપકરણી ચચંધતાઈ કેવલીને પશ્ચિ ઇવધાત પ્રતે કહે છે. તેહના વચનનો પ્રયોગ તે પ્રતિ
પૂર્વેઈ કલ્પો જે પક્ષ તેહની સરીખાઈ તિરસ્કાર કરતા કહે છે—

એતદે કહેવે કરી ચપલ જે કાયજોગ, તેથી કેવલીને ચપલપણું, તેણે કરી અત્યંત હયુવું.
એ વચનપણિ દુર્વચન બચુવું.

નનુ ચપશાન્તવીતરાગસ્ય પિપીલિકાદિહ્રુદ્રજન્તુ વિહાય કુન્કુટપોતાવિપ્લિજીવમ્બ્રું કુંતં તત્ર નિવાનં કિં ? इति चेत्, उच्यते—तथाभूताप्रमत्तसंयतस्य सम्भगुपयुक्तस्य सम्भगीयांसमित्ता गच्छतः कृन्कुटपोतादेरेव सहसा पादस्त्राघः प्रवेशसम्भवात्, तस्य च परित्यागोऽयश्चक्य एव, जनाभोगेनैव तथाभूतक्रियाया अव्यशङ्क्यरोचप्रसरतया परिणमनात्, घात्यजीवविषयकानाभोगवक्षेन तत्परिहरणोपायस्यापरिह्वानात् । अत एव आगमोऽपि—‘जो जीवे वि ण चापेइ’ इत्यादि । किञ्च—यदि छायासंयतो नियतक्रियाव्यतिरिक्तस्थले निजक्रियातः सम्भोवनयापि निजसाक्षात्कारगम्यस्य जीवघातसाभोगवान् भवेत् तर्हि जीवघातो न भवत्येव, सम्भाविततथाभूतजीवघातहेतुक्रियातो निवृत्तेरावश्यकत्वात् । एवं च सति शरीरचलतया केवलिनो जीवघातकल्पनं महापापहेतुर्महाघातनेति मन्तव्यम्, विरगम्योऽपि केवलिनोऽसामर्थ्याद्भवानात् । यतो मेवकुमारजीवो हस्ती शङ्ककानुकम्पया सार्द्धेदिनद्वयमुत्क्षिप्तपाद एव तस्थिवान्, केवली तु शरीरचलतया क्षणमात्रमापि स्थातुं मार्गभेदेन वा गन्तुमसमर्थोऽनुचराहु-कम्पावानपि पिपीलिकાદિહ્રુદ્રજન્તુ સર્વપ્રકારેણ જ્ઞાત્વાઽપિ વ્યાપાવયતિ । કિન્ન-પરાભિપ્રાયેણ કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય એવ યથાદૃષ્ટપ્રતાવાદિસમુત્પત્તિક્રિયા જીવઘાત કુર્વતઃ કેવલિનઃ શરીરચલતાવા કારણત્વકલ્પનમયુક્તમેવ, તથાભૂતશરીરચલતાયા અમાથેઽપિ યથાજ્ઞાતપ્રકારેણ જીવઘાતસ્ય ક્રિયામાન-ત્વાત્ । તસ્માદ્દિ કેવલિનો જીવઘાતવ્યવસ્થાપનાથ વ્યસની ભવાન્ તર્હિ શરીરચલતાં વિહાય ક્ષિદ્ધિદમ્યત્કારણાન્તરં કલ્પનીયમ્, ત્વાસમ્મદિ નામપ્રાદેણ વક્તુમશક્ત્વત્ । તસ્માત્કેવલિનો ગમ-નાગમનાદિક્રિયા જીવરક્ષાહેતુરેવ, શુભયોગવ્યવસ્થેન શુભત્વાત્ । યદાગમઃ—

‘સવ્વજિઓખમર્હિસં અરહંતા સચ્ચવચ્ચમરહંતા । વંમન્ચમરહંતા અરિહંતા હુંલુ મે સરણે ॥૧॥’ તિ ચતુઃશરણપ્રકીર્ણકે (ગા. ૧૭). વ્યાખ્યાદેશો યથા—‘સર્વે સૂક્ષ્મવાદરત્રસચ્ચાવરલક્ષણા વે જીવસ્તેપાં ન હિંસા અહિંસા-રક્ષા તામર્હન્તમિ’ત્યાદિ । ન ચાંચં તીર્થેજ્ઞવામેવાતિશય इति वाच्यम्. चारित्र्यमोहनीयव्यसमुत्पादिकायस्य ज्ञानावरणीयक्षयसमुत्पत्त्येव लक्ष्णानत्येष सर्वकेवलिसाधारण्यत् । अत एव सामान्यसाधुमधिकृत्याऽपि प्रप्रनिर्वचने यथा—

કેવલજ્ઞાનને ઉત્પત્તિસમયેજ જિમ દીકી ને હરતપાદાદિની કિવા તેણીઈ છારઘાતને કરતો ને કેવલી તેહના શરીરની ચપકપણાઇને કારણપણાતું કલ્પન. તે અણુજાજ. તેહની શરીર ચપકપને અસાથે પશ્ચિ યથાઘાતપ્રકારે છારઘાતને કરીતાપણાથી, તે વતી જઈ કેવલીને છવઘાત ચાપવાને વ્યસની હું છે, તઇ શરીરની અથવા યૂઝી કાઈ બીજી કારણાંતર કલ્પવું. અને તે તો ન સભવે. નામપ્રકીર્ણે કહેવાને અક્ષમપણાથી. તે વતી કેવલીને ગમનાગમનાદિક કિયા તે છારણાતું હેતુજ, શુભયોગે જન-પણે કરી શુભપણાથી, ને માટે આગમ—‘સર્વજીવજ્ઞાને’ યોગ્ય સત્પવચનને’ યોગ્ય પ્રજ્ઞાવતને’ યોગ્ય એહવા અરિહંતઉ શરણુ’ વ્યાખ્યાના અંશ-જિમ સર્વે સૂક્ષ્મ જાદર ત્રસ ચાવરણ ને છાર તેહની હિંસા નહીં એતથે રક્ષા તે પ્રતિ, યોગ્ય છે. ઇત્યાદિક. એ તીર્થ કરેના જ અતિશય ઇમ ન કહેતું. ચારિત્ર્યમોહનીયના સુમથી ઉપના અતિશયને’ યાનાવરણીયના સુમથી ઉપના કેવલજ્ઞાનની, પારિ સર્વે કેવલીને’ સમાનપણાથી.

એતલાજ માટે યતી આસિરી પ્રમ અને ઉત્તર જિમ-પછે ઉ-ઉપયોગવત ઇશ્વરચાહુને સૂક્ષ્મચ્છવની રક્ષા કિમ કુર્ષ ? તે ઉપરિ સિદ્ધાંતી કહે છે, અપ તથાપિ તે અહિંસજ ઉપયોગવત

અવગાહ-આક્રમ્ય, 'સૈયકાલસિ વિ 'તિ, ઇન્દ્રકાલેપિ, 'વિરિશસજોગસદ્વ્યયોપ 'તિ, વીર્ય-વીર્યાન્ત-
રાયશ્ચયપ્રમથા શક્તિઃ તદ્ધવાનં સયોગાં-માનસાદિવ્યાપારયુક્તં ચત્ સદ્-વિચમાનં દ્રવ્યં-જીવદ્રવ્યં તત્
તથા, વીર્યસદ્ભાવેષ્ટિ જીવદ્રવ્યસ્ય યોગાન્ વિના ચલનં ન સ્યાદિતિ સયોગશબ્દેન સદ્દ્રવ્યં વિશેષિતમ્ ।
સદિતિ વિશેષણં ચ તસ્ય સત્તા સત્તાવધારણાર્થમ્ । અથવા-સ્વમુ-આત્મા તદૂપં દ્રવ્યં સ્વદ્રવ્યં તતઃ કર્મ-
ધારયાઃ । અથવા વીર્યપ્રધાનઃ સયોગઃ-યોગવાન્ વીર્યસયોગઃ, સ ચાસૌ સદ્દ્રવ્યેશ્ચ-મનઃપ્રમૃતિવર્ગણાયુક્તે
વીર્યસયોગસદ્દ્રવ્યઃ, તસ્ય ભાવસ્વતા તથા હેતુભૂતયા 'ચલોદ્ 'તિ, ચલાનિ-અસિરાણિ 'અવકરણોદ્ 'તિ,
રૂપકરણાનિ-અજ્ઞાનિ 'ચલોત્તરગણકૃત્યાદ્ 'તિ, ચલોપકરણલક્ષણો યોડ્યઃ તદ્ભાવશ્ચલોપકરણાર્થતા તથેતિ । હ્રદ
યા ક્રિયા મણિતા, સા ઇકસામયિકી । તથૈવ વ્યવસ્થાપનાર્થમિદમેવ સૂત્રં સૂત્રકૃત્ત્વટીકાકારેણ સમ્પતિતયા
મદર્શિતમ્ । તથાદિ-સયોગીજીવો ન શક્નોતિ ક્ષણભવ્યેકં નિશ્ચલં સ્વાતુમ્, અગ્નિના તાપ્યમાનોદકવત્
કાર્મણશરીરાદિગતઃ સદા પરિવર્તયન્નેવાસ્તે । તથાચોક્તમ્-'કેવલી ણં મંતે । અસ્તિ સમયસિ જેસુ આગા-
સપ્પમેસુ હૃત્યં વા પાયાં વા વાહું વા ઝુરુ વે 'લાદિ । તદેવં કેવલિનોડિપિ સૂક્ષ્મગ્રાન્થસંસ્કારા મત્તલીતિ ।
અત્ર હિ સ્વસ્થાને યથાસ્થિતત્યૈવ કેવલિનઃ સૂક્ષ્માકાશ્યવેશાવગાહનામાધિકૃત્ય પ્રતિસમયં મિશ્રમિશ્રગાત્ર-

એ સૂત્રનો ઇતિનો એક દેહ કહે છે-'જિમ એ વર્તમાન સમયને' વિષે અવગાહીને' આવતે'
કાશે' પશ્ચિ વીર્યવિસાધના ક્ષયથી જીવની શક્તિ તે વીર્ય, તે પ્રધન જિહ્વા એકલુ માનસાદિકને' વ્યાપારે'
યુક્ત એકલુ, અને વિદ્યમાન ને દ્રવ્ય (જીવદ્રવ્ય) તે વીર્ય હોતે' પશ્ચિ જીવદ્રવ્યને' યોગવિના ચલન
ન હુઈ. એ હેતુઈ સયોગશબ્દે સદ્દ્રવ્ય તે યુક્ત કાઈ તિવાર પડી કર્મધારણસાથ. અથવા વીર્ય
છઈ પ્રધન જિહ્વા એકલુ સયોગ-યોગવત તે વીર્યસયોગ તે એ સદ્દ્રવ્ય મનઃપ્રમુખ વર્ગજીવ યુક્ત
તે વીર્યસયોગસદ્દ્રવ્ય કહીઈ. તેહનો ભાવ, તે હેતુરૂપઈ અરિચર અંગ ચલ ઉપગરજી રૂપ ને અર્થ
તેહનો ભાવ તેજી.

કહાં ને ક્રિયા કહી તે એક સમયની. તિચજી વ્યવસ્થાપનને' અર્થે. એકજ સૂત્ર સૂત્રકૃદ્ગ
ટીકાકારે' સંમતિ પશ્ચિ દેખાડજી. તે કિમ-સયોગી જીવ તે ન સમર્થ ક્ષણમાત્રપશ્ચિ નિશ્ચય રહિવાને'.
અગ્નિઈ તાપવીતા ઉદકની પરે' કર્મજીવશરીરે' વ્યારત હુતો સદાએ ફિરતો જ રહઈ. તિચજી કહી ઇઈ,
તો ઇમ કેવલીને'પશ્ચિ સૂક્ષ્મ શરીરના સંચાર કુઈ. કહાં પોતાના સ્થાનકિ' રજા કેવલીને' સૂક્ષ્મ આકાશ-
પ્રદેશની અવગાહના આશયીને' સમય સમય પ્રતિ' જુલુઆ ગાત્રસ ચારરૂપ ક્રિયા કહી.

કહેનારા તજી બહુશુનપશ્ચિ ક્ષણ-કેવલી તે વિવેચના આક્રમ્યપ્રદેશને વિષે' હસ્તાદિક શાપીને'
વિહાંથી પાછો યેમને' વલી તે આકાશપ્રદેશને વિષે' રજાપવાને' સમર્થ કુઈ એકલા પ્રમ્નને વિષે'
ઉપર-એ અર્થ સમર્થ નહિ. એકલુ કહે છે, કહાં તકે એકલા પ્રમ્ન અને ઉત્તરનો ગપે નથી. તે વતી
સમર્થવિચારણાનો ને પ્રમાદ તેહને' પરિકારે' થાતું પશ્ચિ પરમું વચન સામલી તેહને' વિશ્વાસે પ્રવર્તવું
નહી અને' તે સૂક્ષ્મમાત્રસંચારરૂપ ક્રિયા તે સાક્ષ્યાનુષ્ઠાનકૃત્ હેતુ ન કુઈ, તેહરી ક્રિયાવત ને સૂક્ષ્મ
એકદિવ દિકે તેહને' સાક્ષ્યાત્ આત્માદિકના અરંકાપણાના અભાવથી. તિહાં ને અશ્ચયત તે અવિરત
ઉદેશીને' આત્માના આરંભપશ્ચિ થાવત અનારંભી નહીં.

એ ભાવ-જજી એ અસંયત ને સૂક્ષ્મએકદિવાદિક તેહને' અત્યાનુ આરંભપશ્ચિ' સક્ષત નથી.
તજી અવિરત ઉદેશીને તે છે, તે તેથી વિવરણ નથી. એ વતી અસંયતને' અવિરત તેહજી કરજી-

व्याख्या—वर्धासि गम्यम् । ननु यदि शैलेः प्रीतिपन्नस्यायोगिकेवलिनः कायसंस्पर्श-
शरीरसम्पर्कः तस्माज्जीवानां मशकादीनां व्यापत्तिः—प्राणत्यागो भवति, यदुक्तम्—‘से अमिक्षमगणे’
इत्यादिप्रागुपदेशितसूत्रवृत्तौ—‘अत्र कर्मबन्धं प्रति विचित्रता । तथाहि—शैलेः स्वस्थानं कायसंस्पर्शेन
मशकादीनां प्राणत्यागेऽपि पञ्चविधोपादानकारणाभावाच्चास्ति वन्यः ; उपशान्तक्षीणमोहसंयोगिकेवलिनं
तु स्थितिनिमित्तकवायाभावात् सामयिकः ; अग्रमत्तचतर्जघन्धतोऽन्तर्मुहूर्तस्थितिः उत्कृष्टतन्त्रान्तःकोटः—
कोटीसागरोपमस्थितिः ; प्रमत्तस्यानाकुट्टिकयाऽनुपेत्य प्रवृत्तस्य कचित् प्राण्यवयवसंस्पर्शात् प्राण्युपतापादौ
जघन्यत उत्कृष्टतश्च प्राक्तन एव विशेषिततरः ; स च तेनाऽपि भवेन क्षिप्यते इति सूत्रेणैव दर्शयितु-
माह—‘त्यादि श्रीआचारार्लोके (सारा) विजयाध्ययने चतुर्थांशकस्य वृत्तौ प्रसङ्गतोऽसिद्धितम् ।’ वा ।
तर्हि कथं संयोगिकेवलिनो जीवविराधना न सम्भवति ? अपि तु सुतरामेव सम्भवतीति प्राकृत-
माविष्कृतमिति गाथायै ॥ ३६ ॥

अथ परविकल्पितमनाभोगमूलकमेवेत्युपदर्शयन् दूषयति—
॥ इज वयनगमामोगा जं कारगजिगपविचित्पुद्गहाणं । सम्मन्त्रिआरा, वृद्धिओ, हसिअदेस, ण यायेह ॥

व्याख्या—इति-अमुना अनन्तरोक्तप्रकारेण वचनमनाभोगमूलकं अनाभोगवचने तथोक्ति-
स्वर्यः । तत्र हेतुमाह—‘जं कारो’ इति । यद्-यस्मात्कारणात् कारका-कर्त्ता स च जित्पुद्गलिः—
केवलिनः प्रवर्तने सा चेति ह्मन्, तत्पुद्गला-तदादयः, आदिशब्दात् कायकारणमावसस्त्वन्मादयोऽपि
प्राह्याः, हेतुं सम्पद्य-यथायै विचारः-सम्भवासम्भवपर्यालोचना तस्माद् बाह्यो-दूरवर्ती पर्यालोचनाः

कहिने’ आणुत्यागे पण्णि पयि प्रकरना के ठपादान कारणुने । अणावथी, अध नथी, उपशत क्षीणमेक
अने’ केवलने’ तक्ष स्थितिपुद्ग, कयापना अणावथी सामयिक अध, अग्रमत्तचतर्जघ, त्तो अध नथीः
अ’तर्मुहूर्त, उत्कृष्टथी तो अतसागरोपम, कोटाकोटिनी स्थिति, प्रमत्तने, अनाकुट्ट पण्णु, पण्णु
किहमेक प्राणीना अवयवना रुपस्थी प्राणीना उपतापाङ्गिने’ विषे अध नथी अने’ उत्कृष्टथी सुदर्शना
कथमेक अधिकतर, ते तो तोले अधे’ क्षेपणीय’ ओहपु’ सरे, के’ हेतुमादवने’ तक्षे’ छे’ धर्मादि क्षी
आयाराग कोटविजय, अध्ययने’ यदुद्देश्ये, ओहनी, हसिने’ विषे प्रसङ्गथी कडिबे, तक्षे’ किय सवेगीने
छपनी विशधना न संभवे’ ? तो रंथु’ ? संभवे ओहपु’ परने’ अलिप्राप-मत, प्रकट कथु’ ओ गाथायै ॥ ३६ ॥

हिने’ परंतु’ विकल्पित’ ते अनाभोगमूलकं ओ’ ओहपु’ हेतुमादवने’ हेतु’

ओ वयन ते अनाभोगथी के’ भाटे, करके’ जिन ॥ प्रवृत्ति प्रयुक्त, संयुक्त, विचारै’ आब-
धितु’ हेतुमादयो’ हेतु नथी’ अणुतो ।

हसिने’ अधः—अणु’ हि वडा’ कडे’ प्रकरे’ वयनने’ अनाभोगने’ विषे’ तेषु’ कडिबे’ ओ’ धु’
तिडा’ हेतु’ कडे’ छे-ने’ कारणुथी करके’ ते करन र ते अने’ जिननी प्रवृत्ति-केवलीयु’ प्रवर्तयु’ ते, कडे’
दंड’ समास, ते प्रयुज, आदि’ शब्दानी’ कथि-कारणुमादः’ संभ’ धादिङ्-अह्वीना’ तेषु’ यथायै’ विचार-
ने’ संभव’ अने’ असंभवनी’ विचारणा’ तथी’ हरे-विचारणु’ शब्द’ ओ’ परमायै’ हेतुमादयो’ हेतु’ अना-
भोग’ इषयु’ नथी-अणुतो’ ओ’ अक्षयः’

तस्य योगानां द्रव्यतोऽष्टमत्वसम्भवात् तत्कारणस्य सत्तावर्तिनो मोहस्य सत्त्वात् । तच्च 'अणभारस्स ण भंते । माविज्जण्णो' इत्यादि प्राक् प्रदर्शितम् । यत्तु क्षीणमोहस्य-योगानां द्रव्यतोऽष्टमत्वमात्रेऽपि स्तोत्रकत्वाभावात्, स चानाभोगमाहेतुक एव, अनाभोगमाहास्यात् सम्भावितदोषछायासम्भवास्यनिवार्यत्वा-
दिति भावः । या पुनः सान्तरभाविनी क्रिया, 'सा च गमनागमनादिकृपा नानाप्रकारा छद्मस्थानामपि गन्था द्रष्टृत्तिनिवृत्तिभ्यां यदृच्छाविषयत्वेन स्वरूपतः शक्यरोधप्रसरा, तेन कादाचित्की तथामूला क्रिया असंवत्सामिनमासाद्य तथाविधकालादिसामप्रयोगेन साक्षात् जीवघातहेतुरपि भवति । यथा मृगं निरीक्ष्य धावनादिक्रियापरिणतस्य व्याधस्य शरीरचपलता । तस्याश्च सामप्रथाः कादाचित्कत्वेन साक्षात् जीवघातोऽपि कादाचित्क एव भवति, तथैव सर्वानुभवसिद्धत्वात् । सैव क्रिया संघतस्यामिनमासाद्य मोहनीयानाभोगसदृशकृता कदाचित् द्रव्यत एव जीवघातहेतुरपि । यद्योपशान्तवीतरागस्यापि । यद्यपि तत्राभूत्ताऽपि क्रिया स्वरूपतः शक्यरोधप्रसरा तथापि अनाभोगवशेनाऽशक्यरोधप्रसरतया परिणता मन्तव्या ।' अत एक स्वरूपत इत्युक्तम् । यत्तु छद्मस्थवीतरागत्वेन साम्येऽपि उपशान्तवीतरागस्य जीव-
घातसम्भवः न तु क्षीणमोहस्याऽपि, तत्र मोहनीयस्य सत्ताऽसत्ताभ्यां कृतो विशेषो बोध्यः । हृद्यते च बहुप्रयत्नाच्छादितोऽयमिरीयधीपाकादिकर्मण्यसमर्थोऽपि परितः प्रवेशानां कथोपगताहेतुमवयवेव । न चैवं विध्वातोऽयमिति, अहदस्यमानत्वादिष्वर्थैः साधर्म्येऽपि सत्ताऽसत्तयोस्तथासाहास्यस्यानपायविति । अत एव 'यंकादशप्रतिमाप्रतिपन्नस्य जमणोपासकस्य भ्रमणकरूपत्वमेव, न तु भ्रामण्यं, कुटुम्बसत्ताकत्वेन महा-
व्रतप्रतिपत्तेरसम्भवात् ।

विशेषः अस्मिन्, 'हेभीरु' इति 'गच्छप्रसंगे' पक्षि 'हंसयो' पक्षि 'औषधीपाकादिके' विषे 'असमर्थ' पक्षि
अग्निनि योयन् 'उष्णतामि' हेतु 'कुप्य', पक्षि 'हंसयो' अग्नि 'तेहवे' न 'कुप्य', अहदस्यमानत्वादिष्वर्थैः
सदृशे छन्दे 'पक्षि' सत्ताऽसत्ताऽसत्तानां 'तेहवा' महिमाना आक्षय्ये ।

१. १. ज्ञेयताञ्जः मती, प्रियरभी प्रतिभाप्रतिभन्ने (ने) अश्वोपासक तेहने 'अश्वकृष्टपक्षि', ने पक्षि
अश्वपक्षि नदी, कुटुम्बी सत्तावतपक्षि करी मलगतनी प्रतिप्रतिना असंभवथी, एते छे-छेपश्चातवीतरागने
पक्षि पिपीलिकादिभिरुत्तुनं सुदीनर्तु कुटुम्पोतादिपक्षिष्वनु मलक्षु शोधु, निहा कश्चि रसु? इम
निते ते छेपरे' इति छे-तेहवा अश्वतस्य वतीने सम्भङ्ग छेपश्चातने 'ध्वंसिचिति' कुटुम्पोतादिभिरुत्तुनं
सदृश' अश्वने छे' अश्वना 'संभवथी' तेहने 'प्रागपक्षि' अश्वकृष्ट, अनाभोगने वशे तेहरी क्षिपाने
अश्वकृष्टाशने 'असमर्थ' पक्षिभूमाथी, छेपुवा योय् अश्वविषयिओ 'ने अनाभोग तेहने' वशे' तेहना
परिहारना' छेपार्थना आशयथी, ज्ञेयताञ्ज वती सिद्धत पक्षि कहे छे- जो जीवे वि 'ध्वंसि' वली न
छेपश्चातने' ते. पोतानी क्षिपानी सत्तावतपक्षि-पोताने' रश्मिमानने गम्भ ने अश्वत तेहने
शानवत् कुटु, तस्मि अश्वत न कुप्य, सत्ताञ्ज ने तेहवे अश्वत तेहनी हेतु 'ने क्षिपाने' निवृत्तिने
आवर्ण्यकपक्षिथी, ध्वंसि' शरीरती 'अश्वपक्षि' इवलीने 'अश्वत' कपयन, ते मलपाप' हेतु
मलान्नाशतना जेभ भानवु' 'तिर्व' यथी' पक्षि इवलीने असमर्थपक्षिना' छेपानयथी, ने भागे' नेध-
कुप्यने 'अश्व' इति' ने' शशयानी अश्वकृष्ट' अदीनिता' 'हमे' पादे' न रसेते कुटु, इवली तो
शरीरने 'अश्व' पक्षि शशयान पक्षि रसेवाने अश्ववा भागने' नेदे' नवाने' असमर्थ, अश्वत' अश्व-
कृष्ट' पाप' पक्षि पिपीलिकादि भूत' इने सर्व' मल' नल्लुने' छेप, अत जेव छेप' धन प्रव' धनादि
प्रव' धनादि छे, धन 'कृष्ट' इति' सुनि' भाग इत सर्व' पक्षि' नृपादि' सत्ता' छे, वली परने आशियाये'

तत्रोपादानकारणानि च मिथ्यात्वा १ विरति २ कषाय ३ योग ४ प्रमाद ५ लक्षणाभिप्रायाऽपि योगवतामेव भवन्ति । तेनोपादानकारणवतामेव नानाकर्मबन्धो भवतीति ज्ञापनाय प्रथमयोगिकैवलिन उपादानकारणभावादेव कर्मबन्धाभावो भणितः । न्यतिरेकनियमो हि ज्ञातोऽन्वयनियमस्य दार्ढ्यहेतुः । अन्यथा कर्मबन्धविचित्रताविचारे अवन्धकस्यायोगिकैवलिनो भणनमनर्थकमेव सम्पद्येत, प्रयोजनाभावात् । एवं योगवतामपि कर्मबन्धवैचित्र्यमुपादानकारणवैचित्र्यायत्तमेवेति नियमसिद्धयर्थं प्रथमं कारणवैचित्र्ये कार्यवैचित्र्यं उपशान्तक्षीणमोहसयोगिकैवलिनं स्थितिनिमित्तकथायोदयाभावात् सामयिकः कर्मबन्ध इति समुच्चयभणनेन भणितम् । तेषां च त्रयाणामपि पञ्चविधोपादानकारणानां मध्ये केवलयोगस्यैव सत्त्वेन कर्मबन्धोऽपि उत्पद्यते, स च सामयिकं सातैकवेदनीयकर्मबन्धलक्षणाः समान एव भवति, विचित्रताहेतुमोहनीयोदयाभावात्, न पुनरुपशान्तस्येव क्षीणमोहस्याऽपि जीवघातादिकं सम्भवतीति बुद्ध्या समुच्चयेन भणनं, सर्वांशस्यास्यमधिकृत्य समुच्चयेन भणितेरसम्भवात्, अन्यथोपशान्तस्येव क्षीणमोहस्याऽपि जीवघाताद्विहेतुमोहनीयसत्ताऽपि वक्तव्या स्यात्, तथा केवलिवदुपशान्तस्याऽपि सर्वज्ञत्वं वक्तव्यं प्रसज्येत । नहि 'नारकतिर्वनरामरा' इत्यादिसमुच्चयभणनेन सर्वेषामपि सामान्यं कस्याऽपि सम्मतम् । तस्माद्यथा सामान्यतः कर्मबन्धमधिकृत्य नारकादीनां समुच्चयेन भणनं तथा सामयिकसातवेदनीयकर्मबन्धमधिकृत्योपशान्तादीनां समुच्चयेन भणनम् ।

अत्रावधौ, धम योगवतने पञ्चिं भूधतुं विचित्रपञ्चुं ते उपशान्तःरञ्जनी वैचित्र्यने' आद्यते' अत्रेष्टव निवमनी सिद्धिने अर्थे प्रथम कारणे' अविचित्रपञ्चुं कार्यतुं अविचित्रपञ्चुं उपशान्तक्षीणमोह अने' सयोगिकैवली तेहने' स्थितिनिमित्त ने कथयने उद्ये तेहना अत्रावधौ सामयिक कर्मबन्ध अहेतु' समुच्चयने' कहेने' कहेने' । ते निश्चिने' पञ्चिं पञ्चविध ने उपशान्तकारण ते मध्ये केवलयोगने' अ उता' पञ्चिं कर्मबन्धपञ्चिं ते अत्रायोगो, ते तो सामयिक सातवेदनीय कर्मबन्धरूप सहेअ कृष्ट विचित्रताने हेतु ने मोहनीयने उद्ये तेहना अत्रावधौ.

पञ्चिं उपशान्तने' निम तिम क्षीणमोहने' पञ्चिं उपधातादिकं कृष्टि. अहेतु खिदि' समुच्चये' नदी, सर्वांशे' स्रग्पाठे' आश्रयने' समुच्चये' कहेताना असंभवधौ, धम न आनीष्टे' तो उपशान्तनी परे' क्षीणमोहने' पञ्चिं उपधातुतु' हेतु' मोहनीयनी सतापञ्चिं कहेवी धाष्ट, तिम एवी केवलीनी परे' पञ्चिं समानपञ्चुं मोहने' संप्रत नदी. ते वती निम सामान्यधौ कर्मबन्ध उदेशी नारकादिकने' समुच्चये' अत्रावधौ' तिम सामयिक सातवेदनीयना कर्मबन्ध उदेशी उपशातादिकने' समुच्चये' अत्रावधौ' वती मोहनीयने' अतुदये' उपधात अने अधात छते' कर्मबन्ध प्रति विशेष नथीअ. धम नदी' तहे उपशाततीतरागने' अ परने' अभिप्राये' तो निश्चिने' पञ्चिं येताने' योगे' अन्व हिंसने' सभये' कथ अहे असतावेदनीयकर्मबन्धनी कथनाना असंभवी.

ते आर्त क्षयोपशमिक श्रद्धानना अनुष्ठान मात्र ने धार्मिक अने' अधार्मिक कर्तव्य रूप तेहने' विभे' विचित्रपञ्चुं ते सर्वे' मोहनीयना उद्येयना विचित्र पञ्चुं ने' अप्रपत अ. मोहनीयने' उद्ये' विचित्रपञ्चुं अवश्यवसिद्धपञ्चुं आभोगे अने' अनारोग्य अने' अशान्तने' सापेक्ष अ केषवत कृष्टि. अि तो प्रवचनने' विभे' प्रसिद्ध अ छे'. पञ्चिं संशतमानने' विरतपरिष्ठाभनी सरीपाठे' उपशातपञ्चुं संप्रतने' ने' मोहनीय अने' अनारोग्यवक्त्रे' छते' उपधाते' पञ्चिं अनित ने' कर्मबन्ध तेहना अत्रावधौ ते विरतपरिष्ठाभ

‘अणु कद् उवत्ताणवि छवत्थसुणीण सुहुमज्जिअरक्खा ? । सत्त्वं तद्वि न वद्गा
ज्जओगपरा जओ मणिये’ ॥ १ ॥ ति हितोपदेशमाख्यायाम् । एतद्व्याख्या यथा-नन्विता पूर्वपक्षोप-
न्यासे । छद्मस्थानां-विशिष्टातिशयज्ञानरहितानां सुनीनां-साधूनामुपयुक्तानामपि-सम्यगीयांसिमताना
अपि सूक्ष्माणां-वर्मचक्षुषामदृश्यानां जीवानां कथं रक्षासम्भवः ? । आचार्ये आह-सत्यम्-अविचय-
मेतत्, तथापि विशिष्टज्ञानशून्या अपि यन्त्रुपयोगपराः-पूर्वाक्तयुक्त्या चङ्क्रमणप्रवृत्ताः तदा सम्भव-
त्यपि प्राणिवेषे न वधकाः-वधपापांश्चिन्ताः । न चैतत् कार्त्तनिकम्,

‘उच्चास्तिजंमि पाध इरिआसमिअस्स संकमट्टाए । धावज्जेज्ज कुलिगी मरिज्ज तं ओग-
मासवज्ज ॥ १ ॥ ण यं तस्स तन्निमित्तो बंधो सुहुमोवि वेसिओ समए । अणवज्जो उवओगेण
सव्वाभावेण सो जह्मा ॥ २ ॥’ इत्यादि । अत्र हि सामान्यसाधूनामपि यन्त्रोपयोगकारिणोऽस्त-
न्जीवरक्षामिहितेति इदं वि बोध्यम् । तथा च आगमोऽपि-‘जो जीवेवि विआगेहं’ इत्यादि ।
तथा ‘अणासवो केवलीणं टाण’-मिति प्रश्रव्याकरणाद्भूतं, एतद्वृत्तौ-‘(अनाश्रवः) केवलिनो
स्थानं केवलिनानिहिसायां व्यवहितत्वा’ इत्यादि । एवं प्रवचनसम्भवा सयोगिकेविस्मित्रस निज-
कायादिव्यापारतः सूक्ष्मजीवानामपि विराधना न भवत्येवेति गाथायाः ॥ १५ ॥

अथ परमिप्राथम्यायोगेन दूषयितुं प्रथमं पराङ्गमाह-

॥अणु सेसेसीपडिवक्कायसंफासजीववावत्ती । ता कद् सजोगिणो जिअविराह्णा णेवे संभवह् ॥ १६ ॥

तो, के भाटि कडिहं छे शास्त्रातरि, अः आधातुं सङ्केता व्याख्याने निम-मन्त्रु ओहवुं पूर्वपक्षना
अपन्यासने विषे, अथश्च के निशिष्ठ अतिशयज्ञाने रक्षित तेहवा सुनीने-साधुने उपयोगवती पण्डि
सम्पन्न धर्माई समितिनधं पण्डि अमयक्षुने अदृश्यश्रवणे किम रक्षा संकले ? आचार्य कहे छे-‘सायु’
अ, तडिहं विशिष्टज्ञानरहितपण्डि उपयोगवतं पूर्वोक्त युक्ते आध्याने विषे अवस्था, तडि छतर्ध
प्राप्तिवेषे वधक नहि, अतएव वधना पापना अंशना अज्ञानर नहि, अे कल्पनं नहि, ‘जिपाउं
पाठे’ अंशसंभितने सङ्क्रमे’ अर्थधं कुलिगी इतिवादिक्ते ते परितोप पापे अथवा भरे तेहने
योग पापने पण्डि ते निमित्तमेव अंश अक्षयपण्डि सिद्धातने विषे न कळो, उपयोगधं ते निरवय
सर्व भावे’ ते के भाट’ २ । अत्यादि, ‘छडां सामान्य साधुने’ के अवविषयमेव आभोग ते अवरक्षा
न कळी ओहवुं देपाउणं पण्डि, ‘इतिनष्ट ओहरेष कडिहं छड-अवलीने’ अदिसाने अ विषे
रहेवापण्डि, अय प्रवचन संभित, सयोगीवली भन्ने’ अक्षय अवन पण्डि विराधना न कुण, अ
गाथानो अर्थः ॥ १५ ॥

द्विषे परना अभिप्राये अनभोगे दूषयाने प्रथमे परतो आशंका कहे छे-

पडि छे-सैशेशी प्रतिपन्नना कथना रूपशैली अवनी हिंसा, अडि, तडि किं-सयोगीने
विराधना न संशये ?

इतिना अर्थः-अडि सैशेशी प्रतिपन्नना अवयोगीवलीना शरीरने संशय तथी भसकादि
अवने प्राणत्याग कुण, ‘से अभिक्रममाणे’ अत्यादि आचार्याय पूर्वो देपाउणं, तेहनी, सननी इतिने
विषे, छडां कल्पधं प्रति नियन्त्रता कडि, ते किम-अयोगीती अवस्थाने विषे कथने रूपशै भस-

‘किञ्च-अयोगिकैवलिन इव सयोगिकैवलिनो यथा जीवधातुः करिष्वस्तथा सयोगिकैवलिन इव अयोगि-
कैवलिनः आरम्भाद्योऽपि कश्चन्याः स्युः। एवं सयोगिकैवलिनः प्रवृत्तिरूपि पर्यलोच्य। तथाहि-प्रवृत्ते-
रुपना हि प्रवचने जीवरक्षायैमेव जिनेन भविता। सा च योगोपकरणपक्षत्वेन तद्वतामेव भवति। तत्र योगा-
काशदिब्बापाराः उपकरणानि च शरीररक्षाप्रादायिनि, तैरविनाभावयिनि च-क्षा(च) छद्वास्थकैवलिलक्षण-
स्वामिभेदाद् भूधा, यदागमः-‘तुविहा सन्तु पठिलेहा, छदमत्स्यां च-कैवलीपं. वे’त्यादि. श्लो०
(गा० २५६) तत्र छद्वास्थसंयतानां तु सर्वेषामपि जीवरक्षानिमित्तमप्यारूपपक्षत्वेन काचनियता प्रीति-
संशक्ते असंशक्ते वा शरीरापकरणे सति भवति। कैवलिनं तु जीवसंसृज, पय-नान्यथा। प्रथमिमाः-

‘पाणेहि उ संसत्ता पडिलेहा होइ केवलीण तु । संसत्तमसंसत्ता छद्मस्थान तु पडिलेहा’ ।
इत्यो० (पा० २५७) वृत्तिर्यथा—“प्राणिभिः संसत्तं यद् द्रव्यं तद्विषया मनुष्येक्षणा भवति
केवलिनम् । “संसत्तमसंसत्तं”ति, संसत्तद्रव्यविधया असंसत्तद्रव्यविषया च छद्मस्थानां मनुष्येक्षणा
भवती”त्यादि । तत्र केवलिनः प्रत्युपेक्षणा नाप्शोदशकरोदरूपा, तस्या जीवविषयकानामेगमूलकत्वात् ।
किन्तु जीवानामनायाधया यावद् भयोत्तनासनादिरोदित्वेन शरीराद्युपकरणात् पृथक्करणेनापोहानिपाता
मन्तव्या । तस्याध्याधिकारी ‘सयोगिकेन्द्रत्येष, न पुनरयोगिकेवल्यपि, तस्य सिद्धत्येव योगोपकरणमावेन
‘प्रतिखनायात्मेनधिकारित्वात् । एवं केवलजीवरक्षारूपप्रतिखेखनाधिकारिणस्तु । ‘सयोगिकैवलिनो जीव-
यावाभ्युपगमे’ प्रतिखेखनाभवेन प्रतीकविषयबुद्धयनेन च ‘प्रवृत्तिरुपसृष्टं सयोगिकैवलिनं पदं भवेत्,

[illegible]

સ્વરૂપઃ દુઃસરઃ । દર્શિતવેદમાનમોગદૂષણં ત જ્ઞાનાતીત્યસ્વરૂપઃ । મામાર્થઃ પુનરેવમ્ । અન્ન કર્મવર્ધ
પ્રતિ વિચિન્નતા) સુધાદિ-શૈલેઽવજ્ઞાપ્તઃ, કાવ્યસંસ્પર્શન-મશકાદીનાં-પ્રાણસાગેડપિ પશ્ચવિષ્ણોપાવનકારણ-
માવાત્તોક્તિ-વચ્ચઃ ' । ઇત્યન્ન કારકેણ-કર્તૃઃ, સમ્પ્રત્તિચારે, -મશકાદીનાં, પ્રાણસાગસ્ય, કર્તૃઃ કિમયોગિ-
કેવલી, ભવ, જ્ઞાન્યઃ, કશ્ચિદ્વા ૧ । ૧ નાથમ્) । જ્યોતિસ્તત્કર્તૃત્વયોર્તિરોષેનાયોગિકેવલિનઃ -કર્તૃત્વામાવાત્ ।
ત્રેહિઃ કાઠ્યાદિવ્યાપ્રાપ્તમન્તરેણ-કર્તૃઃ, મુનિતુમર્થતિ, ૧, ક્રિયાદેતુઃ, સ્વત્ત્વઃ, કર્તૃત્વે 'તિ વચનાત્ । શદિ-વ
અયોગિકેવલિનઃ શરીરસમ્પર્કાદપિ, જ્ઞાનમાત્રો, જોષ્ઠવાસસામિત્તત્ત્વેન, તત્કર્તૃકો-મખયતે તર્હિ અપ-
સિદ્ધાન્તઃ સ્થાત્, -પુરુષપ્રજ્ઞાનમન્તરેણાપિ પ્રાણસાગલક્ષણસ્ય, કાર્યસ્ય-જાયમાનત્વેન સશ્ચસમવાયવાદિ-
ત્વદાને । નિમિત્તમાત્રેણ કર્તૃત્વવ્યવદેશોડપિ, ત, અવતિ, સાધ્વાવિનિમિત્તકોપસંગસ્ય ધાનાદૈશ સાધ્વા-
વિકર્તૃત્વેન વ્યવદેશપ્રસક્તેઃ । દ્વિતીયે, વિકલ્પે, જ્ઞાન્યઃ, કશ્ચિત્, કર્તૃત્વજ, જ્ઞાનત્વગત્વાજ્ઞાનોગવતઃ
જ્ઞાપાતત્વવનિહોડપિ, મશકાદીનાં, નિજપ્રાણસાગોજ્ઞાનોગવચ્ચેન ક્ષિયમાણમશકાદિકર્તૃક પવ । ચદિ મશ-
કાદીનાં નિજકાસાદિવ્યાપ્રાપ્તો નામવિશ્લત્ તર્હિ શરીરસમ્પર્કમાત્રેન નિજપ્રાણસાગોડપિ નામવિશ્લવદિતિ
નિશ્ચયજ્ઞેન મશકાદિયોગજન્યત્વાત્ । તથા ચ કર્મવચ્ચોડય-વચ્ચાયાનુગતો, મશકાદીનામેવ-અવતિ, એક-
કર્તૃકયોરેજ કર્મવચ્ચોપ્રાધાનકારણયોઃ પરસ્પર-કાર્યકારણમાવસન્નત્વાત્ ન પુનર્મિશ્નકર્તૃકયોરપિ, સાંસારિ-
કવીરકર્તૃકૈઃ પશ્ચવિષ્ણોપાવાત્તકારણૈઃ સિદ્ધાન્તામપિ, કર્મવચ્ચપ્રસક્તેઃ । તત્સમાવચ્ચવચ્ચતિરેકાધ્યાગનાદિસિ-
દ્ધકાર્યકારણમાવચ્ચવચ્ચસિદ્ધર્થ-મશકાવિકર્તૃકઃ પ્રાણસાગોડયોગિકેવલિનઃ કર્મવચ્ચકારણં ન શકત્વેન ।

૧. મામાર્થઃ તે એ-પ્રકાર કર્મવચ્ચ પ્રત-વિચિત્રપણાઈ, તે કિમ-પ્રકાર કર્તૃત્વે ધર્મકાર્ય વિચારે, મશકાદિક
પ્રાણસાગોડ કર્તૃત્વ સ્વ-અયોગીકેવલી અથવા અન્ય કુલેક ૨-અથવપણે, તો નહીં, અયે ગોપણને અને
કરનારપણાને વિરોધક કરી અયોગીકેવલીને કર્તૃપણાના અભાવથી, કા પાદિના વ્યા ૧૨ વિના કર્તા થવાને
યોગ્ય ન હોઈ, ક્રિયાના હેતુ અને સ્વર્ણપ્રધાન તે કર્તા એકના વચનથી, જલ કેવલીના શરીરના સંગવધથી
થાતા અવધાત તે નિમિત્તવતી તત્કર્તૃક જઈ કર્તૃક, તઈ સિદ્ધાતથી જાણ થઈ, તે વતી પુરુષપ્રપન્ન
વિના પ્રાણસાગસ્ય કર્મને થાવે કરી, પચ સમવાયાદિપણાની હાનિથી, નિમિત્તમાત્રે કર્તૃપણાનો
બોલ ન હોઈ, સાધ્વાદિકને નિમિત્તે થયો ને ઉપસર્ગ તેહને અને તેહવા દાનાદિકને સાધ્વાદિકે કર્તા એકવા
પ્રસંગથી, છીને વિકલ્પે તો અન્ય કુલેક, કર્તા, પ્રકાર અનુપગતિ-અનાભોવત્વતે કૃષપતની પર
અનિષ્ઠપણે મશકાદિકને થોતાનો પ્રાણસાગ તે અનાભોવત્વે વશે અવતો ને મશકાદિક તેહનો કથેજ.
જઈ મશકાદિકને થોતાનો કાયાદિકને વ્યાપાર, ન હોત, તઈ શરીરસંગધને અભાવે થોતાનો પ્રાણસાગ
પણું ન હોત, એહવે નિયમ બંને મશકાદિકે થોયે જ-સંગપણાથી, તિમનો કર્મવચ્ચવલે અધ્યવસાયે હુકત
મશકાદિકને, જ હોઈ, એકકર્તૃક જ, કર્મવચ્ચ અને ઉપાદાનકારણને પરસ્પર કાર્ય-કારણભાવના, સંગવધથી,
સંસારિજ્ઞપ કર્તા એકનો એહવે પચવિધ ઉપાદાન કર્તૃક કરી સિદ્ધને પશ્ચિ કર્મવચ્ચના પ્રસંગથી.

તે વતી ધતે છતુ તે અન્યથ, અણુજને અણુજનુ તે વ્યતિરેક, તેણે કરી અનાગિસિક ને
કાર્ય કારણભાવ, તેહની પ્રત્યક્ષાની સિદ્ધિને અથે મશકાદિક કર્તા છે એહનો એહવે પ્રાણસાગ તે અયોગી-
કેવલીને, કર્મવચ્ચકર્તૃક અણુ ન હોઈ, ઉપ દાનકારણ, તો, નિશ્ચત્ત્વ અવિરત્ત-કથાપદે થોગ, અનઈ પ્રસાદ્ય
રૂપ માત્રે થોગપ્રતને જ હોઈ. તે વતી ઉપાદાનકારણવતને જ નિચિત્ર કર્મવચ્ચ હોઈ, એહવે અણુવચ્ચને
પ્રમથ, અયોગીને ઉપાદાનકારણના અભાવથી જ, કર્મવચ્ચનો અભાવ કલો... ધમ નહી તો કર્મના વધની
વિચિન્નતાના વિચારને, વિષે અવધક ને, અયોગી કેવલી તેહવડે, કહેવું તે નિશ્ચક, સપત્તે પ્રયોજનના

चेत् । सैवं प्रतिलेखनाधिकारिणः सयोगिकेवलिनो जीवघातहेतुकप्रतिलेखनाभङ्गेनोत्सृज्यवृत्ति-सायपरा-
यिकीक्रियादिप्रसङ्गस्य बाधकस्य विद्यमानत्वेऽपि भाव्यस्थान्नामेरेव बाधकत्वात् । भाव्यस्थं चाविनिषा-
र्यदोषविषयोपेक्षैव । यदुक्तम्—

सैत्री परस्मिन् हितयीः समये, भवेत्समोदो गुणपक्षपातः । कृपा भवति प्रतिकर्तुमीदो-पेक्षैव
माध्यस्थ्यमवधार्यदोषे ॥ १ ॥ इत्यध्यात्मकल्पद्रुमे (श्लो० ११). न चैवं सयोगिकेवलिनः सम्भवति,
तस्य निजयोगजन्यस्य जीवघातदोषस्य निजयोगेनैव निवार्यरूपत्वात् । न चानन्तवलत्वसौम्यकृतः सर्वेषां
सर्वदोषनिवारणे सामर्थ्यादुपेक्षया भाव्यस्थान्नामिरिति शङ्कनीयम्, परमवलत्वतोऽपि निजनिजकर्मजन्य-
दोषनिवारणे सामर्थ्याभावात् । अन्यथा शक्रादीन्प्रायसानां देवानां मिथ्यात्वं कस्याऽपि न भवेत्, बलवता
शक्रादिना निवारयितुं (म) शक्यत्वात् । किञ्च—स्त्वोऽपि जीवघातः केवलिनो ज्ञानपूर्वकत्वेन दुष्टपरिधा-
माभिव्यञ्जकः । यदागमः—

‘जो पुण हिंसायतणेसुं बहू तस्स णणु परिणामो । दुट्ठो ण य तं, लिंणं होइ विमुद्धस्स
ओगस्स’ ॥ ति, ओष०. (गा० ५८) वृत्तिर्यथा—‘यः पुनर्हिंसायतनेषु-व्यापसिधामसु-वर्तते तस्य
ननु परिणामो दुष्ट एव भवति, न च तद्विहास्यान्वर्तित्वं लिङ्गं-चिह्नं भवति विमुद्धस्य, योगस्य अनोपा-
कायरूपस्ये’ति । अत एव साधुना हिंसा परिहर्तव्यैव । यदागमः—

‘तस्मा सया विमुद्धं परिणामं इच्छता सुविहिणं । हिंसायतणा सन्धे परिहरेज्ज्वा पयणेन’
॥ १ ॥ ति, ओ० (गा० ५९.) वृत्तिर्यथा—‘तस्मात् सदा-अज्ञं विमुद्धपरिणाममिच्छता सुविहिदेन
किं कर्तव्यम् ? हिंसायतनानि सर्वाणि वर्जनीयानि प्रयत्नतः’ इति । अत्र हिंसावर्जने ज्ञानपूर्वकमेव
भवतीति मणनेन ज्ञात्वा जीवघातो विनाऽपवादमसंभवतानामेव भवतीति दर्शयम् । अनाभोगेन जीवघाते
सत्यपि संयतानां वर्जनाभिप्रायवतां ध्यानं शुभमेव भवति । यदागमः—

अनंत जलवत तीक्ष्णने सर्वना सर्वं देष निवारयाने विषे साधवस्थी कृषिपथे भवत्य-
पस्थानी कानि कृषे. ओहलु न शंभु. परमजलवतने पक्षि पोतापोताने कर्षेदेषे, अनन्ता निवारयानि
शक्तिना अलापयती. कंभ नहो तो शक्रादिशक्र धने आभते के देयता तेहने कुलेने भिन्नाय न
कृष. जलवत शक्रादि निवारयाने अशक्यपक्षायी, वली अहरे श्रवधत ते कृषिने सांनपूर्वकपक्षि
दुष्टपरिणामने अस्वस्थयः के हिंसाता आपतनने विषे वर्तते ‘तस्स’ तेहने परिणामे दुष्ट ते
विमुद्ध मेगलु सिंग नहो के वली हिंसाता आपतन-व्यापादनना स्थानकने विषे वर्तते तेहना निषे
परिणाम दुष्ट अ कृष. ते हिंसाता आपतनवर्तपक्ष सिंग-यिद्ध न कृष. विमुद्धयेन नन-नयन-सांवरने.
अतस्मात् वली साधुने हिंसा परिहरनी. ते वली सदा विमुद्धपारणामर्षि अते सुविहिते शुं हरिउ ।
हिंसायतन सर्वे वर्जना प्रयत्नयती.

छां हिंसावर्जने ते शानपूर्वकं अ कृष, ओहलु ‘कृते’, अक्षुनेने श्रवधत ते अपवाद विना
असंयतने अ कृष ओहलु देयासु. अनन्ता ये तो श्रवधत अते पक्षि वर्जनांता अविप्रायवत स वनेने
ध्यानं दुष्ट अ कृष. ‘वर्ण्य’ आख्यातपातादिकं प्रति ओहलु परिणामे तेहनी संप्राप्ति अते पक्षि, तेहनी
प्राक्प्रतिपत्ती, ओ कृषिरी संध, भूशक्र-कर्मजयती. अने के हिंसापरिणामने ते अमुद्धकृते पक्षि

અતઃ એવ મોહનીયાનુભવે જીવધાતાધાતયોઃ કર્મબન્ધ પ્રસંગીકૌવ. એવ, અન્વયા (અપાન્ન-
કીર્તનાસ્તેવ) પરમિપ્રાયેણ તુ ગ્રયાનામપિ નિજયોગજન્યજીવધ્યાપસિદ્ધમયે કિન્નિદસાતવેદનીયકર્મબન્ધ-
કલ્પનાપ્રસંગે. તસ્માત્ ક્ષાયોપશમિક્ષાદ્વાનાનુષ્ઠાનમાથે ધાર્મિકાધાર્મિકકૃત્કર્મયે ચત્તુર્ચિત્તે તત્
સર્વેભિ મોહનીયોદ્યવેચિત્તયાપત્તમેવ । મોહનીયોદ્યે ચ વૈચિત્ર્યં સ્વભાવસિદ્ધમપિ આમોગાનામોગા-
જ્ઞાનસાપેક્ષમેવ ફલદત્તં ભવતિ । ઇતરુચ પ્રવચને પ્રતીતયેવ । પુરં સંયતમાત્રસ્ય ચિરતિપરિમાસેન
સાંત્યેડ્યુપશાન્તપર્યન્તાનાં સંયતાનાં મોહનીયાનામોગવચ્ચેન સસપિ જીવધાતે જીવધાતજન્યકર્મબન્ધામાયો
ચિરતિપરિમામોપાધિકો મન્તવ્યઃ । ક્ષીણમોહમાત્રસ્ય તુ ચિરપાધિક એવ, સસ મોહનીયામાયેન દ્રવ્યલોડપિ
જીવધાતસ્યેવામાયેન કર્મબન્ધામાયાન્ । તન્નાડપિ યોગવતાં જીવરક્ષા ભવત્યેવ, તત્કારણનાં શુભયોગતાં
સત્તાન્ । અયોગિકેવલિન્સતુ યોગાનામેવામાયેન નિજયાગજન્યજીવધાતસામન્થા અમાવૃત્ત જીવરક્ષા-
સામપ્રધા અર્પમાષ્વ એવ । અત એવ તદીયક્ષરીરસમ્પર્કજીવધાતઃ સમ્ભવસપિ, સ ચ ન કેવલિકર્તૃ-
કર્તૃદાયયોગજન્યક્ત્ત્વાભાગાવિતિ ચિત્તેષો બોધ્યઃ । એવં ચ સૂતિ, 'પુલ્લવિધોપાદાનકારણમાવાસાસિ-
દ્ધસ્ય' ઈતિ ટીકાકારોક્તવચનાન્યથાતુપપન્નયા મહાકાવિપ્રાણસાગસ્યાયોગિકેવસ્વકર્તૃકત્વે સિદ્ધે સિદ્ધે
સયોગિકેવલિકર્તૃકજીવધાતવ્યવસ્થાપનાય અયોગિકેવલિદ્દિદ્દાન્તઘટનમનામોગાદૈવ, સામ્વધર્મવિકલસા-
ન્વચદ્દાન્તવાસમ્ભવાન્ । તત્ર અનુમાનપ્રવોગો યથા-સયોગિકેવલી, કદાચિજીવચિરાપ્રકા, સમ્ભવતિ,
અવસ્થકેવલિન્સતુ અયોગિકેવલિન્સિદ્ધસ્ય કદાચિજીવચિરાપ્રકર્ત્વં સાધ્યમયોગિકેવલિનિ દદ્દાન્તે નાસ્તિ,
તસ્યાકર્તૃકત્વાન્ । કિન્નિ-અયોગિકેવલિદ્દિદ્દાન્તવાતુરયોગિકવર્તુલ્યવોવિરોધાપરિજ્ઞાનમપિ સ્મરુમેવ ।

તેલપાધિ તે છે તેહને એહવા માનવા. ક્ષીણમોહમાત્રને નિરુપાધિ જ. તેહને મોહનીય ને અશ્વાયે
અશ્વાયે જીવધાતને અશ્વાયે, કથંનધના અશ્વાયથી. તિહાંપણિ યોગવતને જીવરક્ષા કુઈ જ. તે
જીવરક્ષાનાં કારણ ને શુભયોગ તેહને છતાપણથી. અયોગીવલીને તો યોગને જ અશ્વાયે ચેતાને યોગે
જન્ય ને જીવધાત તેહની સામગ્રીના અશ્વાયની પરે જીવરક્ષાની સામગ્રીના પણિ અશ્વાય જ.

એતલ જ વતી તેહના ક્ષરીરનાં સંબધથી જીવધાત સંભવે, પણિ તે જીવધાત કેવલીને કયો
નહી. તેહને ચેગઈ અણુજીવધાથી, એતલો વિશેષ અણિવે. ધર્મ તો છર્તે 'પચર્ધિષ્ઠિ ઉપાદાનની
કારણના અશ્વાયથી નથી બધ' એ ટીકાકારના વચનની અન્યથા અસુકેતાઈ ચક્ષકાદિ પ્રાણુત્પાદને અયોગી-
કેવલીને અકર્તૃકપણું 'સિદ્ધ' થયે કુ'તે સિદ્ધ થયું સયોગિકેવલીઈ કાણી ને જીવધાત એહલુ માપવતે
અયોગિકેવલીને દષ્ટાત કહેવા તે એનાસોગથી જ. સાધ્યવિદ્યને અનવપદ્ધતપણાના અસંભવથી.
'તિહાં અનુમાનને પ્રયોગ કહે છે, સયોગિકેવલી તે કિવ રેકે જીવધાત વિરાધક સંભવે, લવચકેવલીપણથી,
અયોગીકેવલીની પરિ, ધર્મ કિવારેકે જીવવિરાધકપણું તે સાધીઈ છે તે અયોગિકેવલિરૂપ દષ્ટતે નથી.
તે અકર્તાપણથી, વલી અયોગિકેવલીને દષ્ટાત દેનારને અયોગિપણું અને કરનારપણું એ ગિહ્નના વિરેધતું
અચાન પણિ પ્રગટ જ. વલી અયોગિકેવલીની પરિ સયોગિકેવલીને જીવધાત જિન કર્યો તિમં સયોગિકેવલીની
પરિ અયોગિકેવલીને આત્માદિક પણિ કલ્પવા થાઈ, ધર્મ સયોગિકેવલીની પ્રદર્શિત પણિ વિનાશુવી.

તે દેખાડે છે-પ્રતિલેખના તે પ્રવચનને વિશે જીવરક્ષાને જ અર્થે જિને કહિ. અને તે તો
યોગ અને ઉપકરણ તેહને આશયપણું કરી તેવતને જ કુઈ, તિહાં યોગ તે કાપાદિકના વ્યાપાર,

[illegible]

વ્યાખ્યા—કેવલિનો જીવવચેડનુકમ્પા લેશતોડપિ ન ભવતિ । ઉત્તરાર્દ્ધેન વિશેષણદ્વારા હેતુ-માદ—‘કારણે’ત્યાદિ । યતઃ કારણાત્ સ કેવલી કિલક્ષણઃ ? કારણસ્વરૂપકાર્યાણિ જ્ઞાનત્રેષ પ્રતિપેતી-જીવષાતકઃ । કારણં ચ સ્વરૂપં ચ કાર્યં વૈતિ દ્વન્દ્વઃ । તત્ર કારણં તાવત્-અનુક્રમીવેન ગ્રામ્ જન્મનિ-અનુક્રમે જીવષાતાદિકમનુચિતં સમાચરિતમ્, તેન તથાકર્મોપાર્જિતં યથા મતીયદ્દેહાદિસમુત્પત્તિક્રિયા અનુક્રમેશકાલાદિસામગ્રીચોરેન વ્યાપર્ષિં યાસ્યતિ, મયાંડપિ પ્રાગ્જન્મ્યાનિ તથાકર્મં સમાચરિતં યથા-અમૂઢગુરુઃસ્થદાનેનાહં વ્યાપાદયિષ્યામિ સ્વયં પરેણ વૈતિ । સ્વરૂપં ચ-અનેનૈવ પ્રકારેણ હન્યમાનો અમૂ-ઢગુરુઃસ્થમાણ ભવતીતિ । કાર્યં ચ-એવં હતઃ સન્ તથાવિધાધ્યવસાયવિશેષેણ નરકાવિગતૌ યાસ્યતીતિ । મમાપિ રાગદ્વેષાભાવેન અવશ્યભાવિત્વેન ચ જ્ઞાત્વાંડપિ હનનાય પ્રવૃત્તૌ શુભમશુભં વા ન કિમાપિ ફલમિ-તિ । એવં સતિ તતો નિવર્તનામિપ્રાચ્યાપ્યમાવાત્ કેવલજ્ઞાનેન તથૈવ દૃષ્ટે કુતોડનુકમ્પાલેશોડપિ સ્થાત્ । એવં સ્વયં કરણવન્ પરૈરુપદેશદિના કારાપણં કૃતકારિતામનુમનનં ચાપિ મન્તવ્યમ્ । સ્વતન્ત્રક્રિયાવતો જ્ઞાનપૂર્વકનિજવ્યાપારસાધ્યસ્ય કાર્યસ્ય કારાપણાનુમનનં ગોર્ષિપત્વસ્યાવશ્યકત્વાત્ । સ્વયં હનનાદિપ્રવૃત્તસ્ય તુ પ્રાચોડનુકમ્પા ન ચલત્વૈવ । દૃશ્યતે ચ લોકેડપિ સૈન્યાદ્યશુભકર્મકારિણં હન્તું પ્રવૃત્તસ્યાનુકમ્પારાહિત્યં તદ્વ્યતિરિક્તસ્ય તુ પ્રાચોડનુકમ્પાસાહિત્યમિતિ । કથમન્યથા કુર્ક્સકારિણમપિ સ્તેનાવર્કિં સમ્પૂય જના મોચવન્તિ, ઇપદ્વિશ્નિતિ તદ્માત્રે હિતમિતિ । એવં સ્વયં જ્ઞાત્વા જીવષાતાદિપુ પ્રવર્તમાનસ્ય તદ્-કરણોપદેશોડપિ ન યુજ્યતે, પ્રાકૃતજનસ્યાડયુપદ્વસનીયત્વાદિતિ સમ્યગ્ પર્વાલોચનાયાં માત્રિજીવષાતાદ્યા-શ્રવાશ્રયસ્ય ધ્રુવસ્ય કેવલજ્ઞાનમેવ નોત્પદ્યતે । મોહનીયોદ્વચમન્તરેણ જ્ઞાત્વા જીવષાતાદ્યસમ્ભવાત્, ક્ષોણમોહસ્ય ચ જીવસ્ય પુનર્મોહનીયવન્થાભવાદિતિ વાત્પર્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૪૧ ॥

અને’ અવસ્થાવિષયું’ હણવાને’ પ્રવર્તે’ હું તે શુભ અથવા અશુભ ફલ કાંઈ નહીં. ઈમ’ છવે’ તેથી નિવર્તનાસિપ્રાચ્યાના પશ્ચિ અભાવથી. કેવલજ્ઞાને’ કરી તિમજ દોઢે’ ઠિહાથી અનુકંપાવેશ પશ્ચિ કુઈ’

ઈમ પોતે’ કરિવાની પરે’ પરમાત્મે’ ઉપદેશાદિકે’ કરાવવું, કયાં ઠગાવ્યવું’ અનુમોહનપશ્ચિ માનવું. રવેન્નહાઈ કિશાવતને’ જ્ઞાનપૂર્વક પોતાને’ વ્યાપારે’ સાધ્ય ને કાર્ય તેહને’ કરાવવું’ અને અનુમોહનાના વિષયપણાના આવશ્યકપણાથી. પોતે’ હણવાને’ પ્રવર્તવને’ તહિ પ્રાદે’ અનુકંપા ન હુઈ જ. દેખાઈ છે છોકને’ વિષે’ પશ્ચિ ચેરીપ્રમુખ અશુભકર્મના કરનારને’ હણવાને’ વિષે’ પ્રવર્તવને’ અનુકંપા-રહિતપણું. અને તેથી બીજાને તહિ પ્રાદે’ અનુકંપાસહિતપણું. ઈમ નહીં તે કિમ્ કુર્ક્સકારીને’ પશ્ચિ રતેનાદિકને’ બેલા શઈ જન મૂકાવે છે’. અને કહે છે. પશ્ચિ તેહને’ અભાવે’ હિત. ઈમ પોતે’ અણીને’ જીવષાતાદિકને’ [વધે પ્રવર્તતાને તેહને અકરણના ઉપદેશપશ્ચિ’ ન યુક્ત. નીચજનને’ પશ્ચિ ઉપદેશસંપ્રી-પણાથી. ઈમ સમ્યગ્ વિચારશિકે’ જ્ઞાનાર ને જીવષાતાદિક આશ્રવના આશ્રય ને ભય, તેહને’ કેવલ-જ્ઞાનજ ન ઉપજે. મોહનીયના ઉદ્વેગ વિના અણીને’ જીવષાતાદિકના અસ ભવથી. અને ક્ષોણમોહજીવને’ તહિ’ મોહનીયના બંધના અભાવથી. એ પરમાર્થ’, એ ગાથાનો અર્થ’ ॥ ૪૧ ॥

હિવે’ કેવલીને’ પરે’ વિકલ્પના ને જીવષાતાદિક તે હથસ્થને’ વિષે’ અવતારીતા કહેલા હુઈ’ તે દેખાડે’છે-

હથસ્થને’ વિષે’ જિનના દોષ તે તેહવા સંયતના ઉપધાતકરનારા’, તેહજ અનાલોભયાં વિકલ્પ-પશ્ચિ ત્રીએ ભય નથી.

‘વજ્જેમિ ત્તિ પરિણઓ સંપત્તીય વિમુચ્છઈ વેરા । અવહંતોડવિ ણ મુચ્છઈ કિલ્લુભાવોડતિ-
વાતમ્સ’ ॥ ૧ ॥ ત્તિ, ઓચ૦ (ગા૦ ૬૦.) શ્રુતિર્થયા—‘વર્જયમ્પદ્ધં પ્રાણતિપાતાદીનિ એવ પરિણતઃ
સન્ સમ્પ્રાપ્તાવપિ, કસ્ય ? અતિપાતસ્ય—પ્રાણિપ્રાણવિનાશસ્યેત્યુપરિટાત્સત્ત્વત્થઃ, તથાપિ વિમુચ્ચતે વૈરાત્-
કર્મવન્ધાત્, યસ્ય પુનઃ ક્ષિટ્ટભાવઃ—ક્ષિટ્ટપરિણામઃ સોડ્ઞયાપાદયક્ષપિ ન વિમુચ્ચતે વૈરાત્.’ અત એવ
કેવલી કસ્યાડપિ જીવસ્ય વ્યાપાદકો ન ભવતિ, અન્યથા જ્ઞાત્વા જીવધાતો વર્જનામિપ્રાપ્ત્યેસનયોર્વિરોધેન
વર્જનામિપ્રાપ્ત્યાભાવાત્ ક્ષિટ્ટપરિણામઃ કેવલી સમ્પદ્યત । તથા ચ કેવલી પ્રતિલેખનાધિકારી ન જ્ઞાત્,
યથા વ્યાધઃ, યસ્તુ પ્રતિલેખનાધિકારી સ ચ વિનાપવાદ્ જીવોડ્વમિતિ જ્ઞાત્વા જીવધાતકો ન ભવતિ,
યથા સંયતઃ । એવ પરસ્પરાભાવવ્યાપ્ત્યેન વ્યાપ્તેરનાદિસિદ્ધત્વાત્ । અસ્તિ ચ કેવલિનઃ પ્રતિલેખનાધિ-
કારિત્વં કેવલજીવરક્ષાર્થમેવ, ન પુનઃ સા પ્રતિલેખના છદ્મસ્યસંયતાનામિવ કાલનિયતાચારૂપાઃ, સત્ત્વા
અનામોગદ્દેતુકત્વાત્ । યતુ યથેતદ્ વક્ષ્યમપ્રતિલેખિત સત્ જીવસંસકતં ભવેત્ તદ્દિ કેવલી જીવસમ્બન્ધ-
ભવનાદ્વર્ગાયમ પ્રતિલિખતિ, યદિ ચ પ્રતિલેખિતમપિ પુનર્જીવસંસકતં ભવેત્ તદ્દિ સમ્બન્ધભવનાનન્તરમેવ
પ્રત્યુપેક્ષતે । ચદાગમઃ—

‘સંસજ્ઞઈ દુષમેવં અપેહિઅં તેણ પુન્નપહિલેહે । પ્રહિલેહિઅપિ સંસજ્ઞઈ ત્તિ સંસત્તમેવ જિણા ॥
દ્વલોધનિ ૦ (ગા૦ ૨૫૮.)’ इत्येवं सम्मतिं पुरस्कृत्य निर्वचनादौ भूयसां प्रवर्तनम्, तदनामोगाधूलकमप्य-
विच्छेदमेवावसातव्यम् । केवलिनः प्रतिलेखनाविचारे—अप्रतिलिखितं सन् संसज्यते इति जीवरहितं सद्-
प्रतिलिखितं जीवसंसक्तं भवेद्विषयिण्यं भणत् । पूर्वोपरिविरोधापरिहानमेव । यतः केवलिनो जीवरहितं
सद्प्रतिलिखितमेव न भवति, जीवसंसक्तस्यैवाऽप्रतिलिखितत्वात् तस्यैव प्रतिलेखनायाः केवलिनो
भणितत्वात् । चदागमः—

‘ન ચુદ્ધ વૈરથી.’ એતલાજ વતી કેવલી કોઇ જીવનો આપાદક ન હોઈ. હમ નહીં તે જ્ઞાણીને જીવધાત
અને વર્જનાનો અભિપ્રાય એ મિહુને વિરોધે કરી વર્જનાભિપ્રાયના આભાવથી ક્ષિણપરિણામી
કેવલી સંપન્ને. તથાતો કેવલી પ્રતિલેખનાનો અધિકાર ન હોઈ, જિમ આપુ, અને ને પડિલેહયુનો
આધિકારી તે અપવાદ વિના એ જીવ, એહયુ જ્ઞાણી જીવધાતક ન હોઈ. જિમ સત્ત્વ હમ પરસ્પરે
આભાવના આપ્યપણિ આપ્તિને આનાદિસિદ્ધપણથી. અને છે કેવલીને પડિલેહયુ અધિકારીપણું
કેવલ જીવરક્ષાને જ અર્થ. પણિ કેવલીને પ્રતિલેખના તે ઇશ્વરચર્યતાને પરે ક્ષલનિયત આચારરૂપ
નહી, તે પડિલેહયુને આનામોમનનપણથી.

અને ને કહેછે ને-જઈ એ વચ્ચે અણુપડિલેહિ કુટુંબ જેવું સંયુક્ત કુટુંબ તથા કેવલી
જીવસંયુક્ત ભવનથી પ્રથમ જ પડિલેહિ. અને જઈ પડિલેહિ પણિ વલી જીવસંયુક્ત કુટુંબ તથા
સંયુક્તભવને અનંતરજ પડિલેહિ. ને મટે આંગમ-જીવસંયુક્ત એ વચ્ચે પડિલેહિ ને કુટુંબ તે
પૂર્વે જ પડિલેહિ પડિલેહિ દિરી જઈ સંસકત ધાર્મ તથા સંસકત જ પડિલેહિ. એ સંમતિ
આગણિ કરી ઉત્તરને વિષે પ્રવર્ત્યુ કણાને છે તે આનામોમનનપણું અણુવિચાર જ જાણ્યુ.
કેવલીને પ્રતિલેખનાને અધિકારે અણુપડિલેહિ કુટુંબ જીવસંયુક્ત ધાર્મ એ જીવરહિત કુટુંબ અણુપડિલે-
હિ જીવસંયુક્ત ધાર્મ એ આભિપ્રાયને કહેનારને પૂર્વપરવિરોધનું અપરિહાન જ. ને મટે કેવલીનું
વચ્ચ તે જીવરહિત તે અણુપડિલેહિ જ ન કુટુંબ, જીવસંસકતને જ અપ્રતિષેધિતપણથી, તેહની જ

અથ પરમિપ્રાચમશ્યુપગમ્યાડ્યુપસંહારેણ દૂષ્યમ્નાહ—

॥ एवं सम्प्रविभारे केवलिउवमा ण संजयजणस्स । जं जाणिअ जीववहे असंजओ होइ उवमेओ ॥

વ્યાખ્યા—એમ—જક્ષ્મકારેણ સમ્યગ્વિચારે સતિ પરમિપ્રાયેણ કેવલ્યુપમા સંયસજનસ-
છદ્મસ્યસાધુલોકસ્ય ન મવેત્ । તન્ન હેતુમાહ—‘જં જાણિઅ’તિ, યદ્-યસાત્ કારણાત્ જ્ઞાત્વા
જીવધારેડર્શતે કેવલિનો વક્ષ્યે વપમેયઃ—સાધુઃ કેવલિક્ષ્મપ્ત ઇત્યેવંરૂપેણોપમીયમાનઃ છદ્મસ્યસંયતો-
સંયતો મવેત્ । વિનાપવાદં જીવોડયમિતિ જ્ઞાત્વા જીવધારતકસ્ય મૂલતોડપિ પ્રવત્તાશ્ચાત્ તસ્ય સંયમવા-
ર્ત્તોડપિ દુરાપેક્ષ્યઃ । નનુ તર્હિ કેવલી કથં સંયત ? ઇતિ चेत्, અહો ! ખાન્તિઃ કેવલિનો જીવધારે
સિદ્ધે સત્યેવ તથાવક્તું શક્યત્વાત્ । તચ્ચ જીવધારતાદિકં સર્વલોકગર્હીણીયં કેવલિમકેષુ અસ્માદ્દેશેષુ
સત્સુ કેવલિનો ન સેત્સતીત્યવસાતવ્યમિતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૪૩ ॥

અથ કેવલિનો મક્ષા સ્તુતાવિષ ધૌનસ્કલમવગળચ્ચ અનેકપ્રકારૈઃ પરવિકલ્પિતં દ્રુપિતમપિ
અત્પમતિવિવેચય્યુત્પત્ત્યર્થ પુનર્દ્રુપયિતું ગાથાપટ્કેન નિગમનમાહ—

॥ एएणं केवलिणो अवज्जहेऊ ण जीववहमाई । रागदोसामावा इअ वयणं दूस्सुक्खित्तं ॥ ४४ ॥

વ્યાખ્યા—એતેવ અનન્તરોક્તાતિપ્રસન્નાનુપ્રસન્નયુક્ત્યુદ્ભાવનેન વક્ત્રમાણયુક્તિપ્રકારેણ ચ કેવ-
લિનો જીવધારાદિઃ—પ્રાણાતિપાસસુપામાયણાદિઃ, અવજ્જહેતુઃ—પાપકારણં ન મવતિ, કુલો ? રાગદોષામા-
વાદિતિ વચનમયુક્તિસ્તપ્ત—દૂરત એવ પરિવ્રત્તમિતિ પરાશક્ત્યુદ્ભાવ્યાતિદેશેન સામાન્યસત્તિરક્તેતિ
ગાયાર્થઃ ॥ ૪૪ ॥

અર્થ—ધ્રુમ કહે પ્રકારે સમય વિચાર છતે પરને અભિપ્રાયે કેવલી ઉપમા છાંસવસાધુ
લોકને ન કુર્ષ, તિહાં હેતુ કહે છે—જે કારણથી ભણીને જીવધાર, અર્થથી કેવલી કહેતે થિએ
ઉપમેય જે સાધુ કેવલીસદશ એકલે રૂપે ઉપસાને વિષય કરીતો છાંસવસંયત તે અસંયત કુર્ષ.
અપવાદ વિના જીવ એકલુ ભણીને જીવધાર કરનારને મુલથીજ મતાના નાથી. તેહને સંયમી
વાતિએ દુઃખર. એ અર્થ. પૂછે છે—તહ કેવલી કિમ સંયમી ? એકલુ અર્થ. તે ઉપરી કહે છે—
મેટી આતિ તુજને, કેવલીને જીવધાર સિદ્ધ થાતે જ તિમ કહેવાને શક્યપણથી. તે તો જીવધારાદિકે
સર્વલોકને નિદનીપ કેવલીના ભક્ત અમાસિતા (અમારી સરિઆ) છતે કેવલીને સિદ્ધ નહી થાઈ.
એકલુ ભણિતું. એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૪૩ ॥

હિવે કેવલીને ભક્તિ સ્તુતિની પછી પુનરુક્તાથણું અવગણીને અનેક પ્રકારે પરતું વિદ્વંસિત તે ક્ષિપત
છે, પશ્ચિ અસ્પર્શતિશિષ્યની વ્યુત્પત્તિને અર્થે વલી દૂષવાને અનુક્રમે ગાથા છઈ તત્પરાર્થે કહે છે—

એતલે કહેવે કરી કેવલીને જીવધારાદિકે પાપતું હેતુ ન કુર્ષ. રાગદોષના અભાવથી. એ
વચનપણું દર કહે.

અર્થ—એણિ હિવસ કહિઓ જે અતિપ્રસંગના અનુપ્રસંગ યુક્તિ, તેહને પ્રકટ કહેતે અર્થ
કરીએ જે યુક્તિનો પ્રકાર, તેણિ કેવલીને પ્રાણાતિપાત સ્પર્શાવણાદિકે પાપતું કારણ ન કુર્ષ.
સ્પર્શથી તે રાગદોષના અભાવથી. એ વચન પણું દરથી હાકુ. એમ થાકે પરની સદશપણાદિને
પ્રકટ કરીને સામાન્યથી તિરસ્કાર કરી. ॥ ૪૪ ॥

સત્યપિ જીવધાતે કર્મવન્ધાભાવો મળિતઃ इति । अत्र वर्जनाभिप्रायस्य कारणं तावत् जीवधाते नियमेन दुर्यतिपातहेतुः कर्मवन्धो भवतीत्यभिप्राय एव । अन्यथा सुगतिहेतुज्ञानादिभ्यो वर्जनाभिप्रायः प्रसज्येत । केवलिनस्तु वर्जनाभिप्रायो न भवत्येव, सर्वकालं सामयिकसातवेदनौघकर्मवन्धकत्वेन दुर्यतिहेतुकर्मवन्धाभावस्य निर्णीतत्वात् । अत एव केवलिनो हेयादीनि वस्तूनि न भवन्त्येवेति प्राग् समर्थितम् । किञ्च-केवलिनो वर्जनाभिप्रायभ्युपगमे ऐहिकपारित्रिकमयमज्जभ्युपगन्तव्यं स्यात्, तस्य भयाऽविनाभावित्वात् । तस्माज्जीवधातस्तज्जनितकर्मवन्धाभावश्चेत्युभयमपि अनाभोगवन्तं संपतलोक्तमासाद्यैव सिद्ध्यति । यदागम-

‘સ્વચ્છાલિચંમિ પાપ ફરિઆસમિભસસ સંકમટ્ટાપ । વાવજ્જેજ્ઞ કુલિંગી મરિજ્ઞ’ તં જોગમા-
સજ્ઞ ॥ ૧ ॥ ૫ ય તસ્ય તન્નિમિત્તો ધંધો સુહુમોઽપિ દેસિઓ સમપ । ઝળવજ્ઞો ષ પ્લોમેળ સવ્વમાવેળ
સો જન્હ ॥ ૨ ॥ ’તિ, ઓષ ૦ (ગા ૭૪૮, ૭૪૯). ઘૃત્તિર્યથા-‘સ્વચ્છાલિતે’ ઝપાદિતે પાદે
સતિ ફેયોસમિતસ્ય સાધોઃ સદ્ક્રમાર્થમુપાટિતે પાદે इत्यत्र सम्बन्धः, न्यापयेत् संधंनपरितानैः,
કઃ ? ‘કુલિંગી’ કુલ્લિતાનિ ઢિઙ્ગલિ-ઈન્દ્રિયાણિ યથાસૌ કુલિંગી-દ્વીન્દ્રિયાદિઃ, સ પરિતપ્તેવ
ઝપાદિતે પાદે સતિ, ત્રિયતે ચાસૌ કુલિંગી ‘તં’ વ્યાપાવનયોગમ્ ‘આસાધ’ પ્રાપ્ત, ન-ત્તસ્ય તન્નિ-
મિત્તો વન્ધઃ સૂક્ષ્મોઽપિ દેશિતઃ ‘સમપે’ સિદ્ધાન્તે, કિં કારણં ? યતોઽનવથોઽસૌ સાધુઃ તેન વ્યાપાવ-
નપ્રયોગેળ-ન્યાપાવનન્યાપોરેળ, કથં ? ‘સર્વમાવેન’ સર્વાત્મના, મનોવાંઙ્માયકર્મચિરનવથોઽસૌ
યસ્માત્ વસ્માન સૂક્ષ્મોઽપિ વન્ધસ્તસ્યેતિ’ । एवं सत्यापि जीवधातेऽवधको हि अनाभोगवन्धेन भावतो
जीवधातामावमधिकृत्यावसातव्याः, न पुनर्द्रव्यतोऽपि, तस्य प्रत्यक्षधावितत्वात् आगमधावितत्वाच्च ।

અણિયુ. અનાભોગ છતે વજ્જવાના અભિપ્રાયને કહેવે રાગદેષવત છત્રસ્યસંપતને રાગદેષપણિ હંતવ્ય
અવિપયથાઆ નહિ. તે રાગદેષને તેહવને છતે જ છતાપણિ હૃદયે તે વતી રાગદેષની સત્તાવંત સણિને
વજ્જવાના અભિપ્રાય છતે અનાભોગવંશ થાલે અવધાત તે દ્રવ્યહિસા રપ કર્મજંથેના હેતુ (ને) હૃદય.

પ્રહા અવધાતાના વજ્જવાના અભિપ્રાયવંતને છતે અવધાતે પણિ કર્મજંથેના અભાવ કહિએ.
હિવે ઈહા કારણ તે વજ્જવાના અભિપ્રાયને, અવધાતે નિયમે જ દુર્ગતિના હેતુ કર્મજંથે કુએ એ અભિપ્રાય
જ. ધમ નહીં તે સુગંતિના હેતુ ને તાનાદિક તેહને નિયમે પણિ વજ્જવાના અભિપ્રાય સંપને.
કેવલીને તે વજ્જવાના અભિપ્રાય ન હૃદય. સર્વકાલ સામયિક ને સાતવેદનીયકર્મનર્થ જથપણિ કરી
દુર્ગતિતુ હેતુ ને કર્મજંથે તેહના અભાવને નિશ્ચિતપણથી. એતલા જ વતી કેવલીને હેવાદિક વરણ
ન હૃદય. એહવંતુ પૂર્વે સમથ્યું છઈ. વલી કેવલીને વજ્જવાના અભિપ્રાય માનતે કહિએ અને પરથીહઈ
બધ માન્યું નેહઈ. તેહના ભયના અવિનાશાધિપણથી. તે વતી અવધાત અને અવધાતભંજિત કર્મજંથેના
અભાવ એ મિથુ અનાભોગવંત સંપતલોક પામીનઈ જ સીઝઈ.

શે વાસ્તી આગમ છે-છપાડે પાડે છતે છપાસંમિત સાધુને સ કમણને અર્થે ઉપાડે પને
પ્રહાં સંપંથ. ધરૂન પરિતાપનો, કષ્ટિય તે કુલિય તે તે હિસાના યોગને પામીને, પંચિ તેહને તે નિશ્ચિતો
પામે, છપાડે પને છતે મરઈ કુલિય તે તે હિસાના યોગને પામીને, પંચિ તેહને તે નિશ્ચિતો
જંથ સૂક્ષ્મ પણિ ન કહિએ સિદ્ધાન્તે નિયમે. સ્યુ કારણુ ? ને વતી નિઃપાપ એ સાધુ. તેવું હિસાને
યોગઈ કિંઈ ? સર્વપ્રકારઈ મનવચનકાયાનઈ વ્યાપાર નિઃપાપ છે. ને વતી, તે વતી સૂક્ષ્મપણિ જંથ નહીં
તેહને. ધમ છતે અવધાતે અવધક તે અનાભોગનઈ વશે માનથી અવધાતાના અભાવ આશી-અણુવો.
પણુ રત્નથી એ નહીં ધમ નહીં. તેહને મત્સ્યપાધપણથી. અને આગમપાધપણથી.

બ્યાહ્યા—‘પરિણેપાત્’ સત્યપિ જ્ઞાનાવરણીયાદૌ મોહનીયોદયે સત્યેષ્ઠ જ્ઞાત્વા જીવધાતો ભવતિ, તદમાવે ચ ન ભવતીત્યન્વયઘટિરેકાઝ્યાં પરિણેપાત્ વિચિત્રપ્રકારાસંયમહેતુઃ કેવલિનોઽપિ ચારિત્રમોહનીયોદયોઽયુપગન્તવ્યઃ, ચારિત્રમોહનીયોદયમન્તરેણ જ્ઞાત્વા નાનાપ્રકારજીવધાતલક્ષણાસંચ-માસન્મવાન્ । અતઃ एव મોહનીયસસાકસ્યાઽયુપગન્તવીતરાગસ્ય જ્ઞાત્વા જીવધાતો ન મદતિ, તત્કારણ-મોહનીયોદયામાવાન્ । અપિરબ્યાહ્યર્થઃ । સોઽપિ જ્ઞાનપૂર્વકજીવધાતહેતુરપિ કેવલિનો વિકલ્પ્યમાનસ્તીઘઃ—શેપલોકાનાં મોહનીયોદયાપેક્ષયાં વત્કટઃ । તન્ન હેતુમાહ—‘જમણુવરયે’ યાચિ, ચદ્—ચક્ષ્માં કેવલજ્ઞાનો-પલ્મમાત્-કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમયાદ્યારબ્ય ચાવયોગધાન્—મયોગી તાવજીવધાતાદનુપરતપરિણામઃ—અનુપ-રતઃ—અનવરતમેકસ્યભાવમાપન્ન એવ પરિણામોઽવ્યવસાયો વત્ય સોઽનુપરતપરિણામઃ એવલી ભવત્ । અન્ને તુ સર્વેઽપિ વિદ્વાવિકથાકાર્યોન્તરવ્યાસક્ત્યાદિના ઉપરતપરિણામા એવ ભવન્તિ । પ્તત્ચ ‘જં તં સેવંતસ્ય ચ’ ઇત્યાદિગાથાયાં કિશ્ચિદ્ દર્શિતમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૪૦ ॥

અથ કેવલિનોઽપિ જીવધાતો ભવતીતિ વાદિનાં મતે કેવલજ્ઞાનસ્ય કલ્પમધિકૃત્વાતિપ્રસન્નમાહ—

૧।કેવલિનો જીવવહે અણુકંપા લેસજોવિ ણો હોહ । કારણ ૧ સરુચ ૨ કજ્જહ ૩ જાળમાળો વિ પહિસેવી

અર્થઃ—જ્ઞાનાવરણીયાદિ છતે પશ્ચિ મોહનીયને ઉદયે જ ભણીને જીવધાત હૂંઠ, અને તેહને અભાવે તો ન હોઈ, એ અનવચ અને વ્યતિરેકે પરિણેપથી વિચિત્ર અસંયમનો હેતુ કેવલીને’ પશ્ચિ ચારિત્રમોહનીયને ઉદય તે ચાનવો. ચારિત્રમોહનીયના ઉદય વિના ભણીને નાનાપ્રકારે જીવધાતરૂપ અસંયમના અસંભવથી. એતલાજી વતી મોહનીયની સત્તાવંત ઉપજ્ઞાતંત્રીતરાગને’ પશ્ચે ભણીને’ જીવધાત ન હૂઈ. તેહના કારણ મોહનીયના ઉદયના અભાવથી. અપિ બાહિરથી લેવો. તે પશ્ચિ ચાનપૂર્વકે જીવધાતનો હેતુપશ્ચિ કેવલીને’ વિકલ્પતા અપરલેહની મોહનીયના ઉદયની અપેક્ષાઈ આકરો. તિહાં હેતુ’ કહઈ છઈ. એ કારણવતી કેવલજ્ઞાનની પ્રાપ્તિથી—કેવલજ્ઞાનના ઉત્પત્તિ સમયને આરંભને’ જિહાં તાઈ સથેળી, તિહાં તાઈ જીવધાતથી અણુનિવર્યો એકરૂપ પરિણામ હૂઈ. એ તો ‘જં તં સેવંતસ્ય’ એ આશાને’ વિષે વ્યાખ્યાન મખે કોઈએક દેખાડ્યું છે. એ ગાથાર્થ ॥ ૪૦ ॥

હિંચે કેવલીને’ પશ્ચિ જીવધાત હૂઈ એ વાદીને’ મતે કેવલજ્ઞાનનાં ફલ આસિરી આતિપ્રસંગ દ્રશ્ય કહે છે—

જીવવધ કેવલીને’ છતે અણુકંપા લેશપશ્ચિ’ ન હૂઈ, કારણ સ્વરૂપ અને કાર્યાદિકે ભણતો એ સેવનાર.

અર્થઃ—કેવલીને’ જીવવધ છતે અણુકંપા લેશપશ્ચિ પશ્ચિ ન હૂઈ, આગમે’ અદે’ વિશેષણ કહે તો’ હેતુ કહે છે—એ કારણથી તે કેવલી. કેહવો છે? કારણ સ્વરૂપ અને કાર્ય ભણતા પશ્ચે જીવધાતકર્તા. ધર્મા દ્વદસમાસ. તિહાં કારણ તો ધણે જીવે પૂર્વજન્મને’ વિષે અણુક જીવધાતાદિકે આચલું છે, તેણે કરી તેહવું કર્યું ઉપાભ્યું. જિમ માહરી હસ્તાદિકની ક્રિયાઈ અણુક દેશકાલાદિક સામયીને’ ચેગે’ વ્યાપરિતને’ પામશે. મઈ પશ્ચિ પૂર્વજન્મને’ વિષે તેહવું કર્યું સમાચલું, જિમ આ દુઃખને’ દેવે’ હું વ્યાપાદન કરીશ પોતે’ અથવા પરે’ કરી. સ્વરૂપ તો આણું પ્રકારે’ હણીતો આ દુઃખનો લજનાર હૂઈ. કાર્ય તો ધર્મ હણ્યો હું તો તેહવા અખવચ્ચાપને’ વિશેષે’ નરકાદિ મરિતને’ વિષે ભર્યે. મુઝને’ પશ્ચિ રામદેખને’ અભાવે’

विकल्पा भणित्वा । सा च जीवरक्षोपायस्थानाभोगादेव भवति, अन्यथा प्रपन्नं कुर्वतापि रक्षितुं न पारित इति वचनादुपपत्तिः प्रसज्येत । स एवानाभोगो जीवघातं प्रति मूलकारणं छद्मसंस्थानानामेव भवेत् । एवंविधश्च छद्मसंस्थसंयतः कदाचित्कस्मिदुपशान्तवीतरागोऽपि स्यात्, जीवघातेऽपीर्षापथिकी-क्रियास्तास्तत्वेनाऽऽगमे भणितत्वात् । अगमस्तु 'अणमारस्स णं भंते ! भाविअत्थो पुरजो जुगसाथए पेहाए रीअं रीअमाणस्स पायस्स अहे कुक्कुळपोअए वे'सादिरूपेण प्रगुपदर्शित एव । एतद्वर्षाभिधानकं च वाङ्मयम्—यदि परमार्थीप्रत्ययं कर्म भवतीत्यादिरूपमवसातव्यम् । यद्याल्लिङ्गितपरमिति शब्देन आभोगाना-भोगवतां मध्ये कस्यचिदीर्षाप्रत्ययकर्म गन्धस्व स्मृतिवत्त्वात्, अनाभोगाभावे च निजकायादिव्यापारासाध्य-कार्यविपर्ययकप्रत्ययत्वेनाभावेन कृतस्तद्विस्तृतेति । ग्रामो नास्ति कुतः सीसिति न्यायात् । अत एव केवली परेषां सम्पत्कालाद्याभे धर्मदेशनामपि न करोति । अवागमः—

‘सर्वं च देसविद्दं सम्मं पिण्डं च होइ कण्णाओ ! इहवा असुखल्लसो न कहेइ अविस्सइ न तं च’ ॥ ति, शीजाप० लि०, (गा० ५६४) देशनादिविपर्ययकप्रत्ययविकल्पायां केवली सर्वतो न भवेत्, विकल्पात्मनातैव प्रत्ययस्य क्रियमाणत्वात् । नहि ज्ञानवान् कोऽपि पर्वतमुत्पादयितुमुद्यच्छति । एतेन ज्ञानपूर्वकजीवघातेऽपीर्षाप्रत्ययं कर्म भवतीति अणनेन ‘संचेअज्जा’ति पदं केवलिसाधकं भविष्यतीति शङ्काऽपि परास्ता । केवलिनो जीवघाताभ्युपगमे तद्वक्ष्य सर्वज्ञत्वहाविहेतुनिष्कल्पप्रत्ययै-वासम्भवात् । अयं मांवाः—केवलज्ञानोत्पत्तिसमय एव केवलिना सर्वकालीनं सर्वमापि कार्यं नियतकारण-सामग्रीसहितमेव दृष्टम् । तत्र केवलिनो निजप्रत्ययो हि विवक्षितजीवरक्षाया नियतकारणसामग्र्यभावनभूतो दृष्टोऽनन्तभूतो वा ? आद्ये, केवलप्रत्ययस्य वैफल्यं न स्यात्, तस्य तस्यानियतकारणसामग्र्यभावनभूतत्वेन

हिषे भङ्गा अथप्रति व्यञ्जितानि अथवा व्यञ्ज्यमानानि अथरक्षाने अर्थे अथनली निःश्वता उली ते अथरक्षाना उपपायना अनाभोगार्थी अ कुष्ठ. धम नलीं तो प्रयत्नं करते पञ्चि रागिजने न राक्षो अे मयननी अथुक्रता संपदे, तेअ अनाभोग अथवात प्रति मुलकारण, अयस्यसंपत्तये अ कुष्ठ. अहवा अक्षरथ तो द्विरे अथशत वीतरागपञ्चि कुष्ठ अथवाते पञ्चि धर्मापञ्चिरीक्षिताने विषे अहवापञ्चुथी आग्रम तञ्जि अे अर्थदु अण्णुवनाअं वाक्षो तो (पुरि देणाअु अठि अ) यद्वि सुत पर अहवे सण्डे आभोग अने अनाभोगवत् मध्ये कुञ्जने धर्मा प्रत्यय कर्मण धने समितपञ्चुथी अनाभोगने अभावे तो पोताने कापादिकने व्यापारे असाधय के कार्य तद्विपर्यय प्रयत्नने अ अभावे, द्विथी अथनली विक्षेता. आम नली तो सीस द्विथी अे न्यायधी.

अेतदाव्यवृत्ति केवली परने सभ्यहृदादिकने असाधे धर्मदेशनां प्रति न हरे. सर्वविरति देशविरति अने सम्भ्रम्य अे अहे अथनयिकु कुष्ठ अथवा अथहृदयविकु अहे नली. देशानागमार्था अथनली निःश्वता अते केवली सर्वद अ न कुष्ठ. विक्षेपञ्चुथ अण्णुवनाअने प्रयत्नने अरिवा-पञ्चुथी. ज्ञानवत् क्रोध पर्वत उपादवाने तो उच्च न उरे. अेतथे ज्ञानपूर्वक अथवाते धर्माप्रत्ययविधं कर्म कुष्ठ अहवे, मण्ठते ‘संचेअज्जो’ अे पद केवलीतु वाच्य कुस्थे अे श. ३. पञ्चि उली. केवलीने अथवात मानते तेनली रक्षाने अर्थे सर्वदपञ्चानी कानितु हेतु के निष्पन्न प्रयत्न तेनना अयअवधी.

अे व्याप-अेवज्ज्ञानने उपापत्तिसभ्ये केवलीधं सर्वदधतुं सर्वे अर्थ पञ्चि निमत के कारणनी सामग्री तेव्हे सहित अे दीकु. तद्वि केवलीधं पोताने अथन तो विवेच्योअवनी रक्षानी निमित्त कारणनी सामग्री ने विषे अंतर्जाली द्विध अथवा अंतर्जाली द्विध.

અથ કેવલિનઃ પરવિકલ્પિતા જીવધાતાદયઃ છદ્મસ્યસંયતેષ્વબતાર્થમાણાઃ કીદશાઃ ભવન્તીતિ દર્શયતિ—

॥છડમત્યે જિગદોત્સા તદ્ભૂઆં સંજમોવધાયકરા ॥ તે ચૈવ અણાભોગા વિહલા ણનો તદ્જમ્ભો ॥૪૨॥

વ્યાખ્યા—જિનદોષાઃ જીવધાતાદયઃ પરવિકલ્પિતાઃ છદ્મસ્યસંયતેષુ તથામૂલાઃ—વિનાપવાદ્ જ્ઞાનપૂર્વકજીવધાતાવ્યો દોષાઃ સંયમોપધાતકરાઃ—ચારિત્રપરિણામસ્ય ચિત્ત્વંસકાઃ, ત ઇવાઽનાભોગાજ્ઞા-ચમાના ચિકલ્લા—જીવધાતજન્યકર્મવન્ધલક્ષણેન ફલેન શૂન્યાઃ, ન પુનર્જનાપવાદલક્ષણેન ફલેનાઽપિ, તત્કલ્પસ્થાનપાયાત્ ॥ અતઃ ઇમ મણ્ડકીવ્યાપાદકઃ ક્ષપનકઃ ક્ષુલ્લકેન પ્રેરિતલઙ્કરપાથ ધાવિત્ ॥ નન્વેવં યદિ કર્મવન્ધાભાવહેતુઃ કથં તર્હિ તેષાં પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તિઃ ? વ્યર્થત્વાદિતિ ચેત્ ॥ સત્યમ્, પરં સમ્પાવન-યાઽપિ છદ્મસ્યગમ્યજીવધાતાદૌ મિથ્યાદુષ્કૃતાદિપ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તિપૂનામેવાનામોગવશેન જાતે જીવધાતે નિશ્ચયતઃ કર્મવન્ધાભાવેઽપિ જાતે સતિ વ્યવહારપ્રવૃત્તિમતાં વ્યવહારસઃ પ્રાયશ્ચિત્તપ્રતિપત્તૌ ચેતઃકુલ્લિર્ન ભવતિ, છદ્મસ્યથેન રદિષ્ઠકસમ્યક્પરિજ્ઞાનામાવાત્ ॥ ભવતિ ચ તત્ત્વચિપત્તૌ ॥ સા ચ કુલ્લિર્મિહાવિર્ગ્વ-રાહેતુઃ, તીર્થકુદ્વાહારાધનાદિતિ ॥ ઇવમુક્તપ્રકારેણ દ્વાવેવ મહ્નો પ્રવચને પ્રતીતૌ ॥ નાન્યમ્સ્તુતીયો મહ્ન-પરવિકલ્પિતઃ સર્વપ્રકારેણ, જ્ઞાત્વાઽપિ જીવધાતાદિઃ કેવલિનઃ કર્મવન્ધહેતુર્ન ભવતીત્યાદિરુપઃ ॥ સ ચ વૃદ્ધવાદેનાપિ ન શ્રુતઃ ॥ વસ્તુતસ્તુ કેવલિનો યતના દૂરે, પ્રત્યુત સર્વેભવ્યાશ્રવેષુ નિશ્ચક્કું પ્રવૃત્તિરેવ સ્થાદિતિ માત્રઃ ॥ ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૪૨ ॥

અર્થઃ—‘જિનના દોષ પરે’ વિકલ્પ્યા ને જીવધાતાદિકે ‘તે છદ્મસ્ય ચતીને’ વિશે ‘તેહવા-અપવાદ વિના જ્ઞાનપૂર્વક જીવધાતાદિકે તે દોષ, સંયમના ઉપધાતકર-ચારિત્રપરિણામના વિષ્વંસક. ‘તેહજ જીવધાતાદિકે અનાભોગથી થાતા વિકલ્પ-જીવધાતે’ ન-ન ને કર્મબંધરૂપ ફલ તેણે રહિત. પશ્ચિ જ્ઞાનાપવાદરૂપ ફલે સ્વ-ધમ નહિ. તે ફલના અક્ષયથી એતલાજીવતી મંડુળીને કલ્પનાર સાક્ષ તે કલ્પકે રેણો કું-તો તેહના વધને’ અર્થે ધાયો. અતઃ એવ ઉન્નુ’મણે સ્વરૂપહિસા તે હિસાજ નહીં ધમ વિપિ ચાહારી માતા અને વંછ્યા એ ન્યાય અંગીકાર કર્યો છે. તે મિથ્યા ભણિયુ.

પૂછે છે—ધમ નહિ કર્મબંધના અભાવને હેતુ, તો કિમ તેહને ‘પ્રાયશ્ચિત્ત’ પડિવળ્યું ? એહવું ને તે ઉપરિ કહે છે—સત્ય. પશ્ચિ સંભાવનાઈ પશ્ચિ હમ્ભરથે’ ધમ જીવધાતાદિકે હવે, મિથ્યાદુષ્કૃતાદિ પ્રાયશ્ચિત્તને પડિવળવાની ઇચ્છાના ધણીને જ, અનાભોગને’ વજ્રે થાતો ને જીવધાત, તેણે ‘નિશ્ચયથી કર્મબંધને’ અભાવે પશ્ચિ ભણે’ કુતે વ્યવહારનધની પ્રવૃત્તિવંતને’ ભવહારથી પ્રાયશ્ચિત્તને’ અણપડિવળ્યે’ ચિત્તહિ ન, કુર્ષ. હમ્ભરથને તે વિષયથી પરિજ્ઞાનના અભાવથી. આને કુમ્ તેહને’ પડિવળ્યે’કુતંત્ર. તે કુલ્લિ તહાનિજીશ હેતુ. તીર્થ’કરની આગ્રા—આરાધનાથી. ધમ કહે પ્રકારે, જેજ ભગ પ્રવચનને વિશે પ્રસિદ્ધ. અતઃ શોભે ભગ નહીં. ત્રૈશિકસંગોને’ પરે’ કહિયત ને સર્વ પ્રકારે’ ભણીને’ પશ્ચિ જીવધાતાદિકે કેવલીને’ કર્મબંધના હેતુ ન કુર્ષ. એહવા. તે તો કલ્પવાદે’ પશ્ચિ નથી સાંભળ્યો. ॥ ૪૨ ॥

કિંતુ પરના અભિપ્રાય સાનીને પશ્ચિ ઉપસંહારે કહ્યો કહે છે—

ધમ સમગ્ર વિચારે કેવલીને ઉપમા સંયતયલીને’ ન કુર્ષ. ને વતી અણીને’ જીવવધ હવે’ અસંયત કુર્ષ ઉપમા કરિયા મોભ.

उभयाऽपि प्रवचनमर्थान्तरम् । यतः प्रथमविकल्पे केवलिनोऽनामोऽसिद्धिः, छद्मसंस्थसंयतो विनाऽपवादमनामोऽनेनैव जीवघातस्य प्रवचने भणितत्वात् । आभोगे च सति 'छद्मसंस्थवत्' केवल्यसंयतो भवेत् । द्वितीये, सर्वस्याऽपि संयतस्यासंयतत्वं स्यात्, विनाऽपवादं ज्ञात्वा जीवघातको यद्यसंयतो न भवेत् तर्हि असंयतत्वमुच्छिन्नसंयतमेव भवेत् । तस्माद् यथा केवलिनो जीवघातसिद्ध्यर्थं छद्मस्थानां जीवघातो रागद्वेषजन्यः, केवलिनस्तु रागद्वेषाभावाज्जन्य इत्येकमेव कार्यं-परस्परं प्रतिपक्षभूतकारणद्वयजन्यमभ्युपगम्य, तथा केवलिनः संयतत्वसिद्ध्यर्थं छद्मस्थानामनामोऽज्ञानावरणीयकर्मजन्यः, केवलिनस्तु अवश्यमाविजीवघातावसरे ज्ञानावरणीयामावजन्यः इत्यपि कल्पनीयम्, भवत्कल्पनाया इहाप्यनिवार्यत्वात् । तथा चलोपकरणतयाऽन्यपरिहारेण केवलिनोऽपि जीवघातो भवतीति भवत्कल्पितं सुखं स्यात्, जीवघातकारणस्थानामोऽस्य सत्त्वात् ।

ननु भो ! केवलिनो जीवघातो रागद्वेषाभावजन्य इति न व्रमः, किन्त्ववश्यमावित्वेन स्वत एव जायते इति चेन्नसत्यम्, तर्हि अनामोऽपीत्यमेवाऽऽस्तां युक्तेस्तैल्यात् आकासिककार्याभ्युपगमेऽपि सिद्धान्ताच्च, जेतानां कार्यमात्रस्य कालाविपश्चसमवायजन्यत्वेनाङ्गीकारात् । किञ्च-केवलिनोऽपि जीवघातो भवतीति वचनं दत्ताञ्जल्येव सम्पन्नं, तथाभूतस्य जीवघातस्य केवलिकर्तृत्वात्सम्भवात् । अथ केवलिनो जीवघातजन्यमावित्वेन तथाग्यपदेश इति चेत्, तर्हि शैलेयवस्त्रायामपि अयोगिकेवलिनोऽपि जीवघातो मशकादीनां प्राणयोगः अयोगिकेवलिकर्तृकत्वेन व्यपदेश्यः प्रसज्येत । किञ्च-छद्मसंस्थानामपि जीवघातोऽवश्यमावित्वेन स्वभावतो जायमानो वक्तव्यार्हः स्यात्, समाने कार्ये एकं सहितुकम् अपरं च

नदी, तर्हि केवली अतिरिद्धि ७. जे अग्रजन्मनी कल्पना पण्डि पराकरुण्ठरी. आभोगभूषक आभोग-पूरकं अवधाते अग्रमत्संयतने पण्डि असंयतपण्डि मानवाधी. केवली अने अवधाते पाण्डु वधक नदी ते स्यु ? अग्रस्थानी पररु अवधातकपण्डि ? अथवा अग्रस्थपण्डि अहिंसक स्यु ? केवलीनी 'परे' अवधातक पण्डि ? अग्रमत्संयतने पण्डि अवयनमयमिना अंग कुट्ट. जे भाटे अग्रम विकल्पे, केवलीने अग्रमपण्डिनी सिद्धि कुट्ट. अग्रस्थमत्संयतने अथवा विना अनामोऽने ७ अवधातने प्रवचन विने कलापण्डि. आभोगमिद्धि ते अग्रस्थानी परे केवली असंयत कुट्ट. भीने पक्षे तो, सर्वे सयने असंयतपण्डि 'अहिं.' अथवा विना नवस्थीने अवधिसंयतपण्डि अग्र असंयत न कुट्ट, तर्हि असंयतपण्डि अहिंसक ७ कुट्ट ते ते भाटे जेम केवलीने अवधातनी सिद्धिने अश्वे अग्रस्थने अवधात 'ते' रागद्वेषे ७-प, केवलीने तर्हि रागद्वेषने अशावे ७-प, अग्रमत्संयतने ७ कार्य पररुपरे विरोधीभूत करण्डि मिष्ट ७-प मानकु. ताम केवलीने संयतपण्डिनी सिद्धिने अश्वे अग्रस्थने अनामोऽने ज्ञानावरणीय ७-प, केवलीने तर्हि अवस्थ-पण्डि जे अवधात तेहने अवस्थरे ज्ञानावरणीयने अशावे ७-प 'पण्डि कल्पु', 'दाहरी कल्पना' हाकि अनिवार्यपण्डि. तिवाये अक्षरपरिहारे केवलीने पण्डि अवधात कुट्ट. जे ताहने कल्पिष्ट दह भाष्ट. अवधात कुट्ट जे अनामोऽने तेहने ज्ञानापण्डि. पण्डि जे-केवलीने अवधात ते रागद्वेषने अशावे कल्प अग्रम नया अश्वे, 'ते स्यु ? अवस्थपण्डि विपण्डि करी-संयतवाधी ७ कुट्ट. अक्षु जे ते, सत्य, तर्हि अनामोऽपण्डि प्रमज् कुट्ट, युक्तिने सदस्यपण्डि अने. तेह विना कार्य मानते सिद्धादिविरोधी, जेने कार्यमानते अशावे पाथने संयतपण्डि ७-प पण्डि करी अनीश्वरी, वली केवलीने अवधात कुट्ट जे वयन दत्ताञ्जली ७ अशु. तेह अवधातने केवलीकृतपण्डिनी असंयतपण्डि.

અથ તિરસ્કારસુદીપયશાહ—

॥ જન્મદા રાગદોસાભાવો જીવહૃણમુદ્દમસુદં । વંધાભાવોડ્ઞામોગે વજ્જનમર્દ્દન સાદૃશ્યં ॥૪૫॥

વ્યાખ્યા—અતઃ એવં પરાકૃતં તિરસ્કૃતં, યસ્માત્કારણાત્ રાગદોષાભાવાત્-જીવહનનં મુક્તિ-
આદૌ યસ્ય સુધામાષણાદેઃ તન્જીવહનનમુલ્લમ્, કિંમૂતમ્ ? અશુભમ્—અશુભકર્મવન્ધહેતુત્વેન ગર્હણીયતાત્
નો-નૈવ ભવેત્, તત્ત્વ રોદ્રકર્તવ્યમ્ । અતઃ એવં જિનેર્નિર્ગેન્ધ્યાનાં તિષ્ઠિશ્ચમ્ । યદાગમઃ—

‘સન્ધેઃ જીવાતિ ઇચ્છંતિ, જીવિત્ત્વં ન મરિજિજ્ઞં । તદ્વા પાણવહં ધોરં, નિર્માથા વન્ધ્યચંતિ યં’ ॥તિ
(વૃક્ષ ૦ અં ૬, ગાં ૧૦. પૃ ૧૧૬) એવં સુધાવાદાદિજ્ઞવિ ભાવ્યમ્ । યદાગમઃ—મુસાવાઓ ઇ
લોગમ્મિ, સન્ધવાદાદિ ગરહિઓ । અવિમ્સાસો અ મૂઝાણં, તમ્હા મોસં વિવક્ષ્યમ્ ॥ ૧ ॥ इत्यादि
वृक्षवै (अं ६, गां १२.) अत एव व्यवहारतः ‘सन्धावाओ पाणाइवायाओ वेरमणं सन्धाओ
मुसावात्याओ वेरमणं’ सित्तादिरूपेण प्रतोच्चारपूर्वकपाछनेनैव व्यवहारतो निर्मैव्यो भवतीति भगवताऽ-
हंतामिहितम् । एवं रागद्वेषाभ्यां सत्तावर्तिभ्यां जायमानेऽपि जीवघातादौ कर्मवन्धः केषां न भवति ?
इत्याह—‘वंधाभावोऽज्ञाभोगे’ इत्यादि । बन्धाभावो-जीवघातजन्यकर्मवन्धाभावः, अनाभोगे सति वर्ज-
नमतीनां-वर्जने जीवघातादिवर्जनविषया मतिर्विषां ते तथा, तेषां साधूनाम्, स्वकारो गम्यस्तेषामेव, न
पुनरितरेषामसंघटानामपि । एतेन आभोगे सति वर्जनाभिप्रायवतां साधूनां जीवघात एव न भवतीति
दर्शितं बोध्यम् । अनाभोगे च सति वर्जनाभिप्रायधर्णेन रागद्वेषवतां छद्मसंघर्षवतां रागद्वेषावपि न
धात्यजीवविषयकौ, तयोश्च तथाभूतयोराभोगे सत्येव सत्त्वं स्यात् । तेन रागद्वेषसत्तावतां साधूनां वर्जनाभि-
प्राये सति अनाभोगवशेन जायमानो जीवघातो द्रव्यार्हिसात्सको न कर्मवन्धहेतुः । यदागमः—‘वज्जे-
मिति परिणआ संपत्तीए विमुक्कइ वेरा’ इत्यादि प्राशुपदर्शितम् । इह, हि जीवघातवर्जनाभिप्रायवतः

દિવે તિરસ્કારને દીધારતો કહે છે—

‘એ માટે રાગદોષનાં અભાવથી અશુભ-અવહિસાપ્રમુખ અશુભ તે ન હોઈ. બંધાભાવ તે
અનાભોગ અને વર્જનમતિના ધણી સાધુને.

અર્થ—એતલા વતી જ પુરતો અભિપ્રાય તિરસ્કારો. એ કારણવતી રાગદોષના અભાવથી અવ-
હિસા આદિ છે એહને-પ્રધાણપશ્ચાદિકને, તે અવહિસાપ્રમુખ, કેહવું છે ? અશુભ-કર્મબંધને હેતુ-
પણી કરી ગર્હણીયપશ્ચાદી, અશુભ છે. તે ન હોઈ જ. તે રોદકાર્ય હઈ. એતલાજવતી નિર્મચને જિને
નિષેધુ છે. ‘સર્વે જીવ છત્તે અવધાને’ ન ચરિવાને. તે માટે પ્રાણુવધ ધોર નિર્મચ વર્જ’, ઇમ
પ્રધાણાદિકને વિષે પશ્ચિ. ‘પ્રધાણાદ તો ભોગને (વધે) સર્વસાધુઈ નિદિઓ અવિન્યાસ થતને’ તરસા
પ્રધા વર્જ’, ઇપ્યાદિ દશ દેવ એતલાજ વતી વ્યવહારથી સર્વ પ્રાણુતિપાતથી વિરમણુ સર્વપ્રધાણાદથી
વિરમણુ ઇત્યાદિ પ્રતપા ઉચ્ચારપૂર્વક પાલવે જ વ્યવહારથી નિર્મચ હોઈ. એહવું ભગવતે કહિછે છે.

ઇમ રાગદ્વેષ સત્તાવર્તિત માટે પશ્ચિ અવધાને’ કર્મબંધ કેહનઈ ન હોઈ. તે ઉપાર કહે છે—
બંધનો અભાવ-અવધાને જન્મ કર્મબંધનો અભાવ અનાભોગ હતે વર્જનને વિષે છે અવધાતાદિકની
વર્જનાવિષયિણી મતિ છે એહને તે તે સાધુને. એવકાર તે બાહિરથી લેલા, એતલે તે સાધુને જ. પશ્ચિ
શીળ અશ્વપતને નહિ. એતલે આભોગ હતે વર્જનાભિપ્રાયવતને અવધાત જ ન હોઈ એહવું દેખાપુ’

घातोऽन्तक्रियायाः प्रतिबन्धकं इति भणित्वापि केवलिनो जीवघातः फलशून्य इति ब्रुवाणाद् भवतोऽवि-
निपुणः को भवेदिति पर्यालोचयामिति गाथार्थः ॥ ४५ ॥

अथ प्रकारान्तरेणाऽपि केवलिनो जीवविराधनाराहिल्यमेव व्यवस्थापयन्नाह—

॥स्त्रीणे मोहे णिअमा गरहाकिच्चं ण होइ कस्सावि । जीववहो खलु गरहाविसओ एसेव जगमेरा ॥

व्याख्या—क्षीणे मोहे—निस्सत्ताकीभूते मोहनीयकर्मणि नियमात्—निश्चयेन गर्हाकृत्यं—लोक-
गर्हणीयकार्यं कस्यापि न भवति । यद्वाह श्रीहरिभद्रसूक्तिः—“इत्तो अ वीअरागो ण किञ्चि वि करेइ
गरहणिज्जं तु” इति, उपदेशपदे । घृत्येकदेशो यथा—“इतस्तु—इत एवाकरणनियमात् प्रकृतरूपात् वीतरागा-
—क्षीणमोहादिरुगस्थानवर्ती मुनिरिति—नेव किञ्चिदपि करोति जीवघातादिकं गर्हणीयं त्ववयं देशेनपूर्वको-
टीकालं जीवघ्नपीति । अथ जीवघातस्य स्वरूपमाह—“जीववहो” इत्यादि । जीववधो गर्हाविषयः, खलु-
वधारणे, गर्हाविषय एव भवेदित्यर्थः । एषा जगमेरा—जगन्मर्यादा, एवोऽवधारणे, मर्यादैव, बलवताऽव्यव-
थाकर्तुमशक्या । एतेन जीवघातोऽपि छद्मस्थस्यैव गर्हणीयो भवति, नतु वीतरागस्येति पराकृतमपि
परास्तम्, वैपरीत्येन प्रतिमानात् । यतः केवलिनः सम्भवन् जीवघातो विरोधतो गर्हणीयो भवेत्, किं
प्रयोजनापराधं ज्ञानपूर्वकत्वेन द्रव्यमावोभयात्मकत्वात् केनाऽपि प्रकारेण प्रत्युत्तरयितुमशक्यत्वात् । अत
एव क्षीणमोहादिरुगस्थानवर्ती मुनिरिति भणितम् । यत् न वीतरागत्वेन गर्हणीयता नामविषयः तर्हि

निरर्थकपञ्चानां प्रतिपक्षि. वली केवलीने’ पक्षि अजनादि किया मात्रे अन्यपक्षि अन्यत त अंतर्हिना
प्रतिपक्षकं उभ अक्षीने’ केवलीने’ अन्यथा त इवे अन्य ओहवु’ बोधता तुअथी अतिप्रहिओ कवि-
कुसे’ ? ओहवु’ निवारवु’. ओ गाथानो अर्थः ॥ ४५ ॥

द्विवे प्रकारांतरे पक्षि केवलीने अण विराधनारहितपक्षिअ स्थापन करोता कहे छे—

क्षीणोहो कथं निवसे’ अ निहनीककत’व्य न कुछ भेधने’, अन्यथ तो गडानो विषय ओ अजनी भयादि छे.

अर्थः—सत्तारहित मोहनीयकर्म’ उते’ निक्षेपे सोऽने’ निव ने भाष’ ते भेधने’ न कुछ,
अतलाअ वती ‘वीतराग ते गड’क्षीय काष्ठ न करे’ वृत्तिनो ओह अ’स अम-ओहअ आरभ्याअ
ने अकरणनिषय तथी क्षीणोहोहादिकं अणुस्थानवर्ती ते काष्ठ गड’क्षीय अन्यथातादिकं पाप न करे,
देशे अत पूर्वाभाति अन्यतो पक्षि. द्विवे अन्यथातु स्वरूप कहे छे. खलु ते अवधारणुतो अर्थ
ओवे’. अतवे’ अन्यथ ते गडानिषय अ कुछ. ओ अर्थ’. ओ अजनी भयादि. अवधार निषयार्थ.
अजनी भयादि अ. गलवते पक्षि अन्यथा करिवा ते अशक्य. अेटवे’ अवधारपक्षि छद्मस्थने अ
गड’क्षीय कुछ पक्षि वीतरागने नहो, ओहवो परतो अविप्रावपक्षि टाव्यो. विपरीतपक्षि आरसाथी,
ने भाटि केवलीने’ सकवतो अन्यथा त विशेषथी गड’क्षीय कुछ. प्रयोअनना अने’ अपराध विना
मानपूर्वकपक्षि द्रव्य साव ओ निक्षेपपञ्चानां. भेध प्रकारे प्रत्युत्तर करिवा नहो अशक्यपञ्चानां.

अतलाअ वती क्षीणोहोहादिकं अणुस्थानवर्ती मुनि ओहवु’ कडिह’, अउ वीतरागपक्षि
गड’क्षीयपञ्चां न कुछ. तव छिपसातवीतरागने’ परित्यागे’ कथन न कहीत. वली अणुक्षी अन्यथातकपक्षि
उते’ ओ वीतराग नहो. ओहवी सोऽने’ प्रतीति थर’ कुते छिभ ताहरे’ निरतिपत्तनी सिद्धि. ते वती
छिपसातवीतरागने’ मोहनीयनी सत्ताथी छपनो द्विवारेकि अनारोग्यअ ने सककारी काश्च तेकने’ वहो’

सवाहि—‘उच्चादिर्जनिं पाद’ इत्यादि । तथा ‘गाणी कन्मस्स खयदुमुत्तिओऽणुत्तिओ य हिंसाए । जयइ असदं अहिंसत्यमुत्तिओ अवहगो सो ष’ ॥ इत्येष० (गा० ७५०) वृत्तिर्यथा—‘ज्ञानमस्तीति’ ज्ञानी—सन्म्यज्ञानयुक्त इत्यर्थः । ‘अहिंसत्यमुत्तिओ’ अहिंसार्थमुत्थित—उत्पन्नः, किन्तु सहसा कथमपि प्रयत्नं कुर्वतोऽपि प्राणिवशः सञ्जातः अवधक एव साधुरिति । तत्राऽनयो गायया भङ्गका अष्टौ सूचिताः । तद्यथेत्यादि यावत् अहिंसार्थमुत्थितोऽभ्युद्यतः किन्तु सहसा प्रयत्नं कुर्वतोऽपि प्राणिवशः सञ्जातः, स चैवमिवोऽवधकः शुद्धभावत्वादिति । तत्रापि प्रयत्नं कुर्वन्नापि प्राणिवधकच्छूद्रमस्य एव भवति, केवलिनः प्रयत्नस्य वैफल्यभावात्, तत्कारणस्य वीर्यान्तरायस्य क्षीणत्वात्, अनामोगाभावेन सहसात्काराभावाच्च । वस्तुतस्तु प्रयत्नवैफल्यसहसात्कारौ वीर्यान्तरायानामोगजन्यावपि चारित्र्यमोदनीयेन जीवघाते जनयितव्ये सहकारिकारणत्वेन प्रतीतौ द्वावप्यनामोगमूलकावेव, तथैवानुभवसिद्धत्वात् । एवं कदाचिज्जीवघातावसरे कस्यचिद्भागोऽपि भवति, सोऽप्यनामोगमूलकत्वेनानामोग एव, आभामकार्यकरणे सामर्थ्याभावात् । तथाहि—

‘तस्स असंचेअयओ सचेअयओ अ जाइं सत्ताइं । जोगं पप्प विणत्संति णत्थि हिंसाफलं तस्स ।’ चि, ओष० (गा० ७५१.) वृत्तिर्यथा—‘तस्यैवप्रकारस्य ज्ञानिनः कर्मक्षयार्थमुद्यत्तस्यासंचेत-यतोऽज्ञानानस्य किं ? सत्त्वानि, कथं ? प्रयत्नं कुर्वन्नापि कथमपि न दृष्टो व्यापादितश्च । तथा ‘संचेत-यतः’ ज्ञानानस्य, कथमस्यत्र प्राणी ज्ञातो दृष्टश्च, न च प्रयत्नं कुर्वतोऽपि रक्षितुं पारितः । ततश्च तस्यैवविषयस्य यानि सत्त्वानि ‘योगं’ कार्यादिव्यापारं प्राप्य विनश्यन्ति, तत्र नास्ति तस्य साधोर्हि सा-फलं—साम्प्रदायिकं संसारजननमित्यर्थः, यदि परमीर्याप्रत्ययं कर्म भवति, तच्चैकस्मिन् समये बद्धमन्य-स्मिन् समये क्षपयति । अत्र हि जीवं ज्ञानानस्य ज्ञानानस्य वा जीवरक्षार्थं क्रियमाणस्य प्रयत्नस्य

‘ज्ञानी कर्मक्षयने’ अर्थे प्रार्थो अन्ये अशुभप्रत्येर्हि हिंसानर्तं अर्थे नो प्राप्नुविष्ये श्ये तो-हे अहिंसक ज्ञानं छे’ नेहने ते ज्ञानी—सम्भगज्ञाने’ युक्तं अर्थः । अहिंसाने अर्थे उचित-उपशेयि, तो स्यु ? सहसा क्रिमे’ यत्नं करोता साधुने’ प्राप्नुनो वधं श्ये, अवधकञ्च साधु. तिहां पशुं गायार्थं क्षेम अहं जन्मोभ्या. ते किमध्यादिकं यावत् अहिंसाने अर्थे उचितं तदं स्यु ? सहसात्कारे’ प्रयत्नं करोताने प्राप्नुनो वधं श्ये. ते जेहवे अहिंसक, शुद्धभावपञ्चाथी. तिहांपशुं प्रयत्नं करोता प्राप्नुनो वधं श्ये । लक्ष्मस्य ज्ञं दुर्ध. केवलीना प्रयत्नने’ निक्षेपस्थाना अभावथी. प्रयत्ननिक्षेपतातुं कारस्य ने वीर्यांतराय तेहने क्षीणपञ्चाथी. अनामोगने’ अभावे सहसात्कारना अभावथी, परमावृष्टिं तदं प्रयत्ननी निक्षेपता अने’ सहसात्कारे ते वीर्यांतराय अन्ये अनामोगे’ अन्य, ज्ञं दुर्धता चारित्र्यमोदनीये’ लक्ष्मता उपभूते’ सहकारिकारणपक्षि प्रसिद्धं जिह्वा अनामोग मूलकं ज्ञ. तिमज्ज अतुल्ये सिद्धपञ्चाथी,

धम द्विवारेदि लभघातने अवसरे कुल्लेकने आभोगपक्षि दुर्ध. ते आभोगते अनामोगमूलपञ्चाथी’ अनामोगज्ज कक्षीठ. आभोगना कार्यं करिवाने विषे सामर्थ्याना अभावथी; तेहने अणुलभते अथवा लभते ने सत्त्वं योगं प्राप्नुने विषये, तेहने’ हिंसातुं’ इव नथी. ते जेहवा प्रकारे ज्ञानीने कर्मक्षयने’ अर्थे उचितं अने अणुलभताने स्यु ? सत्त्वं. किम प्रयत्नं करोताने पक्षि केवैपक्षि न दीर्घं अने. व्याघातनं कर्ते. तथा लभताने किम छे’ दुर्धं प्राप्नुं लक्ष्मस्य दृष्टः अने’ प्रयत्नं करिता/पक्षि शम्भवाने’ नः शम्भवे. ते वती ते जेहवाने ने लभ अथादिव्यापारने प्राप्नुने विषयस्ये, न दुर्ध ते साधुने’ हिंसातुं’ इव सत्त्वं लभलभनार अर्थः । कदाचित् पक्षी प्रत्येदि कर्म दुर्ध-ते ते/अने’ समये ज्ञं ज्ञेपेपे.

स्नातकचारित्रप्रतिबन्धकत्वेन दोषोऽपि न चारित्रदोषः ; तत्कारणस्य चारित्रमोहनीयस्य, क्षीणत्वात् । तेनोत्सृज्यप्रवृत्तीर्यापथिकीक्रिययोः सद्धानवस्थाननियमलक्षणो विरोधो मन्तव्यः । न चैवं केवलिनो जीवघातजन्यकेवलप्रतिविलेखनाभङ्गेनोत्सृज्यप्रवृत्तिप्रसङ्गः केनापि बाधितः । तस्य च बाधकमभोगपूर्वकजीवघाते सत्यपि क्षीणमोहस्य ईर्यापथिकीक्रिया भवतीत्यादिरूपं वक्ष्यम्, तच्च नास्ति प्रत्युत प्रवचनाभिप्रायस्यापरिहानात् । नहि प्रवचने प्रतिषिद्धप्रतिषेधणमात्रेणोत्सृज्यप्रवृत्तिर्मवतीति भणितम्, किन्तु साम्प्रदायिकीक्रियाहेतुमोहनीयोदयसहकृतेनैव । सा चोपशान्तवीतरागस्य न भवति । तस्याह, मोहनीयास्तुव्यजन्येर्यापथिकीक्रिया बाधितत्वात्, उत्सृज्यप्रवृत्तीर्यापथिकीक्रिययोः सद्धानवस्थानात् । यदागमः—

‘जस्स णं कोहमायमायालोहो वुच्छिन्ना भवन्ति, तस्स णं इरिआवहिआ’ किरिअ कज्जति, तहेव जाव उल्लुत्तं रीअमाणस्स मंपराइआ किरिआ कज्जति, से णं अहामुत्तमेव रीअइ’ चि, भग० श० ७. ३० १ (सू० २८९) तस्माद् उत्सृज्यप्रवृत्तिप्रतिबन्धिका यावत् ईर्यापथिकीक्रिया, यथास्थितचरित्रप्रतिबन्धिका च मोहनीयोदयजन्यसाम्प्रदायिकी क्रिया भवतीति सत्यव्यपार्यालोचनयासुपशान्तवीतरागस्य नोत्सृज्यप्रवृत्तिर्नैव यथास्थितचारित्रहानिरिति तात्पर्यम् । न चैवं केवलिनः सम्भवति, तस्याभोगपूर्वकजीवघातजन्येन केवलप्रतिविलेखनाभङ्गेनोत्सृज्यप्रवृत्तिप्रसङ्गस्य केनाप्यबाधितत्वात् । नहि षण्णोपशान्तवीतरागस्य सत्यपि जीवघाते ईर्यापथिकीक्रियाया उत्सृज्यप्रवृत्तिर्बाधिता, मोहनीयास्तुव्यसहकृताभोगस्य तथासाहाय्यात् । तथाऽऽभोगपूर्वकजीवघाते सत्यर्यापथिकीक्रिया केवलिनो भवतीति (न) स्वाध्यागमे भणितं, येनोत्सृज्यप्रवृत्तिप्रतिबन्धः स्यात् । प्रत्युत तथाभूतेऽतिप्रसङ्गः ‘सत्तहिं ठण्णिहिं केवलीं जाणेज्जा तं० पो पाणे अइवाइत्ता भवती’त्यादिप्रवचनविशेषप्रेरेण निश्चितोऽवसातव्यः, केवलिनः सर्वथाप्रवाभावात् । तस्मादयं भावः—सूक्ष्मसम्परायगुणस्थानं यावत् यथास्थितचारित्रं न भवति, साम्प्रदायिकीक्रियाहेतोर्मोहनीयोदयस्य प्रतिबन्धकत्वात् । उपशान्तमोह—क्षीणमोहयोस्तु मोहनीयोदयभावेन यथास्थितचारित्रमधिकृत्य साम्येऽपि उपशान्तस्य मोहनीयसत्ताहेतुको द्रव्यतो जीवघातो भवत्यपि, न पुनः क्षीणमोहस्याऽपि, मोहनीयस्य क्षीणत्वात् । तत्र क्षीणमोहस्यापि स्नातकचारित्रं न भवति । सम्भावनाकूटजीवघातादिहेतोरनाभोगस्य प्रतिबन्धकत्वात् । परं सम्भावनाकूटो हि जीवघातो गृहणीयो न भवति । अन्वयसायरूपस्यः तस्योत्सृज्यप्रवृत्तिरूपत्वाभावेन छद्मस्थज्ञानागोचरत्वात् । यस्तु गृहीविषया स च द्रव्यहिंसादिः बीतरागेऽपि उपशान्तवीतरागस्यैव कस्यचिदपि कादाचित्क एव स्यात् । तत्कारणमोहनीयसत्ताया उपशान्तगुणस्थानं यावद्वनवरतं विद्यमानत्वेऽपि चात्यजीवविषयकानाभोगलक्षणसहकारिकागणस्य

अतस्माद्यवती क्षीणमोहने पक्षिं अनाभोगभावे’ उत्पन्नः न स साधनादह, आश्रयव्यवहार्यते स्नातकचारित्रे’ प्रतिषेधकपक्षि करी दोष, पक्षि, आरिनिषेध नही, आरिनिषेधपदं कारयुं न आरिनिषेधनीय तेकने क्षीणपक्ष्यायी, ते वती उत्पन्ननी प्रवृत्ति अने’ धर्मापेक्षितः क्रियाने’ कथंते आश्रयविषयार्थ विशेष ते आनवे, केवली ने अथवातथी अन्य न केवलीनी प्रतिविलेखनाभङ्गेनोत्सृज्यप्रवृत्तिर्नैव पक्षि करी उत्पन्नप्रवृत्तिने’ प्रवृत्ति, ते पक्षिं अनाधिया नही, तेकतुं पक्षिं तो आलोचनपूर्वक अथवात उते’ पक्षि क्षीणमोहने धर्मापेक्षितः क्रिया कृष्टं प्रत्यादि रथ कहेतु’ ते तो नथी, सार्वज्ञ ‘सत्तहिं ठण्णिहिं’ प्रत्यादि विक्षेपप्रेरे’ निश्चित उत्पन्नप्रवृत्तिने’ प्रवृत्ति आश्रय, केवलीने अइ प्रभावे आश्रयना कहेतापेक्षायी.

दृष्टत्वात् । द्वितीये, विवक्षितजीवरक्षार्थं कैवलिनः प्रयत्न एव न भवेत्, कैवलिनो तत्सामप्रथामनन्दभू-
तत्वेन दृष्टत्वात् । नहि कोऽपि जलेनान्निमुद्दीपयितुमुद्यतो भवति, जलस्याग्नेर्दीपनसामप्रथामनन्दभू-
तत्वात् । तेन 'प्रयत्नं कुर्वताऽपि रक्षितुं न पारित' इति वचनं छद्मस्यसंयतमधिकृत्यैव सन्मगवसातव्यम्,
अनाभोगमन्तरेण तथामगितेरसम्भवात् । ननु उपशान्तवीतरागस्थाऽपि ज्ञानपूर्वकजीवविराधना कर्म
सम्भवतीति । चेत्, लच्यते-कृपादिते पादौ पादमोचनस्थाने कुक्कुटपोतादिः सहसा प्रविशन् ज्ञातः
प्रविष्टश्च चक्षुषा दृष्टो दृष्ट्वाऽपि पादौ प्रलापातुमशक्तस्य तज्जीवविराधना अनाभोगमूलिकाज्जामोगपूर्विका
मन्दान्या, वदृपातावसरे तज्जीवविषयकाभोगस्य विद्यमानत्वात् । अत एव सल्लचेतयतो-ज्ञानानस्य
कथमस्त्यत्र प्राणी ज्ञातो दृष्टश्च न च प्रयत्नं कुर्वताऽपि रक्षितुं पारित इत्येवं व्याख्यानं छद्मस्यसंयतमधि-
कृत्यैव कृतम् । कैवलिनस्तु कैवलज्ञानोत्पत्तिरसम एव यथादृष्टस्य जायमानत्वेन कैवलिनमधिकृत्य प्रयत्न-
विकल्पासमये अस्त्यत्र प्राणी ज्ञातो दृष्टश्चेति व्याख्यानस्यायुक्तत्वात् । एतेन प्रागप्रमत्तसंयतानामवश्य-
भाषिणी जीवविराधना अनाभोगमूलाऽनाभोगपूर्विका अनाभोगमूलाऽऽभोगपूर्विका चेति द्विधोक्ताऽपीह
'तस्स असंचेज्यजो संचेज्यजो अ जाइ सत्ताइ 'मिलाघागमसम्मला समधि'वेति बोध्यम् । एतेन
सत्तापि जीवघाते छद्मस्यसंयतो न वधकस्तर्हि कैवली तु सुतरामेवेति सुगमजनकल्पनाऽपि परास्ता,
आभोगमूलाभोगपूर्वकजीवघातेनाप्रमत्तसंयतस्याप्यसंयतत्वेनाभ्युपगमात् । किञ्च-कैवली सत्तापि जीवघाते
न वधकः तर्हि छद्मस्यवत् जीवघातकत्वेन । सत छद्मस्योऽप्यवधकः किं कैवलिवज्जीवघातकत्वेनेति ।

पक्षे पक्षे, 'देवलीना प्रयत्नने' विवक्षयः न कृते. ते प्रयत्ननं ते उपरक्षणा निरय करण
सामग्र्ये' विषे अंतर्गतपक्षे दृष्टपक्षाधी. एतेन पक्षे, विवेच्या उपरक्षणे अर्थे' देवलीने प्रयत्नन
न कृते, 'देवलीने तेहनी सायणीसांठे अनंतर्गतपक्षे दृष्टपक्षाधी. 'देवलीने' अग्निने दीपावधाने'
समर्थ' छद्मसंयत कृते. धर्म तो नहीं. 'एतेन' अग्निनी इदीपनसामग्र्येन विषय अनंतर्गतपक्षाधी,
ते वती 'प्रयत्न करतो राशीने' न शक्यु' अे वचन ते उपरक्षयसंयत द्वेष्टीने' अ सम्भग्य' लक्ष्यु'.
अनाभोग विना तत्सावयनना असंभवपक्षाधी.

पक्षे छे-छिप्यातरीतरागने' पक्षि ज्ञानपूर्वक उपविराधना द्वि संधवे ? जेहुं एते, कवीछे
छे-पाठ छेपाठे' हुंते पाठोक्त ने' विषे' कुट्टपोतादि सद्धसा प्रवेष्ट करतो लक्ष्यो अने' पक्षे
अधुंते' दृष्टो देवलीने' पाठने' पाठो लेवाने अशक्ता जेहवाने ते एवनी विराधना कृते अनाभोगमूलक
पक्षि आभोग पूर्वक माननी. तेहना घातने अवसरे ते उपविषयीया आभोगने विवसानपक्षाधी. जेत-
साज्जती लक्ष्यताने द्वि ? छे छेका आली लक्ष्यो दृष्टो पक्षि प्रयत्न करितो राधना न शक्यो. धर्म
आभोगान् उपरक्षय संधतनी अपेक्षाछे अ करित'. देवलीने तो देवजान ने' छिपितिसंधय' यथा
दृष्टो याया पक्षे' देवलीने' आभोगने' प्रयत्न निरक्षतासमर्थे, छे छेका आली लक्ष्यो दृष्टो अे व्याख्यान
ने' अधुनापक्षाधी, जेतसे' कहेवे' पूर्व' अप्रमत्तसंधतने' अवसरे' यानार ने उपविराधना ते अनाभोगमूलक
अनि अनाभोगपूर्वक, अनाभोगमूलक अनि आभोगपूर्वक धर्म मि प्रकारे कवी. पक्षि 'तस्स असंचेज्यज''
उत्पादि आभोगमूलक संधयु' लक्ष्यु.

धर्मा छेहुंअथे तो संचेज्यज अे दलतो अर्थ' देवी देवलीनी प्रयत्नविकल्पा मानीने' पक्षि
देवली अ धर्मा आधारी छे ते सच' रिश्या अधियु'. जेतस' अछे छे उपरक्षते उपरक्षयसंधत ते वध

अनायजनस्याऽपि वक्तव्यमर्हत्वान् । नहि 'राज्ञः परलोसङ्गो न दोषावह' इति वचनं वक्तुरार्थताभि-
न्यञ्जकं सम्भवति, तथाभूतवचनस्य श्रवणमात्रेणाऽपि नीतिनिपुणस्य राज्ञो महादुःखोपचिहेतुत्वात् । ननु
साक्षाज्जीवघातो गर्हणीयो न भवतीति कोपि वक्तुं शक्नोति । अत्रायं भवनेव ग्रहव्यय-त्वैवोच्यमानः
केवलक्रियादिव्यापारजन्यो जीवघातः किमाचारोऽनाचारो वा ? आश्रयः संवरो वा ? संयमोऽसंयमो
वा ? हेय उपादेयो वा ? प्रत्याख्यातोऽप्रत्याख्यातो वा ? केवलभक्तस्य भवादृशोऽप्यनुमोदनीयो गर्हणीयो
वा ? कर्तव्यतयोपदेष्टव्योऽकर्तव्यतया वा ? केवलिनोऽप्युचितोऽनुचितो वा ? इत्याद्यनेकविकल्पैः पृष्टः
सन् जगत्स्थितिमुल्लङ्घयितुमशक्तो जीवघातो अनाचारोऽसंयमोऽकर्तव्यो हेयोऽनुचित आश्रयो निन्नीय
इत्यादिरूपेणैव प्रत्युत्तरयति । तथा च तथामृतं जीवघातमुद्भवतः केवली अनाचारी असंयमीत्यादिष्वचनं
केवलिनो गालिरेव सम्पद्यते । सा च कस्य वक्तव्यार्हा श्रोतव्यार्हा चेति पर्वलोच्यम् । न चैवं क्वास्य-
संयतेष्वतिप्रसङ्गश्चिन्तनीयः, तत्राऽनाभोगमूलकत्वेनानाचारविमणितेरसम्भवात् । सम्भवे च प्रायश्चित्त-
प्रतिपत्त्यादिना तथामणितेः श्रितरोधात्, स्वरूपतत्त्वार्थात्ऽपि रागद्वेषानभोगानां तथामाहात्म्यात् ।
एतच्च प्राग् प्रदर्शितमिति । किञ्च-केवली विनाप्रयोजनापरार्थं रागद्वेषमन्तरेणैव जीवव्यापादकः तद्वितरस्तु
ततो विरुद्धक्षेत्रनयोर्यम्ये को गर्हणीयोऽविश्वसनीयोऽपाङ्कतेयश्चेत्यादि स्वविधा पर्वलोच्यमिति गार्थायः ॥

शान्तावरणीयादिकं कर्म ते मोहनीय क्षेपशमादिकेन व्यापतेऽथ शुभाशुभरवभावानां लक्षणं कुर्यः
तेषु मोहनीयं पञ्चि सङ्कारिकारण्येन अपेक्षा कर्तुं न पोता पोतानां कर्षकारण्येन विषे शक्तिरुं
लक्षणं कुर्यः । नम सवे ध्रिय, अनव्यापारने व्यापत कुंतां न यथाचितपञ्चि क्षेपत कुर्यः
तेषु लक्षणं व्यापार पञ्चि उद्विष सङ्कारि कारण्येन अपेक्षतो न क्षेपत कुर्यः । अनर् रक्षित
ने अङ्कारिदिक तेहने विषे अे निश्च योऽ पञ्चि धम न शङ्कतुं तेहने पञ्चि धर्मादिपनी
परे धर्म्य मनने पञ्चि विप्रमानपञ्चि, अे तडि पञ्चिधर्मेन दृष्टति प्रवचनने विषे प्रसिद्धेन ।

तेवती केवलीने पोताने कायव्यापारे नम न्ने उपधात ते रनातक्यास्तिनत प्रतिपञ्च
पञ्चि रवरपञ्चानिनुं हेतु लक्षणं । वली रवे धीर्धु, नीतरागेन उपधात ते निहनीय न कुर्य अे
वचन न गहणीय न, अनार्थजनने पञ्चि कहेताने व्योमपञ्चि, रानने परस्त्रीना संग ते क्षेपणी
नहि, अे वचन ते पञ्चानि अनार्थपञ्चानुं लक्षणं स'अवे नहि । तेषा वचनने अपञ्चमाने पञ्चि नीति-
निपुणानने महादुःखनी कृपतिना हेतुपञ्चि । आक्षाप उपधात ते गहणीय न कुर्य, धम ते कुर्य
कली न शङ्के, अे अनर्ने निषर्ध दुं न पञ्चवे ।

ते न कहीतो केवलीने कायादि-व्यापारे नम उपधात ते रस्तु आचार के अन्याचार ? आश्रय
के स'वर ? संयम के असंयम ? हेय के उपादेय ? पञ्चय्यो के अणुपञ्चय्यो ? केवलभक्त पुंने पञ्चि
अनुमोदनीय के गहणीय ? कर्तव्यपञ्चे विपदेष्ट देवा शोच के अकर्तव्यपञ्चि ? केवली ने पञ्चि क्षिति के
अनुचित ? धर्मादिकं अनेक विकल्पे पृच्छो कुंते नमनी स्थिति क्लेशध्वाने अशक्त कुंते उपधात
ते अन्याचार असंयम अकर्तव्य हेय अनुचित आश्रय निहनीके धर्मादिपञ्चे ते वलीने गालि स'अने ते
उपधात कहेतावता पुंने केवली अन्याचारी असंयतरी अन्यादिवचन ते केवलीने गालि स'अने ते
तो कहेने कहेता शोच सांलसवा शोच अेष्ठुं विचारतुं, धम क्लेशध्वाने विषे अतिप्रसङ्ग मितवयो
नही, तिहां अनारोग्यलक्षपञ्चि अन्याचारादिनी लक्षितिना असंभवयो, स'अवते ता प्राथमिकप्रति-
पत्त्यादिके करीने गालिना प्रतिपञ्चयो, इवपञ्ची तेषु जते पञ्चि रागद्वेष अने, अनारोगने तेषु

નિર્દુર્કમિતિવિચરનસ્ય જગદ્વ્યવસ્થામજ્જદેતુકલ્પેનાપ્રામાણિકત્વાત્ । एतेन यः कश्चित् यस्यां हिंसायां
 फलं न भवति, सा हिंसेव नोच्यत इति श्रुति, सोऽप्येक्षितो द्रष्टव्यः, प्रवचनपरिहानशून्यत्वात् ।
 यतः प्रवचने દ્રવ્યભાષણદ્વારાં હિંસાચતુર્મજ્જીવિચારે ફલગૂણ્યાયા અપિ દ્રવ્યતો હિંસાયા હિંસાત્વેન
 વ્યપદેશઃ । एतच्च प्रवचने प्रतीतमपि ग्रन्थसम्भत्सा प्राक् प्रदर्शितमेव । अन्यथा तीर्थंकरः पुरुषत्वेन
 વાંતવ્યો ન ભવેત્ । તસ્ય પુરુષત્વસ્ય નિષ્ફળત્વાત્ । તસ્માત્ દ્રવ્યતો હિંસા હિંસાત્વેન વત્તત્યૈવ ।

અતઃ એ પ્રતિષ્ઠાશ્રુતસવેદ્માર્થદુષોષણં દ્રવ્યતો હિંસાનિવારણર્થમેવ, ન પુનર્ભાવતોઽપિ, તસ્યાઃ
 ફલવત્ત્વેઽપિ પ્રવૃત્તિનિષ્પત્તિવ્યવહારવોદ્ધાત્વાત્, નિશ્ચયનવાપેક્ષયા વ્યવહારનયસ્ય લક્ષિણત્વાત્ । 'વવહારો
 વિદુઃ કલ્પં જં છદમત્યાપિ વંદપ અરહા' इत्याद्यागमवचनात् । व्यवहारनयविलोपे च तीर्थोच्छेदपातकं
 સ્થાત્ । यवगमः—'ववहारनचच्छेप तित्युच्छेद्यो हवइ वस्तं' ति, पञ्चवस्तुके । न च केवलिनः
 સંતપ્તિ જીવવાતેઽભિપ્રાયભાવાત્ કેવલી ન વધકઃ इति वाच्यम्, स्वतन्त्रक्रियावतः केवलिनो ज्ञात्वा
 જીવવાતોઽભિપ્રાયભાવશ્ચેતિ વસ્તુ ભવાનેષ સમર્થો, નાપરઃ કશ્ચિદપિ, સર્વજનપ્રતીતિવાધિતત્વાત્
 જ્ઞાત્વા જીવવાતસ્ય દુષ્ટોદ્ધવસાયલિજ્ઞત્વેનાગમે મણિતત્વાત્ । एतच्च 'जो पुण हिंसायतणसु' इत्याद्या-
 ગમસમ્ભત્સા પ્રાક્ પ્રદર્શિતમેવ । જ્ઞાત્વા જીવવાતે ચ કેવલિત્વજ્ઞાપકલિજ્ઞાનાં વૈવર્ણ્યાપચરિત્રિ [સ્વસ્થપા-
 સિદ્ધત્વેન છદ્મસ્થાનામુમિતિજનકત્વાભાવાત્] કિંશ્ચ-કેવલિનો વંધકત્વાભાવસિદ્ધચ્ચથં છદ્મત્વસંય-
 તાનાંભિવાનાંમોગોપ્યવધ્યમધ્યુપગન્તવ્યઃ પ્રસજ્યેત । કિંશ્ચ-કેવલિનોઽપ્યેજનાદિક્રિયામાત્રગજન્થો હિં જીવ-

હિંસે દેવદિના શરીરથી યાતાપણિ તે કેવલી કરનાર છે, જેહનો એહલો વ્યવહાર એહલુ જઓ,
 તઓ શ્રેયસ્વસ્થને વિષે અયેગીકેવલીના શરીરથી યાતા મજ્જાદિકને પ્રાણુત્યાગ પણિ અયેગીકેવલીઈ
 કથે એહલે થાઈ. વલી છદ્મરથને પણિ છવધાત તે અવસ્થાવાવિપણિ સ્વભાવથી યાતા કહેવા થોગ્ય
 થાઈ. સરિયેષ કથે એક તે સહેલુક એક તે નિર્જેલુક એ વચ્ચના જગના વ્યવસ્થાનાં કાંચને હેતુપણિ
 કરી અપ્રમાણુજનિતપણુથી. એટલે જે કણેકે જે હિંસાત્વ ક્ષ ન હુઈ, તે હિંસા જ ન હુઈ. એહલુ
 કહે છે, તે હવેખો કેખવે. પ્રવચનપરિણાનના શ્રવ્યપણુથી. જે મારે પ્રવચનને વિષે ક્રમ-ભાવપદે
 હિંસા 'અહિંસાને વિચારે-ફ્સે' શત્રુ દ્રવ્યથી હિંસાનેપણિ હિંસાપણિ કહણ છે. એ તો પ્રવચનને
 વિષે પ્રતીતપણિ પ્રથની સર્મતિ પૂર્વે દેખાડ્યુ જ છે. કમ નહીં તો તીર્થંકર પ્રમપણિ કહેવા ન
 થાઈ, તેહના પ્રમપણુને નિમ્લપણુથી, તે મારે ક્રમથી હિંસા તે હિંસાપણિ કહેવીજ.

એતર્હાજવતી પ્રતિષ્ઠાશ્રુતસવાદિકને વિષે અમારિની ઉદ્ધોષણુ દ્રવ્યથી હિંસાનિવારણને અર્થે.
 પણિ સાવથી નહીં. તે ભાવ હિંસાને ક્ષવતપણિ પણિ પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિના વ્યવહારના પ્રાણુપણુથી
 [નહીં] નિમ્લપનના અયેક્ષાઇ વ્યવહારનયને બલિષ્ઠપણુથી. 'વ્યવહાર તે મલવત જે વતી છદ્મરથ પ્રતે
 પણિ વદિ 'અપિહત' ખેમાદિ આગમવચનથી. વ્યવહારનયને વિલોપે તો તીર્થંકેહલુ પાતક થાઈ.
 'વ્યવહારનયનપં છદ્મછે તીર્થંકે હુઈ અવસ્થ.' કેવલીને છતે પણિ છવધાતે અભિપ્રાયના
 અભાવથી કેવલી તે હિંસક નહીં. એહલુ ન કહેલુ. સ્વેચ્છાઈ કિયાવત કેવલીને ભણીને છવધાત અને
 અભિપ્રાયને અભાવ, એહલુ કહેવાને દુજ સમર્થ. બીજે કા નહીં. સર્વજનને પ્રસિદ્ધિના વાસિતપણુથી.
 ભણીને છવધાતને 'દુષ્ટ અધ્ધવસાધને' સિમપણિ અગમને કલાપણુથી. એ તો 'જો પુણ હિંસા ધત્યાદિ
 આગમસંભતિ પૂર્વે કહિઈ છે જ. ભણીને છવધાતે તો કેવલીપણુના જણાવનાર જે સિંહ તેહને

हेतुर्वन्धकारणम्, यदुक्तम्-‘स्वयं भयपरिणामः परेशस्य भाषनम् । त्रासतं निर्वयत्वं च भयं प्रलाभवा
 क्षमी’ ॥ १ ॥ इति प्रथमकर्मग्रन्थवृत्तौ (गा० ५६) भयमोहनीयकर्मबन्धोऽपि भयमोहनीयप्रकृतिजन्य
 एव भवति, क्षीणमोहनीयस्य भयमोहनीयबन्धमावात् । तेन भयमोहनीयबन्धः किलक्षणः ? भयहेतुः [तेन]
 भयं-भयमोहनीयं, हेतुः-कारणं यस्य स तथा । एकमेव विशेषणं समासभेदेन मित्रार्थाभिधावकम् ।
 त्रिधाऽपि चारित्र्यद्वेषः, कुतः ? चारित्र्यमोहान्, चारित्र्यमोहनीयजन्यं हि दूषणं चारित्र्यस्यैव भवति, सर्वेषामपि
 कर्मणां सान्त्वर्थनामकत्वात् । तत्र दृष्टान्तमाह-यथा वेदमोहनीयजन्यो मैथुनद्वेषश्चारित्र्यस्यैव भवति,
 तस्याऽपि चारित्र्यमोहनीयप्रकृतिरूपत्वात् । मैथुनविरतिर्हि चतुर्थमहोन्नतरूपत्वेनोभयवदिसम्मतत्वात् ।
 एवं सोऽपि जीवघातलक्षणश्चारित्र्यद्वेषः केवलिनो निष्कमेन संयमोपघातकः, सर्वोत्कृष्टत्वात् । तच्च शास्त्रं
 प्रदर्शितम् । तस्मात्केवलिनः संयतत्वसिद्ध्यर्थं जीवघातादिकं लेखतोऽपि नाभ्युपगन्तव्यमिति ग्राह्यम् ॥

अथ केवलिमात्र-जीवसाज्जयोः परमार्गं घातघातकभावसम्बन्धाभावः कथं संज्जातः ?
 इति जिज्ञासायामाह—

॥ पुढवीपसुहा जीवा उप्पत्तिप्पसुहमाइणो ङुंति । जह केवल्लिजोगाजो भयाइलेसंपि न लहंति ॥४९॥

व्याख्या—पृथिवीप्रसूताः-पृथिव्यादिप्रसूतपर्यन्ताः । ‘यत्तदोर्नित्यामिसम्बन्धात्’ तथोत्पत्तिप्रसू-
 तस्माजिनो भवन्ति-उत्पत्तिस्थितिविपत्तिभन्तो जायन्ते, यथा केवल्लियोगान्-केवलिनः कायादिव्यापारान्

प्रकृतिविशेष छे. तेहं हेतु ते यधत्तुं कारख. येते भयने परिख्वाभ, परनें पीडापत्तुं, त्रास,
 निर्दयपत्तुं ओ आश्रय-कर्मयधने हेतु अथ प्रते नखुवे, भयमोहनीय कर्मना यधपत्तुं अथमोहनीयप्रकृति-
 जन्य न छुट्, ते वती अथ ते अथमोहनीय, ते कारख छे तेहं ते, ओकन विशेषत्तुं ते सभासने
 भेदे सिन्न अर्थत्तुं कहेनात्तुं छुट्. त्रिषु प्रकारे आरित्र्यद्वेष. स्वाधो ? आरित्र्यमोहयो, आरित्र्यमोहनीये
 जन्य ते इयत्तु आरित्र्यत्तुं छुट्, सर्वे कर्त्तने यथार्थनामपत्तुयाथी. तिका दृष्टात कहे छे-वेदमोहनीये जन्य
 मैथुन द्वेष ते आरित्र्यने न. वेदने आरित्र्यमोहनीयप्रकृतिरूपपत्तुयाथी. मैथुननी विरति ते यत्तुयं सहावतरप
 पत्तुं करी ओहुं वादीने संभतपत्तुयाथी. धम ते पत्तुं अथघातद्वेष आरित्र्य द्वेष, ते केवलीने नियमे न
 संयमने छपध्यातक, सर्वेत्तुपत्तुयाथी. ओ ते पुर्वे देमाउत्तुं छे. ओ आथानो अर्थः ॥ ४८ ॥

द्विषे केवलीभाजने’ अने’ जवभाजने माहेआहिं घात-घातकस यधने अभाव द्विषे नीयने ?
 ओहनी नखुवाणी धन्जाने’ विषे कहे छुट्—

पृथिवीप्रसूत अथ उत्पत्तिप्रसूतानां लज्जनार तिम छुट्. जिम केवलीना योग्या अथाहिने
 दोषपत्तु न पाये.

अर्थः—पृथिवीप्रसूत त्रसद्वेष पर्थत. यत्तद्वेषने’ नित्ये स यधधी, तिम उत्पत्ति-स्थिति-
 विनाशवत् छुपने, जिम केवलीना अथाहिनेआपारधी, अथ आदि छे ओहने ते अथेपद्वेषादिक, तेहने
 अन्नप्रति पत्तुं न पाये. केवलीना योग्ये’ केवल्लिजाने’ उत्पत्तिसमये न शुलपत्तुं परिखमनाथी. तेवती
 तेखुं योग्ये’ सर्वे’ जवती रक्षा न छुट्, ओ संभवे नही धम नही. तिम न अनदि अमत्स्थितयो.
 जिम अथयसप्रकृती न सिपाने’ अने वेदाने’ इदि अने धानि, तेहवे कालनियम वायुनी उत्पत्ति
 तेहने छपशानिने’ वशे’ काधनियत, तिम तीर्थ’अ-यकन्यादिक निवतसंभाके न. यकादिकरत्ननी

उपशान्तवीतरागपरित्यागेन भंगितिर्नामविष्यत् । किञ्च-ज्ञात्वा जीवचातकत्वे सति नायं वीतरागो न वा केवलीति कोकानां प्रतीतौ कथं परविकल्पितसिद्धिः ? तस्मादुपशान्तवीतरागस्य मोहनीयसत्ताहेतुकः कदाचिदनाभोगसहकारिकारणवशेन गर्हणीयो जीवचातो भवत्यपि, क्षीणमोहस्य तु न द्रव्यतोऽपि, कारणाभावात् । परं न प्रवचनमाख्यिहेतुः, तस्याप्यवीतरागस्येवात्मनो वीतरागत्वेन भणितेरसम्भवात् उद्भूतस्थानां स्वयं स्वात्मनो वीतरागस्यापरिहानात्, ज्ञाते च जीवचाते [अद्वाक्ष्येण पतितः सप्तम-
गुणस्थानमवाप्य] प्रायश्चित्तप्रतिपत्तेः । ननु भो ! उपशान्तवीतरागस्य द्रव्यतोऽपि जीवविराधना कथं सम्भवति ? तस्या अपि प्रवचने प्रतिषिद्धत्वात्, प्रतिषिद्धप्रतिषेधेण चोत्सृज्यप्रवृत्त्या यथाख्यात-
चारित्र्याभावेन स्वरूपहानिप्रसक्तेरिति चेत् । मैवं, प्रतिषिद्धप्रतिषेधितेन जीवचातेन उपशान्त-
स्योत्सृज्यप्रवृत्तिप्रसङ्गस्य ईर्ष्यापथिकीक्रियाभिधायकविशेषसूत्रवचनेन बाधितत्वात् । विशेषसूत्रं तु-
केवलम् उपशान्तवीतरागस्वरूपाभिधायकम् 'अणगरत्स णं मंते ! भाविजपणो पुरो लो जुगमायाए
पेहाए रीअं रीअमाणस्स पायस्स अहे कुकुडोअए वा वट्टोअए वा कुलिगच्छाए वा परिआवज्जे-
स्यादि यावत् इरिआवहिआ किरिआ कज्जत्ति' इति सवृत्तिकं प्रागुपदर्शितमेव । एतत्सूत्रोक्तस्वरूपं
चोपशान्तवीतरागस्यैव भवति, तस्यैव चास्यजीवविषयकानाभोगसहकृतमोहनीयसत्ताहेतुकः सद्भूत-
जीवचातो मोहनीयानुद्यमन्या चैर्ष्यापथिकीक्रियेति द्वयस्य सामप्रथाः सत्त्वात् । तेन यथासूत्रं प्रवर्त-
मानस्यैवैर्ष्यापथिकीक्रिया भवति 'अहासुत्तं रीअमाणस्स इरिआवहिआ किरिआ कज्जत्ति' इति भगवती-
वचनात् । यत्तुपशान्तवीतरागस्य प्रतिषिद्धप्रतिषेधेणऽनुत्सृज्यप्रवृत्त्यभावः, तत्तत्सतिचाररूपत्वेनापि
चारित्र्योपाभावात्- 'सव्वेवि अ अइआरा संजळणं तु उदयलो हुंति' इति वचनात् । चारित्र्योपा-
भावोऽपि मोहनीयानुद्यमात् तेन न यथाख्यातचारित्र्यहानिः । चारित्र्यमोहनीयोद्यमजन्यस्यैव दोषस्य यथा-
ख्यातचारित्र्यप्रतिषेधकत्वात् । अत एव क्षीणमोहस्याप्यनाभोगमात्रजन्यसम्भावनारूढाश्रयवच्छायात्वरूपः

अहंशीव आधानं कुर्वन् पश्चि, पश्चि ते प्रवचनभाविन्यहेतु नही, तेहने पश्चिं अपीतरागनी परे
पेताने" वीतरागपश्चि कळणना असंखंधी, उग्रस्थने" पेते" पेताना आत्थानठ वीतरागपश्चिना
अपरिखानधी, अने" न्नेत्ते हुने तो अग्रधाते प्रावक्षित प्रतिपत्तिथी .

पृष्ठे छे-उपशान्तवीतरागेन' इत्यर्थो अत्र विराधना किं भवति ? ते विराधनाने पश्चि प्रवचनने
निषे' निषिद्धपश्चिथी. प्रतिषिद्धने' प्रतिषेधने' तो उत्पन्ननी प्रवृत्ति इरी यथाभ्यातयारिजने' ठसवे' २२३५-
हानिना प्रस'अथी अेहत्ते' ने ते य मोक्ष. प्रतिषिद्धं हुंते सेव्यो ने अग्रधाते तेष्ते उपशानते उत्पन्नप्रवृत्तिना
प्रस'अने' धर्मापक्षि किं अ' कळणने ने विशेष सूत्र, तेहने' वचने' व्याधितपश्चिथी. विशेषसूत्रं तड
केवल उपशान्तवीतरागत् २२३५' अनिधायक, अे तो इति'सहित पूर्व' हेमा'इश' अ' छे'. अे सूत्रं
२२३५ तो उपशान्तवीतरागने' अ' कुर्वन्. ते उपशानते' अ' क'तय अग्रविषयिअे ने अनभोग तेष्ते
सहित ने मोहनीयनी सत्ता, तेथी विपना सहजत अग्रधात, मोहनीयना अनुदयथी विपनी ते
धर्मापक्षि किं अे नेने' सामग्रिना उतापश्चिथी, ते वती सूत्रालुसार' प्रवर्तताने' धर्मापक्षि किं अ' कुर्वन्.
'यथासूत्रे प्रवर्तता धर्मापक्षि किं अ' कुर्वन्' अे सप्तमतीना वचनथी, अने ने उपशान्तवीतरागने'
प्रतिषिद्धने'-सेवरे' पश्चि उत्पन्नप्रवृत्तिना अशाव, ते तेहने' अतिथार'इरे' इरी पश्चि आरिज हेमपश्चिना
अशावथी. आरिजदोषने' अशावपश्चि' मोहनीयना उदयथी (अनुदयथी) ते वती यथाभ्यातयारिजनी
हानि नही, आरिजमोहनीयना उदयथी विपना दोषने' अ' यथाभ्यातयारिजना प्रतिषिद्धपश्चिथी.

च जिनवचनेन प्रविश्यादिषु पञ्चस्यसि सचित्ताचित्तयोरन्यतरत्वेन भद्धाने सेलायि प्रविश्याद्विशीवविषय-
कसाक्षात्काराभावेन 'इदं जलं सचित्त'मिति विवेच्य व्यवहृतुं परिहर्तुं चाशङ्क्यात्वेनोभयत्रापि सचित्तत्वेन
व्यपदेशो न दोषावहः । यथा शुद्धोऽप्याहूरोऽशुद्धत्वसङ्ख्या अशुद्ध इव व्यवहृतव्यः परिहृतव्यश्च, न
पुनरुभयत्रापि सचित्तत्वेन भद्धानमेव, मिथ्यात्वप्रसक्तो । 'अजीवे जीवसन् 'ति वचनात् । आत्मा
सचित्तत्वेन निश्चयः, सर्वं जलं सचित्तं भविष्यति तवेति शङ्कायि मिथ्यात्वमेव । यदाह श्रीहरिभट्टसुरिः-
'एकस्मिन्पदार्थे सन्निधौ प्रलयोऽर्हति हि नष्टः । मिथ्यात्वदर्शने तत् स चादिहेतुर्मङ्गलीनाम्' ॥ १ ॥
इति श्री आ० वि० वृत्तौ । न चैवं केवलिनः सम्भवति, तस्य तज्जीवविषयकसाक्षात्कारेण विविच्य
व्यवहृतुं परिहर्तुं च शक्यत्वात् । किञ्च-केवलिनोऽपि नमुत्तारे यदि जलजीवविराजनाभ्युपगम्यते तर्हि
जैनप्रवचनस्याप्राप्त्यप्योद्घोषेण केवलितिरस्करणं चेति दोषद्वयं सर्वदोषाणामाद्यभूतमतिवार्थं स्यात् ।

तथाहि—नयादौ जलमात्रं सचित्तमेवेति भद्धाने सत्येव तथादौ केवलिनो जलजीवविराजना-
यणं तथा च—'तुविहा पुढवीकाइआ पं० तंजहे 'दादिप्रवचनस्वप्नाभाष्यसिद्धिः । तस्मिन्नेव च सिद्ध-
स्त्वणेतो भगवान् श्रीमहावीरोऽनामः, सृष्टाभाषित्वात् । अनामप्रमाणं च सकलस्यैव जैनप्रवचनमप्रमाणमेव
अनाममूलकत्वादित्येको महान्दोषः, तथा केवली कदाचिदपि प्राणानामविषयतया न भवतीत्यदि यावत्
यथावादी यथाकर्ता भवतीति वचनैर्नैजस्वरूपं विरूपयन्नेव मा ब्रूहि नमुत्तारादौ जलजीवविराजना
कुत्रापि सर्वजनप्रतीतोऽस्माभिरपि दृष्टः कथं यथावादी यथाकारी भवात् ? इति निन्दुरत्वचने केवली

हरिपाने अक्षरप पछिं करी, जिह्म कोमे सचिपपछे कछु ते दोषहायक नहो, तिम शुक्रपछि
आहार, अशुद्धपछानी शहाय अशुद्धनी परि व्यवहारिषो अनर्थ परिहरिषो, पछि जिह्म कोमे. सचिपपछिं-
श्रद्धा नहो. मिथ्यात्वना प्रसंगथी, अछपने विषे छपसहा ओ वयनथी. अत येन छम्पु'पक्षे'
मिश्रजस अनर्थ व्यक्तव्यसना न कुठि छपसहने, अप्रत्यक्षपछाथी. ओ शास्त्रविषयन अछुदोमोने'
अछपने' प्रपक्षपछिं सानुं छे. ते मिथ्या नछिपुं, अने' जसने विषे निधने' अ अनंततागना
सहृष्यवथी सचिप पछिं अ सानुं छे. ते छि ते पछि अछुदोमोना व्यक्त पछथी मिथ्या अछुदुं,
प्रथ सचिप अछपाने अनंततागने इत्यथु प्रसंग पछि नछिपे. रेहो सचिपपछिं निधय, सर्वव
प्रथ सचिप अछपाने नहि ओ शहा पछि मिथ्यात्वज, ओक अक्ष'पछिं सहेहासे, अरिहते निधे'
विश्वास नष्ट थये. ते मिथ्यात्वदृष्ट'न, स'सारगतितुं आदि हरवृषाछि. ओकछु हेवदीने' न स'सरे' ते
हेवदीने ते जसना छवविषयछिं स्पष्टपछा'न करी निवेक करी व्यवहार अने परिहरिषाना शपपछाथी.

वली हेवदीने नहो छपाने विषे अछपविराजना मानीछि. तो जैनप्रवचनने' अप्रमाण-
पछाछिं छेदोपपछि, अने' हेवदीने' तिरस्कार ओ मिथ्या, आश्रयत सर्व' दोषुं, ते अश्रयवरा वेगप
शाय. ते छिम रे नद्यादिकने विषे अछपान सचिप ओहवे' कंकान छेदो, नद्यादिकने विषे हेवदीने'
अछपविराजनाछुं कछुं. तिवारछिं मि'प्रकारे' पृथिवीकाय'आ' छ'त्वादि वचननर्थ अप्रामाण्यनी सिद्धि.
ते अप्रामाण्यनी सिद्धिछि तो सिद्ध थये, तेदने प्रपक्ष शीलवृषारक्षणात्, ते सतुक्त नहि. यथा-
कापीपछाथी, अस'प्रपक्षे' प्रणीत तो सक्षपछि जैनप्रवचन प्रमाण अ नहो, वचनप्रपक्षना प्र-
माथी, ओ ओक मोठा दोष. तिम वली हेवदी विचार'पछिं' प्राप्तेना अतिपात-द्विस'न कुठ छ'त्वादि
प्रमाथी, ओ ओक मोठा दोष. तिम वली हेवदी विचार'पछिं' प्राप्तेना अतिपात-द्विस'न कुठ छ'त्वादि
प्रमाथी, ओ ओक मोठा दोष. तिम वली हेवदी विचार'पछिं' प्राप्तेना अतिपात-द्विस'न कुठ छ'त्वादि

कादाचित्कत्वात् । तस्मादतिचारहेतुमोहनीयोदयसमुत्पानुचितप्रवृत्तिरेवोत्सृज्यवृत्तिरिति तात्पर्यम् ।
 स्तेन 'अणगरस्स ण भविअण्णो' इत्याद्यागमस्य प्रागुपदर्शितस्य कथं प्रामाण्यम् ? सलामपि कुट्ट-
 पोतादिन्यापत्तावपीयापिचिन्त्या एव क्रियाया भणनारिति शङ्काऽपि परास्ता । उक्तप्रकारेणोत्सृज्यवृत्तिरेवा-
 भावात् ईर्यापिचिक्रीक्रियातोऽपरक्रियाया असम्भवात् । (तस्य सत्तातोऽपि चारित्रमोहनीयस्याभावात् ।
 परंरूपशान्तस्य कदाचिदनाभोगेन जायमानो जीवघातो लोकगर्हणीयो भवति, गर्हापरायणजनस्य
 अत्यक्षत्वात् । क्षीणमोहस्य तु कदाचिदनाभोगमात्रजन्यसम्भावनारूढाश्रयछायांरूपो दोषोऽपि लोकगर्हणीयो
 न भवति, अध्यवसायरूपस्य तस्य छद्मस्थज्ञानागोचरत्वात् । तेन लोकगर्हणीयो जीवघातो वीतरागेष्वपि
 अज्ञानवतीतरागस्यैव मोहनीयसत्ताहेतुकोऽप्रसातव्यः । परं कस्यचित् कादाचित्क एव, तत्कारणमोहनीय-
 सत्ताया प्रपञ्चान्तगुणस्यानं यावदनवरतं विद्यमानत्वेऽपि घात्यजीवविषयकानाभोगलक्षणसङ्कारिकारणस्य
 कस्यचित् कादाचित्कत्वात् ।)

एवं यथासम्भवं नानाप्रकारलक्ष्योपशमवैचित्र्यमाश्लि 'ज्ञानावरणीयादीन्यपि कर्माणि सहकारि-
 कारणानि मोहनीयलक्ष्योपशमसाध्येव क्षुमाक्षुमाफलमाश्लि भवन्ति । तथाभूतं मोहनीयमपि सहकारि-
 कारणसंपेक्षमेव निजनिजकार्यकरणे सामर्थ्यमागम्यवति । यथा सर्वाण्यपीन्द्रियाणि मनोव्यापारायत्वात्थैव
 यथीचित्येन फलवन्ति भवन्ति, तथाभूतमनोव्यापारोऽपि सहकारिकारणेन्द्रियव्यापारसापेक्षमेव फलवान्
 भवति । न च मनोहितावैकैन्द्रियादिवु व्यभिचारः शङ्कनीयः, तेषामपि छव्योन्द्रियाणामिव छविमत्त-
 सोऽपि विद्यमानत्वात् । एतच्च प्रज्ञापनावृत्त्युक्तवृत्तदृष्टान्तेन प्रवचने प्रवीतमेव । तस्मात्केवलिनो
 निजकार्यादिन्यापारजन्योऽंशतोऽपि जीवघातः परविकल्पितः स्वातन्त्र्यप्रतिबन्धकत्वेन स्वरूपमहिद्देतुरव-
 सातव्यः । किञ्च-आस्तामन्यत्, वीतरागस्य जीवघातो गर्हणीयो न भवतीति वचनमपि गर्हणीयमेव,

ते नती । अे भाव-सङ्गमस्य परायण्युत्थानकताय यथाभ्यातयारिन न कुष्ठ, सांप्रसायिशीक्रियानो
 हेतु ने मोहनीयने छिद्य तेहने प्रतिपक्षपञ्चाथी. उपशात अने क्षीणमोहनीयने' तो छिद्ये अन्य ने दोष
 तेहने अभावे' करी यथाभ्यातयारिन आश्रयी सरिभाषपञ्चि पञ्चि उपशातने' मोहनीयनी सत्ताथी अन्य
 दृश्यथी अथधात कुष्ठ पञ्चि, पञ्चि क्षीणमोहने नक्षी. मोहनीयना क्षीणपञ्चाथी. तिहां क्षीणमोहने,
 स्नातक्यारिन् न कुष्ठ, सत्तायनाय कथ्यो ने अथधातादिक तेहने' हेतु ने अनानाग तेहने प्रतिपक्ष,
 पञ्चाथी, पञ्चि संभावनाय अथधात ते निहनीय न कुष्ठ. अध्यवसायश्च ने ते अथधातादिक तेहने'
 छिद्यप्रवृत्तिरूपपञ्चाने' अभावे' करी कथस्थयानने' अथोत्तरपञ्चाथी, अने' ने गल्लोत्तर ने द्रव्यहिंसादि
 वीतरागने' विषे' पञ्चि उपशातपीतरागने' अ कुष्ठे ने' विरारेडिअ कुष्ठ. तेहने' कथय ने मोहनीयनी सत्ता
 तेहने' उपशातपञ्चपञ्चाथी' निरंतर विद्यमान, पञ्चि धात्यअवविषयोभा ने अनानाग ने द्रव्य ने
 सङ्गमरी क्षीण तेहने' विरारेडपञ्चाथी. ते भाटि अतिथारु' हेतु मोहनीयने छिद्य, तथी अन्य ने
 अतिप्रवृत्ति' ने विसप्रवृत्ति. अे परमाथ'.

ते अतिवे' अथुगार लावितात्मा' धर्मादि पूरे' दिभाक्यो ने आशय तेहने' किम प्रमाथपञ्चु' ।
 कुष्ठपीतोमिदं व्यापति अने' पञ्चि धर्मापिशिडिमाना नञ्चुधावी' अे शङ्का पञ्चि टावी. कथे प्रकारे
 छिद्येप्रवृत्तिमा' अभावधी. धर्मापिशिडिमाना अपरकिमाना अभावधी. प्रम यथासंभवथी.
 सङ्गमरीक्षरूपपञ्चि. मानप्रकारे' अे सुयोपशय तेहने' छिद्यने विमिनपञ्चाथी. अभावने' अे

અથ કેવલિનો જીવવાતાસમ્ભવે પ્રકારાન્તરમાદ—

॥ જીવવહો વિ અ દુરિહો આમોગા ચેવ તહ અણામોગા । પઠ્ઠો મોહુદપ્પં વીઓ મોહસ્સ સત્તાપ ॥

વ્યાખ્યા—જીવવધોડપિ દ્વિવિધો-દ્વિપ્રકારઃ આમોગાદનામોગાચ્છેતિ કારણમેદાત્ । તત્ર આમોગાજ્ઞોવોડ્યમિતિ જીવવિધયકજ્ઞાનાદ્ આમોગપૂર્વકં દ્વિત્યઃ । તથા અનામોગાત્-હન્તવ્યજીવવિધય-કજ્ઞાનામાવાત્ । તત્ર પ્રથમો મોહનીયોદયેનૈવ ભવતિ, મોહનીયોદયમન્તરેણ જીવોડ્યમિતિ જ્ઞાત્વા જીવ-વાતાડસમ્ભવાત્ । દ્વિતીયો મોહસ્સ-મોહનીયકર્મણઃ સત્તયૈવ ભવતિ, મોહનીયસત્તાદેતુકો દ્વિત્યઃ । સ ચ કેવલિનઃ સન્માવ્યમાનો જીવવાતો નિયમાત્ જ્ઞાનપૂર્વકત્વેનાસંયતત્વાક્ષેપકમોહનીયોદયદેતુકો મન્તવ્યઃ । સ ચ ક્ષીણમોહોડ્યાત્ કારણમાવાત્કેવલિનો ન ભવતીતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૪૭ ॥

અથ પુનરપિ પ્રકારાન્તરેણ કારણમાવાત્કેવલિનો જીવવાતામાવં વર્ણયતિ—

॥ જીવવહો મયહેતુ ચરિત્તદોસો ચરિત્તમોહાજો । જહ વેઅમોહજાઓ મેહુણદોસો ચરિત્તસ્સ ॥૪૮॥

વ્યાખ્યા—જીવવધો મયહેતુઃ હન્તવ્યજીવત્સ્યેત્યર્થાત્ હોયમ્ । ‘મરણસમં ણત્થિ મય મિતિ વચ્ચનાત્ । યતઃ પરેશાં મયહેતુરતઃ સ્વાત્મનોડપિ મયહેતુઃ । મયં દિ મોહનીયકર્મણઃ પ્રકૃતિવિશેષઃ, તસ્ય

માહાત્મ્યથો. એ તો પૂર્વે દિમાડ્યું છે. વધો કેવલો તે પ્રયોજન અને’ અપરાધ વિના રાગદોષ વિના જ છપનો દિસક, અને’ છપાસ્ય તો તેથી વિદ્યક્ષણ એ હેતુથી એ જિ મધ્યે કક્ષણ અર્હણિય અવિશ્વસનીય અપાક્રોધ ધત્યાદિ રવશુદ્ધિ દિચારણુ. એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૪૬ ॥

હિંવે કેવલોને’ છવધાત ને’ અસંભવે પ્રકારાતર કહે છે—

છવવધ તે જિ પ્રકારનો-આભોગથી અનાભોગથી. પ્રથમ તે મોહને ઉલ્લેખે, બીજા મોહની સત્તાઈ.

અર્થઃ—છવવધ તે જિ પ્રકારનો-આભોગથી અને’ અનાભોગથી. કારણભેદથી, તિહાં આભોગથી-‘તે છવ’ એહવે છવવિધીઆ ચાનથી, આભોગપૂર્વક એ અર્થ. તથા અનાભોગથી-હંતવ્ય છવ વિધીઆ ચાનના અસાવથી. તિહાં પ્રથમ, મોહને ઉલ્લેખે જ કુઈ. મોહનીયના ઉદય વિના ‘છવ એ’ એહતું ભણીને’ છવધાતના અસંભવથી, બીજા, મોહનીયકર્મની સત્તાઈ જ કુઈ, મોહની સત્તાથી ઉત્પત્ત એ અર્થ. તે તો કેવલોને’ સંભાવીતો નિયમથી ચાનપૂર્વકપણિ કરો અસંયતપણાનો બધાવનારો મોહનીયના ઉદયથી ઉપનો ચાનવો. તે તો ક્ષીણમોહ છેવે, અર્થથી કારણના અસાવથી કેવલોને’ ન કુઈ. એ ગાથાનો અર્થઃ ॥ ૪૭ ॥

હિંવે વધો પ્રકારાતરે’ કારણના અસાવથી કેવલોને’ છવધાતના અસાવને દેખાડે છે—

છવવધ તે ભયનો હેતુ ચારિત્તનો દોષ, ચારિત્તમોહથી કુધ, જિય વેદમોહથી ઉપનો મેથુનનો દોષ ચારિત્તનો.

અર્થઃ—છવવધ તે ભયનું કારણ, કણુવા ચોગ્ય છવને’ એ અર્થથી ભણ્યું. સરણુ સરિદ્ધિ ભય નહિ એ વચનથી. એ ચારે’ પૂરને ભય હેતુ એ ચાટઈ ચોતાને’ પશ્ચિ ભયનું હેતુ. ભય તે મોહનીયકર્મનો.

યસ્તુતસ્તુ પારત્રિકમયવાનમમયવાનમેવોચ્યતે, મયમોહનીયબન્ધદેહુત્થાભાવે સત્યનત્તુઃશ્ચા-
નુભવજન્યમયસાજનપૂર્વકાનન્તસુખસમ્પાદકત્વાત્ । યથા લોકેઽપિ સમયનિર્ભયમાર્ગસ્યોપદેશોન સમય-
માર્ગપરિભાગપૂર્વકનિર્ભયમાર્ગેણ ગચ્છન્ પથિકઃ સુખિતો જાત ઇતિ વ્યપદેશઃ સર્વસમ્મતઃ ન પુનર્ભ-
યવાન્ કૃત ઇતિ કોઽપિ ભંગતિ । અન્યથા સમ્યક્ત્વાદિપ્રાપ્તિમિત્તમધુપદેશલોચ્છેદઃ સ્થાત્,
સમ્યક્ત્વાદીનામપિ પ્રતિસમયમનવરતં છદ્માસ્થાનાં વિરાધનામયદેહુત્થાત્ । તત્ત્વ સમ્યક્ત્વાદિપુ સત્ત્વ
વિરાધનામયમસત્ત્વુ ચ નેલન્યયગ્યતિરેકાઝ્યાં પ્રતીતમેવ । યથા સતિ ધને સ્તેનાદિશ્ચે, મયં, ન
પુનરસતીતિ સર્વલોકપ્રતીતમિતિ । યતુ ત્રિષ્ટુપવાસુદેવવિદારિતસિદ્ધજીવઃ શ્રીગૌતમપ્રજ્ઞાજિતોઽપિ અગત્-
શ્રીમદ્દેવવીરં દૃષ્ટ્વા સજ્જાતમારણમયો નંદ્રવા જગામ, યત્ત તસ્ય મયદેહત્વો ન શ્રીમદ્દેવવીરયોગાઃ,
કિન્તુ તદીયયોગા એવ । યથા-અયોગિકેવલિશરીરાત્ મશ્કાદીનાં વ્યાપત્તૌ મશ્કાદીનાં યોગા એવ તત્ત
કારણમ્ । તેન કેવલિનો ગમનાગમનાદિપરિણતૌ પિપીલિકાદયઃ છુદ્ધાન્ત્વઃ સ્વત્ એવેતસ્યતોઽપસ-
રન્તિ અપસૃતા વા ભવન્તિ । યથા હવળો જન્મ્યુદ્ધીર્ષ્ નોત્કલાવયતિ, અર્હદાદિપ્રભાવૈરિતિ ભગવતી
વૃત્તૌ । યદિ ચ કશ્ચિદ્વસાતવેદનીયકર્મોદયેન દંશમશ્કાદયો નાપસરન્તિ, તદા જેવલી તત્કર્મ-
ક્ષયનિમિત્તં સમ્યગ્વિસદ્ભવે, કેવલિના કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય એવ તેનેવ પ્રકારેણાસીયાસાતવેદનીય-
કર્મેક્ષયસ્ય દૃષ્ટત્વાત્ । તથા ચ સિદ્ધે ક્ષીણમોહઃ કસ્યાઽપિ જીવસ્ય ધાતકો ન ભવતિ, અક્ષીણમોહસ્ય
ક્ષીણમોહસ્ય ધાત્યોઽપિ ન ભવતીત્યેવંરૂપેણ ક્ષીણમોહાક્ષીણમોહચોરન્યોઽન્યં ધાત્વધાતકમાવસન્મ્વનો ન
ભવતિ । અન્યથા 'સરણદયાણ' મિત્તાધાગમમાષા સ્વાદ્ । હલ્લં પ્રસજ્જેતેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૫૦ ॥

અથ સિદ્ધાવલોકનન્યાયેનાઽઽહ--

અને જે ત્રિષ્ટુપવાસુદેવે' વિદાર્યો જે સિંહને છવ તે શ્રીમૌતમે' દીખ્યો પશ્ચિ' ભવત
શ્રીમહાવીરને' દેખીને' થયો છે મારણને ભય નેહને' એકલે કુ'તો નહાસી થયો, તિ'હાં તેહને ભય
હેતુ' શ્રીમહાવીરના યોગ તેણે' જન્ય ક્રિયા તે નહીં. નો રચુ' ? તેહના જ યોગ. જિમ અયોગિકેવલીના
શરીરથી મશ્કાદિકેના વધ થાતે' મશ્કાદિકેના યોગજ તિહાં કારણ. તે વતી કેવલીને અચનામનાદિક
પરિણુન છતે' પિપીલીકાદિકુદ્ધુદ્ધુ તે પોતેજ અહરા પહરા ઓસરિ અથવા ઓસથાજ કુઈ. જિમ
લવણસચ્ચદ જ'શુદિપતે' ન રેથે' અર્હદાદિકેના પ્રસાદથી. એ જગત્ રિથતિ, તિમ પુરેકિત
પશ્ચિ રિથતિ ભણથી, જઈ કદાચિત્ અસાતવેદનીયકર્મને' ઉલ્લે દંશમશ્કાદિકે ન ઓસરે, તેઓ
કેવલી તે કર્મક્ષયને' નિમિત્ત સમ્યગ્ સહે'. કેવલજ્ઞાનના ઉત્પત્તિ સમયને' વિષે જ તેણે' જ કારણ
પોતાની અસાતવેદનીયકર્મના ક્ષયને' દીક્ષા પશ્ચાથી. તે વતી સિદ્ધ થયું. જે ક્ષીણમોહ તે કોપના
હિંસક ન કુઈ, અને' ક્ષીણમોહ નહીં ક્ષીણમોહને લક્ષણ યોગ્યપશ્ચિ ન કુઈ, એણે' રેથે' ક્ષીણમોહ
અને અક્ષીણમોહને' રાહોમાર્હિ' વધવધક ભાવસ'અધ ન કુઈ, ઇમ નહીં તો 'સરણદયાણ' ધાત્વાદિ
આમનને' નાધ કુઈ. એ વતી પૂર્ણ થયું પ્રસ'જે. એ ગાથાર્થ. ॥ ૫૦ ॥

હિંવે સિંહના અવશેષને નામે' કહે છે--

સાતે લક્ષણ માર્હિહુ' એકે લક્ષણુ હમરથ અને કેવલી એ મિહુ ને ન કુઈ જઈ તણ
નિશ્ચયથી તીથ' કરે શ્રુષાણાથી અને' અધારી કુઈ.

મયમાદી ચેષાસુપત્રવાદીનાં તે મયાદયસ્તેષાં લેશાઃ-અંશસ્તં ન હમન્તે-ન પ્રાપ્નુવન્તિ, કેવલિયોગાનાં કેવલજ્ઞાનોત્પત્તિસમય એવ જીમ્ત્વેન પરિણમનાત્, તેન તૈથાંગેઃ સર્વેપાસપિ જીવાનાં રક્ષૈવ ભવતિ । ન ચૈતવસન્મયિ, તથૈવાનાદિજગત્થિતેઃ । યથા હવળસસુદૃશ્યૈવ શિશ્વાયા વેલાયાઃ દૃઢિર્હાનિશ્ચ તથાવિષ્-કાહનિયતવાયૂત્પત્તિતદુપશાન્તિવશેન કાલનિયતા, તથા તીર્થકૃત્ત્વકવચ્યાદયો નિચતસચ્ચાકાઃ, ચક્રા-દિરત્નાનુસુત્તિશ્ચક્રવર્તિનઃ કાલ એવ ઇત્યાદિ જગત્થિતિઃ સર્વકાલનિયતા । અત એવ મેષે વર્ષયપિ જલં તથાપરિણતં યથાઽવાપ્તકેવલાયાઃ પુષ્પચૂલાયાઃ સાધ્વ્યા યથાસુખં પ્રવર્તન્તેઽપિ અચિત્તપ્રવેશૈરેવ ગમનાગમનાદિ સમ્પન્ન્મ્ । ઇતેન નવુત્તારાદૌ જલજીવવિરાધના કેવલિનોઽપિ ભવતીતિ કલ્પનાઽપિ પરાસા, કેવલિનાઽનુકૃત્વાત્ સ્વયમસાહરૈરદૃષ્ટત્વાન્ચ ।

કિન્ન-યદપિ તીર્થકૃદ્વ્યતિરિહોઽસુકનામા કેવલી નદીસુતીર્ણવાનિતિ સામ્પ્રતીનાગમે દૃષ્ટં શ્રુતં ચ નાસ્તિ, તીર્થકૃતસ્તુ સુરસચ્ચારિતકનકકમલોપરિ ગમનાગમનપરિણતસ્ય જલસપશંચાઽવ્યભાવઃ, તથાઽપિ મવતસન્નુદૃશ્ય તદ્ગ્રીકારેઽપિ ન કાચિત્કિન્નિઃ, અચિત્તપ્રવેશૈરેવ તદુત્તારાત્ । તન્નિર્ણીતસ્ય પ્રવચનપ્રામાણ્યથાનુપપત્ત્યૈવાવસાતત્ત્વા । સા ચૈવં-જલં તાવત્ દ્વિવિધં સચિત્તચિત્તમેવાત્, યદાગમઃ- 'દુષિદ્વા પુલ્લિકાદ્યા પં, તં પરિણયા ચેવ અપરિણયા ચેવ જાવ વળખ્ખકાદ્યાઃ' इति श्रीस्थानाद्वे (સૂ. ૫૩) તત્ત્વ પરિણતાઃ-સ્વકાયપરકાયશ્ચાદિના પરિણામાન્તરનાપાદિતા અચિત્તીભૂતા ઇત્યર્થઃ । યથા 'સત્તર્હિ-ઠાળેર્હિ કેવલી જાળેજ્ઞા, તં યો પાળે બ્રહ્માહતા ભવતી દ્વાવિસુદ્ધયપ્રામાણ્યાન્યથાનુપ-પત્ત્યાઽચિત્તપ્રવેશૈરેવ કેવલી નદીસુત્તરતીતિ નિશ્ચીયતે, કૃતકૃત્ત્વેન સચિત્તચલનપુદારે પ્રયોજનામા-નોઽપિ । યસ્તુ નવાવિજલમાત્રે સચિત્તત્વેન વ્યવદેશઃ, સ ચ વિશિષ્ટાતિશયજ્ઞાનરહિતછાત્માપેક્ષઃ । તેનાં

ઉત્પત્તિપણિ અકર્ત્તને કાલે' જ ઇત્યાદિ જન્મત્થિતિ છે. સર્વ કાલે નિચત, એવતીજ વરસતે' પણિ મેધે જલ તિમ પરિશુદ્ધ, જન્મ-પાન્નુ' કેવલ નેણીઈ એહવા પુષ્પચૂલાસાધ્વીને યથાસુખે' પ્રવર્તતે' પણિ અચિત્તપ્રવેશે જ મયનાગમનાદિક ઉપત્તે'.

એતલે કહેવે' નવુત્તારાદિક વિષઈ જલજીવની વિરાધના તે કેવલીને' પણિ કુર્ષઃ એ' કલ્પનાએ ટાઘી, કેવલીઈ અણુકલાથી. અને પોતે' આઠે અણુદીપણાથી. ને એ તીર્થકૃત્ત્વો અન્ન અમુકે' નામે કેવલી નદી ઉતરતો કુઓ. એહવુ' હિંવડાને' આગમે' દીકુ' અને' સાંભણુ' નથી. તીર્થકરને' તો સુરે' સંચારિત ને સુવર્ણકમલ તે ઉપરિ મયનાગમનાદિકે' પરિશુદ્ધાને' જલના રપશ્તીને' એ અજ્ઞાવ, તોહે' તુએ સંતોષને' અર્થે' તે અગીકાર કરતે' પણિ કાઠ લીત નથી. અચિત્તપ્રવેશે' જ નદીના ઉતારથી. તેહને નિશ્ચય તો પ્રવચનની પ્રમાણપણાઈની અન્યથા અણુકલતાઈ જણાવો. તે તે ધમ-જલ તો બિ બેદિ' સચિત્ત અને' અચિત્તમેદથી, એ અર્થ પૂર્વે' કહી છે. એ મે સુતની પ્રમાણપણાઈની અન્યથા અણુકલતાઈ અચિત્તપ્રવેશે' જ કેવલી નદી ઉતરે, એહવા નિશ્ચય કરીઈ છે, કૃતકૃત્ત્વપણિ' કરી સચિત્ત જલ નદીના ઉતારને' વિશે' મયોજનના અજ્ઞાવપણિ'.

અને ને નસાદિજલમાત્રને વિશે સચિત્તપણે ને કથન, તે તક વિશિષ્ટઅતિશયવાને રહિત ઇશ્વર્યને અપેક્ષીને', તેહને તો જિમ્વચનન પૃથિગ્વાદિ યાગ્યને' વિશે' સચિત્ત અને અચિત્ત એ મે મધે એક પણિ શક્તાન છતે' પણિ, પૃથિગ્વાદિ હવવિષયોએ ને સાક્ષાત્કાર તેહને અજ્ઞાવે કરી, એ જલ-સચિત્ત એ જલ અચિત્ત, એહવા વિવેક કરીને' વ્યવહાર કરવાને' અથવા પરિ-

૧૩ મયા ચ ૧૪ ॥ ૧ ॥ પાણિવહ ૧૫ યેમ ૧૬ કીઠાપસંગ ૧૭ હાસા ચ ૧૮-જસ પ દોસા ॥
અટારસપિ પળદઠા નમામિ દેવાહિદેવ તં ॥ ૨ ॥' હિતશ્રીચત્રારખ્યનઠપુલ્લતી । ન ચ દેવોડદ્વાસ-
દોપરહિત એવેતિ મુવાણસ્થેકાન્તવાદપ્રવેશ હિત શક્તીયમ્, તવૈવાનેકાન્તવાદસ્ય સંસ્થિતે, અનેકાન્તવાદ-
સ્થાપ્યનેકાન્તત્વાત્ । યદુક્તમ્—'સ્વાદ્વાદોડપિ ન નિર્દિષ્ટઃ, પાપકૃત્યે કૃતાત્મભિઃ । સ્વાદ્વાદસ્થાપ્યને-
કાન્ત-વાદઃ સ્વાદ્વાદિનાં મતઃ ॥ ૧ ॥' હિત શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણસૂત્રસ્ય વૃત્તૌ (સમ્યં શ્લો ૪૦૧) અન્યથા
દેવોડદેનેત્યાદ્યપિ વત્ત્વ્યં ન સ્યાત્, તસ્યાપ્યેકાન્તવાદાત્મકત્વાદિતિ । 'દોસુન્માવણે' સ્થાતિ । દોસો-
ન્માવનવચનમેતેવામપ્રાદશદોષાણં મધ્યે એકસ્થાડપિ દોષસ્યોન્માવનમવર્ણવાદો જિતેન્દ્રસ્યેવિ ગાથાર્થઃ ॥૫૨॥

અથ યથાર્થસ્વરૂપમણે કોડવર્ણવાદ ? હત્યાશક્કાનિરાસાર્થ ગાથાદ્યથમાદ—

॥ દોસત્તેણ સંભવવ્યયમવર્ણો હવિજ્ઞ સંતસસ । દુલ્લહચોહિઅહેઝ ઠાળંગવયપણાણુસારેણ ॥ ૫૩ ॥

॥ તા કિમસંતે દોસે આરોચેઝણ તસ્સરૂપેણ । દોસુન્માવનવયર્ણ વણિજ્ઞઙ કેળ રૂપેણ ॥ ૫૪ ॥

ન્યાયા—દોષત્વેન સમ્ભવવચનમવર્ણવાદો ભવતિ, અર્થાત્ સીર્ષકૃતઃ, કસ્ય ? સતો-વિષમ્ભાવસ્ય
અવર્ણવાદઃ, કિલ્લજ્ઞઃ ? દુલ્લભવોપિતાદેહુઃ, કેત ? સ્થાવાદ્ધવચનાતુસારેણ, કાવચિતિ ગમ્યમ્ । તદ્ધ-
નમાદ—'પંચહિ ઠાળેહિ જીવા દુલ્લહચોહિઅત્તાપ કમ્મં પકરેતિ । તં અરહંવાણં અવર્ણં વેદમાણે
? અરહંતપણસસ ધમ્મસસ અવ ૦ ૨ આપરિયવવજ્ઞાયાણં અવર્ણં ૦ ૩ ધાવર્ણણસસ સંપસસ અવર્ણં
૪ ચિવિક્કતવવંચવેરાણં દેવાણં અવર્ણં ૦' હિત શ્રીસ્થાનાજ્ઞે (સુ ૪૨૬) પત્તદુત્તો-ગમ્મી અરિહંત ચો,

પ્રવેશ ધમિ શકેતું નહીં, તિયજ્ઞ અનેકાતવાદની મધ્યાદાથી. અનેકાતવાદને પછે અનેકાતવાદો, ઉકાનો અર્થ—
અનેકાતવાદ તે પાપકાર્યને વિષે પડિતે નથી કલા. સ્થાકાદનો પશ્ચિ અનેકાતવાદ તે જાનનઈ ધષ્ટ ધર્મ
ધમિ નહીં તેા દેવ તે અરિહંત જ, ધમપશ્ચિ કહિઈ ન ભેઈઈ, તેકને પશ્ચિ એકાતવાદપશ્ચાતી. દોષતું
ઉદ્ધાવન વચન અક્ષર દોષ મધ્યે એક દોષતું કહેતું તે અવર્ણવાદ તીર્થકરનો. એ ગાથાર્થ ॥ ૫૨ ॥

હિંરે યથાર્થસ્વરૂપ કહેતે સ્થે અવર્ણવાદ ? એકથી શક ટાલવાને અર્થે ગાથા બે કહે છે—
દોષપશ્ચિ સભવવાતું વચન તે અવર્ણવાદ કહી ઉતાઈ, દુર્લભભોધિપણાતું હેતુ કાણુમવચનને
અતુસારે. તો અણુકતાદોષ આરાપીને તે દોષને સ્વરૂપે દોષતું ઉદ્ધાવનતું વચન વર્ણવીઈ કહે રૂપે ?

અર્થ—દોષ પછે સંભવવચન તે અવર્ણવાદ કહી, અર્થથી તીર્થકરનો. કસ્ય ? વિભાનનો.
અવર્ણવાદ કહેલો ? દુર્લભસમકિતપણાધનો હેતુ. સ્થે કરી ? કાણુના વચનને અતુસારે. ભવતું એકતું
ઉપરથી ભણતું, તે વચન કહે છે. એકની કૃતિને વિષે—એકા મત્તાદિકાન નિષ્કૃતિને ગુરૂ વસતી.
અરિહંતને ભોળતે, અને કેવલજાનની ઉત્પત્તિ ને વિષે સમવસરશ્ચાદિક સર્વેનઈ સંચત ખડું તીર્થકર.
પશ્ચિ કહીઈ, તેકને અધ્યવસાપાકદ દોષની સભાવનાઈ પશ્ચિ તેકની ઉદ્ધાવનચને દુર્લભભોધિન
પશ્ચાઈ કહી, તો અણુકતા દોષ ને જીવધાત-મિથ્યાભાષણાદિક સર્વને અણુમાનવા શેચ, કેવલીષ પશ્ચિ
નિષિધ, તેકને અર્થથી અરિહંતને વિષે અણુકતા વિકલપીને દોષને સ્વરૂપે કેવલીને પશ્ચિ અવધાવાદિ-
દોષ સંભવે ધર્યાદિ રૂપ કહેતું, તે કિ એ તે વિચારશે. એતલે સ્થ ? કહે રૂપે વર્ણવીઈ ? કહે સ્વરૂપે
વર્ણવી ન શકીઈ, એ અર્થ.

તિસ્કરણીયો મહેદિતિ દ્વિતીયોઽપિ દોષો ગરોયાનિતિ દોષદ્વયં કેવલિનો મળતઃ પરસ્વસ્તુમેવ મિથ્યાત્વં, મિથ્યાત્વોદયમન્તરેણ તથામણિતેરસમ્મવાત્ । તસ્માત્ પુષ્પજુઠાદિદૃષ્ટાન્તેવ નથાત્ । યથાસ્થિતમેવ જલં જલવત્પુસ્યૈકિરણાદિલક્ષણસ્વકાયપરકાયલક્ષ્યાવિના તથાવિષકાલાદિસામગ્રીયોગે કદાચિદ્વિચિત્તવાઽપિ પરિણમતિ, યુનારપિ તદેવ જલં સચિત્તમ્બવનહેતુકાલાદિસામગ્રીયોગેન ચ સચિત્તવાઽપિ પરિણમતિ । તન્નાઽપિ દૃષ્ટાન્તઃ સમૂર્ચ્છિમમયનુષ્ઠોત્પત્તિસ્થાનાન્થેવ । પરમેતત્પરિણતિસ્તથામૂતા કેવલિગમ્યાઽવ-સાત્ત્વ્યા । ન ચ વ્યવહારતઃ કેવલિનોઽપિ જલજીવવિરાધનોચ્યતે હિતિ વાચ્યમ્, ર્દ્વાપચિકીપ્રતિક્રમ-પાદૈરપિ વ્યવહારતો વક્તવ્યતાપન્નઃ । ‘નદૈસંતરણે પઠિકમદ્’તિ વચનાત્ । દૃષ્ટાપન્નો ચ સ્નાતકત્વ-હામિત્રસંતેઃ કેવલિનઃ સ્વરૂપહાનિહેતુર્મહાઽવગ્ધવાદ્ હિતિ । કિન્ન-નણ્ણતારાદૌ જલજીવવિરાધના સર્વેથામપિ નિયમેન મ્બજનયા વા ? । આથે, વક્તુર્મિથ્યાત્વં જલસ્ય દ્વિવિધ્યેનાશ્રદ્ધાનાત્, વક્ત્વાઽપિ સ્તિનવચનસ્યા-શ્રદ્ધાનેન મિથ્યાત્વસ્વોક્ત્વાત્ । તથા-‘પયમક્ષરંપિ ર્દ્ધંપિ જો ન રોપ્દ સુતપિહિદ્’ । સેસં રોઽન્તો વિ ક્ષુ મિચ્છાદિદ્ધી જમાલિચ્ચ ’ ॥ ૧ ॥ તિ, દ્વિતીયે તુ સિદ્ધં નઃ સમીહિતં, છદ્મસ્થસ્ય કસ્યપિદ્ધવતિ કસ્યચિચ્ચ ન મ્બવતિ, કેવલિનસ્તુ સર્વસ્યાઽપિ ન મ્બવતીતિ મ્બજનયા સિદ્ધૌ કૃતં પ્રસન્નેતિ ગાથાર્થઃ ॥૪॥

અર્થ કેવલિનઃ કિંયા યદિ કસ્યાઽપિ મ્બયહેતુર્ન મ્બવેત્ તર્હિ મક્ષિકામસુઘાઃ છુરુજનત્તવઃ કથમનુકૂલા મ્બવન્તિ ? હિતિ શઙ્કાવામાદ્—

જલશ્વવિરાધના કરતો સર્વજનપ્રસિદ્ધ અમ્હે કોઠે કિમ યથાવાદો તિમ્ કરન્તાર ત્ ? ઇમ્ । નિષ્કુરવચને ‘કેવલો તિરસ્કારયા યેઅ કુર્ષ, એ બીજો દોષ યેઠા, એ દોષપ્રય કેવલોને’ કહેતો પરને પ્રગટજ મિથ્યાત્વનં, મિથ્યાત્વના ઉદયવિના તેલ્લય કહેવાના અસંભવથી.

તે વતી પુષ્પજુવાની-રુદ્ધિને’ ક્ષણીતિ નવાદિકને’ વિશે’ યથાસ્થિત જ જલ, જલ-વાયુ-સૂર્ય-કિરણાદિરપ રવકાય-પરકાયલક્ષ્યાદિઃ’ તથાવિષ કાલાદિસામગ્રીને’ યેથે કિવારે’ અચિતપણ્ણિ પરિણમત્, વલી-તેહજ જલ સચિત્ત થાવાનો હેતુ ને કાલાદિસામગ્રી તેહને યેથે સચિત્તપણ્ણિ’ પણ્ણિ પરિણમે’, તિહા પણ્ણિ દૃષ્ટાત સંમુર્ચ્છિમમયનુષ્ઠના ઉત્પત્તિસ્થાનકજ્ઞ, પણ્ણિ એ પરિણુતિ કેવલીને ગમ્ય ભણ્ણી, વ્યવહારથી કેવલીને’ પણ્ણિ જલશ્વની વિરાધના કહીઈ એહવું ન કહેવું, ઇર્થ-પચિત્ત’ પ્રતિક્રમણ્ણિક તેહને’ પણ્ણિ વ્યવહારથી કહણ્ણી આપતિથી ‘નદો ઉત્તરે’ પડિકને’ એ વચનથી, ઇર્થની આપતિચિતે તલે રનાતકપણ્ણી હાની, કેવલીને’ રવરપહાનિત્તુ’ હેતુ મહાઅવર્ણવાદ, વલી નણ્ણતારાદિકને વિશે’ જલ શ્વવિરાધના તે સર્વને’ પણ્ણિ નિયમે’ અથવા વિકલ્પે ? પ્રથમપક્ષે, કહેનારને’ મિથ્યાત્વનં, જલ ને’ દિવિષ પણ્ણિ અશ્રદ્ધાનથી, એકછ બિનવચનને’ અશ્રદ્ધાને’ મિથ્યાત્વને’ કષ્ટાપણ્ણીથી. તે કિંયા ? ‘પદ અક્ષર પણ્ણિ એક ને સ્વ નિદિષ્ટ ન સારે. બીજુ આને તો પણ્ણિ મિથ્યાદિદિષ્ટ જમાલિની પ્રે’ બીજે પક્ષે, તલે સિદ્ધ થયું અન્નહાર વાજિત, જ્ઞાસ્થને’ તો કુલેકને’ કુલ્લ અને કુલેકને ન કુર્ષ, કેવલીને’ તન્ના સર્વને’ એ ન કુર્ષ, એ હેતુથી જાજનાઈ સિદ્ધિશિ’ પૂર્ણ થયું પ્રસન્ન, એ ગાથાર્થઃ ૪૯.

હિંમે કેવલીની કિંયા જઈ કોઠને’ અપકારણ ન કુર્ષ, તલે મક્ષિકામસુઘ ને બીજનંદુ કિમ અતુલ્લેહ, કુલ્લ, એ આશકાને નિષ્પદ કહે છે.

‘તે વતી મક્ષિકામસુઘ શ્વ તે સ્વભાવ કિંયાને વિશે’ તરપર કુર્ષ, પણ્ણિ બિનની કિંયાઈ પ્રથ્થા કિંયાનો’ પ્રેશ પણ્ણિ ન કરે.

ચનમેવાડુપાદિયં સ્યાત્, સુષામાવિપ્રણીતત્વાત્ । તસ્યાત્કેચલિનઃ સ્વસ્તસ્યાડપિ પ્રાણાસિવાસાદૈર્ભગ્નં
સર્વેપામપ્યર્દદાદીનામવર્ણવાદઃ સત્પથેત, સર્વેપામપ્યત્ત્વોડ્વાનુવિકલ્પત્વેન સન્ધ્યધાત્ । તેન-ઉચ્ચામૂત્સા-
વર્ણવાદો વક્તુર્દૂરભવ્યત્વામિવ્યક્તકોડ્વાસાતત્વ્ય इति ગાથાચુરમાર્થઃ ॥ ૫૩-૫૪ ॥

અથાત્પદોષસદ્ભાવેડ્વાદશદોષરાહિત્યં ન વિરુદ્ધ્યતે, અલ્પદોષસામાન્યત્વેન વિચક્ષિતત્વાદિતિ
પરાશક્ત્યામામાહ—

॥ અદ્વાસદોષાણં દોસો યગોવિ તસ્સ તે સન્ધે । અણુણં અણુચિદ્દા જં તે મોહાવિનામૂઆ ॥૫૫॥

વ્યાખ્યા—અદ્વાદશદોષાણં મધ્યે, યસ્યેતિ ગમ્યમ્, ઇકોડ્વિ દોષો ભવેત્; તસ્ય સર્વેડ્વાજ્ઞાનાદ્વયો
દોષાઃ અન્યોડ્વન્યં—પરસ્પરમનુવિદ્વા—ઈકોમાત્રેન સન્ધ્યદ્વા ભવન્તિ । તત્ત્વ હેતુમાહ—‘જં તે’ન્તિ । ચ્દે—યસ્યાસ
દોષાઃ અજ્ઞાનાદ્વયો મોહાવિનામૂતાઃ—મોહનીયકર્મજન્યા इत्यર્થઃ । ન ચ ક્ષીણભોદસ્ય મોહનીયસંસારમન્તરે-
ળાપ્યજ્ઞાનલક્ષણસ્ય પ્રથમદોષસ્ય વિદ્યમાનત્વેન ઇયસિચારઃ શક્તનીયઃ, ક્ષીણભોદસ્ય મોહનીયસંસારાભાવાત્ । અજ્ઞાનં
હિ કુત્સિતજ્ઞાનં, નયઃ કુત્સાર્યત્વાત્ । તત્ત્વાણુત્તિમિધ્યાત્વસત્પર્કાન્મિધ્યાદશમેષ ભવતિ, મિધ્યાત્વયોગાત્
જ્ઞાનસ્યાપ્યજ્ઞાનત્વેન પરિણમનાત્ । ‘મિચ્છાદિદ્વિત્સ અણાણ’મિતિવચનાત્ । સન્યગદશં તુ વિચક્ષિત-

તે વતી ૩૧૩ીને અલ્પ પ્રાણાતિષાતાદિકં કહેવું તે સર્વે અર્દદાદિકને અર્થર્થવાદ સંપન્ને, સર્વને
માહોમાહિં અનુવિદ્યં પશ્યે સંપદ્યથી, તેણે કરી તેહવાનો અર્થર્થવાદ તે કહેનારને દરભવ્યપણાનો અણુવનાર
આણુવે. એ ગાથા બેનો અર્થઃ ॥ ૫૩-૫૪ ॥

હિવે અલ્પદોષસદ્ભાવે અદ્વાદશદોષે રહિતપણું વિરુદ્ધ નહીં, અલ્પદોષને અસાધે પશિ
વિવેચ્યાપણાથી. એ પરની આશ કાને વિષય કહઈ છઈ—

અદ્વાદશ મધ્યેથી એકે દોષ જેહને, તેહને તે સર્વ દોષ કુઈ. જે માટે મોહોમાહિ સંપદ
છે, મોહવિના ન કુઈ વતી.

અર્થઃ—અદ્વાદશ દોષ મધ્યે જેહને એકે દોષ કુઈ, તેહનઇ તે સર્વે અર્દદાદિક દોષ, માહિ-
માહિં અનુવિદ્યં—એકપણે સંપદ છે. તિહા હેતુ કહઈ છઈ—તે માટે. તે અર્દદાદિક દોષ તેહ
વિના ન કુઈ. મોહનીયકર્મજન્ય એ અર્થ. ક્ષીણભોદને મોહનીયની સુતા વિના પશિ અજ્ઞાનરૂપ
પ્રથમ દોષને વિદ્યમાનપણે કરી વ્યસિચાર ન શકે. ક્ષીણભોદને અજ્ઞાનના અભાવથી તે તે
અશુદ્ધિ જે સિધ્યાત્વ તેહના સંપદ્યથી સિધ્યાત્વીને જ કુઈ, સિધ્યાત્વના મોગથી જનનઈ પશિ
અજ્ઞાન પશિ પરિણમનથી. ‘મિધ્યાદષ્ટીને અજ્ઞાન’ એ વચનથી. સમ્યગ્દષ્ટીને તે વિવેચ્યા પદાર્થ
વિષયો આભોગ અને અનાભોગ તે મધ્યે એકજ કુઈ. પૂછે છઈ—અજ્ઞાન, અને અનાભોગ એકને
રથો ભેદ? એહવું જઇ તે ઉપરી કહઈ છે.

અજ્ઞાન તે કુત્સિતજ્ઞાન અને તે તદ્દ મિધ્યાત્વીને જ કુઈ, તે મિધ્યાત્વીને જ રસમધ્યથી
સિધ્યાત્વમોહનીયના ઉદયપર્યં છત્ત અને અણુછત્ત તેહના અવિશેષે આસવાદ્યો, સંસારના કારણથી, અને
વહી જાનદેશના અભાવથી. ‘સત અને અસતના અવિરોધથી, લવલેવંથી, યથેચ્છાધિ પામવાથી, જાનદેશ જે
વિરતિ તેહના અભાવથી સિધ્યાત્વીને અજ્ઞાન જ અણુજુ’ એતથા જ વતી. સિધ્યાત્વીને મોતે અજ્ઞાન

प्राणाविपादाद्याश्रवपरिहानार्थमेव । ज्ञानं च दाश्रवः, संवररूपत्वात्, तस्य च फलमज्ञाननिवृत्तिरेव । यच्च आश्रवपरित्यागहेतुः पारत्रिकमर्थं, तत्प्रासङ्गिकमवसातव्यम् । यथा प्रदीपस्य फलं ततोऽग्रम एव । यच्च, सर्पाविल्लागादिवर्जनसमुत्पत्त्यपरिहानजन्यं भयद्वर्पादिकं तत्प्रासङ्गिकम् । यत्तुक्तम्—‘ज्ञानं भूरी यथार्थवस्तुविषयं स्वस्य द्विपो धाधकं, रागारातिशयाद्य हेतुमपरं युद्धे न कर्तुं स्वयम् । दीपो यत्तमसि व्यनक्ति तदिदं रूपं स एवेक्षतां, सर्वः स्वं विषयं प्रसाधयति दि प्रासङ्गिकोऽन्यो विधिः’ ॥ १॥ इति प्रथमाङ्गवृत्तौ । अत एव भगवता श्रीमहावीरेण साधुप्रेषणद्वारां भङ्गलिपुत्रस्य सम्बन्धज्ञानोद्बोधनिमित्तं स्वल्पायुक्तपिकावचनं प्राप्तितम् । तेच्च तस्याऽन्येषां च बहूनामैहिकपारत्रिकहितहेतुरेव, अन्यथा सर्व-ज्ञप्रवृत्तेरसम्भवात् । तेन तद्वचः श्रुत्वा सञ्जातसम्बन्धज्ञानो भङ्गलिपुत्रः अहंदाशक्तकोऽहं ससुपाजितपाप-प्राग्भातो मृत्वा मेरु क ? आत्मासीति समुत्पन्नपारत्रिकमर्थः कृतनिजपापगर्हापरायणः सञ्जातः । तथा-भूतगर्हया चापेक्षिकाल्पान-तसंसारफरणपूर्वकपुण्यप्रकृतिवन्धं कृतवानिति । अयं भावः—दीर्घकर्मजाविवचनं श्रुत्वा सम्बन्धज्ञानान्, सम्बन्धज्ञानेन च सञ्जातपारत्रिकमयजन्त्या निजपापगर्हा, तथाभूतगर्हया चापेक्षि-काल्पानन्तसंसारफरणपूर्वकपुण्यप्रकृतिवन्धमेवेवं कार्यकारणभावसम्बन्धं पर्यालोच्य भवत्यां ज्ञेयवस्तु-विषयकसम्बन्धज्ञाननिमित्तमेवाहंदायुपदेशो भवति, न पुनरैहिकपारत्रिकमयनिमित्तमपीति मन्तव्यम् । परम्परया च कारणं प्रायोऽकिञ्चित्करमेव; तत्कर्तृत्वेन व्यपदेशाभावात् । न हि धान्यजन्या कृतिः कणान्वा—जन्येति कस्याऽपि मतिः ।

‘अेतत्ताञ्च’ वती भगवत श्रीमहावीरं साधुने मेरुदी मपदीपुत्रने’ सम्भन् ज्ञानने’ उद्बोधने’ अथे’ अथप्राप्त्या अथुपपत्त्या’ वयन स भगवांशु’, अने’ ते वयन तो ते म’भलीने’ अने गङ्गुने अे लव अने परलवतु हिततुं करण्य अ’, अन्यथा सर्वजनी प्रवृत्तिना असंभवथी, तेवती ते वयन सांलक्षी श्यु छे सम्भन् ज्ञान केछने अेछवे म’भली, ते अरिहत्तने आशातक छे, छिपान्यो पापने पु’अ केछे अेछवे अरिने परलवे’ किछ अथरूप ? अेछवे छिपने छे परलवने। अथ केछने’ अेछवे, करी छे’ भोताना पापनी निछा तेछने विषे’ तत्पर ते धये। तेछरी गळीछ’ तो अपेक्षाछ’ के अथ अनंत-संसारकरणपूर्वक पुण्यप्रकृतिवन्ध अते’ करतो छुआ।

अे लावतीछ’ करे संलक्षान्धु’ ते वयन सांलक्षी सम्भन् ज्ञानवत्, सम्भज्ज्ञाने करिने’ तो धर परलवना लवथी अन्य, भोताना पापनी गळी, तेछरी निछाछ’ तो अपेक्षाछ’ के अथ अनंत-संसारकरणपूर्वक पुण्यप्रकृतिवन्ध, अेछु रीति कार्यकारणभावसर्वध विचारिने लवने जेयवस्तुविषयीया सम्भज्ज्ञाननिमित्तअ अदि’सादिकने छिपेछे छुछ’ पछि अे लव परलवना लवनिशित नछी अेछवु’ मानतु परपराछ’ करण्य ते प्राछे अकिञ्चित्करअ, तेछनछं करनारपछि’ कथनना असावथी, धान्ये’ अन्य तुपित ते कछे छिपनी अेछरी तो कोछनी भति न छुछं, परसाथे’ तछे परलवतु’ लवताने ते अलवदानअ कछीछ, लवनेछनीयना लवना हेतुपञ्चाना असावथीछे, अनंतदुःखने अतुलवे’ अन्य के लव तेछना छलवापूर्वक अनंतसुखना निपलववापञ्चुथी, जिम लोछने’ विषे’ पछि लवसहित अने लवसहित लवने’ छिपेछे संलवभागे छलवापूर्वक निरवभागे’ लवता थथी सुधी धये। अेछवे गेलव, ते सर्वने संभतपछि लवतत कथे छम नछि’ कोछ कछे, छम नछी तो सम्भदववादि प्रापितने’ अथे’ छिपेछेना पछि छुछेछे छुछं, सम्भकत्यादिकने’ पछि’ सभय सभय अते’ निरंतर छमरूपने’ विराधनना लवना हेतुपञ्चुथी, ते तो गानादिक छते’ विराधनानुं लव, अलुछते’ ते तो नछी, अे वनी अन्ये अने व्यतिरेके प्रसिद्धअ, जिम छवे’ धने’ आरादिथी लव, अलुछते’ धने तो नछी,

યસ્ય શુદ્ધત્વાત્ । સત્સૂત્રમાપિણાં નુ સન્ધ્યક્ત્વાભાવેનોક્તયુક્તેસ્ત્રાવતારો ન ભવતીત્યર્થે વ્યક્ત્યે' इति ।
તસ્યાસ્ત્રાક્ષીણમોહમાત્રસ્યાપ્ટાદશદોષાણાં મધ્યે યકોઽપિ દોષો ન ભવેત્ । યતઃ ફલવત્તયા યકસ્યાઽપિ દોષસ્ય
સદ્ભાવે [ફલોપહિતયોગ્યતા] , હેતુસ્વરૂપયોગ્યતાયા સર્વેઽપિ ભવન્તિ । મોહનીયજન્યત્વેનાંયોઽન્યાનુ-
વિદ્ધત્વાદિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૫૫ ॥

અથ કેવલિનો જીવજાતાદૌ ગુણદોષવિષયકપ્રમદ્વયોદ્ભાવનેનાવર્ણવાદમાવિષ્કુંભમાહ—

॥ किं केवलिनो दोसा अहं गुणा जीववहमार्हिणि । दुहयो अवणवाओ कलंकदायेण केवलिनो ॥

व्याख्या—केवलिनो जीववधादीनि—केवलियोगजन्यप्राणातिपातादीनि किं दोषा अथवा गुणाः ?
इति प्रमद्वयनिर्वचनेऽवर्णवाओ, यथा—यदि मणति दोषोस्तर्हि दोषोदुभावनेनावर्णवादः । यदि गुणास्तर्हि
दोषाणामुन्नेदापनया जगत्स्थितिसुलक्ष्णं ब्रूयाणोऽनार्यवाक् स्वात्मनः केवलिनश्च महापञ्चजानाहृतुरिति
द्विधाऽपि कलङ्कदानेन केवलिनोऽवर्णवादः । एवमनुभयस्वभावेऽपि बोध्यम्, जगत्स्थितिसुलक्ष्णं
वक्तुत्वादिति गार्थायः ॥ ५६ ॥

અથ કેવલિનો જીવજાતાદૌ વસ્તુએ યાવન્તોઽતિપ્રસન્ના દર્શિતાસ્તેષામધિકરણભવેન
પરિણતિસ્વરૂપમાહ—

॥ एवं अहंप्रसंगा मणिया ते चेव हुंति उस्तुतं । जीववहं केवलिनो, वृत्तचरणं जिमस्सापि ॥ ५७ ॥

व्याख्या—एवम्—अनन्तरोक्तप्रकारेण अतिप्रसङ्गा यत्तदोर्निहामिसम्बन्धात्, ये 'ते चेव' इति
त एव चस्तुज भवति, केषां ? केवलिनो 'जीववहं' इति जीवज्यावो भवतीत्येवंरूपेण जीववयं ब्रुवतां

સર્વજ પરિણામે 'કરી આશયને' શુદ્ધપણાથી. ઉત્પન્નભાષીને સર્વજેશ્વરને 'અભારે' કહી યુક્તિ તો તિહા
અવતાર ન કુઈ. એકંદુ આગલિ કહિસ્મઈ, તે માટે ક્ષીણમોહમાત્રને અહર દોષમધ્યે એકે દોષ ન કુઈ,
ને માટે કલવત પશ્ચિ એકે દોષને સદ્ભાવે સ્વરૂપયોગ્યતાઈ સર્વે કુઈ. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૫૫ ॥
કહેવે કેવલીને જીવજાતાદિકને વિષે અણુ અને દોષ વિષયીઆ ને. મિ પ્રમ, તેહને કહેવે કરીને
અવર્ણવાદ પ્રતે પ્રગટ કરતો કહે છે—

સ્થુ જીવજાતાદિક તે કેવલીને દોષ અથવા અણુ ? મિહુ પ્રકારમ અવર્ણવાદ કેવલીનઈ કલંકદાનક કરી
વૃત્તિને અર્થઃ :- કેવલીને ચોથે બન્ધ ને પ્રાણાતિપાતાદિક તે દોષ અથવા અણુ ? એ પ્રમને
ઉત્તરે અવર્ણવાદ, જિમ બલ કહે દોષ, તિમ તલ કહે દોષને પ્રગટ કરવે અવર્ણવાદઃ બલ અણુ, તલ દોષને
ઉચ્છેદની પ્રાતિપદ્યા બગની સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને ભોલતો અનાર્થીવચનનો ભાષક. પોતાને અને કેવલીને
મહાર્નિદાને હેઇ. એમ મિહુ પ્રકારે કલંકદાને અવર્ણવાદ, ઈમ અણુ-દોષસ્વભાવરહિતપણુ યાનતે પશ્ચિ
ભાણુનું બગની સ્થિતિ ઉલ્લંઘીને ભોલવાપણાથી. એ ગાથાનો, અર્થઃ ॥ ૫૬ ॥

કહેવે કેવલીને જીવજાતાદિક કહેતે નેતલકે ભણુ દેખાડ્યા તેહને અધિકરણને ભેદ પરિણુમાનું
સ્વરૂપ કહે છે—

પ્રમ અતિપ્રસંગ ને કલ્યા પૂરે તે કુઈ ઉત્તરે, જીવવધ કેવલીને કહેવારને અને બિનને પશ્ચિ.
વૃત્તિને અર્થઃ - પ્રમ પૂરે કલ્યા અતિપ્રસંગે ભણુ ચતાઈ જાનંદને નિત્યે સંબંધી ને, તેકમ
ઉત્તર કુઈ. કહેને ? કેવલીને જીવજાતા કુઈ એકંદુ કહેવાર ને કલ્યા તેહને, તિમે બિનભોલીને

॥ 'सर्वं एतदं दोहं गो दुज्ज लक्खणं किंत्थी । ता णूणं तित्थयते सुसं भव्वा य' अण्णाणी ॥

व्याख्या—सप्तानामपि, लिङ्गानामिति प्रकरणवशाद् बोध्यम् । उक्तस्यैवलिख्यरूपमित्यख-
कानामेकतरङ्गिणं, द्वयोर्मध्यस्थकेवलिनोर्न भवेत् तर्हि नूतन-निश्चितं तीर्थकरो स्यामापी अज्ञानी च भवेत् ।
सम्यक्परिज्ञाने सत्यवादित्वे च सति अलिङ्गस्य लिङ्गत्वेन वक्तृत्वासम्भवादिति गार्थार्थः ॥ ५१ ॥

अथाऽतिप्रसङ्गावाप्तानामज्ञानादिदोषाणां साक्षात्परम्परया च फलमाह—

॥ अण्णाणाहजं दोसा देवस्वरूपस्स पासगा हुंति । दोसुम्भावणवयणं अवणवाओ जिणिदस्स ॥ ५२ ॥

व्याख्या—अनन्तरोक्तकारेणातिप्रसङ्गावाप्ताः अज्ञानादयो दोषाः देवस्वरूपस्य नाशकाः—
विध्वंसका भवन्ति । अज्ञानादिदोषाश्रयत्वेनाभिमतोऽहंति देवस्वरूपस्य हानिरित्येवमनन्तरफलम् । यतो
दोषोऽष्टावधोषरहित एव भवति । यदुक्तम्—'इत्थो अ सकत्स लोणपाळो वेसमणो अङ्गवचेश्वर
वंदित्वं' आगजो, वेद्व्याणि वंदित्ता गोअमसामि वंदति, भगवंपि धम्मं कहेइ-धम्मो अल्लो कामो,
पुरिसत्यापि तिणिण हुंति लोणमि । धम्माओ जेण इअरे, तम्हा धम्मो पहाणो उ ॥ १ ॥ धम्मो वि इत्थ
सिज्झइ, देवाण जईण भत्तिरागेण । ता तंमि चेव पढमं पयट्ठिअव्वं विसेसेणं ॥ २ ॥ इवो पुण इत्थ सो
वेव, जो सव्वण्णू सव्वइसी अट्ठारसव्वेसेहिं वल्लिओ, जओ मण्णिअं-अण्णाण १ कोइ २ मय ३ माण
४ कोइ ५ माया, ६ रई अ ७ अरई अ । ८ णिहा ९ सोग १० अलिअवयण ११ चोखिआ १२ मच्छर

वृत्तार्थ—सति, द्विग प्रकरयुपशयी अश्विदं, उक्तस्य अने केवलीना स्वदधनां अणुवनामिहं
ओके द्विग ते उक्तस्य अने केवली ओ णिहुं ने' न कुट्टं, ने तळे निश्चये' तीर्थ'कर अणु.आपी
अने' अज्ञानी कुट्टं' सम्यक्परिज्ञान उते' अने सत्यवादीपणुं उते अणुदि'गने' द्वि'अपणु' कल्लुपणुना
असंभवथी, ओ गार्थार्थः — ॥ ५१ क. ॥

दिवे' अतिप्रसंगे पाठ्या के अज्ञानादिक दोष तेहनु उरत अने परपराई इव कल्लु उह—

अज्ञानादिक दोष ते देवस्वरूपना नाशक कुट्टं. दोषना उहभावननु' वयन ते अपणु'वाद जिने'दने,

वृत्तिने' अर्थः—'दिवकां कळे प्रकटे' पाठ्या के अज्ञानादिक दोष ते देवस्वरूपना विध्वंसक
कुट्टं. अज्ञानादिकदोष ने आश्रयपणुि भा-या अरिहंते' निषे देवस्वरूपनी कल्लुअ. ओ अनंतरक्ष अ.
देव ते अद्वार दोषरहित अ कुट्टं. के आरे कल्लिं छे. दिवरे' छंदने। दोकयास वेधमणु ते अष्टापधैत-
वाइवने आगो। यैतवाइने औतयस्वाभने' वादे. अथव'ते पणुि धर्म' कळीओ. धर्म' अर्थ' अनंत
काय पुत्राथ' त्रिणिं छे शेअने' निषे. धर्म'थी के वती निहं कुट्टं, ते वती धर्म' प्रधान 'धम्मोवि
इत्थ सिज्झइ देवाण जईण भत्तिरापण । ता वेव पढमं पयट्ठिअव्वं विसेसेण २ धर्म'
ते उहां शीउठं देवने अने वतीने अत्तिरागे, ते वती धर्म' ने' निषे अ प्रवर्तुं विशेषे. देवपणु कळां
वेदअ के सर्वदं सर्वदशी' अद्वारदोष रहित. के वती कळीछे. अज्ञान, दोष, मद, मान, बोध, भाया,
रति, अरति, निद्रा, शोक, चिन्तावयन, चोरी, भस्म, लय, छापडिआ, प्रेम, कीडाप्रसंग, कल्लुआदि ओ
अद्वार' दोष केहने' दध्या ते देवादिदेवने' नयुं. देव ते अद्वार दोषे' रहित अ एव कल्लुनरनई अर्थात्वाइने

अथ शिक्षामेव किञ्चिद्विशेषेण व्यनक्ति—

पण्डितजिज्ञासु केवलिणं केवलिवयणेण कुण्ड जिघ्रक्षम् । सो वि तिह करणकारणयुक्तोऽयमैवैवो योजो ॥

व्याख्या—केवलिनं प्रतिपद्य-शरणीकृत्य केवलिवचनेन-जिज्ञासुयां जिनधर्मं करोतु-विद्वद्भ्यः, सोऽपि-जिनधर्मोऽपि त्रिधा-त्रिप्रकारः करण-कारणाऽ-नुमोदनाभेदतः । तत्र करणं स्वयं ज्ञानादिषु प्रवृत्तिः, कारणमुपदेशादिना परैः, अनुमोदना च मनोवाक्यादिः कृतकारितानुमतिविषयकालोत्साहरूपा तन्मूलकतत्पुरुषवाकप्रवृत्तिरूपा च । तत इतरेतरद्वन्द्वः । तस्मिन्नेवो-विषेकस्ततः । करणकारणानुमोदना-भेदता ज्ञेयो-ज्ञातव्य इति गाथायाः ॥ ५९ ॥

अथ त्रयाणामपि भेदानां मध्ये-को भेदः प्रधानम् ? इति जिज्ञासायामाह—

। तत्त्ववणुमोक्षया खलु मूलं धम्मस्स हरिसमूहाया । सा णिअम्मा भव्वाणं आणं अणोस्सिमि वि कुज्जा ॥

व्याख्या—तत्राऽपि-तास्त्वपि-करणकारणानुमोदनासु-विस्तृप्त्यपि अनुमोदना, खलुवचनारणे, अनुमोदनैव, प्रधानमिति गम्यम् । कुत ? इति विशेषणद्वारा हेतुमाह-यतः साऽनुमोदना क्लृप्ता ? धर्मस्य मूलम्-आधिकारणं, तत्राऽपि विशेषणद्वारा हेतुमाह-यतः सा हर्षमूलिका । इतो-चित्तोत्साहो मूलं यस्याः सा तथा, चित्तोत्साहमन्तरेणानुमोदना न भवतीत्यर्थः । तेन साऽनुमोदना निधमात् भव्यावा-

अथ द्वितीयोऽधिकारः

इवे काले विज्ञेयथी सिआमयु जल्लुवे छे—

भूतानो अर्थ — पश्चिमा-शरयु करीनछे देवली प्रतछे-देवसत्त्वानी अतछे देवलीजिन तेहनी आवाछे करीनछे करछे जिनधर्म प्रतछे-जिनना प्रकास्या धर्म प्रतछे. तेहज्ज जिनधर्म निखि प्रकारे येतछे करधं करीनछे १, छपदेश देवछे करीनछे परासछे करावपुं धम्मजुल्लुवन २, अनछे कथो करावपुं के धम्मजुल्लुवन तेहनछे विषय जित्तोना छे अनछे तेहनी वयनप्रवृत्तिरप के अनुमोदना ३ भेदविज्ञेय जल्लुवे ॥ ५८ ॥

वृत्तानो अर्थ — देवली भगवतने स्वीकारीने-शरयु करीने देवसत्त्वजुल्लुवन वयन वडे-भेदविज्ञेयरी आवा वडे जिनधर्मने करा. ते जिनधर्म पयु करछे करावपुं अने अनुमोदना भेदथी वयु प्रकारे छे । तेहा करछु-स्वयं ज्ञान आदिमां प्रवर्तयुं करावपुं-छपदेश आदि वडे जीअ पसे अनुमोदनु-इत-कारित-अनुमति विषयक आत्मानो छत्साह जने ते भूतक तेने ये गप वयननी प्रवृत्ति. ॥ ५८ ॥

इवे तयु भेदानी अरर कयो भेद प्रधान छे ? ते जल्लुवे छे—

भूतानो अर्थ — ते त्रिखि भेदनछे विषय अनुमोदना खलु-निक्षय, तेहज्ज प्रधान करधं, धर्मजुं मूल करछे. ते अनुमोदना देवली करछे ? जित्तोना-आत्मानो छत्साह ते भूत कछे केहनुं ओहनी ते अनुमोदना निजमी (सा) निक्षय आसन्नप्रवृत्ति १, सम्मगद्धति २ अनछे सम्मगद्धतिनिक्षय के लक्ष्यलक्ष्य क, लक्ष्य प्राणीनछे कोछे । अनछे करछुं करावपुं इत्थल्लय अनछे अलक्ष्यनछे पयि कोछे. ॥ ५९ ॥

वृत्तानो अर्थ — करछुं करावपुं अनुमोदनुं ओ त्रिधर्मा पयु अनुमोदना न-रूप छे. काथी ? अ विशेषयु द्वारा केह के छे-के आठ ते अनुमोदना थो ? धर्मजुं भूत-आदिकरयु छे. तयां

કાળે થા કૌસ સુંસેં મોમે । પાંદુહિઅં તુવજીવહ, દમાહ જિણાળ હ અવળો ॥ ૧ ॥ તિ । અગ્ર હિ મત્યાદિશાનત્રયવતાંભરૂતાં શુદ્ધે વસતાં મોગાઃ, કેવલજ્ઞાનોત્પત્તૌ ચ સમવસરણાદિકં સર્વેષામપિ સમ્મતં તીર્થકૃતાણુકમ્ । તત્કાલપિ યદિ સંશયારૂઢોપસમ્માવનયાડપિ તદુદ્ઘાવનમાત્રેણ દુર્લભવોધિતાડમિહિતા 'તા,કિ'મિત્યાદિ । તા-તર્હિ અસતો દોપાન્ જીવધાતાનૃતમાષણાવીન્ સર્વસમ્મતાન્ કેવલિનાડપિ નિવિદ્વાન્ આરોગ્યાસતો વિકલ્પ્યાર્થાદર્હિ 'તત્સરુવેળં' તિ, દોપસરુપેણ-કેવલિનોડપિ જીવધાતાવયો દોષાઃ સમ્ભવન્તીત્યાવિરુપેણ મળનં, કિમિતિ ચિત્તકં, કેન સ્વરુપેણ વર્ણયેતે ? કેનાડપિ સ્વરુપેણ વર્ણવિતું ન શક્યત્ ફલયેઃ । અયં ભાવઃ-પ્રાણાતિપાતાદયો હિ સ્વરુપતો દોપત્વેન સર્વસમ્મતાઃ, અન્યથા તદ્વિષય-કમ્પલાક્ષ્યાનાસમ્મત્તાત્ । તે ચ દોષાઃ કેવલજ્ઞાનેન સદ્દાડનવસ્થાનનિષતાઃ, 'સત્તર્હિ ઠાળેહિ કેવલી જાળેજ્ઞા, સં યો પાળે અદ્વાદ્વાતા ભવતી'ત્યાદિવચનૈઃ કેવલિનૈવોક્તાઃ, તાનેવ કેવલિનિ વદતા ભવતા 'કેવલી, યથાવાદી, તથાકર્તા ન ભવતી'તિ મણિતમ્ । તદ્ગુણેન ચ કેવલિસ્વરુપનિરુપકો મગવાન્ શ્રીમદ્વાવીરો મુષાભાષીતિ મણિતા । મુષાભાષણં ચ ક્રોધાદ્યવિનામૃતં ક્રોધાદિજન્યત્વાત્ । મૃષાભાષિત્વે ચ સિદ્ધે સિદ્ધાઃ સર્વેડપિ દોષાસીર્થકરેડપિ । અતઃ દષ મુષાભાષણં સર્વોત્કૃષ્ટં પાપમ્ । યદુક્તમ્—

‘યકમ્પ્રાડસલેનં પાપં, પાપં નિરોપમેકતઃ (મન્યતઃ) । દ્વયોસ્તુહાવશ્રુતયો-રાદ્યમેવાતિરિચ્યતે ॥ ૧ ॥’ હિતિ યોગશાસ્ત્રવૃત્તૌ (પ્ર ૨, શ્લો ૧૦.) યદિ ચ કલમપિ કદાચિદપિ કેવલિનઃ સૂત્રોડપિ પ્રાણાતિપાતોડમવિખ્યન્, તર્હિ મગવાન્ શ્રીમદ્વાવીરો દેવાદિપર્થદિ સર્વજનસમક્ષં 'કેવલી યથાવાદી તથાકર્તૈ'તિ નામણિખ્યન્ । સર્વાનુભવસિદ્ધિવિકરૂમાષણે ચ તત્કાળીવસ્ય પ્રવચનસ્યામ્રામાણ્યાપતૌ જૈનપ્રબ-

‘ઈહાં ઉત્કૃંખલે’ કમ્પથી જીવધાતા તે કેવલીને’ દોષ જ નહીં. તેવતી કેવલીને’ કમ્પથી જીવધાતાન્ નિશકરશ્ચ તે કે જાવકને માસલક્ષણના નીશકરશ્ચની પરે કુનિકટપી, ઇંમ લિખ્યુ છે, ‘તે મિથ્યા ભાણિયું, મુદ્ધિ તો, પૂર્વે લિખીજ છે. એ ભાવ-પ્રાણાતિપાતાદિક તે સ્વરૂપે દોષપણિ સર્વ સંભત છે, નહીંતર તે વિપરીતના પચ્ચક્ષણાણના અસંભવથી ઇહાં તો ઉત્કૃંખલ તથા ઉત્કૃંખલને’ સહાયદાથી સામરના પ્રપીત વલી અન્ય પણિ ને તદ્દુષાથી તે-સર્વે ઉદા અમસમુદ મખે બુદ્ધા દીસે છે. ને માટે કમ્પાહિસાનું પચ્ચક્ષણાણ ન કૃપ, તો, ‘ગણુ કહ વચવત્તાણચિ’ ઇત્યાદિ પ્રશ્ન તેહના ઉત્તર તથા ‘વજ્ઞેમિતીત્યાદિ’ વાક્ય તથા અગ્રાત જીવધાતાદિકે, મિત્તળામિ દુક્કડાદિક પ્રાપચ્છિત ઇત્યાદિક બહુ વિધટન થાઈ તે ભણિયુ. તે દોષ તો કેવલદાનસંધાતે અનવસ્થાને’ નિખિત છે. ‘સત્તર્હિ ઠાળેહિ’ ઇત્યાદિવચને કેવલીઈજાઃકથા. તે દોષ પ્રતિ કહેતે, તે કેવલી નેહયુ ભોલે તેહયુ ન કરે, એહયુ કહિલે. તે કહેવઈ તો કેવલીના સ્વરૂપનેા નિરૂપક ને શ્રી મહાવીર ભગવંત તેહે મુષાભાષી એહયુ કહિલે. મુષાભાષણુ તો કોધાદિ વિના અણુથાતુ, કોધાદિકે અન્યપણુથી, મુષાભાષીપણું સિદ્ધ થાતે તો સિદ્ધ થયા સર્વે દોષ તીર્થ કરને વિગે,

એતલાજ વતી મુષાભાષણુ તે સર્વોત્કૃષ્ટ પાપ. ને માટે કહિલે છે, ‘એકજ મિથ્યાભાષણુ’ પાપ કહેને’ એકે પાસે’ સકલ પાપ એ મિહુ તુલાક ધર્મા કુતાં પ્રથમ તે અધિક થાઈ, ‘ને કિને’ કિવારે’ પણિ કેવલીને કહેને પ્રાણાતિપાત, હકિત, તલે ભગવંત શ્રી મહાવીર તે દેવાદિકની પર્થદાને વિગે સર્વજન સંમુદ્ધ કેવલી નેહયુ ભોલે તેહયુ કરે ઇમ ન કહેત, સર્વને’ અણુભવસિદ્ધિ મુષાભાષણુ તો તેહના પ્રશ્નપ્રા પ્રથમને અપ્રમાણુપણુની આપતિ થઈ કુતે નૈવગ્રેનચન તે અનાદરશીલ દુર્લ. મુષાભાષીઈ અપ્રમાથી,

ધનાપહારસ્થાનુમોદનીયતાપત્તેઃ । અથ પ્રસન્નતોઽનુમોદનીયવ્યાપકમૂતસ્ય પ્રશંસનીયસ્ય સ્વરૂપમાહ—
'પસંમિગ્જ્ઞં તુ'તિ પ્રશંસનીયં તુ દ્વિતરદપિ—સરૂપતઃ સ્વાસિમતપ્રસાધકાદતિરિક્તમપિ સ્યાત્ । અપિ-
શઙ્ગન્ ચન્નુમોદનીયં તન્ પ્રશંસનીયં તુ ભવત્યેવેતિ સ્વચિત્તમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૬૧ ॥

અથ સ્વીકૃતાહન્યાયેન પ્રથમં પ્રશંસાયાઃ સ્વરૂપમાહ—

॥ ગિઅક્જ્ઞાદ્ગિમિતં સંતાસંતગુણદોસદીવણયં । પરસંકિલ્બં પસંસા ઇદ્મપિદ્ધં ચ તત્ત્વિસંજો ॥ ૬૨ ॥

વ્યાખ્યા—નિજમ્—આત્મીયં કાર્યં—ચિન્તિતપ્રયોજનં તદાદૌ યસ્ય તન્નિમિત્તં—તદર્થ, સદ્સદ્-
ગુણદોષદીપનકં—સન્તઃશાસન્તઃ સદસન્તઃ, ગુણાશ્ચ દોષાશ્ચ ગુણદોષાઃ, સદસન્તઃચ તે 'ગુણદોષાશ્ચેતિ'
વિપ્રદ્ધઃ, તેવાં દીપનમ્—વદ્ધાસનં તદેવ દીપનકં, પરસાક્ષિકમ્—આત્મચ્ચતિરિક્તજનસાક્ષિકં સાશ્વત્
પરપરથા વા સમીહિતકાર્યકર્તૃયથાઽવગમો ભવતિ સ્થેયર્થઃ । તદ્વગમનમન્તરેણ સમીહિતકાર્યસિદ્ધેઃ ।
તન્ ગુણદીપનકં વાઘમ્—અન્તો મહાનુભાવાઃ પરેવાં નિપ્રહ્વાનુપદ્ધકરણસમર્થા ઇત્યાદિવચોભિઃ । તથા
દોષોદ્ધાસનં તત્ત્વતિપદ્ધમૂતસ્યાવસાતત્ર્યમ્ । નમ્ય દોષોદ્ધાસનેન પ્રશંસનીયસ્ય પ્રશંસા ભવતિ, તસ્ય
હર્ષહેતુત્વેનોભયત્ર સામ્યાત્ । અતઃ યત્—

'યત્સ્વચ્ચપિ દ્ધર્મો દૃષ્ટિ—મુલ્કુમાકારધારિणीમ્ । તમાનુચ્છુદ્ધિઃ સાક્ષાશલ્પાલમિદં હિ વા' ॥
इति श्रीवीतरागस्तोत्रे (प्र० १५ श्लो० ४) क्वचिद् भक्तस्याऽपि दोषोद्भावनेन प्रशंसनीयस्य प्रशंसा
भवति । अथा—ये त्वां मनुवन्ति परदूषणवोपणामि—स्ते जाड्यकञ्जमलधियः परमार्थबन्ध्याः । पयोऽपि

પોતાના ધનનો અપહાર પણ અનુમોદનીય ગ્રાપ્ત થશે. હવે પ્રસન્નતા અનુમોદનીયત્વ વ્યાપકરૂપ પ્રશંસનીયત્વ
રવરૂપ કહે છે—પ્રશંસનીય તો હત્તરપણુ—સ્વરૂપથી પોતાને હાથ સાધનથી ખીણુ' પણ હોય. અપિ શબ્દથી એ
અનુમોદનીય તે પ્રશંસનીય તો હોય છે જ, એ મુલ્યવ્યુ આ પ્રમાણે ગાથાર્થ ॥ ૬૧ ॥

હવે મુખીકટાહ—વાયથી પ્રથમ પ્રશંસાનું રવરૂપ કહે છે—

મહાનો અર્થ—પોતાનાં કાર્ય કરવાનર્થ કારણથી છતાં અનર્થ અણુછતાં શુદ્ધ અનર્થ હોય તેહનું
દીવણયં દીપાવણુ—પ્રગટ કરવું. પરની સાધિ' તે પ્રશંસા કહીઈ. તુલસી મહાનુભાવે પરકાર્ય કરવાનર્થ સમર્થ.
સમ્બન્ધિતુ' ધર્મહુદ્ધનમાત્ર જિનની આગ્રાસહિત તે તલસ, અનર્થ ખીણુ' જિનાગ્રાહિત નાશકિતો
ધર્મહુદ્ધાન તે અનિષ્ટ તે પ્રશંસાને વિષય ॥ ૬૨ ॥

વૃત્તિનો અર્થ—નિજ—પોતાનું કાર્ય—ચિત્તવેલું પ્રયોજન તે વિગેરે તે નિસિતે—તે માટે છતાં અને
અછતાં એ શુભ-શોષ તેઓનું દીપન—પ્રકાશન પરસાક્ષિક—પોતાથી અન્યજનની સાક્ષિએ સાક્ષાત્ અથવા
પરપરા હૃદયાર્થ કરનારને એ પ્રકારે એક થાય તે પ્રકારે. કારણ તે જ્ઞાન વગર ધર્મહુદ્ધાસની સિદ્ધિ
નથી. તેમાં શુદ્ધીપન—આપ મહાનુભાવો બીજાઓને નિઃશ્રદ્ધ—અનુશ્રદ્ધ કરવામાં સમર્થ હો. પર્યાદિ વચનો
વરે. તથા દોષોદ્ધાસના—તેના વિરોધિનું સમજવું. તેના દોષ પ્રગટ કરવાથી પ્રશંસનીયની પ્રશંસા થાય છે.
કારણ તેને આનંદનો હેતુ હોવાથી. યને રક્ષાને સરખાપણું છે. આથી જ—' એ આપના કૌપર્યકેશવ-અણુ
સાદકે તેના આકારને ધારણ કરનારી એવી દૃષ્ટિ-આંખને ધારણ કરે છે. તેને અગ્નિ (માણે એવું મોક્ષવા
જ્ઞાન) અથવા એ સાક્ષાત્ જોલવાથી સુખ' આ પ્રમાણે વીરગાય સ્તોત્રમાં છે,

वदार्थविषयकयोरभोगानामभोगोरन्यतर एव स्यात् । ननु भो ! अज्ञानानामभोगयोः को भेदः ? इति चेत् ।
उच्यते—अज्ञानं हि कुत्सितज्ञानम् । तच्च मिथ्यादृशमेव स्यात्, तेषामेव विपाकतो मिथ्यात्वमोहनीयो-
पपन्नोऽनसत्तोरविशेषेण प्रतिभोनात्, संसारकारणत्वात् ज्ञानफलाभावाच्च । यदुक्तम्—

‘सदसद्विसेसणाओ भवहेव जहिकिछोवळंभावो । भाणफलाभावाओ मिच्छाहिद्विस्स अण्णाम्’
॥ १ ॥ इति विशेषावयवके (गां २८४४) अत एव मिथ्यादृशां स्वाभिमतमार्गजैनमार्गेणोक्तमत्वा-
न्नुपमत्वाभ्यां वैपरीत्येन अज्ञानेः सत्यपि स्वाभिमतमार्गातिरिक्तमार्गो जैनमार्गश्चेत्युभयोरविशेषेणाभ्यु-
पगमोऽज्ञानमेव । अनाभोगस्तु नवो ह्यभाववाचित्वेन विवक्षितपदार्थविषयकावबोधोभावः । स च
सम्पददृशमपि भवति, छद्मस्वभावात् तस्य सत्त्वात् । यदुक्तम्—‘नहि नामानामोगच्छास्थस्येह कस्य-
चिन्नास्ति । ज्ञानावरणीयं हि ज्ञानावरणप्रकृति कर्म’ ॥ १ ॥ इति । तेन सम्पददृशमात्रस्य केवलज्ञानोत्पत्तिं
यावत् सामान्यतोऽनाभोगो भवत्येव, अन्यथा सर्वज्ञत्वं सम्पद्येत, सर्वज्ञाऽनाभोगाभाववत एव सर्वज्ञत्वात् ।
यद्यपि द्वावोपपन्नमिदं सत्यदृष्टेः प्रवेशतो मिथ्यात्वोदयवच्छेदेन कदाचित् कचिदंशे विपरीतावबोधोऽपि सम्प-
द्यति, तथापि स तथाभूतोऽवबोधो विपाकतो मिथ्यात्वमोहनीयानुवयेन नाज्ञानरूपः, किन्तु अनाभोग-
शून्यत्वात् अनाभोग एव । अदामः—

‘सम्महिद्धी जीवो ववड्डु पववणं तु सदहह । सदहह असम्भावं अणभोगा गुणविजोसा वा’
॥ १ ॥ इति श्रीकण्ठं नि० (गां १६३) अनाभोगमूलको हि विपरीतावबोधः सूक्ष्मातिचाररूपोऽपि
निष्कल एव, सम्पददृष्टित्वेन सम्पदकारमासाद्य तत्क्षणमेवापगमात् । सम्पददृष्टस्तु तीर्थकृद्भाषितं सर्वं
सम्पदोवेतिरूपेण तीर्थकृद्द्वारा सर्वेष्वस्तुविषयकसम्पदज्ञानोपहृतत्वाच्च विपाकतो मिथ्यात्वानुवयेन
आद्यास्य शुद्धत्वात् । यथा ज्ञानमिमात्रोपहृतो जीवघातोऽप्रमत्तसंयतानां निष्कलः, संयमपरिणामेनाऽऽज्ञ-

ज्ञान-मार्गं अने जैनभागं तेकने उत्तमपक्षे अने अनुत्तमपक्षे करी विपरीतापक्षे अज्ञानविधेपक्षि चोते
मान्ना भाग्येथी अतिरिक्तं ने भाग्यं अने जैनभाग्यं ते निष्ठुने अविशेषपक्षि मानयुं ते अज्ञान अ,
अनाभोगं तो ज्ञाने अशावधानपक्षे करी विवेचना पदार्थं विवेचीओ अवबोधने अभाव, अने ते तो
सम्पददृष्टीने पक्षि कुठं, उग्ररथभाजने उतापक्षुथी ‘उग्ररथने कुठे’ अनाभोग नथी धर्म
नकी ने ओते ज्ञानावरणीय ते मानयुं आवाक्यवशाप ‘उग्रं कुठं,’ ते वती सम्पद दृष्टिभाजने केवलज्ञान
न धर्मने निकताथं सामान्यथी अनाभोग, कुठं अ, धर्म नकी तो सर्वतपक्षुं संपने, सर्वथा
अनाभोगना अभाववतने सर्वतपक्षुथी.

अथ ज्ञेयं क्षोभपक्षिक सम्पद-दृष्टीने प्रवेशतो मिथ्यात्वेन उदयने वरं विवारेकि कुल्ले अथ
विपरीत ज्ञानपक्षि संवारे, तद्विहे तद्विहा अवबोध ते विपाकथी मिथ्यात्वेन अनुवये करी अज्ञानरथ
नकी, तद्वि हेतु ? अनाभोगधर्मपक्षुथी अनाभोग अ, ने याते अज्ञान-सम्पददृष्टि अनु, कठिने
प्रवचन सहदे, अने अज्ञानभाजने सहदे अनाभोगथी, अथवा युक्तविशेषथी, अनाभोगथी उपेना ने
विपरीत ने अवबोध, ते अज्ञानवित्यावरण पक्षि निरसक, सम्पददृष्टिपक्षि करी सम्पद दृष्टानने
पानीनरं तत्काल अभावथी, सम्पददृष्टिने तो तीर्थकृतं मानयुं सर्वं अज्ञान, धर्मि हेतु तीर्थकृत
द्वारा सर्वं वस्तु विपरीत ने सम्पद अज्ञान तेजि ते अनाभोगने, उपहृतपक्षुथी, विपाकथी मिथ्यात्वेने
अनुवये करी भाजने शुद्धपक्षुथी, अथ वरं ना अविभाजने उपहृत अवधात ते अज्ञानतत्त्वयतने निरसक,

ભાવત ઉપાદેયં ભવતિ ન ઘા, કેવલદ્રવ્યત્વોઽપિ પ્રશંસાયાઃ સમ્ભવેનોપાદેયત્વાભાવાત્ । કથં પશુતોયોત્વા
 હિ આત્મોત્સાહરૂપા આત્મસાક્ષિકી આત્માર્થમેવ ભવતિ, પુત્રાદ્યર્થમાપિ તથૈવાવસાતવ્યમ્ । પ્રશંસા તુ
 નિયમેન વચનપ્રયોગાત્મિકા પરસાક્ષિકી પરાર્થમાપિ ભવતીતિ એવો વ્રુષ્ટવ્યઃ । પૂત્રેનાઽપિ પ્રશંસાતુમોદન-
 ચોરભેદશુદ્ધાઽપિ પરાસ્તા, અનુમોદનાયાઃ સ્થામિતૈકવસ્તુવિપક્વત્વાત્ । પ્રશંસાયાસ્તુ સ્વસ્થામિત્તત્તનમિ-
 મતવસ્તુવિપક્વતાદિતિ । અતઃ એવ મિથ્યાદષ્ટિપ્રશંસૈવ સમ્યક્ત્વાતિચારતયા મણિતા, ઉપચારેણાપિ
 પ્રશંસાયાઃ સમ્ભવાત્ । ન ચૈવં ક્ષત્રાઽપિ મિથ્યાદષ્ટેરનુમોદનાઽપિ, તસ્યા આત્મોત્સાહરૂપત્વેનોપચાર-
 સમ્ભવાત્ । ઉપચારાભાવે ચ મિથ્યાત્વમેવ । નહિ મિથ્યાત્વોદયમન્વરેણ મિથ્યાદષ્ટિમાર્ગામિમત્સથાર્મિ-
 કાનુષ્ઠાનેષુ અનુમોદના સમ્ભવતિ । યત્તુ મિથ્યાદષ્ટિસન્નન્ધિ માર્ગાનુયાયિ કૃત્યમ્ અનુમોદનીયત્વા
 મળિતમ્, તત્ત મિથ્યાદષ્ટિમાર્ગામિમતં કિન્તુ નિશ્ચયતોડનાગાહમિથ્યાદષ્ટેઃ સમ્યક્ત્વામિદુક્તસૈવ
 મક્ત્યા સાધુવાન-સદ્ગર્મશ્રવણાદિકં મન્તવ્યમ્ । તસ્યૈવ સમ્યક્ત્વાદિપ્રાપ્તિદેતુત્વેન મોક્ષમાર્ગાનુચલિત્વા-
 દિલ્પે દર્શાયિષ્યતે । તેન યદનુમોદનીયં તન્નિયમાત્ પ્રશંસનીયમ્, યત્ત્વં પ્રશંસનીયં તદ્ ભવત્યાઽનુમો-
 દનીયમ્ । તથાહિ-રીર્થકરાદિપ્રશંસા પ્રશંસનીયા અનુમોદનીયા ચેત્યુચે અપિ પરસ્પર વિષયવિષયીયાવાચ્ચ
 મતઃ । મિથ્યાદષ્ટેસ્તુ પ્રશંસા કદાચિત્ સમ્ભવત્યપિ નાનુમોદનેતિ મજ્જના, સમ્યગ્દર્શો તદીયથાર્મિકાનુ-

વૃત્તિનો અર્થ — અથવાશબ્દ બીજે પ્રકાર જણાવવામાં છે. જે અનુમોદનીય છે તે જેવો
 આશ્રિતો સ્વરૂપથી કૃત્ય અથવા, પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત અનુમોદનાના એટલી બે-પ્રકારે-
 દ્રવ્યથી અને હોવાથી પણ ઉપાદેય જ-ઉચિત પ્રમાણે કર્તૃત્વાદિરૂપે સીકાર કર્યા થેાવ જ. અને એ
 પ્રશંસનીય છે તે ઉપાદેયરૂપે જાજનીય છે રાથી? આવથી, હોવાથી ઉપાદેય થાય અથવા ન થાય.
 કારણ ક્રમત દ્રવ્યથી પણ પ્રશંસાનો સંભવ હોવાથી ઉપાદેયપણનો અભાવ છે. આ કારણથી જ
 અનુમોદના આત્માના ઉત્સાહરૂપ હોવાથી આત્મસાક્ષિક-આત્મા માટે જ થાય છે, અને પ્રશંસા તે
 નિશ્ચયથી વચનના પ્રયોગરૂપ હોવાથી પરસાક્ષિક-પરના માટે જ હોય છે. આ પ્રમાણે એક ભેદ ભેડે.
 આ ઉપરથી પ્રશંસા અને અનુમોદના એ બેની અબેદશ કા હર કરી. કારણ-અનુમોદના પોતાને
 ઇન્દ્રિય એક વસ્તુ વિષયવાલી છે. જ્યારે પ્રશંસા પોતાને ઇન્દ્રિય અને અનિન્દ્રિય વસ્તુ વિષયવાલી
 છે. આ કારણથી મિથ્યાત્વની પ્રશંસાને સમક્રિતનો અતિચાર કહ્યો છે, ઉપચારથી પણ પ્રશંસાને
 સંભવ છે. પરંતુ કોઇપણ રથને મિથ્યાત્વની અનુમોદનાને સમક્રિતનો અતિચાર કહ્યો નથી. કારણ-
 અનુમોદના આત્માના ઉત્સાહરૂપ હોવાથી ઉપચારનો સંભવ નથી. ઉપચારના અભાવે મિથ્યાત્વ જ.
 જે માટે મિથ્યાત્વના ઉદય વગર મિથ્યાત્વમાર્ગને સાન્ય એવા ધાર્મિકઅનુષ્ઠાનોના અનુમોદનાં
 સંભવતી નથી. વળી જે મિથ્યાત્વ સંભવિ માર્ગાનુસાર કૃત્ય અનુમોદનીય રૂપે કહ્યું છે. તે
 મિથ્યાત્વમાર્ગને માન્ય નહિ, પરંતુ નિશ્ચયથી જે અનાગાદ મિથ્યાત્વ છે અને સમક્રિતની સંપૂર્ણ છે.
 એવાનુ ભક્તિથી સાધુને દાન, સર્જનું શ્રવણ, આદિ સમજવું. કારણ-તેજ સમક્રિત આદિની
 પ્રાપ્તિનો હેતુ હોવાથી મોક્ષમાર્ગાનુસારિ છે. એ બાબત આગળ જણાવશે. તેથી જે અનુમોદનીય છે
 તે નિમજ્જા પ્રશંસનીય છે, અને જે પ્રશંસનીય છે તે હાજરાએ અનુમોદનીય છે. તે જણાવે છે.
 તાર્થકર આદિની પ્રશંસા પ્રશંસનીય અને અનુમોદનીય બંને મોક્ષમાર્ગે વિષયવિષયમાવને પાલેય હોય છે.
 અને મિથ્યાત્વની પ્રશંસા તે કોઇ વખત સંભવે પણ અનુમોદના નહિ. આ પ્રમાણે જાજના, કારણ-સમક્રિતિ-
 એને મિથ્યાત્વના ધાર્મિકઅનુષ્ઠાનોમાં આત્મોત્સાહનો અભાવ છે, બીજું તે હર રહે. હરિ-હરનાદિ શુદ્ધિ

वाचाकानाम् । तथा जिनस्याऽपि-केवलिनोऽपि । परं केवलिनोऽप्रतिशेखितशरीरादिव्यापारेण प्रवृत्तिरूपं
सुचयि ठाणेहि केवली जणेम्मा' इत्यादिप्रज्ञापनेन वचनरूपं चेति द्वेषाभ्युत्पन्नं वाचाकानाऽऽरोपितं
भवति । वाचाकस्य तु केवलिनोऽन्यथास्वरूपभाषणेन वचनरूपमपि वास्तवमेवेत्येवमप्येव भेदोऽधिकरण-
भेदेन परिणत्या दर्शित इति गाथायाः ॥ ५७ ॥

अथ केवलप्रकरणोपसंहारेण सामान्यतो भव्यानां शिक्षामाह—

॥ इअ सम्मं सदिद्धी जिणिदआणापरायणो वो सो । पडिबज्जउ केवलिणं गिहोसं सुद्धवुद्धीए ॥५८॥

व्याख्या—इति-अमुना प्रकारेण सम्मन्त्र्य व्याख्यातया सद्दृष्टिः-सती-शोभना दृष्टिः-प्रद्वानं
यस्य स सद्दृष्टिः-सम्प्रेक्षितिरित्यर्थः । किंमृतो ? जिनान्नापरायणः-जिनोक्तमार्गानुष्ठानोद्यतस्तत्त्विकीर्तुर्वा,
स निर्विषमज्ञानाद्युद्वादादशरीरहित प्रतिपद्यतां-मोक्षदायकबुद्ध्या केवलिनमाश्रयतु, कया ? सुद्धबुद्ध्या
शुद्धा-शुद्धाविदोषरहिता या बुद्धिस्तथेति श्रोतुः शिक्षेति गाथायाः ॥ ५८ ॥

पश्चिन्, पश्चिन्, केवलीने अणुपडिबज्जि, ने शरीर ते प्रमुपनी जिमहि, प्रवृत्ति रप अने साते, दिन्हे
केवली, जणुथेवा धर्मादिह प्रपणे, वचनं रप, धर्म शिप्रकारि वृत्त्यन वाच्याहे आराप्य छे, वाच्याने,
तह केवलीने, अन्तया, स्वश्रुते, आश्रये करी वचन, रप पश्चि वरुत्तुगतिन, अणु रप केह ते आश्रव(य)ने
परिख्यामे करी देआउथो, अे गाथानो अर्थ, ॥ ५७ ॥

द्विजे केवलीना प्रकरणेने उपसंहारवे करी सामान्यथी कल्प उपने शिक्षा कहे छे—

“ ५८ सम्मन्त्र प्रकारे सम्मन्त्रणं नी जनेदनी आद्याने विषे तापर ने, ते अंगीकार करछे, केवली
निर्देश केहवा प्रविशुछे बुद्धि करी.

वृत्तिना, अर्थ, - अणु प्रकारे सम्मन्त्र निम हृष्ट तिम सली दृष्टि कहेतां अद्यान केहनु
अेतथे सम्मन्त्रणं अे अर्थ, केहवा ? जने छेका कली के मार्ग तेहनी क्रियाने विषे छेवत,
तेहने करिना वाक्यते, ते अद्यानादि अकारशरीरहित मोक्षनो हातार अे बुद्धि आश्रयोः स्वे करी ।
शुद्ध ने अकारिहेवे रहित ने बुद्धि, तेवृत्ति, सावयनारने सीधामणु अे गाथानो अर्थ, ॥ ५८ ॥

श्रीमत्तपोजगोपिराज महारक श्री विजयसेनसूरीय पदाक्षरार सुविदित साधु परंपरा सुंदरी
श्रीमत्तपो महारक श्री राजसागरसूरीय पदाक्षराय सहस्रसिंहासनाश्रयप्रसाधो महारक श्री दक्षिणसागरसूरीय
विजयमान राज्ये महोपाध्याय श्री धर्मसागर गच्छि शिष्य सुभयोपाध्याय श्री ज्ञानसागर गच्छि शिष्यरत्न-
हविर्दक्षिणोपाध्याय श्री प सातिसागर गच्छि शिष्य सकलशुभचिह्न वाचक श्री बुद्धिसागरगच्छि सतीर्थ
पंडित श्री अश्रुतसागर गच्छि विरचित श्री सर्वशक्तहृत्पितावावयेधे प्रथमोऽधिकार.

संवत्साम्बिसंकेतु पौषे अक्षितपक्षके । नयमी मौमवारे हि लिखिता पत्तने पुरे ॥

॥ शिवमस्तु ॥ कल्याणमस्तु ॥

મિથ્યાદૃષ્ટિમિઃ સેવ્યમાનાનિ તુ હૈયાન્યેવ, પાપાનુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિબન્ધહેતુલાદિત્વં વદયતે રૂતિ ।
 સર્વેયમપિ ગુરુપદશયત્તથૈવ હૈયત્વાદિપરિજ્ઞાનસ્ય સમ્ભવઃ । તેન સમ્યગ્દૃષ્ટિસ્તીર્થકુદાલુપદેશેન
 ઉપાદેયમુપાદેયત્વેન, હૈયં ચ હૈયત્વેન, જ્યેં ચ જ્યેત્વેન જ્ઞાનાનસ્તતો વિલક્ષણ એજી । અન્યથા
 હમયોરપ્યમેદઃ સ્યાન્ । एतेन यन् किमपि वस्तुजातं पुण्यप्रकृतिलभ्यं तत् सम्यग्दशामनुमोदनीयमेवेति
 વચનમપિ અપાસ્તુમ્, મરતાદીનાં સ્ત્રીરત્નોદ્યુપભોગાદેર્હૈવસ્યાલ્યનુમોદનીયત્વાપત્તેઃ । તસ્માદપિ પુણ્યપ્રકૃતિ-
 લભ્યત્વાત્ । एवं व्याघादीनां मनुष्यत्वशरीरेन्द्रियनिरामयतादिकमपि बोध्यम्, यदायमः—

‘કર્માણે તુ પદાળીપ આળુપુઢ્વી કયાઈ ડ । જીવા સોહિમળુપત્તા આયવંતિ મળુસસ્યં’ ।
 ॥૧॥ તિ (ઉત્તરાં ૩, ગા. ૭) તથા ચ ‘કુળિવરં વરં પદ્મુ-રશરીરી વરં પુમાન્ । અપિ સમ્પૂર્ણત્વાદ્જ્ઞા-
 ન તુ હિંસાપરાયણ’ ॥૧॥ (યોગશાસ્ત્ર પ્ર૦ ૨, શ્લો ૨૮) ઇલાદિવચનાનુપપત્તિસમજઃ સ્ફુટ
 એજી । તસ્માત્પુણ્યપ્રકૃતિલભ્યાનામપિ વસ્તુનાં હૈયત્વાદિષ્ટૈસ્ત્રૈવિધ્યેન પરિણતૌ કિન્નિદ્વેયં કિન્નિજ્ઞેયં
 કિન્નિચોપાદેયમ્ । તથાહિ—નક્રવત્પર્વાદીનાં રાખ્યાદિસમ્પન્ત પુણ્યપ્રકૃતિલભ્યાડિપે દૈવ્ય, સ્વરૂપતો
 દુર્ગતિહેતુત્વેનાનર્થસમ્પાદકત્વાન્ વિપાજ્ઞવૃત્તિવદિતિ । યથા મહાવત્તચક્રવર્તિનઃ । કિન્ન-આસ્તામન્યા,
 તત્કલમોક્તુર્વહ્નવત્તસ્યાડપ હૈયત્વેનામ્યુપગમાત્ । યદાહ સ એજી ચક્રવર્તી—

નામો જહા પંકજલાવસજો, વદું થલં નામિસમેઈ તીરં । एवं वयं कामगुणेषु गिरा,
 ણ મિવસુણો મમગમુલ્લયામો’ ॥૧॥ રૂતિ શ્રીઉત્ત૦ (૧૩, ગા૦ ૩૦) ભગવત્સાદૌ તીર્થકૃતાડિપ તર્કો-
 પદિદ્વલ્પાન્ । તથા ટ્રૈવેયકપયન્તદેવદ્વિપ્રચૃતિકં સ્વરૂપતો દુર્ગતિહેતુલાભાવાત ન હૈયં નાનુપાદેયમ્,

છે-કુદૃષ્ટિ. જ્ઞદિ, અશુભરત્ન હેય છે. કુ-કુરિસત-નિંવ-દૃષ્ટિ-અર્થા. છે જેઓના તે કુદૃષ્ટિ-
 શાક્યવિગેરે અને જમાલિ વિગેરે તે પ્રધુઅ-આદિ. આદિશબ્દથી જ્ઞાન આદિ વિરાધનાના કારણે
 જ્ઞાનશકતેશ આદિ લેવું અને તે હેય છે જેને ? કુદૃષ્ટિઓને-સમકિતિ-જીવેને. કારણ-મિથ્યાતિઓને
 તો શાક્ય આદિ મતો ઉપાદેયપણે સ્વીકાર છે.

ભાવાર્થ—જન શાસ્ત્રન પ્રથમ ઉપાદેય છે. તેને હેયપણે અને જે શાક્ય આદિ મત હેય છે. તેને
 ઉપાદેયપણે, અને જે દેવનારક આદિ રૂપ છે. તેમાં મુર-અમુર આદિ શુભને ઉપાદેયપણે અને અશુભ નારક
 આદિને હેયપણે. જાણનાર મિથ્યાત્વી જ. કારણ-દેવનારકમાં ઉપાદેય-હેયપણું નથી. પરંતુ કોઈ એક
 કંઈક તેના કારણેમા છે. તેમાં નારકોના કારણે હેય-ત્યાજ્ય છે. અને દેવના કારણે સમકિતિઓ વડે સેવાતા
 ઉપાદેય-માલ્ય છે. કારણ-સાનુપિ પુણ્યપ્રકૃતિનું કારણ છે. મિથ્યાત્વિ વડે સેવાતા તો હેય જ-ત્યાજ્ય છે.
 કારણ-પાપાનુપિ પુણ્યપ્રકૃતિનું ધેનું કારણ છે. એ આગલ કહેવાશે. બધાને-જ્ઞાના ઉપદેશને આધીન
 હેયપણું વિગેરેના જ્ઞાનને સંલવ છે. તેથી સમકિતિ તીર્થકર આદિના ઉપદેશથી ઉપાદેયને ઉપાદેયપણે અને
 હેયને હેયપણે અને જેને જેયપણે જાણનાર તેથી જુદા પ્રકારનો છે. નહિ તો બંનેનો અબેદ થાય. આ
 ઉપદેશ જે કંઈ વસ્તુ પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાય તે સમકિતિઓને અનુમેદનીય જ એવું. વચન ફર કહું. કારણ
 ભરત આદિને જોરત્વઆદિ ઉપસોજઆદિ જે હેય છે. તે અનુમેદનીય પ્રાપ્ત થશે. કારણ-તે પુણ્યપ્રકૃતિથી
 પમાય છે. એવી રીતે શિકારીઓના મનુષ્યપણું-શરીર-ઈન્દ્રિય-નિરાગતા આદિ પણ સમજવું.

તથા યુગો લંગડો મનુષ્ય સારો પણ હિંસાતપર એવો કુપણું સર્વ અંગવાયો સારો નહિ. એ
 વિગેરે વચનનું અર્થઘટનપણું પ્રાપ્ત થશે. માટે પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાતી વસ્તુઓ હેયપણું વિગેરે બધે વડે નહું

મેવકારો ગમ્યો, મળ્યાનામેવ । મળ્યા અપિ પ્રસાસન્નમુક્તયઃ સમ્યગ્દૃષ્ટયઃ સમ્યક્ત્વામિસુખા વા પ્રાહ્યાઃ ।
તેષામેવ મુક્તિનિમિત્તં જૈનધર્મોપાદિસાધાઃ સમ્ભવાત્ ધર્મવિષયકચિત્તોત્સાહસોપાદિસાપૂર્વકત્વાત્ ।
તેષાં ચોક્તૈર્તોષ્યપાદૈર્પુરુષપરાવર્તીયરોષઃ સંસારો મ્ભવતિ । અન્યત્-કરણકારાવળક્ષણં દ્વિતીયમન્યેષા-
મપિ-દૂરમળ્યાનામમળ્યાનાં ચાપિ મહેત્ । કથમન્યથા તેષાં પ્રેમેયકેવલધ્વનન્તશ્ચ વપપાતસમ્ભવઃ ! इति ।
અથધ્વનન્તસંસારાણામપિ દૂરમળ્યત્વમુચ્યતે, પરં દ્વિપાદૈર્પુરુષાધિકસંસારી પ્રાહ્ય इति વ્યક્ત્વા ધર્મોપા-
શનં દર્શિતમ્ । इति ગોચાર્યઃ ॥ ૬૦ ॥

અથાનુમોદનાડિ પ્રશસ્તાપ્રશસ્તમેદેન દ્વિધા સ્થાત્, તસ્યાચ્ચ સ્વરૂપં વિમણિષુઃ પ્રથમં
સામાન્યત્વસાધિપચમાહ—

।। તં કિંચિં વૃત્તુજાયં, સામિયપસાહગંતિ મહવિસઓ । તં ચિચ્ચ ણુમોઅગિજ્ઞં, પસંસણિજ્ઞં તુ હરંપણિ ।।

। વ્યાખ્યા—ચત્કિચ્ચિદ્ વસ્તુજાતં સ્વરૂપતઃ સ્વામિતત્ત્વ-સુસાદૈઃ પ્રસાધકમ્ इति-અનુના
પ્રકારેણ યા મતિ-શુદ્ધિસાધના વિષયો-ગોચરઃ આરમ્ભપરિમહાદિકં તપઃસંચમાદિકં વા, 'તં ચિચ્ચ'તિ
તદેવાનુમોદનીયમ્-અનુમોદનાવિષયો ભવતિ । નાન્યત્ પરેવામિષ્ટસાધનમાત્મનશ્ચાનિષ્ટસાધનમપિ, નિજ-

પણ વિશેષચુદાના હેતુ કહે છે-ને માટે તે અનુમોદના હર્ષ-સુલાહ-હર્ષ-ચિત્તો ઉત્સાહ છે પણ
નેપીતિ એવી છે; ચિત્તના ઉત્સાહ વિના અનુમોદના થતી નથી. આ કારણથી તે અનુમોદના નહીં
ભવ્યો ન હોય છે. બન્ને પણ નેની શુદ્ધિ નહીં કમા છે. એવા સમકિતી અથવા સમકિતની સન્ન્યુપ
હોય એવા લેવા. કારણ-તેઓનેજ શુદ્ધિનિમિત્ત જનધર્મની ઉપાદિસા-અહમ્નેજ સંભવે છે. ધર્મવિષય
ચિત્તો ઉત્સાહ ઉપાદિસાથી થાય છે. તેઓને વધારેમા વધારે કંઈક ન્હાં અર્થપુદ્ગલપરાવર્ત
રોષ સંસાર હોય છે. અન્ય-ખીજી કરતુ કરાવતુ રૂપ ધર્મ અન્થોને-દૂરભવ્ય અને અભવ્યોને પશુ
હોય છે. એમ ન હોય તો તેઓને-અભવ્યોને પ્રેમેયકમા પણ અનંતવાર ઉપજતુ કેમ સંભવે ?
ને કે અનંતસંસારી છલોને દૂરભવ્યપણુ કહેવાય છે. પરંતુ અહિં કંઈક ન્યૂનઅર્થપુદ્ગલપરાવર્તથી
અધિક મંસારી લેવા. એથી રચી રૂપે ધર્મનું ઉપાદાન બતાવ્યું. ॥૬૦॥

હવે અનુમોદના પણ પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત બેદથી જે પ્રકારે છે. તેનું સ્વરૂપ કહેવાની ઇચ્છાવાલા
મંચકાર પ્રથમ સામાન્યથી તેનો વિષય કહે છે—

ચલોના અર્થ—તે અનુમોદના પ્રશસ્ત અનર્થ અપ્રશસ્તબોદધં બર્થ પ્રકારે કહઈ બર્થ. ને કંઈ વસ્તુનો
સચ્ચ પોતાનું વાહકા બને સુખાદિક તેહનો સાધનાજ અચુક એહવી શુદ્ધિના વિષયક ને આરંભપરિમહાદિક
અનર્થ તપઃસંચમાદિક તે અનુમોદના ચોગ્ય હોઈ. અનર્થ પ્રશસવા ચોગ્ય પોતાનર્થ અસિમતના સાધનશિકા
નિજી હોઈ. અનર્થ અનુમોદના ચોગ્ય હોઈ તે પ્રશસવા ચોગ્ય હોઈ પશુ પ્રશસવા ચોગ્ય હોઈ તે અનુમોદના
ચોગ્ય ન હોઈ ॥ ૬૧ ॥

રૂપિનો અર્થ—ને કંઈ વસ્તુ આરંભ-પરિમહાદિક અથવા તપઃસંચમાદિક સ્વરૂપથી પોતાને ઇષ્ટ
સુખાદિક તેને સાધના છે એવા પ્રકારે મતિ-શુદ્ધિના વિષય અને તેજ અનુમોદનીય-અનુમોદનાનો વિષય થાય
છે. ખીજી નહિ-ખીજીને ઇષ્ટનું સાધન તેમજ પોતાને અનિષ્ટનું સાધનપણુ. બે એ અનુમોદનીય હોય તો
૧૬

વન્યપુષ્પવ્રકૃતિરૂપં તથોપાસવાન્યપિ પુષ્પાણિ । યદ્વા-પુષ્પયુક્તસ્વરૂપં સત્તાયં યેષાં તે પુષ્પસત્તાઃ
સ્તેષાં, સાધ્વાદીનાં સમ્યગ્દશામિત્યર્થઃ । તેષાં પાપાતુવન્ધિપુષ્પં ન ભવત્યેવ, તિનાહારાધકત્વાત્
પાપાતુવન્ધિપુષ્પવ્રકૃતિવન્ધસ્ય મિથ્યાત્વામિસુક્ષ્માનાં વા સમ્પ્રવાત્ । પાપાતુવન્ધિપુષ્પસ્ય વસ્તુતઃ
પાપરૂપત્વાત્, વિવચિષાન્નયોદ્ધયોરયન્તે ફલમવિકૃત્ય મેદામોવાત્ । તેન પ્રસતાનુમોદના સાતુવન્ધિ-
પુષ્પવતામેવેતિ ગાથાર્થઃ ॥૬૫॥

અથ પ્રસતાનુમોદના ન કેવલં સમ્યગ્દશામેવ ભવતિ, કિંતુ સમ્યક્ત્વામિસુક્ષ્માનાં મિથ્યા-
દશામપિ ભવતીતિ વર્ણયતિ—

ઇયં સમ્પત્તિમિદમ્બધ્વાળં મંદમોહજિજ્ઞાણં । મગાણુસારિકિંચં કુલ્લંતાણં મુષેઞ્ચ ॥૬૬॥

બ્યાધવા-પલ્લ-અનન્તરોક્તં સમ્યગ્દશામિવ સમ્યક્ત્વામિસુક્ષ્મબધ્વાનામપિ ભવતીતિ શ્રેષ્ઠઃ ।
સમ્યક્ત્વામિસુક્ષ્મા હિ મિથ્યાદશામ્ય ભવન્તીતિ ન મિથ્યાદશપદસ્ય પ્રથરુપાદાનમ્ । તથ સમ્યક્ત્વામિ-
સુક્ષ્મત્વે વિશેષભાગા દેતુમાહ—અસ્તેષાં કિંલક્ષણાનાં ? મન્દમોહનીયાનાં-તિજાકાર્યકરણસમર્થદર્શતમોહ-
નીયાનામિત્યર્થઃ । કિં કુર્વતાં ? માર્ગાનુસારિ કૃત્યમ્ । માર્ગો-મોક્ષમાર્ગઃ સમ્યક્બોધાયાતમકઃ, તસ્યાનુસારિ-
અનુયાયિ તત્કારણમિત્યર્થઃ । યતુક્તમ્—માર્ગાનુસારિત્વા 'દિતિ ધર્મવિન્દુપ્રકરણે (અં ૬. સૂં ૨૨)

વૃત્તિનો અર્થ—અનુમોદના બે પ્રકારે છે તે બન્ધુભી શાશ્વી ? પ્રસન્ન અને અપ્રસન્નના બેદથી. તેમ
પશુ પ્રથમ પ્રસન્ન અનુમોદના બેને હોય ? એ કહે છે. (જનમત-જેનશાસનને પામેલાઓને, જિનમતને
પામેલા બધીય પશુ હોય છે. આટલે છે-પુષ્પસન્નતાને-પુષ્પાતુવન્ધિપુષ્પવળાઓને બધવા-પુષ્પાતુવન્ધિ-
પુષ્પ બેઓને સત્તામાં છે. તેવા સમક્રિતિ સાધુ વિચેરેને. તેઓને પાપાતુવન્ધિ-પુષ્પ ન હોય કારણ-તે
જિનાશાના આરાધક છે. પાપાતુવન્ધિ-પુષ્પપ્રકૃતિનો બધ નિષ્યાત્વજોને બધવા મિથ્યાત્વને. સન્નપ
મએલાઓને સંભવે છે. ખરી રીતે પાપાતુવન્ધિ-પુષ્પ એ વાપરુષ છે. છેવટે વિષ અને વિષાત્ર ભતેમાં રહેને
આશી એક નથી. તેથી પ્રસન્ન અનુમોદના પુષ્પાતુવન્ધિ-પુષ્પવાલાઓને હોય છે. ॥ ૬૫ ॥

હવે પ્રસન્ન અનુમોદના રહ્યા સમક્રિતિઓને જ હોય છે. એમ નથી કિંતુ સમક્રિતિની સન્નપ રહેલા
એવા મિથ્યાત્વજોને પશુ હોય એ દર્શાવે છે—

મૂલનો અર્થ—ધણઈ પ્રકારઈ સમ્પ્રથદ્ધિનિ પારિ સન્નકલનઈ સાક્ષા મયા ને કાન્ધપ્રાણી તેકઈ નઈ,
મંદ થયુ મોહનીયકર્મ છઈ વેલનઈ મનઈ, સાધુદાન અનઈ શુદ્ધકર્મ સાંભલવા. પ્રથમ માર્ગનંદ નવે અનુસારી
કાર્ત્તવ્ય તેક પ્રકાર કરવા છવનઈ બન્ધુલુ' ॥ ૬૬ ॥

વૃત્તિનો અર્થ—આ પ્રસન્ન અનુમોદના સમક્રિતિ છવેની જેમ સમક્રિતની સન્નપ રહેલા થય
છવેને પશુ હોય છે. સમક્રિતની સન્નપ ને રહેલા છે તે મિથ્યાત્વી જ છે. એથી મિથ્યાત્વી પલ્લ મુદ્દ
પ્રકૃષ્ટ નથી થયું. તેમાં સમક્રિતની સન્નપપશુદામા વિશેષપદારા હેતુ કહે છે. મંદમોહનીય-નિજ કાર્ય
કરવામાં અસમર્થ એવા દર્શન મોહનીયવાલા. શુ કરતા ? માર્ગાનુસારિ કૃત્યને કરવાના. માર્ગ-મોક્ષમાર્ગ
સમ્પ્રથમાનાદિષ્ટે તેને અનુસારિ-અનુયાયિ તેનું કારણ એ ભાવ. ને આરે મર્મમિદુ પ્રકરણમાં કહ્યું છે માર્ગ
સમ્પ્રથમાનાદિ-શ્રીકૃત્યાર્થ' તેના અનુવર્તનથી. કૃત્ય ને સાધુદાન-સદ્ધર્મઅભિષાદિક. એમને સમ્પ્રથમને
અભિષાદુષ્પ ને મિથ્યાત્વી તેને માર્ગાનુયાયિ કર્ત્તવ્ય ન હેતુ એકલું દેખાડ્યું બન્ધુલુ'.

કૌડપિ વિપર્ણિતં મૂલતોયાઃ, સત્તાં ચદન્યાવિપયાં સહતેન્તરાત્મા ॥ ૧ ॥ ઇત્યાદિના તીર્થંકરસ્તુતિઃ । તદ્વિપયા-તસ્યાઃ પ્રશંસાયાઃ વિપયાઃ દ્વદ્વે-ચલ્લમં વસ્તુ માણ્વપિતુમિત્રસ્ત્રામિસત્તદેવગુરુધર્મધાર્મિકાનુકૂળ-પ્રશ્તિકમ્ । અગિષ્ટં ચ શુદ્ધતત્સમ્યન્ધિમિત્રપુત્રાદિયાંબત્તદીયદેવગુરુવાલિકં (દ્વદ્વે સમ્યગ્દષ્ટેર્જિનોત્કથાર્મિકા-નુષ્ઠાનમાર્ગ, શેયં તુ તામ્ના ધાર્મિકમપ્યનિષ્ટમેવ, જિનાદ્યાવાહ્યત્વેનાધર્મત્વાત્ । તસ્યાપિ પ્રશંસા અતિચારરૂપાપિ પ્રયોજનવિશેષેણ કસ્યચિત્કાદાવત્કીર્તી ભવત્યપિ) અત एव આગમોડપિ—

ચરહિ ઠાળેહિ અસંતે ગુણે દીર્ઘેન્જા સં૦ અન્માસવત્તિઅં ૧ પરચ્છંદાણુવત્તિઅં ૨ ક્વચ્છહેઅં ૩ કયપઢિકતિતે તિ ૪' શ્રોશ્વાનાદ્ધે (સૂ૦ ૩૭૦) વૃત્ત્યેકદેશે યથા-અધ્યાસો-હેવાકઃ વર્ણભીષ-પ્રત્યાસજ્ઞતા ધા પ્રત્યયો-ભિમિત્તં ચત્ર દીપ્તે તદ્વ્યાસપ્રત્યયમ્ । દ્વયતે હ્યધ્યાસાન્નિર્વિયથા નિષ્કળાડપિ પ્રવૃત્તિઃ સન્નિહિવાના પ્રાયો ગુણાનામેવ પ્રહ્નમિત્યાદિ । મિધ્યાહિષ્ટેતુ સર્વભપિ વૈપરીત્યેનાવસાતત્વમ્ । તસ્ય હિ મિધ્યાત્વમાદ્યાત્યાત્ ગુણસ્ય દોષત્વેન દોષસ્ય ગુણત્વેન ચ પ્રતિમાનાદિતિ । एतेन 'પ્રશંસાનુમોદ-નયોરભવતુદ્ધિરપિ નિરસ્ત્રા, વક્તવ્યકારેણ મેદસ્વાનુભવસિદ્ધતાદિતિ ગાયર્થઃ ॥ ૬૨ ॥

અથ પ્રકારાન્તરેણાડપિ પ્રશંસનીયાનુમોદનીયયોર્મેદમાહ—

॥ અહંવા પુમોઽગિજ્જં જં તમુવાદેઅમેવ દુહઓ વિ । જં પુણ પસંસણિજ્જં મયપિજ્જં હોહ માવેવં ॥

આજ્ઞા—અથવેતિ પ્રકારાન્તરદ્યોતને । ચતુમોદનીયં તત્ ફલમધિકૃત્ સ્વરૂપતઃ કુશમશુભં વા પ્રશંસાપ્રત્યાસાનુમોદનોર્મેદાત્ 'દુહઓવિ' તિ, દ્વેષાડપિ-દ્રવ્યતો ભાવતશ્ચાડપિ તદુપાદેયમેવ-યથૌચિ-ત્વેન કર્તૃત્વાદિના સ્વીકર્તૃવ્યાર્હમેવ । યત્તુ પ્રશંસનીયં તદુપાદેયત્વેન ભજનીયં ભવતિ । કેન ? માવેન-

કાઠ રથમે ભક્તના પથુ દેવ પ્રગટકરનાથી પ્રશંસનીયની પ્રશંસા થાય છે. તેના વિષય તે પ્રશંસાને વિષય-ઈષ્ટ-બહાલી ચાતા-ચિના-મિત્ર પોતાને હૃદ દેવ-શ્રદ્ધ-ધર્મ-ધાર્મિકઅનુષ્ઠાન વિશેરે વસ્તુ, અને અનિષ્ટ-શત્રુ તેના સંબંધી મિત્ર-પુત્રાદિ ચાવત્ તેના દેવ-શ્રદ્ધઆદિ । ઈષ્ટ સમક્રિતિતું જિનેક્રાત ધાર્મિકઅનુષ્ઠાનમાત્ર, બાકીતું તેા નામથી ધાર્મિક પથુ અનિષ્ટ જ. કારણ-જિનાસાળાલ હોવાથી અધર્મ છે. આથી જ આગમપથુ- 'ચાર કારણે અજ્ઞતાં શુદ્ધને પ્રગટ કરે, તે આ પ્રમાણે-અજ્ઞાસ-હેવાક અજ્ઞા વર્ણનીયની સમીપતા તે ચારે. જ્ઞેવાય છે સમીપતાથી નિર્વિયવ નિર્મલ પથુ પ્રવૃત્તિ સમીપવત્તઓની યોદ્યાભાએ શુદ્ધેતું અહણુ ઇત્યાદિ. મિદ્યાતીતુ તેા બધું વિષરીતપથુ ભણુકુ. કારણકે તેને મિદ્યાત્વના પ્રભાવથી શુદ્ધ તે હોયપથુ અને દેવ તે શુદ્ધપથુ ભાસે છે. આ ઉપરથી પ્રશંસા અને અનુમોદનાની અબેદ શુદ્ધિતુ પથુ નિરસન થઈ ગયુ. કારણકે કલા પ્રકારે ભેદ અનુભવ-સિદ્ધ છે. આ પ્રમાણે આચાર્ય ॥ ૬૨ ॥

હવે બીજા પ્રકારે પ્રશંસનીય અને અનુમોદનીયનો ભેદ કહે છે —

મૂલનો અર્થ—અથવા જ્યે અનુમોદના યોગ્ય હોઈ તેહિજ ઉપાદેય-આદરવા યોગ્યજ 'દુહઓવિ' તિ પ્રકારે ડ્યવ્યિક્ષે અનઈ ભાવચિત્રો. જે કેવલ પ્રશંસવા યોગ્ય હોઈ તે ભજનાઈ 'માવેવં' ભાવઈ કરીનઈ ઉપાદેય-આદરવા યોગ્ય હોઈ હિ ન હોઈ. ॥ ૬૩ ॥

एतेन-अहं सत्त्वं चित्तं वीर्यरायवयणाणुसारं जं मुकुटं। काळस्यपि सिद्धिं अणुमोपमो तस्य सर्वं ॥१॥
 ॥१॥ तं चतुष्परायप्रकीर्णकगथा (५८) व्याख्यायां मिथ्यादृष्टिसम्बन्धपि मार्गातुयाधीतिवचन-
 मात्रमावाप्य जैनमिमवधार्यकानुष्ठानानुकारि मिथ्यादृष्टिमार्गेऽपि यत् कृत्यं तत्सर्वमपि सत्यदृष्टाः
 मनुमोदतीत्येवेति प्रायो भूयसां भ्रान्तिरपि निरस्ता, सम्बन्धत्वाभिमुखानामेव मार्गातुयाधिकृतव्यवहारस्यै
 भणितत्वात्। यतस्तत्र मार्गशब्देन सम्बन्धज्ञानायात्सको मोक्षमार्गो भणितः। तस्यातिर्हैतुधार्मिकातुष्टानं
 तु सम्बन्धत्वानभिमुक्तानामागादमिथ्यादृष्टां केशवोऽपि न स्यात्। अन्यथोक्तवद्दयमाणप्रवचनसम्भती-
 नाममार्गाध्यापयत्या जैनप्रवचनमनुपादेयं स्यात्। किञ्च-यदि मार्गशब्देन जैनशासनमुच्यते तर्हि
 शास्त्रादयो दिगम्बरादयश्च जैनशासनस्य हिता अहिता वा? आद्ये, सर्वेऽपि साध्यादिभिस्तत्तुल्य-
 तथैव प्रवर्तनीयं न पुनस्तद्दूषणदानादिना प्रतिकूलयेति। एतच्चाव्यक्षयार्थितं सर्वसंयमादिकुपार्थितं वा
 दिगम्बरादयश्च महता श्रवणेन निर्युक्तिकारादिभिर्दूषितत्वात्। एतच्च सम्बन्धत्वाच्चारोऽपि-शास्त्रादि-
 परिग्रहीतजिनप्रतिमाया अपि परिलालेन स्फुटयेति बोध्यम्। यदि च निजनिजमार्गाभिमतवै-
 बुद्ध्या परिग्रहीता जिनप्रतिमाऽपि परिलग्न्यते, कथं तर्हि तन्मार्गाभिमतं तपःसंयमादिकुपार्थितं?
 इत्याद्यर्थे वक्ष्यते। द्वितीये, अहितस्येति तर्हि किं निजनिजमार्गाभिमतक्रियाकरणेन अन्यथा वा?,
 आद्ये, तदीयमार्गक्रियाया अनुमोदनेन जैनप्रवचनाहितमेवानुमतं भवेत्। तच्च जैनप्रवचनप्रलोकनस्यैव
 युक्तं नान्यथा। द्वितीये त्वसम्बन्धः, निजक्रियाद्वितकरणे चैकेन्द्रियादीनामपि (सिद्धांशमेकेन्द्रिया-
 दीनां च) सथात्वापत्तेरिलादिविकल्पैस्तदीयमार्गाभिमतधार्मिकानुष्ठानानुमोदनं निवार्यमाणं खरपुरीक-
 षड्वारमवसातव्यमिति गार्थार्थः ॥६॥

सम्बन्धत्वेन सम्बन्धनेन सार्वातुयाधिकृत्यने आगमने विधेः कहेवापञ्चाशे, न स' तंका सार्गे
 शब्दे सम्बन्धानादित्थं मोक्षमार्गे कर्तव्यं छ', ते सार्गेतुं प्राप्तिहेतु धार्मिकानुष्ठानं ते सम्बन्धने
 असम्बन्ध ने आगादमिथ्यानी तेकतुं येशथी ओ न कुठ', एत नहो तो कहीओ अने कहीये ओकरीओ
 ने प्रवचननी स'भितओ तेकने अप्रमाक्षपञ्चानी आपत्ति जैनप्रवचन ते अनादरधुम कुठ', वही ओओ
 सार्गे स'प'दर्थ जैनशासन कहीठ'. तठि शास्त्रादिक अने दिगम्बरादिक जैनशासनने हित के अहित ?
 प्रथम पक्षे, सर्वे स'प'रादिक तेकने अनुदृष्टपक्षिं प्रवर्त'तु' पक्षिं तेकने द्रव्यदानादिके करी प्रतिकूलपक्षिं न
 प्रवर्त'तु', ओ तठि प्रत्यक्षप्राप्तित, सर्वसंयम शास्त्रादिक अने दिगम्बरादिकने माटिं प्रम'पि निरु'हितशास्त्रे
 दृषितपक्षुधरी, ओ तठि सभक्तिमन'द्विभारने' विषयपक्षिं शास्त्रादिपरिशुद्धिते जिननी प्रतिमानप'पक्षिं
 खडने करी प्रथम पक्षुधु'. अ'ठे आप आपक्षिं सार्गेने' छ'द्वेवखुद्धि शुद्धी जिननी ओ प्रतिभा छोदीठ छे,
 द्विभ तठि तेकना सार्गेने' छ'द्वे तेपःसंयमादिक आदरीठ के प्रत्यादिक आग'सि कहीये. भीने पक्षे,
 अहित ने छे' तठिभ्यु' ? निज सार्गेनी छ'द्विधाने करिये' अथवा अन्यप्रकारध ? प्रथम पक्षे, तेकना
 सार्गेनी क्षिपाने' अनुमोदने' जैनप्रवचन'द्वे' अहितअ अनुमत कुठ', ते तो जैनप्रवचनना प्रयनितने'
 न मुकुट, अन्यने' नही. भीने पक्षे तो, अक्ष'अव. क्षिपारहितने' अहित करे' तो ओकेप्रम'दिकने पक्षि
 अहित करनारनी आपत्ति यत् ओओ, प्रत्यादि विदने तेकना सार्गेना छ'द्वे धार्मिकानुष्ठान तेकनुं
 अनुमोदनुं ते विचारितुं गद'अदी'गानीपरे' ओओ, ओ आप'नी अर्थः ॥ ११ ॥

नाऽभ्युपगतमित्यर्थः । सम्यक्त्वाभिमुखानां 'तं खु' चित्, तदैव असद्वह्विनाशकरं-सम्यक्त्वसूर्यप्रकाशसूक्ष्मा-
नामसद्वह्वान्मोच्छेदकमित्यर्थः, असद्वह्वपरित्यागपूर्वकसम्यक्त्वप्राप्तिहेतुत्वात् । न चैवं तन्मात्राभि-
मतकरणिनियमादिकमपि तथा, तस्योभयवद्विस्मृतत्वेन असद्वह्वपरित्यागे दूरे, प्रत्युत तदुभयवद्वि-
स्मृतं जैनसम्मतोद्भावितं निजमार्गदाहयहेतुः । अत एव आस्तामन्यः, सर्वज्ञो भगवान् श्रीमहावीरोऽपि
उभयवद्विस्मृतात्तद्वैधैवपदेरेव गौतमादीनां संशयोच्छेदं कृतवान् परकीयसम्मतैर्निजमार्गदाहयहेतुत्वात्,
अन्यथा तदुद्भावनस्य वैयर्थ्यापत्तेः । यदि चोभयवद्विस्मृतं कृत्यं श्रद्धानं वाऽसद्वह्वपरित्यागहेतुर्मात्रा-
नुयायि कृत्यमभविष्यत् तर्हि सर्वेषामपि मिथ्यादृशां तत्क्षणमेवासद्वह्वपरित्यागेन सम्यक्त्वप्राप्तौ मिथ्या-
त्वमुच्छिन्नसङ्कथमेवमभविष्यत्, प्राणातिपाताद्यकरणनियमस्य बचोमात्रेण प्रायः सर्ववद्विस्मृतत्वात् ।
तस्मात् सत्यव्यकरणनियमादौ निजनिजमार्गासद्वह्वस्य तावद्विषयं किंनिमित्तकम् ? इति पर्वलोक्षनायासु-
भयवद्विस्मृतत्वेनैव विशेषणं द्रव्यतः शुभकर्तव्यस्य परिज्ञेयान् सिद्ध्यति । अत एव विगम्बादिजैना-
मांसदर्शनेषु वेवोऽर्हजैवैलाविक्यकत्या श्रद्धानं प्ररूपणं च नांसद्वह्वपरित्यागहेतुः, प्रत्युत निजनिजगुरु-
देशावाप्ततथाभूतश्रद्धानादिकमसद्वह्वस्य स्मिरताहेतुः तथाभूतश्रद्धानादरेवासद्वह्वत्वेन परिणमनादभि-
वेशमिथ्यात्वस्य तथोमाहात्म्यात् । असद्वह्वत्वं च तेषां जिनोक्तेषु पदार्थेषु एकतरपदार्थविषयकाराचि-
मात्रेणाऽपि स्यात् । यदुक्तम्—

‘पयमकस्वरपि इक्ष्मि जो न रोएइ सुत्तणिहिइ । सेसं रोअंतो वि.हु मिच्छाविड्डी जमाखिन्व’
॥ १ ॥ चित् पञ्चसकलदादौ । आस्तामारुचिः, जिनोक्तेरपदार्थविषयकसंशयोऽपि तथ्यापरिणमने हेतुः ।
यदुक्तम्—‘एकसिन्नव्यर्थे सन्दिग्धे प्रत्ययोऽर्हति नष्ट’ इत्यादि प्रागुपदिष्टितम् । अन्यथापरिणमन-

वृत्तितो अर्थः—ने कथं ओ कथं अथवा श्रद्धानं, ओहत्तुं विशेषणपद आहिरथी सेतुं. परसंशयं-जे
जैनदर्शनमर्थविरादर्थनं, तेहने विषे पोताना भागपछि अनादिरिठ, धष्ट ने जैनशासनने, विषे जेने
पोताना भागपछि आहिरिठे ओ अर्थ. सम्प्रत्यन्ते सम्प्रुपने तेहअ, असहप्रहत्तुं विनाशतुं अरनार,
सम्प्रहत्तुप सूर्यप्रकाशे २५शनिं असहप्रहत्तुप ध्यांतुं शासनहार, ओ अर्थ, असहप्रहत्तुना त्यागपूर्वक
सम्प्रहत्तुपानि प्राणिना हेतुपञ्चाधी. पछि तेहना भागने धष्ट ने अकरख-नियमादिक ते नही, दिभ तेहने
उल्लापवादि सम्प्रतपछि करी असहप्रहत्तुने। पत्तियागं तो वेगशे, साहभुं ते निहुं पादिसंभत जैननी संभति
देआइतुं पोताना भागने इदपञ्चादीं हेतुं. अतस्मात् वती अन्य तो रहओ, सर्वतं लुगवत श्री महावीर
पछि निहुंवादिने संभत ने अर्थ ओहवे पदेअ नौतमादिकने। स शयनो छिन्नेइ करतो इओ, प्रहृषस भने
निशुभागेनी इदपञ्चाधना हेतुपञ्चाधी. धम नही तहे ते इहलायने ‘अर्थपञ्चाधी प्रातिथी. अहे उल्लाप-
वादिसंभत कर्तव्य अथवा श्रद्धानं असहप्रहत्तुपरित्यागत्तुं हेतुं भागंतुयांवि कर्तव्य तहे तहे सर्व सिध्या-
दष्टिने तत्क्षणे असहप्रहत्तुने. पत्तियागे सम्यक्त्वनी प्राप्तिं छते सिध्यात्त उमिउल्लापवातअ भाधे. प्राणति-
पातादिहने ने अकरखनियम तेहने प्राधे संभतपञ्चाधी. ते भाटे अकरखनियमादि छते पछि निज-
भागेना असहप्रहत्तुं तदवश्यपछि, रथे निमित्तधं ओहवी विचारणा छतए मिहुं वादिने संभतपछि
ओहत्तुं विशेषण अ द्रव्यना श्लाकतंअने. परिशेषथी सिद्ध बाधे.
अतस्मात् वती दिभभरादि जैनशासदर्थनने विषे । हेव अरिहत्तंअ द्रव्यादि अर्था श्रद्धानं अने
अहपञ्चा ते असहप्रहत्तुपरित्यागत्तुं हेतुं नही, साहभुं. आप आपछे अहपदेरी पायु. ने तेहत्तुं. श्रद्धानादिक
असहप्रहत्तुने स्मिरतात्तुं हेतुं छहं. तेहवा श्रद्धाननपठअ असहप्रहत्तुपछि परिशुभनथी, अशिनिरिहसिध्यादर्थने

મોક્ષકારણભાવાત્ । મોક્ષકારણાનિ ચ સમ્યક્જ્ઞાનાદીન્મેવ ' સમ્યક્જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગ ' દ્રવિતચનાત્ । પરિચોવાત્, જ્ઞેયમેવા, પુણ્યપ્રકૃતિભ્યં ચ જ્ઞાનાદિકમુપાદેયમેવ મોક્ષકારણત્વાત્ । એતલ્લ સર્વ સમ્યક્ગ્રપેક્ષવા । સિધ્યાદર્શાં ત્વન્યથાપરિણતિરુક્તા વદ્યતે ચાનુમોદનાવિષયવિચારે દ્રવિત । ' એતલ્લ પુણ્યપ્રકૃતિવિન્યસ્ય કારણમનુમોદનીયં, મવિન્યતીતિ શક્ત્વાપિ પરાસ્તા, ચાલતપશ્ચુતુદસહનરજ્જુપ્રહ-વિયમક્ષણાદેરવ્યનુમોદનીચત્વાપત્તેઃ । તત્ત્વાડપિ દેવગતિહેતુત્વેન પુણ્યપ્રકૃતિવિન્યસ્યહેતુત્વાત્ । ' ન ચ શુભાભ્યવસાયસ્તત્ત્વ કારણમિતિ વાચ્યમ્, શુભમાવમન્તરેણ જિનોક્તાનુષ્ઠાનત્વાડપિ વૈફલ્યત્વાત્ । તસ્માદ્વથા શુભમાવસંયુક્તં જિનોક્તાનુષ્ઠાનં મોક્ષકારણં તથા રજ્જુપ્રહાવિકમપિ તથામૂતં પુણ્યપ્રકૃતિવિન્યસ્યકારણ-મિત્વલ્લં પ્રસજ્જેનેતિ ગાથાર્થઃ ॥૬૪॥

અર્થેવ પ્રસજ્જાતમમિત્રાયોદિષ્ટત્વેન પ્રસ્તાવામનુમોદનાં વિવેચયન્નાહ—

॥ અણુમોયણં ય દુવિહા પસત્યમપસત્યમેઝઞો ણેયા । તત્ત્વવિ પદમા જિમમયપત્તાણં પુણસત્તાણં ॥૬૫॥

અર્થાથ—અનુમોદના તાવત્ દ્વિવિધા, કુલ્લઃ ? પ્રશસ્તોપશસ્તમેવતઃ, મકારોડ્ઙાક્ષણિકઃ, જ્ઞેયા—જ્ઞાતવ્યો । તન્નાપિ પ્રથમા પ્રશસ્તાનુમોદના, કેવામિત્યાહ—જિનમતં—જૈનશાસનં પ્રાપ્તં યૈસ્તે તથા તેવામ્, તે ચ કૃત્યતોડપિ અભન્તીત્યત્ આહ— । ' પુણસત્તાણં ' તિ પુણ્યસત્ત્વાનાં, પુણ્યં—પુણ્યાનુ-

પ્રકારે પરિચયે છે. માટે કોઈ હેય કોઈ ઉપાદેય અને કોઈ જ્ઞેય છે. તે જાણ્યે છે—ચક્રવર્તિ આદિ રાજ્યાદિ સંપદા પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાય છે 'પણુ' એ હેય—ત્યાજ્ય જ છે. કારણ—સ્વરૂપથી દુર્ગતિનું કારણ હોવાથી અમથ' પમાડનાર છે. જેમ વિષાત્તરિ. જેમ ક્ષણદત્ત' ચક્રી. વલી બીજે દૂર રહે તેના દલને ભોગવનાર ક્ષણદત્તને પણ હેયપણુ સ્વીકાર છે. ને માટે તેજ ચક્રવર્તિ કહે છે— ' જેમ કાદવમાં ખુંચેલો કાથી રમલને જેમ કોંઠાને પામતો નથી તેમ અમે કામજીવમાં આસક્ત થએલા સાધુના માર્ગને પામતા નથી. ' ઉત્તરાધ્ય-વનમાં । સમવતી આદિ સૂત્રમાં તીર્થ' કર ભગવતે તેણે જ ઉપદેશ આપેલો છે. તેમજ એવેચક સૂધી દેવકદિ વિગેરે સ્વરૂપથી દુર્ગતિના હેતુપણુના અભાવ હોવાથી હેય નથી, અને મોક્ષના કારણપણુના અભાવ હોવાથી ઉપદેશપણુ નથી. મોક્ષના કારણે સમ્યક્જ્ઞાન વિગેરે જ. પરિણે ન્યાયથી જ્ઞેય જ છે. પુણ્યપ્રકૃતિથી પમાતા રાનાદિ મોક્ષનું કારણ હોવાથી ઉપાદેય જ છે. આ યદુ સમકલિતી અપેક્ષાએ, શિશ્વાતિવ્યોને તે તે જુદા પ્રકારે પરિચયન કહ્યું, અને આગળ અનુમોદનાના વિષય વિચારમાં કહેવાશે. આ ઉપરથી પુણ્યપ્રકૃતિ પાંચ કારણ અનુમોદનીય થશે એ શ'કા પણ દૂર કરી. કારણ—માલનપ-અપ તરસ સહન-રજ્જુ-એક-વિપલક્ષ્યાદિ પણ અનુમોદનીય પ્રાપ્ત થશે. કારણ તે પણ દેવગતિનું કારણ હોવાથી પુણ્યપ્રકૃતિ બધેનો હેતુ છે. ત્યાં શુભ અભ્યવસય કારણ છે. એમ ન કહેવું. શુભ ભાવ વગર જિનોક્ત અનુષ્ઠાન પણ નિષ્ફલ છે. માટે જેમ યુલભાવ સહિત જિનોક્ત અનુષ્ઠાન મોક્ષનું કારણ છે તેમજ રજ્જુપ્રહાદિ પણ તેવા પ્રકારનું પુણ્ય બધું કારણ છે. આ પ્રમાણે પ્રસંગથી સર્થ' . ॥ ૬૪ ॥

હવે ઉપર કલા પ્રમાણે પ્રસંગને પ્રાપ્ત કરીને ઉદ્દિષ્ટપણુ અનુષ્ઠાનનું વિવેચન કરતા કહે છે—

સૂત્રનો અર્થ—અનુમોદના તે દુવિહા—મિ પ્રકારે જીવે પ્રશસ્ત અપ્રશસ્ત મેદધિકે જાણ્યવી તેલનઉ વિષય પહિલી પ્રશસ્ત અનુમોદના જિનમત-જિનશાસન પ્રાપ્ત પામ્યા ને પુણ્યાનુમધીપુરપના ક્ષણી જાણ્યજ્ય સમ્યક્દષ્ટિ તેલનઉ પ્રશસ્ત કોષ. ॥ ૬૫ ॥

अथ मिथ्यादृशामपि सम्भक्त्याभियुक्तानामेव मार्गास्तुयाधिकृत्यं केनामिदेति दृष्टान्तवद्वाह—

॥ अहं संगमण्यसारम्पुद्ग्राणं वोहिबीजमुणिदाणं । अवडम्पुद्ग्राणं पुन निष्णाहवपससवणाई ॥७०॥

व्याख्या—यथा हस्तुदाहरणोपन्यासे । सङ्गमः—शालिमङ्गजीवो गोपालः, नयसारः—श्रीमहावीर-
जीवो ग्रामाधिपतिः, आविज्ञाव्दान् श्रीकृष्णमादिजीवा धन्यसार्यवाहादयस्तेषां बोधिः—जिन्मर्मशास्त्रिस्तस्या
बीजमिव बीजम्—आधिकारणं मुनिदानं—साधूनां भक्त्या विपुलमनोक्ताशानावितरणम्, अवडम्पुद्ग्राणां
पुनर्जिनादीनामुपदेशो—धर्मकथा तस्य भवणम्, आविज्ञाव्दान्जिनादीनां दर्शनाद्यपि ग्राह्यम्, तस्याऽपि
चामर्यादेरिव सम्भक्त्यप्रतिहेतुत्वात् । उपलक्षणादनामोगमिभ्यादष्टैर्मेषकुमारजीवहस्त्यादेरिव ‘सम्भक्-
त्यायेनातुक्त्यादिकमपि मार्गास्तुयाधिकृत्यं मन्तव्यम्, सम्भक्त्यप्रतिबन्धकाऽसद्व्यवहाराभावेन सम्भक्त्य-
प्रतिहेतुत्वादिति गार्थायः ॥ ७० ॥

अथ प्रशस्तानुमोदनाया विषयमाह—

॥ तीर्य शुभोअणाए विसओ जाणाहपवरसुत्तिपहो । तस्साहणापि जाणाविहाणि विसओ अ दुण्हीपि ॥

व्याख्या—तस्याः—प्रशस्तानुमोदनायाः विषयो—गोचरो ज्ञानादिप्रवरसुत्तिपथः, ज्ञानादीनि—
ज्ञानवर्धनचारित्र्याणि तान्येव प्रवरः—प्रधानं सुत्तिपथो—सुक्तिमार्गः, सम्पदज्ञां हि साक्षात्परम्परया वा

हिने मिथ्यादृशाने पण्डि सम्भक्त्याभियुक्तानामेव मार्गास्तुयाधिकृत्यं केनामिदेति दृष्टान्तवद्वाह—

जिम संगम-नयसारप्रमुपणुं बोधिभीरुप भुनिदान अण्डप्रमुपणुं वली जिनोपदेशादिप्रवणुदि.

वृत्तिनो अर्थः—यथा ओहवुं छेदाहरणना विषयस्यने विषे वदे, संगम-शालिमङ्गजीवो गोपालः,
नयसारः—श्री महावीरनो अण्ड ग्रामस्थानी. आदिशब्दार्थो श्री नयसारदिकनो अण्ड धन्यसार्यवाहादिक
तेहवुं बोधि ते जिनधर्मनी प्राप्ति तेहवुं भीरुनी परे आदिशब्द साधुनें सक्तिं गह्—अनेकर
अशनादिनुं दान, अण्डप्रमुपणुं वली ने जिनोदिकनी धर्मकथातुं ने सक्तिपणुं. आदिशब्दो जिनो
दिहवुं दर्शनादिक पण्डि अहेवुं, तेहने पण्डि सम्भक्त्यप्रतिज्ञां हेतुपणुं, उपलक्षणादनामोगमिभ्यादष्टै
ने मेधकुमारलण्डन हेतुपणुं, तेहवुं अण्डकपादिकपण्डि मार्गास्तुयाधिकृत्यं ते मानवुं. सम्भक्त्युं ने प्रतिपथं
असह्यह तेहने अण्डादे सम्भक्त्यनी प्राप्तिना हेतुपणुं. एति गार्थायः ॥ ७० ॥

हिने प्रशस्त अनुमोदनाया विषय कहे छे—

ते अनुमोदनाया विषय ज्ञानादि प्रवर-सुक्तिमार्गं अने तेहना साधनं नानाप्रकारं विषय गिहने
समकति अथवा सम्पदज्ञाभियुक्तानामेव

वृत्तिनो अर्थः—ते प्रशस्त अनुमोदनाया ने ज्ञानादिक ने ज्ञान-हेतुनन्वयिरे तेह
प्रधानं सुक्तिमार्गं, सम्पदज्ञाभियुक्तानामेव साक्षात् परंपरादि मेधकुमारनो अनुमोदनाया विषयपणुं ने
आदि अण्डम-शयलवुं दानस्यपणुं १ स्वभावे विनीतपणुं २ तथा अण्डकपादपणुं ३ परोपकारीपणुं ४
अण्डकपाद ५ शरदपणुं ६ दण्डपणुं, वली त्रियणाभित्ति विविध अण्डनिकर शयमणुं ने शरद ते
शर्व अनुमत भुजने ओहवुं स्वरप ते सम्भक्त्यसंभुज संगम-नयसारदिकने विषे अण्डने पण्डि

ક્યાવ્યા—“ માર્ગસ્ય સમ્યક્જ્ઞાતાદે (દર્શનાદે) સુક્તિપયસ્યાનુવર્તના 'વિતિ । કૃત્યં—સાધુવાન—સહમર્શવળા-
નિકમ્ । પતેન સમ્યક્ત્વાનમિસુહાનાં મિધ્યાદશાં માર્ગાનુયાયિ કૃત્યં ન ભવતીતિ દર્શિતં ચોચ્યમ્ । તેવાં
પુણ્યપાપયોઃ પ્રવૃત્તિમિત્યુચ્યેવાસન્મત્વાત્ કુલો માર્ગાનુયાયિ કુલમિતિ ? । અતઃ એવં શ્રીહરિમ્પ્રસ્ફરિત્યાહ—
‘ ભવદેવ જાળમેઽસ્ય પાયસોઽસપ્તવિત્તિભાવેન । સંઘ તવપુર્વધઓ ચિન્ન, સંતેવરનિવદ્વાર્જ્યો’ ॥૧॥
પ્રવેશપદે (ગાં ૪૪૬) વૃત્તિયૈષા—‘ ભવદેવ—સંસારનિવન્ધનં જ્ઞાનં—શાસ્ત્રાધ્યાસાદિજ્ઞાનો બોધ
મ્વત્ય મિધ્યાદષ્ટેઃ । કથમિત્યાહ—પ્રાયશો—વાહુત્યેન, યસ્યસત્વત્તિભાવેન—વિપર્યેસત્તેષ્ટાકારણત્વાત્ તત્ય ।
યદિહ પ્રાયશો ગ્રહણં તદ્ યથાપ્રવૃત્તકરણચરમમાગમાજાં સન્નિહિતપ્રત્યિભેદાનામલન્ટજીર્ણમિધ્યાત્વ-
જ્વરાણાં કર્તાશ્ચિદ્ઃસિતદ્યા—ગુણવદ્દેવ—સસુચિવાચારરૂપપ્રવૃત્તિસારાણાં સુન્દરપ્રવૃત્તિભાવેન જ્યમિચાર-
પરિહાર્યમ્ । તયેતિ જેત્વનત્સસુચયે । તવનુવન્ધત્ એવં—અસત્કૃત્યનુબન્ધાયેવ । પત્વપિ—કુત ? इत्याહ—
તત્તેવરનિવન્દાદિતઃ । સ હિ મિધ્યાત્વોપધાતાત્ સમુપાત્તિવિપરીતરૂપિઃ તત્ત્વં—સદ્ભૂતવૈશ્વવાદિકમહેશ-
વિલક્ષ્ણં નિન્વતિ । હૃતરજ—અતત્ત્વં તત્તત્ક્ર્યુક્તિસમુપન્યાસેન પુરસ્કરોતિ । તત્તત્ત્વેતરનિવન્દાદિતો
દોષાદ્ મવાન્તરેઽવ્યસત્યપ્રવૃત્તિરનુવન્ધયુક્તેવ ત્યાદિતિ ’ । અન્ન હિ અનાદિપ્રવાહપતિતત્ત્વ યથાપ્રવૃત્તિ-
કરણસ્ય ચરમમાગઃ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિદેતુર્મધ્યગેષમલક્ષિતાવસ્થાવિશેષસ્તદ્ધર્મો સન્નિહિતપ્રત્યિભેદાનાં
સ્વરૂપકાલમાત્રસમ્યક્ત્વાનાસાન્નજીર્ણમિધ્યાત્વજ્વરાણાં સુન્દરપ્રવૃત્તિરિતિમળનેન વદન્યતિરિક્તાનાં તુ
સર્વેષામર્ષ મિધ્યાદશામસુન્દરપ્રવૃત્તિરેવોક્તેતિ સૂક્ષ્મદશા પર્યાલોચ્યમ્ ।

તેહને પુણ્ય અને પાપને વિષે પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિનાજ અસ ભવથી, કિંહાથી માર્ગાનુ-
યાયિકર્ત્ત્વ ? એતથાભવતી હિન્નિમ્પ્રસરિ દિરી કહઇં છઠ—‘ સંસારનો હેતુ જ્ઞાન એ મિધ્યાત્વનો, પ્રાદેશકી
પ્રવૃત્તિના ભાવથી, વલી અસપ્રવૃત્તિના અનુભવથી, તરની નિંદા અને કંતવની કૃતિથી. ’ સંસારનું
કારણ જાણના અભ્યાસથી ઉપનો બોધ તે એ મિધ્યાદષ્ટિનાઈ કિમ ? તે કહે છે. પ્રાદેશ વિપરીત
એધાના કરિવાથી. તેહને જે ઈકાં પ્રાદેશકરણ કરિછે તે યથાપ્રવૃત્તિકરણે પ્રધાન (ચરમ) વિભાગને લખનાર
કુહડો ગ્રંથિશેઠ છે જેહને, અત્યંત જૂનો થયો છે મિધ્યાત્વજ્વર જેહને, કિષ્કિરીત કરી ફુખી
દયાવંત ગુણવંત ઉપરિ અદેવ સમુપાત્તિઆચારપ્રવૃત્તિ સાર એહવાને, સુન્દરપ્રવૃત્તિભાવે અભિચારવારવાને
અર્થે. તથા તે હેતવંતરના સમુચ્ચયને વિષય. અસપ્રવૃત્તિના અનુભવથી, એહ પશ્ચિ કિમ ? તે ઉપરિ
કહે છે. તે મિધ્યાત્વી, મિધ્યાત્વના ઉપધાતથી આહરી છે વિપરીતરૂપ જેહને એહવા કુતે, તત્ત્વ જે
સહજુતદેવતા જે આરિહંતાદિલક્ષણ તે પ્રતિ નિર્દિ, બીજુ જે અતરન તે કુપુકિતને ઉપન્યાસે આગવિ
કેરે તે વતી તરજેનરનિંદનાદિદોષથી, ભવાતરે પશ્ચિ અસપ્રવૃત્તિ અનુભવયુક્તને હુઈ.
અનાદિપ્રવાહિં પ્રવાહેપતિત જે યથાપ્રવૃત્તિકરણ વિભાગ તે સમ્મિતપ્રાપ્તિનો હેતુ જે કર્મનો
ક્રમેષપ્રશ્ન તેણે જણાવ્યો જે અવરથાવિશેષ તે વંતને, કુહડો ગ્રંથિશેઠ છે જેહને, રવધ કાલઈ પામીત
જે સમ્મિત જેહને, અત્યંત જૂનો થયો છે મિધ્યાત્વજ્વર જેહને, એહવાને સુન્દરપ્રવૃત્તિ લક્ષણે કરી,
તેથી નિન્ન જે સર્વઈ મિધ્યાત્વી તેહને અસુન્દરપ્રવૃત્તિ જ કહી એહવું સહમદષ્ટિ વિચારસુ. એતથે
અથવા સર્વજ વીતરાગવચનને અતુસરત્ જે પુણ્ય કાલજયે ત્રિવિધિ અતુસોદીય તે સર્વ. એ ચતુર-
શરણી ગાથાવ્યાખ્યાનમધ્યે—મિધ્યાદષ્ટિસ બધિપશ્ચિ માર્ગાનુયાયિ એ વચન લેખતે જીનને ધૃષ્ટ જે
ધાર્મિકાનુશાન તેહને સરિયુ મિધ્યાદષ્ટિમાર્ગને વિષે પશ્ચિ જે કર્તવ્ય તે સર્વઈ સમ્મદષ્ટિને અતુસો-
દીયજ, એહવી પ્રાદેશકણી પ્રાપ્તિ. તે ટાળી.

હોય કામાળ' મિતિ (સાહુ ૦ ૨.) પશ્ચત્ત્રકલ દુષ્ટો ભવિતુકામાનામાદત્તમમગ્યાનામિત્યાદિ થયત્ કુશળાદિવ્યાપારાત્મુમોદે ઇત્યાદિ ભણિતત્વાત્ । તથા તત્સાધનાનિ-જ્ઞાનાદૈઃ કારણાનિ પુલક-પ્રતિભા-રજોહરણાદીનિ તાનાવિધાનિ અનેકપ્રકારાણિ વિપયોમવન્તિ । યઃ સત્યુત્તરે 'દુષ્ટંપિ'તિ, દુષ્ટોરપિ માત્રસમ્યક્ત્વસમ્યક્ત્વાસિદુષ્ટચોરપીતિ માધાર્થઃ ॥ ૭૧ ॥

અથાપ્રશ્નાનુમોદના કસ્ય ભવતીતિ દર્શયતિ—

॥વીંશા ય અપ્પસત્થા મિચ્છાદિદ્ધિસ્સ આભિગહિય્સસા । દુઝ્ઞામિગિવેસિસ્સા પાપ્પણ વિસેસઝો અ તથા॥

વ્યાખ્યા—દ્વિતીયા અપ્રશ્નાનુમોદના આભિગહિકસ મિધ્યાદષ્ટમેવેત્, પ્રાયો-જાતુલ્યેત્, વિષ્ણુ-વતોભિલિવેશિતો મિધ્યાદષ્ટેઃ, અમયોરાગાદમિધ્યાદષ્ટિત્વેન સામ્યેડપિ તથામૂતવિષ્ણુવસાનુભવસિદ્ધ-ત્વાદિવિ માધાર્થઃ ॥ ૭૨ ॥

અથ પ્રશ્નાનુમોદનાયા વિપયમાહ—

॥તીર્થ વિસઝો ણીઅમયધમ્મિઅકિચ્છાહ હંતિ દુષ્ટંપિ । તત્ત્વવિ આમિગહિય્સસ ય તદ્દેત્તુણો હિદિઅત્થાવિ॥

વ્યાખ્યા—તત્સા-અપ્રશ્નાનુમોદનાયા વિપયો-ભિજનિજમતધાર્મિકકૃત્યાનિ પશ્ચાન્નિસાચત-ત્તીનિ પિચ્છકાવિલિહ્વિચિષ્ટસામ્યવ્રત્તાદીનિ ચ ભવન્તિ । અધોભયયોર્મધ્યે વિષ્ણુવમાહ- તત્ત્વ વિ 'સિ, તમાડપિ-દુષ્ટોર્મધ્યે આભિગહિકત્યેનિત્યાર્થઃ શત્ત્વાદયોડનુમોદનીયા ભવન્તિ । તેડપિ સદ્દેવત્, સદ્દ દેતુમિ પ્રથિજ્ઞવાચારમ્માદિમ્મિઃ વતેન્તે યે તે સદ્દેવત્વઃ । પ્રથિજ્ઞવાચારમ્માદયઃ તજ્જનિતશબ્દાદપચ્છેત્તુભ્યે

કમ સંબધપણિ' પ્રસાસજગુકિત્ત' ન અહિત્તુ'. પણિ' નવવહારાશિ અણુપાપ્પણા ને ફરસન તેહડુ' પણિ' (અહિત્તુ' નહીં) પ' અસુરીયાહિ' કમમ્ સ્યવ્યુ' છે ' આસનસન્ય તેહના કુલવાદિવ્યાપાર પ્રતે અતુમોદ' ઇત્યાદિ કહેવાપણાથી. વર્ણી માનાદિકના કારણ ને પુરતક-પ્રતિભા-રજોહરણાદિક અનેકપ્રકાર તે વિષય કુર્ષ, સમયકત્વ પાપ્પણ અને સમકિતને અભિધુમ એ ગિહ્વને'પણિ'. છતિ માધાર્થઃ ॥ ૭૧ ॥

હિવે' અપ્રશ્નત અતુમોદના તે 'તેહને' કુર્ષ? તે દેખાડે છે—

જીજ્ઞ અપ્રશ્નત-અતુમોદના આભિગહિક મિધ્યાદષ્ટિને' કુર્ષ' બહુસપણે. વિશેષથી અભિ'નવેશીમિધ્યાદષ્ટિને'. ગિહ્વને' આગાદમિધ્યાદષ્ટિપણિ' સરપાપ્પણિ' છતે' પણિ' તેહના વિશેષને અતુલસવસિદ્ધપણાથી એ માધાર્થઃ ॥ ૭૨ ॥

હિવે' અપ્રશ્નત અતુમોદનાનો વિષય કહે છે.—

તેહનો વિષય આપ આપણા મતસ'મધિ' ધાર્મિકકર્તવ્ય કુર્ષ. તિ'હા વર્ણી આભિગહિકને સહેતુ' શ્રદ્ધિમાર્થ'પણિ'.

રૂતિનો અર્થ'—તે અપ્રશ્નત-અતુમોદનાનો વિષય આપ આપણા મતસ'મધિ' ધાર્મિકકર્તવ્ય-ચ'આભિગહિકને અને' પિચ્છકાદિકે' કુર્ષા નાગ-પ્રવર્તાદિક કુર્ષ. હિવે'ગિહ્વે' અપ્પે વિશેષ કહે' છતે'. તિ'હા' પણિ' ગિહ્વે' અપ્પે આભિગહિકને' શ્રદ્ધિમાર્થ'—સાદાદષ્ટિપણિ' અતુમોદનીય કુર્ષ તેવ' પણિ' હેતુ ને પુલિભાદિકના આર'જ, તેણે સહિત વર્તે' ને સહેતુ' કહીયે, પ્રથિવ્યાદિકના આર'જ અને તત્ત્વનિતશબ્દાદિક એ ગિહ્વપણિ' અતુમોદનીય કુર્ષ. એ અર્થે. તેહનો પ્રયોગ તે કમ-મધ સૂત્ર કહેણે તે બહુ યથુ' કમ અત્યપનાઃ કિંચાક

અથ માર્ગાનુયાયિકત્ત્વસ્ય સામાન્યતઃ સ્વરૂપમાહ—

॥ગિગ્ગિઅમમાસમગ્હપરિચાયનિમિત્તમેવ જં કિચ્ચ' । સમ્મત્તકારણં વા તં સ્વલુ મગ્ગાણુસારિત્તિ॥૬૭॥

વ્યાખ્યા—નિજનિજમાર્ગાઃ—શાસ્ત્ર્યાદિદિગમ્બરાદિદર્શનાનિ, તદ્વિષયો યોઽસદ્ગ્રહઃ—નિજનિજ-
ગુરુપદેશપરતન્ત્રક્રિયાકૃતિદ્વક્ષણઃ, તત્પરિણામસ્ય નિમિત્તં—કારણં તદ્દેવ ચક્રત્વમ્, વા—અથવા સમ્યક્ત્વ-
કારણં—શુદ્ધશ્રદ્ધાનપ્રાપ્તિહેતુઃ 'તં સ્વલુ' સ્તિ । તદ્દેવ માર્ગાનુસારીતિ—જ્ઞાનાદિ પ્રાપ્ત્યતુકુલમિત્યશ્વર્યઃ ।
ભાવાર્થઃ પુનરેવ—અથાઽઽગાઢમિથ્યાદટ્ટેરમાર્ગાનુયાયિકૃત્યં ન ભવતિ, [તથાપિ કસ્યચિત્ તથામવ્યત્વયોગેન
સમ્ભવત્યપીતિ] આગાઢમિથ્યાદટ્ટેરસદ્ગ્રહપરિણામદ્વારા સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિઃ સ્માત્ । તસ્યાસદ્ગ્રહસ્ય સત્તાત્
અસદ્ગ્રહસ્ય ચ સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તૌ પ્રતિબન્ધકત્વાત્ । અતઃ ઇવાસદ્ગ્રહવતામસદ્ગ્રહપરિણામેનૈવ સમ્યક્ત્વ-
પ્રાપ્તિઃ । 'અદાગમઃ—'મગ્ગાણુસારિચ' સ્તિ । વ્યાખ્યા—અસદ્ગ્રહપરિણામેનૈવ તત્ત્વપ્રતિપત્તિર્માર્ગાનુ-
સારિત્તેતિ' વંશરુદ્ધતૌ । તેનાસદ્ગ્રહપરિણામહેતુરેવ માર્ગાનુયાયિકૃત્યં ભવતિ । તત્તો 'યેન કર્ત્તવ્યેના-
સદ્ગ્રહપરિણામો ન ભવતિ, તન્માર્ગાનુયાયિ કૃત્યમપિ ન ભવતીતિ તાત્પર્યમ્ । અનાગાઢમિથ્યાદટ્ટશ્ચ
ત્વસદ્ગ્રહમાભ્યેન વત્સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિહેતુસ્તદ્દેવ માર્ગાનુસારીતિ ચિકલ્પો વર્ણિતઃ इति ગાયાર્થઃ ॥૬૭॥

અથાસદ્ગ્રહપરિણામહેતુઃ સ્વરૂપતઃ કીદમ્ભવતિ ? इति દર્શયતિ—

॥ જં કિંચિં વિ પરસમયે જ્ઞામિમયં અમિમયં ચ જિણસમ્મ । સમ્મત્તામિદ્ધાણ તં સુ અસમ્મહવિણાસયરં ॥

વ્યાખ્યા—યત્કિંચિદ્વિ કૃત્યં અદ્વાનં વેતિ વિશેષ્યપદમવ્યાહાર્યમ્, પરસમયે—જૈનચરિત્રિક-
દુષ્ટેને, નામિમયં—નિજસારાત્વેન નાજ્ઞીકૃતમ્, અમિમયં ચ જૈનસમયે—જૈનજ્ઞાસને જૈનરાત્મીયમાર્ગત્વે-

'કિંચે' માર્ગાનુયાયિ કર્ત્તવ્યતું સામાન્યપ્રકારે સ્વરૂપ કહે છે.

આપ આપણા માર્ગ' અસદ્ગ્રહ તેહને પરિણામતું નિમિત્ત જ ને કર્ત્તવ્ય અથવા
સમ્મદ્ગ્રહતું કારણ તે નિશ્ચયે માર્ગાનુસારે.

દર્શિતો અર્થઃ—આપ આપણા માર્ગ' ને શાક્યાદિ બ્યને દિગંબરાદિકનાં દર્શન, તે સંબંધી ને
અસદ્ગ્રહ—આપ આપણા શરૂપદેશ' નીપની ને ક્રિયાક્રિયે તે રૂપ, તેહના ત્યાગતું નિમિત્ત તદ્દુ ને કર્ત્તવ્ય
સમ્મદ્ગ્રહતી પ્રાપ્તિને હેતુ, તેહજ માર્ગાનુયાયિ યાનાદિ પ્રાપ્તિને' અતુકુલ એ અક્ષરાર્થ. ભાવાર્થ તે એસ—આ-
ગાઢ મિથ્યાત્વની' અસદ્ગ્રહને' પરિણામદારાર્થ સમ્મદ્ગ્રહની પ્રાપ્તિ કહ્યું, તેહને' અસદ્ગ્રહના છતાપણુથી,
અસદ્ગ્રહને' તો. સમ્મદ્ગ્રહની પ્રાપ્તિને' વિશે' પ્રતિષ્ઠકપણુથી. એતલાજવતી અસદ્ગ્રહને'તને' અસદ્ગ્રહને'
પરિણામે' સમ્મદ્ગ્રહની પ્રાપ્તિ 'અસદ્ગ્રહને' પરિણામે' જ તત્ત્વ પડિવળતું તે માર્ગાનુસારિતા કહીયું
તે વતી અસદ્ગ્રહને' ત્યાગતું હેતુ તેહજ માર્ગાનુયાયિ કર્ત્તવ્ય કહ્યું. તે માટેયે કર્ત્તવ્યે અસદ્ગ્રહને' પરિણામ
ન કહ્યું, તે માર્ગાનુસારિ કર્ત્તવ્ય પશ્ચિ ન કહ્યું, એ પરમાર્થ. અનાગાઢ મિથ્યાત્વની તો અસદ્ગ્રહને' અભાવે
ને સમ્મદ્ગ્રહ પ્રાપ્તિતું હેતુ, તેહજ માર્ગાનુસારિ એ ચિકલ્પ દેખાડયો. એ ગાયાર્થઃ ॥ ૧૭ ॥

કિંચે' અસદ્ગ્રહના પરિણામને હેતુ તે સ્વરૂપથી કહેવો કહ્યું? તે દેખાડ્યું છે—

ને કાંઈ પરમતને વિશે' અનિષ્ટ અને' બિનમતને વિશે' કષ્ટ સમ્મદ્ગ્રહવાસિશ્રુબ્યને' તે નિશ્ચયે
અસદ્ગ્રહને' વિનાશતું કરનાર.

न्यास्या—प्रार्थितविधिदत्ताया जिनाज्ञायाः तथाऽन्यथाकरणे प्रथमान्तिताः—त्रिषु भूतेषु आद्य-
चरमाः—आराधकविराधकाः स्फुरित्यन्वयः । तत्र ददु येन प्रकारेण यस्य जिनेनोपदिष्टं तत्तेनैव प्रकारेण
तथा, वैपरीत्येन चान्यथा, तथा चान्यथा च तथान्यथा, तयोः कारणं, 'द्रुहान्ते धृत्यमाणं एतं प्रत्येकमभि-
सम्बद्धव्यते' इति न्यायान् तथाकरणमन्यथाकरणं चेत्यर्थः । तस्मिन् तथान्यथाकरणे । कस्मा ? जिनाज्ञायाः,
किलक्षणयायाः । प्राथमतविधिदत्तायाः, 'हे जिनेन्द्र ! येन विधिना सम्यक्त्वाद्वाराधनं भवति तं विधि-
मस्यभ्युपदिशतु वयं च त्वदाज्ञां करिष्यामः' इत्येवंरूपेणाऽभ्यर्थितो यो विधिः तेन, यथाऽभिहित-
विधिना दत्ता—जिनेन्द्रेण साध्यादीनामुपदिष्टा प्रार्थितविधिदत्ता तस्याः । अयं भावः—येन यो विधिः
प्रार्थितस्तस्मै तमेव विधिं जिने दत्तवान् । दत्तोपासविधिना च सम्यक्त्वाद्वाराधनपरायणाः जिनाज्ञा-
राधकाः, विराधकाश्च ततो विलक्षणाः, जिनाज्ञामङ्गीकृत्य तदुपासनात् । तेन प्रतिपन्नसम्यक्त्वो हि
आराधको विराधकश्च सम्यक्त्वस्यैव भवति, न पुनर्विराधेऽपि, विरतिविषयकजिनाज्ञाया अनङ्गीकारान् ।
प्रार्थितस्य सम्यक्त्वविधेरेव दत्तत्वात् । विरतेष्वाराधको नियमेन सम्यक्त्वस्याप्याराधक एव, विरतेष्व
सम्यक्त्वविधानभावित्वात् । एवं विराधकोऽपि निश्चयतः सम्यक्त्वस्याऽपि, सम्यक्त्वसम्बद्धाया एव विरते-
रङ्गीकारात् । अत एवाऽऽगमोऽपि—

'निष्कल्पणयस्त चरणस्तुवचाए णाणदंसणवहो वि । ववहारस्स उ चरणे, इयमि भयणा व,
सेसाणं' ॥ १ ॥ इति उप० (मा० शा० ५१२) तेन जिनाज्ञाया आराधनाविराधने यथाभ्युपगत-
प्रतिज्ञानिर्वहणाऽनिर्वहणाभ्यामेवावसातव्ये । एतेन प्रतिपन्नजिनाज्ञास्येवाऽऽराधनं विराधनं वा स्वाति-
दिष्टं बोध्यम् । अत एव सर्वविरतिं परित्यज्य प्रतिपन्नदेशविरतिमयीचिरस्पष्टवचनविभक्तिकोत्प्लव्ठेनैव

वृत्तिना अर्थः—प्रार्थितविधिं दीधी ने जिनाज्ञा तेहने' इति उरवे अने विपरीत उरवे
आराधक अने विराधक अणुया। तिकां ने जिणि प्रभरठ नेहने जिने उरवेसु' ते तिष्ठिण प्रभरे
तथा, विपरीतपक्षे ते अन्यथा। इहसमासने' अते सांख्यीयु' ने पद ते प्रत्येके' ओडी, अ
न्यायवती। तीमं उरवे' अने' अन्यथा करिषु' अे अर्थः. तिभ उरवे' ने अन्यथा करिषे' कहेने ?
जिनाज्ञाने' हे जिनेन्द्र । जिणें विधि सम्भक्षवादिहेतु आराधन कुट्टि. ते विधि अभहने' कहे उपादिष्टठ.
अंभडे' ताकी आज्ञा करिसे'। छली इति आर्थो' ने' विधि तेजे, 'प्रार्थितविधि' दीधी जिनेदे
साधवादिहने' दीधी तेहना. अे तादर्थ्य-हेतु' ने' विधि आग्ने तेहने ते विधि अतो' जिना ते हेता
कुओ, दीधी तेहने अली ने विधि तेजे, सम्भक्षवादिहना आगधन-तरफ ते जिनाज्ञासुधक, विराधक
ते तयी निक्षक्षु. जिनाज्ञा आसिरी ते अणुपासवादी. ते वती पडिपण्यु' सम्भक्षन' कुट्टि ते आराधक
अथवा विराधक सम्भक्षनोअ कुट्टि. पण्णि विरतिना नली. विरतिसंज्ञा जिनाज्ञा अनंजीधरणी.
सम्भक्षवविधिने' अ दीधाधी. विरतिना आराधक ते निक्षे' ससकितना आराधक. विरतिनि ससकित
विना अणुछताधी. धम विराधकपण्णि ससकितना पण्णि, ससकितसंज्ञक विरतिना अंजीधरणी.

अेतदाभवती आगम पण्णि-निक्षयनयनं सति याचितने उपपाते गानदर्शनना पण्णि वध, अने
प्यवहारमेते याचितने धाते विक्षय गान-दर्शनना. तेवती जिनाज्ञां आराधन अने विराधन ते अंजीधर
प्रतिगाने निर्वहणु' अने अनिर्वहणु' अ अणुयी. अेतसे अंजीधरजिनाज्ञावतनेअ आराधन अने विराधन
कुट्टि, अकुपु' इपासु' अणुयु, अेतदाभवती सर्वविरति छाडीने पडिपण्ण इहाविरति छ नेजे अहवा मरीये ते

મન્ત્રેણ મિથ્યાદષ્ટિત્વં ન ત્યાત । તત્ર લીજં ચામે શ્વયતે । इत्येवमुभयवादिसम्मतं कृत्यं श्रद्धां वा
सम्यग्दृष्टાं ન તુષ્ટિદેહુઃ, કિન્તુ અસદ્ગ્રહપરિત્યાગદેહુઃ । अन्यथा श्रव्यादीनामकरणनियमाविमतस्य
दिग्मन्त्रादीनां च देवोऽहंशेवेत्यादिश्रद्धानपूर्वकभूयोऽनुष्ठानस्य च मार्गानुयायित्वान्ध्यानुपपत्त्यां सम्यक्त्व-
प्राप्तौ सर्वेषामपि शक्त्यादीनां संयतत्वापत्तेः । उक्ताश्च जैनव्यतिरिक्ताः सर्वेऽपि सर्वथाऽचारिणिण इति
तात्पर्यमिति गावांशः ॥ ६८ ॥

અર્થોક્ત્વરૂપું માર્ગાનુયાયિ કૃત્યં કીદૃગ્મન્યસ્ય ભવતીતિ દર્શયંતિ—

॥ एवंविह सुहृदिचंचं पंगईए भद्रगस्त भवस्त । परसमयबाहिरस्त उ गिच्छयगो ज उण इवरस्त ॥

व्याख्या—अथम्—उक्तस्वरूपं मार्गानुयायि कृत्यं प्रकृत्या—स्वभावेन भद्रकस्य—अल्पकामाद्योदय-
स्त्वैव भवति । एवंविधोऽपि यथाप्रवृत्तिकरणेन कदाचित्कश्चिदमन्योऽपि स्याद्, अत आह—अन्यस्य—मुक्ति-
गमनयोग्यस्य—उत्कर्षतोऽप्यपार्थपुद्गलपरावर्त्तावशेषसंसारस्य, निश्चयतः परसमयबाह्यस्य—अन्यतीर्थिक-
मार्गश्रद्धानविकल्पस्य, न पुनर्व्यवहारतोऽपि, अन्वडादेरिव वेपमात्रेण परसमयवर्तिनोऽपि मार्गानुयायि-
कृत्यस्य सम्भवात् । न पुनरितरस्याऽपि, तस्य जैनमार्गान्तरिकत्वेन सम्यक्त्वप्राप्तेर्दूरतरवर्तित्वादिति
गाथायाः ॥ ६९ ॥

તેહવા શ્રાદ્ધાત્મથી, અસદ્ગ્રહપણું તકે તેહોને, જિનભાવિન પદાર્થને વિષે કૃણેક પદાર્થ સંબંધી અવિચારણે
પણું હુઈ. "પદ અકરે એકે પણું એ ન રચાવે" સૂત્રનિર્દિષ્ટ, ખીજી રચાવે તો પણું મિથ્યાત્વની જમાલીની
પરિ ભણાયો. "અરે" તો વેગલી, જિનભાવિત પદાર્થવિષય એ સ'દેકે પણું તેહવા પરિણામનો હેતુ
એકક, અર્થ—સદેકવિષય કરે હુ તે વિચારસં અરિહંતને વિષે—નહી ઇત્યાદિ પૂરે દેખાડયુ હઈ, અન્યથા—
પરિણામના વિના મિથ્યાત્વપણું ન હુઈ, તિહા ખીજ તો આગલી કહીએ છણે પ્રકારે ગિહુ વાદે સંભત એ
કાર્ય અથવા શ્રદ્ધાને તે દાષ્ટિહેતુ નહીં, તલેરથું ? અસદ્ગ્રહપરિત્યાગ. ઇમ નહોતો શાકચાદિકના અકૃત્ય-
નિવરણદિવતને અને દિર્ઘપરાદિકના દેવ અરિહંત ઇત્યાદિ શ્રદ્ધાપૂર્વક યજ્ઞ બ્રહ્મજાને મામહુઆવિપણ્યાની
અન્યથા અધુરતાપણ સમજાવતની પ્રાપ્તિ હતે. સર્વે શાકચાદિકને સંપતપણ્યાની પ્રાપ્તિ થઈ ભોઈ તેથી,
કલા તો ઈ જૈનવ્યતિરિકત, સધવાએ સર્વપ્રકારે અચારિનિયા. એ ગાથાયાઃ ॥ ૬૮ ॥

કહેવું કહિઈ સ્વરૂપ એ માર્ગાનુયાયિ કર્તવ્ય તે કહેવા અન્યને હુઈ, તે દેખાડે છે—

એહવું શુભકર્તવ્ય સ્વભાવે ભદ્રક એ ભગ્ય અને નિશ્ચયે પરસમયથી બાહિરજાને હુઈ, પણું ખીજને નહીં.

શરિતો અર્થઃ—એહવું કહિઈ સ્વરૂપ એ માર્ગાનુયાયિ કાર્ય, સ્વભાવે ભદ્રક એ અલપકમવો
તેહને જ હુઈ. એહવા તો યથાપ્રજ્ઞતાકરણે કરી કિવારેકે કૃણેક અભગ્યપણું હુઈ. તે ઇપર કહે છે—મન્ય—સુકિત
જ્ઞાવણેઅ પ્રત્યક્ષપણું અપાર્થપુદ્ગલપરાવર્તસંસાર અહેવાને. વલી નિશ્ચયથી પરસમયપાશ અન્યમતીના
માર્ગની શ્રદ્ધાઈ રહીનેજ. પણું બ્યવહારથી નહીં. અ'નાદિતી પરક, વેપમાત્રઈ પરસમયવર્તિને પણું
માર્ગાનુયાયિકર્તવ્યનો સ્વભવથી, પણું ક્ષતરને નહીં. તેહને જૈનમાર્ગને નિદકપણું કરી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિથી
ફરવતિપણ્યાયે આશ્ચર્ય ॥ ૬૯ ॥

દૂરં દુરેણ-અતિદુરેણ પરિણામ્યો ભવેત્ । દૃષ્ટિચિત્સર્પસ્ય પ્રતીકારો દૃષ્ટિપથાનવતરણમેવ । તત્ત્વાતિદુર-
તત્સાગોનેષ્વ સ્યાત્ । તથા ડયમવ્યમિનિષેષી મન્તવ્યઃ । એતન વિજનિજમાર્ગમિમત્તધાર્મિકાનુલ્લાનં ધર્મ
એવ વૈવાલિસુગતિમાખિદેતુત્વાદિતિ પરાશક્ત્યાપિ પરાશ્ચા, જિનાજ્ઞામન્તરેણ ધર્માધર્મયોરવિરોધાત્ ।
અથાહ શ્રીહરિભદ્રસૂત્રિઃ—

તિત્થયરાણા મૂલં જિગમા ધમ્મસ્સ તીપ વાષાપ । કિં ધમ્મો કિલધમ્મો જેવં મૂલા વિચારંતિ
॥ ૧ ॥ ત્તિ, (૫૦૦ ૫૦ ગાં ૬૭૧) ઉપદેશપદે દૃષ્ટિર્યથા—‘ તીર્થકૃદાદ્યા -મગલદુપદેશો મૂલમ્-આદિ-
કારણં નિયમાદ્વદ્યંભાવેન ધર્મસ્ય-અતિગૃહ્યસમાચારમેદમિન્તસ્ય । અતીન્દ્રિયો જ્ઞાસૌ । નં વાન્યસ્યા ડ-
સર્વવિદઃ પ્રમાતુરુપદેશ એતત્પ્રવૃત્તૌ મતિમતાં હેતુમાવં પ્રતિપત્તું ક્ષમતે, દેવાન્તેનૈવ તસ્ય તત્ત્વાવધિકારિ-
ત્વાત્ । જાત્યન્વયેવ મિત્ત્યાવિતુ નરકારિતુરગાદિરૂપાલેક્ષ્યં હતિ । તસ્યાસ્તીર્થકરદાદ્યાઃ વ્યાપારો-વિજોપે
કિમનુપાત્તં ધર્મઃ, અથવા કિમધર્મો વર્તેતે ? । અન્યત્રાડુચુક્તમ્—

‘ જાણાણ ચ્ચિલ્લ ચરણં, તત્તમંગે જાણ કિ ન મમંગતિ ? । જાણં ચ અરૂંકત્તો, કરસણસા
કુણ્ણ સેસં ॥ ૧ ॥ (ઉપદેશમાલા ગાં ૫૦૫) હતિ નિયામકામાવાન્ ન વિવેચયિતું શક્યતે અદુત્ત-
તત્ત્વનુપાત્તં ધર્મઃ કુર્વં, ધંધર્મં હતિ । ન-તૈવ એવમ્-અનેન પ્રકારિણ મૂદા-હિલ્લિતવિમ્ભરેવિકલા-વિચા-
રશન્તિ-સીમાસન્તે ? । અતો જિનાજ્ઞામન્તરેણ ધર્માધર્મયોરવિરોધઃ । તત્ એવ મિથ્યાદૃષ્ટિમાત્રસ્ય શાસ્ત્રાખ્યા-

રથાગેજ કુહ. તિમ એહે અભિનિવેશી માનવા, એતથે’ આપ, આપણા માર્ગને કહ્યું છે-ધાર્મિકાનુકૂળ,
તે ધર્મજ, દેવાદિસુખમતીની પ્રાપ્તિના હેતુપણથી. -એકની પરની-આશંકા પશ્ચિ દાલી. નિનારા
વિના ધર્મ-અધર્મના અવિશેષપણથી. ‘ તીર્થ’કરની આશા-તે ધર્મનું મૂલ અને’ તે આશાને બાધાતે
કહ્યું ધર્મ’ કહ્યું અધર્મ’ એકલું મૂલ ન બધું. ‘ વૃત્ત્યથ’-તીર્થ’કરની આશા-અપાવતી ઉપદેશ, પ્રથમકારણ
અવસ્થાભાવે થતિ અને ગૃહસ્થ તેહના આચારને એદે કિલ એ ધર્મ’ તેહનું. એતદ્ધિષ્ઠિ એ ધર્મ’ કહ્યું.
અન્ય એ અસર્વલક્ષ્યક તેહનો ઉપદેશ એકની પ્રવૃત્તિને ‘ વિષે’ અતિવત્તને હેતુભાવપ્રતે પરિવળથાને
અર્થ’ નહીં. એકાતે તેહને અનધિકારિપણથી, જાત્યધર્મને જિમ્ શિત્યાદિકને ‘ વિષય’ વર-કરિત-
તુરંગાદિકના ચિનામને ‘ વિષય’ તે તીર્થ’કરની આશાને વિરોધે ર્યું ? અનુકૂળ ધર્મ’ અથવા અધર્મ’ વર્તે.

અર્થાતરે પશ્ચિ કહિલ છે-‘આશાઈજ આરિન, તેહને જ એ અપિ સ્યું નં ભાસ’-? આશા
અતિક્રમતો કેહના આદેશથી ફરે છે, શેષ ધર્મ’ નિષાચકના અભાવથી, વિવેક કરી નં સકઈ, એ
વતી અનુકૂળ, એ ધર્મ’ અને આ અધર્મ’, પશ્ચિ મૂલ-હિતાકિતવિચારે રહિત તે, એણિ પ્રકારિ-
ન વિચારિ. એ માટે જિનારા વિના ધર્માધર્મનો અવિશેષ. તે માટે ચિત્તવાદનિષ્ઠામને જ-અભાવ પશ્ચિ
સંસારનું કારણ જ, વિપરીતપણે બધુવાથી. વૃત્તિસંકિત, પૂર્વે દેખાડ્યું છે, એતદ્ધાનવતી, સખકિત
સાહમીને (અનશિષ્ટપને) પુણ્યને ‘ વિષે’ પ્રવૃત્તિ અને ‘ પાપને ‘ વિષે’ નિવૃત્તિ નં કુહ્યું જ. ‘ સાનલ’ ફલ
વિરતિ પાપને ‘ વિષે, પુણ્યને ‘ વિષે’ તિષ પ્રવૃત્તિ, ચોગતાદિકં યુક્તા તે જાણે ન કુહ્યું. એ આદિ જાન તે અજાન
તેહને છે. જાન એ વસ્તુબોધ તેહનું ફલ નિવર્તવું. કિહા? તે કહે છે પાપ-આણાતિપરપ્રકૃતં અ તેહને ‘ વિષે,
પવિત્ર એ સ્વધ્યાય-આનન્તપંથારિનાદિકં કાર્મિકવિશેષને ‘ વિષે, તથા તે સમુચ્ચયને ‘ વિષે. એતલે’ વળી
પ્રવૃત્તિ પ્રવર્તનને સંપન્ને, તે ‘ પશ્ચિ’ સાનલ’ જ કંઈ. તે પાપનિવર્તિ અને પુણ્યની પ્રવૃત્તિ તે કહી ? તે
કહે છે. ચોગતાદિકં, આદિસંદર્શી ‘દંબ્યજ્ઞાનકાલને અનુકૂલે’ યુક્ત-સંબંધ, તે વતી આવાધર્મયે નિષ્કાલની

મોક્ષમાર્ગત્વેવાનુભવનાવિષયત્વાત્ । ચદાગમઃ—‘સેસાળં જીવાણં ઘાણરુહંતં ૧ સહાવગિણિઅસં ૨ । તદ્દ પચુકસાયતં ૩ પરોવચારિત ૪ મન્વતં ૫ ॥ ૧ ॥ દક્ષિણ ૬ દયાહુતં ૭ પિઅસાસિતા ૮ વિવિદ્-
શુણનિવદ્ ॥ સિવમગકારણં જં, તં સર્વં અણુમયં મન્દ ॥ ૨ ॥ સિ આરાધનાપવાકાયામ્ । ઇવાહરં
ચ સ્વરૂપં સમ્યક્તામિસુલે સક્લમનચસારાદૌ સમ્ભવતિ, ન પુનરિતરેષ્વપિ, ઇતદ્વ્યક્ત્વકં તુ શિવમાર્ગ-
કારણમિતિ વચનમેવ । અતુ અનાયંજનાનામપિ નિજનિજગુર્વાવિકાવિષયકદાનવિનચાવિકં દ્રશ્યતે, તત્ત્વ
અથપિ ન સ્વામાવિકં કિન્તુ નિજનિજગુરુપદેશાવત્તમ્, તથાઽપિ તન્ન ગુણત્વેન ઋધદ્વતંત્ર્યમ્, ઇત્યેવ
મિથ્યાત્વરૂપત્વેન દુર્ગતિદેહતુલ્યેન ચ પ્રાણાતિપાતાદ્યાબ્રવેશ્યોડ્યધિકપાપરૂપત્વાત્ । ન ચ દાનમધર્મો ન
મવિષ્યતીતિ શક્તીત્યં, દાનસ્યાડ્યધર્મત્વેન પ્રવચને પ્રતીતત્વાત્ । ચદાગમઃ—

‘દસાદિદે ધાને ૫૦ તં ૦ અણુકંપા ૧ સંગહે ૨ ચેષ, અદ્ ૩ કાલુણિતે તિવ ૪ હજ્જાપ ૫
ગારેણં ચ અહમ્મે ઝા ૭ સત્તમે ॥ ૧ ॥ ધમ્મે અ અદ્દમે બુત્તે ૮ કાર્હીતિ ત ૯ કતંતિ ત ૧૦ ॥ સિ,
શીલાનાદ્ધે (૨૦ ૭૪૫) બુત્તેકદેશો યથા—“અધર્મપોષકં દાનમધર્મદાનમ્ અધર્મકારણત્વાદ્ધા અધર્મ
એવ । ચતુષ્કમ્—“હિસાનુતત્ત્વૌચોત્તપરદારપરિબ્રહ્મસક્તેભ્યઃ । સદીયતે હિ તેષાં તજ્જાનીયાદ્ધર્મોચ
॥ ૧ ॥ ૧ ॥ ૧ ॥ અત્ત ઇવાત્તુ કમ્પાંવસામપ્રાપ્તાનાં છૌકિકલોકોત્તરગાદમિથ્યાદશાં શાક્યાદીનાં જના-
ત્યાદીનાં વાશનાદિસત્ત્વિધિપિન્દકાનેન કેવલમધિકરણપોષણમેવ । અધિકરણત્વં ચ તેષાં સંસારમાર્ગત્વા-
ત્યથાસુપપત્તયા તન્માર્ગપ્રવૃત્તિપૂર્વકોન્માર્ગપ્રકાશકત્વેન પ્રતીતમેવ । ૩૬ તુ ચત્ત્વહ્મંશ્ચાં શિવમાર્ગકારણ-
મેવોપાત્તમ્ । તત્ત્વ સમ્યગ્દશાં સમ્યક્તામિસુલાનાં વા જ્ઞાનાસુપ્તમ્કલ્પેનૈવ સ્યાત્ । તેન જ્ઞાનાસુપ્ત-
મ્કારણસાધુવિષયકમ્કિપરાયણત્યેવ મ્ભવતિ, તેન તેષાં સક્લમનચસારાદીનાં તથામૂતસાધુવાનાવિકર્ત-
ત્વસ્ય સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિદેહતુલ્યેન શિવમાર્ગકારણત્વાત્ । ઇવં મન્વત્ત્વમપિ પ્રસાસનસુત્તીક્ષ્ણમેવ પ્રાશ્નમ્, ન
પુનરપ્રાશ્નચહારાણીનાં દૂરમગ્ધાનામપિ । પન્નસૂત્ર્યામપિ તથૈવ સૂચિતમ્—‘સર્વેસિ મ્ભવાણં (જીવાણં)

ખીમને વિષય નહી. એહુતુ જણાવનાર તથે શિવમાર્ગતુ કારણ એ વચન જ. અને એ અનાર્થ-
જનને પશ્ચિ આપ આપણા યુવાદિ સંજ્ઞાદિ દાનવિનયાદિક દેખીશ ૭૪, તે કાંઈ સ્વાભાવિક નહીં.
તથે સ્તુ ? પોતે પોતાને શરપદેશને આપત. તથેપશ્ચિ તે ગુણપશ્ચિ સાનુ નહી, તેહને એ મિથ્યા-
ત્વરૂપપશ્ચિ અને દુર્ગતિદેહતુપશ્ચિ પ્રાણાતિપાતાદિ આશ્રયથીએ અધિક પાપરૂપપશ્ચાથી, દાન અધર્મ નહીં
હુંધ એહુતુ ન. શકુ. દાનને પશ્ચિ અધર્મપશ્ચિ પ્રવચનને ત્રિષે પ્રસિદ્ધપશ્ચાથી. અધર્મતુ પોષક
દાન અથવા અધર્મના કારણપશ્ચાથી અધર્મજ. હિસા-શ્ચુ-ચોરી તેહને વિષે ઉત્તમાલ અને પરઓ-પરિશ્રદ્ધ
તિહાં આસક્તિને એ દીને દાન તે જાણુતુ અધર્મને અર્થે.

એતદાવતી અનુકંપાપરુશાને અણુપામ્ના લૌકિક અને લૌકાત્તર આગાદ-મિથ્યાદૃષ્ટિ એ શાક્ય દિક અને
જમ્યાદિક તેહને અજનાદિક સપ પ્રકાર પિંકાને કરી કેવલ અધિકરણપોષણ જ, અધિકરણપશ્ચ તે તેહને
સંસારમાર્ગપણની અન્યથા અણુથાવે, તે માર્ગપ્રવૃત્તિપૂર્વક ઉન્માર્મને પ્રકાશકપશ્ચિ પ્રસિદ્ધ જ. કહા યત્ત તત્ત
શબ્દશ્ચ શિવમાર્ગતુ કારણ જ અદિક, તે સમ્યગ્દૃષ્ટિને અથવા સમ્યક્ત્વાલિસુખને શાનાદિકના આધારપશ્ચિ
કરીને જ હુંધ. તે વતી શાનાદિકનું કારણ સાધુ સંજ્ઞા બકિતા તત્તપરને જ હુંધ, તે વતી તે સંજ્ઞ-
નપશ્ચાપદિકનું સાધુદાનાદિ એ કલંબ તેહને સમ્યક્ત્વ આપિને હેતુપશ્ચિ કરી શિવમાર્ગના કારણપશ્ચાથી.

તત્ત્વમ્, આત્મનઃ—સસ્ય દ્વિતાર્ય—કલ્યાણનિમિત્ત સમ્યગ્-યથાવદ્યત્તિતત્ત્વમાશ્ચાર્યોને સર્વજ્ઞ ધર્મશિ-
કાર્યે । અત એવ યત્તમ્ ‘ચાલઃ પઞચતિ લિઙ્ગં મધ્યમતુલ્લિર્વિચારયતિ વૃત્તમ્ । આગમવત્ત્વં તુ બુધઃ
પરીક્ષતે સર્વયત્નેન ’ ॥ ૧ ॥ હિતિ ષોઢશકે (ષો ૧ ગા ૦ ૨) મયપિ જિનાશ્ચારુચિઃ જૈનપ્રવચનેડવ્યવ-
જનત્યૈવ ભવતિ કાલાનુભાવાત્, તથાડપિ સમ્યગ્દર્શાં જિનાશ્ચારુચિષ્વેષ મયિવદ્દુમાનાદિ કાર્યમ્ ।
ચતુત્તમ-‘ એવં પાણે જણા કાલાણુભાવા હર્હપિ સઞ્ચેવિ । જો સુંદરતિ તમ્હા આણસુદ્ધેસુ પઢિવેવો ’
॥ ૧ ॥ ત્તિ, ઉપદે ૦ (૫૦ ગા ૦ ૮૩૮) ધૃતિર્યથા-‘ એતદનન્તરોક્તોદાહરણવત્ પ્રાયો-ચાહુત્યેન જનાઃ-
લોકાઃ કાલાનુભાવાત્-વર્તમાનકાલસામખ્યાત્ હ્રાડપિ-જૈનમતેડપિ સર્વેડપિ સાધવઃ શ્રાવકાશ્ચ નો નૈવ
સુન્દરા વર્તન્તે, કિન્ત્વનામોગાદિવેપાત્ શાસ્ત્રપ્રતિકૂલપ્રવૃત્તયઃ । હિતિ પૂર્વવન્ । તસ્માત્કારણાદ્ આશ્ચર્યક્રિયુ-
સમ્યગ્ધીતજિનાગમાચારવશાન્ શુદ્ધિમાગતેષુ સાધુષુ શ્રાવકેષુ પ્રતિવન્ધો-વદ્દુમાનઃ કર્તવ્યં હિતિ ’ । યે શુ
જિનાશ્ચારુઘાઃ વિશિષ્ટક્રિયાકારિણા ભવન્તિ, તેડયુપેક્ત્ય સર્વેપ્રકારેણ વર્જનીયાઃ ।

ચતુત્તમ-‘ હ્યરેસુંવિ ચ પલોસો જો કાગવ્ધો ભવદ્દિર્ઘે દસા । જવરં વિવલ્લિખિતા વિશિષ્ઠા
સદ્ મગ્ગપરિણ ’ ॥ ત્તિ, ઉપદે ૦ (૫૦ ગા ૦ ૮૩૯) વૃ ૦-‘ હ્યરેષ્ણપિ-જૈનપ્રવચનપ્રતિકૂલાનુકૂળેષ્ણપિ
સન્નુપસિતવશુરંગવિપાતફલમોદાદાનુમકર્મવિપાકેષુ લોકોત્તરમિન્નેયુ જન્તુષુ પ્રવેષો-મત્સરસદ્ધર્મે તત્કથાપો-
થા અક્ષમારુપો નૈવ કર્તવ્યઃ । તર્હિ કિં કર્તવ્યમ્ ? હ્યાશક્કથાદ્-ભવસ્થિવિરેષા-ચતા કર્મગુણેડષા-
વ્યકલ્યાણિનો ન જિનધર્માચરણં પ્રતિ પ્રહ્લપરિણામા જાયન્ત હિતિ ચિન્તનીયમ્ । તથા તવરં-કેવલં
વિવર્જનીયા-આહાપસંહાપવિશ્રમ્ભાદિમિઃ પરિહરણીયા વિશિષ્ઠા-વિવિક્ષામનમગવસસાદિવાસરુપેણ
સદા-સર્વકાલં માર્ગનિરતેન સમ્યગ્દર્શનાદિનોક્ષમાર્ગસ્થિતેન સાધુના શ્રાવકેણ ચ । અન્યથા તવાલાપસમ્ભા-

તતપર, ધતર-જૈનપ્રવચનને વિષે પ્રતિકૂલ અનુધાનને વિષે પશ્ચિ. ઉપત્તિ ઉ કુર્તિતિપાતક્ષ છે નેહને એહયો ને
એહ તે આદે અધુલકર્મવિપાક છે નેહને એહવા ને ભોદેતરથી, સિન્ન ને જાણ-તેહને વિષે
પ્રદેષ ને મત્સર તે તેહના દર્શન અને તેહની કથાને વિષે, અક્ષમારુપ ન કરિવા, તઉક્ષુ કન્થિ ?
તે ઉપરિ કહે છે-સંસારસ્થિતિ એ. ને માટે કર્મઈ શરુ હજીતાર્હ અકલ્યાણવત જિનધર્મ આવરણુ-
પ્રતે આસક્ત મન ન હુઈ, એહકું ચિતવણુ. કેવલ વર્જવા-આણપ સંહાપ વિશ્વાસાદિએ પરિહરવા
વિધિ-એકાંત આમ-નગર વસતપાદિવાસરુપે સર્વકાલ માર્ગતરપરિ-સમ્યગ્ દર્શનાદિવપ્રેક્ષામાર્ગને વિષે
રહે સાધુઈ અને શ્રાવકે. ધમ નહીં તો તે સંધાતે આણપ-સંધાપાદિકે સંસર્ગ કરિવો કુટાવતર-
શેનો ઉપહત સંસર્ગની પરે તે તે કોપના સંસારથી કંઠશેક પરશેકને વિષે અનર્થની પ્રાપ્તિ,

એતસાજવતી કહિછે છઈ-સંકલ્પશા બાપ્રશુશા ઉદક અંધવા જાગણુ તિહાં પધ્ધે અશિવ ઉગોદરિ-
કારપ પ્રતે દુઃસોલજનપ્રિય કહી તે. વ્યાધિ લાલુ, ચત્તુ લાલુ, દારિદ્ર્યસંગ એ લાંબું, અરવપપાક
લાલુ, કુસિનસંગ અલુ નહીં. ઉપદેશપદાદિકને વિષે ધમ નથી કહિછે, અંગદિકને વિષે પશ્ચિ તિષ
કહેવાથી, તે ધમ-સંયમતપને વિષે ઉદય કરતો એ દુઃખપ્રેક્ષા ન કરે. તે વતી આત્મેક્ષુ વદરે
પ્રતિજનન. ને કુર્ત્તિત ને વિધાલવ તેહને દુષે પ્રભવસિત ચિત્તને ધણી સર્વસમન્વત્, એકેક
વિપરીત ભાવે તે એહવા કુતો સંયમતપને વિષે ઉદય કરતો એ ચરીર-મનનાં, ને અનેક-ધમ
અસાતાના ઉદયથી ઉપના તેહને વિન્યાસ ન કરે પોતાને અર્થ પ્રભવસિત ચિત્તતત્ત્વ ને આદિ ધમ
તે માટે પોતાનો ઉદય-ને કુજ સિદ્ધાંતવાદી, ખીને કો નહીં કોઈ પ્રમ, સરિપ્પો એહવા માન

અવ્યતુમોદનીયા ભવન્તીત્યર્થઃ । તદુલ્લેસસ્ત્વેવ—મથા મુગો વ્યાપાદિસત્ષ્છોભનં જાતમિત્યાશાત્મોત્સાહો યાર્થઃ । હસ્તિતાપસાદીનોં હસ્તિવ્યાપાદનાદો પ્રવચને પ્રતીત યત્ । સ્પલ્લક્ષણોદનામિપ્રદિકાદિરપિ સુતરામેવ તથાસમ્ભવન્ વાચ્યઃ । ન ચૈવમાભિનિવૈશિકલ્યાડપિ સમ્પત્તિ, તસ્ય જૈનાભાસત્વેન દ્રવ્યવર્ત્ત્ત્વજનિતક-
દુકવિપાકસ્યે પરિહાનાત્ । ચષ્મામિપ્રદિકાપેક્ષ્યા આભિનિવૈશિકલ્ય જૈનાભાસસાધ્યમર્ત્ત્વ તજ્જૈનેડવ્યજૈન-
ત્વબુદ્ધ્યા જિનાહાવિરાધકત્વેન તીવ્રમિથ્યાત્વોક્ત્યવન્ધ્યાખ્યોમેષાવસાતવ્યમ્ । મિથ્યાત્વં ચ સર્વોત્ક્રષ્ટે પાર્પમિત્યેવે દર્શયિષ્યતે ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૩ ॥

અથ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનવિષયાનુમોક્તિ પ્રકાસૈવ મંભંતિ, અધર્મત્વોડપિ ધર્મબુદ્ધ્યા ક્રિયમાણત્વેન પ્રકાસાધ્યમસાધ્યત્વત્વાદિતિ પરાશક્ત્યમપાકર્તુ પ્રથમં પુરુષમેદાનાહ—

॥આરાહ્ય આરાહ્ય વિરાહ્યા તિણિ માળવા કમસો । ઉત્તમ મજ્જિમ અહમા જિણવરજાણં સમવિગિણા॥

વ્યાખ્યા—આરાધકા અનારાધકા વિરાધકાશ્ચેતિ ત્રયો માનવા—મનુષ્યાઃ ક્રમશઃ—અનુક્રમેણ ઉત્તમા મધ્યમા અધર્માશ્ચ રજુઃ । આરાધકા ઉત્તમા, અનારાધકા મધ્યમા, વિરાધકાઅધર્મા ઇત્યર્થઃ । ઉત્તમત્વાદિકં ચ દીર્ઘત્વદ્વસત્વાદિવત્ સાપેક્ષમેવ મ્ભવતીત્યાહ—જિનાહ્યાં સમયિકલ્ય—સમ્યગ્જિનાહ્યામપેક્ષે-
ત્યર્થ ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૪ ॥

અથ કથમરાધકત્વાદિકં સ્યાદ્ ? ઇતિ દર્શયન્નાહ—

॥ પંતિયઅવિદિદાણં જિણંજાણાણં તહણ્ણહાકરણે । પદમંતિપાંડુ ધાણં હરે ધારાહ્યોં ચિ તદ્દા ॥૭૫॥

માવતે હસ્તિતાપસાદિકને હસ્તિનાં હંશુવાદિકને વિષે પ્રસિદ્ધ જ. ઉપલક્ષણંથી અનાભિમદિકાદિકને પશ્ચિ અતિદિં તિમં સંજવતો કહેવો. પશ્ચિ આભિનિવૈશિકને ધમ ન સ લાવે. તેહને જૈનાભાસપશ્ચિ કરી દ્રવ્યથી તેહથી ઉપના જે કદુકવિપાક તેહના પરિણામથી. અને જે આભિમદિકની અપેક્ષાં આભિનિવેશી જૈનાભાસને અધમપણું છે. તે જૈનને વિષે પશ્ચિ અજૈનપણ્યાની શુદ્ધિ તીવ્રમિથ્યાત્વના ઉદય અને પાધે કરીજ અશુદ્ધ. મિથ્યાત્વ તે સર્વોત્ક્રષ્ટપાપ એહવુ આગસિ દેખાડીરશે. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૫ ॥

હિવે ધાર્મિક અનુષ્ઠાન વિષયિણી અનુમેદના પ્રકાસ્તજ હૃદ્ય. અધર્મને પશ્ચિ ધર્મશુદ્ધિ કરિવાપણે કરી પ્રકાસ્તઅધમવસાયે જન્યપણ્યાથી. એહવી પરાશકા ટાલવાને પ્રથમ પુરુષભેદ પ્રતે કહે છે—

આરાધક અનારાધક અને વિરાધક એ ત્રીન અનુભ્ય ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ જિનવરની આશા આકર્ષીને.

હસ્તિના અર્થઃ—આરાધક અનારાધક અને વિરાધક એ ત્રિણિ મનુષ્ય અનુક્રમે ઉત્તમ, મધ્યમ અને અધમ હૃદ્ય. અર્થ રૂપત્વજ. ઉત્તમાદિકપણું તે દીર્ઘપણું હરુપપણ્યાદિકની પડે. અપેક્ષાસહિતજ હૃદ્ય. એહવુ કહે છે—શુદ્ધજિનની આશા અપેક્ષીને. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૬ ॥

હિવે આરાધકપણાદિક કિમ હૃદ્ય? એહવું દેખાડે છે—

પ્રાશિતવિધિ દીધી જે જિનાશા તેહને તિમ, કરશે અને અન્યથા કરશે, પ્રથમ અને અતિમ અનેકરીદે. ખીજા, અનારાધકપણિ તિમ.

તથા'ચોક્ત- 'શાસ્ત્રાચગાહપરિષદૃતત્તપરોડપિ, નૈવાલુપઃ સમધિગચ્છતિ વસ્તુતંસ્વમ્.' નાનાપ્રકાર-
રસભાવગનાડપિ દર્શી, સ્વાર્દ રસસ્ય સુચિરાદપિ નૈવ વેતિ ' ॥ ૧ ॥ યદિવા અબુદ્ધા ઇવ અબુદ્ધા- 'નાલ-
વીર્યવન્તઃ, તથા મહાન્તશ્ચ તે ભગાશ્ચ મહાભાગાઃ, ભાગશઙ્ઘઃ પૂજાવચનઃ, તનશ્ચ મહાપૂજ્યા ફલધૈઃ,
લોકવિશ્રુતા ઇતિ, તથા 'વીરાઃ' પરાનીકભેદિનઃ સુભટા ઇતિ । રૂદ્રયુક્તં મવતિ-પશ્ચિન્નતા અપિ તંગાદિ-
મિર્ગુણલોકપૂજ્યા અપિ તથા સુભટવાદં વહન્તોડપિ સમ્યક્તત્ત્વપરિજ્ઞાનવિકલાઃ કેવન ભવન્તીતિ વ્યવૃત્તિ-
નં સમ્યક્ અસમ્યક્ તસ્ય ભાવોડસમ્યક્ત્વં તદ્વદ્વદ્ શીર્લં યેપાં તે તથા, મિધ્યાદૃષ્ટય ફલર્થઃ, તેપાં જ
વાલાનાં યત્કિમપિ તપોદાનાધ્યયનથમનિવમાદિપુ પરાક્રાન્તસુથમકૃતં તદ્વદ્વદ્વદ્વિશુદ્ધિકારિ પ્રણુત કર્મ-
વન્ધ્યાય, શાવોપહત્ત્વાત્ સનિદાનત્વાદેતિ કુર્વૈશ્વવિકિત્સાવદ્ વિપરીતાનુથન્વીતિ । તથ તેપાં પરાક્રાન્તં
સદ્ ફલેન-કર્મવન્ધેન વર્તેત ઇતિ સ્ફલમ્, 'સર્વેશ' ઇતિ સર્વા અપિ તત્ક્રિયાઃ તપોડનુષ્ઠાનાવિકાઃ
કર્મવન્ધ્યાયૈવેતિ । અજ મિધ્યાદૃશાં તપઃસંયમાધ્યયનાદિકં સર્વમપિ કર્મવન્ધેનુત્ત્વેન ફલેનઙ્ગપિત્ત્વં ।

તથા 'અદ્વાચરે તત્ત્વસ્ત ઠાળસ મિસગસ વિર્મયે યમહિચ્ચલિ-જે રૂમે મર્બેતિ આરબિયા'
ફલાવિ થાવત્ ' અસન્નવદુકચપ્પહીળમમો પ્પાંતમિચ્છે અસાહુ ' ત્તિ, સૂત્ર ક્રો હ્રો ૩૦ (સૂત્ર. ૩૪)
વૃત્ત્યેકદેશો યથા- 'અધર્મપક્ષેણ યુક્તો ધર્મપક્ષો મિશ્ર ઇત્યુચ્યતે । સત્ર અધર્મવેદ્યેદ્ મૂચિષ્ત્વાદ્ અધર્મપક્ષ
પર્વાયં દ્રુટ્વઃ । ઇતદુક્તં મવતિ-અથપિ મિધ્યાદૃષ્ટયઃ કાન્નિત્તથાપ્રકારાં પ્રાપ્તાતિપાતાવિનિશ્ચિતિ વિષ્ણુતિ,
તથાપ્યાશવસ્યાશુદ્ધતાદ્ અમિનવે પિત્તોદ્યે સતિ શર્કરામિશ્રક્ષીરપાનવદ્પરપ્રદેશુષ્ટિષ્વ વિવશિતાર્થાડ-

અત એવ ઉચ્છુ'ખયે' ઇહા લિખ્યુ' છે ને-નેણે અ'સે પાખ'ડપ્પાખ' તેતથેા અ'સ તેહને
અશુદ્ધતાની પ્રશંસા નહીં. ઇત્યાદિ તે મૂલ શ્રુતાર્થાભિજ્ઞાનમુલક જ્ઞાપ્યુ. અર્થ સ્પષ્ટજ છે. અધર્મ-
પક્ષે' યુક્ત ધર્મપક્ષ તે મિશ્ર કહીધ. એતથે અધર્મને ધણપણથી અધર્મપક્ષજ એ જાણ્યેા. એ જાન-જાણે
મિથ્યાદૃષ્ટિ કહ્યેાકે તેહથી પ્રાપ્તાતિપાતાદિ નિશ્ચિત કરે છે' તથાકિંપણિ જાવના અશુદ્ધપણથી. નવ-
પિંતને ઉદયે' શર્કરાશુક્તીરપાન ઉપરશુભિશુષ્ટિની પરે' વાળિત અર્થના અસાધકપણથી નિરર્થકપણપાસે.
મિથ્યાત્વના અભિપ્રાયથી. મિશ્રપક્ષપણિ' અધર્મપક્ષજ જાણ્યેા. ઇહાં મિથ્યાદૃષ્ટિને' પ્રાપ્તાતિપાતાની
નિશ્ચિતપણિ' અનિશ્ચિત સરિખીજ કહી. શુદ્ધ મહાવીરની આસાધ' એ સમાધિપ્રતે' પામીને' અને એ
સમાધિપ્રતે' રહીને મિથ્યાત્વને અનુચેદે નહીં. તઉચ્છુ' ? તેહના આચરણની જુઝાપસા પ્રતે' કરે. રક્ષણીય
એહવેા સ'સારસમુદ્ર તરીને યાનાદિવ'ત હુતેા ધર્મપ્રતે' કહ્યેા.

જ્ઞાપ્યા છે તત્ત્વ જેણે' એહવા સર્વજ્ઞ મહાવીરનાથી તેહની આસાધ' એ સર્વજ્ઞપ્રાપ્તિ-
શક્ત્યુપસાધિ પામીને' અને એ સમાધિને' વિષે' રહીને મનવચન કાયાક' રિચરે'દ્રવ હુતેા મિથ્યાદૃષ્ટિપ્રતે'
અનુચેદે' નહીં. તકે કેવલ તેહના આચરણની જુઝાપસાપ્રતે' કરે. તે એહવેા હુતેા આત્માને પરને
રક્ષણીય અથવા મોક્ષપ્રતિ' મનશીલ હુતેા તે એહવેા હુતેા સમુદ્રનીપરે' કુલત્ર મહાજીવોશ પ્રતે'
તરીને, મહીકે' તે આદાન જાન-દર્શન-ચારિત્રશ્પ તે છે જેહને એહવેા સાધુ સમય-દર્શન હતે' પરતાર્થની
તપાસમુધ્ધાદિ દર્શને' જ્ઞાન-દર્શનથી ન પડિ'. સમગ્રજ્ઞાને' યથાર્થપ્રશ્નપણી સમસ્તપ્રવહીના અત
નિગ્રહણિ' પરને' યથાર્થ' મોક્ષ-માર્ગપ્રતે' પ્રગટ કરે. સમગ્ર ચારિત્રવ'ત હતે તો સમસ્ત પ્રાણિજીવોને
હિતવાહકપણિ' નિરક્ષપાપવ્યાપાર હુતેા તે નિષ્કુના અવિશેષથી અનેકમવનાં ઉપામર્ક' કર્મ' નિર્મલ'યે
ચેતે એને પરનજ'. એહવેા' ધર્મ' કહ્યેા.

निराशितसम्बन्धाः कोटाकोटीसागरप्रमाणं संसारं निर्वर्तितवान् । न चैनं स एव मरीचिबीजः पटुत्ववि-
वृण्णकोऽपि, तस्यप्रतिपन्नजिनाह्लासानाराधकत्वेन विराधकत्वाभावात् । मरीचैश्चास्यष्टवचनेन यथोत्सृजं
तथाऽत्रैवस्थायित्वे इति । ते नाराधकादयः किंलक्षणाः ? नाना-अनेकप्रकाराः । एतच्च जज्ञन्वादिभेद-
मित्रं यथार्थं खयं परिभाष्यम् । आराधनाविराधनास्थानानासपरिवर्तितवान् । ये ज्ञाप्रतिपन्नजिनाह्लासे
कीदृशा भवन्ति ? इत्याह—इत्येति । इत्ये—आराधकविराधकेभ्योऽप्येनाराधकाः । अपरिवर्त्ये । अनाराधका
एव । ते कैकेन्द्रियावयवः क्षान्धावयवश्च । ते चानाराधका अपि (तथा) नाना-अनेकप्रकाराः । परं व्यक्ताव्यकमि-
ध्यातारम्भां तारम्यायनेकेभेदभिन्नाभ्यां कृतो भेदोऽवसातव्यः । अयं भावः—यथा यौगलिकनाराधक-
वर्षाशानिमित्तकेष्टानिष्टफलभाजो न भवन्ति, चक्रवर्त्याह्लासप्रतिपन्नत्वात् तथा जिनाह्लासनाराधका
अपि अप्रतिपन्नजिनाह्लाकत्वेन जिनाह्लाशनिमित्तकेष्टानिष्टफलभाजो न भवन्ति, (तथा जिनाह्लासाधिकृत्यै-
केन्द्रिवर्षादयोऽपि) यदुक्तम्—अणाराहणाएणं किञ्चि' वि, पञ्चसूत्रके (पत्राकं १७) वृत्तिर्यथा—अना-
राधनायाम् एकास्तेन प्रवृत्तौ न किञ्चिद्विभज्यते वा फलं भोग्यमादादिरिति गार्वायः ॥ ७५ ॥ -

अथ विराधकेन्द्रपि प्रकृतोपयोगिनं विराधकमधिकृत्य जिज्ञासावतः परिज्ञानाय विशेषमाह—

॥ उन्मुक्तदेसणाय विराहगो सो उ दिदृष्टविससण्यो । अण्णोसिं तो कुज्जा दूरं दूरेण परिचज्जो ॥७६॥

व्याख्या—उत्पन्नप्रदेशनया-जिनवचनोत्तीर्णोपदेशेन यो जिनाहारविरावकः, स तु अन्येषां भक्तुजानो दृष्टिविपर्ययः, दृष्टिद्वन्द्वौ वा विपर्ययस्य स दृष्टिविपर्ययः स इव यः स तथा। अत एव

અપ્રમદ વચનનિમિત્તે કરી કિસ્મતને લેશે વિરાધિતસમક્ષવ્ય હુતો કાઠકાઠી સાગરપ્રમથા સંસાર નિપજવતો
હો. પશ્ચિ તેહમ્ અરિચિ શ્રવણવારજિદી કુતો નહીં વિરાધક, તે અનખીતુજિનાશાને અનારાધકપણે વિરાધ-
કપણાનાં અજાવધો, અરિચિને અપરધવ્યવેને તેહુડું કિસ્મત તેહુડું દેખાડીસઈ, તે, આરાધક કહેવા છે, અનેક
પ્રકારે છે, એટલે બધાનાંદિ બેદેં બિન, જિય આગવ કુતિસ વિચારવું, અને જે અનખીતુજિનાશા
તે કહેવા કુઈ તે તે કહે છે-ખીન, આરાધક વિરાધકથી અન્ય તે અનારાધક, અપિષાદું તે એકાદારનો અર્થ
એવો, એટલે અનારાધકજ, તે એકદિવાદિક અને શાકષાદિક, તે અનારાધકપણે, અનેકપ્રકારે પશ્ચિ-અનારા
અને અવ્યકતા શિષ્ટાવતારાનખાદિ અનેકકેદબિનને તિણે કશે બેદ બાજવો.

‘ओ भाव-विषय योगिकेनर मङ्गलानि व्याप्तिनिमित्तं कष्टं यन्मते अनिष्टं इत्येतां साधनान् न कुर्वतः ।
 त्रिंशत् विनन्ती व्याप्त्या अनायासकष्टे अन्वययोगी हरी विनाया, विनायातिमित्तं के कष्टे अने अनिष्टे
 इत्येतेषां साधनान् न कुर्वतः । अनायासयोगी अनेते प्रवर्तते कष्टं कष्टं अथवा अनिष्टं इत्येते शोभते ।
 क-भाविद्वये न’ कुर्वतः ओ भाषायाः ॥ ७५ ॥

‘‘... તિથે વિરાધકને વિષે પશ્ચિમ ઉપયોગી નુ વિરાધક, તે આશ્રયીને જિનાશાસનને પરિવારને
અર્થે વિશેષ પ્રતિ કહે છે—

[illegible]

तत्र मणसा ण भिच्छादिद्वीए समणुणाति तिन्नि तेसङ्काणि पावाविसयामि तेसिं प्लेसिं पंचव्हं भद्दणेणं सव्वेसिं गहणेणं कतं भवति, ते अ सव्वे असम्मावहिवे मन्नाति, बायाए वि पडिहणति, काएण वि तेसिं अचमुट्ठणाति वा अहो असन्मार्गस्यता यूयमिति हस्सपरवत्तनाविसिः क्षेपैस्सान्निरा-सत्करोति, एवं अण्णाइं साङ्ख्यवैशेषिकनौद्धादीनि ति विहेण करणेन गारहतीत्यादि । अत्र भिच्छादिद्वि-मार्गागर्हापरायणस्य सम्पत्त्यस्यैवापि भणितम् ।

तथा 'अदक्खुव दक्खुवाहिअं सदहसु अदक्खुवसया । इविं हु सुनिरुद्धईसणे; मोहपिक्खेण कहेण कम्मणा' ॥ इति सू० वेत्ता० उ० ३ (गा० ११) वृत्तिर्यथा-अदक्खुवसयादि । 'पश्यतीति पश्यो न पश्योऽपश्य-अन्यस्तेन तुल्यः कार्यकार्याविचित्रत्वादन्यवत्तस्याऽऽमन्त्रणं हेऽपश्यवद्-अन्यसदृश ! प्रत्यक्षस्यैकस्याभ्युपगमेन कार्यकार्यानभिज्ञ ! पश्येन-सर्वज्ञेन व्याहृतम्-उक्तं सर्वज्ञात्म-भद्वत् । प्रमाणीकृत, प्रत्यक्षस्यैकस्याभ्युपगमेन समस्तव्यवहारविशेषेन हन्त हतोऽसि, पितृनिवन्त्यन्त्यापि व्यवहारस्यासिद्धिरिति । तथाऽपश्यकस्य-असर्वज्ञास्याभ्युपगतं दर्शनं येन असौ अपश्यकवत् नस्तस्याऽऽमन्त्रणं हेऽपश्यकदर्शन ! स्वतोऽर्वागदर्शनी भवत्तथाविचक्षणं प्रमाणम् सन् कार्यकार्याविचित्रत्वादन्यवत्तस्याभ्युपगमं यद्विषयं यदि सर्वज्ञाऽभ्युपगमं (तमार्गं) नाकर्त्तव्यम्, इत्यादि यावत् 'किमिति सर्वज्ञोक्ते मार्गे शब्दानन्तसमुपमानं करोति ? येनैवमुपदिष्यते, तन्मिमित्तमाह-'हंसी', त्येवं गृह्णन्, इत्युक्ते वाक्या-च्छङ्कारे, सुष्ठु-अतियमेन निरुद्धम्-आवृत्तं दर्शनं-सम्प्रगवबोधरूपं यस्य स तथा, केनेत्याह-मोहपटीति

वती ते आर्गेना शब्दानं प्रते प्रेरीछी छरि. अशेषास्मिन्संशोधने तेहने शेष छपने, अने ते स यतीने योग्य नहो, छम न कहेतु, छिनेने अक्षे तेहना वचनेने जिने कहेवापखु थो, 'इसओ' अथवा स इसओ अथवा विष परावर्त छिनेलाभा ते लावती पोनांना पक्षने श्रुत्युकादिष्वी वती, 'अर्गे' ने 'आर्गे'ने आर्गे नपुंसकमध पावछओ, व्याधि अने शोभीओ अने 'मोरे' 'मोरे' न कहेछी, 'मोहेतु' वचन ते शब्देष्वेव केवल दुःख छपववदना छेतु छे आर्गे कौरी ! कर्त्तादि स भोधनादि इपछ निषेधुं न्नावतु, छम नही ते वैद्यादिङ्गी आगशी शोभी केष छहिओ न न्नेछछ, ईषीछ तओ छरि. पोताना श्रुपछि शोभीपछि 'आर'परि कहीते. ते आरे श्रुततागादि ने आगम तेहनु प्रभापछु अन्यथा न छपने ते वती शिखात्तीनु धार्मिकरूप केषछ प्रकरे इत्यथी संभवतु पछि लावथी शेषथी पछि न संभवे. सम्प्रद्वयसिद्धिमुप ने शिखात्ती ते सम्प्रद्वयद्विष्टिनी परे न्नावतु. दृष्टान्तमोक्षनीय अने अनन्ताजु पछिने अंत्यंतछुपछि सम्प्रद्वयनी प्राप्तिने प्रतिपक्षपक्षाना अभावथी. असत्यपछि विवेचनाथी.

वसीं अक्षे सिध्यात्तीना आर्गेतु छरि तपःसंयमादि ते धर्म छडता, तछे लागवत शी सहायरे-अधर्म-पछि केवल कर्मधपछि अने तेहनी प्रशंसाने समकितंता अतीत्यारपछि न छहिने कछि तो छे मोरे अथि भावत अनियारपछि. वही कपिलनी आगसि 'मोरे छहा पछि छे', 'मोहेतु' मरीयितु वचन ते पक्षिआवृत्त दर्शनआवृत्तने छिन्नत पछि न छेत. परन्तु अविभाषे तेहने दर्शन पछि अवधर्मने जरापछिथी. वही अन्य तो छेहो. छिम थरे परिक्रमी निनप्रतिभापछि 'निध्यात्तीछे अज्ञावनी सर्वस्येद्विने अज्ञानपछि' कही. छिम तछे तेहना आर्गेना छरि ने भीअ व्युत्थान तेहनी अतुमोलानो संभवते. ते वती छिन्नवलाभी निजाराणे विनायक अस्तिनिवेशवत दृष्टिनिषधरसरीओ इत्यथी अज्ञेयो अतुलु सिद्धं वचु. पूर्वपक्षनेथी नेहने अशुनिवर्तु तेहने ते कहेछुं. अतहावती सिध्यात्तीने प्रवचने विषे प्रशङ्कितंतिपछि छने पापथी अशुनिवर्तु ते केवल पापम संभवतु. अने देवो अशुता छपडपडे अ विरोधथी.

સોડપિ સંસારકારણમેવ, ચૈવરીત્યેનાવબોધાત્ । યદાહ—‘ભવહેવ જાણમેએસે’ હાદિ સપ્તત્તિકં પ્રાણુપવ-
શિતમ્ (૫૦ ૧૨૨) । અતઃ પવ સમ્યક્ત્વાનમિસુનાનાં મિધ્યાદશમજ્ઞાનવચ્ચેન પુણ્યે પ્રવૃત્તિઃ પાપે ચ
નિવૃત્તિર્નિ સ્થાત્ । યદુક્તમ્—

‘જાણસસ ફલં ચિરં પાવે પુણ્ણમિ તહ પવિત્તીડ । જોગત્તાહ્વણુગયા માવેણ ન સા અઓડ-
ણાળં’ ॥ ૧ ॥ સિ, ઉપદેશપદે (ગાં ૪૪૮) દૃત્તિયથા—‘જ્ઞાનસ—વસ્તુબોધસ’ ફલં—કાર્ય વિરેચિત્ત-
પરમા, ક ? હ્યાહ—પાપે—પ્રાણાતિપાતાદિરુપે કુકૃત્યે, પુણ્યે—પવિત્રે સ્વાધ્યાયધ્યાનતપશ્ચરણાદૌ કલ-
વિશ્લેષે । તથેતિ સમુચ્યે । પ્રવૃત્તિસ્તુ—પ્રવર્તનમેવ યા સમ્પદાતે, સાડપિ જ્ઞાનસ ફલમ્’ કીદર્શી ? હ્યાહ—
‘યોગ્યતાચાનુગતા, યોગ્યત્વેન—યોગ્યતારુપેણ, આવિશબ્દાદ્ દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવત્વાનુકૂલ્યેન’ ચાનુગતા-
સમ્પદા । તતો માવેન—માવાયરુપેણ ન—નૈવ મિધ્યાદષ્ટેઃ પાપે વિરતિઃ પુણ્યે ચ પ્રવૃત્તિર્વિગ્યાતાચાનુગતા
સમ્પદાતે, યતઃ કારણાત્, અતો જ્ઞાનમપ્યજ્ઞાનમ્, તસ્યાશુદ્ધાણુપાત્રવિક્ષિપ્તદુઃશ્ચક્રરાવિમધુરજ્ઞ્યાળામિવ
જ્ઞાનસ્યાડપિ તત્ર મિધ્યાત્વોદયાત્ વિપરીતમાવાપન્નત્વાત્’ । અત્ર જ્ઞાનસ ફલં પાપે નિવૃત્તિઃ પુણ્યે ચ
પ્રવૃત્તિરુક્તા । સા ચ જ્ઞાનવતાં સમ્યક્દશામેવ ભવતિ । ન પુનરજ્ઞાનિનો મિધ્યાદષ્ટેરપિ, તસ્ય પુણ્યપાપયોઃ
પ્રવૃત્તિનિવૃત્તયોરમાવાત્ । તસ્યાદ્ધર્મચિત્તિરુપા જિનાન્નૈવ પર્યાલેચ્યા, ન પુનર્વિશિષ્ટકટ્ટાદિરુપે તપઃસંયમા-
શુભાનમ્ । યદુક્તમ્—

‘અમહનિવળુદ્ધીપ માવિચ્છં અપ્પજો હિંઅટ્ટાપ । સમ્મં પચટ્ઠિઅચ્છં આપાજોરોસુ સવ્વંત્થ’
॥ ૧ ॥ સિ, ઉપદે (૫૦ ગાં ૪૪૯) દૃત્તિયથા—‘અતત્પૂર્વોક્તમ્’ અતિનિપુણુદ્ધ્યા ‘આર્ચ્યં—આવચિ-

પાપની વિરતિ અને પ્રવૃત્તિને વિષય પ્રવર્તન તે યોગ્યતાદિકે યુક્ત ન જ સંપન્ન, જે કારણથી જ્ઞાનપણી
અજ્ઞાન તેહને, અશુદ્ધતુલ્ય સંધે કાલુ’ જે કુપ્પ કારકારક મધુરે કમ્પનીપરે, જ્ઞાનનેપણી તિહા મિધ્યાત્વના
ઉદયથી વિપરીત ભાવપ્રતે’ પામ્યાપણી..

કહાં જ્ઞાનછં કલ પાપને વિષિ નિવૃત્તિ અને પ્રવૃત્તિ વિષિ પ્રવૃત્તિ કહી. અને તે તો જાનવત
સમ્યક્દષ્ટિને જ કહું, પણ અજ્ઞાની મિધ્યાદષ્ટિને ન કહું. તેહને પ્રવૃત્તિપાપને વિષે પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિના
અભાવથી. તેવતી ધર્મ. કરિયા વાંછતઈ જિનારા જ વિચારનીપણી વિશિષ્ટાદિષ્ટેપ તપઃસ વગદિ
અનુશાન તે નહી. ‘એ નિપુણુદ્ધિ વિચારણુ આત્માના કિતનઈ અર્થે’ સમ્યક્ પ્રવર્તણુ આરાધોઅનઈ
વિષે સર્વજ્ઞ’ સમ્યક્—એ પૂર્વે કહિછું તે નિપુણુદ્ધિ વિચારણુ આત્માને કિતને અર્થે. સમ્યક્દર્શીને
પ્રવર્તણુ આરાધોએ સર્વજ્ઞ ધર્મદિશર્થે, એતલાજવતી કહિછું છું—માલ તે વેપ વિચારે, મધ્યમસુદ્ધિ આધાર
વિચારે, આગમતત્ત્વ તે ક્ષુધાપીક્ષે સર્વજ્ઞને’ જઈએ જિનની આરા જિનપ્રવચનને વિષે પણ અલપ-
અનને કહું, કાલના અનુભાવથી. તહેકે સમ્યક્દષ્ટિને જિનારાકચિને વિષે જ અક્કમાન સદ્ગત્તિક કરિણુ.

એમ પ્રોહે કાલનુભાવથી લોક કહાં સર્વજ્ઞ ને આટલું મુદર નથી તથાપિ આશુદ્ધને વિષે
પ્રતિબંધ કરિણે’ અનંતર કહિયા ઉદાહરણની પરે. પ્રોહે લોક વર્તમાનકાલના સામર્થ્યથી એ જિનમતને
વિષે પણ સર્વજ્ઞ સાધુ અનઈ આવક મુદર નથી વર્તતા. તહે સુદ ? અનાભોગાદિદોષથી શાસ્ત્રપ્રતિકલપવૃત્તિ
કુદરે, એ પૂર્વની પરિ. તે કારણથી આશુદ્ધ—જે કાલી રીતે લક્ષ્યો જે જિનાગંધ તેહના આચારના વલણી શુદ્ધિ
પામ્યા ને સાધુ અને આવક તેહને વિષે અક્કમાન કરિણે. જે વધી જિનારામાલ—વિશિષ્ટકિષારી કુદરે તે
પણી ઉવેખીનઈ સર્વપ્રકારે વળા, ‘બીજનઈ વિષઈ પણ પ્રદેવ’ ન કરિણે, પણ સર્વજ્ઞા વિષિ જિનચાર્થ—

પદેશાજિનાજ્ઞાવિરાધકોઽમિતિવેદી દષ્ટિવિષયવિપરકલ્પો દૂરતસ્થાન્વ इति सिद्धम् । ननु भो ! वतो यस्यानुपरमः तदैव तस्य वक्तव्यमिति कृत्वा मिथ्यादृशां पुण्ये प्रवृत्तिराहित्ये सति पापदनुपरमः केवलं पापमेव सम्पन्नं, तच्चायुक्तमेव उपदेशपदवचनेनैव विरोधात् ।

તથાહિ-‘હતો અકરણમિઅમો અળોહિવિ વણિઓ સસત્થામિ । સુદ્ભાવવિસેસાઓ ણ વૈવ-મેસો ન જુતો તિ’ ॥૧॥ યપદેશપદે (ગા૦ ૬૧૦) વૃત્તિર્થથા ‘इत-अस्मादेव कारणाद् अकरणनियम-एकान्तत एव पापेऽप्रवृत्तिरूपः अन्यैरपि-तीर्थान्तरीचैरपि वर्णितो-निरूपितः स्वशास्त्रे पातञ्जलादौ । कुतो हेतोःकरणनियमवर्णनम् ? इत्याह-शुभभावविशेषाद् बलवद्भेदात् प्रशस्तपरिणामभेदादेः । शास्त्राभ्यास-भस्मपरामर्शविशदीकृतहृदयादर्शनां भावसाधूनां वन्यक्षयोपशम एव परैरकरणनियमतयोक्त इति तात्पर्यम् । वण्येतां नामासावन्यैः स्वशास्त्रे, परं न सौन्दर्यमात्रं भविष्यतीत्याह-न चैवं तीर्थान्तरीयोक्त-त्वेन हेतुना एषोऽकरणनियमो न युक्तः, किन्तु युक्त एव’ इत्येવમુપદેશપદવચનેનૈવાન્યતીર્થિકેવાય-કરણનિયમઃ પાપે એકાન્તાપ્રવૃત્તિરૂપોઽસિદ્ધિતઃ ।

एवं च सत्येककर्तृक एकस्मिन्नेव ग्रन्थे पूर्वापरविरोधः स्फुट एवेति चेत्, अहो ! ज्ञानिः, न ह्यत्रान्यतीर्थिकेषु तथामूलः अकरणनियमोऽस्तीति भणितम्, किन्त्वकरणनियमो वर्णित इत्येव भणितम् । वर्णनं तु साक्षात्परम्परया वा जिनवचनश्रवणमात्रेण तथामूलज्ञानावरणीयमोहनीयक्षयोपशमविशेषेण वा शुभाध्यवसायविशेषात् पुष्पाक्षरन्यायेन मिथ्यादृशां सम्भवत्यपि । यथा-धर्मः कर्तव्य एव सुगतिहेतुत्वात्, पापं च न कर्तव्यमेव दुर्गतिहेतुत्वादित्यादि शब्दप्रयोगमधिकृत्य प्रायः सर्ववर्णनसाम्मतमेव । न चैवं तेषां दर्शने धर्मः सिद्ध्यति, जैनसुखतापचोः । अत एव जैनानामकरणनियमपरिहारशङ्कानिरासार्थमेव

વર્ણન તથ વર્ણનીય ને વસ્તુ તેહના યથાર્થ જ્ઞાનની અપેક્ષાઈ જ કુછ. ઇમ નહીં તો તેહનું વર્ણન જ કુછ ભલું, યથુ તો ભલું નહીં. તેહવે ને સાકુનેા ક્ષયોપશમ તેહનું સાધુજ અકરણનિયમપણે વર્ણનયાં.

પૂર્વપક્ષ-એહનું ડિમ એહનું જઈ, સાકુનેા તેહવે ક્ષયોપશમ તે અકરણનિયમનો વિશુદ્ધપણાનો હેતુ પશ્ચિ રવરપક્ષો અકરણનિયમ નહી, જઈ વર્ણન માત્રે વર્ણનીય વસ્તુનું તેહનું રવરપ તેહનું જ તે સંપર્ધો જ્ઞાન અજ્ઞાન અનિ પ્રદેપણા ભલુજ કુછ તઈ અન્યતીર્થિકના માન્યા સુગત-પર દિક દેવ અવિહતને સંજાનજ ધંપને. સાક્યાદિકે પક્ષ જેનની પરે રામદેવરહિતપણે અને સર્વગ્રપણે આક્રમણનિયમથી પરે ચોતાના દેવને નામે વર્ણિ કલાપણથી તે વતી તેહવે કર્ષકક્ષયોપશમાવશેષે અકરણનિયમ તે એહવે કુછ. એહવી શ્રદ્ધિ સાકુને તેહવા ક્ષયોપશમવશેષ તે અકરણનિયમનો વિશુદ્ધતાનો હેતુ એહવાને અકરણનિયમપણે વર્ણન કપિલાદિકને પશ્ચિ એ તારપર્થ. એતથે સાકુનેા ક્ષયોપશમાવશેષ જાણ્યો વર્ણ્યો અથવા અણુજાણ્યો ? આશપક્ષે તો નહીં, કેવલીને ગમ્યપણે કરી કપિલાદિજ્ઞાનનો અગ્રોચરપણથી. ખીને પક્ષે, અજ્ઞાણને વર્ણનનો અક્ષરજ, એ કદપનપણિ ટાલ્યું. ધુણાક્ષરને ન્યાયે જેનને પ્રજ્ઞવન્નનું વર્ણન તેહને અનુકરે વર્ણને અન્યતીર્થિકે વિષે કુછ પશ્ચિ, એહનું પ્રવચનને વિષે પ્રસિદ્ધપણથી. ઇમ નહીં તો ધુણાક્ષર ન્યાયનો અનુકરતા અપને.

ધુણે શ્રદ્ધિ ને કશારાદિ વર્ણ તે સિપિના એક્ષરજ્ઞાનને અપેક્ષિ ધય તો નહીં અને તે વર્ણ અક્ષરપણિ કહિછ નહી. જઈ સ્થુ ? શિખક્ષરનો અનુકરજ કહીઈ. જિમ મનુષ્યકૃતિને ધરતો પશ્ચિ અસ્થ તે ન મનુષ્યપણે કહીઈ. તઈ સ્થુ ? મનુષ્યની વ્યાકૃતિવતપણે તર્થ અજ, ઇમ ધુણાક્ષર

व्याधिना संसर्गकरणे दुष्टस्वरूपे गोपहतसंसर्ग इव तत्तदोपसम्भाराविहपरलोकेयोरनर्थावाप्तिरिव । अत एवोक्तम्—सीदुर्गुहं वामगुहं उदयं च पलितयं च सो पविसे । असिचं ओमोचरिञ्जं दुस्सीलजणपिण्डो जो च ॥ १ ॥ चि, तथा 'वरं वाही वरं मच्चू वरं दारिद्रसंगमो । वरं अरण्यवासो वा मा कुमिताण संगमो' ॥ १ ॥ चि । न चैवमुपदेशपदादिषु प्रकरणेष्वेवोक्तम्, अङ्गादिष्वपि तथैव भणनात् । तथाहि—

‘न करेह दुक्खमोक्खं उज्जममाणोऽपि संजमतवेसुं । तम्हा अलुक्करिसो वज्जेअव्वो जइ-जणेमं’ ॥ १ ॥ चि, सूत्रकण्ठनिरुत्तौ (अ. १३. गा० १२६) व्याख्या—“यो हि दुष्टुर्हीतविद्यालव-दर्पाभ्यातः सर्वज्ञवचनैकदेशमन्यथा व्याचष्टे स एवंभूतः सन् संयमतपस्त्ययमं कुर्वाणोऽपि शारीरमान-सानां दुःखानामसावोदयजनिताना मोक्षं—विनाशं न करोति आत्मगर्वाभ्यातमावसो, यत एवं तस्मा-दात्मोत्कर्षः—अहमेव सिद्धान्तार्थवेदी, नापरः कश्चिन्मनुष्योस्त्रीत्येवंरूपोऽस्मिमानो, वर्जनीयः—साध्यो यतिजनेन—साधुलोकेन । अपरोऽपि ज्ञानिना आत्मादिको मद्यो न विधेयः किं पुनर्ज्ञानमदः ? । तथा-‘ओक्कम्—ज्ञानं मयवर्णहरं, माद्यति यस्तेन तस्य को वैद्यः ? । अद्यत्वं यस्य विषयायति, तस्य चिकित्सा कथं क्रियते ? ’ ॥ १ ॥ इति । इह ‘तु आङ्गावाहमनुष्ठानं तपःसंयमादिकं दुःखविनाशकं न भवतीति दर्शितम् । तथा—‘जे यावुद्धा महाभागा, वीरा असम्मत्तवंसिणो । असुद्धं तेसि परकंत्तं, सफळं होइ सक्खसो’ ॥ १ ॥ चि, सोसु० अ० ८. गा० २२) वृत्तिर्यथा—‘जे यावुद्धा’ इत्यादि । ये केचन ‘अवुद्धा’ धर्मे प्रत्यक्षिणात्परमार्था, व्याकरणशुष्कतर्कादिपरिहानेन जावावलेपाः पण्डितमानिनोऽपि परमार्थवस्तुवत्त्वानव-बोधाय अवुद्धा इत्युक्तम् । न च व्याकरणादिपरिहानमात्रेण सत्यव्यव्यतिरेकेण तत्त्वावबोधो भवतीति ।

‘वर्णवो यतिजने’ साधुलोके । भीम जे अत्यादिभद न करेवो, तच्च ज्ञानमभ किम करिवे ? कसिल्लपण्डि छे—ज्ञान ते भदना कर्णं करनार अने तेणुं जे भद करे तेहने कछि वेव ? अथत् न्दण्ड’ विषयं परिशुभत् तेहनं चिकित्सा किम करिषु ? छडा तो आत्मागाल अनुष्ठाने ते तपःसंयमादिक ते दुःखविनाशक. न कुष्ठ. ओष्ठु’ इत्यादि ।

‘वीर अशुद्ध महाभाग समकितदर्शी’ नामर्थी अशुद्ध तेहनुं पराक्रमिष्ठ कर्मवर्धकत्वं हायक कुष्ठ. जे हेतवाद्येक अशुद्ध—कर्मप्रते’ अस्मात् परमार्थ, व्याकरण-शुष्कतर्कज्ञानं तिष्ठि’ यथा जे अस्तिज्ञान नेहने ओष्ठया पठितमानिपण्डि वस्तुना तत्त्वज्ञानना आत्मानर्थी अशुद्ध ओष्ठु’ कसिल्ल. व्याकरण-परिहानमात्रे सम्भूतत्वं विना तत्त्वबोध न कुष्ठज. कसिल्ल छे—शास्त्रना अवगानन्दं धनं’ तिहा तत्परं कुष्ठ’ ते पण्डि अशुद्ध ते वस्तुतत्त्व न समजे. विविधप्रकार रसभावमादि पदवी यादुडीपण्डि रसना स्वाद घले कावेपण्डि न नखि. अथवा अशुद्धनी परे’ ते भाववर्धकत्वं मोटा पूल्प जे अर्थ बोधविध्यात् परकटकना नेहनार. परमार्थ जे—जे पठितपण्डि दानादि’ बोधपूल्पपण्डि सुखदवाह पदनापण्डि सम्कितने’ परिहाने’ निष्क ओष्ठया हेतवाद्येक कुष्ठ’ ते द्याडे छे, सम्भूतपण्डि ज्ञेयानुं श्रीध नथी नेहने ते ‘मिथादष्टि जे अर्थ’ ते भावतुं जे काष्ठ तप-ज्ञान-अध्ययन-नियमादिकने’ विधे पराक्रम-हेतव्य कथे’ ते अशुद्ध. साष्ठु’ कर्मवर्धने’ अर्थे. भावविनाशी. अथवा निदानसहितपञ्चाशदी. कुवेदनी मित्रिज्ञानी परे’ विपरीत अनुवर्धपञ्चाशदी. वही कर्मवर्धक हसे’ सहित अतथे’ तपोनुष्ठानादिक सवे’ क्रिया कर्मवर्धने अर्थेज. छडा मिथात्वीनुं तपःसंयमादिक सवे’ कर्मवर्धने’ हेतुपथे इत्येतं कसिल्ल.

श्रद्धानाम्युपगमाः प्रसज्येत । जीवकमादिव्यवस्थापनार्थमेव भगवता श्रीमहावीरेण वेदपदानामेव सम्मनितयोद्भावितत्वात् , यच्चनमात्रस्य सत्यत्वेन च भाषायाश्चातुर्विध्यं न स्वात् ।

किञ्च शाक्यादीनामपि जीवावस्थित्याविवक्षितानापत्या सम्बन्धप्रतिषेधोऽपि सिद्धं मिथ्यात्वमुक्त्य-
न्मयेव भवेत् । अर्णितं च शाक्यादीनां मिथ्यादृष्टित्वेन नातिक्वधमेव । उत्साधया वेदपक्षानुसंगेभ्यश्च
जीवस्वरूपनिर्हणं च जगत्स्थित्या क्रियमाणमपि न सम्भूय स्यात्, तथाहिदृष्टोऽपि जीवावास्तिक्यम-
द्विर्यात् । तथा पञ्चलत्यादिकर्तुमपि नाकरणनियमश्रद्धानामपि, स्वयं नातिक्वधेनाकरणनियमश्रद्धात्वेना-
भावात् । यदगमः—‘संति एतद्भिर्भिक्षूभिः’ मिलादित्युज्ज्वलस्यायम्— अन्यमिक्षुने इति जीवावास्तिक्य-
स्वरहितताः सर्वथा अचरित्रिणः’ इति । अयं भावः—मिथ्यादृष्टोऽपि कस्यचित् शुभभावो भवत्येव,
‘सुदभावा’ ह्येति वंस्तरिज’ इति यचनात् । स च शुभभावो न सम्पत्कञ्चेतुषुरपि किन्तु देशादिशुभाविशेदुः ।
अन्यथा मिथ्यादृष्टासामि नवमश्रैवेयकं यावदुपपातमग्नमनुक्तं प्रसज्येत । एवं शुभमविवंशेयवस्थिस्था-
दृष्टोऽपि तथाविधकाळादिसामाज्ययोगेन द्रव्यतोऽकरणनियमपरिणामो जायते । यथोपदेशमन्तरेणाऽपि
मेघकुमारजीवहस्तिनोऽनुकल्पापरिणामः । परमसद्द्रष्टृभावात्तन्माभ्यवत्येवोक्तं सम्बन्धप्रतिषेधेतिरिति
[‘द्रव्यतोऽकरणनिष्ठमपरिणामो जायते’] तद्वशाच्च तथाभूतवाक्यरचनाऽपि भवति । परं जीवाविश्वस्य
तत्त्वपरिज्ञानाभावात् शुणाल्परचायेन (जैनमार्गाङ्कुरि) सर्वमावयसातव्यम् । अत एव सत्यं तथा-
भूतेऽकरणनियमे प्रागिव मनागपि विरतिपरिणामाभावाच्च, विरतिपरिणामस्य तस्य मिथ्यात्वोपपत्तवत्त्वात् । तेन

[illegible]

પૂર્વપક્ષ-શિવાજી પશ્ચિ પૂર્ણિ, છે-સર્વજી પ્રવાહ તે કાદશાળથી ઉપના, કાદશાળ તો વાઈ-
કરથી ઉપજે. એતલાઈ વળી પ્રવાહની આવરણે જિનની પશ્ચિ અવશા કહી. સર્વપ્રવાહ મૂલ ને
કાદશાળ ભેવની કહિ છે-પ્રનારાજીવ્ય તેવની સુંદર તે તે સહિ. સર્વપ્રવાહ ને-જિજી-અણુસાક્ષી
પાદાદિ ને નૈપાપાદિ દહન તેલની-પ્રવનાવન મૂલ-આદિકારણ આપારાપાદિ બળ ને પ્રવચન
પુણ્યના અવચરણ. તેલની-સમાહાર તે કાદશાળ અણુવં. ને કારણથી-કહિ છે-સિદ્ધસેનદિવાન-
સાદિદે, સમીપે છે સમુદ્રને વિશે જિસ સર્વનદીઓ શીન થય તિસ હે સ્વામિની. તાદરે વિષય-અહલદહન
શીન થયા અને તે દહનને વિશે ધં નથી. જિસ ભાંત ભળ નદીઓને વિશે સમુદ્ર એતલાઅવની રંગ-
કર ને કીચાદિપ્રમુખને સમાન. તે કારણથી સર્વજી પ્રણી સુંદર થે તે તિહાં રહુ. એતલાઈ વળી

સાધકત્વાન્ નિરર્થકતામાપયતે । તતો મિથ્યાત્વાનુભવાન્મિશ્રપક્ષોઽપ્યર્થમપક્ષ યવાગમ્તત્ત્વમ્મિથ્યાદિ' ।
અન્ન મિથ્યાદશાં પ્રાણાતિપાતાદિનિવૃત્તિરપ્યનિવૃત્તિસમતથૈવોક્તા ।

તથા 'બુદ્ધસ્સ આણાદ્દમ્મં સમાહિં અસિં સુટ્ટિક્કા તિચ્છિણં તાહીં । તરિત્તં સચ્ચદ્ધં વ મહામ-
બોધં, આયાણવં ધમ્મસુદાહરેજ્ઞા' ॥ ૧ ॥ ત્તિ । શ્રીસૂં દ્વિં શ્રું (અં ૬. ગાં ૫૫) વૃત્તિર્યથા-
બુદ્ધસ્સેત્યાદિ । બુદ્ધઃ-અવગતતત્ત્વઃ સર્વજ્ઞો વીરવર્દમાનસ્વામી તસ્માદ્ધ્યા-ત્તવાગમેન દમ્મં સમાધિ-સદ્ધર્મા-
વાપ્તિલક્ષણમવાગ્ય અસ્મિન્ન સમાધૌ સ્થિત્વા મનોવાક્કાયૈસ્સુપ્રગિહિતેન્દ્રિયો ન મિથ્યાદશ્ટીન્ અનુમન્યતે,
કેવલં તદાચરણસુગુપ્સાં ત્રિચિચેનાઽપિ કરણેન વિચિત્તે, સ ઇવંમૃત આત્માન્ પરેષાં ચ ત્રાયી-ત્રાણધીલ્લા,
ત્રાયી વા ગમનશીલો મોક્ષં પ્રતિ, સ ઇવંમૃતસ્તરીતુસુલ્લહ્ધ્ય સમુદ્રમિવ દુસ્તરં મહામ્બોધં, મોક્ષાર્થમા-
દીયતે દ્વિત્યાશુર્ન-સમ્યગ્જ્ઞાનદર્શનચારિત્રરૂપં તદ્વિયતે યસ્માસૌ આશાનવાન્ સાધુઃ, સ ચ સમ્યગ્મર્મેનેન
સતા પરતીર્થિકતપઃસમુદ્ધ્યાવિદર્શનેન મૌનીન્દ્રવર્શનાન્ન પ્રચ્યવતે, સમ્યગ્જ્ઞાનેન તુ યથાવસ્થિતવસ્તુપ-
રૂપણતઃ સમસ્તપ્રાવાદુક્તવાદનિરાકરણેન પરેષાં યથાવસ્થિતમોક્ષમાર્ગમાવિર્ભાવયતિ, સમ્યગ્ચારિત્રેણ તુ
સતા સમસ્તભૂતધામહિતિપિતથો નિરુદ્ધાશ્રવદ્વારઃ સન્ તપોવિશેષાચ્છાન્નેકમ્બોપાજિતં કર્મ નિર્જર્જરયતિ,
સ્વતોઽન્યેષાં ચૈવં પ્રકારં ધર્મસુદાહરેન્-ત્વાગૃણીયાદાવિર્ભાવયેદ્ દ્વિતર્યઃ ।

एतत्तत्पक्षस्य चूर्णकदेशो यथा-‘बुद्धस्स आणाद्दमं समाहिं’मित्यादि यावत्, तत्तु विसेसेण
दंशणसमाहिणा अहिगारो, जेण मिच्छादिद्वीसु पडिहएसु सम्मतं थिरं होइ, सद्ध अ सम्मत्ते णाणचरि-
त्ताहिं चि होति, अस्मिन्समाधी त्रिचिचेनाऽपि सुण्णु स्थित्वा वा तिचिच्छेणति, मणसा वयसा कायसा,

(તકા વિશેષિ' દર્શન-સમાધિ અધિકાર, તેવલી ત્રિધાત્વી નિગદરે કુ તે સમ્યક્ત્વ સ્થિર કુદ્ધિ, જતે
સમક્રિતે યત્ન-આગિન પશુ કુદ્ધિ, એ સમાધિને વિષય સ્થિર રહી ત્રિવિધિ મન-વચન-કાયાધિ, તકા મને'
તો ત્રિધાત્વીને' ન માને ત્રિવિધિસે નિસહી પાપહી તેહતુ એ પાત્રને મહાશિ સર્વતં મહત્ત્વ ક્યું' કુદ્ધ
તે સર્વેઈ અસદ્દશાવસ્થિત એહતું માને, વચને' પ્રતિષેધિ, કાયાધિ તેહને આસ-માર્ગને વિષે રક્ષા છે
ગ્રમ્હો એહતુ હરતપરાધર્મનાદિકિ તે પ્રતે નિરાસ કરે', કમ અન્ય ને સાખ્ય-વૈશેષિક-બૌદ્ધાદિક તે ત્રિવિધિ
કશ્યે મહર્ષે ઇત્યાદિ, ઇલા ત્રિધાત્વજિના માર્ગની નિંદા તત્પરને' સમ્યક્ત્વતુ સ્થિરપણું' કહિલ.

હે અધની પરિ દેખનારઈ કહિલ તે સદ્ધે હે અધર્મશન । હે નિરુદ્ધર્મશન । મોહનીય કમે' કરે'.
દેખે તે પદ્ય, ન દેખે તે અપદ્ય એનલે અધ તેણે સરિણો કાપકાર્મના અવિવેકપ્રણાધી, તે અધ
કરિખાતું' સંજોગન, હે અપદ્યવત્ અધકરિખા । પ્રત્યક્ષ એકજ માને કુતે કાર્મકાર્મના અળણ, સર્વ
સર્વે કહિણો ને સર્વજાગત તે પ્રતે' સદ્ધે-પ્રમાણ કરિ, પ્રત્યક્ષ એકનેજ માને કુતે સત્સત્તત્ત્વવધારને
નિષેધે' હણ્યાણે, પિતાનિમિત્તકથવધારની આસિદ્ધિથી, અસર્વજનુ માનુ-દર્શન જેણે તેહતું આધર્મણ
હે અસર્વજદર્શન । ચોતાથી આણે પાસેજ દેખનારહું' છે તેહવા દર્શન પ્રમાણ કુ'તો કાર્મકાર્મને
અવિવેકિ પશ્યું અધની પરે' માલિત, જી સર્વજનો મારગ ન કરત. ઈત્યાદિ પરમાર્થ. રચાવતી ?
સર્વજોગતમાર્ગનું' અહાન પ્રાણી ન કરે', ને મારે' એહતું' કહીઈ છે. તે ઉપરિ કહે છે-અહર્ષ, અતિહિ
કે'હું-આવણું' દર્શન-અવધોધર્ય નેહતુ તે. ૧જી ૭ તે ઉપરે' કહે છે-મોહે તે મોહનીય-મિથ્યાદર્શનીય
અપદ્ય યાનાવરણીયાદિક તે રવૃત્તકર્મિઈ નિરુદ્ધર્મશન કુતો પ્રાણી સર્વજોગત માર્ગપ્રતિ ન સદ્ધે, તે

સમ્મિષ્ઠિ ન સમ્મવતિ, અશુભાનામપિ પ્રવાદાનાં પ્રવૃત્તેઃ જિનવચનમૂલકત્વપ્રસક્ત્યા શુભાનામિવોપદેયવા
સ્યાત્ । તે ચ પ્રવાદાઃ શુભાશુભરૂપા અપિ સર્વેભ્યઃ વચનસદ્વત્સાદાઃ ।

યદાહ ભાષ્યકૃત્—‘જાવદ્વા વચનપદાં તાવદ્વા ચેવ હંતિ નયવાયાં । જાવદ્વા પંચવાયા
વચનપદાં તત્તિઆ ચેવ ’ ॥ ૧ ॥ ત્તિ । વૃહત્કરુપભાષ્યે । તેપાં ચ પ્રવૃત્તિરનાદિપ્રવાદપંતિતા કર્ષં જિન-
વચનમૂલિકા સમ્મવતિ ? , પ્રત્યક્ષવાધાત્ । કિંચ્ચ—તેપાં સર્વેવામાયવજ્ઞાકરણે જિનાવશ્યામ્યુપગમે
યદાઽઽસમજ્ઞસ્યં તન્નિનવચનાનધિજ્ઞસ્યૈવ શુક્લમ્ । ‘જીવો હન્તર્ય’ इत्यादि नयप्रवादानामयवज्ज्ञाकरणे
तथात्वापत्तेः । तस्मादयं भावः—द्वादशाङ्गं हि सर्वोत्कृष्टं श्रुतज्ञानं केवलज्ञानविषाकरस्य प्रकाशभूतं केवल-
ज्ञानमिव प्रत्यात्मसत्तावर्ति छद्वास्थानां केवलज्ञानसहचरितमेव भवति । तच्च वाचिकरणभेदेन भिन्नमपि
स्वरूपतो न भिन्नं किन्तु केवलज्ञानमिवैकमेव, तुर्यविषयकत्वात् तुर्यसम्बन्धित्वाच्च । उदयमधिकृत्य
तु स्वरूपतोऽपि भिन्नेव, तत्कारणस्य क्षयोपशमस्य प्रत्यात्मभिन्नत्वात् श्रुतब्रानस्य च क्षयोपशमिकत्वात् ।
ते च प्रवादा निजनिजद्वादशाङ्गमूलका अपि सामान्यतो द्वादशाङ्गमूलका एवोक्त्यन्ते । यथा नानाजल-
सम्भूतान्यपि नानाकमलानि सामान्यतो जलजान्येव इत्युच्यमाने बाधकाभावात् । अत एव सर्वप्रवादानां
मूलं द्वादशाङ्गमेवेति सामान्यतोऽभिहितम् । सर्वस्याऽपि द्वादशाङ्गस्य सर्वोत्कृष्टश्रुतत्वेन सर्वांशरसविषा-
तात्मकत्वात् प्रवादा अव्यक्षरात्मका एव । अत एव द्वादशाङ्गं रत्नाकरतुल्यं, रत्नाकरस्येव तस्याप्यनेक-
जातीयशुभाशुभनयलक्षणवन्तूनामाश्रयत्वात् । परं मिथ्यादृशां यद् द्वादशाङ्गं तत् स्वरूपत एव सर्वनया-
त्मकं सत्तामावर्तित्वात्, न पुनः फलतोऽपि, कस्याऽपि मिथ्यादृशः कदाचिदपि सर्वांशक्षयोपशमा-
भावात्, मिथ्यादृष्टिमात्रलोत्कृष्टतोऽपि क्षयोपशमः सर्वांशक्षयोपशमलक्षणसमुद्रापेक्षया विन्दुकल्पो भवति ।

તે વતી, એ પરમાર્થ—દાદશાંગ તે સર્વોત્કૃષ્ટ શ્રુતજ્ઞાન કેવલજ્ઞાનરૂપસર્વજ્ઞ પ્રકાશરૂપ કેવલજ્ઞાનની
પરે પ્રત્યેકે અત્યગ્રહિતે છદ્મશ્યને કેવલજ્ઞાનસંધાતે જ કુદ્ધિ. તે શ્રુતજ્ઞાન તે આશ્રયભેદિ જિનપક્ષે
સ્વરૂપથી જિન નહી. તદ્દ રૂપું ? કેવલજ્ઞાનની પરે એક જ સન્નિધા વિષયપણથી, અને ઉદય સંયધ-
પણથી. ઉદયઆશ્રયો તો સ્વરૂપથી પશ્ચિ જિનન જ. તેકણ કારણ કે ક્ષયોપશમ તેહને અત્યા અત્યા-
પ્રતે જિનપણથી, શ્રુતજ્ઞાનના ઉદયને ક્ષયોપશમથી ઉપનાપણથી. અને તે પ્રવાદ તે આપઆપથી
દાદશાંગીથી ઉપનાપણિ સામાન્યથી દાદશાંગમૂલક જ કહીશ. જિમ જિનન જિનન જલથી ઉપનાં પશ્ચિ
દાદશાંગીથી ઉપનાપણિ સામાન્યથી દાદશાંગમૂલક જ કહીશ. જિમ જિનન જિનન જલથી ઉપનાં પશ્ચિ
નૂનૂઆ કમલ તે સામાન્યથી જલથી જ ઉપના ધમ કહેતે બાધકતા અભાવથી, એતલાજ વતી સર્વ
પ્રવાદનું મૂલ દાદશાંગ જ એકલું સામાન્યથી કહીશ. સર્વઈ દાદશાંગને સર્વોત્કૃષ્ટશ્રુતપણે સર્વાંશરસનિષ્પાત-
રૂપપણથી પ્રવાદપણિ અક્ષર રૂપ જ.

એતલાજ વતી દાદશાંગ તે રતનાકરસદૃશ-રતનાકરની પરે અનેક ભતિ સંયધિ શુભાશુભ કે નષ
તે રૂપ વસ્તુના આશ્રયપણથી, પશ્ચિ મિથ્યાદૃષ્ટિનું ને દાદશાંગ તે સ્વરૂપથી જ સર્વતપરૂપ. સત્તામાન-
વર્તિપણથી, પશ્ચિ કલથી નહી, કાણએ મિથ્યાદૃષ્ટિને કિવારે પશ્ચિ સર્વો ક્ષયોપશમના અભાવથી.
મિથ્યાદૃષ્ટિમાત્રને ઉત્કૃષ્ટ થયો પશ્ચિ ક્ષયોપશમ તે સર્વો ક્ષયોપશમરૂપ સમુદ્રની અપેક્ષાઈ નિહુકરૂપ કહી.
‘છત્યો રણ નેજે, કેવલઆલોકે મનાહર, ઉદે કરી છે સેવા નેહની એહલો શ્રીમહાવીર દેવ તે સર્વોત્કૃષ્ટ
વર્તિ છે, ને અનુપમ ને સિદ્ધાંતસમુદ્ર આર ગંભીરપણાને ભજનાર એહવા, તેહની આગળી સમસ્તનયના
સૂક્ષ્મ તે નિહુ ભાવને બળે.’ સમ્યગ્દૃષ્ટિને તો કહેવે સંયધને કલથી પશ્ચિ દાદશાંગને સર્વતપરૂપરૂપપણે

મોહનીયં-‘મિથ્યાદર્શનાદિ જ્ઞાતાવરણીયાદિક’ વા તેન સ્વકૃતેન કર્મણા નિકૃદ્ધર્શનં : પ્રાણી સર્વજોર્કં માર્ગં ન શ્રદ્ધતે, અતસ્તન્માર્ગશ્રદ્ધાનં પ્રતિ ચોચતે’ इति । न चैवमाक्रोशोऽभिमतसम्बोधेन तेषां रोचोत्यस्तिर्भवति, तच्च संयतातां नोचितमिति वाच्यम् । हितार्थं (तथाभूतवचनस्य) तथासम्बोधनस्य जितैरनुज्ञातत्वात् ।

ચદાગમઃ— ‘રુસઢ વા પરો મા વા વિસં વા પરિઅત્તઢ । માસિઅઢવા હિથા માસા સપક્ષ-ગુણકારિઆ ’ ॥ ૧. ॥’ इति श्री आ० नि० । यत्तु ‘तद्देव काणं काणत्ति पङ्गं पङ्गत्ति वा । वाहिजं वा वि रोगि ति, तेणं वोरत्ति णो वए ’ ॥ ૧ ॥’ ति (दृश. अ० ७ गा. १२) वचनं तद्वागद्वयाभ्यां केवलदुःखोत्पादननिमित्तं हे काण ! हे कुण्डिन ! इत्यादि सम्बोधनादिरूपेण निषिद्धमवसातव्यम् । अन्यथा वैधादः पुरस्तात् रोगी कोऽपि वक्तव्यो न सवेत् । दृश्यते च निजगुरुपि रोगितया वाढमुद्धोष्ममाणः । तस्मात् श्रोत्रकुक्ष्याद्युक्तगमप्राप्त्यान्यथानुपपत्त्या मिथ्यादृशां धार्मिककृत्यं कथञ्चिद् द्रव्यतः सम्भव-ञ्चपि भावतो हेतुतोऽपि न सम्भवति । सम्यक्त्वाभिमुखस्तु मिथ्यादृष्टिः सम्यग्दृष्टिवदवसातव्यः । ईश-मोहनीयानन्तानुबन्धिनामत्यन्तजीर्णत्वेन सम्यक्त्वप्राप्तौ प्रतिबन्धकत्वाभावात् । अतस्त्वेन विवक्षणात् । किञ्च—यदि मिथ्यादृष्टिभार्याभिमतं तपःसंयमादिकं धर्माऽऽभविष्यत् तर्हि अगवान् श्रीमहावीरो वीतरागो-ऽन्यैतथा केवलकर्मबन्धतया तत्प्रशंसायां अपि सम्यक्त्वातिचारतया च नाभणिष्यत् । भणितं च प्रबन्धे महता प्रबन्धेन यावत्तत्प्रशंसा सम्यक्त्वातिचारतयेति । तथा कथिष्यस्य पुरस्तात् मनागिहाप्यतीति मरीचिवचनं परिप्राजकदर्शनमधिकृत्योत्सृज्यमपि नामविष्यन्, परमिप्रायेण तदीयदर्शनेऽपि मनागर्मस्य विद्यमानत्वात् । किञ्च—आस्तामन्यत् विगम्बरादिपरिगृहीता जिनप्रतिमाऽपि मिथ्यादृष्टिपरिगृहीतत्वेन सम्प्रसङ्गशमकेल्यतया भणित्वा, कथं तर्हि तन्मार्गाभिमतज्ञेयानुष्ठानस्यानुमोदनासम्भवाः ? । तस्मादुत्सृजो-

— એતલાજવતી અકરણનિયમ અન્ને વર્ણુ પો પોતાના શાસ્ત્રને વિષે શુભભાવવિશેષથી, એ યુક્ત નહીં ઇમ નહીં, એ કારણથી એકાત પાપને વિષે અપ્રદત્તરૂપ ને અકરણનિયમ અન્યતીર્થઈ પશ્ચિ વર્ણુએ પોતાના શાસ્ત્ર પાતજ્ઞાદિને વિષે, કુશુ હેતુથી અકરણનિયમનું વર્ણન તે ઉપરિ કહે છે. શુભભાવ વિશેષથી—વળનીપરે’ અભેદ પ્રશસ્તપણ્યાઅભેદથી. શાસ્ત્રનેા અભ્યાસ તે રૂપ ને ભસ્મ તેહને’ પરામાર્શ કરી નિર્મલ કર્યા હકપરૂપ. આરિસા નેહના એહવા ને સાધુ તેહનેા ક્ષેપપક્ષમ જ પરે’ અકરણ-નિયમપશ્ચિ કહી, એ ભાવ. વર્ણવક એ પોતાના શાસ્ત્રને વિષે ખીઅમ, પશ્ચિ સુંદરપણીના ભજનાર નહીં કઈ, તે ઉપરિ કહે છે—તીર્થાતરીપઈ કલા એ પજ્ઞાથી એ, અકરણનિયમ ન યુક્ત, ઇમ નહીં. ઇશ્વરિતિ કેપરેહને’ વચને’ જ અન્યતીર્થઈને વિષે પશ્ચિ પાપને વિષે’ એકાત અપ્રદત્તરૂપ ને અકરણનિયમ તે કહી છે. ઇમ, ઇતે, એકને’ કરે, એક જ મુદ્ધને વિષે પૂર્વ અને પર વાપ્ર પ્રગટ જ.

‘એહતું નઈ મેંડી’ આતિ તુજને. છે’ અન્યતીર્થઈથને વિષે અકરણનિયમ ઇમ નથી કહ્યું. સંકેતુ ? અકરણનિયમ વર્ણુએ એતલું જ કહી છે. વચન (વર્ણન) તથે સંકેત અથવા પરપરાઈ જિનવચન, શ્રવણમારે, અથવા તેહવા જ્ઞાનાવરણીય-મોહનીયને ક્ષેપપરશર્વવિશેષે શુભ અન્યમસાધ વિશેષથી હુણેલ્યનાં અક્ષરનીપરે’ મિથ્યાદષ્ટિને’ સભવે. પશ્ચિ જિમ જિનવચન કરેશે સુગતહેતુપજ્ઞાથી. ઇત્યાદિ શુદ્ધપ્રયોગ આશ્રયીનઈ પ્રાહે સર્વ દર્શનને’ સચત જ. પશ્ચિ ઇમ તેહના દર્શનને વિષે ધર્મ સિદ્ધ ન થઈ. જૈનનઈ સદશપણની પ્રાપ્ત થાઇ વતી, એતલાજવતી જૈનને અકરણનિયમને’ ઇંડવાની શકા થાવાને’ અથે’ તીર્થાતરીય કલાપણને હેતુઇ, ઇમ કહી છે. પશ્ચિ તીર્થાતરીયવિષે ઇત્યાપશ્ચે ઇમ ન કહી છે.

પરં સમ્યગ્દેશાં યાવત્સુન્દરં તાવત્સર્વમપિ દ્વાદશાન્ગમૂલકસુદિતં ભવતિ, ફલતોઽપિ શુભત્વાત્ । તત્ત્વ યથ તત્ત્વારાધનવિધેરપિ સમ્યગ્ પરિજ્ઞાનાત્, તથા સાનુબંધિપુણ્યપ્રકૃતિવન્ધદેતુરેવ । મિથ્યાદેશાં તુ સ્વરૂપતઃ કવિવંશે શુભત્વેઽપિ ફલતોઽશુભત્વમેવ, તવારાધનવિધેરપરિજ્ઞાનાત્, તથાપિ તદ્દેશે ક્ષયોપશમ(મા)ભાવાત્ નિરનુબંધિપુણ્યપ્રકૃતિવન્ધદેતુત્વાત્ ।

અર્થ ભાવઃ—અકરણનિયમો હિ સ્વરૂપતઃ સુગતિદેતુત્વેન શુભોઽપિ સમ્યગ્દેશાં સંયમદેતુત્વેન ફલતોઽપિ શુભ યથ, પુણ્યાનુબંધિપુણ્યપ્રકૃતિવનકત્વેન સુગતિદેતુત્વાત્ । મિથ્યાદેશાં તુ સ્વ યથાકરણનિયમો મિથ્યાત્વોપહતો જીવાદિધસ્તુતત્ત્વપરિજ્ઞાનાભાવાત્ અસંયમદેતુત્વેન ફલતોઽશુભ યથ, દુર્ગતિદેતુત્વાત્ । (દ્રવ્યતોઽકરણનિયમસ્ય તથાત્માત્) મિથ્યાત્વોપહતોઽકરણનિયમોઽપ્યાશ્રવસમ યથ । યથા મરણદેતુવિષયદ્વિપ્રમિશ્રિતપાયસમપીતિ । યથં સમ્યગ્દગ્મિથ્યાદેશોરકરણનિયમયોઃ શુભાશુભફલજનકત્વેનોદિતાનુદિતયોર્વિરુદ્ધસ્વરૂપપરિણતચોરભેદેન મળનમુન્નિતસ્વાકરણનિયમસ્યાવજ્ઞયા જિનાજ્ઞાવજ્ઞાઽવિનામૂલા જિનાવજ્ઞા સ્યાત્ । ચ જ્ઞાનત્તસંસારદેતુરિતિ મળિતમ્ । યથા મોક્ષાન્નં સ્વરૂપતઃ શુભમપિ મનુષ્યત્વં સંયત્-જનમ્સ્ય ફલતોઽપિ શુભમેવ, મોક્ષપ્રાપ્તિપર્યન્તં સુગતિદેતુત્વાત્ । તદેવ મનુષ્યત્વં વ્યાપાદેઃ ફલતોઽશુભમેવ, જીવધાર્તાદયસંયમદેતુત્વેન દુર્ગતિદેતુત્વાત્ । एवं સત્પાપિ ભેદે દ્વયોરપિ મનુષ્યત્વવ્યવસ્થિતયા મળનં સંયત્-જનમનુષ્યત્વસ્યાવજ્ઞયા જિનાવજ્ઞૈવ, જિનેનૈવ ભેદેનાભિધાનાત્ । દૃશ્યતે ચ લોકેઽપિ લક્ષ્મણોપેતલક્ષ્મણપેતયોર્મયોસ્તુલ્યતયા મળને લક્ષ્મણપેતતમણેરવજ્ઞયા તત્પરીક્ષકસ્યાપ્યવજ્ઞૈવ, તદુક્ત (વિધિ) વિરુદ્ધવજ્ઞત્વાદિસાદિદૃષ્ટાન્તૈઃ સમ્યક્પર્યાલોચનયા ન કિચ્છિદ્ વાધકેમ્ । અન્યથાઽઽસત્તાસુપદ્શપદવાક્યાનિ, જૈનપ્રવચનમાત્રેણાઽપિ સદ્ વિરોધઃ સ્યાત્ ।

ને કારણથી દાદશાંગ તે રત્નાકરની ઉપસાધ્ધિ શુભાશુભ સર્વપ્રપાદતું થયું છે, તે કારણથી સ્વરૂપથી અને ફલથી નેતણું સુદર આત્માને વિષે અકરણનિયમાદિક રૂપ ને વાચ્ય તેહનું વાચક ને વાક્યાદિ તે દાદશાંગને વિષે એવકાર તે પ્રાહિરથા ક્ષેપે. એતલે દાદશાંગને વિષે જ અવતાનું. તિહાં તે છેજ એ અર્થ. દાદશાંગને સર્વેકૃષ્ણપણું કરીને તેહનું વ્યાપકમૂલને વે કુહ તિહાં કુહજ એહનું, સર્વસુદરપણું તેહને અવરથે છતાપણથી, પણ સમ્યગ્દષ્ટિને નેતણું એ સુદર તેહનું સર્વેકપણું દાદશાંગથુલક ઉદિત કુહી. ફલથી એ શુભપણથી. તેથી જ તેહના આરાધનવિધિનો પણ સમ્યક્પરિજ્ઞાનથી. તે તો અનુબંધ સહિત પુણ્યપ્રકૃતિપદનું હેતુ જ. મિથ્યાદષ્ટિને તો સ્વરૂપથી કોઈ અથે શુભપણું હતેપણું ફલથી અશુભપણું. તેહના આરાધનવિધિના અજ્ઞાનથી. તે પણ તે અજ્ઞાને વિષય ક્રમેપશ્ચમના અભાવથી. અનુબંધ તે આગલિ પુણ્યપદ પ્રવર્તનું તેણે રહિત પુણ્યપ્રકૃતિપદનું હેતુપણથી. એ ભાવ-અકરણનિયમ તે સ્વભાવથી સુગતિદેતુપણું કરી શુભ પણ મિથ્યાદષ્ટિને તો તેહજ અકરણનિયમ મિથ્યાત્વે ઉપહત, છપાદિક ને વસ્તુતત્ત્વના પરિજ્ઞાનના અભાવથી અસંયમદેતુપણું કરી ફલથી અશુભજ. દુર્ગતિદેતુપણથી. મિથ્યાત્વે ઉપહત અકરણનિયમે મિથ્યાત્વસમ જ નિમ મરણદેતુ ને વિષ, તેહની પરે વિષયુક્ત કારણપણું.

એમ સમ્યગ્દષ્ટિ અને મિથ્યાદષ્ટિના અકરણનિયમ તેહને પ્રત્યેકે શુભ અને અશુભ ને ફલ તેહને જનકપણું ઉદિત અને અનુદિત ને વિશ્વસ્વરૂપે પરિણમ્યા તેહનું અભેદ કહિલું. તે ઉદિત અકરણના નિમમની અવસાઈ જિનાજ્ઞાની અવસાને અણુકરતે અણુકૃતિ એહની જિનાવજ્ઞા કુહી. તે તો અનંતસંસારને હેતુ એહનું કહિલું. જિમ મોક્ષનું કારણ સ્વરૂપથી શુભ પણ મનુષ્યપણું સંયત્જનને

तीर्थान्तरीयोक्तत्वेन हेतुनेत्युक्तम्, न पुनस्तोर्थान्तरीयेषु विद्यमानत्वेनेति । वर्णनं च न वर्णनीयवस्तु-
विषयकव्याप्यज्ञानसापेक्षमेव, अन्यथा तथाभूतवर्णनं सम्भवेत् स्मात् । ज्ञातं चासम्भवं, तथाभूतसाधु-
कर्मेक्ष्योपशमस्यैवाकरणनियमतया वर्णनात् । ननु एवं कथम् ? इति चेत्, उच्यते-साधूनां तथाभूत-
क्षयोपशमो हि अकरणनियमस्य विद्युद्धताहेतुः, न पुनः स्वरूपतोऽकरणनियमः ।

किञ्च-यदि वर्णनमात्रेण वर्णनीयस्य वस्तुनः तथास्वरूपं तथैव तद्विषयं ज्ञानं श्रद्धानं प्ररूपणं च
सम्भवेत् स्मात्, तर्हि अन्यतीर्थिकामिमताः सुगतेश्वरादयो देशा अर्हन्तुत्या एव सम्पद्येरन्, शास्त्रादिभिरपि,
जैनेरिव रागाद्वेपराद्विषयेन सर्वज्ञत्वेन आकरणनियमवत् निजदेवनाम्नाऽपि मणितत्वात् । यदुक्तम्-‘बुद्धस्तु,
सुगतो धर्म-धातुश्चिकालविज्जनः’ इत्यादि नाममात्रायां (देवकाण्डे श्लो. १४६) तस्मात्तथाविधकर्म-
क्षयोपशमविशेषाकरणनियम एतादृशो भवतीति बुद्ध्या साधूनां तथाभूतक्षयोपशमविशेषाकरणनियम-
विद्युद्धताहेतोरेवाकरणनियमतया वर्णनं कपिलादीनामपीति तात्पर्यम् ।

एतेन साधूनां क्षयोपशमविशेषः कपिलादिभिर्ज्ञातो वर्णितोऽज्ञातो वा । नाद्यः, केवलमन्यत्वेन
कपिलादिज्ञानागोचरत्वात्, द्वितीये अज्ञातस्य वर्णनासम्भव इति कल्पनमव्याप्तम् । पुष्पाक्षरन्यायेन
जैनमिममतस्तुवर्णनानुकारिवर्णनमन्यतीर्थिकेषु भवत्यपीति प्रवचने प्रतीयत्वात्, अन्यथा पुष्पाक्षरन्याय-
स्यानुपपत्तिः प्रसज्येत । नहि पुष्पेनोत्कीर्णमाणः ककारादिवर्णो लिप्यक्षरज्ञानसापेक्षः, न वा स-वर्णाऽक्ष-
रत्वाऽपि व्यपदिश्यते, किन्तु लिप्यक्षरातुकृतिरेवोच्यते । यथा मनुष्याकृतिं विज्ज्ञातोऽपि मत्स्यो न
मनुष्यत्वात् व्यपदिश्यते किन्तु मनुष्याकृतिमानपि तिर्यगेव । एवं पुष्पाक्षरन्यायसिद्धमन्यतीर्थिकभि-
न्नाकारणनियमवर्णनवचनं जैनमार्गाभिमताकरणनियमव्यवस्थापनार्थं सम्मतितयोद्भावितं द्रष्टव्यम् । न
पुनस्तथाभूतवचनमन्यतीर्थिकेवाकरणनियमव्यवस्थापकम्, अन्यथा साम्प्रतीनवैश्वानां कर्तुर्नृणां सिद्धयार्थि-

न्याये. सिद्धयर्थि. अन्यतीर्थिकेने. ८४ के अक्षरक्षुनियमत्तु वचन ते जैनमार्गने. ८४ के अक्षरक्षुनियम
तेहना स्थापनेने. अर्धे. संमतपक्षि देवाऽऽहु. लक्ष्यु. पक्षि तथास्तवचन ते अन्यतीर्थिकेने. विषे
अक्षरक्षुनियमत्तु व्यवस्थापक नही. धम नही तो हभक्षुना. वेदना कर्ताने अथवा आस्तिकपक्षानु
शब्दानेना. स्वीकार मान्ये. जेष्ठ. व्यवस्थापनने. अर्थे. अ. भगवत श्रीमद्वीरदेवे वेदपदने
अ. संसतिपक्षु. कहेवाथी. वचनभावने सरपक्षि तो भाषाने. यद्विधपक्षु. न धार्ड. नवी क शयादिने
पक्षि अथवा आस्तिकपक्षानु. शब्दान याते कु ते सम्पददृष्टिपक्षानी सिद्ध याते विधातव छिन्न अ
कुठ. जेष्ठ. सिद्ध धयु. कहेव तो छ शास्त्रादिने विधादृष्टिपक्षे करी नास्तिकपक्ष अ.

ते वती जिम. वेदपदना. करानने. अक्षुनारने. व्यवस्थापक्षु. निद्वयु ते भगवत्स्थिति करीतु पक्षि
भक्षु. न कुठ. तेहरी निरपक्षुपक्षि अथवा आस्तिकपक्षानु रक्षितपक्षी. तिम. पातं बक्ष प्रयुज्जना
करानने. पक्षि आक्षरक्षुनियमत्तु. यान नय्या. पोते. नास्तिकपक्षे करीने. अक्षरक्षुनियमना अ. अलावधी,
जेष्ठवा. सुत्र वषाधुता-अ. अन्य. सिद्धु ते अथादिने आस्तिकपक्षे रक्षित सर्वथा अ. अथारिज्या. जेष्ठ
कहिष्ठ. छठ. जे. सं. व-रक्षादीने. पक्षि कुष्ठेने शुभभाव कुठ अ. शुभभावधी. अतएव कुठ. जेष्ठ
वचनधी. ते शुभभाव ते सञ्जितना. हेतु न कुठ. तक्षि. यक्षु. देवादिशुभगताने हेतु, धम नही तो विधा-
दधिने. यक्षु नवमा. त्रैवेकताठ छपलयातु. कहेतु. अयुक्त धार्ड. धम शुभभावविशेषधी विधादीने. पक्षि
तेहरी अलादिशास्त्राभिधाने. नय्यधी. अक्षरक्षुनियमने. परिष्का. कुठ.

चेत् । सत्यम्, तत्र शोभनं कृत्यं किं सम्भवत्प्राप्तिहेतुः साधुदानादिकम् ? च तत्तन्मार्गाभिसम्पद्वैराग्य-
धर्मापन्नं वा ? आद्ये, इष्टापत्तिरेव, सम्भवत्त्वामिमुखरयैव तथाकर्तव्यस्य सम्भवात् । द्वितीये, जैतानां
तदीयदेवाधाराधनस्यैव मिथ्यात्वेनाभ्युपगमात् कथं शोभनत्वं ? प्रत्युत महापापरूपमेव । कश्चमन्वथा
सम्यक्त्वोच्चारो तदीयदेवाधाराधनस्य प्रत्याख्यानसम्भवः ? ।

किञ्च—आस्तामन्यत्, मिथ्यात्वे सति अकरणनियमोऽपि पापे निवृत्तिरूपो न भवति, किन्तु
प्रवृत्तिरूपः, तस्य चावज्ञया जिनावज्ञां वक्तुं भवानेव समर्थो नापर इति तात्पर्यम् । यदि वैवं (प्रत्य-
क्षवृत्तिकरणं सम्यग् न प्रतिमापते तर्हि वयं पृच्छामः) ग्रन्थकर्तुरभिप्रायो नामविषयत् तर्हि-उन्मत्तस्यैव
पूर्वापरविरोधापरिहानवतोऽस्यापीदं वचनं पूर्ववचनवद् भवतोऽनुपादेयं स्यात् । तस्मादिह वचमपि
पृच्छामः—विरुद्धयोरेकमेव पक्षयोः किमविरोधेण ग्रामाण्याभ्युपगमो युक्त एत एकतरस्य वा ? तावत्,
असम्भवात्, विरुद्धयोरेकैः ग्रामाण्यासम्भवात् । द्वितीये, अन्यतरस्य ग्रामाण्याभ्युपगमोऽन्यथास्या प्रवचन-
सम्मत्यैव जैतानां युक्तः, स च उक्तप्रकारेणैव । अन्यथा श्रीमुपमंस्वामि-श्रीहरिमद्रूपप्रभृतीनामवतारमोहोद्-
भावनेनैव समर्थनं कर्तव्यं प्रसज्येत । न पुनर्विरोधे सत्येव निजमतिपुरस्कारेण यथारुचिप्रवचनं युक्तं,
प्रवचनमर्थोदाभङ्गापत्त्या तीर्थकृतां महाशयता स्यात् । (निजरूपेण प्रतिपुष्टं भिन्नत्वेन परस्परं कलह-
निवृत्तेः) । यत्तु सर्वप्रवादानां मूलं द्वादशाङ्गं रत्नाकरतुल्यमिति समर्थत्वाय टीकाकारेण 'अथाविब
सर्वसिन्धवः' इत्यादिरूपं श्रीसिद्धसेनविचारवचनं सम्मतितयोद्भावितम्, तच्च विचार्यमाणसङ्गत-
मिवाभाति । तथाहि—यदि द्वादशाङ्गं रत्नाकरतुल्यं तर्हि नदीतुल्याः प्रवादा न भवेयुः, समुद्राग्नीना-
मुत्पत्तेरभावात् । समुद्रस्य च नदीपितृत्वापत्त्या 'नदीपतिः समुद्र' इति कविसमयन्याहृतिप्रसक्तेः
समुद्रस्य गाम्भीर्येहानिप्रसक्तैश्च । नहि सत्यकावो जलं कुतश्चिदपि निर्गच्छति ।

किञ्च—सर्वा अपि नद्यः समुद्रगामिन्य इत्यागमप्रतीतिमपि सर्वानुभवसिद्धं केनाऽन्यथा कर्तुं
भवावश्यकम् । तस्मात् स्तुतिकर्तुरभिप्रायस्त्वेवं—हे तावत् ! त्वयि सर्वज्ञे दृष्टयः अन्यतीर्थिकानां निजनिजमार्गा-
श्रद्धावलक्षणः, समुद्रीर्णाः—सम्यग्गुण्यं प्राप्ताः, तद्विषयो भगवान् सज्जात इत्यर्थः । अयं भावः—यत्-
किञ्चिदकरणनियमादिकं जिनेन सुन्दरतया भणितं, तद्व्यतीर्थिकैरपि तथैव प्रतिपन्नम् । एतच्च साम्प्रतमपि

पूर्वपक्ष—अक्षर्ये। तेहनाः सागर्नी अपराष्ट्रं जिननी अपराष्ट्रं एम नदी कहेना। तछे रसुं ? तेहना
सागर्ने विषे ? के कष्ट शोसन कर्तव्य तेहनी अपराष्ट्रं जिननी अपराष्ट्रं जेहवुं जेह, सत्य कहे छे, तिहां
शोसन कर्तव्य ते रसुं ? सम्भक्षरवनी प्राप्तिने हेतु ने साधुदानादिक अथवा तेहना तेहना मार्गना छेद ने
देवशुभधर्मा आराधन ? आधपक्षे, छेदनी प्राप्ति जे. सम्भक्षरवने सन्धुपने जे तेहना कर्तव्यना
संभवथी. जीने पक्षे तो, जैनन छे तेहना देवादिना आराधन तेज मिथ्यात्वपक्षिं अजीकारेथो डिम शोसन ?
साहसुं भक्षापाप जे. एम नदी तो सम्भक्षरवनीआरिं तत्संभक्षि देवादिना आराधनत्वं पक्षपक्ष
किम संभवे ? । वधी अन्य तो हूर, मिथ्यात्व छेते अक्षरशुनिमपक्षिं पापने विषे निहतिरध न छेद.
तछे रसुं ? प्रतितरप, तेहनी अपराष्ट्रं तो जिनावरा प्रते कहेयाने ? तु जे ससर्थ, जीने जे नहो. जे तापर्य.
जछे जेहवा अथेकताने आशिप्राथ न छेत, तछे जेनवती परे ? पूर्वाप्रशरीधना अवागवत्

जेहवा जेहव ? पक्षि जे वचन पूर्वखां वचननी. परे ? दुजेने अनारशुथि जे छेद, ते माटे अक्षी पक्षि
छेदां पक्षि छुं—विरह भिक्षु पक्षीने रसुं निविठेथे जे प्रभायुपक्षाना अजीकार युक्त अथवा जेहना ?

તથાભૂતાકરણનિયમાભિધાયકવાક્યવચનં [વચનમધિકૃત્ય ભેદભાવેન] સમ્પત્તિતયોદ્ધાવિતં સજ્જ તદીયદર્શનેઽયમકરણે નિયમાર્ચિર્વાક્યમ્ , માવતોઽકરણનિયમસ્ય સમ્યક્ત્વાવિનાશવિત્વાત્ । દૃષ્ટાન્તરત્તુ ફેટ્તરી ધકારાકૃતિર્મંચતીત્યેવંરૂપેણ ઘુણાક્ષરમપિ ભવતિ, ન પુનર્ઘુણાક્ષરદૃષ્ટાન્તેન ક્લિત્યક્ષરમપિ ફલશૂન્યં ભવતિ, ન વા ઘુણસ્ય ધકારાકૃતિકરણેઽપિ પ્રાપ્યઃ સિદ્ધ્યતીતિ પર્યલોક્યમ્ । एवं च सति न विरोधगन्धो-पीत्यलं विल्लरेण । ननु मोः ! सुहृद्भावेन वृच्छामाः-सर्वेऽपि प्रवादाः द्वादशाङ्गमूलकाः, द्वादशाङ्गं च तीर्थंकरमूलकम् । अत एव तद्वज्रया जिनावज्रा भणितो ।

તથાદિ—‘ સમ્બપવાયમૂલં દુર્વાલસંગં જઓ સમસ્તવાયં । રચનાયરતુલં જલુ તો સત્ત્વં સુંદરં તેમિ ’ ॥ ૧ ॥ સિ । ઉપદેશપદે (ગાં ૬૧૪) દુત્તિર્થથા—‘ સર્વપ્રવાદાનાં-મિશ્રુકળખક્ષાક્ષપાદારિવર્ણન-પ્રજ્ઞાપનાનાં મૂલમ્-આદિકરણં દ્વાદશાંગ્—દ્વાદશાનામાચારાદીનામજ્ઞાનાં પ્રવચનપુરુવાવચ્યમૂતાનાં સમા-દ્યારો દ્વાદશાંગ્, યતઃ કારણાત્સમાસ્થાતં સિદ્ધસેનવિશાકરાદિભિઃ, પઠ્યતે ચ-’ ‘ઉપાવિચ સર્વસમ્બવઃ, સસુંદરીત્ત્વયિ નાથ । દૃષ્ટયઃ । ન ચ વાસુ ધવાનં પ્રદ્વજ્યતે, પ્રવિભક્તાસુ સરિસ્તિશ્વદેધિઃ ’ ॥ ૧ ॥ અતઃ એવ રત્નાકરતુલ્યં-ક્ષોરોદધિમ્નુતિજલનિવિસન્નિમં, જલુર્નિશ્ચયે, વસ્ત્રાત્કારણાત્ સર્વમ્-અપરિશેષે સુંદરં યંત્રત્ત્વ સમવતારણીયમિત્યકરણનિયમાદીન્યઽપિ શાક્યાનિ તેષુ તેષુ યોગશાક્ષેષુ વ્યાસકપિચારીતપતજ્જ-લ્વાદિપ્રણીતાનિ જિનવચનમહોદધિમધ્યલઙ્ક્યોદ્યાન્યેવ દૃશ્યાનિ । તેષામવજ્રાકરણે સકલતુલ્યમૂલભૂતાયા જિનાવજ્રાયાઃ (પ્રસંગાત્) ન કાંચિત્કલ્યાણસિદ્ધિરિતિ ’ । एवं च सति मिथ्यादशां पुण्ये प्रवृत्तिः पापे च निवृत्तिर्न स्यादेतेत्येवंप्रमाणं महलवज्राकरणे पूर्वापरविरोधस्य तादवस्थभेदेवेति चेत् । मैवं-पूर्ववत् सम्बन्धकर्पोलेश्वने विरोधगन्धस्याऽव्यभावात् । सम्बन्धकर्पोलोचना त्वेवं-सर्वप्रवादानां मूलं द्वादशाङ्ग-मित्यत्र प्रवादां-नन्वादविरोधोपाः । ते च सर्वग्रहणेन शुभा अशुभाश्च प्राद्याः । तत्र शुभाः जीवरक्षासि-प्राचयदिवाः, अशुभाश्च ततो विलक्षणास्तेषां च मूलं द्वादशाङ्गं शीवीरवचनोद्बोधोचितशीसुधर्मस्वामि-

અકરણનિયમાદિક વાક્ય ‘ખજિ’ તે તે ચોગશાક્ષને રિપે વ્યાસ-કપિલ-પતંજલ્યાદિઃ પ્રણીત તે જિન વચનપ્ર સચુદ મધ્યેથી પામ્યો છે. ઉદવ જેહને એકવાજ અશુભા. તેહને અવગ્રથુતે સહસ્રકુઃખના મુલંકારણરૂપ જે જિનાવજ્રા તેથી પ્રાપ્ત કથાશ્ચ સિદ્ધિ નહીં.

ક્રમ જતે તે મિથ્યાત્વીને પુરુષને વિષે પ્રવૃત્તિ અને પાપને વિષય નિવૃત્તિ ન કુકૃષ્ણ કણી રીતે અક્ષા અવગા કરતે પૂર્વાપરવિરોધતુ તદવસ્થપણી એ તે ઉપરિ હરે છે. ચ કહે પૂર્વથી રીતે સમ્બન્ધવિચારણાઈ વિરોધ ધનાપણિ અભાવથી. સમ્યગ્ વિચારણા તે ધ્ય-સર્વપ્રવાદતુ મૂલ દ્વાદશાંગ. કક્ષા પ્રવાદ તે નમવાદવિશેષ કહેવે તે સર્વગ્રહેષિ શુભ અને અશુભ મહેવા તિહા શુભ તે જીવરક્ષાદિઅભિધાયે ધરિતા. અશુભ તે તેથી વિપરીત કહેવે તેહોનું મૂલ દ્વાદશાંગ તે શીવીરવચનથી પ્રતિજ્ઞા જે સુધર્માવિ.શી તે સ્વપ્રાધી ન સંભાવે. અશુભ પછે પ્રવાદની પ્રવૃત્તિને જિનવચનથી પ્રગટ થયા પછાને પ્રસંગે શુભની પરે ઉપાદેવ પછુ ચાક. તે પ્રવાદ તે શુભ અને અશુભ પછિ સંખ્યાઈ વચન સંખ્યા પ્રમાણ. જે માટે ભાષ્યમકારે કહિઈ ઇઈ-જેતલા વચન-પંથ તેતલાજ કુર્ષ નમવાદ અને તેસલા નમવાદ તેતલાજ વચન-પંથ તેહની પ્રવૃત્તિ તે અનાદિ પ્રવાહે આવી કિમ જિનવચનમૂલક સંભાવે ? પ્રત્યક્ષપાધ્યાય વધી તે સર્વની અગ્રહા કરતિ જિનની નિદા માનતે જે અસમજસપણી તે જિનવચનના અજાણે જ યુક્તા, છપ કહ્યથે પ્રત્યાદિ નમવાદની અવગા કરતે તહેવા પછાની આપતિથી.

યદુક્તમ્—‘જયતિ વિજિતરાગઃ કેવલલોકશાલી, સુરપતિકૃતસેવઃ શ્રીમહાવીરદૈવઃ । યદસ-
મસમયાન્વેશ્ચારાગામ્ભીર્યમાજઃ, સકલનયસમૂહા વિન્દુભાવં મજન્તે ॥ ૧ ॥’ इति । सम्पन्द्शां तु केना-
श्चित्संयतानां फलतोऽपि द्वादशाङ्गस्य सर्वेनयात्मकत्वं, सर्वांशक्षयोपशमस्य सम्भवात् । अत एव गौतमा-
दयः सर्वांशरसजिपातिनः प्रवचने मणिताः । परं तेषां संयतानां सकलमपि द्वादशाङ्गं शुभनयात्मकत्वेनैव
परिणमति, सावधानयविषयकानुहाविवचनप्रवृत्तेरप्यभावात् संयतमात्रस्य च तथात्वात् । एतेन सर्वेऽपि
शास्त्राविप्रवादाः जैनागमसमुद्रसम्बन्धिनो विन्दव इति भ्रान्तिरपि निरस्ता, ‘पट्टशतानि विद्युव्यन्ते
पंथुतां मन्थमेऽह्नीं त्यादिप्रवादानामपि जैनागममूलकत्वापत्त्या संयतानां सावधानाप्रवृत्तिप्रसक्त्याऽ-
संयतत्वं स्यात् ।’ तस्मात्सर्वांशक्षयोपशमसमुत्पद्वादशाङ्गलक्षणसमुद्रस्य पुरस्तादन्यतीर्थिकसिमतप्रवादाः
समुदिता अपि विन्दूपमाः (इत्यर्थो युक्तः) । अन्यथा ‘विन्दुभावं मजन्ते’ इति प्रयोगानुपपत्तिः
स्यात्, अवयवावयविनोपपमानोपमैयमात्रेण वर्णने निजावयवापेक्षया महत्त्वेऽप्यवयविनो गौरवाभावात्
स्तुतिवचनासम्भवात् । ननुब्रह्मो हस्तावयवभावं भजते इति हस्तस्य स्तुतिः सम्भवतीति तात्पर्यम् ।

किञ्च-समुद्रस्य बिन्दव इति भणनमप्यसङ्गतम् । समुद्रप्रभवा हि वेलाकલोलोन्मિदयो भवन्ति
न पुनः बिन्दवः, तेषां चोत्पत्तिर्मैत्र्यात् हस्तबलाविव्यापाराद्वा स्यादिति सर्वांशुयवसिद्धम् । अन्यथा समु-
द्राभिर्गौतमैस्त्वामिर्विन्दुभिः समुद्रस्य न्यूनत्वापत्त्या तस्य गाम्भीर्यस्य हानिः स्यादिति सम्पत्पयालोच्य-
मिति । सामान्यतः पराशङ्कामपास्य अथ धृत्तिगतव्याख्यानसङ्गतिमाह-यस्मात् कारणात् द्वादशाङ्गं रत्ना-
करोपमया शुभाशुभसर्वप्रवादानां मूलं तस्मात् स्वरूपतः फलतश्च शाश्वत् सुन्दरमात्मनिष्ठाकृपणवियमावि-
वाच्यवाचकं वाक्यादिकं ‘तस्मि’ ति । तस्मिन् द्वादशाङ्गे, एवकारो गम्यः, द्वादशाङ्ग एव समवतारणीयं
तत्र वर्तते एवेत्यर्थः । द्वादशाङ्गस्य सर्वोत्कृष्टभूतत्वेन तद्द्वयापकमૂतस्य सर्वसुन्दरात्मकत्वावयवभावात्

સર્વાં શેષોપશમના સંભવથી, એતલા જ વતી ગૌતમાદિકે તે સર્વાંશરનાં સન્નિપાતી પ્રવચનને વિષદ
કલા છે. પણ તે સંપતને દાદશાંગે તે શુભનયસ્વરૂપે પણ જ પરિણમે. સાવધનપરિણમકે આવા
તદુપવચનપ્રવૃત્તિના પણ અભાવથી, સંયતમાત્રને તથાપણથી. એતલે સર્વે શાક્યાદિકના પ્રવાદે તે
જૈનાગમપ્રસુદસંબધી બિંદુઆ છે, એહવી ભ્રાતિ પણ ટાલી.

‘એ સે’ એટલી પશુલાં મધ્યમ યાગે’ દત્તાદિ પ્રવાદને’ પણ જૈનાગમમૂલકપણની આપત્તિથી સંયતને
સાવધાનાની પ્રવૃત્તિને પ્રસંગે અસંયતપણું થાઈ. તે વતી સર્વાં શેષોપશમનો ઉપના જે દાદશાંગ લક્ષણ-
સમૃદ્ધ તરીકે આગાધિ અન્યતીર્થિક સંબધી બિંદુ પણ બિંદુપમા. ઇમ નહીં તો બિંદુ ધમ સને એ
પ્રયોગની અશુદ્ધતા થાઈ. અવયવ જે એક દેશ અને અવયવી જે અંગી તેહેને ઉપમાનોપયોગવાદે
સરિખાધ પણ વર્ણવતી પોતાના અવયવીની અપેક્ષા મોટાઈપણુ છે તે પણ અવયવીને શુદ્ધપણુના
અભાવથી, અગ્રજ તે હસ્તને! અવયવભાવ સને તે વતી હસ્તની સ્થિતિ તો ન સભવે. એ તાત્પર્ય. વધી
સમુદ્રના બિંદુ એ કહિયું પણ અશુદ્ધ. સમુદ્રથી ઉપના વેલા કલોલ ઉર્ધ્વ દત્તાદિકે કહી, બિંદુઆ
નહિ. તેહોના તો ઉત્પત્તિ મેધથી અથવા હસ્તવજ્રાદિકના વ્યાપારથી કુઈ. એ સર્વને અનુભવસિદ્ધ છે.
ઇમ નહીં તો સમુદ્ર નીકળ્યા જે બિંદુ તેણે સમુદ્રને ન્યૂનપણુની પ્રાપ્તિ તે સમુદ્રને ગંભીરપણુની હાની
થાયે. એ વીચારવું. ઇમ સામાન્યથી પરની આશંકા ટાલીને કહેવું વૃત્તિના વ્યાખ્યાનની સંગતિ કહે છે.

અર્ણવાણુર્બધી કોદે, સે ણં અર્ણતાણુર્બધી માણે, સે ણં અર્ણં કૈઋવે, સે ણં અર્ણં કોદે, જે ણં અર્ણતાણુ-
ર્બધીકોદાદિકસાયચક્રકે, સે ણં ઘણારાગ્રોસમોદમિચ્છતપુજે, જે ણં ઘણં સે; ણં અણુત્તરધોરસંસારસદ્યુદે,
જે ણં અણું સે ણં પુણો પુણો જન્મે, પુણો પુણો જરા, પુણો પુણો મરુત્, 'ઇત્યાદિ' ચાવત્ 'દર્શિદિષ્તાપ
વેદંદિષ્તાપ' વેદંદિષ્તાપ ચરિદિષ્તાપ ધારંચતિરિત્વક્રમાણુસેસુ અણેગવિદ્ધસારીરમાણસદ્યુક્તસં અણુમ-
વમાણે વદ્ધવ્ય (વદ્ધજે) સે લેણદ્દેણં ણં દુરુચ્છદ્ધ 'તિ' । શ્રીમહાનિદીયે પદ્મમાધ્યયને । યથાપિ આઠા-
વિરાધકા ઇવ આરાધકા જઘન્યાવિભેદમિન્ના અનેકથા ભવન્તિ, તથાપીહ જ્ઞાત્યાદિવિવિન્યયતોસ્ત્રમાથ-
ણેન પ્રાયોડમિનિવેશી મન્તવ્યઃ । તસ્યૈવોન્માર્ગસ્થિતલ્ય માર્ગોત્થાપનાભિપ્રાયેણ ' નૈતે જૈના' કિન્તુ જૈના-
માસા' 'ઇત્યેવંરુપેદેશેન સન્માર્ગનાશકત્વાન્ નિયમેનાનન્તસંસારિત્વમ્ ।

યદાગમઃ—'લક્ષ્મીમાર્ગસંપદિઆણ સાહૂળ ગોઅમા ! ણૂણં । સંસારો અ અણંતો હોદ્ધે અ
સમ્માયાણાસીણં' ॥ ૧ ॥ 'ઇતિ ગચ્છાચારવકીર્ણકે (પાઠ ૩૧)' યદમાર્ગમોક્ષરૂપો નિઘ્વમાર્ગમાશ્રિત
એવં ભવતિ, ન પુનઃ શબ્દ્યાદિમાર્ગમાશ્રિતોડપિ, તસ્યોન્માર્ગસ્થિતત્ત્વેડપિ ' નૈતે જૈના' 'ઇત્યાદિ'પદેશવચનેન
માર્ગનાશકત્વાભાવાત્ જૈનમાર્ગસ્ય જૈનમાર્ગત્વેન ભાવમાળત્વાત્ । 'સાહૂળ' મિતિપદેન સદ્વ્યવચ્છેદોડપિ
કૃતો મન્તવ્યઃ । તસ્ય સાધુલિઙ્ગધારિત્વાભાવેન સાધુલ્લભ્યપદેશાસમ્ભવાત્ । વિગમ્ભરુત્ કાર્પેદિકેષાનુ-
કૃતિવેપમાત્રધાર્થપિ 'દેવોડર્હન્ વયં જૈનાઃ સાધવઃ' 'ઇતિ વચોમિસ્તીર્થોચ્છેદાભિપ્રાયેણ ચ સામ્યાસત્ત્વ-
નિઘ્વત્વેન સદ્ગ્રહીતો દ્રુપ્તવ્યઃ । યથાપિ કશ્ચિન્નં યથાચ્છેદોડપિ લ્લસુવમાપી સમ્ભવતિ તથાવપરમાર્ગાશ્રય-
ણામાવેન નિયતોત્સુવચનભાવાન્ ન તીર્થોચ્છેદાભિપ્રાયવાન્ । અતો ન નિયમેનાનન્તસંસારી' । પ્થેન યદુત્સુવં
તીર્થોચ્છેદાભિપ્રાયહેતુસ્તાનિયમેનાનન્તસંસારહેતુઃ । શ્રેષ્ઠં તુ ધ્વજનયેતિ વાત્પર્યમ્ । યતુ તીર્થોચ્છેદાભિપ્રાય-
હેતુસ્તાન્નિશ્ચયતસ્તીર્થકૃત્ત્વોચ્છેદાભિપ્રાયનિવર્તે ભવતિ, તીર્થસ્ય તીર્થકૃતોડપિ પૂર્વ્યત્વાત્ । યદાગમઃ—'તિત્વ-

કલનો હેતુ ધમ નહી. તઉ સ્યુ ? પોનાને પશ્વિ. એ અણુકલો વિશેષ અણુવો. મહાનિદીય પ'અમા-
ધ્યયનનો અર્થ' તો ૨૫૮ જ છે.

જક્રમે આરાના વિરાધક તે આરાધકની પરે' જધ-પાદિનેદે' સિન્ન અનેક પ્રકારે છે.
તઉકે પશ્વિ જપાધ્યાદિકની પરે' નિવૃત્તઉત્પન્ને' બોલવે' પ્રાહે' અસિનિવેશી માનવો, તેહને જ ઉન્માર્ગ-
સ્થિતને' માર્ગના ઉત્પાદનને' અભિપ્રાયે' 'એ તે જૈન નહી તઉ સ્યુ ?' જૈનાલાસ' ધમ ઉપદેશ
સન્માર્ગના નાસકપણથી નિયમે' જ અનંતસંસારીપણે'. ઉન્માર્ગરૂપ માર્ગને વિષે, આપ્યા તેહવા
સાધુને હે ગોતમ ! નિશ્ચયે' સંસાર તે અનંત કુદ્ધ સન્માર્ગના નાશકને'. ધમ આગમે ઉત્તરપર
નિઘ્વમાર્ગને' આશ્રિત જ કુદ્ધ પશ્વિ સાધ્યાદિકમાર્ગાશ્રિત નહીં. તેહને ઉન્માર્ગને' વિષે રહે પશ્વિ, 'એ
જૈન નહી' 'હત્યાદિ ઉપદેશ વચને કરી માર્ગનાશકના અભાવથી, જૈનમાર્ગને જૈનમાર્ગપશ્વિ કહેવાપણથી
'સાધુ' 'એ પછે' તેહનો પશ્વિ નિરાસ કર્યો માનવો. તેહને સાધુ(લિંગધારિપણાને' અભાવે' સાધુપણના
નાશના અભાવથી. દિગંબર તઉ કપડીના વેપનો અલુકારે' વેશમાત્રધારી પશ્વિ'દેવ અરિહંત અઠો
જૈન સાધુ' 'એહવે' વચને' તીર્થોચ્છેદને અભિપ્રાયે સરીપાત્પણથી સર્વનિર્વપણે સંત્રસ્તો અણુવો.
જક્ર મોદ્ધે યદાનંદો પશ્વિ ઉત્પન્નભાવી સંભવે, તઉકે અપરમાર્ગના આશ્રમ્ભુતે અભાવે' નિશ્ચયે
જક્રમરવચનના અભાવથી. તીર્થોચ્છેદાભિપ્રાયવંત નહી. એતલા જ વૃત્તી, નિયમે' અનંતસંસારી નહીં.
એતલે જ ઉત્પન્ન તીર્થોચ્છેદના અભિપ્રાયવંત હેતુ. તે નિયમે' અનંતસંસારનો હેતુ. અને બીજુ તે વિહર્યે, એ

યતઃ સમ્યક્ત્વોચ્ચારેડપિ—‘ગો કપ્પઙ્ગ અણ્ણવલ્લિય વા અણ્ણવલ્લિયદેવયાણિ વા અણ્ણલાંત્ય-
અપરિભાદિયાણિ અરિહંતચેદ્ધાણિ’ વે ‘ત્યાદિભળનેન મિથ્યાદશાં મહાવજ્ઞા સ્માન્, તત્પરિગૃહીતાઙ્ગેચ્ચૈલા-
નામપિ પરિલાગસ્ય મળિતત્વાત્ । તદ્વજ્ઞયા ચ જિનાવજ્ઞામસકૌ ‘હામમિચ્છતો મૂલક્ષિતિરાયતે’તિ
ન્યાયપ્રસક્તેઃ । કિલ્લ—‘શાક્યાવયો દિગમ્બરાવયશ્ચ મિથ્યાદષ્ટય’ इति वचनमपि वक्तुमशुकम्, भवद्-
भिप्रायेण तस्य जिनावज्ज्ञाहेतुत्वात् । तथा ‘कुप्यवयण पासंडी सव्वे उप्पमगपट्ठिआ । सम्मग्गं तु जिण-
वज्ज्ञायं एस्सं मग्गे हि उत्तमे’ ॥ १ ॥ चि । श्रीउत्तरा० (अ. २३ गा० ६३) अत्र हि शाक्यादिमार्गाणा-
मुत्पागंतया भगनेन जैनमार्गस्य मोक्षमार्गतया भगनेन चान्यतीर्थिकानां महावज्ज्ञा । तथा—‘वेआ अहीआ
ण भवन्ति ताणं, सुत्ता दिआ णित्ति तमंतमेण’ (उत्तरा० अ० १४, गा० १२) इत्यादिबचनैरन्यती-
र्थिकानां गुरोरागमस्य चावज्ज्ञा प्रतीतैव । तत्राऽपि वेदाः शब्दात्मकत्वेन द्वादशाङ्गस्यावयवभूता आषाढ-
गोपाङ्गनानामपि प्रतीता एव । तद्वज्ज्ञया च द्वादशाङ्गवज्ज्ञा जिनावज्ज्ञाहेतुरेव । तथा ‘बुद्धस्स आणाइ इमं
समाहि’मित्यादि तथा ‘अदक्खुव दक्खुवाहिअ’मित्यादि प्रागुपदेशितागमबचनैर्विरोधः स्फुट एव ।

किल्ल—मिथ्यादृष्ट्यवજ્ઞયા जिनावજ્ઞામળનં દૂરે, પ્રત્યુત્ જ્ઞાનવર્જનચારિત્રાણિ સ્થિરાણિ ભવન્તીતિ
જ્ઞાપકવચનાનિ તત્પરંસાયાં ચ સમ્યક્ત્વાતિચારપ્રતિપાદકનાક્યાનિ ચ સમ્યગ્ પર્યલોક્યાનિ । તત્તુ મો !
નહિ ઘર્ષં તન્માર્ગાવજ્ઞયા જિનાવજ્ઞાં ક્ષુમઃ, કિન્તુ તદીયમાર્ગે ચલ્લિમપિ શોભનં કૃત્યં તદ્વજ્ઞયા જિનાવજ્ઞેવિ

કલ્પી પશ્ચિ શુભજ, મોક્ષની પ્રાપ્તિપર્થતઃ સગતિહેતુપશ્ચાથી. તેહજ ચતુષ્પથજ્ઞ વ્યાધાદિકને કલ્પી
અણ્ણજ. જનધારાદિક ને અસ યમ તેહને હેતુપશ્ચિ કરી દુર્ગતિના હેતુપશ્ચાથી. ઇમ ઇને મોદે પશ્ચિ
મિહુ ચતુષ્પથજ્ઞને ‘સરીઆઇઈ કલ્હિયુ’, તે ચયતજનના ચતુષ્પથજ્ઞાની અવરાઈ જિનની અવરાજ,
જિનેજ મોદે કલાથી. દેખાઈ છે લોકને વિષે પશ્ચિ લક્ષણે યુક્ત અને લક્ષણે રહિત ને પશ્ચિ તે
મિહુને ‘સદસપથ કહેતે લક્ષણે યુક્ત પશ્ચિની અવરાઈ તેહના પરીક્ષકની અવરાજ. તેહના કલાથી
વિશ્લેષકપથજ્ઞાથી ઇત્યાદિ દષ્ટાંતે સમ્યગ્ વિચારણાઈ ન કાઈ વ્યાધક.

ઇય નહી,તો હિપદેશપદના વાકચના રહે, જૈનપ્રવચનમાન સાચિ વિરોધ થાય. અન્યતીર્થાના દેવ
અથવા અન્યતીર્થાઈ અથા અરિહંતના ચેત્ય દત્તાદિક કહેવે કરીને મિથ્યાત્વીની મહા અવરા થાઇ, તેણે
પરિચીકીત અહંચેત્વને પશ્ચિ પરિત્યાગના કહેવાપશ્ચાથી અને તેહની અવરાઈ જિનની અવરાની પ્રસંગિત
કુઈ તો ‘લાલ વાળા મેલે ક્ષતિ આવી’ એ ન્યાયની પ્રસંગિતથી.

વધી શાક્યાદિક અને દિગમ્બરાદિક મિથ્યાદષ્ટિ એ વચન પશ્ચિ કહેવાનઈ અયુક્ત તાકરે અભિપ્રાયે,
તેહને જિનાવજ્ઞાના હેતુપશ્ચાથી. વધી ‘કુપ્રાવચનિકે પામ’ડી સર્ગે ઉન્માર્ગે આલ્યા છે સન્માર્ગે તે જિનને
પ્રકાશ્યે એ માર્ગે તે ઉત્તમ’ છઠા શાક્યાદિમાર્ગને ઉન્માર્ગપણે લાણુવે અને જૈનમાર્ગ પશ્ચિ કહેવે
અન્યતીર્થિકાં મહાવજ્ઞા. વધી ‘વેદ લણ્યા તાણુ ન કુઈ દિજ જમ્યા તમતમાઇ પછવાડે’ ઇત્યાદિકવચને
અન્યતીર્થિકાં યુક્તી આગમની અવરા પ્રસિદ્ધ જ. તિહા પશ્ચિ વેદ તે સમ્બાત્મકપણે દાદશાંગના અવયવવૃત્ત
પાલ્લોપાસની અંગનાને પ્રસિદ્ધ જ, એકની અવરાઈ દાદશાંગની અવરા તે જિનાવજ્ઞાને હેતુ જ. તથા
‘બુદ્ધસ્સ આણાઈ’ તથા ‘અદક્ખુવ દક્ખુ’ ઇત્યાદિ ને પૂરે દેખાઈ ને આગમવચન તેણે વિરોધ કરુદ
જ. વધી મિથ્યાદષ્ટિની અવરાઈ જિનાવજ્ઞાન કહેણુ તો ફર, સાકસુ જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર સિયર કુઈ એહવા ને
લાપકવચન અને તેહની પ્રસંગાઇ સમક્રિતતા અભિચારના પ્રતિપાદક વાક્ય તે સમ્યગ્ વિચારવા,

नाऽभिप्रायेण सूत्रतोऽर्थतस्तदुभयतो वा निजमतस्यैव्यभिचारेणान्यथाग्रहणम् । न चैवं शक्यादिः सम्भवति, तस्य जैनप्रवचनपरतन्त्रप्रवृत्तिनिवृत्त्योरनभ्युपगमेन सूत्रतोऽर्थतस्तदुभयतो वाऽन्यथाग्रहणे प्रयोजनाभावात् । अत एवाभिनवेशी जैनमार्गविध्वंसक एवेच्छते ।

चन्द्रगमः—‘अहो अ राओ अ समुद्रिणहिं, वहागएहिं पडिछम धम्मं । समाहिमावातमवो-
सयंता, सत्थारमेवं करुसं धयंति’ ॥ ति । सूत्रकृद्वे (अ. १३. गा० २) सूत्रस्य वृत्तौ—‘निहत्वा वेत्ति-
काश्च स्वरविचरितव्याख्याधकारेण निर्दोषमपि सर्वज्ञप्रणीतं मार्गं विध्वंसयन्ति कुमानं च प्रवेक्ष्यन्ती’
त्यादि । एवं जैनमार्गविध्वंसकत्वान्ययानुपपत्त्या जैनसत्तापलापित्वसिद्धिः । न चैवं शक्यादिवैजमार्गवि-
ध्वंसकतया कापि भाषितः, तस्य जैनसत्तापलापित्वाभावात् । युक्तिस्तु केन । एतेनानाराधकोऽपि वस्तुगत्या
जिनामाविराधक एव, अप्रतिपन्नजिनास्तत्रैव जिनाहाराधकव्यतिरिक्तत्वादिति वचनमव्यपास्तम् ।
जिनाहाराधकव्यतिरिक्तत्वेन जिनाहाराधक इत्यपि वक्तुं शक्यत्वात् प्रवचनमार्गोदयमङ्गापेतश्च । वतः
अप्रतिपन्नविरतिनां चरकपरिव्राजकविरतिर्यगादीनां देशविरतिसर्वविरतिविराधकत्वापत्त्या व्योसिष्कसाधर्मा-
दूर्ध्वमुपपादाभावः प्रसज्येत, विरत्यनङ्गीकारेणाराधकव्यतिरिक्तानां देशसर्वविरतिविराधकत्वात् । यत्ता-
वमः—‘विराहिअसंजमांसंजमार्णं जहण्णं भवण (वासीसु) उक्कोसेण बोइसिण्णु’ (अ. अ. १, सू०
२५-५) ‘विराहिअसंजमार्णं जहण्णं भवण (वासीसु) उक्कोसेण सोहम्मकपे’ ति । अग० अ० १
(सू० २५-३) । किञ्च—युगपदुभयोर्विराधकत्वेनोक्तपदमविक्रयाप(श्रु)कृतस्थानग्रान्त्या व्योसिष्का-
दूर्ध्वमुपपादाभावाप्रसक्तिरिति रहस्यमवसातव्यम्) उपपातस्तु चरकादीनां ब्रह्मलोकं, विरथां च सत्ता-
रमादिशब्दादानीविकानामच्युतं बावट् भाषितः । ‘चरगपरिव्वावगाणं जहण्णं भवण० उक्कोसेण वंभलोप
कपे’ इत्यादि । तेन विराधकत्वं चेह गृहीतव्रतसमाचार्येपेक्षया न तु श्रद्धावापेक्षयाऽपि । तेनाखण्डितनि-
नोक्तसामाचारीपालनपरायणानां भव्यउच्येदेवानाधनादिसिध्दाहशा व्यापन्नदर्शनामां च निहत्वातां तवयमै-
वेयकं बावटुपपातो न विरुद्धः, अखण्डसामाचारीपरिपालनवलेन तत्रोत्पादात् ।

सप्तमी अर्धपथी अथवा विसप्तमी पोताना मतनी स्थितिने अन्धश्रियाये’ अन्धप्रकारे प्र० बुध्नी धर्म
राक्षसादिने’ न सखवठ. तेकने जैनप्रचयने परवश प्रवृत्ति अने निवृत्तिने अन्धप्रचयने’ सप्तमी
अर्धपथी अथवा विसप्तमी अन्धप्रकारे प्र० बुध्नी प्रवेक्षणना अन्धपथी
जोतथाज वती अलिनिवेशी ते जैनमार्गोतो विध्वंसक अ इच्छते. निहव अने इच्छपर ते
पोतानी रुयी कथे के व्यापनाने प्रकारे निर्दोषपक्षि धर्मेदोने प्रवेक्षो मार्गे ते प्रति विध्वंसक. अने
कुप्रार्थने प्रकारे. धर्म जैनमार्गोने विध्वंसकपक्षानी अन्धवश अन्धधवे करी. जैनसत्तानी अपवापिपक्षानी
सिद्धि बध. ओखे शाक्ष्यादि के जैनमार्गोने विध्वंसकपक्षे किछि नथी कला. तेकने जैनना अन्ध-
वापिपक्षानी अन्धपथी. इति तो कही अ. जोतये’ अताराधकपक्षे वस्तुवते’ जिनासांनो विराधक अ.
अपविपक्ष के जिनासा ते पक्षि करी जिनासापक्षधी व्यतिरिक्तापक्षधी. ओहट्टु’ वगन पक्षि टाहट्टु
जिनासांनो आराधकधी व्यतिरिक्तपक्षि जिनासांनो आराधक ओहट्टु’ पक्षि इहेगना सखपक्षधी. अने
प्रचयनी सखदानी संगनी अतिपक्षी. के भाटि’ अपविपक्ष के विरति ओहवा के वरक-परिदाराक
अने’ तिर्थादिदि तेकने’ देशविरति-सर्वविरतिनी विराधकपक्षानी आपनि’ लोभादि-सौधर्म’ तेषां
छपरि’ छपपातने अभाव भाटि. विरतिने’ अन्धोकापड आराधकव्यतिरिक्ताधी इहेविरति अने’ सर्व-
विरतिना विराधकपक्षधी. आगमार्थ तो २५४ अ छे.

नालिकैरादिकलादारेणैकादशीर्षोपवासं कुर्वाणाः जैनामिमतोपवासं सम्यक्तया मन्यन्ते । जैनाश्च तदीयो-
पवासं केशतोऽपि न मन्यन्ते । अत एव 'न च तामु भवान् प्रहस्यते' इति तामु अन्यतीर्थिकदृष्टिषु
भवान् प्रहस्यते, अन्यतीर्थिकभद्धानविषयीभूतं धार्मिकानुष्ठानं गङ्गास्नानादिकं भवान् केशतोऽपि न
मन्यत इत्यर्थः । मिथ्यादृष्टित्वं च तेषां जिनोक्तपुत्र कचिद्याचार्येन भद्धानेऽपि तत्प्रणेतयैर्हति देवत्वेन
भद्धानाभावादेव । अत एव देवो रागद्वेषरहितः सर्वज्ञ एव भवति, नापरः । स चास्मद्भिमतः सुखावाधिरैव,
नापरः । एवं जैनाभासोऽपि देवोऽहंन्तेव परमस्मन्मार्गप्रणेतृत्वादि । मिथ्यात्वे कीजमग्रे वक्ष्यते । अयं
भावः-अहंत्वोच्यमानमकरणनियमादिकमन्यतीर्थिकैरपि प्रतिपन्नम् । अतस्तेषां दृष्टयोऽहंति वर्तन्ते । तदीय-
दृष्टिषु च भवान् केशतोऽपि नास्ति, तैरुक्तं सर्वमप्युपायमेवेत्यहंता प्रकृतत्वात् ।

यद्वागमाः- 'सम्महिट्ठी व सुअंमि अणुवत्तो अहेउअं चेव । जं भासइ सा मोसा मिच्छाविट्ठी
- वि अ तहेव' ॥ १ ॥ इति श्रीदशवेका० नि० (गा० २८०) वृत्तिर्यथा- 'सम्यग्दृष्टिरेव सांभास्यतः
श्रुते-आगमेऽनुपयुक्ता प्रमाणाद् यत्किञ्चिद्देवतुक्तं चैव-युक्तिविकलं चैव यद्भाषते 'तन्मुभयः पट एव
भवती'त्यादि, सा सृष्टा, भिन्नानादेरपि तत एव भावादिति । मिथ्यादृष्टिरपि वयैव उपयुक्तोऽनुपयुक्तो वा नहं
भाषते सा सृष्टैव, घुणाक्षरन्यायेन संवादेऽपि सप्तसतोराविशेषात् यदच्छोपलब्धैरुन्मत्सवविति गाथार्थः' ।
एतेन मिथ्यादृष्टिरपि कचिर्वशे जिनोक्तं सम्यक् ब्रूवाणः सत्यवादी भविष्यतीति शङ्काऽपि परास्ता, घुणाक्ष-
रन्यायेनानन्यगत्या सत्याभासवत्पुलात् । अत एव रत्नाकरावतारिकायामपि सिद्धसेनदिवाकरवद्वक्तुम् ।

आधपक्षे तो नहो, असंभवथी, निश्चं गिनं प्रमाद्यपथाना असंभवथी, भीले पक्षे, ऐकने प्रायाएवपथुं
आनते' भीछ गिन विना प्रवयन्ती, संभति अ जैनने' युक्त. ते तो कहे' प्रकरी' अ, छय नही तो
श्रीसुधर्मस्वाभि-श्रीहरिलक्ष्मिरप्रभुभने' अनागोभने' कहुलावने' अ समर्थन करिबु' यध. पथि, विरेध
छते' निश्चयतिने आभति' करी वथेअछ प्रवर्तन ते युक्त नही. प्रवयनमथंआभ'गनी प्रारित' तीक्ष्-
करीन गहाशातना थाई. निश्चयिने तो पुत्रय पुत्रप्रते' सिन्धपथे भाडे भाडे' कर्तकी अर्नहृत्तथी.

अनछ के सर्वप्रवाहसु' मूल दादशांग समुद्रसंरिपु अ समर्थवाने टीकाकारे 'उद्घाविषं'
कथादि के सिद्धसेनदिवाकरनुं वयन संभतिपथि हेमकथु. ते तो विचारतुं असंगतिनी परे आसछ
छई. अछ दादशांग' समुद्रसरी'पु' तछ नदीसरीया प्रवाह न छई. समुद्रथी नदीनी छैरपत्तिना अभाषथी.
समुद्रने' नदीना पत्तीनी आपत्ति' नदीपति समुद्र' ऐकनी हेर्वासभवनी अदिति टली न्नेछई. समुद्रनई
अंकीरपथानी कानोना प्रसंगथी. छते' अवकाशे' अथ क्छाथीअे नीकथे नहो. वली सर्वनदो' ते
समुद्रगाथीनीअे-ऐकथु' आगमप्रसिद्ध पथि सर्वने साक्षात् गानसिद्ध कहे' पथि अनपथा करिवाने'
अशक्य. ते वती स्तुतिकतनि. आभिप्राय ते छमि-डे स्वामिन! तु सर्वस तेहने' विषे' अनपत्तीर्थीनी
आपआपथु भागनी श्रद्धानक्ष के छटि ते समर्थ छैव पाथी, तेहने! विषय लगनत थयो. अ
अर्थः. अे कथा-के कछि अकरथुनिथआदि जिने सुंदरपथि, कछिछ, ते अनपत्तीर्थी' पथि तिथअ
पडिवन्थु. अे तो संभतिपथि नाशिरोराफिकसने आकारे आकादशी पर्वने! छपवास करतो ते जैनना
छटि छपवासने समर्थपथि आनछ छई. अने जैन तो तेहने! छपवास केशथीअे न माने.

ऐतस्माज वती तेहने' विषे' तु न हीसे अे अनपत्तीर्थी'दृष्टिने' विषय तु न हेमोछ. अनप-
त्तीर्थीना अक्षानतु' विषयश्रुत के धार्मिकानुष्ठान-गंगारानादिक ते तु अंशथी अे न सानछ. अे अर्थः,

योऽपि विराधना स्यात् । यदागमः—' निष्कृत्ययस्तत्र चरणसुवधाए पाणदंसनवहोवि 'ति । ७७० (सं-
गा. ५१२) तथा च सन्यग्दशमविरतानां वैराविरतानां च? नियमेन ज्ञानादीनां त्रयाणामपि विराधक-
त्वापत्त्या त्रेणिकादीनां तीर्थकरनामानिकाचनं तीर्थकरतया प्रत्यायातिश्च न भवेत्, जिनाहाराधकानामेव
तीर्थकरतयोत्पत्तेः । अत एव वैमानिकवर्जदेवैभ्यश्च्युतास्तीर्थकृतो न भवन्ति, ज्योतिष्कपर्यन्तदेवेषु च
जिनाहाराधना अनाराधकविराधकानामेवेत्यादात् । एवं च आवकमात्रस्य सौधमार्द्ध्यमुत्पादाभावाप्रसक्तयेपि,
अनुपात्तचारित्रत्वेन संयमविराधकत्वात् ।

किञ्च—आसतामन्वे, गृहे वसतां तीर्थकृदाविचरमशरीरिणामपि प्रसिसमर्थं ज्ञानादिविराधकत्वा-
पत्त्या अत्यन्तमासमञ्जस्यं को नाम वक्तुं शक्नुयाद् ? इति पर्यालोच्यम् । न च मन्त्रिनाये व्यभिचारः
शङ्कनीयः, वासुदेवजीवसाधुनामिव कयायमात्रनिमित्तविराधकतया अवाधकत्वात् । (जन्मेव दोषेण
विराधनेति व्यपदेशमावात्) अन्यथा सूक्ष्मसम्परायगुणस्थानं यावत् कोऽनाराधको न भवेत्,
साम्प्रदायिकीक्रियाहेतुसञ्चलनकपायाणामनवरतमुद्य्यात् । एतेन वासुदेवजीवसाधूनां कृतनिष्ठान्तत्वेन
संयमविराधना भविष्यतीति शङ्काऽपि परास्ता, महाशुक्रदेवलोकादाबुपपाताभावप्रसक्तः । विराधितसंय-
मानां सौधमार्द्ध्यंनुपपातस्य निषिद्धत्वात् । अत एव अहंद्वाद वासुदेवा अपि वैमानिकदेवैभ्यश्च्युता
एवोत्पद्यन्ते । ' वैमाणियं हुंति हरि-अरिद् ' ति (संस्कृतं गा० २४४) वचनात् । तेन विराधकत्वं चेद्
प्रतिपन्नप्रतापप्रेक्ष्यैव मन्त्यम् । तच्च श्रीमद्भिराधजीवसाधोर्नासीदिति बोध्यम् । तस्माद् गौतमादयो
जिनाहाराधना आराधका, विराधकाश्च जमालिप्रभृतयः, ज्ञेयास्त्वेकेन्द्रियादिकाभ्याद्विषयंन आराधकविरा-
धकेभ्यो भिन्नाः परिशेषादनाराधका एवेति सिद्धं त्रैविध्यं निर्दिष्टमिति । पञ्चसूक्तेऽपि तत्रैव सूचितमिति
प्रादर्शितम् । एतेन त्रयाणामपि भङ्गानां द्वैविध्यकल्पनायामनाराधकः कस्मिन् भङ्गेऽवतरतीति प्रभावकाश-
शङ्काऽपि परास्ता, त्रयाणामपि परस्परं वैलक्षण्येन समवतारासम्भवात् । अन्यथा पुञ्जोत्पत्तिकादीनां
त्रयाणामपि द्वैविध्यकल्पने स्त्री कस्मिन् भङ्गेऽवतरतीति प्रभावकाशः प्रसङ्गेऽपि निरस्तः । ननु भो !
धार्मिकानुष्ठानमधिकृत्य सैवास्त्रियोर्नास्ति भेदः, तेनैव बालतपस्यपि शीलेन देशाराधको भवति ।

आलिप्यो गिह आसुरः अने स मेह, जे देहदुर्गति भरलुने विषे विराधित दुर्ग, ' जे-भाभ' देशनादिह
मेहभाभ'थी अंस करे' ने ते स मेह, स यतपणु' ओहवा ने देवपणु लीपना ते स'मेह. ओहनजो
देहदुर्गति ते भरलुसमये अपध्यानादिह विराधि' हुंते दुर्ग. तिहाथे' न्यथा अन'तस सार लने, धम
उत्पन्नप्रहणु' विराधक नपत्रैवेयकताध लीपने पणु अधम ७८. देवभाहे दुर्गतपणुभा. ओहवु' न्यधुवु'.

वही अणुग्रहो स यतपणु' करी स यतनी विराधना साने कु ते निशवधी ज्ञानदुर्ग'ननी पणु विराधना
दुर्ग. ये भाटे आगम ओहलु' हहे छे—' निश्वनयने' आदिने' लीपवाते ज्ञानदुर्ग'नने पणु वध भाध. ' ते वारे
सम्भू' दण्डि ने अपिरेति अधवा देशविराति तेहने निशवध ज्ञानदुर्ग'नादिह त्रिविधुनी विराधकपणु'र्ध
भाते' त्रेल्लिहादिने तीर्थ'कर नामलु' निश्वन अने तीर्थ'करपणु' लीपणु' न डोह. जिननी आवांना
आराधकने' ७ तीर्थ'करपणु' उत्पत्तिथी, जेतला ७ वही वैमानिकजिना देवथो म्भण्णा तीर्थ'कर न दुर्ग.
न्यो'तिपु पणु'न देवने विषे' अनाराधक अने विराधकने' ७ लीपत्तिथी. धम आधकमानने' सौध'धो
लीपपत्तिने' अकथ भाध. अणुग्रहा आदिन'तपणु' करी संयमना विराधकपणु'धो.

अथ दृष्टिविषयकत्वं किम् ? इति दर्शयति—

दिद्विविसे गिअमगपुरुवो उसमाइ अरिहंतो । इअ वयणं अइहरदिआणमवि मणहेउत्ति ॥७७॥

व्याख्या—दृष्टिविषयं तावत् निजनिजमार्गस्य—शिवमूलादिविकल्पितमार्गस्य आदिप्रणेतृ श्रीशृङ्ग-
भादिरहन्नेवेति वचनमेव । किमूतम् ? अतिदूरस्थितानामपि मरणहेतुः । दूरस्थितोऽपि पदार्थो दृष्टिविषयो
भवति । इह दूरस्थिताः जैनमार्गमाश्रिता भव्याः, तेषामुत्सृज्यभाषकाश्च दूरतरङ्गचित्तात् । तेषामपि केषाञ्चित्
सदीयवचः श्रुत्वा तेऽप्यहो ! अयं मार्गो युक्तिसङ्गतो जैनत्वेन श्रीशृङ्गभादिप्रणीतो भविष्यतीति शङ्कयाऽपि
तत्प्रसागानुच्छन्नचित्त्वेन तत्प्रतिकूलवृत्तिषु साध्यावपि प्रद्वेषादनन्तसंसारदुःखभाजो भवन्ति । अत
एषोत्सृज्यभाषिणो दर्शनमपि निषिद्धम् ।

यदागमः—‘उत्सृज्यदेसणाए चरणं नांसिंति जिणवरिदाणं । वावण्णदंसणा खलु ण हु छम्मा
सारिसा ददुं ॥ १ ॥’ इति । श्रीआच० त्रन्दनकनिर्मुक्तिः । (गा० १.१५४) एतच्छृण्वीयथा—जे पुण जहि-
च्छोवळं गहाय अण्णेसि सत्ताणं संसारं गित्थरित्तुकामाणं उम्मगं देसयंति । एतत्त गहा—उत्सृज्यदेस-
णाए चरणं—अणुद्वणं नांसिंति जिणवरिदाणं. सम्मत्तं अण्णो अण्णेसि च ते वावण्णदंसणा जणा, ते
चरणं ण सहरंति, मोक्षो अ विज्जाए अ भणिओ अण्णेसि मिच्छसुप्पायणेणं एवमारिण्हिं कारणेहिं-
वावण्णदंसणा, खलुसदा जइवि कैइ मिच्छयविहीए अवावण्णदंसणा तद्वावि वावण्णदंसणा इव दहुन्वा, ते
अ. ददुंति णं छम्मा, किमंग पुण संवासो संसुजणा संघवो, हुसरो अविशहत्तो, सो अ बहहिअसंघो
हरसियो चेव, ण छम्माणाम ण कप्पति ति । न चैवं दृष्टिविषयसंप्रदष्टान्तेन परेषामेवानिष्टफलहेतुः
किन्वात्मनोऽप्रीत्यनुकोऽपि विज्ञेयो द्रष्टव्यः । यदागमः—‘जे उ णं गोअसा-। आणाविराहए से-णं

दिवे दृष्टिविषये ते शु ? देभाउ छे—

दृष्टिविषयं ते ‘निजभागे’ने अक्षयक मध्याह्निके अरिहंतं ते वचनं ते अति दूरस्थितेन पक्षि भक्षयुं हेतुः ।

वृत्तिर्नो अर्थः—दृष्टिविषयं तावत् शिवश्रुत्यादि कथं नो अपि व्यापय्या मार्गे तेहने। आहिकती-श्री
अक्षयकमध्याह्निके अरिहंतं अ ओहवुं वचनं अ. उहवुं छे ? अतिदूरस्थितं पक्षिं भक्षयुं हेतुः । दूर स्थितं पक्षि
पदार्थं दृष्टिनो विषय कृच्छ्रः । एता दूरस्थितजैनभागिनर्ध आश्रया भण्य तेहनसं वित्तुसत्तापिथी इ वतिपय्यायी.
तेहने ‘पक्षि क्षयकने’ तेहना वचनं साक्षरीने’ ते पक्षि अहो । अे मार्गे कुक्षितसंगत, जैनपक्षिं हरी
अक्षयकदि. अक्षये कृच्छ्रे, ओहवी शंभाप पक्षि तेहना मार्गेने अनुक्षयवर्तिपक्षे हरीने’ तेजे वित्तुसत्ता
प्रतिक्षयवर्तिने सांपादिके तेहने विषय अक्षययी अनंतसंसार दुःखना भज्यार कृच्छ्रः । अतस्मात् वती
वित्तुसत्तापिथी. दर्शनं पक्षि निषेधु. ‘उ-भागो’ने देसनाउ आसिन्न नासे जिनवरेन्द्रं, व्यापनदर्शनी
तेहना जेवा योअ नही. ‘जे यथेयउअ’ अर्थअक्षरीने अन्य सत्त्व नो संसारनित्यवर्तनां वपुी तेहने
उन्माशं अतो कहे. तिहां गथा-उन्माशं देशनाउ जिनवरेन्द्रं दर्शनं एवे. सम्यक्दर्शनं येतालं परतुं पक्षि
एवे, ते व्यापन दर्शनी खलु शब्दशी निश्चयने अन्मापनदर्शनी तथापि व्यापनदर्शनी परे व्यथया.
ते जेवा योअ नही. तो संयास-सोअन-परिग्रह ते डिभे, ते शु ? हु शब्द ते अपिशब्दाय
वेअवे संघे देभाओ अ ‘य छम्मा’ कहेता न कहे. एअ दृष्टिविषयने दृष्टिते परने अ अनिष्ट-

रतसम्यग्दृष्टिरिति भावः । ' देशविराह ' इति । देश-स्तोकमंशं ज्ञानादिवचनस्य मोक्षमार्गस्य वृत्ति-
विभागरूपं चारित्रं विराधयतीत्यर्थः । प्राप्तस्य तस्यापालनात्, अप्राप्ये वै (त्यादि अत्र द्वि प्रथमभङ्गे
बालतपस्वी शीलेन देशराधको भणितः । द्वितीयभङ्गे अविरतसम्यग्दृष्टिः शीलामावेन देशविराधकः ।
एतच्च भवदमिप्रायेण कथं सङ्गच्छते ? इति चेत् । अहो भ्रान्तिः ! यगवत्या एवानुवादवचनमुच्यमानं
भवदमिप्रायेणेत्याद्यविसृज्य वक्तृत्वात् । प्रत्युत भवन्तमेव वयं पृच्छामः-इह प्रथमभङ्गे यो बालतपस्वी
भणितः, स किं शाक्यादिरन्यतीर्थिकः उत जिनोक्तसामाचारीपरायणो मिथ्याहृष्टिर्वा ? । नाथो, जैन-
नामपसिद्धान्तात् । शाक्यादिमार्गस्थोन्मार्गत्वेन, तन्मागोमिमतां देवादीनामदेवत्वादित्येव ज्ञानस्य
चाज्ञानत्वेनेव शीलस्याप्यशीलत्वेनाहं तोक्तत्वात् । किञ्च-शीलशब्देनेह चारित्रं भणितम् । तच्चान्यती-
र्थिकमार्गेण लेशतोऽपि न भवति । (' तेनान्यतीर्थिकाभिमतशीलेन देशराधको भवतीति बोध्यम् ।
अन्यथा तथाभूतशीलस्य कारणं प्रज्ञापकस्य ज्ञानमपि वक्तव्यं प्रसज्येत । तच्च न कस्यापि सम्मतं,
मिथ्यादृष्टो ह्यज्ञाने सति ज्ञानस्यासम्भवात् । ' जस्त अण्णाणा तस्स भाणा ण्ति ' इति वचनात् ।
द्वितीयस्तु न्याय्य एव । यतस्तथाविधं मोहनीयोद्वयशेन जैनजैनयोः 'सम्यक्संस्वरूपज्ञानानुपपत्तिमिथ्या-
दृष्टिर्भ्रमोऽभव्यो वा कुतश्चिन्मिसिचात् जिनोक्तशुद्धक्रियापरायणो जैनमार्गपतितो ' भवितुमर्हति ।
मिथ्याद्यागमोक्तोऽवसातव्यः । स च शुद्धक्रियां कुर्वन्तोऽपि मिथ्यात्वोदये पण्डिततपस्वीति वक्तुमशक्य-
त्वेनानुगत्या बालतपस्वीत्युच्यते । देशराधकत्वं च ' यदकरणे देशतः सर्वतो वा विरोधकत्वं तत्करणे
देशतः सर्वतो वा आराधकत्वं ' इति नियमबलेन जैनक्रियवैधावसातव्यम् । न पुनरन्यतीर्थिकक्रिययापि,
तदकरणे विरोधकत्वाभावात् । किञ्च-आराधकत्वं मोक्षकारणाऽऽसेवनेनैव स्यात् । मोक्षकारणं च सम्यक्-
क्रियैव भवति ' सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्राणि मोक्षमार्ग ' इति वचनात् । सा च क्रिया जैनमार्गपतितस्य
जिनोक्तक्रियां कुर्वन्तोऽवसातव्या । शाक्यादिमार्गोमिमतां क्रिया तु संसारकारणत्वेन मोक्षकारणमेव न
भवति । कथं तथाभूतेन शीलेन देशराधकत्वसम्भावनापीति परालोच्यम् । द्वितीयभङ्गे तु ' प्राप्तस्य
तस्यापालना ' इति वचनेन देशविराधकत्वे सिद्धे सिद्धं सूत्रस्य सविषयत्वेन ' प्राप्तमप्यमिति ।) (किञ्च-
द्वितीयभङ्ग इव प्रथमभङ्गेपि ज्ञानदर्शनयोराराधक एव वक्तव्यः, तस्य तयोरप्राप्तत्वात् । यदा सत्त्वेन
ययाराधकत्वं, तर्हि प्रथमभङ्ग इव द्वितीयभङ्गेपि ज्ञानदर्शनयोराराधक एव वक्तव्यः, तस्य तयोः सत्त्वावि-
त्येवमुभयथापि प्रतिवन्दीनामा दोषो दुरपनेय इति । तस्मात् प्रतिपन्नसम्यक्त्वादीनां परिपालनेनाराधक-
त्वमपरिपालनेन च विराधकत्वमिति भावः । एतेन प्रथमभङ्गव्याख्यायां ' गीतार्थानिभित्तपक्षरूपतोऽ-
गीतार्थ इत्यन्ये ' इति वदुक्तम् । तत्र गीतार्थो यदि सम्यग्दृष्टिः तर्हि बालतपस्वी न स्यात् । वक्तव्य
भगवतीचूर्णोपि बालतपस्वीति । यदि च मिथ्यादृष्टिर्ह्यष्टापतिरेव, उक्तस्वरूपस्य सत्त्वादिति वास्तव्य-
मिति । त्वेषमागसंवचनात् कथमाराधकानाराधकविराधकलक्षणानां त्रयाणां भङ्गानां मध्ये शाक्यादिक-
मधिकृत्यानाराधकलक्षणो, द्वितीयो भङ्गः सम्यग्भवेत् देशराधकत्वेनोक्तत्वाविति चेत् ।, सैव, जैन-
प्रवचनस्य सम्यगवबोधभावेनापसिद्धान्तात् । यतो मिथ्यादृष्टिर्ज्ञानस्याप्यज्ञानत्वेनेव तन्मार्गपतितशीलः

ज्ञातपरपञ्चाशो. ओ प्रथम खं. पापशी निवर्त्तौ नहो अन्ये विनातपधं ओहशं भावतस्य भगवते
ओ भाव. देश-शीलं अंश-ज्ञानादिवचनं ओ मोक्षमार्गं तेहना श्रील सागव ओ आरि त विराधे ओ
अर्थ, ' पापशान्ति अपासतथी अथवा अशुपापशान्ति ' ओहशं आगवचनयथी किं आराधक अन्ताराधके

પગામં કાલં કહેદ્ સાહારણે સદ્ગે 'મિત્રાદિ શ્રીઆં નિં (૧ાં ૫૬૬) એવમુત્સુવભાષણેન સામ્યેડપિ પરસ્પરં (મહદન્તરં) મન્વમન્દતરસુકાગમાનુસારેણ સ્વયમેવ પરિભાવ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૭૭ ॥

અથ આમિત્રહિકામિનિવેશિકયોરન્ટરપરિજ્ઞાનાય ગાથામાહ—

જહવિ હુ આમિત્રહિઓ સંસારપદ્ધત્તેણ તુલ્લો વિ । તદ્વિ હુ જિણમયસત્તાવાઈં હરો અ વિવરીઓ ॥

વ્યાખ્યા—અણપ્યામિત્રહિકા—આગાહમિધ્યાદાષ્ટિઃ શાક્યાદિઃ કુલિજ્ઞી, સંસારમાર્ગત્વેન તુલ્યઃ—
ક્ત્સુત્રમાપિદ્વવ્યલિખ્યમાનઃ । ચદાગમઃ—' સેસા મિચ્છદિદ્ધી ગિહિલિંગકુલિંગવલિંગેહિ । જહ તિણિ ય મુક્કપદ્ધા સંસારપદ્ધા વહા વિણિ' ॥૧॥ પિ, ૪૫૦ (માં ૧ાં ૫૨૦) દુરેવાર્થે । તુલ્ય એવ । તથાપિ જિન-
સમયસત્તાવાદી—જિનશાસનસત્તાવ્યવસ્થાપકઃ । ઇતરસ્તુ અમિનિવેશી વિપરીતો—જિનસમયસત્તાપલાપી ।
અર્થે ભાવઃ—અન્યતીર્થિકઃ શાક્યાદિઃ ' કે જૈનાઃ ' ઇત્યેવંરૂપેણ પૃષ્ઠઃ સન્ જૈનાન્ પ્રત્યેષ ' અસી જૈના ' ઇત્યેવં નિર્વેક્કા સ્યાત્ । સ ચ જૈને જૈનસત્તાવકૃત્વેન જૈનસત્તાવ્યવસ્થાપકઃ । અમિનિવેશી તુ જૈનામોસો દિગમ્બરાદિઃ પૃષ્ઠઃ સન્ જૈનાભાસં સ્વાસ્માનં જૈનત્વેન માષ્ટે ' અહં જૈન ' ઇતિ, જૈનાન્ પ્રતિ તુ ' ન જૈનાઃ કિન્તુ જૈનાભાસા ' ઇત્યેવં નિર્વેક્કા જૈનસત્તાપલાપી મહાપાપી । યસો જૈને જૈનસત્તાડપલામન્તરેણ જૈનાભાસે નિજમાર્ગે જૈનસત્તાવ્યવસ્થાપનાડસમ્ભવાત્, ચિકુદ્ધયોદ્ધેજોજૈનસત્ત્વાસમ્ભવેન ઇકતરસ્ય જૈનાભાસત્વે વક્તવ્યે વક્ત્ર્યકારેણ વકૃત્વસમ્ભવાત્ । કત્સુત્રમાયણં નાસ્ય વિકલ્પિતનિજમાર્ગસ્ય પ્રવૃત્તિપ્રાગમમૂલિકૈતિ વ્યવસ્થાપ-

તાત્પર્યઃ—અને જે તીર્થના ઉચ્છેદના અભિપ્રાયનું હેતુ તે નિશ્ચયે તીર્થકરના ઉચ્છેદના જે અભિપ્રાય તેણે નિયમ કુઈ. તેહને તીર્થકરને પશ્ચિ પૂર્વપશ્ચાથી ' તીર્થને પ્રણામ કરી કહે ' સાધારણુચ્છેદ ' ઈમ ઉત્પન્ન ભાષવે સરીખાઈ પશ્ચિ પરસ્પરી મંદમંદતર કશા આગમને અનુસારે વિચારવું. ॥ ૭૭ ॥

હિવે' આભિગ્રહિક અને અભિનિવેશીના બેદ જણાવવાને અર્થે' આથા કહે છે—

યથાપિ આભિગ્રહિક સંસારમાર્ગપણે સરીયો છે. તહિદે જિનમતની સત્તાનો વાદો. ખીએ તે વિપરીત.

વૃત્તિનો અર્થ—જઈ' આભિગ્રહિક—આગાહમિધ્યાદાષ્ટિ જે શાક્યાદિક કુલિંગી, સંસારમાર્ગપણે સરીયો—
ઉત્પન્નભાષિ દ્વવ્યલિખ્યમાન ' સરીયો ' શેષ તે મિત્રાદિષ્ટિ શ્રદ્ધિલિંગ કુલિંગ દ્વવ્યલિંગે જિન નિવિલ્લુ જોક્ષમાર્ગ
સંસારમાર્ગ નિયમ તાનું કુ તે એવકારાથ. સમાનજ. તથાપિ જિનશાસનસત્તાનો થાપક, ખીએ તે
અભિનિવેશી વિપરીત—જિનમતસત્તાનો અપલાપી. એ ભાવ—અન્યતીર્થિક શાક્યાદિક તે ' કહણુ જૈન ' ?
ઈમ પૂછે કુ તે જૈન પ્રતેજ ' એ જૈન ' ઈણી રીતેજ ઉત્તર દિઈ. તે તહ જૈનનઈ વિશે જૈનની સત્તાને
જોધવે કરી જૈનની સત્તાનો થાપક. અભિનિવેશી તહ જૈનાભાસ દિગંતરાદિક તે પૂછયો હૂતો જૈનાભાસ
પોતાના આત્માને જૈન પશ્ચિ કહે. કુ જૈન એહણુ. જૈન પ્રતે તહ એ જૈન નહી, તહ રચુ ?
જૈનાભાસ કહણી રીતે જ કથક કુઈ. જૈનસત્તાનો અપલાપી મહાપાપી. જૈનનઈ વિશે જૈનની સત્તાનો
અપલાપ વિના જૈનાભાસ જે પોતાનો આર્ગ, તેહને વિષઈ જૈનસત્તાની વ્યવસ્થાપનાના અસંભવથી.
વિશ્વ બેને જૈનસત્તાને અસંભવ એકને જૈનાભાસપણું કહેવે કહે પ્રકારે કહેવાપણાના સંભવથી.
ઉત્પન્નભાષીપણું તેા તેહને કહયા પોતાના આર્ગની પ્રવૃત્તિ તે આગમમૂલ એહવા સ્થાપનને અભિપ્રાય

धको भणितः, श्रुतप्रतिपाद्या अविवेक्यात् । न च पापनिवृत्तिरूपेण श्रौतेन दशाराधकत्वे सिद्धे मिथ्या-
हारां पुण्ये प्रवृत्तिः पापे च निवृत्तिर्न स्यादिति वचनेन विरोधः शङ्कनीयः, सम्यक्प्रत्ययनिष्पन्नसाम्प्रत्ययवत्
एव मिथ्यावाद्येर्भावसत्त्वोपनिर्विजित्वात् । न पुन द्वैतत्वोऽपि । श्रुतु तथाभूतस्यापि श्रौत्स्यात्तुमेतदीश्वर्यं
तस्मात्परिगतित्वेन व्यवहारनयत्वतोमेवविषयसातन्यम्, 'व्यवहारो विदु वल्लभ'मिति वचनात् ।

एतैताऽन्यतीर्थिनामिसतं किञ्चिदुत्पन्नं मोक्षहेतुर्विज्यतीति कल्पनाऽपि पराङ्मा, तदीयमार्गाणां-
मुन्मार्गत्वेनाऽऽप्तमे भणितत्वात् । एतच्च 'कूपव्यवणपासंही सन्वे उन्मगगपट्टिवा' इत्यादि प्रागुपार्थितमेव
सप्रादेशीय्यते च सवृत्तिकमनन्तरमपीति बोध्यम् । तेन युगपन्मार्गांन्मार्गक्रियेयोरस्मच्च एव । नहि
कोऽप्यतिविपुणोऽपि एकैत पादैन मार्गं गच्छत्वापरेण चेन्मार्गमिति । (२) एवं क्रोमचोरेपि प्रकारेयोऽस्-
विषयत्वेन प्राप्ताप्ये सिद्धे 'यद्यप्राप्येवं' ति विकल्पेन व्यख्यातं तत् केनामिप्रायेणेति संक्षेपे सम्यक्वच-
नचनं वयमपि श्रोतुकामाः स्म इति बोध्यम् । यतो यथाऽप्यामिप्रायेण विराधकत्वं स्यात् तर्हि परब्रह्म-
ब्राह्मकादीनां ज्योतिष्कादूर्ध्वमुपपदावासाः प्रसज्येत, मोक्षकारणभूदानां सम्यग्ज्ञानादीनां व्रजणां केशवो-
ऽन्यभावेनैव देशविरतिसर्वविश्लोकभयोर्गुणप्रादिराधकत्वात् । एतच्च प्राग् ग्रन्थसम्मासा प्रदर्शितमेव । तथा
ब्राह्मकाङ्कप्रेत्यन्तानाश्रुतावधिचिद्युलप्राप्तिमात्रं छदास्यन्थेयो दूरे, केवलस्यप्राप्तचिन्तकत्वादेर्विराधकः प्रस-
ज्येतेति (३) सुहस्रदृशा पर्यालोचयमिति गार्ग्यार्थः ॥ ७८ ॥

निर्वाह' अने अनिर्वाह' अथवा अतथा अती प्रसन्न' अने ते हे आराधक अ कर्मा, तेतथा अ प्रतिज्ञा, मुद्रा, पञ्चाङ्ग, ध्याना अने विषे अपिदत्तमप्युद्दिष्टविधि 'पात्रा तेतथा अपात्राणी' अ वयने' निरतिने' पद्विज्ञा अ अने विराधक कर्मा, अथी प्रतिज्ञा अनिर्वाह' अथवा

પાપનિષદતરિપશ્ચીયે કરી દેશારાધકપણું સિદ્ધ થઈ હતું તે 'મિથ્યાત્વનો' ઉપજને વિશે પ્રગટ અને પાપને વિશે નિહિત ન હુઈ' ધણે વચને વિરોધ ન શકેલા. સમ્ભવતઃ પ્રાતિપક્ષ એ અપ્ર-
અહવત મિથ્યાશ્રદ્ધિને જ સાધવો તે નિશ્ચુના નિષિદ્ધપણથી. પશ્ચિ કળ્પથી નહીં. અને એ તેહના એ
શીલને' અનુદેશનીયપણું તે માર્ગ'મોઢે પરિ' કરી વ્યવહારનવવર્તને જ બળપુરુ. 'વ્યવહાર તે મધવત'
એ વચનથી. મોતલે અનન્તીયિશ્નું માન્યું કામએક અનુદાન મોઢાઈ' હેઈ કુરો. એ કદપના પશ્ચિ
ટાલી. તેહના માર્ગને ઉન્માર્ગ'પશ્ચિ' કહેવાથી, એ તો 'કુલ્પસંપણ' એ પૂર્વે દેખાણું છઈ અને
વહી દેખાડીરે, ઘડિસહિત અનન્તરજ. એ બળપુરુ. તે વહી માર્ગ'અનર્ત-ઉન્માર્ગ'મિત્રોને પશ્ચિ. ધમ ગિહ્ડ'
અર્થ'હવ જ. કાઈ અંદરપશ્ચિ એકે પાદે માર્ગ'પ્રતિ' માવે અને બીજે ઉન્માર્ગ'પ્રતે' પશ્ચિ. અમ ગિહ્ડ'
એ પ્રકારને વિષઈ વિવચસહિતપશ્ચિ' પ્રામાણ્યપણું સિદ્ધ થઈ કુતે એ 'અણવા અપ્રાપ્તથી' એહણું' એ
વિદ્ધઈ વ્યાખ્યાન તે સ્વઈ અભિપ્રાયે' એહણે સંચય છઈઈ સન્મર્થ કથઈ' વચન માઢેપશ્ચિ'
સાલસવા વાણું કુ'. એ બળપુરુ. એ મોઢે અણુપામ્યા વહી એ વિરાધકપણું કુઈ તો ચરક-પરિ-
માત્રકાદિકને' જોતિતપછી કુરો ઉપપાતના અચાવ થશે એછઈ. મોઢાના કારણત્વ એ સમ્યક્તાનાદિ
ત્રપ તેહના લેશથીપશ્ચિ' અચાવે દેશવિરતિ સર્વ'વિરતિ એ નિશ્ચુને વિરાધકપણથી. એ તો અચની
સમ્યતે પૂર્વે દેખાણું જ છઈ. વહી કાદશજગર્વતે નાનાશુન-અર્થપ્રધુઅતો આપ્રાપિતવત' હસરમ-
સમ્યતે તો વેગશે. કેવલી પશ્ચિ' અણુપામ્યા જિનકળ્યાદિકનો વિરાધક સપને એહણું' સૂક્યમર્થિ વિચારણું.
એ 'ગામતો અર્થ' ॥ ૭૮ ॥

યદાગમઃ—‘અહુળં મંતે ! અસંજયમિદ્વદ્વદેવાણ મિત્યાદિ યાવત્ ‘જહુળેળં મયળ (વાસીયુ) રક્ષોસેળં ધવરિમગેવિજ્ઞપ્તુ’ તિ । મગ ૦ શ૦ ૧, ૭૦ ૨, (સુ ૦ ૨૫) ધૃત્યેકદેશો યથા— ‘તસ્માન્મિધ્યાદૃષ્ટ્ય એવ મન્યા અશ્વયાશ્ચ અસંયતમન્યદ્રવ્યદેવાઃ’ શ્રમણગુણધારિણો નિશ્ચિહસામાચાર્ય- નુષ્ઠાનયુક્તા દ્રવ્યહિક્ષધારિણો ગૃહ્યન્તે । તે હાશ્ચિહસામાચારીપ્રભાવત એવ વપરિતનપ્રેવેયકેવૂપવન્તે । અસં- યતાશ્ચ તે, સત્યવ્યતુષ્ઠાને ચારિત્રપરિણામશૂન્યત્વાદિતિ । યદ્યપિ સામાચારીમધિકૃત્ય દેશારાધકત્વં મન્ય- દ્રવ્યદેવનિદ્વલ્લ્યાપિ સમ્ભવતિ, અન્યથા પ્રેવેયકદેવતયોત્પાદાનુપપત્તિપ્રસક્તે, તથાપિ નિદ્વલો જિનાશ્ચા- મધિકૃત્ય વિરાધક એવ, ક્તસૂત્રમાષળેન સમ્યક્ત્વવિષયકપ્રતિપક્ષજિનાશ્ચાયાઃ પરિત્યાગાત્ । ઇતરસ્તુ અના- રાધક એવ, સમ્યક્ત્વાભાવેન ક્તસૂત્રમાષળતત્ત્વભક્ષાદ્દમાષળેન ચ આરાધકવિરાધકલભાવાભાવાત્ । ન ચેવં મેદેડ્યનારાધકવિરાધકયોરુપપાતમધિકૃત્ય સામ્યં સહ્કનીયમ્, પ્રેવેયકેવ્યપિ નિદ્વલસ દેવદુર્ગતતયોત્પાદાત્ । દેવદુર્ગતત્વં ચ ન કેવલં દેવકિલ્પિષિકત્વાદિતૈવ, તત્ર તેવામભાવાત્, કિન્તુ સમ્મોહત્વેન । સ ચ દેવદુર્ગ- તસતત્ત્વયુતોડનન્તકાઠં સંસારે પરિભ્રમતિ ।

યદાગમઃ—‘કંવપ્ ૧, દેવકિલ્પસ ૨ અમિઓગા ૩ આસુરી ય ૪ સંમોહા ૫ । તા દેવદુ- ગાદ્ઞો મરળંમિ વિરાદિપ હુંતિ ’ ॥ ૧ ॥ તિ । આતુરપ્રલાલ્યાનપ્રકીર્ણકે (ગા. ૩૧) જ્યાલ્યાદેશો યથા— ‘સમ્મોહ’તિ । સમ્મોહવત્ત્યુત્ત્માર્ગદેશનાદિના મોક્ષમાર્ગાદ્ બ્રહ્મચરિત્તિ યે તે સમ્મોહાઃ । સંયતા અલેવંવિષા દેવત્વેતોત્પન્નાઃ, સમ્મોહાઃ, એવંરૂપા દેવદુર્ગતિઃ તા એવ દેવદુર્ગતયો મરણેડપચ્ચાનદિના વિરાધિતે સતિ તત્ત્વમ્બુદ્ધા અતન્તં સંસારં પરિભ્રમન્તી’તિ । એવમ્બુદ્ધપ્રકરણેન વિરાધકો નયમપ્રેવેયકતયોત્પદોડ્યધમ એવ, દેવદુર્ગતત્વાદિતિ બોધ્યમ્ । કિન્તુ-અનુપાત્તસંયમત્વેન સંયમવિરાધનાધ્યુપગમે નિશ્ચયતો જ્ઞાનમૂલેન-

વધી સમકાલ મિહુને વિરાધકપણે ઉત્કૃષ્ટપદ આશ્રયને અંપકૃષ્ટરથાનપ્રાપ્તિ એપ્રતિષ્ઠથી ઉપરિ ઉપપાતના આશાવની પ્રસક્તિ જ. એ રહસ્ય અણુયુ. ઉપપાત તે ચરકાદિકને અહોભાકતાઈ, તિયં અને સહસારતોષ, આદિશબ્દથી આશ્રયને અમ્યુતતાઈ કહિઓ છે. તે વતી વિરાધકપણું તે પહોં અહા પ્રતની સમાચારીની અપેક્ષાઈ. પશ્ચિ મહાનની અપેક્ષાઈ નહી. તે વતી અખંડિત એ સમાચારી તે શશવને તત્પર એ ધ્યાનર દબ્બદેવ અનાદિમિથ્યાદષ્ટિ તેહને અને વ્યાપનદર્શની એ નિહવ તેહને નવમ પ્રેવેયકતાઈ ઉપજવુ તે વિરહ નહોં. અખંડસમાચારીપરિપાલનખલે તિહા ઉત્પાદથી. ઘડિનેા એક દેહ કહે છે— તે માટે મિથ્યાદષ્ટિ જ શબ્દ અને અલબ્ધ અસંવિધિ લબ્ધદબ્બદેવ શ્રમણુચ્છાના ધરનાર દબ્બલિંગધારી પ્રકીર્ણ, એ માટે તે સહસમાચારીપ્રભાવથી જ ઉપલા પ્રેવેયકને વિષે ઉપજ. અને અસંવિતિ તે, યતે અણુકાને પશ્ચિ ચારિત્રપરિણામે સ્વ-પ્રજ્ઞાથી.

અર્થે સમાચારી આશ્રયીનઈ દેશારાધકપણું શબ્દદબ્બદેવ નિહવને પશ્ચિ, ઈમ નહિં તે પ્રેવેયક- દેવપશ્ચિ ઉત્પાદનના અણુઉપજવાના પ્રસક્તિ. તઉહે નિહવ તે જિનાશા ઉદ્દેશીને વિરાધક જ કહીઈ, ઉત્ત્વનાશપણે સમકિતવિધિપશ્ચિ એ જિનાશા તેહના પરિત્યાગથી. બીજઉ ને વ્યનારાધક જ. સમ્યક્ત્વને અશાવે અને ઉત્ત્વનાશપણ મંતલગાદિકને અભાવે આરાધક વિરાધકના સ્વભાવના અભાવથી, ધમ ભેદ યતે આરાધક અને વિરાધકને ઉપજવના આશ્રયી સરીખાધપણું શ કહું નહોં. પ્રેવેયકને વિષે નિહવને દેવદુર્ગતિપણું ઉત્પાદથી. દેવદુર્ગતિપણું તે દેવલ દેવકિલ્પમધિકપણું જ નહી. તિહા તેહના અભાવથી. તઉ ક્ષુ ઈ સંગીહપણે. તે દેવદુર્ગત તે નિહાંથી અમ્યો અનંતકાલ સંસારને ભામે, ‘કંદર્પ’ કિરિયપ

પાણ્ડિત્યો-ત્રિતિ: સર્વે સ્તનાર્ગપ્રતિષ્ઠા:; વહુવિધાપાયમાજનત્વાત્ તેષાં'મિત્યાદિ । કમ્પાભૌતુ અધર્મે
 एव, मोक्षमार्गस्य धर्मस्य प्रतिपक्षभूतत्वात् । तत्र धर्मत्वेन बुद्धिः, तस्यादिप्रणेतारि कपिलादौ चासर्वज्ञत्वेन
 अदेवे देवत्वेन बुद्धिः, तच्छिष्ये चागुरौ गुरुत्वेन बुद्धिरिति त्रिष्वपि देवादिषु वैपरीत्येन भद्रान् तद्-
 बुद्धिप्रवर्तनं च मिथ्यात्वमेव । उक्तं च- 'अदेवे देवबुद्धिर्या, गुरुधीरगुरौ च या । अधर्मे धमेतुद्धिश्च,
 मिथ्यात्वं तद्विपर्ययात् ॥ १ ॥ इति (योग० प्र० २, श्लो० ३) एवं दिगम्बरादिज्ज्ञानाभासोऽपि मन्तव्यः ।
 तस्य च धार्मिकानुष्ठानं, निजनिजरुचिपरतन्त्रोद्भावितं ज्ञानमिमतधार्मिकानुष्ठानप्रतिपक्षभूतत्वेनाधर्म एव ।
 तत्र धर्मत्वेन बुद्धिः, तथाभूतमार्गस्यादिप्रणेतारि अदेवे देवत्वेन बुद्धिः, तन्मार्गपरम्पराप्रवर्तके ऋगुरौ-
 गुरुत्वेन बुद्धिरिति त्रिष्वपि देवादिषु वैपरीत्येन भद्रान् प्राप्नुवन् मिथ्यात्वमेव । यदि च दिगम्बरादिमार्ग-
 स्यादिप्रणेता सर्वज्ञोऽस्त्व भवेत्, तर्हि तीर्थत्वेनामिमतस्य श्रेश्ठात्मनःसामर्थ्य प्रणेता ततो विरक्षणेऽज्ञानमा-
 विकल्पितः कश्चिदन्व एव, विरथोर्द्वयोर्मायोर्मायोरक्षमार्गत्वेनैकप्रणेतुरसम्भवात् इयोः'सर्वज्ञत्वासम्भवाच्च' ।
 एतेन देवतत्त्वमधिकृत्य दिगम्बरादिभिः सहैक्यमेवेति वचनमप्यपास्तम्, त्रयाणां देवादिदेवत्वानां कार्य-
 कारणभावापन्नत्वेनान्योऽन्यानुविद्धत्वात् तीर्थतीर्थकरयोरिव स्वप्नितश्रद्धानासम्भवात् । नहि तीर्थश्रद्धान-
 मन्तरेण तीर्थकृतश्रद्धानं न वा तीर्थकरश्रद्धानमन्तरेण तीर्थश्रद्धानमिति । सम्भवे च तावन्मात्रश्रद्धानेन स-
 किं सम्प्रादृष्टिरुत मिथ्यादृष्टिर्वैति प्रश्ने प्रथमभङ्गस्यागमवाचितत्वेन वक्तुमशक्यत्वम् । द्वितीयादौ अहं
 विवादेन, देवतत्त्वमधिकृत्य वैपरीत्यश्रद्धानमन्तरेण मिथ्यात्वसिद्धिः ।

૪મ દિગંબરાદિક જ્ઞાનાભાસ પશુ જ્ઞાનવે. તેહનું ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તે આપ આપણી રૂચિને પ્રવશ-
 પણે પ્રકટ કરું જૈનને ઇષ્ટ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનને વિપરીતપણે કરી અધર્મ જ. તિહાં ધર્મ પશું બુદ્ધિ, તેહવા
 માર્ગના આદિ પ્રવશ જે અદેવ તેહને વિષે દેવપશું બુદ્ધિ, તે માર્ગની પરંપરાના પ્રવર્તક જે કુશર
 તેહને વિષે ગુરુપશું બુદ્ધિ એ હેતુથી ત્રિણે દેવાદિકને વિષે વિપરીતપણે શ્રદ્ધાન તે પૂર્વની પરે મિથ્યાત્વ
 જ. જાઉં દિગંબરાદિમાર્ગને પ્રથમપ્રવરૂપ સર્વજ્ઞ અરિહંત કુર્ષ, તહિં તોર્થપશું ઇષ્ટ, જે શ્વેતાંશરમાર્ગ
 તેહને પ્રવરૂપ તેથી જ્યેષ્ઠ પ્રધારના અરિહંત નામે વિકલ્પેા ડોઈ બીજે જ. વિરૂઢ મેઃ માર્ગના મોક્ષમાર્ગ
 પશું એક પ્રણેતાના અસંલપથી. એતથે તત્ત્વ આસરી દિગંબરાદિક સંધાતે એકપશું જ છે, એ વચન પશું
 નિરાસ, કુર્ષ, ત્રિણે દેવાદિ તત્ત્વને કાર્યકારણભાવપશું પામવે કરી પરસ્પરે સંબદ્ધપણથી. તોર્થ
 અને તોર્થકરની પરે અડિતશ્રદ્ધાનના અસંલપથી. તોર્થશ્રદ્ધાન વિના તોર્થકરનું શ્રદ્ધાન ન કુર્ષ, અથવા
 તોર્થકરના શ્રદ્ધાન વિના તોર્થની પરે સદ્બંધુ ન કુર્ષ. જાઉં સંલપઈ-તહિં તેવલઈ; શ્રદ્ધાનનહિ. તે
 સમ્યગ્દૃષ્ટિ કે મિથ્યાદૃષ્ટિ એકવર્ધ પ્રમેને પહિલા ભંગને તેા સંધાતનાધિતપણે કહેવા, અસંલપપશું બીજે
 પશું ને તેા વિવાદે પૂર્ણ. દેવતત્ત્વ આસિરી વિપરીતપણે સદ્બંધુ વિના મિથ્યાત્વનો અસિદ્ધિ.

વલી દેવ અરિહંત જ એ વચનમાત્રે દેવતત્ત્વે આશ્રયીને જાઉં અંગે. તહિં શુર સંસાધુજ, ધર્મ
 તે કેવલી પ્રવણ જ એ વચન આગલે કરીને શુર અને ધર્મપ્રતે આશ્રયીને પશું અંગે માને
 કુતે દિગંબરાદિકને પશું દેવાદિક વિષયક સદ્બંધુના ભેદને અભાવે સમ્યગ્દૃષ્ટિપણી આપતિ અંબિ-
 નિવેશમિથ્યાત્વ તે નિરાશ્રય કુંડ છિછા જ થાઇ. હવે શુધર્મને ભેદતો પ્રલંક સિદ્ધ જ, પશું દેવ તેા
 નહીં એકજ જાઉં. સત્ય કહઈ છઈપશું. તિહાં કારણે જાઉં શુર સંસાધુજ પશું અઠ્ઠારા માર્ગના અભિમત
 જે અનુષ્ઠાન તેહના કર્યા અને ઉપદેશક, ધર્મ તે કેવલીભાવિત જ પશું અઠ્ઠારા માર્ગને કેવલીઉપદેશ
 તે અપર નહી. તહિં દેવ અરિહંતજ પશું અઠ્ઠારા માર્ગને આદિપ્રવરૂપ, બીજે નહીં શ્વેતાંશરમાર્ગને

થવાતમ:—‘દ્વં સ્વલુ મપ ચતારિ પુરિસજાયા પં૦, તં૦—સીલસંપન્ને જામમેગે, જો સુઅસં-
પણે ૧, સુઅસંપણે જામમેગે, જો સીલસંપણે ૨, એ સીલસંપન્ને વિ સુઅસંપણે વિ ૩, એ જો સીલ-
સંપણે જો સુઅસંપણે ૪ તત્થ જં જે સે પદમપુરિસજાપ સે જં પુરિસે સીલવં અસુઅવ સ્વરપ અવિણ્ણાયધમ્મે,
એસ જં ગો૦ મપ પુરિસે દેસારાહપ પણ્ણતે ૧, તત્થ જં જે સે સોચ્ચે પુરિસજાપ સે જં પુરિસે અસીલવં
સુઅવં અણુવરપ વિણ્ણાયધમ્મે, એસ જં ગો૦ મપ પુરિસે દેસવિરાહપ પણ્ણતે ૨, તત્થ જં જે સે તત્થે
પુરિસજાપ સે જં પુરિસે સીલવં સુઅવં સ્વરપ વિણ્ણાયધમ્મે, એસ જં ગો૦ મપ પુરિસે સઽવારહપ
પણ્ણતે ૩, તત્થ જં જે સે સઽવે પુરિસજાપ સે જં પુરિસે અસીલવં અસુઅવ અણુવરપ અવિણ્ણાય-
ધમ્મે, એસ જં ગો૦ મપ પુરિસે સઽવવિરાહપ પણ્ણતે ૪ દુલાવિ અગ૦ ઘ૦ ૮ સ૦ ૧૦, (સુ૦ ૩૫૪) ।

દુષ્કર્યથા:—‘દ્વમિલાદિ । ‘દ્વં’ વક્કયાપ્પયાસેન ‘પુરિસજાપ’તિ । પુરુષકારા: ‘સીલવં
અસુઅવં’તિ । કોઽર્થ: ૧ ‘અવરપ અવિણ્ણાયધમ્મે’તિ । ‘અપરત:’ નિવૃત્ત: સ્વલુદ્ધ્યા પાપાત્ ‘અવિ-
જ્ઞાતધર્મ’ ભાવતોઽનધિગતશ્રુતજ્ઞાનો વાલ્તપસ્વીતર્ય: । ગીતાર્થાનિશ્ચિતતપશ્ચરણનિરતોઽગીતાર્થ દ્વન્યે ।
‘દેસારાહપ’તિ । વૈશ્વં-સ્તોકર્મણં મોક્ષમાર્ગસ્યારાધયતીતર્ય: । સમ્યગ્બોધરહિતત્વાદ્ ક્રિયાપરત્વાચ્ચેતિ
૧ । ‘અસીલવં સુઅવં’તિ । કોઽર્થ: ૨ અણુવરપ વિણ્ણાયધમ્મેતિ । પાપાદનિવૃત્તો વિક્ષાતધર્મો જ્ઞ અવિ-

પલી અન્ય તે રહ્યો, ઝહે વસતાં તીર્થકરાર્થિક ચરમશરીરી તેહને એણે સમથે સમથે યાનાદિકના
વિરાધપણાનો આપતિ અત્યત અસમજવસપણું કઠિણ કહી સકઈ? એ વિચારવું. સ્થિતિનાથને વિષે
બ્રહ્મચર ન સંકલે, વાસુદેવ જીવ જે સાધુ તેહની પદે કથાય માનથી ઉપને દુષ્ણે ચારિત્રીની વિરાધના એહવા
નામાના અભાવથી. ઇમ નહી તેા દસમાગુણપ્રાપ્તાઈ ક્રોધ એ આરાધક ન કુઈ. સાંપરાવિરોધિયાનો
હૈતુ જે સંનવલન કથાય તેહના નિરંતર ઉદયથી, એતથે વાસુદેવજીવ સાધુને કોધુ નિબલ્લુ તે પશ્ચિ
સંધ્યાવિરાધના કુણે એહવી શકા ટાલી. મહાશુક દેવલોકાદિકને વિષે ઉપપાતના અભાવના પ્રસંગથી.
નિરાધિતસંધ્યાને સૌધર્મથી ઉપરાત ઉપજવાને નિષિદ્ધપણથી. એતલાવતી અરિહંતની પદે વાસુદેવપશ્ચિ
વૈમાનિકદેવલોકથી વ્યવ્યા જ ઉપજે. તે વતી વિરાધક તે પ્રકા પાડવના પ્રતાદિકની અપેક્ષાઈ માનવું. અને
તે તેા શ્રીમસ્થિનાથજીવને ન કુઈ, એ બલણુ.

તે વતી ગૌતમીયાર્થિક જિનાયા આરાધક, અને વિરાધક તે જ્ઞાતિપ્રમુખ, અને શેષ એકેન્દ્રીયાર્થિક
શાક્યાદિપર્વત આરાધકવિરાધકથી ભિન્ન, પરિશેષથી અનારાધક જ. તે વતી સિદ્ધ વધુ નિવિધપણું નિર્દેષ.
પરમજીવને વિષે તિમજ સ્વયંભુ છે. એહવું પૂર્વે ક્રેમાડું છે. એતથે ત્રિશ્ચિ ભંગને દિવિધપણું કથવાને
વિષે અનારાધક તે કોઈ જાણે અવતરે? એહવા પ્રજ્ઞના અવકાશની શકા પશ્ચિ ટાલી. ત્રિશ્ચિને પરમપદે
વિલક્ષણપશ્ચિ સમવતારના અધ્યાત્મથી. ઇમ નહી તેા પુરૂષ-ઓ-નપુંસકાર્થિક ત્રિશ્ચિને દિવિધ કથવાઈ ઓ
કઠિણ ભંગને વિષે અવતરે? એહવા પ્રજ્ઞાવકાશ ઉપજે એહવું વિચારવું.

પૂર્વપક્ષ-ધાર્મિકાનુમાન આધર્મીને જોવને અને અજોવને એક છે નહીં, તે વતીજ માલતપસ્વીપશ્ચિ
શીથે કરી દેશ્ય આરાધક કુઈ. સંવાથ, એ વતિ વખાણતા ૨૫૪ થાશે વતી નથી લિખ્યો. ઇમ કહીસે
તે ન્યાયે પુરૂષના પ્રકાર શીલવંત અને અશુભવંત, એતથે ચેતાની શુદ્ધિ પાપથી નિવર્ત્ય, અનઈ અઘાતધર્મ
તે કઠિણ? ભાવથી અઘાતશુભતાનો માલતપસ્વી, એ અર્થ, ગીતાર્થની (અ)નિષાર્થ તપશ્ચરણતપર, અગ્રીતાર્થ
એહવું અન્ય આચાર્ય કહે છે. તે થોડો મોક્ષમાર્ગનો અંશ આરાધે, સમ્યક્કારનારહિતપણથી અને

किञ्च—यदि दिगम्बराभिमतोऽर्हता सहाभेदोऽभविष्यत् तर्हि दिगम्बराभिमतोऽर्हचैत्यानां तत्परि-
गृहीताहचैत्यानां च परित्यागं तदभिमततीर्थकरस्याकुशलतां च नाभिगच्छत् । भणितं च श्रीहरिभक्तसूत्रिभि-
स्तथैवैस्मरे 'ते णं संपद्काले' इत्यादिगाथत्रयस्याख्यायां वर्शयिष्यते । अथ मिथ्यादृशां यथा धार्मिककृत्यं
पापं, न तथा शब्दावयोऽपीन्द्रियार्थाः, तेषां च मिथ्यात्वस्वभावाभावात् । तेन मिथ्यात्वापेक्षया अल्प-
पापहेतुत्वम् । अत आह—'ण उण' मित्यादि । न पुनरिन्द्रियार्थाः, तदुपभोगाद्यध्वसायापेक्षया अदेवादिषु
देवत्वादिना आराधनाध्यवसायो महापापम्, तस्याऽऽगाढमिथ्यात्वरूपत्वात् । आगाढमिथ्यात्वं
चाऽऽगाढमिथ्यादृशां स्वाभिमतदेवाद्याराधनमेव । अत एव सम्यग्दृशां त्रसजीवविषयकप्रत्याख्यानात्
पूर्वमेव कुदेवाद्याराधनप्रत्याख्यानमभिहितम् ।

यदागमः—'तस्य समणोवासओ पुज्जामेव मिच्छताओ पडिकमइ सम्मत्तं सवसंपज्जइ, णो
से कप्पइ अज्जप्पमिहं अणवत्तिप वा अणवत्तियदेवयाणि वा अणवत्तिअपरिगाहिआणि अरहंतचे-
आणि वा वंत्तिअ वा णमंसिअ वा, पुत्वि अणाल्लित्तेणं आळवत्तिअ वा संलवत्तिअ वा, तेसि असणं ४
वा दादं वा अणुपपावं वा, अणत्थ रायाभिओगेणं गणाभिओगेणं बलाभिओगेणं देववाभिओगेणं
गुरुणिगाहेणं विचोक्तंतारेणं, से अ सम्मत्ते परमसंवगाइल्लिगे सुहं आयपरिणामे पण्णत्ते' ति । श्रीआ०
नि० । वृत्तिर्वा—'तस्य समणोवासओ० व्याख्या—तत्र .यस्मात् श्रावकधर्मस्य मूलं तत्त्वार्थब्रह्मज्ञानलक्षण-
सुपसम्पद्यते, सम्यक्त्वसुपसम्पन्नस्य सतो न 'से' तस्य कल्पते—युज्यते अद्यप्रवृत्ति—सम्यक्त्वप्रतिपत्ति-
काळादाराभ्य अन्यतीर्थिकान्—चरक—ररित्रालक—भिन्नु—सौगवादीन्, अन्यतीर्थिकदेवतावि—रुद्र—विष्णु—

आद्याप संस्था करिवा, तेहोनाथ अशनपानादिक हेतुं देवराजपु. पण्डितेता विना राशनां अग्रह,
जलपतने आग्रह, देवतांना आग्रह, गच्छना आग्रह, शरुना निग्रह, हात—आष्टनिग्रहान्तरादिक कारण. जे
छ. आगार विना, ते सम्पत्तये ते परमसंवेगादि सिंग छे जे अहंता शूल आत्याना परिखाय करी.
तिहां जे साठे आचक्षर्थतुं भूख तत्त्वार्थ सवळख। इप ते अहं. सम्पत्तये, अहं पडे तेहने न
कल्पत—सुक्त नहीं. रहुं ? सम्पत्तये अहंताही भाडीने यरु—परिभाषक—सिन्नु—सौगतादिक अनन्ततीर्थिक,
अनन्ततीर्थिक देवता—रुद्र—विष्णु—सुगतादिक, अनन्ततीर्थिक अहंता अरिहंतनी प्रतिभारण, जिन श्रोति अहंता
वीरसद—सुहाकायादिक, अथवा मोटिके अहंता ते वादवाने नमस्कार करिवा, तिहां वादतुं ते आशीर्जन,
अथवापुत्रक ते नमस्कार, प्रथम तेले मोद्यावि आदरविना बोधापवादनी भासुभू 'कहेता दु' धम
कहेतुं. तेहने देवाने, वारवार देवाने' न करिप. स्तु सर्वथा न कल्पत ? ते कपदि कहे छे. शालाहिकनी
आद्याविना जेतये शालाहिकनी आद्यावि अनन्ततीर्थिकने हीछे तो पण्डित धर्म. न. कहेतुं धर्म जे अहं—करुणा-
विषयपण्डित पात्रातुं हीछे पण्डित, जे अहं. छे। मोटिकेपरिगृहित जे वाक्यभाषा कहेछे पुस्तके नहीं
हेभातुं पण्डित आहं. धर्म पुस्तके हेभाछे छे वती संभोह न करिवा. धम लखतुं.

जेटेताळ पती सम्पत्तयेहेतुने पोताना देवादिक विषयक अशस्त अभ्यवसाय न महापाप. मिथ्या-
इपपण्डितो. तेहने संस्था कहे छे—दीक्षिकदेव जे धर्म, ईश्वर, भोता, ईश्वर संगत प्रभुने विषे, स्तु ?
अशस्त जे अतिनिमित्त आराधयताना संभार जे संनयनंकाय केछे संस्थात रूति पूजाहिकने (नये
व्यापार, प्रवर्तवतुं अशस्त : अनेवाहंकाय व्यापार जे संस्था, ते मिथ्यात्व लखतुं जे संभार. जेटेले नि
मिथ्यादृष्टिभये भूमिआद्याहिकने प्रवर्तनीः अपेक्षाही आपआपख। देवाहिकनी आराधनाने विषे प्रवर्तये

स्याऽप्यशीलत्वेन प्रकृतत्वात् । एतच्च 'अन्यमिक्ष्वो हि जीवाधास्तिव्यरहितः सर्वथा अचारित्रिणः' इति प्रागुपदर्शितमेव । अन्यथा अन्यतीर्थिकाभिमतदेवादयोऽपि देवत्वादिनाऽऽयुषगन्तव्याः प्रसज्येरन्, मोक्षमार्गभूतस्य शीलस्योपदेष्टृत्वात् । तस्माद्—यदनुष्ठानाकरणेन जिनाह्वाया विराधकत्वं तदनुष्ठानकरणेनैव जिनाह्वाया आराधकत्वमिति नियमवच्छेदं जिनोक्तमेवानुष्ठानं तथा भवेत् । अङ्गीकृतस्य जिनोक्तानुष्ठानस्याऽपालनेन विराधकत्वं पालनेन चाऽऽराधकत्वमिति प्रवचनविरुद्धं प्रतीतमेव । प्राप्तस्य तस्यापालनादिति वचनात् । न चैवं शङ्क्यादिमार्गानुष्ठानं तथा, तदङ्गीकृत्यापि तत्करणकारणभ्यां जिनाह्वाया आराधन-विरोधनयोरभावात् । अन्यथा 'तन्मार्गानुष्ठानत्याजनेन जैनमार्गानुष्ठाने' व्यवस्थापनमयुक्तं प्रसज्येत, तदुपदेष्टृर्विराधककर्तृत्वापत्तेः ।

तेन तदनुष्ठानकारिणो जिनाह्वाया अनाराधका एवेति सिद्धे, सिद्धे मिथ्यादृष्टिरेव कुतश्चिन्मिच्छाङ्गीकृतजिनोक्तसाधुसामाचारिपरिपालनपरायण एव देशाराधको बाह्यतपस्वीति सम्भवसातव्यम् । जिनोक्तानुष्ठानपरिपालनमन्तरेणाराधकत्वाभावात् मिथ्यादृष्टित्वमन्तरेण बाह्यतपस्विताभावाच्च । अत एव जिनोक्तसाधुसामाचारिपरिपालनेन मिथ्यादृष्टिः सन्नेषाऽनन्तश्चो भ्रैवेयकैव्यप्युत्पन्न इति प्रवचने भणितमिति तात्पर्यम् । परमाराधकत्वं विराधकत्वं च जिनोक्तानुष्ठानमधिकृत्यैव कुतस्तिष्ठानिर्वहणानिर्वहणाभ्यामेवावसातव्यम् । अत एव प्रथममङ्गे वैज्ञेनाप्याराधक एव भणितः, तावन्मात्रस्यैव प्रतिज्ञायाः कृतत्वात् । द्वितीयमङ्गे चाधिरतसम्यग्दृष्टिरपि प्राप्तस्य तस्यापालनादिति वचनेन विरतिपरित्यागेनैव देशविरा-

विराधक, वक्ष्ये भिक्षुः संन्यस्ये शाक्यादिकं आश्रयिने' अनाराधक वक्ष्ये भिक्षुः संन्यस्ये कुतः ? देशाराधक पक्षि कदापि.

ऐहवु स भोसि. प्रवचनना सम्भग् अवसोधने अश्रवे सिद्धतामिदं द्यो. के भाट' मिथ्यादृष्टिना ग्रानने' अग्राननीपरे तेहना भाग'भादि पतितशीलने' पक्षि' अशीलपक्षे' भद्रेशाचक्षुषी. जे तो 'अन्म-लिङ्गक ते श्रवादिदनी आस्यार्ध' रहित सर्वथा अचारित्रिया ' ऐहवु पुर्वे' हेआरु' छे. धम नहो तो अन्मतीधीध हेवादिक पक्षि हेवादपक्षि' आन्मा जेधरि, मोक्षभाज'भूत के शील तेहना छिपेछकपक्षुषी. ते भाट के अनुष्ठानने' अकरवे जिनाह्वायु' विराधकपक्षु, ते अनुष्ठानने' करवे' ज जिनाह्वायु आराधकपक्षु, ऐहवा निधने' अश्वे' जिनोक्ता ज अनुष्ठान ऐहवु छुं. अ'गीकृत तीर्थकृत लापितानुष्ठानने' अपासवे' विराधकपक्षु' पासवे' तो आराधकपक्षु' जे प्रवचनवेदीने' प्रतीत ज छरि. ' पात्रमा तेहने अपासकधी' जे वचनधी. पक्षि शाक्यादिक अनुष्ठान तिथ नहो. अ'गीकरीने पक्षि तेहने' क'वि' अने अश्रुकरवे आराधन-विराधनाना अभावधी धम नहो तो ते भाग'ना अनुष्ठानने त्याजने जैनमार्ग'ना अनुष्ठानतु अवस्थापने अश्रुका थाई. तेहना छिपेछेकने विराधकपक्षु' पक्षुनी आपत्तिथ.

ते वती ते अनुष्ठानना करतार जिनाह्वाया अनाराधक ज. ऐहवुं सिद्ध वरि हुते सिद्ध वधु' के-मिथ्यादृष्टि ज उच्छेद निमित्तथो अ'गीकरी के जिनलापित साधु सम्भारी ते पासवाने परायण ज देशाराधक बाह्यतपस्वी, जे सम्भग् अश्रुवु. जिनोक्त अनुष्ठान परिपालन विना आराधकपक्षुना अभावधी. अने हिम्यादृष्टिपक्षु विना' बाह्यतपस्वीपक्षुना अभावधी. जेनला ज वती जिनलापितसाधुसामाचारिने' पासवे करी मिथ्यादृष्टि हुतो ज अनन्तवार भ्रैवेयकने विषे छपना ऐहवु' प्रवचने विषे' कसिद्ध छे. जे तात्पर्य. पक्षि आराधकपक्षु' अने विराधकपक्षु जिनलापित अनुष्ठान आश्रयिने' ज क्षीधी प्रतिज्ञाने'

धर्मत्वेन कस्याऽपि सम्मतः, न वा त्रसजीवघातप्रलासवानमन्तरेण दैशतोऽपि पृथिव्यादिसावरजीव-
प्रलम्बानां सम्भवति, लोकेऽनुपपन्नासहेतुत्वात् । तस्मान्मिध्यात्ममेव महापापम् । अत एव पृथिव्याद्या-
रम्भवृत्तस्याऽपि सम्बन्धो यामिद् देशविरतिरपि मिध्यादृष्टिवदन्यतोर्थिकदेवधारामनववृत्तस्य च न
सम्बन्धत्वमसीति सम्यग् पर्यालोच्यमिति गाथायै ॥ ७९ ॥

अथ यस्य कस्याऽपि धर्मवृद्ध्या क्रियमाणं यत् किमत्यनुष्ठानं क्रियावादित्वहेतुत्वेन शुभत्वेनेति
पराकृतमाविष्कृतातिप्रसङ्गेन दूषयितुमाह—

॥ इदं सोहृणमि धर्म्यमयद्वयमाणाति धर्मवृद्धीह । जिणसमयचयणचायणपसुहं सर्वं सुहं हुन्जा ॥

व्याख्या—यदि धर्मवृद्ध्या होयने कर्तव्ये, वक्तव्ये इति शेषः । धार्मिकमतिः—धर्मोऽयमित्येवमेव
या मतिः, सैव प्रमाणं—ज्ञानव्यवहारयोगे कारणम्, आशयस्य शुद्धत्वमिति । तर्हि धर्मवृद्ध्या जिणसमयख-
नत्याजमप्रयुक्तं सर्वं शुभं भवेत् । तत्र जिणसमयस्य—जैनशासनस्य स्वजन—स्वसं परितोषा, स्वजनं च परै-
श्चादिना, तत्रमुखं—तदाधिकम्, आदिशब्दात्तत्त्वज्ञादिकम् । तच्चैवं—जैनमार्गो हि शुद्धासक्तिर्धर्ममार्गः,
पदेस्य च वेदवाङ्मो न मुक्तिहेतुरतस्त्याज्य एव इत्यभिप्रायिकमिध्यादृष्टेर्मतिः । तथा जैनप्रवचनं सम्भवे परं
जैना वयमेव, शेषाः सर्वेऽपि जैननामधारिणो जैनभासाः तेषां लज्जनादि शोभनमेव इत्यादिरूपेण विगन्त्रा-
द्यभिनिवेशिमिध्यादृष्टिमात्रस्य मतिः, साऽपि भवदभिप्रायेण शोभना—प्रशंसनीया च स्मात् । यत्कोर्क-
धर्मवृद्ध्या क्रियमाणमनुष्ठानं क्रियावादित्वहेतुः । तत्र हेतुः किं कारणत्वेन वृत्तकालेन वा । नाथा,
असम्भवात् । नहि क्रियावादित्वकारणं धर्मवृद्ध्या क्रियमाणमनुष्ठानं भवितुमर्हति, क्रियावादिनां यथोक्त-

काष्ठनदी संभत नदी. अथवा त्रसज्जीवनां पथक्षपाय विना देशं पक्षिं स्थावरेषु मत्वाभ्यां संभवे
नदी. लोकने विषे पक्षि विषयत्वेनां हेतुपक्ष्याथी. ते वती जिम्मात् तेषां भवतापा. जेतवाभं वती
पृथिव्यादिना आरंभने विषे प्रत्ययं सम्भवादिष्टेना यावत् हेतुविरति पक्षि कुलं मिमादृष्टिरी परे
अ-प्राप्यिक देवादिना आराधनने विषे प्रत्ययानि. सम्भवे पक्षि नदी अ विचारः ॥ ७८ ॥

विषे न केचित् धर्मवृद्धिं करीतुं न कालं अ अनुष्ठानं ते क्रियावादिपक्षान् हेतुपक्षिं करी
शुभाय. अेकं पक्षं असिमाय प्रकट करिने अतिप्रसंग इत्येते करी इत्यने कल कल—

अथ शोभनकर्तव्यं कर्तव्यं कलकते धार्मिकमति प्रमाणं तद्वि जिणसमयस्य कलकते कलकते
प्रयुज्य सर्वं शुभं भवति ॥ ८० ॥

अर्थः—अथ धर्मवृद्धिं शोभन कर्तव्यं कलकते अतिप्रसंगे माकिरशी अर्थः, धर्मं जेतरी के अति
तेषां अति प्रमाणं नाना अने व्यवहारतुं शक्यं आशयः शुद्धपक्ष्याथी, तद्वि जिणसमयस्य त्वन अने
माभ्यामने प्रयुज्य सर्वं शुभं भवति. तद्वि जिणसमयस्य रीते कलकते अने परमासे कपेक्षादि कलकते
ते प्रयुज्य, वती आदि शब्दोपपत्तिः, ते तत्र जैनमार्गः ते शुद्धपक्ष्याथीः मार्गः ते वेदवाङ्मो,
अतिनां हेतु-नदी. ते वती कलकते, अे आतिप्रसंगिके मिध्यादृष्टिरी अति. वती जैनप्रवचनं ते लक्ष्म,
पक्षि जैन ते अने अ, अर्थात् ते जैननामधारि जैनभासाः, तेषां कलकते लक्ष्म, अर्थात् इरे मिमादृष्टिरी
अे अभिनिवेशी मिमादृष्टिरी जैनभासाः तेषां मतिः, ते पक्षि तद्वि अतिप्रसंगे—प्रसंगेन कलकते ?

અથ જિનાક્ષાયા: અનારાધકવિરાધકયોર્નિજનિર્ગતૈર્નોભ્યુપગતૈર્ ધાર્મિકાતુષ્ઠાનં સ્વરૂપતઃ ।
કીદર્શ ભવતીતિ વર્ણવતિ:—

।દુષ્ટદ્વિધમ્મિયકિચં પસત્થાનામપિ અકપયકાપં । જં તં વિચ મિચ્છતં ણ ણં તદ્દંદિઅત્યા વિ ।।

‘જ્યાક્યા’—દુષ્ટોરધ્વનારાધકવિરાધકયોર્ધાર્મિકકૃત્યં નામમાત્રેણ નિજનિર્ગતૈર્નોભ્યુપગતૈર્ પરતત્ત્વાતુષ્ઠાનરૂપં પ્રશસ્તનામાડપિ—ધાર્મિકકૃત્યમિત્યેવં નામમાત્રેણ સુન્દરમપિ, અકપય:કલ્પમ્—અર્કદુષ્ઠ-સદશમ્ । અર્કદુષ્ઠં હિ દુષ્ઠમિતિ નામ્ના વર્ણનં ચં ગોદુષ્ઠસદશં પ્રશસ્તનામાડપિ પરિણાસતો દારુણમ્, પીતં સત્સદ્દ્વિધ મનુષ્યાણાં પ્રાણવિયોજકમ્ । ઇવમનયોર્ધાર્મિકાતુષ્ઠાનમપિ સંસારમાર્ગત્વેન વિપાકતો દારુણ: દુર્ગતિદેહતુત્વાત્ । તદ્દં દેહુમાદ્ ‘જં તં વિચ મિચ્છતં’ । યદ્—અસ્માદદેવ-ધાર્મિકાતુષ્ઠાનમેવ મિચ્છાન્ત્વમ્, અધર્મસ્ય ધર્મત્વેન પરિજ્ઞાનાત્ । તત્ત્વં સર્વોત્કૃષ્ટં પાપં, જૈનમાર્ગપૂજાદિપરાકરણોપદેશપૂર્વકાલ્પસ્યા-મિમવદેવગુરુજાદ્યતુષ્ઠાનરૂપત્વેન મોક્ષમાર્ગ પ્રત્યુન્માર્ગરૂપત્વાત્ ।

યદાગમ:—‘કુપવચનપાસંદી સત્ત્વે વમ્મમગપટ્ટિયાં । સમ્મમાં તુ જિણવક્ષાયં ઇસ મંગે હિ’
‘વત્તમે’ ॥ ૧ ॥ ચિ । શીવત્તં ૨૩ (ગાં ૬૩) દૃષ્ટિર્યથા—‘કુપવચનેતુ-કપિલાદિપ્રકૃતિવક્તૃસ્તત્ત્વનેતુ,

હિને’ જિનાતાના અનારાધક અને ‘વિરાધકને’ પેાતપેાતાને- આર્થપશ્ચિ માન્યુ-ધાર્મિકાતુષ્ઠાન તે.
સ્વપરથી કેહવું કુંધ. તે દેખાડે છે—

‘મિહુનાં ધર્મકર્તવ્ય પ્રશસ્તનામે’ પશ્ચિ અર્કદુષ્ઠને સરિપુ’. એ માટે તેહજ મિથ્યાત્વ, પશ્ચિ તિથ ઈદિમાધ-નથી.

‘અર્થ’ :—મિહુ એ અનારાધક અને વિરાધક તેહવું એ ધાર્મિકકૃત્ય નામમાત્રે આપઆપણા આર્થને ઇષ્ટ એ ગુરુપદેશ તેહને ‘વર્ણ-અતુષ્ઠાનરૂપ’ નામે પ્રશસ્ત પશ્ચિ-ધાર્મિક કર્તવ્ય એહવું વચનમાત્રે ‘સુદેશપશ્ચિ અર્કદુષ્ઠસરિપુ’. અર્કદુષ્ઠ તે નામે અને વર્ણ ગોદુષ્ઠ સરિપુ’. પ્રશસ્ત નામ, પશ્ચિ ‘પરિણામથી દારુણ, પીધું કુંડું તત્કાલ મનુષ્યને’ પ્રાણનું વિષાળક. ઇમ એ મિહુનું ધાર્મિકઅતુષ્ઠાનપશ્ચિ સંસારમાર્ગપશ્ચિ વિપાકથી કહેકે, ‘દુર્ગતિદેહતુપણ્થાથી. તિહાં કારણ કહે છે—એ માટે તેહજ ધાર્મિકાતુષ્ઠાન ‘જં’ મિથ્યાત્વ. અધર્મને ધર્મજાના પરિણામથી. તે તે સર્વેતુષ્ઠ પાપ. જૈનમાર્ગની પૂજના નિરાકરણ એ-ઇષ્ટેશ તે પૂર્વકે પેાતાના’ અભિમત એ દેવશ્રદ્ધ તેહની પૂજાદિક એ અતુષ્ઠાન તે રૂપપશ્ચિ કરી મોક્ષમાર્ગ પ્રતે’ ઉન્માર્ગરૂપપણ્થાથી. એ માટે આગમ-કુપવચનિક પાષંદિ સર્વે ઉન્માર્ગે આત્યા છે. સંન્માર્ગ તે જિનસંપ્રિયમાર્ગ તે સત્ત્વમ્. જ્ઞાતિને અર્થ:—કુપવચન એ કપિલાદિક-પ્રશ્નમા એ કૃતિસત દર્શન, તેહને વિષે પાખંડી એ મત(મત્તી) તે સર્વે ઉન્માર્ગે આત્યા. અતુષ્ઠિથ કલેશના સ્થાનકપણ્થાથી. તેહને ઉન્માર્ગ તે અધર્મ જ. મોક્ષમાર્ગ’ એ ધર્મ તેહને વિપરીતપણ્થાથી. તે અધર્મને વિષે ધર્મપશ્ચિ શુદ્ધિ, તેહના આદિપ્રરૂપક એ કપિલાદિક તેહને વિષે અસર્વક પશ્ચિ કરી અધર્મને વિષે દેવશુદ્ધિ, તેહના શિષ્ય એ અશ્રુ તેહને વિષે અરૂપશુદ્ધિ શુદ્ધિ ઇમ ત્રિવિધે દેવાદિભેને વિષે વિપરીતપણે અદાન અને તેહને અનુકૂલ પ્રવર્તવું. તે મિથ્યાત્વ જ. એ માટે કહ્યું છે—‘અધર્મને’ દેવશુદ્ધિ. એ, અશ્રુની શુદ્ધિ અશ્રુને વિષે, અધર્મને વિષે ધર્મની શુદ્ધિ એ તે મિથ્યાત્વ. સમ્પ્રિયતા વિપરીતપણે.

અથ મિથ્યાદષ્ટેરનુમોદનાયા વિષયોઽનુમ પદ મ્ભતીતિ વર્ણયતિ—

તંપિ અનુમોઽળાપ વિસઓમિણિવેસિણો વિસેસેળ । જં તસ્સ તિવ્વદોસો દવિવ્જ આગાત્તમિચ્છં ॥

ઠ્યાલ્યા—સદૃષિ—અનન્તરોકૌતેનપ્રવચનચ્ચજનત્યાજનાદિકમત્યનુમોદનાયા વિષયો મ્ભવતિ । તદ્વા-
પ્રશસ્તાનુમોદનાવિષયો મન્તવ્યઃ । અથ વિશેષમાહ—‘અમિણિવેસિણો’ તિ । અમિણિવેક્ષિનો મિથ્યાદષ્ટે-
વિશેષેપેનાઽનુમોદનાવિષયો મ્ભવતિ । તત્ત્વ હેતુમાહ—“જં તસ્સ” તિ । યદ્—અસ્માત્તસ્યામિણિવેક્ષિનો
જિનાહ્વાવિરાધકત્વેન આગાદવરમિથ્યાત્વં તીવ્ર—ચ્ચક્રટો દોષો મ્ભવેત્ । તન્માહાત્ત્યાપ્તપ્રશસ્તાનુમોદનાઽપિ
તીવ્રેવ મ્ભવતિ । કારણાનુરૂપં કાર્યમિતિ વચનાત્ । મિથ્યાત્વે ચેહ તીવ્રત્વં સર્વશુદ્ધાસુદ્યહાદેવ ।
પતંચ ‘સત્ત્વસેહિં મુદ્ધો’ इत्यादिगाथायाख्यास्यायां दर्शयिष्यते । एतेनाभिप्रहिकापेक्षया’ અમિણિવેશી-
મહાપાપી જૈનસત્તાપલાપિત્વાદિતિ દર્શિતં બોધ્યસિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૮૧ ॥

અર્થોમયોરપિ મિથ્યાદષ્ટોર્માર્મિકાનુષ્ઠાનસ્યાપ્રશસ્તાનુમોદનાવિષયસ્ય પ્રશંસાયાં સમ્યક્ત્વાતિચારો
યદ્ વીર્લં તદ્ ગાથાદયેન વિમણિયુઃ પ્રથમગાથામાહ—

॥ જં તેળ સગુરુવળયા કરિવ્જમાળે પસંસિય સંતે । તસ્સ ગુરુસુવળયો પસંસિઓ સનિવસત્થો ॥

ઠ્યાલ્યા—તસ્યાદેવ મિથ્યાદષ્ટિમાર્ગાભિમત્તધાર્મિકાનુષ્ઠાનપ્રશંસાયાં સમ્યક્ત્વાતિચારો મ્ભવતિ ।
યદ્—અસ્માત્ આમિગ્રહિકામિણિવેક્ષિનોરન્યતરેણ સ્વગુરુવચનાત્—નિજગુરુપદેશાત્ ક્રિયમાણમર્માત્મન્મતા-

દિવે મિથ્યાદષ્ટિને અનુમોદનાનો વિષય અશુભજ કુર્ષં એકવું દેખાડે છે—

અનુમોદનાનો વિષય અમિણિવેશીને તે વિશેષે કુર્ષં ને માટે તેહને તીવ્રદોષ આગાત્તર મિથ્યાત્વ કુર્ષં,
અર્થ—‘પાછલી કંઠિકિ’ ને જૈનપ્રવચનનું ‘કાઠડું’ ‘કંડાવડું’ તે પશ્ચિ અનુમોદનાનો વિષય
કુર્ષં, તે તો અપ્રશસ્તઅનુમોદનાનો વિષય મ્ભવે, કુર્ષં વિશેષ કહે છે—અમિણિવેશી મિથ્યાદષ્ટિને
વિશેષે અનુમોદનાનો વિષય કુર્ષં, તિકાં, હેતુ કહયે છે—ને માટે તે અમિણિવેશીને જિનાદ્યાવિરાધકપણે
આગાત્તરમિથ્યાત્વ તીવ્ર—આકરો દોષ કુર્ષં, તેહના મહાતમથી, અનુમોદનાં પશ્ચિ તીવ્ર કુર્ષં, કારણને
શરિષ્ઠજ કાષ્ઠ એ વચનથી. મિથ્યાત્વને વિષે તીવ્રપણું સર્વશી શુદ્ધ અસદ્મહથી જ, એટલે સત્ત્વસેહિં
એ ગાથાના વ્યાખ્યાનમધ્યે દેખાડીએ, એતલે આમિગ્રહિકની અપેક્ષાઈ અમિણિવેશી તે મહાપાપી,
એકવું દેખાડું’ અણુવું. ॥ ૮૧ ॥

‘દિવે’ મિહુ મિથ્યાદષ્ટિનું ધાર્મિકાનુષ્ઠાન ને અપ્રશસ્તઅનુમોદનાનો વિષય તેહના પ્રશંસાને
વિષે સમર્થવત્તનો અતિચાર તિકા ને બીજ તે પ્રતેજિ ગાથાઈ કહેવા વાળતોશિષો પ્રથમગાથા કહે છે—

ને માટે તેણે પોતાના શુભના વચનથી કરીતું ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તે પ્રશંસે’ હુંતે શરૂને ઉપદેશ
પોતાના શાસ્ત્રસંકિત પ્રશંસે.

અર્થ—તે, માર્તિજ મિથ્યાદષ્ટિના માર્ગને ઠીક ધાર્મિકાનુષ્ઠાનની પ્રશંસા સમકિતને અતિચાર કુર્ષં,
ને માટે આમિગ્રહિક અને અમિણિવેશી એ એકમધ્યે એક પોતાના શરૂને ઉપદેશથી કરીતું, અર્થથી
તેહના મતને અમિણિવેશી ધાર્મિકાનુષ્ઠાન આપ આપણા દેવશુભી સારિત મહુમાન દાનપણાદિ કાવત્ત

किञ्च-देवोऽर्हन्नेति षोडशोऽङ्गो देवत्वस्य विकल्पः यद्यभेदः, तर्हि गुरुः सुसाधुरेव धर्मस्तु केवल-
प्रज्ञप्त एवेति वचः पुरस्कृत्य गुरुत्वमवधिकृत्याऽप्यभेदाभ्युपगमे दिगम्बरादीनामपि देवादिविषयकश्रद्धान-
भेदाभावेन सन्त्यगृहीत्वापत्त्या अस्मिन्निवेशमिथ्यात्वं विराज्यमुच्छिन्नमेव स्यात् । अथ गुरुत्वमेवोर्भेदो-
ऽप्यव्यसिद्ध एव, न तु देवस्येति चेत् । सत्यम्, तत्र (किं) निदानं । यदि गुरुः सुसाधुरेव परमस्मन्मार्गा-
भिमतानुष्ठानस्यानुष्ठानोपदेष्टा च, धर्मस्तु केवलप्रज्ञप्त एव परमस्मदभ्युपगतमार्गः केवलिनोक्तः नापर-
इति । तर्हि देवोऽर्हन्नेव परमस्मन्मार्गास्याविप्रणेत, नापरः श्रेताम्बरमार्गाप्रकाशक इति भेदोऽप्यव्यसिद्धः
(एव, तीर्थेन तथाभूतस्यार्हत्वाऽनङ्गीकारात्) सुदृशम् । एवं तीर्थस्य तदीयगुरुधर्मयोरिव दिगम्बरमार्गाप्रणेतृत्वे-
नाऽर्हत्वाऽप्यनभ्युपगमात् । ननु गुर्वीदिवन् नामग्राहेण भेदो वक्तुमशक्य इति चेत् । मैवम्, यतो यथा
अवाप्त्युप साधुत्वबुद्धिरधर्मे च धर्मत्वबुद्धिरारोपिता, तथा जैनाभासमार्गाणामाविप्रणेतृषु शिष्यभूलाविषु
अर्हत्वाबुद्धिरारोपिता तद्विषयकभेदोऽप्यव्यव्यसिद्ध एव । तस्मात् यथा जीवोऽस्तीत्यादिरूपेण जीवावितत्त्व-
वादिनोऽपि शक्त्यादयो जीवाद्यास्तिक्यरहिता भणिताः, जिनोक्तजीवस्वरूपाश्रद्धानात् । बहिः तदभ्युपगतो
विभुत्वादिवर्त्मविशिष्टो जीवो जिनोक्तः । तथाऽर्हति देवत्वश्रद्धानमालोऽपि दिगम्बरवादयो न जैनाः,
जिनोक्तार्हत्वरूपाश्रद्धानात् । नहि दिगम्बराभिमतमार्गाप्रणेतोऽर्हन् देवो भवतीति जिनोक्तोक्तमिति श्रेताम्ब-
राणां श्रद्धानामिति पर्यालोच्यम् ।

प्रकाशकः धर्म भेदः अत्यव्यसिद्धः च सप्रमद्विष्टेन छट्, धर्म तीर्थेन च तेहनां शुद्धमर्मेनां परे दिगम्बरमार्गेने
प्रशङ्कपक्षि करी अरिहंतना पक्षि अनंगीकारधी.

पूर्वपक्ष-अप्रादिकनी परे नामग्राहे भेदः कहेवाने अशक्य ऐहकु न्ने. म बोधि के माटे विभ
भंसाधुपक्षाने विषे साधुपक्षानी शुद्धि, अधर्मेने विषे धर्मशुद्धि आरापी तिभ नैनाभासमार्गेना आदि
प्रकाशक के सिपयत्नादिक तेहने विषे अर्हता शुद्धि आरापी. ते विषयभेद भेदः अव्यव्यसिद्ध च.
ते माटे 'अव छट्' धर्मादिकरपे छव आदि तन्ने साननारा पक्षु शाक्य विगेरेने छव आदिनी
अवा रहित कवा. जिने छका के छपस्वरप तेहनां अव्यव्यसिद्ध. तेष्ते सान्ना विषुपक्षि युक्ता छव
जिने कवी नथी. तिभ अरिहंतने विषे देवपक्षाना अवान ते लज्जापक्षि नैन दिगम्बरदिक, नकी
'नैन' जिने छका के अरिहंतनु स्वरप तेहनां अव्यव्यसिद्ध. दिगम्बरदिकमार्गेना प्रशङ्क अरिहंत ते
देव छट् अहेकु जिने कक्ष अहेकु नवनापर श्रद्धान नथी. अहेकु विचारतु. नकी दिगम्बरने अरिहंत
सावे ने अमोद छहेत, तछ दिगम्बरने छट् के अहंमैत्यना परित्याग अने तेहना छट् तीव करने
अकुक्षपक्षान न कहेत. कहेत तो छट् श्रीहरिकल्पसिद्ध तिभने. अहेकु आर्गदिक 'तेण संपद्'
इत्यादि तिषि भाषाना व्याख्यानने विषे देवादिरेते छिने भिध्यातीने अहेकु धर्मकर्तव्य पाप तिभ
छटादि छट्टियाथ 'त' पाप नकी. तेहने भिध्यात्व स्वसाधना व्यावथी. तिषि करी भिध्यात्पनी
अपेक्षाद अरपपाप हेतुपक्ष. ते उपरि कहे छे-पक्ष छट्टियाथ नकी. तेहना छपलोगना अंधवसापनी
अपेक्षाद अदेवादिकने विषे देवादिकपक्षि करी आराधनने अव्यवसाय ते महाप्राप. व्याकर भिध्यात्व-
इपक्षपक्षी. आभादभिध्यात्व ते आभादभिध्यात्पनी, पोतांना छट्ट देवादितु आराधन च. अतथाच वती
अप्रमद्विष्टने नसछव संभेति धर्मद्विध्यापक्षी पूर्वो अहेवादिकना आराधननु पक्षवर्षाथ कहेत.

तिहा. आच. पूर्वो अ भिध्यात्पक्षी निवते सम्प्रसार व्यादरे. न रूपे आक्षयी अनयतीथी, अन-
तीथीना देव अने अनतीथीर् अवा अरिहंतना. अत्य वाहवा, नशरकर करिया, पूर्व अक्षुण्णवावे

स्वमतं प्रवृत्तिरेव न स्यादिति वचनात् । तत्रोपदेशोद्वेगस्तत्त्वादेवम्—तत्राभिप्रायिको हि अस्मादीय दर्शने मोक्षो, नामन्त्र वेदब्रह्मजैनदर्शनादौ । तेन तदर्थं न दूत एव श्लाघ्यमित्येवंरूपेण जैननिन्दारिक्तकारादिषट्ति एवाभिप्रायिकोपदेशः स्यात् । आभिनिवेशिकत्वं तु असद्वस्मिन्ते जैनदर्शने मोक्षो, नामन्त्र जैनाभास-शा-
क्यादिदर्शनेष्वपि, जैनाभासादीनां संसारमार्गत्वेन मोक्षमार्गातिप्रवृत्त्यादित्येवंरूपेण जैनमार्गतिरिक्तकारा-
पलापघटितत्वेनोपदेशः । एवंविधयोस्तदुपदेशयोः प्रशंसापक्षां जैनमार्गतिरिक्तकारापलापदेरपि प्रशंसा
ज्ञाता, सैव सम्यक्त्वातिपारे वीजमवसातव्यम् । अथैवंविधस्तदुपदेशे केन हेतुना ? इत्यादि—निजनिज-
मार्गारोगे—स्वस्वाभ्युपगतदर्शनामोहेन । निजमार्गारोगमन्त्रेण परपक्षप्रतिष्ठापहेतुद्वेषाभावेन तन्निन्नादि न
सम्भवति । निन्दाप्यसद्वृत्तयोद्भावनेनैव स्यात् । सद्वृत्तयोद्भावनेन तु न निन्दा, किन्तु वस्तुनो यथार्थ-
स्वरूपनिरूपणमेव ।

अत एवोक्तम्—नित्यं वस्तुनि का निन्दा, स्वभावपरिकीर्तनम् । अनित्येषु च या निन्दा, सा निन्दा नरकावहा ॥ १ ॥ तथा, नैवेद्विरीक्ष्य विलङ्घ्यक्रीडसर्पिन्, सम्यग् यथा ब्रजत तान् परिहृत्य सर्वान् । कुजानकुशितकुमारांकुशदिशेषान्, सम्यग् विचारयत कोऽत्र परापवादः ॥ १ ॥ इति आचार्य सूत्र. दृष्ट्वा तेन शास्त्रादीनां दिगम्बरादीनां च प्रवचनानाश्रया दूषणोद्भावनेन न निन्दा, किन्तु वस्तुनो यथार्थस्वरूपनिर्णयणोन्मोहयोरपि हितमेव । यथा लोकेऽनुभूतार्थाभिमुखोन्मोहार्थं गच्छतो वा मार्गापदर्शनेन उभयोरपि हितमेव । अन्यथा “अण्वन्ध्याः पद्ममांसं मिच्छन्ते ते पद्ममांसं” चि, तथा “यो कापद्मं अण्वन्ध्याः वेभ्यादि, तथा “इणमेव जिणंसे पातयणे अट्ठे सेसे अण्ठट्ठे” चि । तत्र त्रेपाणि—धनधान्यमित्रपुत्रकलत्रकृपवचनदीनीति, तथा “समुद्रघातादि विनाभिहितं वस्तु अपत्या प्रत्ययन प्रवचनवाहो भवति, यथा निक्रवा” इत्यादिरूपेण वीतरागोऽपि भवान् भीमहावीरो नामपिष्यत । एकतरस्याहवितकरणाभापो वीतरागत्वहानिप्रसङ्गेः ।

एतेन स्वक्षस्थानपरपरश्रोत्थापनाभ्यां सर्वेषामाद्युपदेशः समान एवेति शङ्काऽपि परास्ता,
विपर्ययेनेन भेदात् । स चैवम्-तथाभाज्यत्वयोगेन जैनानां मार्गप्रतिष्ठानां मार्गव्यवस्थापनमुत्तमार्गोत्थापनं

[illegible]

लुगतादीनि, अन्यतीर्थिकपरिगृहीतानि वाऽहंत्वैत्यानि-अहंत्वमितिमात्राणि । यथा भौतपरिगृहीतानि 'बीरभद्रमहाकालादीनि' बौद्धिकपरिगृहीतानि वा । वन्दितुं वा नमस्कृतुं वा । तत्र वन्दनमभिवादनं, नमस्करणं च प्रणामपूर्वकमित्यादि वाच्यं प्रथममालोचने असम्भ्रमं 'लोकाऽपवादभीरुतया कीदृशस्त्वमित्यादि' (प्रति)-वाच्यम् । तथा तेषामन्यतीर्थिकानां दातुमनुप्रदातुं वा न कल्पते । तत्रः सकृदानं, पुनः पुनरनुप्रदानं, किं सर्वथैव न कल्पते ?-इत्याह-अन्यत्र राजाद्यभिषेकं मुक्त्वा । अयमर्थः-राजादिभिषेकादिना दत्तपि न धर्ममतिक्रामति, करुणागोचरं पुनरापन्नानामेतेषामनुकम्पया दद्यादपीत्यर्थः । अत्र बौद्धिकपरिगृहीतानि च वाक्यमात्रं कश्चादर्थे न दृश्यते, परं बाहुल्येन दृश्यते अतो न सम्मोहो विषेय इति बोध्यम् । अत एव 'मिथ्यादृशां निजनिजदेवादिविषयकप्रशस्त्याप्यषेया एव महापापम्, तस्यैव मिथ्यात्वरूपत्वात् ।' यदाह श्रीहरिप्रसरः- 'समणोवासाओ पुष्पासेष मिच्छताओ पडिक्कमइ' इत्यादि वाच्यं तदेव 'छेत्त आह- 'कौकिकदेवेषु भवानीपति-श्रीपति-श्रजापति शचीपति-रतिपति सुगतप्रभृतिषु किं ? प्रशस्तमनोवाक्कायव्यापारः, प्रशस्तानां-सुचिन्तितमित्राभ्याससूचकानां मनोवाक्कायानां संस्पृष्टिस्तुतिपूजादौ व्यापारो-व्यापृतत्वं प्रशस्तमनोवाक्कायव्यापार इति समासः । मिथ्यात्वं विज्ञेयमिति सम्बन्धः 'इति श्रावकमितिप्रकरणद्वारा ।

एतेन 'द्वयोरपि मिथ्यादृशोर्मध्ये पृथिव्याधारस्मप्रवृत्तापेक्षया निजनिजदेवायाराधनप्रवृत्ता शोभनः, देवादिभूतगतिहेतोस्तथाऽध्यवसायस्य शुभत्वादिति 'वचनमप्यप्राप्तम् । तथाभूताध्यवसायस्य शोभनत्वे सम्बन्धोच्चारः 'यो कल्पइ अण्णत्थिए' वेत्तादिरूपेण मिथ्यात्वप्रस्ताव्यादानुपपत्तिप्रसक्तः । नहि शुभाध्यवसायस्य तदेतो वा प्रत्यास्थानं सम्भवति, तत्पणेतुरसर्वज्ञत्वापत्तेः । तेन 'यद्यपि' तथाभूताध्यवसायोऽपि 'कस्यचिद् देवादिशुभगतिप्राप्तिहेतुर्भवति, तथापि महापापरूप ध्वः, पापानुबन्धिपुण्य-प्रकृतिर्वन्महेतुत्वेन भद्राऽनर्थहेतुत्वात् । यतस्तत्पुण्यतो मनुष्येषु 'तपस्रः सर्वेभ्यः कार्ये' अस्सकित-प्रवृत्तिर्भाभवति, तस्य नरकादिदुर्गादिगामी । सम्प्रतिस्तु पुरो वक्ष्यते । एतेनापेक्षिकं शुभत्वमिति शङ्काऽपि परास्ता, पृथिव्याधारस्मप्रवृत्तस्य सम्यग्दृशोऽन्यतीर्थिकदेवाधाराधनपरित्यागानुपपत्तिप्रसक्तः, बहुपापपरित्यागमन्तरेण अल्पपापपरित्यागास्यायुक्तत्वात् । नहि परस्त्रीसङ्गप्रवृत्तस्य स्वस्तीसङ्गपरित्यागो

ते शोभनः देवादि शुभगतिना हेतु ने' तेषां अध्यवसाय तेषां शुभपक्षाधी. ओ वचनपक्षि-यदृष्टं, तेषां अध्यवसायने शोभनपक्षे' सम्प्रवृत्तना उच्चारणे विषे 'न कल्पइ अन्य ती.ी' - यत्प्राद्विषे स्थितान् प्रत्याभ्यासनां अयुक्तता याई, शुभाध्यवसाय अध्यवा तेषां हेतुनु तो प्रत्याभ्यास न कुई. तेषां प्रवृत्तने असर्वशेषाधी आपरिधा. तेवरी अइ तेषां अध्यवसाय पक्षि कुल्लेकणइ देवादि शुभगति प्राप्तिना हेतु कुई, तडिई भद्रापाप अ. आपने. अणुपध ने पुण्यप्रवृत्तिना पध तेषु हेतुपक्षे करीने भद्रा-अनर्थना हेतुपक्षाधी.

ने भाटि तिष्ठथी व्यन्या मनुष्यने विधि उपने, सर्व अकार्यने विषे' अव्यवहित प्रवृत्तिना अकार्यने कुष. 'तिवार-पक्षी भरकादिदुर्गतिना गामी. शापि तो आगल कडारये. जेतये अपेक्षाइ शुभपक्ष' ओ शंभा राधी. प्रेमियादिकना आरंभने विषे' प्रवृत्तं सम्प्रवृत्तिने अन्यतीर्थिक देवादिकना आराधनना परित्यागानी अयुक्तताना प्रसंगथी. मङ्गुपापना परित्याग विना अध्यवसायना परित्यागने अयुक्तपक्षाधी. ने भाटि परस्त्रीना सञ्चने विषे अवृत्तने येतानी अनि सञ्चने त्याग ते धर्मपक्षि

વ્યાખ્યા—તથા—જૈનમાર્ગનિન્યુયા હેતુસૂત્યા તન્મિશ્રિતધર્મોપદેશેન વા (સ) શાક્યાદિમાર્ગ
 ઉન્માર્ગો ભવતિ । માર્ગનિન્દકત્વમન્તરેણાન્માર્ગામિત્વાસન્મધ્યાત્ । યથેનામિગ્રહિકોડમિનિવેશી' વા
 ક્રિયાયતોપદેશેન સંસારમાર્ગો ભવતિ, તત્યેવ વ્યક્તમિધ્યાદેશપદેશનાશિતા તદુપદેશવર્તિના-
 મુન્માર્ગભૂતત્વાન્ । ન પુનરેવં નિષ્ક્રિયો હ્યવ્યક્તમિધ્યાદદિઃ સંસારમાર્ગો ભવિતુમર્હતિ, તસ્ય પરિત્રાજક-
 લિપ્તપ્રહણમાવેત ક્રિયાયતોપદેશવાનાસન્મધ્યાત્ । તત્ર ધીર્વં તાવન્ નિયતૈકદેવેરુચ્ચર્માડમજીઠ્ઠાંકારં યથે ।
 તસ્માદ્યથા સમ્યક્ત્વમન્તરેણ મોક્ષમાર્ગો ન ભવતિ, તથા વ્યક્તમિધ્યાત્ત્વમન્તરેણ સંસારમાર્ગોડપિ ન
 ભવતિ । અન્યથા 'ગિહિલિંગકુલિગદ્વલિગોહિ' તિ, લિહ્નોપલક્ષિતવાચકપ્રવચનવચનાતુપપત્તિપ્રસક્તેઃ ।
 અત એવ અનાદિસ્તિદેડનામોગમિધ્યાત્વે મૂયઃ કાલં વર્તમાનોડપિ જીવો નોન્માર્ગાભી ન વા 'માર્ગાભીતિ
 વ્યપવિદ્યતે, કિન્તુ અનામોગાપરપર્યાયાદવ્યક્તમિધ્યાત્વાશિર્ગલ્યં યદિ વ્યક્તમિધ્યાત્વલક્ષણં શાક્યાદિ-
 દર્શનમાશ્રયન્ તદેન્માર્ગભી, યદિ વ જૈનદર્શનમાશ્રયન્ તદા માર્ગાભીતિ વ્યપવિદ્યતે । હેકેડપિ મિજ-
 ગૃહાશિર્ગલ્યં યથ સમીહિતનગરામિસુલ' ગચ્છન્ માર્ગાભી, ફતરવા 'ઉન્માર્ગાભીતિ' વ્યપવેદ્યવિષયો
 ભવતિ । ન પુનર્નિજગૃહે મૂયઃ કાલં વસત્રપીતિ । તત્ર યદ્યપિ માર્ગોન્માર્ગામિનોમયવોપતિ પ્રાપ્ય 'પાન્-
 ગમનામ્મોજન-પાનીયપાન-સ્નાન-સુસ્થાનવિશ્રામિત્રિમિઃ ક્રિયામિઃ સામ્યમ્, તથાપિ વિવૈપરીત્યેત સર્વમપિ
 વિપરીતમેત્ર ભવતીત્યયે 'કિરિઆ તુહાતુલ્ય' ત્યાદિગાથાવ્યાખ્યાયાં દર્શયિષ્યતે । ઇતેન જૈનમાર્ગનિન્દયૈવ
 શાક્યાદિમાર્ગ ઉન્માર્ગો ભવતીતિ દર્શિતં બોધયમ્ । અથ તત્ત્વજ્ઞસકાઃ સમ્યગ્દષ્ટિઃ કીદમ્ભવતીતિ દર્શયતિ-
 'તં ચેવ' તિ । તત્ત્વોન્માર્ગમેત્ર પ્રજ્ઞસયન્ સમ્યગ્દષ્ટિઃ સાતુઃ શ્રાવજ્ઞો વા જિનચરણ-તીર્થકૃતઃ આશા-
 તકાઃ-આશાતનાકારી સ્યાન્ ।

નિવેશી ક્રિયાપત ઉપદેશઈ સંસારમાર્ગ કુઈ. તે વ્યક્તમિધ્યાદિના જ ઉપદેશદાનાદિથી તેના ઉપદેશને
 વર્તનાશરોને ઉન્માર્ગસૂત છે, પરિણુ ધર્મ નિષ્ક્રિય-અવ્યક્તમિધ્યાદિનું તે સંસારમાર્ગ, થાવાને મોગ
 નહિ, તેહને લિગગ્રહણને અભાવે ક્રિયાપત ઉપદેશના અસંભવથી, તેહા બીજ તે એ-ને નિયત એક
 દેવચરુષર્મને અનર્ગીકારજ. તે માટિ જિમ સમકિત વિના મોક્ષમાર્ગ ન કુઈ. તિમ વ્યક્તમિધ્યાદિ
 વિના સંસારમાર્ગપણિ ન કુઈ. ધર્મ નહિ તે ચુહિલેખી, કુહિલેખી, દ્રમ્હલેખી, ઈલા લિગે, ઉપલક્ષિતનું
 વાચક એ પ્રવચનનું વચન તેહના અવ્યક્તતાના પ્રવચથી અતએવ ઉચ્છાએ પોતાના વડેરાની અતિ
 ખાત થઈ અભાવને પરિણુ વ્યક્તમિધ્યાદિવ સમર્થુ છે. તે સિધ્ધાન્ત અજિણુ. એતથાજ પ્રતિ અનાદિન
 સિદ્ધ એ અનામોગમિધ્યાદિવ તેહને વિષે ઘણે કાલ વર્તેતા ઉન્માર્ગામાં અથવા ઉન્માર્ગમાં એહવા ન કહિઈ
 તથા એ ? અનામોગમ બીજીનામ એહવુ' એ અવ્યક્તમિધ્યાદિવ તેથી નીકલી વ્યક્તમિધ્યાદિવ શાક્યાદિપણ
 પામી માર્ગ વ્યક્તઈ, તિયારે ઉન્માર્ગમાં. અને મિધ્યાદિ એન્માર્ગ વ્યક્તઈ તિયારે માર્ગમાં એહવા કહિઈ

લોકનઈ વિષઈ પરિણુ પોતાના ચુહી નીકલેા કુતે સમકિત નજર સન્ન્ય અતે કુતે
 માર્ગમાં અન્યથા તે ઉન્માર્ગમાં એહવા નામને વિષય કહીઈ, પરિણુ પોતાના ચુહે મકુકાલ
 વસતઈ માર્ગ ઉન્માર્ગો ન કહઈ. જી એ માર્ગો અને ઉન્માર્ગો એ મિહુને શ્રાદે પાદે ચાલુડ,
 અનનુ મોજન, પાણીન પીડુ, સનાન, સુકારે વીસમુડ ઇત્યાદિક કિયાઈ સંસ્કારો તથા પરિણુ મિગ
 વિપરિતપણે સર્વ વિપરિત જ કુઈ. એહવુ આલિ 'કિરિઆ તુહા' એ ગાથાને વિષે દેખાડાયે
 એતથે એન્માર્ગની નિશાદ જ સાક્યાદિ માર્ગ તે ઉન્માર્ગ કુઈ એહવુ દેખાડ્યું મળવુ, હિવે તેહને

સંસારસ્ય સર્વેયમપિ ક્રિયાવાદિનાં નિયમેન પ્રસક્તેઃ, ધર્મેતુદ્ધ્યાનુષ્ઠાનાત્પૂર્વમજાતત્વાત્ અનુષ્ઠાને જાતે ચ જાતત્વાત્ । દ્વિતીયે, અભિવ્યક્તત્વેનેતિ ચેત્, ઇષ્ટાપસિઃ । તથાહિ-યથાપ્રવૃત્તકરણેન હર્ત્તર્પતોડ્યેક-પુત્રહપરાવર્તાવશેષસંસારસ્ય ભવ્યસ્ય તથાભવ્યત્વજન્યં કાલમચિકુલ્યામિયત્ ક્રિયાવાદિત્વં સ્થાત્, તસ્યામિ-વ્યક્તકાં તુ ધર્મેતુદ્ધ્યાનુષ્ઠાનમેવ, ક્રિયાવાદિત્વજન્યત્વાત્પરેતિ કાર્યાત્કારણાનુમાનમિતિ ચચનાત્ । एवं સમ્યક્ત્વમપિ ભાવ્યમ્ । સમ્યક્ત્વસ્યાપિ હિ યથાપ્રવૃત્તકરણેન હર્ત્તર્પતોડ્યપાર્શ્વપુત્રહપરાવર્તાવશેષસંસારસ્ય ભવ્યસ્ય તથાભવ્યત્વામિવ્યક્તત્વાત્ ।

શુદ્ધકમ્—પદિજ પિવીલિજાણણ કોવિ પજ્જસસિપંચિરી । મન્વો અવદ્ધવુગલપરિજો સેસસંસારો ॥ ૧ ॥ અપુવ્વકરણમુમારપાયવિહિઅદુદ્ધાંઠિમેજો સો । અંતસુત્તુણેણ ગમ્વો ડિગિઅદ્ધિકરણે વિસુત્તંતો ॥ ૨ ॥ સો તથ રણે સુહહુવ્વ વેરિજયજાણિઅપરમઆણંતો । સમ્મપં હદ્ધિ જિઓ સામણેયં તુદ્ધ પસાયા ॥ ૩ ॥ इति सत्यत्वस्तोत्रे । (गा० ५, ६, ७) अन्यथा सत्यत्ववशाचेरारभ्यापार्श्वपुत्र-हपरावर्तावशेषसंसारः सर्वेषामपि सम्यग्दर्शा नियमेन प्रसज्येत् । तच्च न सम्भवति, मन्वेवामेषकुमार-दीनां सत्यत्वप्राप्तिमन्तरेणाऽव्यल्पसंसारस्य जातत्वात् । यस्मान् क्रियावादित्वाभिव्यक्तकस्य धार्मिकानु-ष्ठानस्य भ्रुवत्सममुत्पत्तं च विषयापेक्षमेव मन्तव्यम् । अन्यथा सर्वविमोचकानां यमादिकुर्वणां च जी-वातोऽपि शुभत्वेन वक्तव्यः स्यात्, तथाभूतानुष्ठानस्य धर्मेतुदध्या क्रियमाणत्वादिति गार्वाथः ॥ ८० ॥

અને. ને. કહીછે—ધર્મશુદ્ધિ કરીતું અનુષ્ઠાન તે ક્રિયાવાદીપણીનું હેતુ. તિહાં હેતુ તે સ્થુ ! કારણપણે અથવા અણુવાપણિ. આવાપણે તે નહીં, અસંભવથી, ક્રિયાવાદીપણીનું કારણ. ધર્મશુદ્ધિ કરીતું અનુષ્ઠાન તે કાવાને ક્રોડપ. નહીં. ક્રિયાવાદીના પશ્ચાત્તત્તસંસારને સર્વે પણિ ક્રિયાવાદીને નિયમે પ્રસજ્યથી, ધર્મશુદ્ધિ અનુષ્ઠાનથી પૂર્વે અણુથયાથી. અનુષ્ઠાન થઈ થયાથી. બીજે પછે. અભિવ્યંજકપણે એહતુ જીવ, ઈંટની આપત્તિ, તે દેખાડે છે—યથાપ્રવૃત્તિકરણ ને કોષક શુભપરિણામવિશેષ તેણે ઉત્પત્તિપણિ એકપુદ્ગલ પરાવર્તવિશેષ સંસાર છે એહને એહવા ભવ્યને, તેહવે ભવ્યપણિ ભવત્ કથ અણથથી અનિયત ક્રિયાવાદીપણી કુલ્લે તેહતું જણાવનાર તે અનુષ્ઠાન જ ધર્મશુદ્ધિ કરિતું, ક્રિયાવાદી પણિ ભવ્યથી તેહને. કાર્ષથી કારણતું અનુમાન એહવા વચનથી, ઈમ સમ્યક્ત્વ પણિ વિચારતું. યથાપ્રવૃત્તિકરણને ઉત્પત્તિ પણિ અપાર્શ્વપુદ્ગલપરાવર્તાવિશેષ સંસારી ભવ્યને તથાભવ્યપણના અભિવ્યંજકપણથી.

પંથો પિપીલીકાનઈ ન્યાવે કોઈ પર્વાપિતો સઘી પંથેદિપ ભવ્ય અપાર્શ્વપુદ્ગલપરાવર્તાવિશેષસંસાર છે એહને એહવા, અપૂર્વકરણ પરિણામવિશેષ તે રૂપ પ્રદેવરનો ધાત, તેણે નિવભવ્યો દુષ્ટરાય-રૂપરૂપ પ્રથિતો ભેદ નેણે એહવા તે અતદ્વિદ્યેઈ પદ્ધતો અનિવૃત્તિકરણરૂપ પરિણામવિશેષને વિશે વિશુદ્ધ થાતો, તે રણને વિશે સુભટની પરે દેરીને જપઈ નીપજભવ્યો આણુંદ નેણે એહવા તે સમ્યક્ત્વ પામે ઇવ સામાન્ય પ્રકારે તાહાર પ્રસાદથી. 'ધમ નહીં' તે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિથી આરંભીને અપાર્શ્વ-પુદ્ગલપરાવર્તાવિશેષ સંસાર સર્વે સમ્યક્ત્વેને નિયમે થાઈ. અને તે તો ન સંભવજ, મન્દેવા-મેધક્રમા-શિક્ષેને સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિ વિના એ અપ્રસંસારનઈ કાવાપણીથી. તેવતી ક્રિયાવાદીપણીનું જણાવનાર ને ધાર્મિકાનુષ્ઠાન તેહને શુભપણે અથવા અશુભપણે તે વિષયની અપેક્ષાઈ માનવું, ઈને નહીં તે ભવવિરોધક અને યાગદિકના કરનાર ઇવધાતપણિ શુભપણે કહેવો થાઈ. તથેવા અનુષ્ઠાનને ધર્મશુદ્ધિ કર્તાપણી. ॥ ૮૦ ॥

કદાચિત્ કવિન 'ન હિંસ્યાત સર્વભૂતાની' યાદિવાક્યરચનામિ ભવતિ । एतच्च सर्वं जिनमतसदृशं 'सि' यक्ष-
सदृशं च, धुणाक्षरमिति द्वितीयमपि विफलं-जगत्स्थित्या विवक्षितफलशून्यं भन्तव्यम् । कुत ? इति क्रमगमित-
हेतुमाह-पदसंयमकारणमावात् । तत्र पदं-विभक्त्यन्तं प्रवृत्तिनिवृत्तिहेतुबान्धवोपवोगिवचनं संयमश्चा-
श्वनिरोधः सप्तदशभेदात्मकः, तौ पदसंयमौ तयोः क्रमेण कारणं, भावप्रधानत्वाभिर्देशस्येति पदसंयम-
कारणत्वं तस्याभाषस्तस्माद् । अयं भावः-अक्षरस्य फलवत्त्वं प्रवृत्तिनिवृत्त्याविहेतुवक्त्याङ्गभूतस्य पदस्य
कारणत्वेनैव । वच्च धुणाक्षरस्य (धुणस्य) न सम्भवति । धुणस्याकाराद्विवर्णपरिज्ञानाभावेन पदपरिज्ञा-
नस्यैवामावात् निष्फलत्वम् । जीवघाताद्यकरणनियमस्य तु फलवत्त्वं भोक्षकारणसंयमहेतुत्वेनैव । तच्च,
मिथ्यादृष्टेरकरणनियमस्य न सम्भवति । धुणवत्तस्याऽपि जीवाविवस्तुतत्त्वपरिज्ञानाभावेन जीवविक्षादिरूप-
संयमपरिज्ञानस्यैवामावात् ।

यद्વાગમઃ-‘જો જીવેવિ ન યાગેઈ અજીવેવિ ન યાગેઈ । જીવાજીવે અયાગંતો કહો સો
ળાહીઈ સંજમ ?’ ॥ ૧ ॥ તિ । દર્શવૈ૦ (અ. ૪, ગા. ૧૨) અવ યવાઽઽહ્તાં સર્વસંયમઃ, મિથ્યાદર્શ-
સંયમલેશોઽપિ ન ભવતિ । યદ્વાગમઃ-‘સંતિ દ્યોર્હિં મિક્ષુહિં ગારત્યા સંજસુત્તરા’ इत्यादि श्रौतचरण ।
एतद्वद्वृत्तौ-‘अन्यमिक्षवो हि जीवाद्यास्तिक्यरहिताः सर्वथा अचारिणि’ इत्यादि । जीवाद्यास्तिक्य-
राहित्यं तु जिनोक्तजीवादिपदार्थानां यथार्थस्वरूपापरिज्ञानात् जिनोक्तजीवादिपदस्वरूपाभ्रान्तात् । तेन-
न्यतीर्थिकमारौप्य अकरणनियमो जीवादिश्रद्धानवन् नाममात्रेण अवसातव्यः । धुणाक्षरवद्वृत्तिमारूप-
त्वात् । मिथ्यात्वे च सति प्राणान्तिपातायाश्वनिरोधस्यासम्भव एव, मिथ्यात्वस्य ‘सर्वोक्तप्रत्यापत्तेन

તેહનું વાક્ય જે વાક્યરચના તે કરતે હુંને હિંવારેકે કિંહાએક સર્વજ્ઞ તે ન હપ્પીઠ એહવી પશ્ચિ
વાક્યરચના હુઈ. એ સરિષ્ઠ સર્વ જિનગત સરિષ્ઠ અને લિખક્ષરસદૃશ ધુણાક્ષર એ ગિદ્ધ વિક્ષે-
જગત્સ્થિતિ વિવક્ષિતે કયે અન્ય માનવુ. સ્વાધી ? તે ઉપરિ કમગમિત હેતુ કહે, છે-પદ અને સંયમ
તેહના કારણના અભાવથી. તિહાં પદ તે વિકાસત્વત પ્રતિનિરિષ્ઠિતું હેતુ જે પદસમુદાયરૂપ વાક્ય
તેહનું ઉપયોગે વચન. સંયમ તે આશવને નિરોધ સપ્તદશભેદરૂપ. તે પદ અને સંયમ તેહનું અનુકરે
કારણ, નિર્દેશને ભાવપ્રધાનપણથી પદ-સંયમકારણપણું તેહને અભાવ તેથી.

એ ભાવ-અક્ષરને ફલવંતપણું તે પ્રતિનિરિષ્ઠિતયું જે વાક્ય તેહનું અગમ્ય જે માન્ય
તે પશ્ચિ જ. તે તે ધુણાક્ષરને ન સંભાવે. ધુણને અકારાદિવંકુ પરિજ્ઞાનને અભાવે પદપરિજ્ઞાનના
જ અભાવથી, નિઃકલપણું છત્રધાતાદિ અકરણનિયમને ફલવંતપણું તે મોક્ષાશ્રય જે સંયમ તેહનું
હેતુપણું જ. તે તે મિથ્યાદિષ્ટના અકરણનિયમને ન સંભાવે. ધુણાનીપરે તેહને પ્રજિ છવાદિવસ્તુ-
તત્વના પરિજ્ઞાનને અભાવે કરી છત્રધાતાદિરૂપ સંયમના પરિજ્ઞાનના જ અભાવથી. ‘જે છત્રને ન ભણે,
અછત્રને ન ભણે, છત્ર અછત્રને અભણતે કમ ભણે સંયમ ?’ એતથે જ સર્વસંયમ તે ફર રહો.
મિથ્યાદિને સંયમ લેશપણું ન હોઈ. ‘અન્ય ભિક્ષુ તે છવાદિકી આરુઘાઈ રહિને સર્વ અચારિણિયા’
એહનું કહિયે છત્ર. છવાદિકી આરુઘાઈ રહિતપણું તે જિનેકાછવાદિવસ્તુસ્વરૂપના અશ્રદ્ધાનથી,
ને વી અન્યતાથિકના માઈને વિષે અકરણનિયમ તે છવાદિકના શ્રદ્ધાનથી પરેનામમાને ભણવું. ધુણાક્ષરની
પરે અનુકારાવરૂપપણથી. મિથ્યાત્વવિષે પ્રાણાતિપાતાદિક આશવનિરોધને અસંભાવ જ. મિથ્યાત્વને,
સ્વેત્કૃષ્ટપાપપણું કરી તેહના સ્વરૂપ હલપાપણથી. અર્થ રૂપકાજ, છે.

मित्रायेण धार्मिकानुष्ठानं निजनिजदेवगुरुमक्तिवृत्तमानदानपूजादि यावन् निजनिजशास्त्राध्ययनाध्यापनादि, तस्मिन् प्रशंसिते सति तस्य गुरोरुपदेशोऽपि प्रशंसितो भवेत् । यमुपदेशमवाप्य सम्प्रदृष्टासम्प्रत्यनुमोदनी-
यानुष्ठानस्यानुष्ठाना सम्पन्नाः, स चोपदेशोऽपि निजनिजशास्त्राद्यत इति कृत्वा सह निजनिजशान्तिग-
वर्तव्य इति सनिजनिजशास्त्राः । चः समुच्चये । आत्मीयाऽऽत्मीयमार्गव्यवस्थापकशास्त्रयुक्तः तदुपदेशः
प्रशंसित इति, गायार्थः ॥ ८२ ॥

अथ द्वितीयगाथासाह—

॥ उपदेष्टपसंसाए पसंशिजा जिणमयस्स निदावि । जं सा तस्सुवण्णसे णियथा णिजममराणेणं ॥ ८३ ॥

व्याख्या—उपदेशप्रशंसनया, चकारोऽध्याहार्यः । उपदेशप्रशंसनया च जिनमतनिन्दाऽपि प्रशंसिता
भवेत् । कुत ? इति (तत्र) हेतुनाह—यत्—यस्मात् सा निन्दा तस्योपदेशे नियता-निश्चिता, जिननिन्दा-
मिश्रित एवाभ्युत्थीर्योपदेशो भवति । उपदेशो हि सर्वेषामपि वादिनां निजनिजमार्गव्यवस्थादिहेतव एव
स्यात् । स्वमार्गव्यवस्था च परमतद्वेषवर्जितेनैव स्यात् । यावन् परमतमुद्भाव्य दूषितं न स्यात्, तावन्

पोतपोतानां शास्त्रानां अध्ययन अध्यपनादिक, ते प्रश्न से दृष्टे ते श्रुते उपदेशपणि प्रशंसो दुष्ट. के
उपदेश प्रते पाप्माने सम्भूत दृष्टिने पण्डिते अनुमोदनीय अनुष्ठानने अनुष्ठाना धया. ते उपदेशपण्डि पोताने
शास्त्रने आपत छम मभी पोताने शास्त्रे वर्तते निश्चयात् सङ्गत. च ते सम्प्रत्ययने अर्थ भासे.
आप आपण्णा मार्गान् अध्यययक के शास्त्र तेने सुधुता तेदने उपदेश प्रशंसो ॥ ८२ ॥

निवे' भीष्ट गाथां कदे छे—

उपदेशनी प्रशंसाध जिनमतनी निदापणि प्रशनी. के भाटे ते उपदेशने विषे ते निजमम
दुष्ट, पोताना मार्गने रागे कगी.

अर्थ—चकारे आदिग्या भेद उपदेशनी प्रशंसाध ते जिनमतनी निदापणि प्रशनी दुष्ट. रूपया ।
ने उपदि हेतु कहे छे—के भाटे ते निदा ते उपदेशने विषे निधिन. जलनी निदाह मित्रि ज अप-
तीरकने-उपदेश दुष्ट. के भाटे उपदेशने सर्वेवादिने आप आपण्णा मार्गान् अध्यययक प्रमाणने
हेतुने अर्थद्वय दुष्ट. पोताना मार्गान् अध्यययक ते परम्परा हेतुने दर्शने वर दुष्ट. परम्परा
उपदेशने जिहां वगे दुष्टु न दुष्ट निदागाह पोताना मतनी प्रवृत्ति ज न दुष्ट. के वचनया निदा
उपदेशने उद्देश्येय ते जेस-निदा आश्रितिक दुष्ट-अन्दाजे ज दर्शने भासा. वेदया निदाशनीदिने
विषे नवी. ते वनी ने दर्शन दुष्टया ज छिष्टु. जे रीने जलनी निदा निरन्तरादि के धट्टिन सगणिजिने
उपदेश दुष्ट. आश्रितिवेदाशने ते उपदेश-के अन्दाजे दुष्ट के दर्शनदर्शन निदा भासा, जेनाभासदर्शन
विषय पण्डि पण्डि. निदाभासादिने ससाभास पण्डि भासाभासना निदापण्डि, जे के दर्शनने
निदाभास अध्यययपादिक धट्टिन जे के उपदेश दुष्ट जेदना तेदना उपदेशनी प्रशंसनीय न्यायनिधि
निदाभासना निदाभास-अध्ययपादिकनी पदासा धन. तेदना सम्प्रत्ययना सनिजमे निवे भीष्ट गाथां

निवे' जेदने उपदेश रपे हेतु दुष्ट. ने कदे छे-पोतपोताना मन्त्रः सगलने जे के निदा
मार्गमम विना परम्परा के निवे जेदने हेतु के जे नेने अध्यययक नेनी निदादि न सङ्गत. निवे

चेयकं यावत् सुरसम्पत्ताप्तिर्भवत्यपि । सा च सुरसम्पत्तं विधानवृत्तिवद्वसावव्या । अत एव सम्पत्तेश्च
प्रशंसनीयाऽपि सा न भवति । तत्पञ्चुतानां तथाभूतानां महानर्थहेतुत्वात् । न च तथा उत्पत्तिस्त्राग-
रहितानामपि, मिथ्यात्वे च सति धनादिपरित्यागास्य तथासाहाय्यात् ।

यद्वा श्रीहरिभद्रसूरिः—‘उत्तुङ्गाद्रोहणात्पातो, विषाज्जातृत्तिरेव च । अनर्थाच्च यथाऽन्यत्;
मलनाऽपि तथेक्ष्यताम् ’ ॥ १ ॥ अत एव च शस्त्राणि-व्याख्यदुर्ग्रहसन्निभः । श्रामण्यदुर्ग्रहोऽस्मत्तः,
शस्त्र उक्तो महात्मभिः ॥ २ ॥ प्रवेयकात्तिरज्येवं, नातः श्लाघा सुनीतितः । यथाऽन्याथाविता सम्प-
द्विपाकविरसत्त्वः ’ ॥ ३ ॥ इति योगविन्दौ, (श्लो० १४३, १४४, १४५) वृत्तिर्यथा—‘एतदेवं
भावयति—उत्तुङ्गा० व्याख्या—उत्तुङ्गाद्रोहणात्—पर्वतशिखराद्यव्यासनात् पातोऽवस्थापत्तं, विषाज्जातृ-विष-
मिश्रिभोजनात्तृत्तिरेव च, कृत्तिश्चानर्थीय—अकल्याणाय; यथा—येन प्रकारेण, अत्यन्तं मलनाऽपि—विना-
शोऽपि सुकृत्युपायस्य तथेक्ष्यतामवलोक्यतामिति । एतदेव समर्थयमान आह—अत एव—मुक्त्युपायस्य मलन-
स्थानार्थहेतुत्वादेव हेतोः । चकारः पूर्वाक्तभावनार्थः । शस्त्राणि व्याख्यदुर्ग्रहसन्निभः । शस्त्रस्य—सुरिकावेः,
अनेन—प्रतीतकल्पस्य व्याख्यस्य—दुष्टभाष्यभुजगलक्षणस्य यो दुर्ग्रहो—दुर्ग्रहीत्वत्वं तेन सन्निभः, क ?
इत्याह—श्रामण्यदुर्ग्रहो—ऽसम्यक्तद्वन्द्वीकारः, अस्मन्तोऽसुन्दरपरिणामः, शस्त्रे—योगसहस्रपत्तिरूपके, शस्त्रे,
उक्तो—निरूपितः महात्मभिः—पूर्वमुत्तिभिः ।

तथा च पठन्ति—‘जह चैव उ मुक्त्वाफला, आणां आगहिवां जिणिवाणं । संसारहेतुंस्त्रफला,
तह चैव विराहिआ होह ॥ १ ॥ (पंचवस्तु गा० ११९) ननु दुर्ग्रहीतावपि श्रामण्यात् सुरलोकलाभो

निपत्तिर्निगोष्ठनीयं तृति ते अकल्याण्युते अर्थे, जेणे प्रकारे, अत्यंत मलना—मुक्त्युपायते विनाशपक्षि
तिम विचारये। जेष्ठस्य समर्थतो कहे छे—अतस्त ज वनी मुक्तिना छेपानने भवनाते अर्थहेतुप्राप्तये-
हेतुयी, चकार छे ते प्रवेयकावनाते अर्थे.

शस्त्र जे मुक्तिशक्ति, अति ते प्रसिद्ध, व्यास ते दुष्ट भुजगस्य तेन दुर्ग्रहीतपक्ष तेने
सरीजे कछु ? ते कहे छे—श्रमण्यपुण्याने माडी रीतिं अजीकार अमुंस्वरश्चिमाय योस्वरश्चिमाय निरश्च-
अथने विपे पूर्वश्रुतिओर्ध कछिओ छे. ‘जिम भोक्तासहायक व्याजा आगधी जिन एनी, संसारदु-
कलनी हायक तिमज विराधीत आरिभवेप ’ दुर्ग्रहीत श्रमण्यपुण्या जे सुरलोकेना लाभ दुष्ट तो दिम तेदने
अमुंस्वर अंतपुंशु ? ते छेपरी कहे छे. शुद्धसमाचारिवत मुसाधु ते अकल्याणदिते पुन्यमानाते सध
ते पुननी सुकहा केदने अथवा तेदवाः द्विरुपायेक कारुण्यी कुण्ठे व्यापनदण्णी आपुनिने जे नवमा-
जेवेयकनी प्राप्ति. पीपल स्थानकनी प्राप्ति ते तसुं कहीछे, छम अमुंस्वर अंतपक्षि, करी तेथी दुर्ग्रहीत
श्रमण्यपुण्या ते प्रशंसनी नही जे. परिष्कारे निमज्जक विचारशी, छला हटात कछे छे—जिम जौर्
जुंस्वरश्चिमाय व्यामिओर्धने—अन्यथ छेपान्ति संपत्ति ते अकल्याण, समर्थ ? ते छेपरी कहे छे—परिष्कारे
निरसपुण्याथी. ते नवमजेवेयकथी अथवा निवासपुण्याने जेका अमसरवे मळाछेपरी, दुवारे विष्णुत्वादि
शेड कुंताः जेतस्त ज वनी सर्वथे अकार्यते विषे अरपसित प्रवर्तता नरकादिकना हेतु छेपान्ति पापना
पुंज कुंता पछे हेडि नरकादिकना कारनार दुष्ट.

छलां स्तनावथी अमिने विषे रक्षानी अपेक्षा छे—अजिनिनी सीभरथी पतन अतुमिनी अपेक्षा
विपुलान्ती तृति जेम अनर्थहेतु, तिभ अलुपडा श्रमण्यपुण्यानी अपेक्षा छे—असम्यग्जीत श्रमण्यपुण्याने

ચોપદેશવિવથઃ । જૈનવ્યતિરિક્તાનાં (તુ) ચ સર્વેવામન્યુન્માર્ગપ્રસ્થિતાનાં શાસ્ત્રાદીનાં વિગમ્યરાશીનાં ચોપદે-
શવિવથઃ ડન્માર્ગાન્વયસ્થાપનં સાગંત્યાપનં ચ । સ ચ વિપયઃ પરસ્પરભેદે હૈતુઃ । યથા કુદ્વેદનોપશ્ચમનાત્યા-
હારપ્રહ્યામિપ્રાયઃ સમાનોઽપિ સિદ્ધાદીનાં માંસવિષયકો ગવાદીનાં ચ તુણાદિવિષયક इति વિપયભેદેન
ભેદઃ પ્રતીત एव । અત एव તથામિપ્રાયઃ સિદ્ધાદીનાં નરકહેતુર્ગવાદીનાં ચ સ્વર્ગહેતુરિતિ । નહિ તત્ર
સિદ્ધાદીનાં જીવષાતામિપ્રાયો, ન વા ગવાદીનાં જીવરક્ષામિપ્રાય इति વિષયભેદેન ભેદ इति પર્યા-
લોચ્યમ્ । અન્યથા મવમિમોચકા અપિ ધર્મધ્યાનિનો મવેયુઃ । તેપામપિ 'દુઃસિનોઽમી ક્ષુદ્રજન્તવઃ
તુઃસ્થહેતુશરીરસ્યાગ્નેન સ્વર્ગામિનો વિધીચન્તે' इत्यમિપ્રાયેણ જીવષાતે પ્રવૃત્તિઃ । ધર્મોપદેશકાનામપિ
'અમી મનુષ્યાદયો જીવા અધર્મપ્રવૃત્તા દુર્ગતિગામિનો મવિવિચન્તીતિ ધર્મોપદેશેન તપઃસંયમાદિદુષ્કર-
ક્રિયાવિધાપનેન સ્વર્ગામિનો વિધીચન્તે' इत्यમિપ્રાયેણ ધર્મોપદેશે પ્રવૃત્તિરિત્યુભયોરપિ અમિપ્રાયસામ્યા-
રભેદપ્રસક્તેઃ । તસ્માન્મિધ્યાત્મમાત્રાન્મિતધાર્મિકાનુષ્ઠાનપ્રશંસાયાં તદુપદેશકસોપદેશસાઽપિ પ્રશંસાપત્તી
શેષાનુષ્ઠાનપ્રશંસાવત્ તસ્મદ્વ્યપતિવા જૈનપ્રવચનનિન્દ્યાઽપિ પ્રશંસિતા । સા ચાનાભોગવતોઽતિચારઃ,
આભોગવતસ્ત્વનાચાર इति તાત્પર્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૮૩ ॥

અથ જૈનપ્રવચનનિન્દ્યા શાસ્ત્રાદિમાર્ગઃ તત્પ્રશંસકઃ સમ્યગ્દષ્ટિશ્ચ કીદૃશ્ચ સ્વાવિદ્યાહ—

॥ તીપ સો ડમ્મમ્મો સંસારપદ્ધો અ જિણમ્મ મણિજો । તં ચેવ પસંસંતો જિણવરસાસાયગો ણિગ્ગમ્ ॥

તે ધમ-તેહવે' લખ્યપણાધને' થેએ માર્ગે' આલ્યા ઝનને માર્ગ'તુ' સ્થાપન અને ઉન્માર્ગ'તુ' ઉત્થાપન
ઉપદેશનો વિષય કુહ. જૈનવ્યતિરિક્ત સર્વને તો ઉન્માર્ગે' આલ્યા શાકચાદિક અને દિમ બરાદિક તેહને ઉપદેશનો
વિષય ઉન્માર્ગ'તુ' સ્થાપન અને માર્ગ'તુ' ઉત્થાપન તે વિષય તે માર્હોમાહે ભેદને' વિષયે' હેતુ. જિમ કુધા-
ચેદનીના ઉપદેશને' અર્થે આહાર ગ્રહવાનો અભિલાષ સમાનપણિ સિદ્ધાદિકને માંસસંબંધી, આદ્ય પ્રમુખને
તો તુણાદિકસંબંધી. તે વતી વિષયભેદે ભેદ, એતલજ બતા તેહવે અભિપ્રાય સિદ્ધાદિકને' નરકહેતુ, અને
ગવાદિકને સ્વર્ગને' હેતુ, તિહા સિદ્ધાદિકને જીવષાતનો અભિપ્રાય નથી અને ગાદ્ય(શ) પ્રમુખને જીવરક્ષાનાપણિ
અભિપ્રાય નથી. તેવતી વિષયભેદે ભેદ ધમ બલયુગ. ધમ નહી તો લવવિભોચકપણિ ધર્મધ્યાની કુઈ. તેહને
પણિ દુઃખી એ ક્ષુદ્ર'તુ દુઃખહેતુ શરીરને ઇંડાવવે' સ્વર્ગ'ગામી કરીએ છે' એ અભિપ્રાયે જીવષાતને વિષે
પ્રશ્નિ, ધર્મના ઉપદેશને પણિ એ મનુષ્યાદિક જીવ અધર્મે' પ્રવર્ત્યાં દુર્ગતિગામી થાયે. તેવતી ધર્મોપદેશને
અને તપસ'બરાદિક ક્રિયા નીપબ્ધવે' સ્વર્ગ'ગામી કરીઈ છે. એ અભિપ્રાયે ધર્મોપદેશને વિષે પ્રશ્નિ, ધમ
બીહુને અભિપ્રાયના સરિયાથી અભેદપ્રસંગથી, તે માટે મિથ્યાદષ્ટિઆત્રને' ધમ એ માંસકાતુષ્ઠાન તેહની
પ્રશંસાઈ તેહના ઉપદેશકની પ્રશંસાની આપતિ બીજા અનુષ્ઠાનની પ્રશંસાની પરે તેહમાદિ આવી જૈનપ્રવચ-
નની નિંદાપણિ પ્રશંસી, તે પ્રશંસા અનાભોગવ'તને અતીચાર, આભોગવ'તને અનાચાર એ ગાથાર્થઃ ॥ ૮૩ ॥

હિવે જેનપ્રવચનનિંદાઈ શાકચાદિકનો માર્ગ અને તત્પ્રશંસક તે કહેવા કુહ. તે મહિઈ છે—

તે નિંદાઈ તે ઉન્માર્ગ સંસારપણિ જિનમતિ કહીએ. તેહને જ પ્રશંસતો જિનવરનો આચારક નિષયથી.

અર્થ—તે જૈનમાર્ગની નિંદા તે હેતુઈ અથવા નિંદાકુદા ધર્મ-ઉપદેશક શાકચાદિકનો માર્ગ તે ઉન્માર્ગ
કુહ. માર્ગના નિંદકપણા-વિના ઉન્માર્ગગામિપણાના અસ્થાવરથી. એને' આભિપ્રાયિક અથવા અભિ-

યદાંગમઃ—‘ક્ષિતં વર્ત્યું દિરર્ણં ચ પસવો દોસપોરુસં । વત્તારિ કામસંધાપિ તથા સે
 સ્વવન્નજ્ઞ’ ॥ ૧ ॥ સ્તિ । શ્રીચત્તરાં (અં ૩, ગાથા ૧૭) પરં પુણ્યાનુવન્ધિપુણ્યપ્રકૃતિસત્તાક્ત્વેન
 જિનમ્ભવનાદિસમક્ષેપ્યાં ધનવપનપરાયણો યામગ્નિરતિચારતારિત્રાતુછાનેપુ શુભકાર્યેપુ અસંવલિતપ્રવૃત્તિમાન
 ભવતીતિ ભાવઃ । એવમન્યત્રાપિ મિથ્યાત્વોપહતધર્મોઽનર્થહેતુરેવ મળિતઃ । યદાંગમઃ—‘વિસં તુ પીતં
 જહ કાલકૂર્લ, હ્ણાહ સત્યં જહ દુઃગાહીઅં । એમેવ ધમ્મો વિસઓવવન્નો, હ્ણાહ વેણાલં હ્વાશિવન્નો’
 ॥ ૧ ॥ શ્રીચત્તરાં ૨૦ (ગાં ૪૪) મિથ્યાત્વસંયુક્તો હિ ધર્મો નિયમાદિપ્રયોગપન્નં ધર્મં ભવતિ ।
 મિથ્યાત્વે ચ સતિ ભાવતઃ શબ્દાદિવિવચાદનુપરમાત્ । તથો ‘ધર્માનુષ્ઠાનવૈતથ્યાન્, પ્રત્યપાયો મહાન્
 ભવેન્ । રૌદ્રદુઃસૌધજનનાદ્, દુઃપ્રયુક્તાદિઘૌષધાન્’ ॥ ૧ ॥ इति ललितवित्तरायां । एतेन दुर्गुहीति-
 श्रामण्यस्यापि देवगतिहेतुत्वेन क्षुप्तत्वमेवेति मणन्निरस्तो बोध्यः । दोषहेतोरुणस्यापि दोषत्वेन भणनात्
 (न च पापानुबन्धिपुण्यं पापमेवेति प्रागुक्तमनागमिकं भविष्यतीति शङ्कनीयम्, आगम एव तथैव
 प्रतिपादनात्) तथाहि—‘जो व गुणो दोसकरो, न सो गुणो दोसमेव तं जाणे । अगुणो वि होइ
 सुगुणो, विणिच्छओ सुंवरो जत्थ’ ॥ ૧ ॥ इति ललितवित्तराजिकायां । एवं यो धर्मः परिणताव-
 धर्मो भवति, स धर्म एव नोच्यते । यदुक्तम्—‘धर्मं यो बाधते धर्मो, न स धर्मः सतां मतः । अविरोधेन
 यो धर्मः, स धर्म इति कीर्तितः’ ॥ ૧ ॥ इत्युपदेशपदवृत्तौ ।

एतेन ‘आणासंलणकारी, जइवि तिकाळं મહાવિમૂઠ્ઠં । પૂદદ વીયરણં, સર્વોપિ ધિરત્થયં
 તસ્સ’ ॥ ૧ ॥ (સંવોધ સં ગાં ૩૩) તથા ‘જાણં ચરિત્તહીણં, હિમામ્હણં ચ દંસણવિણં ।
 સંજમહીણં ચ તર્વ, જો ચરદ ધિરત્થયં તસ્સ’ ॥ ૧ ॥ (વપં માં ગાં ૪૨૫) इत्येवमुच्योरपि

ધર્મ ને ધર્મ અતે ધર્મ નહી, તે ધર્મ જ ન કહઈ. ને ધર્મને બાધે સંયુક્તને તે ધર્મ માન્ય
 નહીં, અવિરોધ ને ધર્મ તે ધર્મ કહી. ‘આણાને ખડક બધું એ ત્રિકાલ પૂણ્ય કરે મહારિક, તે
 સર્વઈ તેહણું નિરર્થક, જાન તે આરિવહીન, વેપમહણુ તે સમહિતે હીન, સંયમહીન તપ, ને ને આચરઈ
 તેનું સર્વ નિરર્થક.’ ધર્મ એ બિહુ પ્રથના વચન લેછ આણાના અનુજાન અને જાન આરિને હીન એ
 બિહુને સમાનપણું, એ વચન પશિ ટાલું. બહી રીતે પ્રવચનના અભાવપણથી. નિરર્થકતામાત્ર કહેવે
 બિહુનું સરીખાપણું ન સંભવે. પોસ ગાસે વટદણ અને આમ્રદણને સમાનપણે કહાનો પ્રસંગ ચાઈવતી.
 સહકારકદાપ્રતે તિવારે બિહુને આકારણ પશિ સદશપણથી. તે મારે જિમ આમ્રદણ તે સહકારકદાપ્રતે
 સ્વરૂપયોગ્યતાઈ કારણપણું છતે જ વસંતતત્કરૂપે સહકારે કારણને અભાવે ફલવંતપણિ કારણ નહી.
 વટદણ તે સ્વરૂપયોગ્યતાઈપણિ આકારણપણિ સર્વકાલ આકારણ જ. ધર્મ જાન તે મોક્ષપ્રતે સ્વરૂપયોગ્યતાઈ
 કારણ છતું જ આરિવલક્ષણસહકારે કારણના અભાવથી ફલવંતપણિ મોક્ષપ્રતે આકારણ. આણાના
 અનુજાન તે સ્વરૂપયોગ્યતાઈપણિ આકારણ જ. વિહંગનારૂપપણિ આગમને વિષે કલાપણથી. એતલ જ વતી
 સમ્યગ્જ્ઞાનદર્શનવારિત તે મોક્ષમાર્ગ એહણું કહેતે સમ્યગ્જ્ઞાનાદિક એહકાને જ મોક્ષપ્રતે ફલવંતપણિ
 કારણપણું, અન્યથા સ્વરૂપયોગ્યતાઈ કારણપણું માનવું.

અત એવ ઉત્ક્રાંમણ ખસે દેસારાધકાદિ અગ્રણી બીવિચારે અધ્યક્ષની પરે બહુ ગડગડાટ કરી
 સિધ્ધાત્મીનું ક્રિયારૂપ આરિત તે મોક્ષકારણ માન્યું છે. તે સિધ્ધા બાલિપુ, અધિક વિચાર ઉત્ક્રાંમણકૃત
 તદ્વચન ખડક વાર્તિકરૂપને વિષે છે. વિચારવું, તે વતી સમ્યગ્જ્ઞાનવત તે જિનાશાનો આશયકજ. આરિ

શબ્દકમ્—‘આળાદ અવદૃતં જો ડ્રવ્દહિજ્ઞ મોહદોષેણ । સો આળા અળવત્યં મિચ્છતતિરાહણં પાથે’ ॥ ૧ ॥’ એવું સાધુપદ્માશક (૩૧ ગાથા) દૃષ્ટો । કવિન્ ‘તિત્થચરમસ સુલસસં મંચસ ચ પવળીઓ સો’ એવું વત્તરાદ્યમ્ । આશાતના ચ મિધ્યાન્વં દીર્ધસંસારહૃદયુઃ । ચદાગમઃ—‘આસાયાળ મિચ્છતં આસાયાળવજ્જણાડ સમ્મતં । આસાયાળમિત્તં કુલ્લદ્દ દીઠં ચ સંસારં’ ॥ ૧ ॥ તિ । ઉપદેઽ (માલા, ગાઁ ૪૧૦) આશાતના ચેદાદ્ધીકૃતતીર્થકૃગાજ્ઞાતિક્રમાન્ । યત્તતીર્થકૃદ્ધિઃ સમ્યગ્દર્શાં મિધ્યાદષ્ટિપ્રશંસા સમ્યક્વાચિત્તરૂપત્વેન નિષિદ્ધા । તા ચ કુર્વન્ અદ્ધીકૃતજિનાજ્ઞાપરિત્યજનન જિનાજ્ઞાવિરાધકો જિનવરાશાતનાકારીતિ માથ્વે એવું ગાથાર્થઃ ॥ ૮૪ ॥

અથ યદિ મિધ્યાદષ્ટિપ્રશંસા ચા તીર્થકૃગાજ્ઞાતનાં, તર્હિ પરસમયેડિપિ કિંચિદ્જિનમનસદગં જૈનમર્ગાભિમતધાર્મિકાનુષ્ઠાનસદશં દૃષ્યતે, તત્કીદગમં મન્તવ્યમ્ ? દેલાહ—

॥ તેણં જિણમયસરિસં અપં વ્રુહં વ પરમણ કિંચી । યુણઅક્ષરં વ વિહલં પયસંજમકારણામાવા ॥

ગ્યાલ્યા—એવં કારણેન યાવન્ તીર્થકૃગાજ્ઞાતના મ્યાન્, તેન પરસમયે (મતે) યન્ કિંચિદ્ગુણ-સોકં, વ્રુહં વા—અચર જિનમતસદગ—જૈનાભિમતશ્રદ્ધાનાનુષ્ઠાનયોરનુકારિ ભવેન્ તદ્ યુણાશ્રરમિથ મન્તવ્યમ્ । યુણઃ—કાષ્ટત્વગત્તર્વર્તી કીટવિશેષઃ । તેન કાંષ્ટે મધ્યમાણેડમિપ્રાયમન્તરેણેવ વિચિત્રાકૃતિયુ-જાયમાનાસુ કવિત્વદોષે ધકારટકારાદ્યાકૃતિરપિ જાયતે । સા ચાકૃતિયુગાશ્રરતયા વ્યપચિન્નતે । તદ્વદ્ મિધ્યાદષ્ટિનાડુલ્લંઘ્યમાતેષુ ગદ્ધાસ્તાનાદિયાવગ્યાગાથનુકાનેષુ તદ્વાચકવ્યાવચરનત્યામપિ ક્રિયમાણાયાં

પ્રશંસકં સમ્યગ્દષ્ટિતે કહેવા દુષ્ટં તે દેખાડે છે-તે ઉ-શામં પ્રતે પ્રશંસતો સમ્યગ્દષ્ટિ સાધુ અથવા શાવક તીર્થકરનો આશાતનાકારી હુઈ. ‘આવદિ અવર્તતાને’ મોહને દોષે ને પ્રશંસે તે આનારકિન મિધ્યાત્વપ વિરાધના પાથે. કિહાએક ઉત્તરાદ્ય એહયુ’ છે-‘તીર્થકરનો. યુગનો સઘનો પ્રત્યનીક તે’ એ આશાતનાસક્ષિણું મિધ્યાત્વ દીર્ધસંસારનું હેયુ. ‘આશાતના તેહજ મિધ્યાત્વ આશાતનાનું વર્ણુ તેહજ સમક્ષિત, આશાતના હેયુષ્ઠ સંસાર દીર્ધ કરે’ આશાતના તે પ્રહા તીર્થકરની આમાના ઉદ્ધનથી. ને આદિ તીર્થ કરે સમ્યગ્દષ્ટિને મિધ્યાત્વની પ્રશંસા તે સમક્ષિતના અનિયમરૂપપણે નિષેધી. તે પ્રતે કરતો અગીકુન જિનાસાને પરિપાગે જિનાસ નો વિરાધક અરિહંતની આશાતનાનો કરનાર એ ભાવ. એ અર્થઃ— ॥૮૪॥

હિવે’ મિધ્યાદષ્ટિપ્રશંસા તીર્થકરની આશાતના, તડે પરસમયે પશ્ચિ કાષ્ઠ જિનમત સરિયુ’ જૈનમાર્ગને કષ્ટ ધાર્મિકાનુષ્ઠાન સરિયુ’ દેખાડે છે. તે રહયુ માનું ? એ કહે છે—

તે કારણિ’ જિનમત સરિયુ’ અથ અથવા બહુ પરમતને વિષે કાષ્ઠે ધુણાક્ષરની પદે નિઃસ પદ-સંપન્ના કારણના અભાવથી.

જિણિ’ કારણિ’ યાવત્ તીર્થકરની આશાતના હુઈ, તિણિ કારણિ’ પરસમયને વિષે ને કાષ્ઠ અથ અથવા બહુ જિનમતસરિયુ’-જૈનને કષ્ટ શદ્ધાન અને અનુષ્ઠાન તેહને અનુકારિ હુઈ. તે ધુણાક્ષરની પદે માનું. ધુણુ તે અષ્ટની ઝાસિ આદિલો કીટવિશેષ, તેણે કાષ્ટ ખાતાં અસિમ્પલ વિના જ નિવિધ આકાર થાતે કાષ્ઠકાંદેરો ધકાર ટકાર એહવા પશ્ચિ આકાર હુઈ. તે આકાર તે ધુણાક્ષરપણે કહોએ, તિમ મિધ્યાત્વીક કીડું ગંગાસ્નાનાદિક યાવત્ પાગદિષ્ટ ને અનુષ્ઠાન તે કતે

આનાં પદ્મવાદિયથેષિતશૂન્યાનાં પ્રાક્તસહસ્વાયા સ્ફરશ્ચગુણદ્વિદેહત્વેન કલ્પસ્વાત્ । બ્રહ્મવૃત્તિ-
ચનાશિતાનાં તુ ક્ષતસહસ્રસહસ્વાકાનામપિ શૂન્યાનાં નિજનિજસરૂપાનુચારેણ સ્થાથીયૂતપત્રાદિમાસિ-
ન્માદિદેહનાં સ્થાભ્યવિનાશકત્વેન અગૃહીતાઢ્ઢ્યદ્દેહનાં સુખજ્ઞતાનામિયમવક્રપૃષ્ઠિકરિતિ પ્રાતિજનકત્વેન
ફલ્પસ્વાત્ । एवं धार्मिकानुष्ठानानामपि तामाकृतियथा क्वचित्साम्येऽपि 'फलजनकत्वमधिकृत्य न
साम्यम् । यत्तत्तेषां विनाशपूर्वणां सानुधान्विपुण्यप्रकृतिवन्धनमप्राप्तसकलकर्मक्षयलक्षणफलजनकत्वेन
वदितराणां तु स्वाश्रयभालिन्यवहेतुपापादुत्पत्तिपुण्यप्रकृतिसनकસ્થાશ્રયવિનાશકત્વેન ધર્માધર્મવિષયક-
સમ્યગ્વિવેકપરિહાનશૂન્યાનાં ધર્મોઽધર્મિતિ પ્રાતિજનકત્વેન ચ ફલ્પત્તવિતિ ।

अत एव 'मिच्छे अणत्तदोसा, पयहा दीसंति मेव गुणहेतो । तद्वि व तं चैव जीवा, हा !
मोहंवा निसेवंति' । १ ॥ सि वैराग्यवृत्तकदावत्युक्तम् (गा० १८) तेन पापादुत्पत्तिं सर्वमपि तपः-
संयमादिकं गृहणीयमेव । (किञ्च-आर्वावाह्यसमुत्थानं तुपस्यगृह्य-युष्मज्जगदधिकस्यम् । बहुक्तं-जह
तुसखंङ्गमयमंरुणाह् रूपाद् सुप्पारण्यमि । विहृच्छाहं तहा काणसु आणारहिषं अकुट्टामं ॥ १ ॥ ति ।
यत्नेन सर्वेष्वनुष्ठानेषु विनाशा जीवकस्येति बोध्यम् । अत एवैवं दृष्टान्तासिद्धं पापादुत्पत्तिपुण्यं सम्पन्नश्च
गृहणीयमेव भवति) यदापरा-‘पावणुनये सुहृदं वा धार्यं वा मणेण वा वायाए वा काणम वा कयं वा
काराविजं वा अणुप्रोद्धवं वा रागेण वा दोसेण वा मोहेण वा इत्य जप्ते वा जर्मन्तरेसु वा’ इत्यादि
यावत् ‘अरिहंतसमिच्छयं सिद्धसमिच्छयं गच्छामि’ति पञ्चसूक्ते (आद्यसूत्रे) श्रुत मिथ्यादृष्टिभ्रान्ति-
मिसतत्त्विकाकारिणामपि तामलिमधुतीनां पापादुत्पत्तिपुण्यप्रकृतिवन्धनो नासीत् । तत्र कारणं तावत्

‘પડિત’ એહવી પ્રાતિને ઊપભવવાપણે’ ક્ષવત્તપણથી. ઇય ધાર્મિકાનુષ્ઠાનને’ પછિ તામે અને આક્રિત
કિર્કાક સમપણે પછિ ફલતું ઊપભવવાપણે આશ્રયને’ સારિપાથ નહીં. ‘એ ચાર્દિ ધર્મલુપ્ધાનને’
વિનાશાર્પને સાતુગાંધ પુરવને પ્રક્રમે પ્રાપ્ત એ સકલકર્મને સુત તે રૂપ ફલબનક પછિ તેથી ભીના અનુ-
ષ્ઠાનને તઓ પોતાના આશ્રયતું મસિનપણતું’ હેતુ એ ‘પાપાનુપાધિ’ એ ‘પુણ્યપ્રકૃતિબનક’ અને સ્થાભ્યને
વિનાશકપણે’ અને ધર્મ અને અધર્મ વિષયક એ સમગ્ર વિવેક તેહને’ પરિહારને’ શૂન્યને’ ધર્મ’ એહવી પ્રાતિને
ઊપભવવા પછિ ક્ષવત્તપણે. એતથાજપતી સિધ્યાત્વને’ વિશે’ અર્થતા દોષ પ્રમદ્, રેખાંધ, ગુહનો’ થેત
નહી જ, તલ્લે’ તે પ્રતિ જ એકાધિ ઇત્ય સેવે છે.

તે પતી પાપાનુપાધી સર્વથી તપઃસંધ્યમાદિક ગર્હભીષ જ, અથ’ તદ્દ ૨૫૦૮ જ છે. અને’ એ
ત્રિષ્ણદિપ્રમાર્થનઈ ઈટકિનાના કરનાર તામસિપ્રજાને’ પછિ ‘પાપાનુપાધિપુરપ્રજાને’ પાપ ન કહ્યો,
તેહા કરતુ તે સમપ્રકારને’ અસિદ્ધપણું જ. તેહતું જણાવનાર તદ્દ સાહુદર્શનમને સમાવિતી
પ્રાતિને ચોગપણું જ, તામધિ અતસમયે’ અનનસ રહે’ ક્રુતે તે સ્વેતાંયેસાહુ પદે’ ધર્મ ઇષા શોધતા
બહિર્જીવી’ બતા દીઠા, તિતારકે’ ધણિ બીંતણું’-અઢો બાબર’ એ શોભન થેતપિત્ર મતીતો ધર્મ, સિદ્ધ
પ્રાપ્તિપદને’ વિશે’ એહવી છપરકા કરીઈ છે. ઇમ એહવી શુભસાવનાઈ તામસિઈ અર્નતરભવે સમપ્રજા ઇપામર્ક
એ નવકી પ્રતિના કરનાર થી અભયસંસ્કરને તેહના સુક થી બિન્દેશસ્સરિ તેણે કરી’ એ કથારેપ તેહને વિશે
છે. સમ્પન્નકામિસુખપણું તે એહને’ નેહને’ સમ્પણ્ણને’ પરિપાકવણે’ પ્રકૃતિભાકપણે કીને અને અભિપતો
એ સમગ્ર વિવેક તેહના પરિહારને’ શૂન્યપણે’ ‘જનમાર્ગવિષયક’ એ રૂપ તેહને’ અભાવે’ અને’ નિયમથી
આનામાદિકિવાદયિ, પણે અણુક, ઉપનિતિ ભવમર્થનાને વિષયક પછિ ‘સદ્ધ’ નામે સમ્પણ્ણસિદ્ધિ
સ્વરૂપ ક્રિયાપ્રકારે’ જ કહિઈ છે. ઇમ સમ્પણ્ણપાશિષ્ટને’ સમપ્રકારિટીની પારે’ શુભાનુપાધી સર્વપાપ કહે,

तन्वत्पक्षयोपहतत्वात् । यदुक्तम्- 'मिथ्यात्वं परमो गेगो, मिथ्यात्वं परमं तमः । मिथ्यात्वं परम-
 श्रुतु-मिथ्यात्वं पदमापदाम्' ॥१॥ अत एव मिथ्यादृशां धर्मांश्चधर्मतयैव मन्वज्यः । यदुक्तम्- 'अहि-
 सालक्षणे धर्मः, सत्यक्त्वादिश्रमादिमान् । देवेन वीतरागेण. दम्रितः कुर्वता स्वयम् ॥ १ ॥ एतस्मा-
 द्द्वैपीत्येन, मिथ्यादृगमिरुपासितः । अधर्मः प्रोज्ञते दुर्ग-दुर्गातिप्रणयैकभूः' ॥ २ ॥ इति उपदेगमाला-
 विशेषवृत्तौ । तथा 'कृतीर्यैकैः प्रणीतस्य सद्गतिसमिप्रतिनयिनः । धर्मस्य सकलसाधि. कथं श्वाग्यातता
 भवेत्' ॥ १ ॥ यच्च तत्समये काऽपि, द्यासल्लादिपोषणम् । उच्यते तद्ब्रह्मोमात्रं, कुर्वन्त्येन न तन्वत्तः'
 ॥ २ ॥ इति प्रवचनसारेणोद्धारवृत्तौ । अत एव मिथ्यादृशां द्रव्यतोयकरणनिगमोऽनर्थहेतुरेव ।

‘यदाह श्रीहरिभक्तिसु-’ बाह्यग्रन्थालाग्नं चारु नम्रं तद्विरम्यापि । कञ्चुकमात्रत्यागाद्भि-
भुजगो निर्विषो भवति ॥१॥ इति षोडशके (१, आर्षा ५) वृत्तिर्यथा-बाह्यग्रन्थपरित्यागान्-भनधान्यम्ब-
जनवत्सादिपरित्यागान्, न चारु-न शोभनं बाह्यलिङ्गं ननु-निश्चितमेतत्, अत्र लोके बाह्यलिङ्गभितरम्यापि
मनुष्यवित्कृपमृते । एतेनैवार्थं प्रतिवस्तुपमया दर्शयति-कञ्चुकमात्रपरित्यागान् नहि-नैव भुजगः-सर्प-
मृपः निर्विषः-कथञ्चिदपि निर्विषो भवतीति स्थितिः । इह तद्विरम्यापीति । अत्रापिशब्दासम्परित्यागकृतं-
स्वहितं अवयवेति दर्शितमिति । यदि तत्तन्मार्गसंक्रमाद्वैतं कथं न तत्कर्तुः ? इत्याभियाच । यद्यपि
तथाविधपरित्यागवशेन कस्यचित्त्रैलमार्गपतितस्य मिथ्यादर्शो यथोक्तसामाचारिपरिपालनवशेन नवमर्थ-

એતલાજ્વળતી સ્થિત્યાર્તનો ધર્મ તે અધર્મપણી કદિએ માનવો 'અદિસારપ ધર્મ સ્મર્યત્વાદિ ક્ષમાદિવતે દેવે વીતરાએ દેખાઓ પોતે કરતા એથી વિપરીતપણી સ્થિત્યાત્વલિ સંભો તે અધર્મ જ કદી', 'કુર્મ' ને 'કુર્મ'તે તેહની સ્તેહની ભૂમિકા 'કુપીયાઈ પ્રશ્નો સદ્ગાતીનો વિશેષી એહવા પણી નકલધર્મને ભથી રીતિ કહેવા પછાઈ તે કિમ થશે ? ' અને જે તેહનાં સમખને વિશે દયા-સત્યાદિનુ પાપવ' કંઈ છે. તે વચ્ચમાત્ર ભુષે ભાણુ. પણી તત્ત્વો નહિ. એતલાજ્વળતી સ્થિત્યાર્તનો અકરબુનિવસ તે વ્યર્થ' દેગુજ, 'ખાણધર્મના ત્યાગથી ભય' નહિ નિશ્ચય કહા તેથી બીજને પણી 'કેચુકામતના ત્યાગથી બુજમ કાંઈ નિર્વિષ ન દુષ', ખાણધર્મ ને ધનધાન-પરચરવત્સાદિક તેહના પરિત્યાગથી ભય' નહિ. ખાણધર્મ એ નિશ્ચે છે એ લોકને વિશે ખાણધર્મ તે મનુપતિર્વિજ્ઞ પ્રખખને પણી એ અર્થને પ્રતિગતગમા અવકાશે દેખાડિ છે-કેચુકામતના ત્યાગથી બુજમ તે નિર્વિષ કિમે નિર્વિષ નહિ દુષ, એદથી ચિતિ કમ, કંઈ તેઓ ધર્મને પણી, કંઈ કપિ સદ્દથી ખાણધર્મના ત્યાગકતિને અદિન દુષદ, એદચુ' કદદ', જેજે ખાણધર્મનો પ્રશ્નના કાતિને અદિત, તને ખાણધર્મધર્મને કા અદિન ન દુષ, એ અભિગ્રાજ, ભકિદ દેવવા ખાણધર્મને પરિત્યાગચે કહેકે દેવમાર્ગપતિન રિચ દરિએ 'દે કામસાચારીપતિપાપનવ' નમા ખાણધર્મને સુચ પત્તની પ્રાપ્તિ દુઈ. પણી તે સર્વતે ને વિખાનવો નુમિની પડે 'તત્ત્વો

[illegible]

यद्यपि कदाचित् कस्यचित् तामलेखि तयामव्यत्तादिभोगेन बालतपोऽपि सम्मत्त्वप्राप्तिहेतुर्भवति, तथाऽपि तत्सम्बन्धदा गृहीणीयमेव, तथाभूतगुणप्रशंसाया अपि सम्मत्त्वमालिङ्ग्यहेतुत्वेनहिता निषिद्धत्वात् । यदागमः—‘सम्मत्तस्स णं समणोवासएणं पंच अइआरा जाणिअत्ता ण समायरियत्ता, तं०-संका १ कंथा २ विचिकिच्छा ३ परपासंडपसंसा ४ परपासंडसंयवो’ति । श्रीआव० नि० । वृत्तिस्तु भूयस्त्वान्न लिखिता । अत एव सर्वथा तत्संसर्गः त्याज्य एव । यदागमः—‘परितिविआण पणमण लम्मावण शुण्ण भत्तिरागं च । सत्कारं सम्माणं, दाणं विणयं च वज्जेइ’ ॥ ति । उप० (२३७) वृत्तिर्यथा—परतीर्थिकानां—शाक्यादिभ्रमणानां प्रणमनं—शिरसा, उदुभावनं—परसमक्षं गुणवर्णनं, स्तवनं—तदेव तेषां पुरतः, भक्तिरागश्च तस्यानुबन्धः, यश्चाद् द्वन्द्वैकवद्भावः । चः समुच्चये । सत्कारं वस्त्रादिना, सम्मानमनुब्रजनादि, दानमशनादीनां, विनयं पादप्रक्षालनादिकं वर्जयति । अत एवाऽऽप्तामन्यः, स एव बालतपस्वी प्राप्तसम्मत्त्वः सन् ‘अहो ! मया सुधैव अद्य यावत् बालतपसा स्वात्मा कदमित्’ इत्येवंरूपेण स्वैकसत्त्वाऽपि बालतपसो गृहीतपरायणो भवति, न पुनः सुन्दरं कृतमित्येवंरूपेण प्रशंसामपि करोति । जैन-जैनतपसोरभेदबुद्ध्यापत्त्या प्राप्तसम्मत्त्वस्याऽपि नाशपत्तेः । तयोरभेदबुद्धेरेव मिथ्यास्वरूपत्वात् । तेनानुमोदनादौ जिनाहैव प्रमाणम्, न पुनः स्वस्य परस्य वा सम्मत्त्वप्राप्त्यादिकारणम् । अन्यथा श्रीमहावीरस्तोपसर्गाप्यनुमोदनीयो भवेत्, चण्डकौशिकस्य जातिस्मरणपूर्वकसम्मत्त्वप्राप्तिहेतुत्वात् । एवं गल-सुकुमारस्यापि शिरोमित्रत्वालनादिकं यावत् स्कन्दकार्यशिक्ष्याणां यन्त्रकारोपणमपि सम्बन्धशः प्रशंसनीयं प्रसज्येत, केवलज्ञानहेतुत्वात् । तस्मात् तीर्थकृता यदुपादेयत्वेनोपदिष्टं तदनुमोदनीयम् । यत्तु हेयत्वेनोपदिष्टं तद् गृहीणीयम् । शेषं तु हेयमिति सम्मग्विचारे तीर्थकरोपसर्गकरणवत् बालतपसः प्रशंसार्थं निषिद्धत्वेन हेयमेवेति भाव इति गार्थायः ॥ ८५ ॥

‘अतएव अ वती तेहने स’सर्ग’ छांडवे। ‘परतीर्थानि प्रभुभुं कृष्णान्न स्तवनः कर्त्तव्यः सत्कारं सम्मानं दानं विनयं अे सर्वं वञ्छेयुः’ परतीर्थी-शाक्यादिभ्रमण्यु तेहने’ प्रभुभुं सत्कारः कृष्णान्न-परसमक्षं गुणवर्णनं, स्तवनं तेहने तेहनी व्यागसि करुं, कर्त्तव्यः ते तेहने स’स’ध. पछि छंडसमास-वती अेकवह्णव. च ते सधुस्यपने अथ’ भेदे’. सत्कार ते वञ्छादिके’, सम्मान. ते छि. अवाप्रभु, दान ते अशनादिकं, विनय ते पादप्रक्षालनादिके ते सर्वं वञ्छे. अतएव अ वती रडे अन्न. तेहने व्यासतपस्वी प्राप्तसमर्द्धिते डु तो ‘अहो मर्ध मिथ्या अ व्यासतप’ व्यासतपे पोताने व्यासा कर्त्तव्ये. ‘अेषी रीते’ पोत’ क्षधा अे व्यासतपने निहा तपरा याछ. पछि अछु’ कछु’ अे अेषीरीति अशसाप्रसि करे नही. जैन अने अैनै तेहना तपनी अनेष्टुहिनी आपति पात्र्या समर्द्धितने’ पछि नाश स. छि. तेहनी अनेष्टुहिने’ अ मिथ्यावृत्तपञ्चाथी. ते वती अनुमोदनादिकने’ विधे’ जिनारा अ प्रमाण. पछि पोतने’ परने’ सम्मद्वय प्राप्त्यादिकं छारथ. ते नही. छि नही तो श्रीमहावीरने’ ‘असर्ग’ पछि अच-भेदनीय ॥ छि. अ’उकेशिकने’ जतिस्मरणपूर्वकं समर्द्धित प्राप्तितना हेतुपञ्चाथी. छंय अन्नसुकुमारने’ पछि सिरोजिनुत् अन्नवालनादिके यावत् रडेककार्यशिक्ष्याने’ व’नकारोपणपछि अशसनीय छुटि. जेव-मानना हेतुपञ्चाथी. तेवती तीर्थ’करे’ अे अचरेस्यु’ ते अनुमोदनीय अने’ देवपछि अचरेस्यु’ ते गळ’धुम, शेष ते’ अथवा भोअ. अेकवे सम्मग् विचार छते’ तीर्थ’करना असर्ग’ करुनी अने-व्यासतपनी अशसादिके पछि’ निषिद्धपछे’ डेय अ. अे शाव. अे आधायः ॥ ८५ ॥

भवति, अतः कथमस्यास्तत्तेत्याशङ्क्याह—मैवेयक० व्याख्या—मैवेयकादिरपि—ब्रह्मसमाचारवत् साधु
चक्रवर्षादिभिः प्रवरपुरुषैः पूज्यमानेषु दृष्टेषु सम्पन्नतत्पूजासुहाणां तस्मान्महान्कारणत्वां वा केवाश्विद्
व्यापन्नवर्षानामपि प्राणिनां या नवममैवेयकादिभिः, किं पुनः शेषसुरस्यानावाप्तिरित्यपिशब्दार्थः । एव-
मस्तत्त्वेन नैवातो दुर्गहीतश्रामण्यात् सा प्रशंसनीया सुनीतितः—परिणामविमर्शकविचारात् । अत्र
दृष्टान्तमाह—यथा अन्यायाजितं सम्पत्—चौर्य-धुतरमण-स्वामिद्वेहादिना अन्यायेन लब्धा सम्पत्—विभू-
तिरभ्याधा, कुतः ? इत्याह—विपाकविरसत्त्वतः—परिणामविरसभावात् । ते हि नवममैवेयकभ्यश्च्युता
निर्वाणवीजस्यैकान्तासत्त्वेन महोदीर्णानुनिवारमिथ्यात्वादिमोहाः । अत एव सर्वेष्वप्यकार्येषु अस्तलितप्र-
वृत्तये नरकादिप्राप्तहेतुसुपार्षं पापप्राप्तमारं पश्चादथस्तान्नरकादिमात्रो भवन्तीति । अत्र हि स्वभावतो
भूमौ स्थितस्योपेक्षया उत्तुङ्गरिरिक्षितरूपतनम् अल्पपेक्षया विषान्नरुतिः यथाऽनर्थहेतुः, तथा व्यु-
हीतश्रामण्यापेक्षया असम्यगङ्गीकृतविराषितश्रामण्यमनर्थहेतुर्भणितम् । असम्यक्त्वं चेह मिथ्यात्वे
सति पापानुबन्धिपुण्यप्रकृतित्वन्यहेतुत्वात् । तन्माहात्म्याच्च देवमवाच्युतो मनुष्येषु प्रायो महाद्वकः
प्रभुत्वान्वितो वा स्यात् । तस्य च परेभ्यो भयाभावेन निवारकाभावेन च सर्वेष्वप्यनार्थकत्वेपु शङ्क्यया
अवस्रुतिता प्रवृत्तिर्भवति । ततश्च नरकादौ यावदनन्तमपि कालं दुःखमाम्भवति । न चैवमगृहीतश्राम-
ण्यस्या भवति, तस्य पापानुबन्धिपुण्यप्रकृतितयाया अभावेन अनार्थकत्वेज्यस्सलितप्रवृत्तिहेतुसम्पत्-
प्राप्तेरसम्भवात् । नहि कोऽपि प्रभुतामन्तरेण प्रजापतिरिव पुत्रीं पत्नीं कर्तुमसमर्थविष्णुः स्यात् । यस्तु
सुगृहीतश्रामण्यो देवेषु स्वयंतो, स च तत्स्मृत्युतो नियमात् महद्द्विकः प्रभुत्वान्वितो वा स्यात् ।

अनर्थकुं हेतु कडिडं. असम्यक्पक्षे ते अस्मत्त्व छते पापातुं धिपुण्यप्रकृतित्वधना हेतुपक्षध्या. अने
तेनानां माहातरथी. देवथा म्यव्यो. मनुष्यविषे प्राहं महर्द्धि अथवा प्रभुतां युक्त थाई तेनने परथी
अपने अभावे अनर्थ निवारकपक्षाने अभावे सर्वध अनार्थकत्वापने विषे पोतानी छप्पाथ अरभसित
प्रवृत्ति कुठ. तिवार पछी नरकादिने विषे बावहनं तकाळ दुःअने लज्जनार कुठ. अगृहीतश्रमपक्षाने
निम नर्द्धा. तेनने पापातुं धिपुण्यप्रकृति सत्ताने अभावध अनार्थ कत्वापने विषे अरभसित प्रवृत्तिने
हेतु के संपत्ति तेननी प्राप्तिना असंभवथी. अथ प्रभुपक्षाने विना प्रजापतिनी परि पुत्राने ओ इरेवा
सचव कुठ नही. अने के सुगृहीतश्रमपक्षे कुठ ते देवने विषे अपने. तिकांथी म्यव्यो निमने अ
महर्द्धि अथवा प्रभुतां युक्त थाई. 'क्षेत्र वस्तु विरथ पशु दास कुडुअ म्यार भावना अंध तत्र अपने.'

अथ पुण्यातुं धिपुण्यप्रकृतितयावतपक्षे करी निमलपनादिक सप्तक्षेत्रने विषे भनवाववादिने
विषे तपार बावत् निरतिवारनारान्नातुशनने विषे अरभसितप्रवृत्तिने लज्जनार कुठ ओ भाव. अम पीने
कामे मिथ्यात्वे छपकत धर्म ते अनर्थहेतुअ कडिडो, 'कावकूर विष पीछु अने खल्ल विपरीत करीने प्रभु निम
बलि धम विषये सुकत धर्म छजे वेताधनी परे विपक्षे कुतो.' मिथ्यात्वस्युक्तते धर्म ते निमने विषये
युक्त अ कुठ. मिथ्यात्व छते लावथी अशुनिपत्त्यथी. 'धर्मातुशनना वितथपक्षध्या दोष धवो कुठ. रीद-
दुःअने छपलववाथी दुःखयुक्त औपधनी परि' पापातुं धिपुण्य ते पाप अ. धम पुर्वि कडिडं. ते
आगम विना कुंसे धम न शंक्षुं आगमने विषे तिमल प्रतिपादनथी. के अशु, दोषने करनार ते अशु
नर्द्धा, दोष अ ते अशु. अशु सुअशु कुठ विनिश्चयथी जिह्वा सुंर कुठ.

वचनमादायाऽऽह्लावाह्लमनुष्ठानं ज्ञानं च चारित्रहीनमित्युभयोरपि तौल्यमेवेति वचनमप्यपास्तम्, सम्यक्प्रवचनानभिहत्वात्। नहि निरर्थकतामात्रमणनेनोभयोः सान्यं सम्भवति। पोपसासे वटवृक्षोन्नवृक्ष-योस्तौल्येन भणितिप्रसक्तः। सहकारफलं प्रति तदानीमुभयोरप्यकारणत्वेन साम्यात्। तस्माद्यथा आश्रयवृक्षः सहकारफलं प्रति स्वरूपयोग्यतया कारणत्वे सत्येव वसन्तर्तुलक्षणसहकारिकारणभावेन फलवत्तया न कारणम्। वटवृक्षस्तु स्वरूपयोग्यतयाऽप्यकारणत्वेन सर्वकालमकारणमेव। एवं ज्ञानं मोक्षं प्रति स्वरूप-योग्यतया कारणं सदैव चारित्रलक्षणसहकारिकारणाभावात् फलवत्तया मोक्षं प्रत्यकारणम्। आह्लावाह्ल-मनुष्ठानं च सर्वकालं स्वरूपयोग्यतयाऽप्यकारणमेव, विह्वलनाह्लपत्वेन आगमे भणितत्वात्। अत एव 'सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्राणि मोक्षमार्ग' इति भणनेन सम्यग्ज्ञानादीनां समुदितानामेव मोक्षं प्रति फल-वत्तया कारणत्वम्। अन्यथा स्वरूपयोग्यतयेति मन्तव्यम्। तेन सम्यग्ज्ञानवान् जिनाह्लावाधक एव, चारित्रसिमुखत्वेन मोक्षमार्गमिमुखत्वात्। चारित्राभिमिखत्वं च चारित्रस्य ज्ञानाविनाभावित्वात्। अत एव श्रावकधर्मोऽपि मोक्षमार्गत्वेन भणितः। आह्लावाह्लातुष्टानपरावणस्तु जैनाभाषो जिनाह्लाविराधकः। तस्य च तथागृह्णानुष्ठानस्याज्ञानमूलकत्वेन तद्वानह्लावी चारित्रानभिमुखो मोक्षमार्गं प्रत्यनभिमुख एव, आह्लावाह्लातुष्टानस्य स्वरूपयोग्यतयापि मोक्षं प्रति कारणत्वाभावात्। अत एव संसारमार्गेत्वेन प्रवचने भणितः—'सिंहिलिङ्गकुलिङ्गवृक्षेहि' इति वचनात्। तेनाऽऽह्लां जिनपूजादिकं, चारित्रानुष्ठानमपि जिनाह्लावाह्लां पोपानुबन्धिपुण्यप्रकृतिवन्धहेतुत्वेन पापमेव। कारणे कार्योपचारात्। ज्ञानं च चारित्रहीन-मपि सम्यक्स्वाविनाभावित्वेन पुण्यानुबन्धिपुण्यप्रकृतिवन्धहेतुत्वेन पुण्यमेव। पुण्यपापयोश्च मोक्षमार्ग-संसारमार्गभूतयोर्मार्गान्मार्गरूपत्वेन महति भेदे विद्यमानेऽपि तुल्यतया भणनमज्ञानमेव। नहि कोऽप्य-ज्ञानमन्तरेण सर्वेषामपि श्रुत्यानां नामाकृतिभ्यां साम्यमात्रेण फलमधिकृत्याऽपि तौल्यं भणति। एककृद्दि-काद्यङ्कपूर्णानामेवाङ्कपङ्क्तिप्रविष्टत्वेन 'तन्मध्यपतितस्तद्ग्रहणेन गृह्यते' इतिन्यायात् अङ्कस्वरूपमाप-

'असिमुपपद्ये' मोक्षमार्ग'ने' सम्प्रपपद्याथी, आरित्रने' असिमुपपद्यु ते, आरित्र ने गान विना अशुछताथी, जेतका ७. वती श्रवकधर्मपद्यि मोक्षमार्ग'पद्यि कङ्किओ, आह्लावाह्ला अतुष्ठानने' विधे' तरत्र जैनाभास ते जिनागानो विराधक, तेहने तेहवा अतुष्ठानने ज्ञानःनप्रवपद्ये' करी ते अतुष्ठानन'त ते अग्रानी, आरित्रने' अनभिमुप मोक्षमार्ग'अते' अनभिमुप ७. जेतका ७ वती संसारमार्ग'अते' तेह्ये प्रवचनने' विधे' कङ्किओ, ते वती रक्षे जिनपूजादिक, आरित्रानुष्ठान पद्यि जिनाग्रायाह्ला ते पापातुप'धिपुषप्रकृति'धेहेतुपद्यि करी पाप ७. क्षरधने विषर्ध कार्यना छपयारथी, गान ते आरित्रधं हीन पद्यि, सम्प्रपद्व विना अशुछतापद्यि, पुषप्रवर्ध'धिपुषप्रप्रति'धने, हेतुपद्ये' करी पुष ७. पुष ७. पाप ने मोक्षमार्ग' अने' संसारमार्ग'इध, तेहने' मार्ग अने छ-मार्ग'इधपद्यि करी मोक्ष नेह छते'पद्यि तुल्यपद्ये' कङ्कडुं, ते अग्रान ७.

'... मोर्ध अग्रान विना खवे' श्र-यने' नाम आह्लादे' सरिपाठ' मात्रर्ध द्व आश्रयाने' पद्यि सरिपाठ' कङ्के नहि, ओह-नि' धर्मादिक अहंपुवने' ७ अहनी प'दितार्ध' पधधपद्यि करी ' तेहमादि प'ओ तेहने अह्ल्ये' अहोर्ध', अे न्यावधी अहस्वसावने' पाप्या ने ओह नि' धर्मादिक यथैसित ने श्र-य तेहने' पुषधी' संख्याथी, दशधुथी, इदिने' हेतुपद्यि करी हसप'तपद्याधी, अहप'दितने अनश्रयां ओहवा शत' सहस्र' संख्याध' पद्यि श्र-यने' आप आपपद्या रूपधने' अनुसारे येतानां आश्रयश्रुत ने पत्रादिक तेहने' भसितपद्यानां हेतुने' स्वाश्रयविनाशपद्यि अने' अश्रुहीतसु'तेतप'त ने मुग्धजन तेहने पद्यि ' ओ अहनी

‘ज्वाओ, जाथा मे सासया बुद्धी’ ॥ चि श्रीआ० नि० (शा० ३५२) वचनात् । परं न देवादिनाम-
साम्यमतो न जैनाभासत्वव्यपदेश इति विशेषो बोध्यः । एतेन श्रीमहावीरे निर्गुणे पुस्तकाधीनाः साधा-
दिनामकलङ्किताः समुदायास्तीर्थानि न भवन्ति, श्रीमहावीरेण तीर्थकरणे सह सम्बन्धाभावादिति दातुं
बोध्यम् । नहि दिवंगते देवदत्ते पितरि सज्जातगर्भात्मकस्य पुत्रस्य तेन पित्रा सह सम्बन्धो भवितुमर्हति ।
कृतश्चिद्व्याप्तद्वस्त्यादिरेख्यकमात्रसम्बन्धेन पुत्रत्वाभ्युपगमे निरपत्यत्वव्यवहारोच्छेदापत्त्या सर्वेषामपि
परस्परमहमहमिकया स्वामित्वापत्त्या सर्वकालं कलहानिष्ठतिः स्यात् । तस्मात् श्रीमहावीरपुत्रत्वमेव
तीर्थं भवेत् । व्युच्छिन्ने च तीर्थे पुनस्तदुत्पत्तेरसम्भवात्, [तत्कारणस्य तस्य तीर्थकरस्याभावाद्] इति
सिद्धं तीर्थतीर्थकरयोर्युगपदुत्पत्तिमत्त्वमिति गायार्थः ॥ ८८ ॥

अथ ‘तुज्यतु दुर्जन’ इतिन्यायात् पराभिप्रायमङ्गीकृतातिप्रसङ्गमाह—

॥ जह एगो तित्थयो अणेगतित्थान कारणं हुज्जा । ता तन्नमंसिआइं तित्थाइं णमंसपिज्जाइं ॥ ८९ ॥

व्याख्या—यद्येकस्तीर्थकरोऽनेकेषां तीर्थानां कारणं भवेत् ‘ता’ तर्हि तन्नमस्कृतानि—तेन
तीर्थकृता विशेषेण नमस्कृतानि ‘नमो तित्थस्से’त्यादिवन्ममो तित्थानमित्यादिरूपेण प्रणतानि भवन्ति ।
अत एव नमस्करणीयानि सर्वेषामपीति शेषः, तीर्थकृन्मस्कृतत्वात् । तथा च साम्प्रतीत्येताम्बराभिमतो
जैनागमो वस्तुगत्या जैनागमो न भवेत् । यतस्तत्र—

अेतथे श्रीमहावीर सुकितभठ्ठं हुति पुस्तकने आधीन साधवादिनामे कथंति के समुदाय ते
तीर्थं न कुठ्ठं । श्रीमहावीरतीर्थं करे साधर्थं अर्थधना अभावार्थी । ते दृष्टावुं लब्धवुं । परस्येकं पडुवे
देवदत्ते तो यथे गहंरुपे पुत्र तेह साधे संयधं यथा शेष्य नही । किंकिअंथी पाभ्या के दतरी-
अधुप देभा तेहने अर्थधं भावे पुत्रपडुं भावे । निरपत्यपण्णाना व्यवहारने कुच्छेदनी आपति सर्वने
परपरं आभलिं हुं हुं धम रवाभिपण्णाने प्रसज याते सर्वकाल कलहनी आनिइति कुध, ते वती
श्रीमहावीरथी जपतुं तीर्थं ते अस्मिन्न न कुठ्ठं, व्युच्छिन्नने तीर्थे वही तेहनी उत्पत्तिना अशंभवार्थी ।
अे वती सिद्धं यधु—तीर्थं अने तीर्थंकरने समकाल उत्पत्तिवत्तपडुं, अे गायार्थः ॥ ८८ ॥

हिने ‘दृष्ट थाओ दुर्जन’ अे न्यायार्थी परतो भाव अंगीकरीने अतिप्रसंग कहे छठ—

अउ अेक तीर्थंकर अनेक तीर्थं करसु कुठ्ठं, तित्थारे तेषु नमस्कार कर्वा ओहवा अकुतीर्थं
नमस्करणीयं कुठ्ठं,

अउ अेक तीर्थंकर अनेकतीर्थं करसु कुठ्ठं, तह तेजुं तीर्थंकरे विशेष नमस्कारां ‘नमो
तित्थस्से’नी परे (नमो तित्थणां) ‘नमस्कार अकुतीर्थं नठ्ठं’ पण्णु रीते तीर्थं अणुत्वा जेष्ठं, अेतकावपत्ती
नमस्करना शेष्य सर्वने । अेतथे शब्दाथे आहिरथी लेवे, तीर्थंकरने नमस्कार वती, तित्थारे हिंसा तो
श्वेताम्बरने छठ जैनागमने जैनागमन वस्तुगति न कुठ्ठं, अे भाटे तहो ‘नरे अधिक छवे’ वरसे
महावीर सिद्ध गध हुंते तथा हिंसाभरी दृष्टि रखरीरपुरने विषय जपनी । धर्मादिवचने भोट प्रपञ्च
द्विपितपण्णार्थी, धम धीमने पण्णि अरुपण्णाने द्विपकवचने द्विपितपण्णं विचारतुं, जैनतीर्थाने द्विप तो
जैनागम न कुठ्ठं, ‘शेताने’ पदे कुठ्ठारं अे न्यायना प्रसंगार्थी, धम हिंसाभरे छठ अे सिद्धांत ते
पण्णि श्वेतानरगमने द्विपपण्णे आगत न कुठ्ठं, धम अुद्ध अने छपअुद्ध दैत्यने न्याये परस्परि

सम्यक्त्वाभिमुखत्वमेव । तद्व्यवहारं तु साधुदर्शनमात्रेण सम्यक्त्वप्राप्त्यर्थमेव । उक्तं च—‘तामलिना अन्त्यसमये अनशनस्थितेन श्वेतपटाः साधवः पदे पदे ईर्यां शोषयन्तो बहिर्भूमिं गच्छन्तो दृष्टाः । चिन्तितमनेन अहोऽयं शोभनः श्वेतपटानां धर्मः, यत्र ईर्यापथे एवं जीवरक्षा क्रियते इत्वेवं शुभभावनया तामलिना सम्यक्त्वमुपाजितं’मिति नवाङ्गीवृत्तिकारकश्रीयमभेदेवसूरिगुरुश्रीजिनेश्वरसूरिकृतकथाकोशे ।

सम्यक्त्वाभिमुखत्वं चास्य (न साध्वाधुपदेशहेतुकं किन्तु) तथाभव्यत्वपरिपाकवशेन प्रकृतिभद्र-
कत्वेन जैनाजैनयोः सम्यग्विवेकपरिब्रान्तशून्यत्वेन जैनमार्गविपयकहेताभावेन निश्चयतोऽजागाढमिथ्या-
दृष्टित्वेन चावसातव्यम् । उपमितयवप्रपञ्चायामपि ‘सदन्ध’न्यायेन सम्यक्त्वाभिमुखस्य स्वरूपमुक्त-
प्रकारेणैव मणितम् । एवं सम्यक्त्वाभिमुखस्य सम्यग्दृष्टेरिव शुभानुबन्ध्वेव कर्मवन्धो भवति । आचक-
प्रभाविष्टुत्थमियायेण तु अष्टद्वमार्गपतितोऽपि निजमतामहरहितो यत्किमपि यत्र क्वाऽपि शुद्धप्रमानुष्ठानं
वद्दं करोमीत्यभिप्रायवान् अष्टद्वमपि कुर्वाणः शुद्धो भवति । नान्यश्चेति (सम्यक्त्वाभिमुखत्वात् ।
नान्यथेति) बोध्यम् । तस्मान्मिथ्यात्वाभिमुखमिथ्यादृष्टोरिव सम्यक्त्वाभिमुखसम्यग्दर्शोरपि कर्मवन्धमधि-
कृत्य समस्तभावो भवतीति रहस्यम् । ननु शोः बालतपोऽपि सम्यक्त्वप्राप्तिहेतुर्भवति । ‘अणुकंपका-
मणिज्वरबालतवो’ति वचनात् । यच्च सम्यक्त्वप्राप्तिहेतुः तत्सम्यग्दर्शमनुमोदनीयमेव । यथा भक्त्या
साधुदानादिकमिति चेत् । मैत्रं, सम्यक्त्वप्राप्तिहेतूनामपि सर्वेषां प्रशंसनीयत्वेनायनभ्युपगमात् । अन्यथा
अकामनिर्वैराधनहानिधनप्राप्तिव्यसनप्राप्तिसंयोगविशेषाप्रभृतीनामपि अनुमोदनीयत्वं प्रसज्यते, तेषामपि
सम्यक्त्वप्राप्तिहेतुत्वात् ।

यद्गमः—‘अणुकंप १ ऽकामणिज्वर २ बालतवो ३ दाण ४ विणय ५ विनम्रो ६ । संजोग
७ विषजोगे ८ वसणू ९ सव १० इच्छि ११ सकारे १२’ ॥ ति । श्रीआव० लि० (गा० ४६०) तेन

आवकप्रगृहितेन ‘अभिप्राये’ तच्च अशुद्ध आर्ज्यादि’ पक्षे को ये पोताना भन्ते अत्रार्थे रहितं कुतो के कार्य
छडा केछये शुद्ध धर्मात्पुण्यं ते छु कर्त्तुं छु’ ओहवा अलिप्रायवत अशुद्ध करतो. को शुद्ध आर्ज. सचकितने
अभिभुषणपञ्चाथी पक्षि अन्यथा नक्षी को लक्ष्युधु. ते आटि सिध्दातने. अभिक्षुष आर्नि सिध्दादि. तेहने
परि सभक्षवतने अभिक्षुष अने सम्भगृह्णिते तेहने पक्षि कर्मणध आश्रयोने सम्भक्षवत छुछ, को रहस्य.

पूर्वपक्ष—आलतप पक्षि सम्भक्षवनी प्राप्तिने हेतुं छुछ. ‘अनुकंपा अकारिनीय’ आलतप
रत्नादि वयनयो. अने के सम्भक्ति ‘अजितु’ हेतु ते सम्भगृह्णिते. अनुमोदनीय अ. क्रिम लज्जित
साधुलन दिक, ओहधु लछ. ते छपरि कछे छे—ओहधुं म मोदि सम्भक्षवनी प्राप्तिनां हेतुने पक्षि सचने
प्रशंसनीयपक्षि पक्षि अशुभानवाधी. धम नक्षी ते अकारिनीय, धनहानि, धनप्राप्ति, व्यसनप्राप्ति; सयोग,
विशेष प्रभुपने पक्षि अनुमोदनीयपक्षुने प्रशंग आछ. तेहने पक्षि सम्भक्तिनी प्राप्तिना हेतुपञ्चाथी.
‘अनुकंपा अकारिनीय’ आलतप. धान विनय विशंग सयोग विशेष व्यसन छित्सव-रिद्धि सत्तर
अतरे अक्षरे सम्भक्तिनी प्राप्ति छुछ. ते आटि लछये द्विवारे’ कुबुकेने तामलिनी ‘पदे’ तथाभावपञ्चाथ
प्रभुपने सयोग आलतपपक्षि. सम्भक्षवनी प्राप्तिने हेतुं छुछ. तछे ते सम्भगृह्णिते गह्वरिद अ. तेहवा
शुभनी प्रशंसने पक्षि सम्भक्तिना अलिपञ्चाथने हेतुछ कदी लयतर्तर्दि निपिदपञ्चाथी. सम्भक्षवनी आवक
‘वर्षे अतिअर अशुवा. पक्षि’ न आहरवा. ते छिडा शंछ. आर्ज्या के कुंभने अलिधाय, विमिक्षिता-
धर्मना छेने. सहेछ, परपापंछीनी प्रशंस, परपापंछीने परिय. वति ते ओहनी अक्षुपञ्चाथी न विधि.

अयं भावः-रजोहरणादिना पिपीलिकादिप्रमाणेन सन्तत्याहारादिव्युच्छेदापत्त्या महादोष इति दिगम्बराभिमतम् । तत्प्रणता तु तीर्थकरोऽपि दिगम्बराभिमत एव परमारोपित सव्यतिकरः श्रीऋषयाः दिनामा । स चोक्तलक्षणः तीर्थाभिमततीर्थकराद्विज्ञ एवाभिमतः । यथा आचाराङ्गादिनामभिः दिगम्बर-विकल्पितान्यङ्गानि भिन्नान्येव, परं दिगम्बरेण सूत्रतोऽर्थतश्चेत्युभयथाऽपि विकल्पितानि । शेषजैनाभास-दर्शनेषु तु निजनिजमार्गास्त्यल्लुसारेणार्थतः कल्पितानि, न पुनः सूत्रतोऽयसामर्थ्यात् । यथा लुम्पाकमेत-चैत्यशब्देन जिनप्रतिमाभ्युपगमे निजमतहानिः तद्वयेन क्वचित् ज्ञानं क्वचिद् देवानां स्थितिर्यजिनप्रतिमा पूज्यते इत्यादि विकल्पितम् । एवंविधमपि लुम्पाकमतं यो जैनत्वेन भापते, सोऽपि जिनप्रतिमातत्पूजाशमिधा-यकागमस्याग्रामार्ण्यं ब्रुवाणो जैनाभासतयाऽभ्युपगन्तव्यः । एवं यावन्तो जैनाभासमार्गाः साध्याभासादि-समुदायरूपाः शिवभूत्यादिभिस्तीर्थत्वेन विकल्पिताः, तावन्त एव तत्तन्मार्गप्रणेतृत्वेन तीर्थकृतोऽपि विकल्पिता भन्तव्याः । ते च शिवभूत्यादय एव (परं स्वात्मन्यारोपितजैननामवत् तीर्थकरत्वमप्यारो-पितमेव) तेषामेव तत्तन्मार्गप्रणेतृत्वात् । कल्पना च स्वात्मनि जैननामवत् सर्वत्राऽप्यविचार्यैव । अत एव जैनाभासः कश्चिन् जैनं प्रति भणति-आवयोस्तीर्थकरस्त्वेक एव । स च तथाभूतः तत्तद्विधा तिरस्करणीय एव, न पुनस्तथाभूतं तदीयवचनं श्रोतव्यम् । स्वाभिमततीर्थकरस्य तदीयमार्गप्रकाशकत्वाभ्युपगमेनैव तन्माभूतो युक्तत्वात् । तथात्वे चोत्सृज्यमार्गप्रकाशकत्वापत्त्या तीर्थकृतो महाशातना स्यात् । श्रोतुश्च वक्तु-स्तुल्यत्वापत्त्या तद्वत्तस्याऽपि तीर्थवाङ्मताऽपि । तीर्थवाङ्मत्वं च वक्तुर्मिथ्यादृष्टित्वेन श्रोतुरप्यभिमतमेव । अन्यथा तीर्थान्तर्वर्तिनोऽपि जनाः सम्यग्दृशो मिथ्यादृशश्चेति द्वैविध्येन वक्तव्याः प्रसज्येरन् । तच्च न कस्यापि सम्मतम् । किञ्च-तीर्थाभासैर्निजदेवत्वेन ध्वसा अङ्गीकारेऽपि न तीर्थकृतः किञ्चिद् गौरवम् । नीचप्रसुताया अपि सत्तां व्यावर्हेतुत्वात् ।

तेहने कथे' किञ्चिज्ज्ञेयं यान् कञ्चिज्ज्ञेयं देवनी भयादि के जिनप्रतिमा पूज्यते, अहंते अहं पञ्चु' भत. तेने के जैनपञ्चु' कहे' तेहपञ्चु' जिननी प्रतिमा तेहनी पूज्यदिक्तेने कहेनावे के आग्रह तेहने अग्रभाजपञ्चु' कहेतो जैनाभासपञ्चु' मानवे. धम जेतवाये जैनाभासना भाग' साध्याभासादि सम-दायधम शिवभूत्यादि' तीर्थपञ्चु' विकल्पिता तेतवा ज ते ते भाग'ना अग्रपञ्चु' तीर्थ'करपञ्चु' विकल्पित मानवा. ते ते शिवभूत्यादि' तेहने ज ते ते भाग'ना अग्रपञ्चु'धी. कल्पना ते जैनना' नायनी परि सर्वत्र अनिवार्य' ज.

अतवा ज वती जैनाभास कृते जैनप्रति' कहे-आपञ्चु' तीर्थ'कर तो अहं ज ते तेहनु' कहेतो तत्पञ्चु' निराकरिवा. पञ्चु' तेहनु' वयन तेहनु' साध्यापञ्चु' नही. पोताना धम तीर्थ'करने तेतवा भाग'ने अग्रपञ्चु' ज तेहनु' साध्यापञ्चु'ने युक्तपञ्चु'धी. 'तेहनु' शिजे तो-अस्मिन् प्रकाशकपञ्चु'नी आपाति तीर्थ'करनी अहंभासातना कुष्ठ' अने सविधनारे ते 'पञ्चु' कहेनारनी सरिआध बांध वती तेहनी परे तेहने पञ्चु' तीर्थ'गाढातपञ्चु'. तीर्थ'गाढपञ्चु' तो कहेनारने 'शिव्यादृष्टि' पञ्चु' साध्यापञ्चु'ने पञ्चु' अविमतज. धम नही तो तीर्थ'तर्क'ने जैनपञ्चु' सम्यग्दृष्टि अने मिथ्यादृष्टि धम'णि' अग्रारे कहेवा बांजे. ते तो कहेने 'अ'मत वही. वही तीर्थ'भासि' पोताने देवपञ्चु' वयने' अ'गीकार करे' पञ्चु' तीर्थ'करने कां गौरव नही. तीर्थप्रसुताने पञ्चु' सत्युत्तने' धनु'तानी' हेतुधी.

અર્થ જિનમતસદ્ગમરૂપં વદુર્લભં ચ કત્યં કિં ભવતિ ? इति विवेचयन्नाह—

॥ अणं जिणमयसरिसं अभिगद्विअस्सेव धंमचेराई । बहुअं अरिहंताइअणामेहि अभिगिवेसिस्स ॥

व्याख्या—अणं जिनमतसदृशं ब्रह्मवर्षादिपालनादिकम् । आदिशब्दात् स्वजनपरिमित्युपागादिकं ब्राह्मम् । आभिप्रद्विकृत्यैव भवति । अल्पत्वं च देवगुरुधार्मिकानुष्ठानेषु सङ्ग्रहामात्रेणापि भिन्नत्वात् । बहुलं च देवोऽर्हन्नेवेत्यादिरूपेण अर्हदादिनामभिः देवगुरुधार्मिकानुष्ठानेषु तथा जीवादिपदार्थनिरूपणादिषु च जिनमतसदृशनाममिराभिनिवेशिनो भवन्तीति बोध्यम् । बहुभिर्धर्मैः साधर्म्यमन्तरेण जैनाभासत्वा-सम्भवादिति गार्थाः ॥ ८६ ॥

અભિનિવેશી યદિ મૂલોભિર્ધર્મૈસ્સદૃશશર્હિ જૈનભેદવિશેષો ભવિવ્યતીતિ શક્કામપાકતું ક્રમેણ ગાથાત્રયમાહ—

॥ जुगव तित्थं तित्थं—करो ण एगो अणोगतित्थाणं । णो बहुतित्थगरो स्सु, ह्वं ति एगस्स तित्थस्स ॥

व्याख्या—तीर्थं—साध्वादिवस्तुविधेः सङ्घः ‘तित्थं चाबन्वणो संघो’ ति वचनात् । तीर्थं—करुणं—तद्व्यवस्थापकः, निश्चयत उत्पत्तिमधिकृत्य तौ युगपद् भवतः । यस्मिन् समये ज्ञेनेन तीर्थं व्यवस्थापितं तस्मिन्नेव समये तीर्थेन तीर्थंकरपदवी दत्ता । अत एव कृतकृत्योऽपि भगवान् अर्हन् तीर्थस्य समोपकार इति कृत्वा यथा धर्मकथां कथयति तथा तीर्थं नमस्करोत्यपि ।

હિવે જિનમતને સરિયુ' અદ્ય અથવા બહુ ટેહને કહેતુ' હુઈ એહતું વિવેચન કરતો કહે છે—

અદ્ય જિનમત સરિયુ' આભિપ્રદ્વિકરને' અભિપ્રદ્વિકરને' બહુ અરિહંતાદિકને' નારે અભિનિવેશીને' વદુર્લભ'—અદ્ય જિનમતને સરિયુ' અભિપ્રદ્વિકરનું પાલનાદિક. આદિશબ્દથી સ્વજનપરિમિત્યુપાગાદિક બ્રહ્મને' આભિપ્રદ્વિકરને' જ હુઈ. અદ્યપણુ તે દેવગુરુધર્મિકાનુષ્ઠાનને વિધિ નામમાત્રે પણિ શિખપણથી. બહુ તો 'દેવ અરિહંત' 'ઇત્યાદિરેપે અરિહંતાદિકને નારે દેવગુરુ અને' ધર્મિકાનુષ્ઠાન તેહને' વિધે તથા છપાદિકપદાર્થનાં નિરૂપણાદિક તેહને' વિધે' જિનમત સરિયુ' અભિનિવેશીને હુઈ. તે જાણતું બહુ ધર્મઈ સુધર્મપણા વિના જૈનાભાસપણના અગ્રજાવથી. એ ગાથાધર્મ: ॥ ૮૬ ॥

હિવે અભિનિવેશી ને ધણુઈ ધર્મે સરિયે તથે જૈનને બેદ વિશેષ હુ'રે' એ શંકા ટાલવાને' અણુકરે' ત્રિયુ ગાથા કહે છે—

એકવારે તીર્થ' અને તીર્થ' કર સમકાલે હુઈ. પણિ અનેકતીર્થ'તો એક ન હુઈ. અને બહુ' તીર્થ'કર એકતીર્થ'ના પણિ ન હુઈ.

પરિણામ અર્થ—તીર્થ' તે સાધ્વાદિક ચતુર્ધર્મમંથ 'તીર્થ' તે ચતુર્ધર્મમંથ' એ વચનથી. અને' તીર્થ'કર તે તેહનો સાધનાર. નિશ્ચયથી ઉત્પત્તિ આશ્રયી તે સમકાલે જ હુઈ. એ સમયે જિને' તીર્થ' શાખુ', તેહજ સમયને' વિધિ તીર્થ' તીર્થ'કરની પદવી દીધી. એતણા જ પતી કૃતકૃત્યપણિ ભગવંત અરિહંત 'તીર્થ'તો યુગને' ઉપકાર' એહતું જાણી જિમ ધર્મકથા કહે છે. તિમ તીર્થ'ને' નમસ્કાર-પણિ કરે. 'તીર્થ'પૂર્વક અરિહંતપણા પૂજિતપૂજ્ય અને વિનયકર્મ કૃતકૃત્યે જિમ કથા કહે તિમ નમે' ॥

વંચસા વા^૧ । નાથઃ, જિનેન જૈનપ્રવચનવાહ્યત્વેન મણિતત્વાત્ શિવમૂંઝાણપત્યાનો જિનાપસત્તાં-
સમ્ભવેન જૈનાભાસત્વાત્ તત્ત્વ (તત્ત્વ ચ) પ્રવચનવાહ્યત્વાત્ । યદુક્તમ્—‘ સમુદ્ધતાદિકં જિનાપિહિત
વસ્તવ્યથા પ્રત્યયન્ પ્રવચનવાહ્યો મવતિ । યથા નિહ્નવા ’^૨ હિત શ્રીસ્થાનાન્નવૃત્તો (૫૮૭ સૂત્રાવતરણે) ।
અન્યથાપ્રત્યયના ચ શ્વેતામ્બરસ્ય સમ્મતૈવ । [એવં જૈનનામ્ના સામ્યવત્ શ્વેતામ્બરનામ્ના સામ્યેષ્યવ્યથા-
વત્તનાર્ણા તોર્યવાહ્યતા મન્તવ્યા ।] નહિ જૈનપ્રવચનવાહ્યસ્ય જૈનત્વં સમ્મવતિ, વિરોધાત્ । નાપિ ત્રિતોયાઃ,
તદીયવચસો અપ્રામાણ્યાત્, મિથ્યાદષ્ટિત્વેન નિયમાન્યુપામપિત્વાત્ ।

ચવાગમઃ—‘ સમ્મદિદ્ધી ઉ સુર્ગમિ અણુવલ્લો અહેલ્લં ચેવ । જં માસહ સા મોસા મિછ્છા-
દિદ્ધીઅ ડાત્હેવ ’ ॥૧॥^૩ હિત વશવૈં નિં (ગાં ૨૮૦) એતદ્વૃત્તો—મિથ્યાદષ્ટિરપિ તથેવેત્યુપયુક્તોડુપ-
યુક્તો વા યદ્ગ્રપતે સા મૃપૈવ, ઘુણાક્ષરન્યાયેન સંવાદેડપિ સવસતોરવિરોપાત્ યદ્દષ્ટોપલબ્ધેરુત્તમત્તવદિતિ
પ્રાક્ પ્રદર્શિતમ્ । તદીયવચસઃ પ્રામાણ્યે ચ જૈનપ્રવચનં જૈનાભાસત્વેનામ્યુપગતત્વં સ્થાત્ । જૈનાભાસમાત્રેય
સ્વકીયમાર્ગં જૈનત્વેનામ્યુપગતે સતિ તત્પ્રતિપક્ષમૂલસ્ય જૈનમાર્ગસ્ય જૈનાભાસત્વેનામ્યુપગમત્ પ્રરૂપણાચ ।
વિરુદ્ધબોદ્ધિયોજૈનત્વાસમ્ભવેન એકતરસ્ય જૈનાભાસત્વસ્યાવચ્યન્માવાત્ । સ્વામિતમમાર્ગસ્ય જૈનાભાસત્વા-
નમ્યુપગમેડર્શજૈનમાર્ગસ્થેવ જૈનાભાસત્વેનામ્યુપગમ હિત । તસ્માદ્ દિગમ્બરાદિઃ સ્વયમેવ સ્વકીયં સ્વકીયં
માર્ગં જૈનત્વેન ભાપતે, ન પુનસ્તદ્વદુવચ્ચ જૈનોડપિ । તસ્મામિ અવ્યક્ત હિતવૃદ્ધિમત્ત્વાત્ । અવ્યક્ત-
ચ જૈનાન્યતીર્થિકાપ્યાં મિત્ત્વેન નૈતે જૈના નાન્યતીર્થિકાઃ (શાસ્ત્રાદ્યઃ) હિત શબ્દરૂચેનાવાચ્યત્વદ-
વ્યક્તાઃ । યત્ હારિભ્રમ્યાં અન્યતીર્થિકપરિપૂહૈત્તજિનપ્રતિમાપરિણામે દિગમ્બરોડવ્યવસ્થીર્થિકત્વેન મણિઃ,
તદન્યતીર્થિકત્વેમધિકૃત્સાવસાતવ્યમ્ । અન્યથા સર્વનિહ્નવત્વેન મણિતેરમાવાપસેતિતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૮૧ ॥

જે માટે તેહને જૈનપણું કથન તે તીર્થ કરને વચને અથવા તેહને વચને ? આવપણ તે નહીં.
શિવશ્વર્યાદિકનાં અપરમને જૈનના અપરમપણાને અસંભવે જૈનાભાસપણાથી, અને તેથી પ્રવચનજાણપણાથી
‘ સમુદ્ધતાદિકં જિનાપિહિત તે અન્યથાપ્રપતો પ્રવચનજાણ કુછ, જિમ નિહવ ’ અન્યથા પ્રરૂપણા તે
સ્વેતામ્બરને સંચત જ. પ્રવચનજાણને જૈનપણું તે ન સંભવે, બીજે પક્ષ પણું નહીં. તેહના વચનને
અપ્રમાણપણાથી, મિથ્યાદષ્ટિપણું નિષેષે જ મૃણાલાપિપણાથી. ‘ મિથ્યાદષ્ટિ પણું તિમ જ ઉપશેળી
અપ્રમાણપણાથી વા જે મોલે તે યપાજ ધુણાક્ષરન્યાયે ક્રિહાએક, સંવાદ કરતે છતા અણુછતાના અવિશેષથી
અપ્રમાણપણાથી વા જે મોલે તે યપાજ ધુણાક્ષરન્યાયે ક્રિહાએક, સંવાદ કરતે છતા અણુછતાના અવિશેષથી
રવેઅછ પ્રતિતી ઉત્તમતની પરિ એ પૂર્વે દેખાડ્યું છે. તેહના વચનને પ્રમાણપણું તે જૈનપ્રવચન
તે જૈનાભાસપણે માન્યું નેકછ. જૈનાભાસમાત્રે પોતાના, માર્ગને વિષે જૈન પણું માને
હવે તેથી વિપરીતજ્ઞ જૈનમાર્ગને જૈનાભાસપણું માન્યાથી પ્રરૂપણાથી. વધી વિરુદ્ધ બિહુને
જૈનપણાને અસંભવે એકમે જૈનાભાસપણાને અવરૂપણાથી. પોતાના હજમગતે જૈનાભાસપણું
જૈનપણાને અસંભવે એકમે જૈનાભાસપણું માન્યું કુછ. તે વતી દિગમ્બરાદિક તે પોતેજ
અણુમાનને અર્થથી જૈનમાર્ગને જૈનભાસપણું માન્યું કુછ. તે વતી દિગમ્બરાદિક તે પોતેજ
પોતાના માર્ગ પ્રતિ જૈનપણું કહે. પણું તેહની પરિ તે અપ્રવાદ કરતો જૈનપણું, તે જૈનને
અવ્યક્ત એકથી શુભિંતપણાથી. અવ્યક્તપણું તે જૈન અને અન્યતીર્થિક તેથી જિનપણું. એ જૈન
નહીં અન્યતીર્થિક નહીં શબ્દરૂચે અવાચ્યપણાથી અવ્યક્ત. અને જે હારિશર્માદિતિને વિષે અન્યતીર્થિક
પરિચક્ષિતપ્રતિમાના પરિચયાના અધિકારને વિષે દિગમ્બરપણું અન્યતીર્થિકપણું કહી છે. તે અન્યતીર્થિકના
વેધ અધિકારીને અણુધુ. ધમ નહીં તે સર્વ નિહવપણું કથનનો અજાવ ધાર્ષ, એ ગાયાર્થઃ ॥ ૮૧ ॥

થદાગમઃ—‘અમરનરાયમહિઓ, પતો ધમ્મવરચક્કત્તિ’ ૧. કીર્તિપિ સમોસરણં, પાવાપ મક્કિમાપ ડ’ ॥ ૧ ॥ ચિ. આ૦ નિ૦ (ગા૦ ૫૩૯) રૂઢ તીર્થ તીર્થકરન્તેતુમયથાએકવચનમયોગેપ ઇક્કત્તીયેક્રુદ્ધકમેવ તીર્થ વ્યવસ્થાપયતીતિ દર્શિતમ્ । તદ્વેવ વ્યતિરેક્યેઃ દ્વયતિ-‘ખય યો’ તિ । ન ચેકોઽર્પાતીર્થકરોઽનેકેનાં તીર્થાનાં તીર્થક્રુદ્ધવતીસર્વઃ । ઇક્કસ તીર્થેસઃ વહુતીર્થકરાઃ, અપિરામ્યઃ, વહુ-તીર્થકરા અપિ ન ભવન્તિ । ચત્તુરવધારણે । ન ભવન્તેવેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૮૭ ॥

અર્થેવ નિયમે સિદ્ધે યત્સમ્પન્નં તદાહ—

॥ તેથેં સંપદ્ધકાલે, તિત્થં પુણ યગમેવ સમ્મંતિ । સેસં સવ્વં ણિઅમદ્-વિગપ્પિઅં સરિસનામેદ્દિ ॥૮૮॥

વ્યાખ્યા—એન કારણેનેકસીર્થક્રુદ્ધકમેવ તીર્થ વ્યવસ્થાપયતિ, તેન કારણેન સમ્પત્તિકાલે-દુષ્પમાકાલસદ્ધયે વર્તમાને સમયે તીર્થ પુનરેકમેવ સમ્યગ્-સત્યમ્ । એર્થે તુ તદ્વચ્ચતિરિક્કં તીર્થયતિ-પણ્ણમૂલં સર્વમ્-અક્ષિતં નિજનિજમતિવિકલ્પિતં-શિવમૂલાદિપાણ્ણવન્દપર્વતૈઃ સ્વસ્તુદ્ધથા પ્રાદુષ્કત્તે, કેઃ ? સદ્ગનામભિઃ-જૈનાભિમતત્વેવગુરુવર્મધાર્મિકાનુષ્ઠાનનામભિઃ સદ્ગાનિ યાનિ નામાનિ તેઃ । યથા મરુપિનાં પરિભ્રાજકવેપહરં દર્શનં નિજમલા પ્રાદુષ્કતમ્ । ‘ઇવમણુચિતચંતસ્સ નિજગાં મદ્દે સસુપ્પણ્ણા । છદ્ધો મય

સમયને વિષઈ પુત્ર બવસે। તેહજ સમયને’ વિશે’ બધિ પુત્રિ દેવદત્તના પુત્રને’ પિતાપણ્ણની પદ્ધતી આપી. તેહને પુત્રને આપતપણ્ણથી. પુત્ર વિના પિતાપણ્ણના ક્યનના અર્મઅર્થથી. કય પિતા વિના પુત્રપણ્ણાનુ કહણ પણ્ણ વિચારતુ. ઈમ તીર્થ’ અને’ તીર્થ’કરને પધિ વિચરતું. તે વતી ભરને તીર્થે’ જનને’ તીર્થ’કરની પદ્ધતી દીધી એ ભાવ. અને ને પિતાને’ પૂર્વભાવિપણ્ણ તે પુત્રપણ્ણાદિક ને ધર્મ, તેહને આગતિ કરી માનવું. કય તીર્થ’કરને’ પૂર્વભાવિપણ્ણ ને જનપણ્ણાદિક ને ધર્મ તેહને’ આપાદિ કરવે. તે વતી કાઈ ભાધા નહી એતાકા જ વતી શીમહાવીરને બીએ જ સુપ્રવસરજે’ તીર્થ’કરપદ્ધ’ ઉપત’ ‘અમરનરાય’ પુનિત પામ્થો ધર્મવરચક્કત્તિપણ્ણ બીઅ સમવસરજુને વિશે’ મશ્વમ અપારાઈ’ કદા તીર્થ’ અને તીર્થ’કર એ નિક્ક કામે’ એકવચનને પ્રયોગે એક તીર્થ’કર એક જ તીર્થ’ રચાપે’ એકતું દેખાણુ. તેહજ વ્યતિરેકે’ દદ કરે છે. એક તીર્થ’કર અનેક તીર્થ’નો તીર્થ’કર ન દુધ. એક તીર્થ’ના વહુ-તીર્થ’કરપધિ ન દુધ. સહુ શબ્દ તે નિશ્ચયનો અર્થ બોલે. એનાયે’ ન દુધ જ. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૮૭ ॥

દિવે’ એહવેા નિયમ (સિદ્ધ) થઈ ને સિદ્ધ થયું તે કહે છે—

તે વતી સંપ્રતિકાલે’ તીર્થ’ તે એક જ સમય, એપ સર્વ તે નિજમતે’ વિકલ્પિત સરિષે’ નામે.

વ્રતિનો અર્થ—એણે’ કારણે’ એક તીર્થ’કર એક જ તીર્થ’ને’ રચાપે’, તેણે’ કારણે’ દુષ્પમારપ વર્તમાનકાલને’ જ્યે તીર્થ’ તે એક જ સહુ. એપ-તેથી લિન, તીર્થ’ને’ પ્રતિપક્ષજન, સર્વે’ આન-આપણી મતિ વિકલ્પ-શિવશ્રુતિથી માટી ગર્થચંદ્રપર્કત સ્વશુદ્ધિ પ્રગટ કાણુ. કેણું ? સરિષે’ નામે-જનને’ કદ ને દેવશરધર્મ અને ધર્મિકાનુષ્ઠાન તે નામના સરિષાં ને નામ તેણે’. નિમ મરીચિક પરિશાલકરપ દર્શન તે નિજમતે’ પ્રગટ કાણુ. ‘ઈમ્ એતવના તેહન ગેતાની મતિ ઉપની, પામ્થો મે’ ઉપામ, થઇ મુજને માજનશુદ્ધિ’, એ વચનથી. પધિ દેવાદિ નામને સરિષુ’ નહી. એ વતી એનાભાસપણ્ણા’ નામ નહી. એનાથી વિશેષ બળવા,

દીનાં તદુચ્ચવસ્થાપિતરીયાનાં ચ પરસ્પરં તીર્થત્વેન ચ શ્રદ્ધાનમધિકૃત્ય ભેદાભાવઃ । હિગમ્બરાદીનાં ચ પરસ્પરં વૈપરીત્યમિતિ વિશેષો ધોવ્યઃ । इति शार्दूलः ॥ ૧૧ ॥

અથ હિગમ્બરાદીનાંમાધિકાર્તાઃ કે ? इति नामग्राह्येणह—

॥ તેસિ તિત્યયસા જુળ, સિવમૂલ્લપ્સુદ ધામ આદ્યસા । વીરજિળો અમ્હાળ, તિત્યયરો તે મહ અસંભ ॥

व्याख्या—तेषां दिगम्बर-पौर्णमीयक-स्वरतरा-ञ्जलिक-साङ्गैर्गौमीयका गमिक-कुम्भक कटुक वन्य-पाशचन्द्राभिधानां पुनः । नामेति कोमलामन्त्रणे । शिवभूतिप्रमुखाः । प्राकृतत्वाद्विभीक्ष्ण्येण । धादिकराः प्रमुखशब्दात् चन्द्रप्रभाचार्य-जिनदत्ताचार्य-नरसिंहोपाध्याय-मुनिचिंतिहाचार्य-शीलदेव-कुम्भक-कटुक-वन्ध्य-पाशचन्द्रनामानो ग्राह्याः । शिवभूति-चन्द्रप्रभाचार्यदीनामेव दिगम्बर-पौर्णमीयकादिवीर्यानामाधिक-रत्वात् । एतच्च प्राक्सादीयधन्यानुसारेण किवदन्त्या च निपुणानां प्रतीतमेव । यन्तु तेषां स्वात्मनो जैनत्ववर्ण-तिमिसितं तीर्थं स्पष्टा निमित्तं च अस्माकं तीर्थकरो वीरजिन इति नामभावेण भगवंतं 'हं' तत् महत्-उत्कृष्टम्, असत्यमलीकभाषणम् । श्रीमहावीरेण सह सम्बन्धाभावात् । सर्वथा सम्बन्धाभावे च चत्कृत-त्वा-साश्रयणमेव जगद्व्यवस्थाभङ्गः प्रसज्येत । नहि दिवंगते देवदत्ते कन्यायाः परिणयनपूर्वकपुत्रोत्पत्तिः केनापि दृष्टा श्रुता वा ? । एवं श्रीमहावीरात् तेषामप्युत्पत्तिरिति शार्दूलः ॥ १२ ॥

અથ જૈનાભાસનાં શ્રીમહાવીરસ્તીર્થકરો ન ભવતોતિ નાસાપિરેવોચ્છતે, કિન્તુ તદીર્થેરપિ તથેવ વોચ્છમાસમસ્તીતિ દર્શયતિ—

॥ ગિઅપરતિત્યયમત્તા, તિત્યયરો ધેવ તેસિ વીરજિળો । ગિઅતિત્યં અળાજો, અળમતિત્યં તિ સદ્વૃથા ॥

અને' તેણે' શાર્દૂલ તીર્થને' માહોમાદિ' તીર્થપણિ અને' તીર્થ કરણે શ્રદ્ધાન અપાયા ભેદના અભાવ, દિગ્ બરાદિકને માહોમાદિ' વિપરીતપણુ એવસો વિશેષ બાણરો. એ આવાય'. ॥ ૯૧ ॥

હિવે' દિગ્બરાદિકના આદિકર્તા તે કહણુ ? તે નામપ્રદીને કહે છે -

તેહના તીર્થ કરે શિવશ્ચુતિ પ્રણેષ નામે' આદિકર, વીરજિન અપકારે તીર્થ કર. તે મહા અવન.

શુતિને। અર્થ:—તે દિગ્બરાદિક દસેના 'શિવશ્ચુતિપ્રણેષ, પ્રાકૃતપણાથી વિભાજિતોષ. આદિકર પ્રમુખકવદ્દશો અપ્રભાચાર્યાદિક એ સર્વે મહેવા, શિવશ્ચુતિ-અપ્રભાચાર્યાદિકને' દિગ્બરા-પ્રાકૃતપણાપ્રણેષ તીર્થના આદિકરપણુથી, એ તો પ્રાણે તેહના અર્થને અનુસારે અને યાતાતિ નિપુણને પ્રસિદ્ધ છે. અને' તેહેને' પોતાના આસ્થાને' જેનપણુ બાણાવના નિશિત અને' તીર્થસ્થર્થાને નિશિત અપકારે' તીર્થકર તે વીરજન-મેહણુ નામમાટે કહેતુ. તે સદ્ગમિયાભાવપણુ શ્રીમહાવીરસંધાતે સંબંધના અભાવથી. સર્વથા તે વીરજન-મેહણુ નામમાટે કહેતુ. એ' એહતુ માને' બળ-મર્થાદાનો ભય થાઈ. દેવવરને' પ્રસાદ પહોંતે' ક્રેનાનઈ' પરિણામપૂર્વક પૂનઃની ઉત્પત્તિ પ્રણે દીધી સાંભણી નહીં. ઇમ શ્રીમહાવીર્યો તેહનાપણિ ઉત્પત્તિ, એ આશર્થ ॥ ૯૨ ॥

હિવે' જૈનાભાસને' શ્રીમહાવીર તીર્થકર ન કહે. તે અપકારે નથી કહેતા તે અર્થ ? તેહેને અ અપણુથી તિય કહીલું છે. એહણુ' દેખાડે છે—

‘ऊवांससयाई ननुत्तराई तद्वा सिद्धि गयस्स वीरस्स । तो बोद्धिआण विट्ठी, रहवीरपुरे समुपपण्णा ॥ १ ॥’ (आ० भा० गा० १४५) इत्याविषयचर्चैर्बहुधा प्रवचनेन दूषितत्वात् । एवं शेषाणामपि प्ररूपणाद्व्यपकवचनैर्दूषितत्वं साम्बन्धम् । जैनतीर्थदूषको हि जैनागमो न भवति । ‘स्वपादकुठार’ इतिन्यायप्रसक्तेः । एवं दिगम्बरमिमत्तसिद्धान्तोऽपि श्वेताम्बरमार्गदूषकत्वेनागमो न भवेत् । एवं च ‘मुन्नेपमुन्दौ’ न्यायेन परस्परं सिद्धान्तव्याहृत्या तीर्थस्याऽपि व्याहृतिप्रसक्तेः, सिद्धान्ताविनाभावित्वा-तीर्थस्येति । तस्मात् श्वेताम्बरेण विगम्बरो जैनत्वेन परिहृणीयः, अथवा स्वाभ्युपगत आगमो जैनाऽऽग-मत्वेनेत्येवं वैपत्ये सिद्धे, यदि स्वाभ्युपगत आगमस्त्यक्तुमशक्यत्वाद् हि तस्याभाष्यसिद्धयर्थं दिगम्बरो मिथ्यादृष्टिर्जैनाभासत्वेन तदादिकर्ता च तीर्थकराभासत्वेन सुतरां दूष्य एव ।

‘अत एव आह-’ ‘आयपरपरिक्काओ दुहावि सत्थस्सऽओसलं ण्णं’ पञ्चवस्तुके (गा० १३७) व्याख्या च श्रीहरिभद्रसरिकृता यथा-‘यो हि कथञ्चित् पुरीषोत्सर्गमधिकृत्यासद्विष्णुः, संसक्तं च स्पण्डितं तेन कृपाकुला स तत्र न कार्यः कार्यो वेति हवी गतिः, किञ्चातः ? उभयथाऽपि दोषः । तथा चाह-’ ‘अकरणे आत्मपरित्यागः, करणे च परपरित्यागः, किञ्चात इत्याह-द्विधाऽपि शासितुः-त्ववमिमत्ततीर्थ-करस्याकौशल नूनं-निश्चितमिति । एतेन तीर्थकरमधिकृत्य श्वेताम्बरदिगम्बरयोर्मध्ये नास्तीति विकल्पो निरस्तः । अर्मेदे चाकुशलवामणने तीर्थकरस्य महाद्योतनाप्रसक्तेः । नहि समुत्पन्नेऽपि कलहे कुलीन एकमात्रको भ्राता मातरमुद्दिश्यानुचितं भाषते, तदनुचितमापणस्योभयोः साम्यात् ।

(संज्ञातनी व्याहृति तीर्थने’ पक्षि व्याहृतिना प्रसङ्गः । संज्ञात व्याहृत्येव व्याहृत्याती तीर्थने’ ते भाटे श्वेताम्बरे दिगम्बर जैन पक्षि परिहरेव अथवा पोते रवीक्षरेव । आगम जैनागमपक्षे परिहरेव प्रथम विषयपक्षे सिद्ध याते’ पोतानो आगम ऊहवा अशक्य, तस्य दिगम्बर मिथ्यादृष्टि जैनाभासपक्षे अने तेहने आहृतिने तीर्थ’कराभासपक्षि अतिरिक्तं दूष्य एव ।

अतस्तत्त्व वृत्ती कहे छे-’ पोतानो अने परने परित्राग मिदु प्रहारि शीर्षवानु (दारतानु) अकुशलपक्षे निश्चये’ ये पुरीषानु’ परित्रेव’ ते आश्रयाने अश्रमय’ अने अश्रमि लुवाकुल तिवारे’ इत्यावत ते पुरीषानो ऊत्सर्ग’ न करिवो के करिवो अने प्रहार. ते वृत्ती स्तु ? ते मिदु प्रहारि होय. ते न करे तो आश्रयानो परित्राग, करे’ करे’ तो परलुवतो (त्याग) घात. ते वृत्ती स्तु ? ते उपरि कहे छे-मिदु प्रहारि ताहरो छे तीर्थ’करने अकुशलपक्षे निश्चये. अतस्तत्त्व तीर्थ’कर आश्रयानेव श्वेताम्बर अने दिगम्बरने भेद एव नथी. ये विरहं पृथगे, अनेदं छते अकुशलपक्षार्थे कहेवे तीर्थ’करनी महाआशातनाना प्रसंगवा. छपने’ कहेवे कुलवत अकुशलपक्षार्थे भाताछिद्वी अयुयित भावे, छमि तो नहो, तेहने अयुयित क्षापयुने मिदुने सरिभाधपक्षार्थी.

अ एवाव-अनेछरणादिने पिपीलिकादिहने’ प्रभांजनने’ सतति आहारादिहनी छच्छेदनी आपाति महादोष. अने दिगम्बरने आश्रित तेहने उद्वेग तीर्थ’कर पक्षि दिगम्बरने छेद एव. पक्षि आरोपित व्यतिकरे’ संज्ञित श्रीमत्पञ्चादिनामे’ ते तो कला तीर्थसिद्धततीर्थ’करनी छिन्न एव अश्रित. निम्न दिगम्बरे कहेवत आचारानादिनामे अग ते छिन्नएव. पक्षे दिगम्बरे शून्यता अने अर्थवा मिदु प्रहार’ विरहवत. जीम. जैनाभासकदृष्टिने’ तो आपआपक्षुभाभांनी रिधतिने अतुसारि अर्थवा कहेमां. पक्षि शून्यता नहो. असाधार्थवा. निम्न द्रुपकभते अत्यशब्दे’ निम्ननी प्रतिभा भानते पोताना भतनी क्षानि याछे.

सर्वसम्पत्ताऽपि न प्रादुर्भूता, प्रादुर्भूता चातुकाऽपि पाक्षिककृत्वविशिष्टा पूर्णिमासीति, तत्र किं कारण-
मिति पर्यालोचयामः । नापि द्वितीयोऽसम्भवादेव । नहि पूर्णिमाप्रवर्त्तनकाले विद्यमानचतुर्दशीतीर्थवत्
चतुर्दशीप्रवर्त्तनकाले पूर्णमातीर्थमासीत् । अन्यथा पूर्णमा व्युच्छिन्नेति वचनमसङ्गत्वं स्यात् । तस्माच्च-
तुर्दशीतीर्थ परित्यज्य तत्रप्रतिपक्षभूतपूर्णिमाप्रवर्त्तनेन तीर्थवाङ्मतामयनं कृपपातवत् द्वेषमूलकमेव सम्भो-
यामः । अन्यथा नवीनमार्गस्थापनाऽसम्भवात् । एवमाञ्जलिकादयोऽव्यवसातव्याः । परं पौर्णितीयक-
मूलका एवेति विशेषो द्रष्टव्यः । तेन पूर्णिमापाक्षिकाम्युपगन्तुमात्रस्य चन्द्रग्रभाचार्यः पितामहकल्पोऽव-
सातव्यः । एवं लुम्पाकोऽपि प्रष्टव्यः—ननु भो लुम्पक ! तवामिप्रायेण तीर्थं तवविज्जनप्रतिमाप्रतिपत्त्य-
जनसमुदायरूपमेव । तस्य च आदिकर्त्ता श्रीमहावीरो न भवति । किन्तु तव नाम्नेवासिध्यस्त्रितः
सर्वसम्पत्तो लुम्पकनामा लेखकः । यदि च तस्य तीर्थकरत्वं नाम्युपगम्यते 'तर्हि तद्व्यवस्थापितो जन-
समुदायस्तीर्थमपि न भवेत् । अतीर्थकरणेन लुम्पकेन व्यवस्थापितत्वात् । एवं सर्वत्राऽपि सम्पत्पर्यालो-
चनया यस्य कस्याऽपि समुदायस्य आदिकर्त्ता नामग्राहेण वक्तुं शक्यते, तस्य च श्रीमहावीरतीर्थकरो न
भवत्येव, तदादिकर्त्तत्वाभावात् । यथा श्रीमहावीरव्यवस्थापितस्य तीर्थस्यादिकर्त्ता श्रीपार्श्वनाथो न भवति ।
एवं चन्द्रग्रभाचार्यव्यवस्थापितानां समुदायानां चन्द्रग्रभाचार्योदय एव तीर्थकराः, न पुनस्तद्व्यतिरिक्ताः
श्रीकृष्णमाद्य इति तात्पर्यमिति गार्थार्थः ॥ १३ ॥

पूरुषपक्ष—अहं हे लुपकनी परे अद्रप्रभाचार्ये नरो लघुदाय शोषा धर्म नथी कहेता. अजे कहीआ
देधनो अवकाश बाध, तो रघु ? अनादिसिद्ध पुनिम पाप्मापर्व ? अद्रप्रभाचार्ये सिद्धताथी छिपुत्, ओहवु
कहु छु. ओहवु अह, ते छपरि कहे छे—म ओशी, भो आगमने निरे तिभ अणुकलापण्णथी. साहम् सिद्धतने
निरे अतुहंशीतो येथने अकरवे प्रावशित कहेवे करवे अनादिसिद्ध अतुहंशीते निरे पाक्षिकरंवा. वही ताहरे
अलिप्राये ओखि पाक्षिकरंवाअणुकत अतुहंशीते पण्णपण्णकतंवाविशिष्टयतुध्यानी परे तीर्थसंभनि प्रवर्त्तनी ?
अथवा अद्रप्रभाचार्ये प्रगटकरी पुखिमानो परि तीर्थनी असंभति ? आद्यपक्षे. अतुध्यापण्णपण्णनी परे
अतुहंशीर्ष पाक्षिकपण्णि भानतु अथवा जिहू परिहरणु. ताहरे अलिप्राये जिहू शोमे तुल्यपण्णथी, पण्णि
पण्णि साओका सरंभंभति पण्णि न प्रगट करी आनि प्रगट करी अणुकहीपण्णि पाक्षिकरंवाविशिष्टपुनिमने
तिहा रघु करणु ? ते विन्यारीछ छे, अन्यने आदिकर्त्तपण्णि ओ ओह पण्णे नही, अंसंभवथी. पुनिम-
प्रवर्त्तनकावे छतो अतुहंशीनी परे अतुहंशीप्रवर्त्तन कावे पुखिभातीर्थ कहु. धर्म तो नही, छम नही तो
पुनिम व्युच्छिन्न ओ वयन असंगत बाछे, ते मती अतुहंशीतीर्थ भूतने तेकने विपरीतवृत्त पुनिमने प्रवर्त्तने
तीर्थभाषावाटुं बावु कृपपातनी परि द्वेषभूतकं संभरी छह. धर्म नही तो नवीनमार्गनी स्थापनाता अंसंभ-
वथी, धर्म आवासिआप्रभुपण्णि छल्लोरीते भानवा. पण्णि पुनिमभीआप्रभुसंभं ओ विशेष लण्णवे. ते पती करी
पुनभीआपाक्षिकना ओगीकरमात्रने अद्रप्रभाचार्ये ते पितामहसरिगे लण्णवे. धर्म छु करपण्णि लण्णवे.

पूरुषपक्ष—हे लुपक ! ताहरे अलिप्राये तीर्थ तो जिनप्रतिमाना वेरी जनेमो समुदायपरव. अने
तेकनो आदिकर्त्ता श्री महावीर न कुछ. तो रघु ? ताहरे नामे ओ लण्णुओ मर्त्तनप्रसिद्ध लुपक नामे लेखक.
ओह तेकने तीर्थकरपण्णि न मानोछ, तछे तेकनी बाण्णो जनसमुदाय ते तीर्थ पण्णि न कुछ. अतीर्थ कर-
णुपे बाण्णथी. धर्म सर्वत्रपण्णे सम्भम् पूरुषोयनाछ ओ शोष समुदायनो आदिकर्त्ता नामग्राहे कही न संभोछ
बाण्ण तीर्थनो आदिकरे ओपार्श्वनाथ न कुछ ओ, तेकना आदिकर्त्तापण्णाना अलापवा, जिन श्रीमहावीर
बाण्ण तीर्थनो आदिकरे ओपार्श्वनाथ न कुछ. धर्म अद्रप्रभाचार्यदिहं बाण्ण समुदायने अद्रप्रभाचार्य-
दिहं तीर्थकरपण्णे. तेथी भील श्रीकृष्णसिद्धि नही. ओ तात्पर्य. ओ गार्थार्थः ॥ १३ ॥

उक्तं च—‘सैत्री न सङ्गलकरी कलहो नो युक्तो, न श्रेयसेऽनुचरता प्रभुता न दृढये । तद्वदूर-
तरदूरतरासिदरा-दीनास्मेवयुचितं खलु दुर्जनपु’ ॥ १ ॥ भर्तृशतके । [यत् ‘जैनमते उभौ’ पक्षौ
श्वेताम्बरदिगम्बरा’मिति श्रीरत्नशेखरसूत्रिकृतपट्टवर्गनसमुच्चये भणितम् । तत्कविसमयेनेव लौकिकव्यव-
हारानुवृत्त्याऽवसातव्यम् । अन्यथा श्वेताम्बरवद् दिगम्बरोऽपि सम्यग्दृष्टित्वेनोपादेयः स्यात्, अवशिष्टेपेण
तयोस्तत्र भणनात् । उक्तं च प्रवचने मिथ्यादृष्टित्वम् । तथाहि—‘छन्नाससयद् मिथ्यादि यावत् मिच्छा-
विद्धीभाणं जं तेसि कारिअं जथा जत्ये’त्यादि श्रीआव० (गा० ५८८)] मिथ्यादृष्टित्वं च जैनाभासानां
देवगुरुधर्माणां वैपरीत्येन श्रद्धानाद्भवति । तत्र सर्वसम्मतयोगुरुधर्मयोरिव देवस्यापि वैपरीत्येन श्रद्धानं
हरिहरादिदेवाभ्युपगमद्वारा तु न सम्भवति, जैनाभासत्वानुपपत्तः । किन्त्वनर्हति अहंत्वुद्व्येवेति प्राक् प्र-
दर्शितं बोध्यम् । एवमगमोऽपि प्रतिजैनाभासं भिन्नभिन्न एव. आगमाभेदे च मार्गभेदासम्भवात् । अस्ति च
भेदोऽभ्यक्षसिद्धः । स चाऽऽगमभेदविभिन्नक एव (अन्यथा तेषामागममूलककल्पनाया निराश्रयता स्यात्) ।

एतेन आस्तामन्यत्, ‘नमो अरिहताण’मित्येकवाक्यात्मकोऽव्यागमो भिन्न एव । सर्वेषामपि
जैनाभासानां निजनिजमार्गप्रकाशकत्वेनासिमतोऽहंत्व, नान्यः । स चार्हन् प्रतिजैनाभासं तीर्थभिमवा-
वर्हते भिन्नभिन्न एव, भिन्नार्थाभिधायकत्वात् । कैवलनाम्ना साम्यं चाकिञ्चित्कमेव । नहि तुल्यनाम्नोः
राजंरङ्गयो रङ्गोऽपि राव्याधिपतिर्भवितुमर्हति । एकैन नाम्ना शतसहस्रसङ्ख्याकानामपि पुरुषाणां साम्य-
स्याभ्यक्षसिद्धत्वात् । परं कल्पितसाम्यं च कुलपित्रादिनामादिभिः समानव्यतिकरमेव भवेत्, कल्प-
नायाः सर्वत्राऽवनिवारित्वात् । अत एव जैनाभासैः सह प्रवचनसार्थिकत्वाभावः । प्रवचनसार्थिक-
कत्वे च भावकवत् सङ्ग्यद्दृष्टित्वं स्यात् । तेन दिगम्बरादिषु जैनत्वव्यपदेशो मृगतृष्णायां जलत्वव्यपदेशवन्
दृष्टिदोषवतामेवावसातव्यः । न पुनः सुट्टशामपि । यतस्तेषां जैनत्वेन भगवं तीर्थंक्रुद्वचसा तदीय-

दुर्भने’ विषे सैनी मंगल करनारी नही’, कलह पण्डि युक्त नही, सेवकपण्डा अकने अर्थि नही,
अश्रुता पण्डिने’ अर्थि नही, तेवती इर इतर तेथीवही अति इतर नेथी (अतिइर) छेदासीनपण्डि’
छिन्नित निश्चये दुर्भने’नि’ विषे’ जिश्यादृष्टिपण्डि ते जैनाभासने’ देवशुभधर्मे’ विपरीतपण्डि’ श्रद्धानथी कुट्ट-
तिहं सर्वसंमत के शुरुधर्म’ तेहनी परे’ देवपु’ पण्डि’ श्रद्धान ते हंदिशदिदेवना अंगीकार’ते आगसि’
करीतु न स भवे: जैनाभासपण्ड्यानी अयुक्तता थाप वती. तह दकु’? अक्षुअरिहंतेने विषे अरिहंतेनी
शुद्धि ओहंत्वं पूर्व’ देमाऽयु’ अण्डु’, धम आगम पण्डि जैनाभास जैनभास प्रति मिलव, आगमने अनेदध
आगंभेदना असंभवथी. भेद तो छे अत्यक्ष सिद्ध. ते ते आगमभेदनिमित्तक व.

अेनवे-नमो अरिहताण’ अेतही ओकवाक्यवृत्तपण्डि’ आगमपण्डि’ लि-नव. सर्व’ जैनाभासने’
आप आपण्णा आर्भप्रकाशकपण्डि सा-थो अरिहंते. अन्य नही तेतो अरिहंते तीर्थने भूट अरिहंतेथी
मिलमिल व. जैनाभास जैनाभास अते’ भिन्नभिन्न अर्थना अभिधायकपण्ड्याथी, देवध नामे सरिपाध, ते
अतिवितर व. सरिपा नाभना राज अति रक तेमादि’ रंकपण्डि शब्धनेो धण्ण थावने येअ. धम तो
नही. ओक नामे शतसहस्रसंभ्याध पुरुषनी सरिआधने’ अत्यक्षसिद्धथी, पण्डि कथित सरिपाध ते
कुलपुत्रादिने’ नाआरिहं’ समानव्यतिकर व कुट्ट, कल्पनानि सर्व’ अनिवारणीयपण्ड्याथी. अेनवा व वती
जैनाभाससामि अत्रयनसामिभिकपण्ड्यानेो अलाव. प्रत्यनसार्थिकपण्डे तो आवकनी परे’ सम्भ्यदृष्टिपण्डि
थादी. ते वती दिगंभ्यादिने’ विषे जैनपण्ड्यानु’ कल्लु तो मृगतृष्णा’ने’ विषे’ नक्षपण्ड्याना कथननी परे दृष्टि
क्षेपवतने व अण्णवे; पण्डि’ सुदृष्टिने’ नही.

અર્થ શ્રીમદ્વાવીરવ્યવસ્થાપિતમેતત્તીર્થમિતિ વ્યક્ત્યા યદિ નિશ્ચયો મયેત્, તર્હિ તદ્તીર્થમિતિ નોચ્યતે એવેતિ પરાકૃતનિરાસાર્થમાહ—

॥ તં તિત્થં અચ્છિન્નં, જસ્સાહમરો ણ લન્મણ્ અણ્ણો । વીરાઝો વીરેણં, દુપ્પસહંતં તયં મણિયં ॥૧૬॥

વ્યાખ્યા—તત્ તીર્થમચ્છિન્નં જ્ઞેયં યસ્ય આદિકર્તા શ્રીમદ્વાવીરતીર્થકારદન્યા—ચન્દ્રપ્રમાચાર્યાદિ-વદપરો ન લખ્યતે, તસ્ય કર્તા શ્રીમદ્વાવીર એવં ક્લાર્થઃ । તર્ક—તત્ તીર્થં દુઃપ્રસમાન્તં શ્રીમદ્વાવીરેણ મણિય મગધવીસમ્મત્યા પ્રાકપ્રદર્શિતમેવ । તત્ત્વ સામ્યતં પરિક્ષેપાન્ તપાગણ એવં તીર્થં મંવતિ । તસ્યાદિકર્તાઽન્યઃ કોઽપિ ન લખ્યતે । યા તુ શ્રીજગત્ચન્દ્રપૂરિતઃ તપાં રૂપિ પ્રસિદ્ધિઃ, સા તુ યાનાનિશિતક-સંસ્કૃત-પતિપ્રસિદ્ધિવત્તપોમાત્રજન્યા । ન પુનર્નવીનપ્રરૂપણાપૂર્વકનવીનમાર્ગવ્યવસ્થાપનેવ । નહિ નામાન્તરપ્રવૃત્તિ-માત્રેણ આચારાદિપરાવૃત્તિર્થેયતીતિ તથાપિ પ્રતીતસેવેતિ સમ્ભવપર્થલોચનથા તપાગણ એવાચ્છિન્નતીર્થ મન્તવ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૬ ॥

અથૈવમચ્છિન્ને તીર્થં સિદ્ધે શ્રેષ્ઠમતીર્થં તવીયમુલ્લેનૈવ—

(અથ દેવ(તીર્થકર)ત્વેન દેવઃ 'અરિહંતો મહ દેવો'તિ ધ્વનનાતવીયમુલ્લેનૈવ) વ્યવસ્થાપયન્નાહ—

॥ વીનજિણો હ્મ દેવો, તિત્થયરસેણ સન્નવાહ ચિ । તા તદ્દુવિયં તિત્થં સેસમતિત્થં સઝો વિદ્ધાં ॥૧૭॥

વ્યાખ્યા—યદિ વીરજિનઃ સત્યવાહી તીર્થકરત્વેન દેવઃ । 'અરિહંતો મહ દેવો'તિ ચિત્તવન્તાત્ । 'તા' તર્હિ તદ્વ્યવસ્થાપિતં તીર્થમચ્છિન્નમ્ । અન્યથાઽતીર્થકરત્વેન દેવત્વાસમ્ભવાત્ । યંવં ચ તીર્થં સિદ્ધે શ્રેષ્ઠં ચન્દ્રપ્રમાચાર્યાદિવ્યવસ્થાપિતસમુદાધાત્મકમતીર્થં સ્વતઃ સિદ્ધમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૭ ॥

હિવે શ્રીમદ્વાવીરે થાપ્યું તે આ તીર્થં એહલું વ્યાક્રા જહિ નિશ્ચય કુર્હઃ તહિ તે આતીર્થં ન કચીઈ જ. એહલેવો પરનેા અભિપ્રાય તે નિરાશ્ચરિવાને અર્થે કહે છે—

તે તીર્થં અચ્છિન્ન નેહનેા આદિકર્તા અન્મ ન પામીઈ. વીરશો રીરે દુઃપ્રસભાઆર્થ પૂર્વત કહિઈ છે.

તે તીર્થં અચ્છિન્ન નાજુલું. નેહનેા આદિકર્તા શ્રીમદ્વાવીરતીર્થકરશો વંદનભાઆર્થદિકની પરે બીભે ન પામીઈ. તેહનેા કર્તા શ્રીમદ્વાવીરજ એ અર્થઃ તે તીર્થં દુઃપ્રસભાઆર્થ પૂર્વત શ્રીમદ્વાવીરે કહિઈ, સેવપતી-સંભવિ પૂર્વિ દેખાડ્યું છે. તે તો હિવડા બીજું કુપણ ક્રુતાં છે વતી તપાગણજ તીર્થ છે. તે તપાગણજને અપદિકર્તા મહાવીર વિના બીભે કાઈ ન પામીઈ. અને જે શ્રીજગત્ચન્દ્રપૂરિત 'તપા' એહની પ્રસિદ્ધિ, તે તો યાનાનિશિતં યત્ત સંધપનોની પરે તપમાને બિખની, પશ્ચિ નવીનપ્રરૂપણાપૂર્વક નવે રાગે તે થાપવે નહીં. નાજાતર પ્રવૃત્તિમાને આચારાદિક ન કુઈ તે તાહરે પશ્ચિ પ્રતીતજ છે. એ વિચારણાઈ તપાગણજ તીર્થ માનલું. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૭ ॥

હિવે ઇમ અચ્છિન્ન તીર્થં સિદ્ધ થઈ કું તે બીજું તે આતીર્થં એહલું તેહનેજ ક્રુપે થાપવો કહે છે. વીરજિન જહિ દેવ તીર્થકરપશ્ચિ સત્યવાદી, તહિ તેજી થાપ્યું તે તીર્થં. શ્રેષ્ઠ આતીર્થ સ્વભાવે સિંધ વીરજિન સત્યવાદી તીર્થકરપશ્ચિ જહિ દેવ 'અરિહંત તે માહરે દેવ' એ વ્યવધો. તહિ તેવ થાપ્યું તીર્થં તે અચ્છિન્ન. ધર્મ નહી તો તીર્થકરપશ્ચિ દેવપશ્ચાના અસંભવધો. ઇમ તો તીર્થં સિદ્ધ થઈ ઇમ વંદનભાઆર્થદિક થાપ્યો જનસમુદાયરૂપ તે આતીર્થ સ્વભાવસિદ્ધજ, એ ગાથાર્થઃ ॥૧૭॥

અથ પરામિપ્રાયં દુપચિતું પ્રથમં પરામિપ્રાયમાહ—

॥તેસિં સન્વેસિં ચિઅ, ણિઅણિઅમમા હવંતિ તિત્યાહં। સેસં સન્વમતિત્યં, હ્ય ચુદ્ધી સાસયા તેસિં ॥

જ્ઞાત્યા—તેપાં જૈનાભાસાનાં સર્વેપાં સમ્પ્રતિ દિગમ્બરાદિપાણપર્યન્તાનાં મિજવિજમાર્ગાં—સ્વસ્થા-
મિમતસાધ્વાદિસમુદાવાસ્તીર્થાનિ ભવન્તિ । યથા દિગમ્બરસ્થ નમ્રાચેવ દેવગુરુ ભવત્ત્વેત્ત્વમિદમ્બાવાન્
જનસમુદાયસ્તીર્થ, પૌર્ણમીયકાર્દીનાં પૂર્ણિમાપાક્ષિકકલશદ્વાવાન્, ચાવલ્લુમ્પકલ્પ જિનપ્રતિમાદેવી જન-
સમુદાયસ્તીર્થમિત્યાદિરુપેણ નિજનિજમાર્ગાસ્તીર્થાનિ । શ્વેપં—સ્વસ્થામિમતમાર્ગાતિરિક્તં સર્વમજ્જતીર્થસિતિ-
વુદ્ધિસ્તેષાં શાશ્વતા—નિયતેતિ તેપામિપ્રાયઃ इति શાઘાર્થઃ ॥ ૧૦ ॥

અથૈવં સ્વસ્થામિમતતીર્થાનાં મિન્નત્વે સિદ્ધે તીર્થકરમધિકૃત્વામેદવુદ્ધિં નિરાકુર્વન્નાહ—

॥ एणं सन्वेसिं, एभो तित्थं करो चि दुव्वयणं । सन्वेसिं तित्थाणं, आहगरा कुंति तित्थयरा ॥११॥

જ્ઞાત્યા—એતેન—નામપ્રરૂપણાદિનાં મિન્નત્વવળનેન સર્વેપામપિ જૈનાનાં જૈનાભાસાનાં ચ તીર્થ-
કરઃ । મુરખ્યાદ્યર્થઃ । નામ્ના સામ્યેન તીર્થકરસ્ત્વેક ધર્મેતિ વચનં દુર્વચનં—પાપવચનમ્ । વગ્ન હેતુમાહ—યત
इति गन्त्यम् । યતઃ સર્વેપામપિ ધારિતામાવિકરા એવ તીર્થકરા ભવન્તિ । યથા શ્રીશ્વપમાદિતીર્થાનામાદિકરાઃ
શ્રીશ્વપમાદ્યો દેશકાલાદિનાં મિન્નસ્વરૂપા એવ ભવન્તિ । ન પુનઃ સર્વેપામપિ તીર્થાનામેકતીર્થકરો ભવતિ ।
एवं दिगम्बरादिसमुदायानां तीर्थत्वेनामिमतानामादिकर्त्तारो भिन्ना भिन्ना एव भवन्ति । પરં શ્રીશ્વપમા-

दिवे प्रथम परने। अलिप्राय इत्यनेन परने। अभिप्राय कहे छे—

તે સર્વને આપઆપણુ માર્ગ તે તીર્થ, શેષ સર્વ અતીર્થ, એ શુદ્ધિશાશ્વતી તેહને હુઈ.
इत्यर्थ—તે જૈનાભાસ સર્વને સપ્રતિ દિગમ્બરાદિ પાણપર્યન્તે આપઆપણુ માર્ગ—આપઆપણુ
સાધ્વાદિસમુદાય તે તીર્થ હુઈ, જિમ દિગમ્બરને નગ્નજ દેવગુરુ હુઈ એહવી અર્ધાવત જે જનસમુદાય
તે તીર્થ, પૂર્ણિમાપાક્ષિકને પૂર્ણિમા પાખીતું કતવ્ય તેહની શદ્ધાવત, ચાવલ હુઈપકને પ્રતિમાને દેશી
જનસમુદાય તે તીર્થ, ઇત્યાદિર્થે આપઆપણુ માર્ગ તે તીર્થ, બીજુ પેતાપેતાના ઇષ્ટમાર્ગથી
અતિગ્રિહ સર્વ અતીર્થ, એહવી શુદ્ધિ તેહને શાશ્વતી એહવી તેહને અલિપ્રાય, इति શાઘાર્થઃ ॥ ૧૦ ॥

दिवे प्रम आपआपणु। तीर्थने। सिन्पणु सिद्ध यद्य तीर्थं कर उद्देश्येने अनेह शुद्धि
प्रति निराकरण करन। कहे छे—

अनके कहेते अक सर्वना तीर्थं कर अ दुर्वचन, सर्व तीर्थना आदिकर तीर्थं कर कहु.

પ્રતિને અર્થ :—એતલે નામપ્રરૂપણાદિકે બિનપણું કહેતે સર્વ જૈનને અને જૈનાભાસને,
હુ તે બાહિરથી લેશે. જે નામે સમાનપણી તીર્થં કર તો એકજ. એ વચન તે પાપવચન, તિદા હેતુ
કહે છે—અતઃ એટલું બાહિરથી લેવું, જે માર્ગે સર્વે વાહીને આદિકરજ તીર્થં કર હુઈ. જિમ કપલા-
દિતીર્થના આદિકર તે ઋષ્યાદિકે દેશકાલાદિકે લિજ સ્વરૂપેજ. પણી સર્વ તીર્થને એક તીર્થં કર
ન હુઈ, પ્રમ દિગમ્બરાદિસમુદાયને તીર્થંપણું ઇષ્ટને આદિકર્તા બિન બિનજ હુઈ, પણી ઋષ્યાદિકેને

शब्दानं केवलप्रज्ञासहानादिष्वेवेति बोध्यम् । अन्यथा सम्यग्दृष्टिवासम्भवात् । अत एव चन्द्रमार्ग-
चार्यादीनां सर्वज्ञसामर्थ्यप्रकाशने गुरुपदेशानपेक्ष्य देवत्वमेव, गुरुत्वं च तदपत्येव, धर्मत्वं च तत्सप्ती-
तमार्गं इत्यर्थोद् बोध्यम् । एवं देवगुरुधर्मैधार्मिकानुष्ठानतद्वत्सु प्रायो जैतानुकूलिकस्त्वैनं जैनाभास्तत्त्वं
मन्तव्यमिति गाथाार्थः ॥ ९८ ॥

अथ येन शिवमूलादयो देवस्वरूपास्तेन कारणेन निजनिजदर्शनेषु प्रक्रियाकर्तारोऽपि भवन्तीति
दर्शयति—

॥ तन्मूला पद्ममार्गं, भिण्णाभिणोव पकिरिया हुज्जा । जह अणावत्थिआणं, अण्णाणस्सेव भाह्या ॥

व्याख्या—ते शिवमूलादयो मूलम्-आदिकारणं यस्या सा तन्मूला, प्रथिमार्गं भिन्ना
सिन्नेव प्रक्रिया भवति । तत्र दृष्टान्तमाह—यथा अन्यतीर्थिकानां-साङ्ख्यशाक्यदीनां प्रक्रिया प्रथिमार्गं
सिन्ना भिन्ना एव भवन्ति । तत्र हेतुमाह—अज्ञानस्यैव माहात्म्यान् । अज्ञानं हि कुत्सितं ज्ञानं मिथ्यादृष्टा-
मेव भवति । तच्च ज्ञानावरणीयं आपेक्ष्य स्वोपशमवैचित्र्यात् नानाप्रकारं स्यात् । तेन सज्जन्ना प्रक्रियाऽपि
नानाप्रकारैव स्यात् । 'कारणानुरूपं कार्य'मितिवचनात् । प्रक्रिया च निजनिजदर्शनेषु भयादिरूपा ।
सा च निजनिजमार्गाणामादिकर्तृभिः कृतैव भवति, न पुनः प्राचीनाऽपि, परोपदेससापेक्षत्वेन आदि-
कर्तृत्वं न स्यात् । आदिकर्तृत्वं च तथामूलमार्गाणामपरोपमादिकर्तृत्वाभावे शिवमूलादीनामेव समर्थितम् ।
अत एव 'निजनिजमार्गेषु शास्त्रप्रवृत्तिरपि प्रक्रियानुरोधेनैव स्यात् । तथाहि—'श्रीचन्द्रप्रवृत्तिरारब्धं स
भगवान् प्राचीनशतपूर्णिमा'मित्यादिशास्त्रचरणा तन्मवप्रक्रियानुरोधेनैव ।

ते देवशीप्रक्षेपितक्षानादिकने विधे भू अणुषु । धम विना सम्भपदृष्टिपणुला असंखवधी, जेतथाभवती
अक्षप्रसायापादिकने विधे नवीनभार्गप्रक्षानने विधे अक्षपदेष्टुं अनपेणुं ते देवपणुिअ, अणपणु ते तेहना
अपत्यने विधे, धर्मपणु ते तेहना ग्रह्या भार्गने विधे, जेतपुं अर्धधी भू अणुषु, पणु देवपुअर्ध
धार्मिकपणुन तदंतने विधे ग्रहं जेतना अणुकारनी सविभाध पणु जेतनाभासपणु सानपुं, जे माधार्ग, ॥६८॥

हिने येले' क्षरले' शिवभूत्पादिक ते देवप, तेले' क्षरले' आपयापणुा दक्षंनने' विधे' प्रक्षिपाना
क्षरानर पणु कुष्ठ, जेहपुं देपाउ छे—

तन्मूलक भार्ग भार्गप्रते' मिल मिल प्रक्षिपा कुष्ठ, विभ अन्पतीर्षीनी, अज्ञाननाअ भाक्षान्पधी .

ते शिवभूत्पादिक आदिकारण छे जेहपुं ते तन्मूलक, ते प्रतिभार्गछे विभ विभ भू प्रक्षिपा कुष्ठ, तिर्क्षी
क्षेष्टांत कहे छे-जिभ अन्पतीर्षीक ले' सन्ध्याशाक्यादिकसी प्रक्षिपा भार्ग भार्गप्रते' सिन्न सिन्न भू कुष्ठ
तिर्क्षी हेतु कहे छे-अज्ञानभाक्षान्पणुधी, अज्ञान ते कुत्सित ज्ञान, ते ते ज्ञानावरणने अपेक्षाने' जे
क्षरोपशय तेहना विधिरपणुाया नाना प्रकार कुष्ठ, ते वती तेणुि जन्म प्रक्षिपा नानाप्रकारे' भू कुष्ठ,
'क्षरपणु' सविधु' भू क्षर' जे वयनधी, प्रक्षिपा ते आपयापणुा, दक्षंनने' विधे' अर्धपणु, जन्मे' ते
आपयापणुा भार्गने' आदिकारण छे कुष्ठ, पणु पुण्णी नुकी, परना उपदेसनी अपेक्षापणुि ते आदिकार
पणु, न कुष्ठ, आदिकर्तृपणु ते तेहना भार्गने' जीजने आदिकर्तृपणुने' अज्ञाने' शिवभूत्पादिकने' भू
क्षरपणु छे, जेतना भू पती शास्त्रप्रवृत्तिपणुि प्रक्षिपाने' अणुपणुि भू कुष्ठ, 'अक्षप्रसाया' ते पणुिभा

ચ્યાલ્યા—નિજસ પરેપાં ચ તીર્થાંનિ નિજપરતીર્થાંનિ, તાનિ કરોતીતિ નિજપરતીર્થકરઃ, તસ્ય માભઃ, તત્ત્વે, તસ્માત્-શ્રીવીરભિનસીર્થકરો ન ભવતિ । તત્ર હેતુમાહ—‘ભિનસિત્ય’મિત્યાદિ । શતો નિજ-તીર્થમન્યસ્યાત્-શ્રીમદ્વાવીરાવન્યાઃ શિવમૂલ્યાદિસસ્યાત્ જ્ઞાતમિતિ શેષઃ । અન્યત્, ચકારો ગમ્યોઽન્યથ-તદ્ભિમતતીર્થાદિપરં ચ અતીર્થ-તીર્થમેષ ન ભવતીતિ શ્રદ્ધાનાદિલક્ષ્યાર્થઃ । ભાવાર્થઃ પુનરેવમ્-યથાપિ વિગમ્યરો જૈનનામધારી તથાપિ નિજમતિવિકલ્પિતેન ઈક્ષેન સૂત્રતોઽપિ સિદ્ધાન્તેન ચાન્યતીર્થિકકલ્પઃ । તેન તં પરિત્યજ્ય, પ્રથમં પૌર્ણિમીયકઃ પ્રઘન્યઃ-નનુ-મોઃ પૌર્ણિમીયક ! તવ વીરભિનસીર્થકરઃ કિં ભવદ્ભિમત-પૌર્ણિમીયકસમુદાયસ્યાદિકર્તૃત્વેન અન્યસ્યાદિકર્તૃત્વેન વા ? નાહો, ભવતોઽન્યનભિમતત્વાત્ । યતઃ પૌર્ણિ-મીયકસમુદાયસ્યાદિકર્ત્તાં ચન્દ્રપ્રભાચાર્યઃ સર્વેસમ્મતઃ । યદુક્તમ્-‘શ્રીચન્દ્રપ્રભાચરિતોદ્ સ મંગલાત્ પ્રાચી-કણ્ઠ્ય પૂર્ણિમા’મિત્યાદિપૌર્ણિમીયકકૃતક્ષેત્રસમાસદ્વૃત્તિપ્રશસ્તૌ । અન્યત્ ચકારો ગમ્યઃ, અન્યથ (ન દ્વિતીયઃ) નિજસમુદાયાદિપરમ્ અસદ્ભિમતં તીર્થં તત્કર્તૃત્વેન મથતસીર્થકરો ન ભવતિ । તદતીર્થમિતિ શ્રદ્ધાનાત્, તીર્થ-કરત્વાતીર્થકરત્વચોર્ધિરોધાત્ । તેન તદાદિકર્તૃત્વેનાપિ તીર્થકરો ન મવતિ, કિન્તુ ચન્દ્રપ્રભાચાર્યેણ તીર્થકરો મન્તવ્યઃ । મથદ્ભિમતતીર્થસ્યાદિકર્તૃત્વાત્ । અતઃ એવ તસ્ય દેવસરૂપમગ્રે દર્શયિષ્યતે । નનુ મો ! નહિ ધર્મ-લુપ્તકેનેષ ચન્દ્રપ્રભાચાર્યેણ નવીનસમુદાયઃ કૃતઃ હિતિ જ્ઞમો, યેનોક્તોધોવાલકાઃ સ્યાત્ । કિન્ત્વનાદિસિદ્ધં પૂર્ણમાપાશ્ચિદ્ ચન્દ્રપ્રભાચાર્યેણ સિદ્ધાન્તાદુદ્ઘૃતમિતિ જ્ઞમ્ હિતિ ચેત્ । મૈવં, કાવ્યાગમે તથાનુલ્લતાત્ । પ્રત્યુત્ સિદ્ધાન્તે ચતુર્દશીચતુર્થાકરણે પ્રાયશ્ચિત્તમળનેન અનાદિસિદ્ધં ચતુર્દશ્યાં પાશ્ચિકકલ્પમિતિ ।

વિશ્વ-તવાભિપ્રાયેણાપિ પાશ્ચિકકલ્પવિશિષ્ટાચતુર્દશી પર્યુષણકલ્પવિશિષ્ટચતુર્થાવત્ તીર્થસમ્મત્યા પ્રવર્તિતા અથવા ચન્દ્રપ્રભાચાર્યમાદુક્તપૂર્ણિમાવતીર્થાસમ્મત્યા વા ? આથે, ચતુર્થાપર્યુષણાવત્ ચતુર્દશી-પાશ્ચિકમત્યશ્ચુપગમન્ત્યં પરિહૃત્યંયં ચોમયમપિ, તવાભિપ્રાયેણોભયગ્રાઽપિ તૈલ્યાત્ । પરં પશ્ચમી શાલોકો

પોતાના અને પરના તીર્થના કરવાપણાથી તીર્થ કર વીરભિન તેહને નહી. પોતાનું તીર્થ તે અન્યથી થયું. અને અન્ય તે અતીર્થ એહવી સફળપણી.

પોતાનું અને પરને તીર્થ તે કરે, તે પણાથી શ્રીવીરભિન તે તીર્થ કર ન કુઈ. તિહાં હેતુ કહે છે—
ને માટે પોતાનું તીર્થ મહાવીરથી અન્ય ને શિવમૂલ્યાદિક તેથી. થયું એતથા પાશ્ચિકથી અર્થ લેવા. તેહના છટતીર્થથી અપરતીર્થ તે તીર્થજ નહિ. એહવા શ્રદ્ધાનથી. એ અક્ષરાર્થ. સાવાર્થ તે એ-જઠેએ દિગંજર જૈનનામધારી તહિજ પોતાની અતિવિકલ્પે લિયે અને સિદ્ધાંતે કરીનેપણિ અન્યતીર્થને સરિયો. તેવતી તેહને મૂખને પ્રથમ પૂનમીએ પૂજવે. પૂર્વપક્ષ-હે પૂનમીવા । તાહરે વીરભિન તીર્થ કર તે રચું તાહરે છટ ને પૂનમીઆ સમુદાય તેહને આદિકરણપણિ અથવા અન્યને આદિકરણપણિ ? પ્રથમપક્ષ તો નહી. તુજને પણિ અનભિમતપણાથી. ને માટે પૂનમીઆસમુદાયને આદિકર્તા ચંદ્રપ્રભાચાર્ય સર્વસંમત. ‘શ્રીચંદ્રપ્રભાચરિતે સમાવાન્ પૂનમ પર્વપ્રવે પ્રગટ કરતો હને.’ એ પુનમીઈ ક્ષેત્રસમાસની ઇતિની પ્રશસ્તિને વિષે. અન્ય ને પોતાના સમુદાયથી બીજુ અન્ધારું છટ તીર્થ તેહને કરવાપણિ તાહરે તીર્થ કર ન કુઈ. તે અતીર્થ એહવા શ્રદ્ધાનથી. તીર્થ કરપણને અને અતીર્થ કરપણને વિરોધથી, તેવતી તેહને આદિકર્ણપણિ તીર્થ કર ન કુઈ. તો રચું ? ચંદ્રપ્રભાચાર્યજ તીર્થ કર માનવે. તાહરા છટતીર્થને આદિકર્ણપણાથી, એસાજવની તેહને દેવદું સ્વરૂપ તે આગાસિ દેખાડીર્યે.

चदुकम्—‘एकत्रासत्यं पापं, पापं निद्रोपमेकतः । द्वयोस्तुलावधृतयो—राधमेवातिरिच्यते । ॥ १ ॥ इति योगशास्त्रवृत्तौ । एवमुक्तमृषाभाषणेन दुर्बलतो श्रवतीति क्रिया गम्या । न पुनर्ज्ञाता एव न संतीत्येवंप्रहणेन जैनसाक्षात्पापी, (असम्भवद) स्वरूपहानिप्रसन्नचक्षुः स्वपदेवांस्तनो जैनतनोद्वेषोपाणात् तस्माज्जैनैर्नैनसाचाया अभावं भणत् जैनसाक्षात्पापीत्युच्यते । स च पापीति कृत्वा ‘दुर्बलयो’ ति एकमेव विशेषणं ‘कगचवदपथकां प्रायो लुगि’ ति (८-१-१७०) श्रुतसुनिष्पन्ना कार्याकारणभावेनाऽपि योजनीयम् । तथाहि—यस्याद् दुर्बलचः तस्मादेव दुर्बलचः—दुष्टं पापेहोत्तरेन द्रष्टुमशक्यत्वेन चदनं—मूलं यस्य स तथा, अदर्शनीयमुल्लं इत्यर्थः [सम्प्रतिस्तु ‘स्वमागत्येसापम्’ इत्यादिरूपेण प्रसूतपदार्थितैव] लोकेऽपि दुर्बलचः अनालापनीय इति भागित्वा दूरतश्च्यन्तीति प्रतीतमेवेति गार्थायः ॥१००॥

[illegible]

અર્થ ચન્દ્રપ્રભાચાર્યાદિમ્બો જાતાનાં સસુદાયાનાં શ્રીમહાવીરાજાતત્ત્વભળને સર્વલોકેર્ગદીનીયદૂષણમાહ-
॥ જો અર્થ તિત્યયરં, અર્ણ પિઅરં વ અન્નથો જાઓ. જંપદ લોચવિરુદ્ધં, અલ્ગ્ગજ્યો અહ્વ ગયસળ્લો ॥

વ્યાખ્યા—યો વિગમ્બરાદિસસુદાવોડ્વન્યતઃ—શિવમૂલ્યાદિતો જાતોડ્વન્યં તીર્થકરં શ્રીમહાવીર-
નામાનમ્ અન્યપિતરમિવ 'જંપદ્' તિ । કથયતિ । યત્તદોનિલામિસમ્બન્ધાત્ । સ ચાલ્ગ્ગજકઃ—ન વિચતે
લ્ગ્ગજા—લોકાડ્વવાદ્મીતિજન્યો બ્રીહા યસ્ય સોડ્વલ્ગ્ગજકઃ । અથવા વિગતસલ્ગ્ગજકઃ—વિગતા—તપ્ત્રા સન્ગ્ગજા—
વ્યક્તચેતના યસ્માત્સ તથા । પીતમદિરવન્ નષ્ટસલ્ગ્ગજક ઇત્યર્થઃ । નહિ સલ્ગ્ગજો વ્યક્તચેતનો વાન્યમ્માગ્ગજાતો
મહદ્દિકમપ્યન્યં પિતરં વ્રુતે । एवं पौर्णिमीयकादिसमुदायाः चन्द्रप्रभाचार्यादिभ्यो जाताः यदि लज्जावन्तः
सङ्खावन्तो वा भवेयुः, कथं तर्हि निजनिजमार्गादिकर्तृन् चन्द्रप्रभाचार्यादीन् परित्यज्य श्रीमहावीरं तीर्थकरं
भाषन्ते ? । तस्मात्तदीयसमुदाया लज्जारहितता अवसातव्या इति गार्थाः ॥ ९४ ॥

અર્થ તેપાં શ્રીમહાવીરસ્તીર્થકરં ઇતિવચોડ્વપિ વક્તુમયુક્તમિતિ દૃષ્ટાન્તેન વર્ણયતિ—

॥વીરજિણેષં ઠવિર્થં, તિત્યમતિત્યંતિ ભાસંગા સવ્વે । માયા મે વંજ્ઞહિ અ ઘયણવિરોહેં અયાળંતા ॥

વ્યાખ્યા—વીરજિનેન—શ્રીમહાવીરેણ વ્યવસ્થાપિતં તીર્થં દુઃપ્રસન્નાચાર્ય યાવદ્દિગ્ગમપિ અતીર્થ-
તીર્થં ન ભવતીતિ ભાષકાઃ સર્વેડ્વપિ ભવન્તિ । તે ચ 'માતા મે વંજ્ઞ્યે'તિવચનવિરોધમજાનાના મન્તવ્યાઃ ।
यदि च तद्व्यवस्थापितं तीर्थं न भवेत्, कथं तर्हि स तीर्थकरः । यदि च तीर्थकरः, कथं तर्हि तद्-
व्यवस्थापितं तीर्थमतीर्थं स्यात्, अतीर्थतीर्थव्यवस्थापकत्वतीर्थकरत्वं योर्विरोधादिति गार्थाः ॥ ९५ ॥

હિવે ચ દ્રમ્ભભાચાર્યાદિકથો બેપના સમુદાયને શ્રી મહાવીરથો બેપનાપણુ કહે તે' સર્વલોકોનિદનોપ
દ્રષ્ટુ કહે છે. (ગાથાર્થ નથા કથો).

જે દિગ્મરોદિ જનસમુદાય અન્યથો શિવમૂલ્યાદિકથો થયા. એ અન્ય તીર્થ કર શ્રીમહાવીરને નામે
તે પ્રતે અન્યપિતાનો પરે કહે, યત્ શબ્દ અને તત્ શબ્દને' નિત્યે સગ થયો. નયો લગ્ગજ જે લોકાપવાદ-
ભવજનિત લગ્ગજ જેહને એહવે. અથવા ગમ્મ સ રા છે જેહને પીતમદિરાની પરે નષ્ટજેનન્ય એહવે અથુવે.
સંખ્યા વ્યક્તચેતન્ય તે અન્યથો જડથા અન્યને' પિતાને' કહે નહી. ઇમ પૂર્ણિમીયકાદિસસુદાય ચંદ્રપ્રભા-
ચાર્યાદિકથો થયા તે જહી લગ્ગજવત કુદ્ધ અથવા સંઘાવત કુદ્ધ દિગ્મ તે આપઆપણુમાર્ગના આદિકનો જે
ચંદ્રપ્રભાચાર્યાદિક તે પ્રતે મૂળને' શ્રીમહાવીરને તીર્થ'કર કહે, તેવતી તેહને સસુદાય તે લગ્ગજજહિન અથુવા,
એ ગાથાર્થઃ ॥ ૯૪ ॥

હિવે તેહને શ્રીમહાવીર તીર્થ'કર એ વચન કહેવું અયુક્ત એહવુ દૃષ્ટિ કહે છે—

વીરજિને યાપ્તુ તીર્થ' તે અતીર્થ' એહવુ કહેનારા સર્વઈ માતા માહરી વધ્વા એહવે—વચનવિરોધ
અભણુવા માનવા.

શ્રીમહાવીરે યાપ્તુ તીર્થ' દુઃપ્રસન્નાચાર્ય'તાઈ અછિન્ન એહવું એ અતીર્થ'ના કહેનારા સર્વે છે. તે માતા
માહરી વધ્વા ઇ વચનવિરોધને અભણુવા માનવા. જહી તેહવુ યાપ્તુ' તીર્થ' ન કુઈ, દિગ્મ નહે તે તીર્થ'કર ?
જહી તે તીર્થ'કર દિગ્મ તે તેહવુ યાપ્તુ' અતીર્થ' કુઈ? અતીર્થ'ને' તીર્થ'ધારણપણુ' અને' તીર્થ'કરપદ્ એ
પિણુને વિરોધથો. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૯૫ ॥

કચ્છાચિત્ સમ્યક્ત્વાવાપ્તિર્ભવત્યેવ, પરં તથાવિધકાલાદિસામગ્રીયોગેન તત્સમ્બન્ધપરિણામે સામર્થ્યાભાવાત્ તદાશ્વાવત્ત્યેષ ભવતીતિ ચોધ્યમ્ । યતઃ કારણાત્ તત્સમ્બન્ધેન નિશ્ચયતઃ સમ્યગ્દષ્ટિરપિ દ્રષ્ટુમકલ્પ્યો ભવતિ । તેનૈવ કારણેન તૈઃ સહ સંવાસાદિકમપિ નિષિદ્ધમ્ । સમ્પતિસ્તુ 'ઽમ્મગાદેસણાદ્' इत्यादिगाथा-
'चूर्णिरेव प्रागुपदर्शितेति बोध्यम् । निषिद्धसमाचरणेन अङ्गीकृतजिनाक्षाविराधकं सोऽप्यदर्शनीयो
भवतीति (युक्त्येवेति मणनेन) तन्मार्गपत्तिवोऽभिनिवेशी तु सुतरामेव अवर्क्षनीयः । यद्विषं प्राणदेशमागतं
सद्यः प्राणवियोजकं भवति, तद्विषं भक्षितं सन् सुतरामेवेति प्रागुक्तस्यार्थस्योद्दीपनमिति गाथार्थः ॥ ૧૦૨ ॥

અયોન્માર્ગપતિત્ત ઇત્સૂત્રમાપી સંસારે કિયન્તં કાલં દુઃખમાગ્ ભવતીતિ સૂત્રેણ સાક્ષાદાહ—

॥ સોચિણિવેશી ણિઅમા અર્ણતસંસારદુઃખસલિલિણિઈ । આસાયણાહ વહલો જહા જમાલી તઓવળયજો ॥

વ્યાખ્યા—સ જૈનમાર્ગસત્તાપલાપી 'ઽમ્મગમ્મગ્ગસંપટ્ટિઆણ' મિત્યાદિગચ્છાચારપ્રકીર્ણકોત્તરરૂપો નિયમાત્ અનન્તસંસારદુઃખસલિલિણિઈ । અનન્તસંસારેણ હેતુભૂતેન યદ્ દુઃખં તસ્ય સલિલિણિઃ—સયુદ્ધો ભવતિ । યદાગમઃ—'ઽમ્મગમ્મગ્ગસંપટ્ટિઆણ સાહૂળ ગોચમા ! પૂર્ણં .સંસારો અ અર્ણતો હોઈ અ સમ્મગ્ગાણીણં' ॥ ૧ ॥ તિ ગચ્છાચારપ્રકીર્ણકે (ગા ૦ ૩૧) 'एतद्व्याख्यानं यथा- 'अम्मगो' ति ।
અમાર્ગો—નિહ્વવમાર્ગઃ તસ્ય માર્ગઃ—પરમ્પરા તસ્મિન્ । યદ્વા અમાર્ગરૂપો યો માર્ગસ્તસ્મિન્ સમિત્તેષ્ઠી-
ભાવેન 'પ્ર' ઇતિ નાનાપ્રકારેણ સ્થિતાનાં સાધૂનાં—સાધ્વામાસાનામાચાર્યોદીનાં હે ગૌતમ ! દૂર્લ-
નિશ્ચિતં સંસારઃ—ચતુર્ગલ્યાનમકઃ ન વિચિતેઽન્તો યસ્ય સોઽનન્તો ભવતિ । ચકારઃ સ્વગવાનેકમેવ-

અવાપ્તિ કુર્ષ્ઠજ. પશ્ચિ તથાવિધકાલાદિકસામગ્રીને 'ચોચિ' તેહના સંવધના પરિણામેન વિષે સંકર્ષનીના
અસાધ્યતા તેહની આગાને વર્ણ જ કુર્ષ્ઠ. એહયુ' અથુયુ' ને કારણથી તેહને સંવધે નિશ્ચયથી સમ્યગ્દષ્ટિ-
પશ્ચિ એવાની અકલ્પ્ય કુર્ષ્ઠ. તેણે જ કારણે તે સાધિ' સંવાસાદિકર્ણણ નિષેધ્ય. સાપિ તે 'ઽમ્મગ્ગા'
ઈત્યાદિગાથાની ચૂલિ' જ પૂર્વિઈ દેખાડી તે અથુયુ' નિષિદ્ધને આચરણે અંગીકૃતજિનાક્ષાને વિરાધક તે
સમ્યગ્દષ્ટિ એ એ અર્દશનીય એહયુ' કહેતે' તેહના માર્ગમાં પજો અભિનિવેશી તેા અપિતિઈ અર્દશનીય
અથુયો, ને વિષ નાસિકાદેશે આચુ' હુ'તુ' તત્કાલ પ્રાથુયુ' નાશક કુર્ષ્ઠ. તે વિષ આહુ' હુ'તુ' અતિહિ જ એ
પૂર્વિ કલા અર્થયુ' બિદીપન. એ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૨ ॥

હિવે ઇન્મણે પજો ઇત્સૂત્રભાષા સંસાર ને વિષે હેતલો કલ્પ દુઃખનો લખનાર કુર્ષ્ઠ. તે સ્વે
સાક્ષાત્ કહે છે—

તે અભિનિવેશી નિયમે જ અનંતસંસારના દુઃખનો સચુદ કુર્ષ્ઠ. આશાતાના અતિગદ્ગલ વતી.
જિઅ જમાથી તેહનાજ કહ્યોતથી.

ટિપ્પણ—તે જૈનમાર્ગની સત્તાનો અપલાપી 'ઽમ્મગમ્મગ્ગ' ઇત્યાદિ ને ગચ્છાચારપ્રકરનાની મચાર્થ
ઉકારવડેપ નિયમથી અનંતસંસારકારણરૂપે ને દુઃખ તેહયુ' સચુદ કુર્ષ્ઠ. એ ગાથાતુ વ્યાખ્યાન કહે છે—ક્રિમાર્ગ તે
નિહ્વવમાર્ગ, તેહની પરપરા તેહને વિધિ. અથવા ઇન્માર્ગરૂપ ને માર્ગ તેહને વિષે, સમ તે એકપશ્ચિ, પ્રકૃતિ
નાનાપ્રકારે સ્થિત-રેણા સાધ્વાલાસ ને આચાર્યાદિક તેહને હે ગૌતમ ! નિમ્મયે ચતુર્જનિદ્રપસંસાર અનંત
કુર્ષ્ઠ. ચકાર, તે પોતાના અનેકબેદનો સ્વચક. કહેવાને ? જિનભાષિતમાર્ગના ઓલવનાર તેહને, હિવે અનંત-
પશ્ચિ અધ્યાદિકોદિ બિન્ન નાવા પ્રકાર છે. તે વતી તે નિયમયુ' સ્વચક વિશેષકુ કહે છે. તે અભિનિવેશી

अथ पौर्णिमीयकादिमार्गाणां स्वतः श्रीमहावीरव्यवस्थापितरीत्यत्वाभावे सिद्धे तदादिकर्तार-
अन्तर्प्रभाचार्यादयो निजनिजसमुदायान् प्रति किं देवस्वरूपाः क्व गुरुस्वरूपा वा ? इति शङ्कायामाह—

॥ लोह्यदेवस्वरूपा, चन्द्रपद्मार्णो ण गुरुत्वा । सीसचाभावाज्जो, गुरुत्वसत्तणायत्ता ॥१८॥

व्याख्या—लौकिकदेवस्वरूपाश्चन्द्रप्रभाचार्यादयो, न गुरुस्वरूपाः । तेषां लौकिकदेवत्वं चाष्टा-
दशशेषसाहित्येऽपि देवस्वरूपोपदर्शनात् प्रतिमार्गं भिन्ननवीनप्रक्रियाकरणाच्च । गुरुस्वरूपाभावे च हेतुमाह—
'सीसत्ते'त्यादि । शिष्यत्वाभावात् शिष्यत्वमन्तरेण गुरुत्वं न स्यात् । यदागमः—'हंतूणं सव्वमाणं, सीसो
होतणं ताव सित्ताहि । सीसस्स हंतुंति सीसा, ण हंतुंति सीसा असीसस्स' ॥ १ ॥ इति चन्द्रवेण्यक-
प्रकीर्णके । तत्रापि हेतुमाह—'गुरुत्वयस्स' इति । यतस्ते किल्लक्षणाः । गुरुपदेशस्यानायत्ताः, गुरुपदेश-
मन्तरेण निजनिजमार्गप्रवर्तका इत्यर्थः । गुरुपदेशमन्तरेण शिष्यत्वं न स्यात्, शिष्यत्वाभावे च गुरुत्वं
न स्यादर्थादेवत्वमेवेति भावः । 'सीसस्स हंतुंति सीस' इति । कस्याऽपि शिष्यत्वमन्तरेण गुरुत्वं न
स्यादेव, गुरुत्वशिष्यत्वयोः सामानाधिकरण्यात् । तेन भगवति श्रीमहावीरे न व्यभिचारः, तस्य शिष्य-
त्वाभावेन गुरुत्वस्याप्यभावात्, किन्तु देवत्वमेव । यत्तु धर्माचार्यप्रभाजनाथत्वादिव्यपदेशः, स च तस्मै पुरु-
षमधिकृत्यौपचारिकोऽवसातव्यः । तेन शिष्यत्वं कस्यचिद्देवायचं गौतमादीनामिव, कस्यचित्च च गुरोरायत्तं
जम्बूत्वत्प्रादीनामिव । परमुभयव्यापि गुरुत्वसमानाधिकरणमेव शिष्यत्वम् । अत एव सर्वेषामपि सम्यग्दर्शनात्
आसत्तामन्त्रे, तीर्थकृतारमपि, देवत्वेन ब्रह्मनमर्हत्येव, गुरुत्वेन ब्रह्मचं गौतमादिसुसाहुष्वेव, धर्मत्वेन च

इदं पौर्णिमीयकादिमार्गेन स्वरूपाः श्रीमहावीरस्य याथा तीर्थपञ्चानां अक्षय सिद्धं यजे कृते
तेषां आदिकर्ता यद्ग्रन्थायादिकेने आप आप्ता समुदायप्रति स्मृते देवस्वरूपं अथवा अस्वरूपं ? अथवा
आशङ्कते इति चे—

लौकिकदेवस्वरूपं यद्ग्रन्थायादिकं, पञ्चि अस्वरूपं नही, शिष्यपञ्चानां अक्षयया अस्वरूपेणानां अनायत्तपञ्चार्थी.

लौकिकदेवस्वरूपं यद्ग्रन्थायादिकं, अस्वरूपं नही, तेषां लौकिकदेवपक्षं ते अक्षयदेव संहितपक्षं
छते पञ्चि देवस्वरूपपञ्चानां देवावसाथी. मार्गे मार्गप्रति सिन्न नवीनप्रक्रिया करवाथी, अस्वरूपानां अक्षयाने
विषे हेतु कहे छे-शिष्यपञ्चानां अक्षयवथी. शिष्यपञ्चा विना अरु पक्षं नावे. 'मान सव्वं हण्णाने' शिष्य
यधने प्रथमं शीष्य शिष्यने शिष्य कुर्य. पञ्चि न कुल अशिष्यने शिष्य. तिहाउ हेतु कहे छे-ने भाते
ते कहेवा छे ? अक्षयदेवाने अनायत्त-अक्षयदेवा विना आपापपञ्चासांनानां प्रवर्तकं अर्थ. अक्षयदेवा विना
शिष्यपक्षं नावे. शिष्यपञ्चाने अक्षयवे अरुपक्षं न कुल. अर्थया देवपक्षं अर्थ लाव. तेषां शिष्यपञ्चा
विना अरुपक्षं न कुल अ. अक्षयपञ्चाने अने शिष्यपञ्चाने अर्थ थानके उतापञ्चाथी. तेवती श्रीमहावीरने विषे
अभिचार नही, तेषां शिष्यपञ्चाने अक्षयवे अक्षयपञ्चानां पञ्चि अक्षयवथी. तल्ल स्मृते देवपक्ष अ.

अने अर्थ धर्माचार्यप्रवाजनामार्थपञ्चालु कक्षु ते तेषां पुरुष आशयी लक्षणां अक्षय. तेवती
शिष्यपक्षं ते कक्षुअने हेतने आपत्ति औतमादिकनीयरे, कक्षुअने अक्षुने आपत्त अक्षयवाग्मादिकनी परि.
पञ्चि निहृ प्रक्षरे अक्षयपक्षं अक्षयने विषे शिष्यपक्षं. अक्षयवाग्मादीनां सधे सम्भ्रमर्हतिने मीमा-तो रेक्षे.
तीर्थकरने पञ्चि अक्षयने अक्षयने विषे, अक्षयपक्षि अक्षयने औतमादिकसाधने विषे, धर्मपक्षि अक्षयने

न भविष्यति पराशङ्काऽपि परास्ता । अत इह कारणं तावत् सर्वज्ञमतविगोपनं, तस्य च कार्यं 'कारणा-
लुरूपं कार्यं' मितिषचनान्तं अरघट्टघटीयन्त्रन्यायेन संसारचक्रवाले भूयोभूयः परिभ्रमणम् । एतन्मानव-
संसारिणामेव भवति । अन्यथा अरघट्टघटीयन्त्रन्यायस्य निराश्रयतां स्यात् । तस्माद्यस्य कस्मात्वेकेन्द्रिया-
विषु पुनः पुनरुत्पादेन द्वाधीयसी संसारस्थितिर्भवति, तमुद्दिश्यैवाऽयं न्यायः प्रवर्तते । तथाहि—

‘एवं पुण एवं खलु अण्णापपमायदोसओ गेअं । जह दोहा कायटिई भणिआ एणिंदिआईणं’
॥ १ ॥ ति उपदेशपदगाथा (१६) व्याख्यायाम्—‘एकेन्द्रियादिषु वार्तिषु दूरमनुजलत्वक्षणासु अरघट्ट-
घटीयन्त्रन्यायक्रमेण पुनः पुनरावर्तते । एतदपि कुतः सिद्धम् ? इत्याह—यस्मात्कारणाद् द्वाधीयसी काय-
स्थितिः—पुनः पुनर्भूत्वा तत्रैव काये उत्पादलक्षणा, भणितो—प्रतिपादिता सिद्धान्ते एकेन्द्रियादीनाम्—
एकेन्द्रियद्वोन्द्रियादिलक्षणानां जीवानां मिति । तथा चातुर्यगतिकसंसारपरिभ्रमणहेतुश्रुतमात्रविराधना-
यामपि जमालिरेव दृष्टान्ततया भणितः । तथाहि—‘इच्चेइअं दुवाळसंगं गणिपिडगं वीते काले अणंता
जीवा आणाए विराहेत्ता चाअरंतं संसारकंतारं अणुपरिअट्टिंसु १ । इच्चेइअं दुवाळसंगं गणिपिडगं पडुप्पल-
काले परिता जीवा आणाए विराहेत्ता चाअरंतं संसारकंतारं अणुपरिअट्टिंसु २ । इच्चेइअं दुवाळसंगं
गणिपिडगं अणागए काले अणंता जीवा आणाए विराहिता चाअरंतं संसारकंतारं अणुपरिअट्टिंसु ति
३ ति नन्दीसुत्ते (सु० ५७)

वृत्तिर्यथा—‘इच्चेइअं मिलादि । इत्येतद् द्वादशाङ्गं गणिपिटकं अतीते काले अनन्ता जीवा
आह्वया—यथोक्ताज्ञापरिपालनाभावेन विराध्य चातुरन्तं संसारकान्तारं विविधशरीरभ्रमणमेकदुःख-
विटपिशतसहस्रदुःखारं भवगहनं ‘अणुपरिअट्टिंसु’ ति, अनुपरादुत्तपन्न आसन् । इह द्वादशाङ्गं पुराणो-
भयमेवेन त्रिविधं द्वादशाङ्गमेव आह्वा—आह्वाप्यते जन्तुगणो हितप्रवृत्तौ यथा साऽऽज्ञेति व्युत्पत्तेः, तत-
स्त त्रिधा, तद्यथा—सूत्राज्ञा अर्थज्ञा तदुभयाज्ञा । सम्प्रत्यसूत्रमाह्वानां विराधनाखिलान्ते—यदाऽभितिवे-

ने माटिं छडां कारखु तो सर्वदुःखलघुं विगोपन अनें तेळवुं कार्यं ते कारखु ने अलुखणं कार्यं ओ
वचनधी अरघट्टघटी धड्डना यत्रने न्याये संसार अडवाधने विषे हिरीने परिभ्रमण ओ तो अनंतत्व सोराने
छुट्टे. धर्म नही तो अरघट्टघटीयत्रना न्यायेन विषय रक्षितपणुं बाट. ते माटे ने छेधने ओ दिवादिने
विषे वारवार छपलवे छापी संसारनी स्थिति छुट्टे, ते छेडीने अ ओ न्याये प्रवर्तते ते हेमादि
छे—ओ आद्यानप्रधाने होषे लणुवुं जिम दीर्घाकारस्थिति ओ दिवादिने कही. ओ छपलपट्टनी
गाथाना व्याख्यानेन विषे—ओ दिवादि छे लति जिहां हर मनुष्यपणुं पासवुं पट्टीने विषे अरघट्ट-
घटीयत्र न्यायेन कहे हिरी हिरी प्रवर्तते, ते पणुं किम सिद्ध यखुं ते कहे छे—ओ कारखुं दीर्घ-
कारस्थिति हिरीहिरीने भरीने तेळवुं कार्यं विषे छेत्तपत्तिरप कही सिद्धातने विषे, ओ दिवादि लतिने,
अपुणतिकरप संसारपुं परिभ्रमण तेळवुं हेतु श्रुतिविराधनाने विषे पणुं अभावे छेत्तपत्तिरप कही
छे, सूत्रार्थ स्पष्ट अ छे. ओ द्वादशांग गणुपिटके ते प्रति अतीतकालने विषे अनंता अत्र यथाज्ञा आद्याना
परिपालनने अभावे विराधीने अपुणतिकसंसार विविध शरीरसंयधी भ्रमणयधी ने अनेक
दुःखरप वक्ष तेळना लक्षण तेजे हुसर ने लपगहन ते प्रति हिरीता कुआ. छडां द्वादश्यां ते सूत्र
अर्थ अनें लपय तेळने ओटि त्रिषु प्रकारे, द्वादशांग अ आद्यार्थ—अध्यापीधं अणुगणुं किमप्रतिने
विषे लणुपिट ते आद्या ओ पट्टपत्तिधी, तथा ते त्रिषु प्रकारिने ते किम छिरे ओ आद्यानी विराधना
आतिपीध छे—अभावे कदापि अन्त्या सत्र आखुं तिनारे सूत्राद्यानी विराधना, ते तो जिम अभावी-

તથા 'ળ ળિવંતિ જહા દેહં, ઓસરણે ભાવજિગવર્તિદાણં । તદ્ વપ્પહિમંપિ સયા પૂહંતિ ણ
 ઇ(બ્વ)હુદ્ધણીઓ' ॥ ૧ ॥ તિ 'ચૈલવન્દનકુલકે જિનદ્વાચાર્યેણ સ્વકૃતપ્રક્રિયાનુરોધેનૈવ તથાશાસ્ત્ર-
 રચના કૃતા । તથા જિજ્ઞાસક્રિયાનુરોધેન શાસનસ્ય ફલહુદ્ધાનમપિ । 'પૂણ્દ મૂલપદિર્મપિ સાવિઆ ચિદ્-
 નિવાસિસમ્મત્તં । ગમ્ભાવહારકલ્લાણં પિ ણહુ હોદ્ધ વીરસસ' ॥ ૧ ॥ તિ 'ઉત્સુપપદોદ્ગાટનકુલકે જિન-
 દ્વાચાર્યેણૈવ સ્વકૃતપ્રક્રિયાનુરોધેનૈવ કૃત્તં મન્તવ્યમ્ । તથા આશ્ચલિકેનાપિ શ્રીઆવચ્ચકારિયુક્તિદ્વીપિ-
 કાયમ્—'સામાહ્યંમિ ડ કપ, સમણો હવ સાવઓ હવદ્ જમ્હા । एण कारणेणं. वहुतो सामाहजं
 कुळा' ॥ ૧ ॥ इत्यत्र बहुशः सामायिककरणं जन्मापेक्षया, न तु विनापेक्षयेति व्याख्यातम् । अत एव
 तेषां ग्रन्थानामग्रामाण्यमेव, सर्वासामप्युक्तप्रक्रियाणां सर्वज्ञमूलकत्वाभावात् । सर्वज्ञमूलिका हि प्रक्रिया
 नानाप्रकारां न भवति, सर्वेषामपि सर्वज्ञानामेकवाक्यत्वात् । अत एव चतुर्विंशतितीर्थेषु प्रक्रियाभेदे
 न भवत्येव । यत्तु आद्यन्ततीर्थयोः पञ्चमहाव्रतानि शेषेषु च तीर्थेषु चत्वारि महाव्रतानि भवन्ति,
 तत्र प्रक्रियाभेदः । 'स्त्रीपरित्यागस्य सर्वत्रापि समानत्वात्, सर्वैरपि तीर्थैकद्विस्तयैव भणितत्वेनैकवा-
 क्यताया । अनपायादिति गाथायैः ॥ ९९ ॥' .

अथ शिवभूलादिप्ररूपितमार्गमाश्रितः कीदृशो भवतीति दर्शयति—

॥तस्स य णિस्सં पत्तो जिगमयसत्ताविलोवणो पावा । अण्णत्वं णत्थि अत्थि अ इहेव दुहओवि दुव्वयणो ।

વ્યાખ્યા—તત્સ ચ (કલ્પિતાર્થસ્ય । ચઃ પૂર્વોક્તસદ્ધસિદ્ધોત્તમાર્થઃ) શિવભૂલાદિપ્રરૂપિતમાર્ગસ્ય ચ
 નિર્ધારાપ્તઃ, તજિજ્ઞાસેવ શરણીકૃત્ય પ્રવર્તમાન ફલર્થઃ । અનેન વિશેષણેન જૈનમાર્ગ(પતિતસ્તદ્વદ)માશ્રિતઃ

પ્રથમ કર્તૃ કુઝો '—એહવો શાસ્ત્રની રચના તેહની પ્રક્રિયાને' ઉદ્દેશીને જ, 'જિમ સમવસરથેને' વિષે
 ભાવજિનને ન અડિ નારી, તિમ તેહની પ્રતિભાષણિ નારીઓ ન પૂજિ ' એહવુ જિનદત્તવ્યાથે જ કીધુ'
 ને ચૈત્યવંદનકુલકે તેહને વિષે પોતાની કરી પ્રક્રિયાને અનુરોધે જ શાસ્ત્રરચના કરી.

વહી પોતાની પ્રક્રિયાને વર્ણે સાસનને' કલકદાનપણિ 'આવિકા મૂલપ્રતિભાને' પૂજિ,—ચૈત્યવાસીને
 સમકિત, ગણપંક્કાર કલ્યાણક તે મહાવારને નહીં એ ત્રિણે કામે તપા જીએ છે. એહવુ ઉત્સુપપદોદ્ગાટન-
 કુલકને વિષે જિનદત્તવ્યાથે પોતે કરી પ્રક્રિયાનુરોધે જ કીધુ' માનવું, વહી આંચલિકે પણિ આદ નિ.
 દીપિકાને વિષે સામાયક કરે કુ તે અમણસરિણો આવક હુઈ ને વતી ધણિ કારણે ધણીવાર સામાયક કરઈ.
 કહા ધણીવાર સામાયિક કરવું તે જનની અપેક્ષાઈ. પણિ દિનની અપેક્ષાઈ નહીં, ઈમ વપામ્ણુ છે. એતલ જ-
 વતી તે પ્રથમું અપ્રમાણુપણું જ. સર્વે પ્રક્રિયાને સર્વવપૂલકારણુના અભાવથી. સર્વવપૂલકપ્રક્રિયા તે
 નાનાપ્રકાર ન હુઈ, સર્વઈ સર્વઈ એકવાક્યપણાથી. એતલાજવતી ચતુર્વિંશતિતીર્થને વિષે પ્રક્રિયાભેદ
 ન હુઈ. અને ને આદવંતીર્થને વિષે 'પંચમહાવ્રત અને ગેપતીર્થ'ને વિષે ચાર મહાવ્રત હુઈ. તે પ્રક્રિયા-
 ભેદ નહીં. સ્ત્રીપરિત્યાગને સર્વવર્ધ સમાનપણાથી, સર્વે તીર્થ કરે તિમજ કહેવા પણિ કરી એકવાક્યતાના
 અનપાવપણાથી. એ ગાથાથે: ૫૯=॥

હિવે શિવશ્ચુદિકે પ્રરૂપિતમાર્ગપ્રતે આશ્રમી તે કહેવે કુહ, તે દેખાડઈ ઇઈ.

તેહની નિશાઈ પહોતો જિનમતસત્તાને વિશેષક મહાપાપવંત, અન્નચ તે ધર્મ નથી અને ધદા
 છે. ઇમ ત્રિ પ્રકારે દુર્વચન અથવા દુર્વદન.

વિશ્વલોકસત્ત્વતત્ત્વકાલવર્તીતિ પ્રસિદ્ધિઃ । હ્યેયોપાદેયતુત્ત્વાપિ વ્યાકથાનમિત્યમેવ । પરં ભગવતીસમ્ભ-
ત્યેતિ વિશેષો બોધ્યઃ ।

ભગવતીસમ્ભવિત્ત્વેવમ્—‘કમ્હા ણં મંતે ! જમાલી અળભારે કાલમાસે કાલં કિચ્છા લંતપ્પ
કપ્પે તેરસસાગરોવમદ્ધિતિણ્ણુ દેવકિવ્વિસિણ્ણુ દેવત્તાપ (દેવકિવ્વિસિયત્તાપ) સ્વવળ્ણે !, મોઅમા !
જમાલી અળભારે આયરિઅપટ્ટિણીપ્પ ઉવવ્વણ્ણાવપટ્ટિણીપ્પ આયરિયવ્વજ્ઞાયાણં અયસકારપ્પ જાવ વુગ્ગાહેમાણે
કહ્હૂં વાસાહં સામણ્ણપરિઆગં પાઞ્ણિત્તા અદ્ધમાસિઆપ્પ સંલેહ્ણાપ્પ સંલેહ્હ ૨ ત્તા તોસં અત્તાહં અણસ-
ળાપ્પ છેદેવિત્ત ૨ ત્તા તરસ ટાણસસ અળાહોઢ્ઢઅઅપટ્ટિકંતે કાલમાસે કાલં કિચ્છા લંતપ્પ કપ્પે જાવ
સ્વવળ્ણે । (સૂ. ૩૮૧) જમાલી ણં મંતે ! દેવે તાંઓ દેવલોગાઓ આવવ્વણ્ણં જાવ કહિં ઉવવલ્લિ-
હિતિ !, મોયમા ! ચત્તારિ પંચ તિરિવસજોણેઅમણુઅદેવમવગ્ગહ્ણાહં સંસારં અણુપરિઅટ્ઠિત્તાં તઓ પચ્છા
સિન્નિહિતિ ૦ મળ ૦ ૧ (સૂ. ૩૧૦) નન્નિહાનન્તમવામિધાયકં કિં વપ્પનમ્ ? इति चेत्, उच्यते—
‘ચતુઃપચ્છાન્દાન્યાં સહસ્રયા ક્રમેણ ત્રસસ્યાવરસમ્ભવિન્વ્યો જાતયઃ સંગૃહીતાઃ । તાશ્ચ સમુદિતાઃ સર્વ-
જીવસદ્માદિકા નવ મવન્તિ । અત્ત એવ પ્રથમમહાન્નત્ત્વાતિચારોઽપિ વિષયમેદેન નવવિષયો મવતિ ।

ચત્તારમઃ—‘ચરણહારો હુવિશે મૂલ્યુણે ચેવ વસરુણે બ । મૂલ્યુણે છુગુણ પઠ્ઠો પુણ
નવવિશે તલ્લ ’ ॥ ૧ ॥ તિ વ્પ ૦ (૩૧૬) વૃત્તેકવેદો યયા—‘તત્ર પ્રથમઃ પુનરાધો મૂલ્યુણઃ નવ-
વિષયો-નવમેદઃ દૃષ્ટિવ્યવેજોવાયુવનસ્પતિદ્વિત્રિચતુઃપચ્ચેન્દ્રિયલક્ષણવિષયત્વાદિ ’સાદિ । અત્ત એવ
‘ નવ પાતતિજાગાહં સંસારત્યા ય નવવિહા જીવા ’ ઇત્યાદિપાશ્ચિક્ત્વેઽપિ લોહુ બ નવસ્થાપિ આતિપુ
તિર્ચમ્બોલિકમનુજદેવમયગ્રહણાતીતિ મળનેન તારકમવમદ્ધણવિષયો મળિતઃ । તત્રાપિ મનુજદેવમવ-

લેષોપાદેયત્તેન વિષે પશ્ચિ આખ્યાન ઇમ બ. પશ્ચિ ભગવતીની સંભવિત્ત્વે એતથો. ત્રિષ્ઠિ અણુપરિ,
ભગવતીની શાખિ તે ઇમ-ભગવત્ ૧ ત્થાથી બમાલિ અણુપરિ તે અણુપરિ લાંતકદેવલોકે તેર સાગરોપમની
રિયતિ કિલિપદેવ પશ્ચિ ઉપનો ? મૌતમ ! બમાલી અણુપરિ આચાર્યનો પ્રત્યક્ષ ઉપાખ્યાનનો પ્રત્યક્ષ
આચાર્ય-ઉપાખ્યાનનો અપરિચિત્તરે યાવત્ બુદ્ધિપ્રાપ્તના કરતા બુદ્ધિ વરસંતર્ષ આપવનો પશ્ચિ પાલી અર્થ-
માત્રની સંધેષનાઈ શરીર કૃષ કરો ત્રીસલાક્ષ અનરુને છેદા તે ત્યાનકની અણુપરિચિત્તરે અપરિચિત્તરે
કાલ કરી છેદે દેવલોકે ઉપનો. તે બમાલિ તે દેવલોકથી આકુલ્યે યાવત્ કિંકાં ઉપરવેરે મૌતમ !
આરે માથ તિર્થક્રયોનિક અને મનુષ્યદેવને ભવમદ્ધણે સંસાર ભમી તિવાર પછી સીઅરે, પૂર્વ-
પશ્ચ-કુલં અનતરણત્ત્વ કલનાર કિંકા વચન ! એકલુ બહુ તે ઉપરિ કહે છે. કહીઈ બહુ આરે પાંચ
સાંદેઈ સંખ્યાઈ અનુકરિ ત્રસ-સ્થાવરરૂપાધિની ભાતિ છે સંક્રાંતી, તે સિલિ કુલી સ્વછાવની
સંક્રાંતક નવ કુલિ. એતલા બ વતી પ્રથમ સંક્રાંત અતિચારનો પશ્ચિ વિષયલેદે નવવિધ. આરિતનો
અતિચાર મિ પ્રકારનો. મળાણુને વિષે અને ઉત્તરણુને વિષે. તિલકાં મળાણુને વિષે બ સ્થાનક-
તે માંટિ પ્રથમ વલી નવવિધ, વૃત્તિના એક દેલ કહે છે-તિલકા અણુ તે નવમેદે-પ્રાપ્તિ, અપ-
તેજ, વાહુ, વન્તરિતિ એદિય, ત્રીરિય, અણુરિરિય, પચેરિય રૂપના વિષયપણુથી. એતલા બ વતી નવ-
પાંપના નિદાન અને સંસારી નવવિધ છવ તે નવે ભવિતિ વિષે તિર્થે અણુપ અને દેવનાં ભવના
અણુ. એટલે કહેવે નારક ભવમદ્ધણુના નિષેધ કહિઓ. તિલકાં અણુપ અને દેવનાં ભવમદ્ધણુને પચેરિય
ભવિતિ વિષે બ કુલિ તિર્થેશોનિકના ભવમદ્ધણુને નવે ભવિતિ વિષે આદર્શ આદર્શના બુદ્ધિ

અર્થે તદ્વિચારુલ્લભિર્ગતધાર્મિકવચનાન્યપિ શ્રોતવ્યાનિ ન ભવન્તીતિ દૃષ્ટાન્તેન સમર્થયન્નાહ—

॥તમ્મહુદયમિઅસદા સોઝમકપ્પા તદ્દા સુદિટ્ઠીણં। સુગતાદિબુદ્ધિગદ્ધિઆ જહ જિણપદિમા વિ પરિચજ્જા॥

વ્યાખ્યા—તેંણાં દિગંધરપૌર્ણિમીયકારીનાં મુશ્કાનિ તન્મુશ્કાનિ । તેમ્મોડ્યોર્ણિગતાલ્લ ધાર્મિક-શબ્દા-અય્યહારતો ધર્મવાચકાઃ સુદટ્ઠીનાં-સમ્યગ્દર્શાં શ્રોતુમર્થકલ્પ્યાઃ, નિજનિજમાર્ગવ્યવસ્થાપકત્વેન નિશ્ચયતો હ્યધર્મરૂપત્વાત્ । તત્ર દૃષ્ટાન્તમાહ-યથા સુગતાદિબુદ્ધિગુહીતા-અર્થે સૂતિઃ સુગતસમ્બન્ધિનીતિ-બુદ્ધ્યા સૌગતૈઃ પરિગૃહીતા જિનપ્રતિમાડપિ સમ્યગ્દર્શાં પરિલાન્યા ભવતીતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૦૧ ॥

અષોક્કમેવાર્થસુરીપયન્નાહ—

॥ તેણં સોમિનિવિહો દટ્ટંટપિ ણ કપ્પહ સુદિટ્ઠીણં ।-અર્થં વચણં દૂરે તસ્સંવંધી સુદિટ્ઠીવિ ॥૧૦૨॥

વ્યાખ્યા—યેન કારણેન દુર્વચનઃ, તેન કારણેન સોડમિનિવિહો દ્રષ્ટુમપિ ન કલ્પતે । સુદટ્ઠીનાં-સમ્યગ્દર્શામિતિ વચનં દૂરે, તત્સમ્યગ્ધી સુદટ્ઠિરપિ-સમ્યગ્દટ્ઠિરપિ મિધ્યાપિત્તવઃ દ્રષ્ટું ન કલ્પતે । યદ્વાદ્ સૂર્ણિક્કમ્—‘સલ્લુસસા ણિચ્છયવિહીપ અવાવણ્ણંસણા તહવિ વાવણ્ણંસણા દ્વ વટ્ટુવ્વા, તે અ દટ્ટંટપિ ન કલ્પમ’તિ પ્રારૂપદર્શિતમ્ (પૃ ૧૪૫) નનુ નિશ્ચયતઃ સમ્યગ્દટ્ઠિઃ કથમમિનિવૈશિષ્ઠ્યસમ્યગ્ધી સ્યાત્ ? । વચ્યતે-તથામન્યત્વયોગેન દર્શનમોહનીયક્ષયોપશમ્યયેન અજ્ઞીકૃતમાર્ગે અસદ્વત્સામાવાન્

હિરે’ તેહનાં સુખથી નીકળ્યાં ધાર્મિકવચન પશ્ચિ’ સાંભળવા નહીં. તે દર્શતે સમ્યથ’તો કહે છે—

તેહનાં સુખનાં ધાર્મિકશબ્દ તે સાંભળવાને અકલ્પ્ય તિમ, સુદર્શિને સુગતાદિબુદ્ધિ’ શુદ્ધિત્વેન જિન પ્રતિમા પશ્ચિ’ જાણવી.

તે દિગંધરપૂનર્ગીઆદિકનાં સુખ, તેથી નીકળ્યા બ્યવહારથી ધર્મવાચકશબ્દ તે સુદર્શિને સાંભળવાને પશ્ચિ’ અકલ્પ્ય વ્યાપઆપણા માર્ગને શાપક પશ્ચિ’ નિર્વચથી તે અધર્મરૂપપણાથી. તિહા દર્શાત કહે છે— જિન સુગતાદિકની શુદ્ધિ’ ગ્રહી એ શૂતિ તે સુગતિસંબંધિની એહવી શુદ્ધિ’ સોગતિ ગ્રહી જિનની પ્રતિમા પશ્ચિ’ સમગ્દર્શિને જાણવી હુઈ. અત એવ સામન્વરિતિ પ્રતિમા વાદવી પૂજવી ધમ દુર્વિદ્યબંધનિને’ ધર્મીઈ શાન્તિતારપય’ અણ્ણસમજ તે હિમ્મંખલે ‘જાવંતિ ચેહ્ણાઈ’ (જાહ) જિણવિવાઈ’ ધર્યાદિકને સ’પ્રદાધાર્થ’ અણ્ણસમગી કિંખુ છે. તે મર્યા આશિવુ’. એ ગાથાર્થઃ ॥૧૦૧॥

હિરે’ કહો તેહજ અર્થ દીપાવતો કહે છે—

તે વતી તે અભિનિવિષ્ટ ભેવા પશ્ચિ’ અકલ્પ્ય. એ વચન તો દર. તે સંબંધી સુદર્શિ પશ્ચિ.

વચ્ચર્થ—જેણું કારણે દુર્વચન તેણું કારણે તે અભિનિવેશી ભેવા પશ્ચિ’ કલ્પે નહી સુદર્શિને’ એ વચન તો દર, પશ્ચિ તે સંબંધી સમગ્દર્શી પશ્ચિ’ મિથ્યાદર્શિની ધરે’ ન કલ્પે. ‘સલ્લુ-સલ્લુધી નિશ્ચયનં’ અન્યાપનદર્શની પશ્ચિ’ વ્યાપનદર્શની ધરે’ તે પશ્ચિ’ ભેવા ન કલ્પે’ એ તો પૂરે’ દેખાણુ’ છે. પૂર્વપક્ષ-નિયમથી સમગ્દર્શિ તે કિય અભિનિવેશી સંબંધી હુઈ? કહીઈ છે—તેહવા ભન્યપણાને’ ચેગે’ દર્શ’ નમેહનીયક્ષયોપશમને વગે’ અંગીકૃતમાર્ગને વિધિ અગ્નિદર્શના અજ્ઞાવથી કુલે’કેને’ સમગ્દર્શની

કેરનન્તકાલાન્તરિતૈવ સ્યાત્ । एवं पञ्चवारगमनेऽनन्तभवग्रहणमनन्तगुणमपि सम्भवति । मनुजगतित्वं पूर्वस्तु उत्कर्षतोऽपि सप्ताष्टभवैरेव स्यात् । देवनारकयोस्तु अनन्तरं पुनरुत्पादभावेन एकैव भवेन वारं पूर्तिः स्यात् । किञ्च-‘संसारं अणुपरियद्वितं प्रयोगोऽपि जमाकेरनन्तभवाभिधायाः । परिमितभवभाविसुक्तिभन्वयमधिकृत्य तथैवप्रयोगस्य क्वाप्यागमेऽद्ययावदश्रुतत्वात् । अत एव ‘उपदेशमाला’कारिकायामपि-‘तिर्यग्मनुष्यवेषु भ्रान्त्वा स कतिचिद्भवान् । मूत्वा महाविदेहेषु दूरान्निवृत्तिमेव्यति’ इति मणितम् । [तत्र परामिप्रायेण परिमितभवभाविसुक्तेर्मन्वस्य दूरान्निवृत्तिमेव्यतीतिवचनानुपपत्तिरेव, विरोधात् ।] यत्तु भ्रान्त्वा स कतिचिद्भवान् इति भणितं तत् किल्बिषिकदेवभववाच्यतो जयालिरनन्तरं सर्वलोकाहर्णीयात् मनुष्यादितुर्गतिसम्बन्धिनः कतिचिद्भवानवाप्य पश्चात्समूहमैकेन्द्रियादिषु यास्यतीति ज्ञापनार्थमेव ।

તથા જાગમોઽપિ-‘લઢ્ઢૂણવિ દેવત્તં સ્વવર્ણા દેવકિલ્બિસે । તત્ત્વિ સે જ . યાજાઈ કિ મે , કિલ્બા હમં ફલ્લે ॥ ૧ ॥ તત્તો વિ સે વજ્જતા ણં, લલ્લિમહી દહમૂચયં । નરરં તિરિલ્લજોણં વા, લોહી જલ્લ મુદુલ્લહા ॥ ૨ ॥’ इत्यादि, दशवै० (अ० ५, गा० ४७, ४८) वृत्तिर्यथा-‘लद्धूणवि’ इति । लद्धूणविपि दैवत्वं तथाविधक्रियापालनवशेनोपपन्नो दैवकिल्बिषिकनिकाये, तत्राप्यसौ न जानाति विमुक्ता-वध्यभावात् किं मम कृत्वा इदं फलं किल्बिषिकदेवत्वमिति । अस्य च दोषान्तरमाह-‘तत्तावि’ ततोऽपि दैवलोककावसौ च्युत्वा लप्स्यते एहमूकतां-अजभाषानुकारित्वं मनुष्यत्वे, तथा नरकं तिर्यग्योनिं वा पारम्पर्येण लप्स्यते, योषिर्यत्र मुदुल्लमा-सकलसम्पत्तिनिवन्धना यत्र जिनप्रमर्शसिद्धिरापा । इह भ्रान्तोत्प्रेक्ष-मूकतामिति वाच्ये असकृद्भवप्राप्तिव्यापनार्थं लप्स्यते । इति भविष्यत्कालनिर्देशः’ इति । एतेनोक्तस्वरूप आशयान्वाहलो दैवकिर्लिपिकभववाच्यतुतः सम्पत्क्वादिक्रमबाध्य प्रतिपन्नप्रायश्चित्तसुखसंसाधये भवती-

અનંતકાલે અંતરિત જ હુઈ ઇમ પાસવાર ભવે અનંતસવતુ શ્રદ્ધલુ યનંતાપણિ જથ-માદિભેદિ અન તા છે વતી અનંતગણુ પશ્ચિ સંભવે. મનુષ્યગતિ વારપૂરણા તે હેતુકૃત્તી એ સાત-આઠ ભવે જ હુઈ. દેવનારકને તો અનંતર વધી હેતુપતિના અભાવે એક જ ભવે વારપૂરણા હુંઈ. વતી સસારે પ્રતે અણુપરિઅક્રિયા એ પ્રયોગપશ્ચિ જન્માસિને અનંતા ભવનો અભિધાયક. પરિમિત ભવે ભાવે શુકિત એહને એહવા ભવ્ય આશ્રયને તેહવા પ્રયોગને આજઅંઈ કાઈ પ્રાપ્ત આગમને વિષે ‘અણુસાભલ્યાથી. એતલા જ વતી ઉપદેશભલાની ચૂલ્લિધને વિષે ‘તિર્યંચ મનુષ્ય અને દેવને વિષે’ તેતલાએક ભવ ભમને મહાનિવેદને વિષે યદને હીરં શુકિત પામશે’ ઇમ કહિલું. ‘અને’ જે કેતલાએક ભવ ભમીને એહધું કહિલું તે કિલ્બિષદેવ ભવથી મન્થો જન્માસિ તે અનંતર સર્વલોકને નિંદનીય મનુષ્યાદિ દુર્મતિસર્ગધીઆ’ તેતલાએક ભવ, પામીને પછિ શ્રદ્ધા એકદ્રિયાદિને વિષે ભમશે. એહધું જણાવવાને અર્થે જ. આગમપણિ ઇલાં સાક્ષી છે. દેવપણું ‘પામીને’ દેવ કિલ્બિષપિત્રને વિષે જાપનો કુંતો-તિહાંએ તે ન અણ્ણિ, સ્થુ’ કરીને એ કલ મુએને થયું? તિહાંથી વધી સ્વપી બહિરા-બેળકાપણું પામે. પછે નરક-તિર્યંચની યોનિ, જિહાં બેાધિ દુર્લભ. દેવપણું પામીને પણિ તેહવી ક્રિયાપાલનને વશે જાપનો દેવ કિલ્બિષકનિકાવને વિષે તિહાં એ ન અણ્ણિ. વિશુંદ્ર અવધિના અભાવથી. સ્થુ’ કરીને મુએને એ દેવ કિલ્બિષપણુરૂપ કલ? એહને વધી દેખાંતર કહે તિહાંથી એ દેવકાકથી એ સ્વપીને પામશે’ નકરાંના ભવતું કરણ જનધર્મની પ્રારિત જિહા દુર્લભ. ઇલાં એમુકપણું પામે’ થઈ પરાધ’ પામશે’, સકલસંપત્તિનું કારણ જનધર્મની પ્રારિત જિહા દુર્લભ. ઇલાં એમુકપણું પામે’ એહધું કહેશે’ યદુવાર ભવ કહેવાને’ લક્ષ્યયે ‘ઇલાં ભવિષ્યત્કાલનો નિર્દેશ. એટલે કહિલું’ સ્વરૂપ એહધું એહવે આશંકાનામુલક દેવકિલ્બિષિક ભવથી મન્થો કુંતો સમગ્રત્વાદિક પામીને’ પશ્ચિમધુ’

સૂચક : કિંમૂતાનાં ? સન્માર્ગનાં શિનાં-જિનોક્તમાર્ગપલાપિનામિતિ । અથ અનન્તં હિ અગ્ન્યાદિમેદ્મિલં નોનાપ્રકારં અવતીતિ તત્તિયમસૂચકવિશેષણમાહ-સ તથામૂતોઽમિનિવેશી કિલ્લક્ષણઃ ? આશાતનાવહલ્મ-અર્માર્ગસ્થિતઃ સન્ માર્ગોઽપલાપી જિનાદીનાં કદા અનેન ઇક્તં (ફલદ્વાનેન) જિનાતુકમપિ જિનોક્ત-સિત્ત્યેવવાસદુદ્વપ્નોદ્વાષ્વનેન જિનાદીનાં સર્વેષામપિ સ્તુક્રુષ્ટાશાતનવા વહલ્મઃ આશાતનાવહલ્મઃ । તસ્ય હિ નિયમાત્ દૈશોનાપાર્શ્વપુટ્તલપરાવર્ત્તવશેષસંસારો ભવતિ । તેનાશાતનાવહલ્મ ઇતિ વિશેષણેન સંસારો-ઽનન્તોઽયપાર્શ્વપુટ્તલપરાવર્ત્તવશેષોઽમિહિતઃ । ‘ અદ્વાપરિબદ્ધો ઐ દૈસૂનો આસાપ્થનવહલ્મણમિ ’તિવચ-નાત્ । તથ દૃષ્ટાન્તમાહ-‘ જહા જમાલિ ’તિ । યથા જમાલિર્મગવજામાતા । અથ જમાલિરાશાતના-વહલ્મઃ કુતો જ્ઞાત ? ઇત્યાહ-તદુપનયતઃ । સ ઇવ-જમાલિરેવોપનયો-દૃષ્ટાન્તસ્તદુપનયસત્તત્તદુપનયતઃ । ચકાર પવકારાર્થે । જમાલિદૃષ્ટાન્તદેવેલ્યર્થઃ । દૃષ્ટાન્તો હિ દાર્શનિકાપેક્ષ્યા વિવશ્ચિત્તવર્મેણ નિયતો-ઽધિકશ્ચ ભવતિ । તેન યત્ર કાપિ પ્રવચનપ્રત્યનીકાનાં નિરૂપણં વત્ર દૃષ્ટાન્તઃ પ્રાયો જમાલિરેવ ।

તથાહિ-‘ આચરિઅપરંપરણ આગયં જો ર છેયવુદ્ધીય । કોવેહ છેજવાઈ જમાલિણસં સ પાસીહિતિ ॥૧૧॥ તિ સૂત્રકવદ્ધતિયુક્તો (ગા૦ ૧૨૫) । વૃત્તિર્થથા-‘ આચાર્યાઃ-ગ્રીસુધર્મસ્વામિ-જન્મુસ્વામિ-પ્રભવા-ઽઽર્જેરાશિતાઘાઃ તેવાં પરંપરા-પ્રણાલિકા પારમ્પર્યે તેનાઽડગતં ચદ્ વ્યાખ્યાનં-સૂચામિપ્રાયઃ, તથાથા-વ્યવહારનયામિપ્રાયેણ ક્રિયમાણમપિ કૃતં ભવતિ । યસ્મૃ કૃત્તર્કવર્પાઆતમાનસો મિથ્યાલ્પેવદ્ધત-દૃષ્ટિવત્ત્યા ‘ છેકવુદ્ધ્યા ’ કુશામીયશેસુપીકોઽહમિતિ કૃત્વા કોપયતિ-દૂષયતિ-અન્યથા તસ્યે સર્વજ્ઞપ્ર-ણીતમપિ વ્યાખ્યતે ’ ઇત્યાદિ યાવત્ ‘ જમાલિનાશં-જમાલિનિદ્વલ્પવત્ સર્વજ્ઞમવિગોપકો વિનંદ્યતિ-અરપદ્ધતીયકન્નન્યાયેન સંસારચક્રવાલં કન્નપ્રસિધ્યતી ’ત્યાદિ । एतेन बहुकष्टकारिणो जमालेरनन्तसंसारो

કહેશે છે ? આશાતનાવહલ્મ-અર્માર્ગને ‘ વિશે રહ્યો ’ કુ’તે માર્ગને અપલાપી જિનાદિકને । કિવારે એ જિને કહિશે ? જિને ત કહિશે તે જિને કહિશે એહિરીતિ અણુકતાદિયજ્ઞને પ્રગટ કરવે જિનાદિક-સર્વેનુએ । ઉત્ક્રુષ્ટો આશાતનાઈ આશાતના વહલ્મ, તેહને નિયમે જ દેશે હોયો અર્ધપુટ્તલપરાવર્ત્ત યાકતો સંસાર કુઈ, તે વની આશાતનાવહલ્મ એ વિશેષણે અર્નાતપણિ અર્ધપુટ્તલપરાવર્ત્ત અવશેષ કહિશે એ વચનથી, તિહા કહ્યાંત કહે છે-જિઅ જમાલિ-અગવંતનો જમાલિ. હિવે અગવજામાતા આશાતનાવહલ્મ તે કિય અવશેષ ? તે ઉપર કહે છે-તે જમાલિ જ હપનય-કહ્યાંત તેથી. અકાર તે અવધારણને અર્થે મોલે. એતલે જમાલિકહ્યાંતથી જ. કહ્યાંત તે એહવું સંવદ્ય કહતા કહઈ. દાર્શનિક તેહની અપેક્ષાઈ ઉપસત કર્મે નિયત અર્નિ અધિક કુઈ. તે માટે જિહા-કિહાં એ પ્રવચનપ્રત્યનીકના નિરૂપણ તિહા પ્રાઈ, જમાલિ જ કહ્યાંત કહ્યો છે.

‘ આચાર્ય પરંપરાઽ આપ્યુ અનુકમે છેકવાઈ થઈને ’ તે જમાલિની પરિ નાશ પામે’ આચાર્ય તે સુધર્મ-સ્વામિ જન્મુસ્વામિ પ્રભવાર્જરસિતાઘનેક, તેહની પરંપરા એ સંપ્રદાય તેણિ આપ્યુ એ વ્યાખ્યાન-સૂત્રનો અભિપ્રાય. અવધાર નવાલિપ્રાયે કરવા માડયું કહું જ કુઈ. અને કુતર્કે જણ્ય છે યિત એહવે એહવે મિથ્યાલ્પે ઉપક્રેતદશ ન પછિ, કાહી સુહિ હઈના અણીની પરિ તમિણુસુહિ કુ એહવું જાણિ દ્રવિ વિપરીત તે અર્થ સર્વથાને પ્રણીત વળાણિ. ઇય યાવત્ જમાલિ નિદ્વલ્પની પરિ સર્વગમતનો વિગોપક વિણુસર્યે-અરહદ્ધતીના ચંત્રને ન્યાયે સંસાર ચંકવાલપ્રતિ અગર્યે પ્રત્યાદિ એતલુ કહેતે જહુ કહ્યકારી જમાલિને અર્નાતસંસાર નાહિ કુઈ. એ પરની એ આચાર્ય ટાલી.

કિન્ન-ગલનુરોષેન ભવાનાં ગુણકારકરૂપનમપિ ગલપેક્ષ્યા ભવાનાં ન્યૂતત્વે સત્યેવ સ્યાત્ । તત્ત્વ પ્રકૃતે નાસ્તિ । પ્રત્યુત્ત ભવદમિપ્રાયેણ તિલ્લો ગતયો ભવાઞ્ચ પ્લ્લ્લચેતિ વૈપરીભાત્ । કિન્ન-તિર્યગ્ચોનિ-કભવા ઓપિ એકેન્દ્રિયાદિપ્લ્લ્લચેન્દ્રિયપર્યન્તાનાં પ્રત્યેકં ક્રમેણાનિયમેન વા સર્વશ્ચાડપિ વિવેકેન વક્તુમશ્કન્ય-ત્વાત્, નિયામકાભાવાત્ । કિન્ન-યથા જમાલિસૂત્રે પઞ્ચશબ્દશ્ચિગુણીકૃત્ય પઞ્ચદશભવામિધાયકો વિક-લ્પિતઃ, તથા સામાન્યસૂત્રે ચ ચતુઃપઞ્ચશબ્દાવપિ કલ્પનીયૌ । અથ દ્વયોઃ શબ્દયોનિયમેન તથાકરૂપના અશ્કયેતિ ચેત્ । ચિરંજીવ, તર્હિ સામાન્યસૂત્રે ચત્ કિમપિ ચતુઃપઞ્ચશબ્દાભ્યાં વાચ્યં તદેવેદાડપિ પઞ્ચશબ્દેન વાચ્યં વક્તવ્યમ્ । તત્ત્વજ્ઞાનન્યગલા જાતિવાચકત્વેનામ્યુપગન્તવ્યમ્ । તથાચ સિદ્ધસુકપ્રકારેણ નવસુ પઞ્ચસુ વા જાતિપુ ચતસ્રપુ તિસ્રપુ ચ ગણિપુ તિર્યગ્ચોનિકમચ્છ્રદ્ધેન સામાન્યસૂત્રોક્તાનામિધ જમાલેત્ય-નન્તસંસારિત્વમિતિ વોધ્યમ્ । કિન્ન-જમાલિસૂત્રે પઞ્ચશબ્દો યદિ ભવસદ્વ્યાવાચકો ભવેત્, તર્હિ તિસ્રપુચ્ચપિ ગતિજિવ સમાન્યસૂત્રેડપિ ચતુઃપઞ્ચશબ્દાભ્યાં ચતસ્રપુચ્ચપિ ગણિપુ યદ્દચ્છ્યા ગુણકારેડપિ આશાતનાવહલાનામ્યન્તે મુક્તિગામિનાં જપન્તયઃ સપ્તદશ ભવાઃ, વત્કર્તૃતઃ ઇકોનવિંશતિભેવા ભવેયુઃ (ગતિસિર્ગુણકારેડપિ તથૈવ સન્મવાત) એતત્ત્વ પ્રવચનવિદામનમિતમમેવ આગમવાધિતત્વાત્ । આગ-મસ્તુ- 'હમ્મગમમગસંપદ્ધિઆણ 'મિલાદિરૂપેણ 'આસાચળવહલાણ 'મિલાદિરૂપેણ ચ દર્શિત ઇવ । અન્યથા સાધુમત્સ્ય દ્રવ્યવત્સીર્થકૃતોડપિ મરીચેઃ કાપિલીયદર્શનપ્રદૃષ્ટિદેતુસન્ધિયોત્સુખભોગણમિત્-દુર્વચનમાત્રેણાપ્યેકેન્દ્રિયાદિપુ અસદ્વ્યેયમચ્છ્રદ્ધમણં તથા જિનાજ્ઞારાધકસ્ય સુવાહુકુમારસ્ય ષોડશ ભવાઃ તેડપિ જમાલેત્યપેક્ષ્યા વહુકાલઞ્ચભ્યાઃ, જમાલેત્સુ સાક્ષાત્તીર્થકરૂપકસ્ય (જૈનપ્રવચનવિધ્વંસકસ્યાડપિ)

કરી પ્રમાણ સિદ્ધ થઇ છે તે પંચદશભવકલ્પનાને વિશે પ્રમાણના અભાવથી. કેઇ આગમને વિશે જ્ઞાતીને પનરભવ હુરે એહવું તો કિંકાએ કહિઉં નથી. જેણે ગુણધાર તે સમ્યક હુઇ વલી ગતિને વશે ગુણધાર કલ્પના તે ગતિના અપેક્ષાઇ ભવને ન્યૂતપણાઇઈ હુઇ. તે તો ઇહા નથી. સાહચ્ર તાહરે આગિપ્રયે ગતિત્રિષ્ટિ અને ભવ પાચ એમ વિપરીતપણું વલી તિર્થંગ્યોનિના ભવપણિ એકે દ્રિવ આઈ દેઇ પ્યે દ્રિવ પંથે તને પ્રલેકે અનુક્રમે અથવા અનિયમે સ્વર્ણે પણિ વિવેકિ કહેવાને અશકપણાથી. નિવાસકને અભાવ છે વલી જિમ જમાલિસૂત્રને વિશે પંચશબ્દને ત્રિગુણકરી પનરભવનો અભિધાયક કહિએ, તિમ સામાન્યસૂત્રને વિશે ચ્યાર પંચશબ્દ પણિ કલ્પવા. કિવે એશબ્દને તિમ કલ્પના અશક્ય એહવું જો, ચિરંકાલ છવ તમે સામાન્યસૂત્રને વિશે જે કાંઇ ચતુઃપંચશબ્દે વાચ્ય તેહજ ઇહા પણિ પંચશબ્દે કહેલુ ને તો ખીછ ગતિ નહી વતી જાતિવાચકપણે માનવું. તિવારે સિદ્ધ થયું ઉક્તપ્રકારે નવ અથવા પાચ જાતિને વિશે ચ્યાર અથવા ત્રિષ્ટિ ગતિને વિશે તિર્થંગ્યોનિને વિશે ભવને પ્રહણ સામાન્યસૂત્રને ઉક્તાનીપરે જમાલિને પણિ અનંત સંસારીપણું જાણવું. વલી જમાલિસૂત્રને વિશે પંચશબ્દ તે જહ ભવસંખ્યાના વાચકે હુઇ તહિ નિષ્ઠી ગતિની પરે સામાન્ય સૂત્રે પણિ ચ્યાર પાચ શબ્દે ચાર ગતિને વિશે સ્વેચ્છાઈ ગુણધાર કરેતે આશાતનાજહલને પણિ અને મુક્તિજાતિને જધ્યે સપ્ત ભવ, ઉત્કૃષ્ટા તો એ ગુણિસ ભવ સાહ. એ તો પ્રવચનના જાણને અચુકાજ આગમે જાધિતપણાથી. આગમ તો હમ્મગમમગ્ગ 'ત્ત્વાદિરે' જાસાચળ-વહલાણ ઇત્યાદિરે દેખાઓ જ.

ઇમ નહિ તો સાધુમત્સ્ય દ્રવ્યતીર્થકર પણિ મરીચિને કાપિલીયદર્શનું પ્રદર્શિ હેઇ જે સંદેહાહુ ઉત્પન્ન, તેહના ભાષણવું નિસર્ગ જે દુર્વચન, તે માને પણિ એકે દ્રિયાદિને વિશે અસંખ્યાત ભવવું અમણું વલી જિનાયાનો આરાધક જે સુખાહુકુમાર તેહને સોહ ભવ, તે પણિ જ્ઞાતિની અપેક્ષાઈ

શ્વોઽન્યથા સૂત્રં પઠતિ તદ્વા સૂત્રાભિવિરાધના, સા ચ વયા જમાલિયશ્વોતીનામ્ । યદ્વાઽભિનિવેશતોઽન્યથા દ્વાદશાન્નાર્થે પ્રભુપતિ તવાર્ધાભિવિરાધના, સા ચ ગોષ્ઠામાહિલાદીનામિવાવસાતવ્યા । યદ્વા પુનરભિનિવેશતઃ શ્રદ્ધાનિર્દીનતયા દ્વાત્યાદિતો વા દ્વાદશાન્નસ્ય સૂત્રમર્થ ચ વિકૃત્યતિ તદ્વેભ્યાશ્ચાભિવિરાધના, સા ચ દીર્ઘસંસારિણામભવ્યાનાંચાનેકેનાં વિજ્ઞેયેતિ' શ્રોમલયનિરુદ્ધવૃત્તૌ । તંવાઽભિનિવેશતોઽન્યથાપાઠાવિલક્ષણયા વિરાધનયા વિરાધ્યાઽતોતે કાલે અનન્તા જીવાશ્ચાતુરન્તં સંસારકાન્તારં નારકતિર્યક્તુનરામરવિવિધ-વૃક્ષજાલદુસ્તરં ભવાટવીંગદનમિત્યર્થઃ । અનુપરાવૃત્તવન્ત આસન્ જમાલિવન્ । અર્ધાબ્રવા પુનરભિનિવેશ-તોઽન્યથા પ્રભુપાવિલક્ષણયા વિરાધનયા ગોષ્ઠામાહિલ્યર્થવિતિ દ્વારિમદ્વામ્ । (સૂ. ૫૮)

તથા, અળ્લાહ પઠિતા તોષ મુતાળા (અર્થ) વિરાદેતા તોતે કાલે અર્થતા જીવા સંસારં મમિહાપુલ્વા જહા જમાલીતિ નન્દીતૂર્ણી । (સૂ. ૫૮) તથા, 'પ્રથમસ્તરંપિ જો ન રોષ્દ મુત્તપિદ્ધિ' । સેસં રોજંતોપિ હુ મિચ્છાદિદ્ધી જમાલિવ' ॥ ૧ ॥ તિ પૂજ્જસંક્રમહાદૌ । एवं दृष्टान्तीकृतोऽपि जमा-लियंदि आशातनामहलोऽनन्तसंसारि च न भवेत्, किन्तु पञ्चदशभवावशेषसंसारो (परिमितभवावशेष-संसारो) भवेत्, तदा दृष्टान्तद्वार्णान्तिकयोर्वैषम्यं प्रवचनानभिज्ञत्वेन वक्तुं युज्यते । तेन यदि कूर्मि-कारादयाः प्रवचनानभिज्ञत्वेन न प्रमाणं तर्हि जमालिद्वार्णान्तिकगतनिश्चितवर्मान्यायतुपत्त्याऽनन्तसंसार्येवेति पर्वलोच्यम् । एवं सति साक्षात्नन्तसंसारित्वाभिधायकज्ञानाणामपि प्रमाण्यं सिद्धम् । तत्र सम्प्रति-र्यथा- 'आजीवगगणेषु, रज्जसिर्नि पयहिऊण-य जमाली । हिज्जमप्यणो करितो ण य बयमिज्जे इह पडंतो' ॥ १ ॥ ति उपदेशमालायाम् (४५९) तत्र 'सिद्धपिटीकावशे यथा- 'जमालिमेगवन्ता-माता दुष्करतपोविधानेऽपि कित्तिविक्रदेवत्वं भवं चानन्तं निर्वैसित्तवानि'त्यादि । 'सिद्धपिंथ' चिक्रमतो

પ્રમુખતે. જિવારે અભિનિવેશથી વિપરીત દ્વાદશાન્નાર્થ પ્રરૂપે તિવારે અર્થસાવિરાધના, તે તો ગોષ્ઠા-માહિલાદિકની પરિભ્રમણી. જિવારે તો અભિનિવેશથી શ્રદ્ધાન હીનપણે અથવા હાસ્યાદિકથી દ્વાદશાન્ન-સ્ય અર્થ એ નિહુ વિષટન કરે તિવારે નિહુ આરામની વિરાધના, તે દીર્ઘસંસારી અભાગ્યને અનેક પ્રકારે ભ્રમણી. અભિનિવેશથી વિપરીત પદ્માદિપ વિરાધનાઈ વિરાધાને અતીતકાલને વિષે અનંતા છબ ચતુર્થતિરૂપ સંસાર અટવી એતલે નરક-તિર્ય અનર-અચરરૂપ ને વિવિધશબ્દો તેણે કુસ્તર સંસાર અટવી ગહન એ અર્થ રિરતા હુઆ. જમાલિની પ્રરે અર્થસા તે અભિનિવેશથી અન્યથા-પ્રરૂપણાદિરૂપે વિરાધનાઈ ગોષ્ઠામાહિલપરે, હરિશચ્ચિની કરી નદિદ્વિતિને વિષે ધમ છે. ચુલ્લિને અર્થે રૂપજી જ છે. 'પદ અક્ષર એકે' ને સૂત્રોક્ત ન રચાવે, શેષ રચાવે તોહ નિધ્યાત્મી જમાલિની પરે' ધમ દેશત કર્યો એ જમાલિ જહ આશાતનામહુલ્ય અને અનંતસંસારી ન હુઈ તહ સુધુ । પરિમિત-ભવ્યાહોતોસંસાર તિવારે દેશત અને દર્શાતિને નિવચપણુ પ્રવચનના અભિજ્ઞને જ કહેવું યુક્ત. તે વતી ચુલ્લિકાશદ્ધિ ને પ્રવચનને અભિજ્ઞપણિ પ્રમાણ નહીં એતલે પ્રવચનના ભજ છે, તહ જમાલિને વિરાધક કહી ને દર્શાતિક, તેહને વિષે છતા ને નિશ્ચિત ધર્મ અનંતસંસારીપણાપ તેહની તે વિના અધુકાંતપણાઈ અનંતસંસારી જ સાન્યો નેમઈ એ વિચાર્યું એહજુ છતે પ્રગટપણિ અનંતસંસારપણાનાં કહનાસ શબ્દો પણિ પ્રમાણપણુ સિદ્ધ થયું. તિહાં સાંપિ કહે છે. 'આશ્વનઅગ્ન્યુના નેતા શભયથી મુકારિને જમાલિ તે આશ્વત્થ' જ સિત કરત તહ પૂર્વા પાપમા ન પડત' તિહાં સિદ્ધિ-દ્વિતિનો એક લેસ કહે છે. જમાલિ ભગવંતનો ભમાતા દુષ્ટરતપ કરતેપણિ કિલિપદેવપણુ અને અનંતસંસારપરતે નીપજનતો હુઆ. વિક્રમથી સાતસે વીસે વરિસ' સિદ્ધિ થયા એહવી પ્રસિદ્ધિ છે.

મલયાભાવાત્ । આસાં નિશ્ચિતાનમ્બુપગમઃ, સન્દેહસ્યાઽપિ તથાત્વાત્ । યદાહ—‘ એકસિદ્ધર્થે સન્નિવે મલયોર્હતિ હિ નદ્રઃ ’ इत्यादि प्रागुपदर्शितम् । अन्यथा नन्दीचूर्णादौ सर्वत्राऽपि जमालिदृष्टान्तानुपपत्ति-
प्रसक्तेः । तस्य ‘ कडेमाणे कडे ’ इत्येतावन्मात्रस्यैवाशङ्कानात्, शेषस्य च सम्यक्शङ्कानाम्बुपगमे जमालेः
पशुपयोगा वक्तव्याः स्युः । सन्ति चाविरोधिनश्चत्वार एव । तथाहि—मलज्ज्ञानं १ श्रुताज्ञानं २ चक्षुर्दर्शनं
३ अचक्षुर्दर्शनं ४ चेति । भविज्ञानं मलज्ज्ञानं श्रुतज्ञानं श्रुताज्ञानं चैकजीवमाधिकृत्य युगपन्न भवतः ।

यद्वाગમः—‘ जस्स णाणा तस्स अण्णाणा नत्थि, जस्स अण्णाणा तस्स णाणा पत्थि ’ ति,
प्रज्ञापनासूत्रे । एवं गच्छाचारप्रकीर्णकोक्तरूपस्य जमालिसदृशस्य नियमादनन्तसंसारो भवतीति तात्पर्यम् ।
नन्वेवं जमालेरपि गतिचतुष्टयभ्रमणं भवत्येव, अन्यथा नन्दीचूर्णादौ जमालिदृष्टान्तानुपपत्तिरित्य-
स्माकं भवतिरिति चेत् । मैवम्, आश्रयतनावहल्लानां नियमेनानन्तसंसारो भवतीति ज्ञापनार्थमेव जमालि-
दृष्टान्तस्योपदर्शितत्वात् । ‘ चाउरंत ’ शब्दस्तु संसारविशेषपणत्वेन संसारस्वरूपाभिधाषकः, न पुनः
सर्वेषामप्याश्रयतनावहल्लानां गतिचतुष्टयभिधायकः । नहि गतिचतुष्टयगमनमेवाऽनन्तसंसारित्वामिव्यञ्जकम्,
अन्वयव्यतिरेकाभ्यां व्यसिच्चारान् । तस्मात्सर्वेषामप्यनन्तसंसारिणामाश्रयतनावहल्लानामितरेषां वा
गतिभ्रमणमादिकमधिकृत्य तौल्यं न भवति, तयामन्यत्वयोगेन गत्यादीनां प्रतिप्राणिनें सिद्धत्वात् । परं
जघन्यतः सर्वेषामप्यनन्तसंसारिणां तिर्यग्योनिकमनुजसवग्रहणानि तु भवन्त्येव, अन्यथा अनन्तसंसारि-
त्वमुक्तिगमनयोरसम्भवः स्यात् । तेन अनन्तसंसारित्वामिव्यञ्जकं मुख्यवृत्त्या तिर्यग्योनिकमवग्रहणानीति
वचनमेवेति प्रागुक्तमवसातव्यम् । तदनुरोधेन संसारं ‘ अणुपरिअट्टिवे ’ ति शब्दोऽव्यवसातव्यः ।

તો તેહુ પરમાધાર્મિકગતિ હેતુ અને તે તો સમ્યગ્દૃષ્ટિને કહેવું પશ્ચિ અનુભવિત જ. સમ્યક્તનાશના
હેતુપશ્ચાથી. એતથે અશુદ્ધા ઉત્પન્નભાષા આ માને આ ન માને કરનાદિ વિવેકકલ્પનાએ રાહી. બિનાકત
અદ્યપને અનંગીકારે સર્વે દાદશાગને વિશધકતાને કહેવાપશ્ચાથી. તાથી કરને વિષે અવિશ્વાસ નિશ્ચિતને
અનંગીકાર તો દરે, સ' દેહને પશ્ચિ તિષ્ઠપશ્ચાથી. એક અર્થે સંદિગ્ધ છતે અરિહંતને વિષે વિશ્વાસ ના હુંવો
એ તો પૂર્વે દેખાડ્યું છે. ઇમ નહીં તો નંદીચૂષ્ણાદિકને વિષે સમધે દર્શાતને અશુક્તતાના પ્રસંગથી.
' તેહને ' કરિવા માંડ્યું તે કહ્યું ' એતલાના અશ્રદ્ધાનથી ખીઅને સમ્યક્ શ્રદ્ધાનને માનવે જ્યાલિને ' છ
ઉપયોગ કહ્યા એકઈ. હઈ તો અવિરોધી ચ્યાર જ. સતિ અશાનાદિક ૪, મતિજ્ઞાન અને મતિઅજ્ઞાન
શ્રુતજ્ઞાન અને શ્રુતઅજ્ઞાન તે એક જીવ અપ્રાપ્ત સમકાલ ન હૂઈ. તિકા જસ્સ માળા-ધર્ત્યાદિક પ્રજાપતાની
સાખી કહી. ઇમ ગમ્ભીરપ્રકારીકર્તા ઉક્તરવરૂપને જમાલિ સરિખાને નિયમે અનંતસંસાર હૂઈ. એ
તાત્પર્ય. પૂર્વેકમ-ઇમ જમાલિને પશ્ચિ ગતિને ચ્યારતું ભ્રમણ હૂઈ જ. ઇમ નહીં તો ન દિશ્તિચૂષ્ણાદિકને
વિષે જમાલિનાં દર્શાતની અશુક્તતા થઇ એકઈ એહવી અગ્રહારી સતિ, એહતું જઈ. તે ઉપર કહે છે. ૫
એલિ, આશ્રયતનાબહલ્લને નિયમે અનંતસંસાર હૂઈ એ જાણાવવાને અર્થે જમાલિ દર્શાતને ઉપદેશિત-
પશ્ચાથી. ચ્યારતંતજીવને નિયમે અનંતસંસાર હૂઈ એ જાણાવવાને અર્થે જમાલિ દર્શાતને ઉપદેશિત-
ચ્યાર ગતિને અભિધાયક નહીં. મતિચતુષ્ટય ગમન તે અનંતસંસારીપશ્ચાતું જાણાવનાર નહીં. અન્યથ
અને ભવિરેકે વ્યભિચારથી. છતે છતું તે અન્યથ. અશુભતે અશુભતું તે ભવિરેક. એકને રચનાલિલ સંબંધ
કલ્પીઈ અને તે વિના તે કહ્યું તે વ્યભિચાર. તે (વતી) સર્વે અનંતસંસારી અથવા આશ્રયતનાબહલ્લ અથવા
ખીઅ, તેહને જે ગતિભ્રમણમાદિક તે આશ્રયીને સરિખાઈ ન હૂઈ. તથાભ્રમણને શેરે અપાદિકને
મતિપ્રાપ્તી સિમ્મપશ્ચાથી. પશ્ચિ જઘન્યથી સર્વે અનંતસંસારીપશ્ચાને તિર્થગ્યોનિક અને મહા ભવમાં

प्रहणानि नियमात् एकत्रैकन्यत्रातावेव भवन्ति । तिर्यग्योनिकमवग्रहणानि तु नवस्वपि जातिषु जायमानानि आशातनावहङ्गनाभनन्तानि भवन्ति । तथैव सूत्रस्य प्रामाण्यसिद्धेः । एवं सामान्यसूत्रेऽपि मन्तव्यम् । अयं भावः—आचार्यादिप्रत्यक्षीका नवस्वपि जातिषु चतसृष्वपि गतिषु अनन्तं कालं नियमात् संसारे परिभ्रमन्ति । तत्र जमालेस्तथामन्यत्वयोगेन गतीरधिकृत्य नारकवर्जास्तु तिसृष्वेव गतिषु परिभ्रमणं भावीति जमालिसूत्रं प्रयगेवोक्तम् । एवं कस्यचित् तथामन्यत्वयोगेन वैवर्गविस्थाने नारकगतित्वदुभयोरभावेनाऽपि (भावो वा) सम्भवति, परमनन्तमवग्रमणमुक्तिगमनसिद्ध्यर्थं च तिर्यग्योनिकमनुज्ञमवग्रहणं त्वावश्यकमेव । तेन नवस्वपि जातिषु तिर्यग्योनिकमवग्रहणानीतिपदमनन्तमवग्रमणाभिधायकं मन्तव्यम् ।

किञ्च—वस्तुगम्या समयभावाया तिर्यग्योनिकशब्द एवानन्तमवाभिधायको भवति । यदुक्तम्—‘तिर्यग्योनीनां चे’ति तत्त्वार्थसूत्रस्य (अ० ३, सू० ८) भाष्यवृत्तौ—‘तिर्यग्योनयः—पृथिव्येमेबोवायुवनस्पतिक्षितिचतुःपञ्चैन्द्रियास्तेषां परापरे स्थिती’ इत्यादि योजितं ‘साधारणवनस्पतेरनन्ता अप्युत्सर्पिण्यवसर्पिण्य’ इत्यादि । यत्तु कचिदादर्शं जमालिसूत्रे ‘चत्तरी’ति शब्दो नास्ति । तत्र पञ्चस्वैकेन्द्रियादिव जातिषु । तिर्यग्योनिकमवग्रहणानीतशब्दोऽनन्तमवग्रहणाभिधायकः । शब्दतो येदेऽप्यर्थतो भेदाभावेन न किञ्चिद्वाचकम् । एवं श्रीमहावीरचरित्रेऽपि बोध्यम् । यत्तस्मिन् ‘तत्तन्म्युत्पन्ना पञ्चकलत्रे, भ्रान्त्वा तिर्यग्नुनाकिषु । छावात्तवोषिर्निर्वाणं, जमालिः समवापस्थिति’ ॥ १ ॥ इति श्लोके पञ्चकलत्रशब्दः पञ्चवार्याभिधायकस्तत्र तिर्यग्शब्देन निवेजितः सन् जमालिसिर्वाणयानी पञ्चवारान् यास्यतीत्यर्थाभिधायकः सम्पन्नः । तथा च तिर्यग्योनौ धोरपूर्तिर्मनुष्यादिगलान्तरमवान्तरप्राप्तिमन्तरेण न भवति । सा च प्राप्तिराशातनावहङ्गस्य जमा-

अनंतं कुंडं. तिमंश्च सूरनें प्राभांषपनी सिद्धिथी. धम साभा-वसूरनें विषे पक्षि मानवुं. आभाया-दिक्तेना प्रत्यनीक नवे न्मतिने विषे न्मारे गतिने विषे अनंतकाल नियमे न संसारने विषे भमे. तिसा न्मालिने तेहवा भव्यपक्षुने येये गति आभायो नारकवण्ठं त्रिषु गतिने विषे परिभ्रमण्य मानार ते पती न्मालिदुं सूत्र शुद्धं न कडिडि. धम तथासन्वपक्षुने येये कुक्षेने देवगतीने या (नके) नारकगतिने परे निहने अशावेपक्षि परिभ्रमण्य स भवे, पक्षि अनंतसवतुं भमण्य अने सुआ-गमन तेहनी सिद्धिने अर्थे तिमंशेयोनिक म्मे मनुष्यतुं सवग्रहण्य ते आवश्यक न, ते पती नवने विषे तिमंशेयोनिकनां सवग्रहण्य ओ पद न अनंतसवतुं कहनार मानवु, पती वस्तुगतति सिद्धात सापाठ तिमंशेयोनिक शब्द न अनंतमपने आसिधापक कुडि. ‘तिमंशेयोनना’ ओहवा तत्त्वार्थसूत्रना भाष्यनी वृत्तिने विषे ‘तिमंशेयोन ते पृथ्वी, अप, तेम, वायु, वनस्पति हिंदिय, श्रीद्रिय, यतुर्हिंदिय, पञ्चैन्द्रिय तेहनी पसार रिमति धन्यादि यावत् साधारण्य वनस्पतिने अनंत उत्सर्पिणी अवसर्पिणी कल्यादि. अने ने कुक्षेने पुरतकि क्वाति ओहवे शब्द नथी. तिसा पाय ओन्द्रियनी न्मतिने विषे. तिमंशे-योनना सवग्रहण्य ओ शब्द न अनंतसवने कहनार. शब्दथी नेद छर्तिपक्षि अर्थथा नेदने अशावे काप न्मालि नकी. धम श्रीमहावीरचरित्रने विषे पक्षि न्मालिदुं. ‘तिसाथी पक्षवत तिमंशे नर अने देवने विषे लक्ष्मी समक्ति पाभ्यो कुतो निवण्य प्रति न्मालि ते पायरी’ ओ श्लोकेने विषे पंच-कलत्र शब्दने पायवारने कहनार ते तिमंशे शब्द ओमो कुतो न्मालि ते तिमंशेनेने विषे वार पाय न्मालि. ओ अर्थने आसिधापक थो. तिसा तिमंशेयोनने विषे वारपति. ते मनुष्यादिकु ने अनंतर ते इष लनेने अनंतर तेहनी प्राप्ति विना न कुडि. ते प्राप्ति आशातनावहङ्गस्य अभावेने

સૂત્રોકો નારકશબ્દો વિશેષતઃ સાક્ષાદધ્યાહારાદ્યા ન મત્યેવ, અધ્યક્ષવાપાત્ । અર્થ ભાવ-યાવચ્છન્દસ્ય પ્રયોગઃ પ્રવચને ક્વચિદ્વિશેષ્યત્વેન ક્વચિચ્ચ વિશેષ્યત્વેન વા સ્યાત્ । તત્ર વિશેષ્યત્વેન પ્રયુક્તો યાવ-ચ્છન્દઃ ઉત્તમગણસમ્બન્ધ્યામાદ્યન્તપદ્ધ્યાં વિશિષ્ટઃ સન્નેવ ગણમધ્યવર્તિનાં પદાર્થાનાં સર્જ્યાહુકો ભવતિ ।

તથાહિ—‘ જમાલી ગં અળગારે અરસાહારે ચિરસાહારે અંતાહારે પંતાહારે લૂહાહારે તુચ્છા-હારે અરસજીવી ચિરસજીવી જાવ તુચ્છજીવી હવસંતજીવી પસંતજીવી વિવિત્તજીવી હંતે ’સાદિસામાન્ય-સૂત્રોક્તસ્ય ગણસ્ય આદ્યન્તશબ્દાભ્યાં વિશિષ્ટો યાવચ્છન્દો યથા—‘ ગોઝમા ! જમાલી ગં અળગારે જાવ અરસાહારે જાવ વિવિત્તજીવીતિ સૂત્રોક્તવાક્યગતોઽવસાતન્યઃ । તસ્ય ચ સર્વોદિત્વેન વૃદ્ધિસ્યવાચકત્વાત્ મધ્યવર્તિનામપિ પદાર્થાનાં નાનારૂપાણાં નાનાસકુલ્યાનાં ચ સર્જ્યાહુકો ભવતિ । એવાદ્યન્તશબ્દયોરપિ ગણાનુરોધેન મિત્રત્વમેવ ધોષ્યં, ન પુનર્યાવચ્છન્દોઽપિ ષટપટાલિપ્તિચતપદાર્થવાચક इति માવઃ । एवं વિશેષેણમૃતસ્તુ યાવચ્છન્દઃ ઉત્તમપદ્ધ્યાચ્યાનામર્થાનાં દેશકાલાદિનિયામકો ભવતિ । તત્ર કાલનિયામકત્વં ચ ‘ ગોવમા ! જાવ ચત્તારિ વંતે ’સાદિસૂત્રપ્રયોગે પ્રાપ્તપદર્શિતમેવ । તત્રાદ્યન્તશબ્દાભ્યાં વિશિષ્ટલાભાવેન ન વિશેષ્યત્વમ્, અપિ તુ ઉત્તરપદવર્તિશબ્દવાચ્યાનામર્થાનાં કાલનિયામકત્વેન વિશેષ્યત્વમેવ । ‘ પ્રાવપતિતં વિશેષણ ’મિતિવચનાત્ । અત એવ વિશેષ્યત્વવિશેષણત્વયોઃ કામચારાવિતિ ન્યાયઃ । દેશનિયામકત્વં તુ યાવત્પદ્ધ્યવિશિષ્ટયોજનાનિ પત્તનં તાવદ્ ગન્તવ્યમિત્યાદિ સ્વયમેવ માવ્યમ્ । વિશેષ્યત્વવિશેષણત્વસરૂપ-

યાવત્ શબ્દપણિ બાહિરથી લેવો. તિ બિહુ શબ્દ રિતા કાલનિયમની અપ્રકૃતતાથી. યાવતાવચ્છન્દોર્થ વાક્યપદ્ય તે મંદિગ્રપુષ્પા જાવં ચ ગં એ આશયે પૂર્વે કહિલું જ છે. ઇમ બમાલિને નારકઅર્થિનો નિષેધ તે નારકશબ્દને અશયે જ કુટ્ટ. તે વતી સામાન્યસૂત્રને વિષે કહ્યો નારકશબ્દ તે વિશેષ-સૂત્રને વિષે સાક્ષાત્ અથવા અધ્યાહારથી ન કુટ્ટ જ. પ્રત્યક્ષબાધથી. એ સાવ-યાવત્ શબ્દનો પ્રયોગ, તે કિંહાએક વિશેષપણિ અને કિંહાએક વિશેષણપણિ કુટ્ટ. તિહાં વિશેષપણિ પ્રયુક્તો યાવત્ શબ્દ તે. કહ્યો ગણસંબધી ને આશય ને અંતપદ તેણે પ્રયુક્ત હોતો જ ગણઅધ્યવર્તી ને પદાર્થ તેહને. સંગ્રાહક કુટ્ટ. જમાલી અળગાર અરસાહારી ચિરસાહારી અંતાહારી પંતાહારી લૂહાહારી તુચ્છાહારી અરસજીવી ચિરસજીવી યાવત્ તુચ્છજીવી હવસંતજીવી વિવિત્તજીવી ? હા, એ સામાન્યસૂત્રે કહ્યો ગણના આદ્યન્તશબ્દે કુત્તે યાવત્શબ્દ કહે છે. ગૌતમ ! જમાલી અનગાર ઇત્યાદિ સૂત્રના વાક્યને વિષે પોહતો બાણુવો, અને તેહને સર્વાદિપણિ કરી છુદિમા કુટ્ટ તેહના વાચકપણથી. મધ્યવર્તી પ્રદાર્થ પોહતો બાણુવો, અને તેહને સર્વાદિપણિ કરી છુદિમા કુટ્ટ તેહના વાચકપણથી. મધ્યવર્તી પ્રદાર્થ ને નાનારૂપ અને અનેકસંખ્યાવત તેહનો સંગ્રાહક કુટ્ટ. ઇમ આદ્યન્ત શબ્દને પણિ ગણને અનુરોધે એ સિનપણું જ બાણુવું. પણિ યાવત્શબ્દ પણિ ષટપટાલિકાની પરિ નિયતપદાર્થનો વાચક નહીં. એ શાવ. ઇમ, વિશેષણથી યાવતો યાવત્શબ્દ તે કહે પદે, વાચ્ય અર્થનિ દેશકાલાદિનો નિયમક કુટ્ટ. તિહાં કાલનિયામકપણું તે-ગોઝમા જાવ ચત્તારિ ઇત્યાદિ સૂત્રને પ્રયોગને વિષે પૂર્વે દેખાડ્યું જ છે. તિહાં આદ્યન્તશબ્દ નિશિષ્ટપણીને અશયે વિશેષપણું નહીં. તલ્લે સ્થુ ! ઉત્તરપદવર્તી ને શબ્દ, તિહાં આદ્યન્તશબ્દ નિશિષ્ટપણીને અશયે વિશેષપણું એકલો ન્યાય, છે. દેશનિયામકપણું એતલ જ વતી વિશેષપણું અને વિશેષણપણું એકલો કામચારથી એકલો ન્યાય, છે. દેશનિયામકપણું તે તેવકાર્થ, પંચતીસ ચોળને પત્તન તિહાં તાલ્લે બાણુ. એ ચોતે-જ વિચારવું. વિશેષપણું અને વિશેષણપણું તેહને, સ્વરૂપે વિકલ રિત્યાદિપદની પરિ અર્થશન જ. ઇમ પ્રવચન માત્રને વિષે જિહાં કિંહાએ યાવત્ શબ્દ તિહાં કહે પ્રકારે જ અર્થનો વાચક, અન્યથા નહીં. એ તાત્પર્ય. કિંહાએ

તિકલ્પનોડપિ પરાસ્તા । ડક્તાગમસ્ય પ્રણેતુઃ શ્રીમદ્વાલીરસ્ય સુવામાપિત્વપ્રસક્ત્યા અનામત્વાપત્તેઃ । યત્સત્થા-
મૂતસ્ય નિજકૃતપાપસ્ય પરિજ્ઞાનાભાવમખેનન ક્રુતઃ સમ્યક્ત્વોદિગ્રાપ્તિરિતિ । ફિચ્છ-કૃતપાપસ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત-
પ્રતિપત્તિસામિન્નેવ ભવે ભવતિ, ન પુનર્ભ્રમ્માન્તરેડપિ ।

ચવાગમઃ—જાવાડડચ સાવસેસં, જાવ ચ થોવો વિ અસ્થિ વવસાઓ । તાવ કરિજ્જપ્પહિં
મા સસિરાયા વ સોહહિસિ ’ ॥ ૧ ॥ તિ (૪૫૦ ૨૫૮) તસ્માદાશાતનાવહલ્લસ્ય જમાલેનિયમેવાનન્ત-
સંસારોડવ્યપાર્દ્ધપુદ્ગલપરાવર્તપ્રમાણો મન્તવ્યઃ । ‘ હમ્મમ્મમ્મસંપટ્ટિઆળ ’ મિત્યાદિ, તથા ‘ કાલમણંતં
ચ સુપ્પ અદ્ધાપરિઅટ્ટો અ દેસૂળો । આસાયળવહલાળં ડલ્લોસં અંતરં હોઈ ’ ॥ તિ । (આ૦ નિ૦ ૮૫૩)
હ્યાદિપ્રવચનપ્રમાણ્યાત્ । અત એવ ભગવતાં જમાલિસૂત્રં સામાન્યસૂત્રં ચ સંસારપરિભ્રમણમધિકૃત્ય
તુલ્યમેવ મણિતમ્, તત્કારણત્યાચાર્યોદિપ્રત્યનીકૃત્વાદૈસૌલ્યાત્ । તુલ્યે ચ કારણે કાર્યવૈપ્રમ્યાસમ્ભવાત્ ।
ચતુ ભગવાતામેવ ‘ અત્યેગાદ્આ અળાવિં અળવદ્ધમં દીદ્ધમદ્ધં ચાચરંતં સંસારકંતારં અણુપરિઅટ્ટંતી ’તિ
મણિતમ્, તવમન્વચિશેષમધિકૃત્યાવસાતવ્યમ્ । તદ્વ્યક્ત્વં તુ અન્તે નિર્વાણસ્થાપનતમેવ । કલ્પચિદમન્વ-
સ્યાડપિ તથાવિધકાલાદિસામયીયોગેન સમ્યક્ક્રિયાપરાવળસ્ય આચાર્યોદિપ્રત્યનીકૃતવાત્; સમ્પન્નાત્ । એતેન
‘ પંચ તિર્યગ્જગોનિયમપુસ્તદેવમગ્ગહાણં સંસારં અણુપરિઅટ્ટિતા ’ ઇત્યત્ત સદ્ધ્યાવાચી પચ્છશબ્દો ગતિ-
ત્રયાનુરોધેન ત્રિગુણિતઃ પચ્છદશમવાસિધાયકો જમાલેરિતિ કલ્પનાડપિ પરાસ્તા । તિર્યગ્નેનિકદેવસમ્વન્ધિનો
દ્વૌ દ્વૌ મયૌ એકસ્ય મનુજસમ્વન્ધી અથવા ત્રયો મવાઃ તિર્યગ્સમ્વન્ધિનઃ એકો દેવસમ્વન્ધી એકસ્ય મનુજ-
સમ્વન્ધીત્વેવ પચ્છમિરેવ મૈવઃ સૂત્રસ્ય સવિપચ્ચત્તેન પ્રાપ્તાગ્ચસિદ્ધૌ પચ્છદશમવકલ્પને પ્રમાણાભાવાત્ । નહિ
‘સ્વાગ્યાગમે જમાલેઃ પચ્છદશ ભવા ભવિષ્યન્તીતિ મચિંતં યેન ગુણકારઃ સમ્યગ્ભવેત્ ।

છે પ્રાપ્તિત જેથે’ એહમેહ કુ તો તુમ્હ સંસારીપણિ કુસ્મે’ એ કલ્પના પણિ ટાલી. કલા આગમના
પ્રત્યેક જે શ્રીમદ્વાલીર તેહને સુપાસાપિપણુને’ પ્રસજે વચકપણુની આપતિથી. જે માટે તેહની પેતાના
કપો’ પાપના પરિજ્ઞાનના આભાવને’ કહેવે કિહાંથી (સમ્પક્લ્વની) પ્રાપ્તિ. વધી કીધાં પાપનાં પ્રાપ્તિચિત
જે ઉપવાસાદિક આલોચના તેહની પ્રતિપતિ તેહજ ભવને’ વિધિ’ કુષ્ઠ. પણિ જન્માંતરિ ન કુષ્ઠ. ‘યાવત્ આયુઃ
સાવશેષ કુષ્ઠ યાવત્ કંઇએ ઉલ્લસ કુષ્ઠ તિવાર પહિલું’ આત્મહિત દરજું શશિરાભની પરિ’ શોચ ય કરિચ
’ તે માટે’ આશાતનાગકુલ જન્માંલિને’ નિયમે અનંતસંસાર પણિ અપાર્દ્ધપુદ્ગલપરાવર્ત’ પ્રમાણ માનવો.
હમ્મમ્મમ્મમ્મ ઇત્યાદિક ‘અનંતકાલ શુનને’ વિષે’ દેશાનપુદ્ગલપરાવર્ત’ અપાર્દ્ધ આશાતનાગકુલને’ ઉત્કૃષ્ટ
અ તરે કુષ્ઠ’ ઇત્યાદિ પ્રવચનવચનના પ્રાપ્તિપણુથી. એતથા જ વતી જન્માંલિનું સૂત્ર અને’ સામાન્યસૂત્ર
સંસારપરિભ્રમણ આશ્રયી દુષ્કલ કહિલે. તેહનું કારણ જે આચાર્યોદિકની પ્રત્યનીકપણુ પ્રણુખને’
તુલ્યપણુથી તુલ્યકારણે કાર્યના વિપક્ષપણુના અસંભવથી, અને જે ભગવતીને વિષે’ તેલથાએકે અનાદિ-
અનંત દીર્ઘકાલ અતુર્ગતિક સંસાર ભમે’ છે. ઇમ કહિલે, તે અભવ્યવિશેષ આશ્રયીને જણવું. તેહનું
જણાવનાર તો અને નિર્વાણનું અણુકહેતું તેહજ. કૃષ્ણે કહ્યુંઅને’ તથાવિધ કલાદિકસામયીને ચેણે
સમ્યકે કિહાંયે’ વિષે’ તત્પરને આચાર્યોદિકની પ્રત્યનીકતાના સંભવથી. એતલે’ પંચત્તિરિકલ ઇત્યાદિ-
શુનને વિષે’ સંખ્યાવાચી પંચશબ્દ તે ગતિત્રિણિને અનુરોધે શુણે કુ તો પંચદશભવનો અભિધાયક.
એ કલ્પના પણિ’ ટાલી. તિર્યગ્નેનિક અને દેવસંજીધી નિ ગિ ભવ એક તે મનુજભવસંજીધી અથવા
ત્રિણિ ભવ ત્રિર્જગ્ સંજીધી એક દેવસંજીધી અને એક મનુજ સંજીધી ઇમ પ્રાચે’ ભવેજ સૂત્રને’ સવિપચકપણુ

તથાહિ—સાધુમત્તેન મરીચિના] સાધુધર્મે દ્વિરુક્તેઽપિ સાધુધર્માનમિમુક્ષેન કપિલેન યુક્તસીપે
 કિશ્વિદ્ધર્મોનાઽસ્તીતિ પ્રટે, શ્રીઆવશ્યકવૃત્ત્યમિપ્રાયેન તુ ભવદર્શને કિશ્વિદ્ધર્મોઽસ્તીતિપ્રટે ‘અહો ! અયં
 પ્રચુરકર્મા દ્વિરુક્તોઽપિ સાધુધર્માનમિમુક્ષો મદુચિતઃ સહાયઃ સંવૃત્ ’ इति विचिन्त्य मम पार्श्वे देशविरति
 ધર્મોઽસ્તીત્યમિપ્રાયેન મનાગિહાપ્યસ્તીતિ મરીચિરુક્તવાન્ । તત્ર મરીચૈર્યદિ દેશવિરતિવિમર્શો નામવિખ્યત્
 તર્હિ મનાગિહાપ્યસ્તીતિ નામણિખ્યત્ । एतद्वचनं च परित्राजकवेपे सति [परित्राजकदर्शने किश्विद्वर्गव्यव-
 स्थापकं सम्पन्नम् । इहशब्दस्यात्पदार्थवाचकत्वेन श्रोतुः कपिलस्य] परित्राजकदर्शनेऽपि केशिद्वर्गोऽस्तीत्यव-
 વોધાત્ । અન્યથા કપિલઃ પરિત્રાજકવેપં નાગ્રહીણ્યત્ । તસ્ય ધર્મચિકીર્ષયૈવ તદ્વેષપાદાનાત્ રાજપુત્રત્વેના-
 ન્યકારણાસમ્ભવાત્ । તતઃ કાપિલેયદર્શનપ્રવૃત્તિઃ । સા ચ કપિલસ્ય મરીચેરન્યેપાં ચ મહાનર્થકારણં
 ક્લપવચનરૂપત્વાત્ । યદારમઃ—‘દ્રુમેવ ણિગંથે પાવચળે અટંતે સેસે અળદંતે’તિ ભગવત્યામ્ । અથ
 શોષાણિ-ધનધાન્યમિત્રપુત્રકલત્રકુપવચનાદીનિ । અતઃ એવ તત્પ્રવૃત્તિઃ પ્રાચશ્ચિત્તપ્રતિપાદિતૃત્ ।

યદુક્તમ્—‘દ્રુમવિજમણભવિઞં મિચ્છત્તપવત્તનં જમહિચરણં । જિણપવચળપહિકુટું હુટં
 ગરિહામિ તં પાલં ॥ ૧ ॥’તિ (ચલસરણ ૦ ગા ૦ ૫૦) તત્ર મરીચેરિહાપ્યસ્તીતિવચનમુત્સૂત્રમિણિત્વેવા-
 વસેયમ્ । તથામૂતસ્ય વચનસ્ય મરીચ્યપેક્ષયા સૂત્રત્વેઽપિ કપિલાપેક્ષયોત્સૂત્રત્વાત્ । તત્કથમિતિ ચેત્ ।
 વચ્યતે—મમ પાર્શ્વે મનાયર્મોઽસ્તીતિ દેશવિરતસ્ય મરીચેરમિપ્રાયાત્ । તથામૂતવચનં, મરીચ્યપેક્ષયા
 નોત્સૂત્રં, સત્યત્વાત્ । કપિલાપેક્ષ યાં ચોત્સૂત્રમેવ, પરિત્રાજકદર્શને મનાગ્, ધર્મોઽસ્તીતિ કપિલસ્ય વુદ્ધિજન-

આગમ્યાપિતપણિ’ પરિહાનના અભાવથી, ઉત્પન્ન હુઈ. તે તો વકાને કિસંપરિણામને’ અભાવે કરી
 મિથ્યાદુષ્ટતાદિ અદ્ય પ્રાપ્તિયતિ શોધાઈ. અનાભોગ તો સામાન્યથી સર્વકાલ હતે એણિ’ કિવારેકિ’
 વિશેષથી વાંછિત વસ્તુ. વિષયોઆ અનાભોગને અનિવારણીયપણથી, ઉદારચને તો તેહવા સ્વભાવથી અને તે
 તો મિથ્યાત્વ વિના અચાન ન કહેવાય. યુક્તિ તો પ્રથમ ધિકારિ કહી છે એ બાબતુ. વલી કુણેક સમ્યગ્દર્શને
 કુણેક પ્રકારે અનાભોગથી કિણિકિ’ પ્રકારે’ વિવક્ષા-કહેવાની કચ્છા તેણીઈ અનાભોગથી એતસે કુણેક અંદરને
 વિધિ’ અનાભોગથી એ અર્થ, સૂત્રથી ઉત્પાઈ હુઈ. જિમ શ્રોમહાશીરનો છવ’ ને મરીચિ તેહને. સાધુધર્મ
 વિચાર (ગિ વાર) કહે’ હુ તે પણિ’ સાધુ ધર્મને વિધિ’ અસ-મુખ ને કપિલ, તેણિ’ દુષ્ટકાર પાસે કાંઈ ધર્મ
 નથી એહવુ’ પછે હુ’તે, શ્રી આવશ્યકવૃત્ત્યામિપ્રાયે’ તુમ્હારે દર્શને’ કાંઈ ધર્મ છે એહવુ’ પછે’ હુતિ અરો ! એ
 પ્રચુરકર્મા ગિવાર કહી પણિ’ સાધુધર્મને અનભિમુખ માહરે ચોગપ સપાઈએ થયે. એહવુ’ ચોતવીને યુગળસે
 દેશવિરતિ છે એ અભિપ્રાયે’ અદ્ય ઇલાપણિ છે. એહવુ’ મરીચિ તે કહેતો હુઓ. તિહાં મરીચિને’ જઈ દેશ-
 વિરતિનો વિચાર ન હોત તહિ અદ્ય ઇલા’ ઇમ ન કહેત. એ વચન તે પરિણામકને વેષ છતે’ હુ’તે પરિણામક-
 દર્શનને વિધિ’ પણિ’ કાંઈએક ધર્મ છે એહવા અવ્યોધથી, ઇમ નહી તો કપિલ તે પરિણામકને વેષ ન ગ્રહેત.
 તેહને’ ધર્મ’ હરિવાની ઇલાઈજ તેહના વેષના ગ્રહેવાથી, રાજપુત્રપણિ’ કરી બીજા કારણના અસલાથી. તેથી
 કપિલ સંબંધી દર્શનની પ્રવૃત્તિ યઇ. અને’ તે કપિલને મરિચીને બીજને પણિ’ મહા અનર્થ’ કાંઈ
 કુપવચનરૂપણથી. એહજ નિર્મ’ કુપવચન અર્થ’ શેષ સર્વ’ અનર્થ. ઇલા શેષ તે વનધાન્યાદિક અને કુપવચન્યાદિક
 એતલાજ વલી તેહની પ્રવૃત્તિ તે પ્રાપ્તિપ્રવૃત્તિનહિ હેતુ ‘એ ભવતું’ અન-ભવતું’ મિથ્યાભવતું’ પ્રવર્તન ને
 અધિકરણુ જિનપ્રવચનથી નિષિદ્ધરૂપ દુષ્ટ ગરહુ છુ’ તે પાપ પ્રતે. ’ તિહાં મરિચિને’ ‘ઇલા’ છે’ એ વચન તે
 અધિકરણુ અણુ’ તેહવા વચનને મરીચિની અપેક્ષાં સૂત્રપણિ’ પણિ’ કરિસની અપેક્ષાં ઉત્પન્ન-
 ઉત્પન્નમિથ્ય અણુ’ તેહવા વચનને મરીચિની અપેક્ષાં સૂત્રપણિ’ પણિ’ કરિસની અપેક્ષાં ઉત્પન્ન-
 પુણ્યથી તે કિમ ? એહવુ’ ને તે ઉપરિ’ કહીઈ છે—માહરે’ પાસે’ અદ્ય ધર્મ છે એહવા દેશવિરતિ મરીચિને’

‘ जे जिणवययुत्तिणं वयणं भासति जे उ मण्णति । सम्मादिट्ठिणं तदंसेणपि संनारजुद्धिकरं ’
॥ १ ॥ इत्यादि तथा ‘ उम्मग्गदेसणाए ’ इत्यादि प्रागुपदर्शित प्रवचनवचनसालजालकस्यम् । यतो
विराधनाधनयोस्तौल्यं दूरे, प्रत्युत विराधनाया एव शोभनत्वमावेदितं स्यात् । एतेन यदि जमालिः
पञ्चदशदिपिरमितभवैर्युक्तिं याति तदा का नो ह्यनिरिति वचनमपि महापापहेतुर्दूरेन एव त्याज्यमिति
दर्शितं बोध्यम् । यज्ञैरप्रवचनविश्वसको जमालिः पञ्चदशभवविशुक्तिरिति वचनं वक्तुस्तीर्थकृदादि-
प्रत्यनीकताया विफलतेतिशद्धानायामित्यखक्षम् । श्रोतुश्च अशाभावेन तथायिषासुचितप्रवृत्तादुदीरणाहेतुरिति
महापापमेव । वसोपदेशोऽपि ऊष्ट्रपाषाणि निचमेनानन्तसंसार- तथा तीर्थकृदाश्रयाननाकारिणां
तुल्यैर्भवोतिेत्यादिवचनामि प्रवचनोक्तान्यपि भववचनामि, न पुनः पारमाथिकांनीत्यादिप्रसंगे वक्तुस्तीर्थ-
करादिप्रत्यनीकतामित्यखक्षकानीत्यग्रे निराकरिष्यन्ते ।

निष्ठ-तथाभुवनेष्वनं जमाहिनिहवस्यामुकलमेव, प्रत्यासन्नमुक्ताभ्यामिधायकत्वात् । तच्च
तथाभूतं परमाधार्मिकगतित्हेतुः । यदागमः—‘जे आवि णिण्डराणं अपुकुलं भोसेज्जा’ इत्यादि यायत्तं
‘परमाहम्मिप्पु उववज्जेज्ज’ति श्रीमहाविधीयं । तच्च सम्यग्भट्टां वक्तुमप्यनुचितमेव, सम्यक्त्वनाग्रदे-
हत्वादिति पर्यालोच्यम् । एतेनामुकनामा उत्सृज्यभारी एतन्मन्यते, एतच्च न मन्यते इत्यादिविधेयकल्पनाऽपि
परास्ता, जिनोक्त्य स्वल्पस्याऽप्यनभ्युपगमे सर्वस्याऽपि द्वादशाङ्गस्य विराधनायाः भगितत्वात् । तीर्थङ्गत्वेव

મજ્જિમણી સ્થળે અને જમાવિને તે સાક્ષાત્પીઠ કરના દુષ્ટને પશ્ચિ પત્તન ભવ, તે પશ્ચિ ગરુડ કાલે પામીય એહવા. ધમ સૂત્રમણિ પપાધિયાનાં છે અણુકહેવા યોગ્ય અસમજ/અસપણુ શ્રાવ્ય હેવાને સમર્થ દુષ્ટ. કિલે પહો ઉચ્છ્ર પદે કષ્ઠધર્ના યુદ્ધની પદે આરાધન-વિરાધનજનિત સ સારની અલ્પપણાઈ અને મદુપનાઈ એ વિચાર અસમજી આનંદ-મેહકુમારાદિક ગિહ્લુ આરાધકની ભગિચિત લેખ ધ્યાનથા અયુક્ત લાગ્યુ હઈ તે જિજ્ઞાસા જાણિયુ. જિનાદાના આરાધનની અપેક્ષાઈ વિરાધનને શૌભનપણાની સિદ્ધિથી, તે સિદ્ધ થયે તે સિદ્ધ થયુ જિનાદાની વિરાધનાના સ્વરૂપનું હેવાનુ તે 'જે જનવચનથી ઉગોજી વિપરીતપણે વચન માને' જે વલી ભાણે સમગ્રમણિને તેહનું દર્શન પશ્ચિ સ સારની રહિતુ કરનાર' તથા હિમગગાજાદિ પૂર્વિ દેખાડયુ વચનસમૂહ તે આલમલવણુ દુષ્ટ. જે વતી વિરાધના આપધનાની નુશ્વના દગ હોઈ પાણુ ગિમધનાને જ શૌભનપણુ કહિઉ દુષ્ટ. એતલુ કહેતે જો જમાલિ પત્રજ આદિ પરિચિન ભવે જાઈ તે સી આપનારી દાણુ એ વચન પશ્ચિ મહાપાપનું હેવુ. એજાભજતી છાંડુ એવલુ દેખાડયુ ગાણુ એ માઈ જન પ્રગયનને વિપરેસક જમાલિ પંતરભવે ચનારમુકિ એ હેવાનને' તીર્થક્રીદાદિકની પ્રત્યનીકતાને વિપ્લવપણાઈ એદવું જહાનાદિકનું જોવાતુ. અને સાલભારને પશ્ચિ ભયને તથાવિધ અસુચિતપ્રગટિને વિષે ઉદારપણું હેવુ. તેવતી મહાપાપુ. તેહને ઉપદેશ પશ્ચિ ઉત્તરભાષાને' નિયમે' અનંતસરજીવના તથા તીર્થકરની આસાતના કરનારને રૂઈજોગધિપણુ છંદપાદિક વચન પ્રચયનમાલિકે કયા છે પશ્ચિ' વડાપ્રગટન નજરુજ પશ્ચિ' પારમાર્થિક નહીં પ્રવાદિ રૂષે કરનારને' તીર્થકગદિકની પ્રત્યનીકતાના અજાણનાર. તે બની બનાવિ નિરાકરણ કરીચે, વધી તેમનું વચન જમાલિનિહરને અવુદસ જ રૂકંડાં મુકિલાસના અધિધવલપણાદીને

યતુ કશ્ચિત્ શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રે—‘પહિસિદ્ધાણં કરણે—‘કિત્તવાણમકરણે’ ઃ અ—‘પરિવર્તય’
અસદ્દેહો અ તદ્દા વિવરીયપ્રરૂપણા ઃ અ’ ॥ ૧ ॥ (ગાં ૪૮) ગાથાયામ્ભૂતૌ વિપરીતપ્રરૂપણા
દુરન્તાતન્તસંસારકારણં ભવતીતિ વ્યાખ્યાતમ્ । તત્ત દૃષ્ટાન્તિતયા મરીચિરેવોક્તઃ । તસ્ય ઃ અ ભર્થા
અસદ્દેહ્યેયા એવાંડડસન્ । તેન જ્ઞાયતે । અનન્તશબ્દનાસદ્દેહ્યાતમુપલક્ષણાત્ સદ્દેહ્યાતમલુચ્યતે । તેન
જમાલેઃ પદ્મદશ મવા અપ્યનન્તશબ્દવાચ્યા ઇતિ વદતિ । તત્ત સંન્યગવિચારણાવાહર્મિવાવસાતલ્પમ્ ।
યતસત્ત કેવલં નાનન્તશબ્દ એવામિહિતઃ, કિન્તુ દુરન્તાતન્તશબ્દૌ, તૌ ચ પરસ્પરં વિરુદ્ધાર્થમિધાયકૌ
શબ્દવ્યુત્પત્ત્યૈવ શાવ્ધિકાનાં પ્રણીતૌ । તત્ત દુરન્તશબ્દો નાનન્તાર્થમિધાયકો ન વા સદ્દેહ્યાતાર્થમિ-
ધાયકઃ, કિન્તુ દુઃખલભ્યાન્તત્તેનાડડસદ્દેહ્યાતાર્થમિધાયકઃ । એવમનન્તશબ્દોપિ ન સદ્દેહ્યાતાર્થમિ-
ધાયકો ન વા અસદ્દેહ્યાતાર્થમિધાયકઃ, કિન્તુ ન વિચિત્તેડડતો યસ્યેતિ વ્યુત્પત્ત્યા અન્તસ્યાવિષમ્બાનત્તેના-
નન્તાર્થમિધાયકઃ । પ્રકૃતે ચ શ્રાવકસ્ય વિપરીતપ્રરૂપણા સ્વયં તથાવિધ્રુવદ્ભુતત્વાભિવેનાનામોગાત્ શુદ્ધ-
તિયોગાદેતિ સાક્ષાત્પરમ્પરયા વાડડનામોગમૂલિકૈવ । તત્તકારણસ્ય વિપરીતપ્રજ્ઞાનસાડડિ તૈવૈવ સમ્ભવઃ ।

યદગમઃ—‘સમ્પ્રાદિદ્ધી જીવો ઉવદ્ધુ’ પચરણં તુ સદ્દેહુ । સદ્દેહુ અસંભાવે અણભોગા ગુરુ-
નિયોગા વા ॥૧॥ ઇતિ શ્રીઉચ્ચારં નિં (ગાં ૧૬૩) । સાં ચ નાનન્તસંસારદેહુઃ, તથાવિધ્રુવદ્ભુતિયોગા-
ભાવાત્ । તદ્વ્યવજ્ઞકં તુ સન્યસ્વત્તરમાસાઘ તત્ત્વજ્ઞમેવ તદ્વપગમનતેવ । અત્ત યવ શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રસ્ય
દ્વૈતો કેવલં દુરન્તશબ્દસૈવામિધાનમિતિ । યા ચ વિપરીતપ્રરૂપણા માર્ગપરિવાનામનન્તસંસારદેહુઃ, સાં ચ

કુદ્ધં અસદ્દેહ્યાઈ તથા વધી વિપરીતપ્રરૂપણાઈ’ એ ગાથાની ચૂચિને વિધિ વિપરીત પ્રરૂપણા તે
કુદ્ધં અનંતસંસારત્ કારણ કુદ્ધં, એકલું વખાવ્યું છે. તિહાં દૃષ્ટાંત તો મરીચી જ કહી છે. અને
તેહને તો ભવ અસંખ્યાંત જ થયા. તેણિ અણીઈ છે અનંત શબ્દ અસંખ્યાંત ઉપલક્ષણથી સંખ્યાંત
પણિ કહીઈ. તે વતી જમાલિને પનર ભવપણિ અનંતશબ્દ વાચ્ય એકલું કહે છે. તે સમયે
વિચારણાવાહ જ અણ્યું. એ માટે તિહાં કેવલ અનંતશબ્દ જ નથી. તહિ રહ્યું ? દુરંતશબ્દ
અને અનંતશબ્દ છે. તે તો પરસ્પરં વિરુદ્ધ અર્થના કથક શબ્દવ્યુત્પત્તિ જ. શાબ્દિક વેધાંતશબ્દને
પ્રસિદ્ધ, તિહાં કુરંતશબ્દ તે અનંત અર્થના અભિધાયક નહી અને સંખ્યાંત અર્થનો પણિ
અભિધાયક નહીં. તો રહ્યું ? હુએ પામવા યોગ્ય એ અનંતને પણિ કરી અસંખ્યાંત અર્થનો અભિ-
ધાયક, કમ અનંત શબ્દપણિ સંખ્યાંતનો અભિધાયક નહી અસંખ્ય અર્થનો પણિ અભિધાયક નહીં.
તહિ રહ્યું ? નથી અંત જેહના એ વ્યુત્પત્તિ અંતને અણુછતાપણિ અનંત અર્થના કહેનાર. કહાં તો
શ્રાવકને વિપરીતપ્રરૂપણા તે ચેતે તથાવિધ્રુવદ્ભુતપણને અભાવે, અનામોગથી અથવા શુભનો વેધાનથી
સાક્ષાત્ અથવા પરપરાઈ અનામોગપ્રસક જ. તેહકું કારણ એ વિપરીતઅર્થને તેહનાપણિ તેણિ રીતિ જ
(અ)સંભવથી. ગાથાઈ તો પૂર્વે સિખ્યાં છે. તે તો અનંતસંસારતું હેલુ નહીં. તેહવાં કિલ્પપરિણામન
અભાવથી. તેહકું અણુવનાર તો સમ્યક્ વકતાને પામીને તત્કાલ જ તેહકું ઠાવલું. એતલાં જ વડી
શ્રાવકથી. તેહકું અણુવનાર તો સમ્યક્ વકતાને પામીને તત્કાલ જ તેહકું ઠાવલું. એતલાં જ વડી
શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રની રીતિને વિધે કેવલ કુરંતશબ્દ જ કથન છે. અને વિપરીતપ્રરૂપણા માર્ગપરિવાને
અનંતસંસારતું હેલુ તે તો સહાગ્રમયે ધર્મદેહનાના અધિકારીને અણુછતાપણિ, ભેદપ્રકરને એ
અનંતસંસારતું હેલુ તે તો સહાગ્રમયે ધર્મદેહનાના અધિકારીને અણુછતાપણિ, ભેદપ્રકરને એ
આત્માદિક તેહને કુલેક નિમિત્તથી ચેતાની પૂજની છાનિને ભયે સાંવાધવાર્થની પરિ પરિવર્તયો
મત્સરપણિ ગ્રાધામાહિલાદિકની પરિ, તીશ્ કરના વચનને વિધે અસદ્દેહ્યાઈ અભાવવાદિકની પરિ
અણુવાપૂર્વકે અણુચી. તે તો કહાં અધિકારના અભાવથી અણુકલાપણિ અનંતસંસારીપણિ ચેતે જે

उभयोरपि समन्यासत्वात् । अत एव सुबाहुकुमारप्रभृतीन् परिमितभवमाहिणोऽधिकृत्य तथाप्रयोगाभावाः । तस्माज्जमालेखिसृष्टेव गतिषु अनन्तसंसारित्वं बोध्यम् । अन्यथा भगवतीवचनेन सह विरोधः स्यात् । तत्राशतनाथहस्त्याऽपि जमालेनैरकवज्जस्तिस्र एव गतयोऽभिहिताः । एतेन सामान्यसूत्रोक्त विशेष-सूत्रेऽनुक्तमपि वक्तव्यमिति भ्रान्तिरपि निरस्त्या, सामान्यविशेषसूत्रयोरभेदापत्त्या विशेषसूत्रस्य प्रथक् भिन्नेऽर्थतः पुनरुक्तता स्यात् । सा च द्वात्रिंशत्सूत्रदोषाणां मध्ये दशमो दोषो गणधरकृते सूत्रे न सम्भवति ।

किञ्च—‘सामान्यशास्त्रतो नूनं विशेषो बलवान् भवेदि’त्यादिवचनानि वृत्ताञ्जलीन्येव सम्पद्यन् । उभयोक्तौत्वेन भणनात् । तस्मात् सामान्यसूत्रोक्तानां शब्दानामर्थानां वा न्यूनत्वेनैव सामान्यसूत्राद्विशेषपूर्वं मिश्रमेव भवति । तत्र शब्दन्यूनत्वमपि सामान्यसूत्रोक्तानुसारेणाध्याहारादर्थापत्त्या पदार्थ-निषेधान्याहानुपपत्त्या वाऽप्रसातव्यम् । तद्यथा—‘गोधमा जाव चत्तारि पंचे’त्यादौ यावच्छब्दः वक्ष्य-माणपदार्थानां कालनियामकः । स वैषम्य-यावत्कालं चतुःपञ्चसु त्रसत्यावरलक्षणासु जातिषु नावकतिर्य-ग्योनिकमनुजदेवाणां भवग्रहणानि, यच्चदोर्नित्यामिसम्बन्धात् यावत्कालं संसारमित्यादि ससारमनुपराष्टय ततः पञ्चात्सेत्यति यावत् सर्वदुःस्वप्नामन्तं करिष्यतीतिरूपेण कालनियामकः । एवं सामान्यसूत्रोक्तानु-सारेण विशेषसूत्रेऽपि कालनियामार्थं तावच्छब्दवद् यावच्छब्दोऽप्यध्याहार्यः, तावन्तरेण वाक्यद्वयानुप-पत्त्या कालवियमानुपपत्तेः । यावत्तावच्छब्दाभ्यां वाक्यद्वयं च ‘मंडिअपुत्ता ! जाणं व णं से जीवे सया, समितं जाव परिणमति तावं च णं से जीवे आरंभइ सारअइ समारअइ इत्यादिरूपेण भगवतीवृत्तिशत-कवृत्तीशोद्देशेकं प्राग्भाषितमेव । एवं जमालेनैरकगतिविषयो नारकशब्दाभावेनैव स्यात् । तेन सामान्य-

अवस्थ ते तो ह्रुध ७. धम नही तो अनंतसंसारिपणुनो अने शुक्रिगमननो असंख्य कुठं ते वती अनंत संसारीपणुपुं ७णुपणुनं शुक्रपणुति तिर्गगलेनिना भवग्रहण अं वचन ७ पुवं कडिठ ७णुपुं. तेहने वशे मणुपरिअट्टित्ता अे शब्द पञ्चि ७णुपेवो. मिडुअे शब्दने मडोभाडि अेकडा वत्ता-पणुथी. अेतत्ता ७ वती शुभाकुडुयारप्रभुप ७े अक्षपणना अकनारा ते आशयिने तेहवा अशेगने अक्ष व. ते भाटि आभाडिने त्रिधु ७ गतिने विषे अनंतसंसारिपणु ७णुपु. धम नही तो भववती पयन साधि विरोध यथं तिहा अ सातनागडुवपणुि ७णु सिने त्रिधु ७ गति कही छे अेतये कडेवे सामान्यसूत्रे कडिठ कुठ ते विशेषसूत्रे अणुअडिठ पणुि कडेवुं, अे भाति टावी. सामान्यसूत्र अने विशेषसूत्रने अजेड थाछं वती विशेषसूत्रने अणुअ कडेते अणुथी पुनरुक्तपणुि -थाछ. अने ते पुनरुक्तता तो गवीस सूत्रना दोषमध्ये दशमे दोष, ते गणधर सूत्रने विषे न संक्षेपे. वली ‘सामान्यशास्त्रेथी विशेषशास्त्र ते त्रिधुवे’अक्षपंत कुठ’धर्याडि वचन, ते दीधी छे अंअली केहने अेकडा थाछ, मिडुने तुल्यपणुि कडुपुथी. ते वती सामान्यसूत्रने विषे कडो अे शब्द अथवा अर्थ तेहने न्यूनपणुि ७ सामान्यसूत्रथी विशेषसूत्र बिन्न ७ कुठ तिहा शब्दने न्यूनपणुि सामान्यसूत्रे कडोने अनुसारी आडिरथी वेवुं, तेथी अथापति अथवा-पडाथनिषेधनी अणुअकता थाछ तेसुठं डरी अणुपुं. अिअ गोअडा जाव धर्याडि सूत्रने विविं यावत् शब्द ते कहीवाता पडाथने कडोना निषयने करनार. ते धम यावत्कालताछे अथार पाय तस अने रथावरलक्षणे अे भाति तेहने विविं नरक तिर्थेय अणुअ अने देवना अणुअकेहणे. यच्छब्द अने नरकशब्दने नित्ये अ संक्षेपथी तावत्कालताछे संसार दिशिने तिवार पछी सीअरथे यावत् सर्वदुःखने अनं करये, धर्याडीरीते कडोने निषामक. धम सामान्य-सूत्रने विषे कडोने अनुसारे विशेषसूत्रने विषे पणुि अेकनिषामकने अर्थे तावत् शब्दनी परे

किञ्च—यथा मनुजशब्दः सामान्यतो ब्राह्मणादिसर्ववर्णवाचकः 'तथा' पराभिप्रायेणान्तर्-
 शब्दोऽपि सङ्ख्यातादिसर्वकालवाचकः सम्पन्नः । एवं यथा व्यक्त्या ब्राह्मणादिवर्णवाचकाः ब्राह्मणमित्य
 एव शब्दाः तथा व्यक्त्या सङ्ख्यातादिकालविज्ञेयविधायकाः शब्दाः 'सन्ति' नर्वाति पर्यालोचनायां
 सामान्यशब्दमिषेयानां पदार्थानां विशेषशब्दमिषेयत्वनियमबलेनानन्त्यगत्या प्रकृतेऽपि सामान्यतः
 कालशब्दवाच्यानां सङ्ख्यातकालादीनां व्यक्त्या परस्परमसाङ्ग्येण सङ्ख्यातकालविधायिकाः सङ्ख्या-
 तादय एव शब्दाः । 'तथा च सिद्धं सङ्ख्यातशब्दवाच्यं सङ्ख्यातमेव, न पुनरसङ्ख्यातमनन्तं वा तयो
 अनन्तशब्दवाच्यमप्यनन्तमेव, न पुनः सङ्ख्यातादिकमपि ।' नहि ब्रह्मणशब्दवाच्यः क्षत्रियादिवर्णोऽपि
 भवतीति सिद्धं प्रक्रियानुरोधेन शास्त्रादिरचनेति ।

एवं यथाछन्दोऽपि कश्चिन्मरीचिवत् कचिद्वेशाभोगाविवोत्सृज्यमापी स्यात्, तस्यानाभोगोऽपि
 प्रायः सम्यगागमस्वरूपापरिणतेरेवावसातव्या । तथापरिणत्यभावे निदानं वाषुत् स्वल्पेनाऽऽत्युत्सृज्यमाणे-
 नानन्तसंसारः कथं भवति ? भयवचनं वा इत्यादिरूपेण निजमातिकल्पनम् । तथाकल्पनाऽपि
 'इसविधे धले ५० सं० सोईदिअवले' इत्यादिस्थानाङ्गवचनात् दर्शनबलाभावादेवावसातव्या । एतेन
 यथाछन्दमात्रस्योत्सृज्यमापित्वं भवत्येवेति ब्रुवाणोऽपि निरस्तो बोध्यः । यथाछन्दस्त्वभवनहेतूनां पार्श्वसल-
 भवनहेतूनामिव नानात्वेनागमे भणितत्वात् । अथ व्यवहारतो मार्गपत्तिनानामुत्सृज्य कीदृशं भवति ? इत्याह-
 'अणिअयं' ति अनियतम् । तत्रापि यथाछन्दानामपरापरभावेन गृहीतव्यम् । नैषल्यं तु सम्यक्कृतम्-

अवदाने' करेवे भइआशातनाना हेतुपशुआयी अनुचित अ. ववी अमनुष्यशब्द सामान्येभ्यो ब्राह्मणादि
 सर्ववर्णानां वाचक, तिम प्रालिप्राये' अनन्तशब्दपशुः सङ्ख्यातादिक सर्वकालीना वाचकः यथेति अत्र
 अत्र व्यक्तित्वात् ब्राह्मणादिक वर्णानां वाचक ब्राह्मणादिक शब्द, तिम व्यक्तित्वात् सङ्ख्यातादिक विशेषणोऽपि
 शब्द छे ते नयी ओहवी विचारप्राधिके' सामान्यशब्दे कहेवायोग्य प्रदायने विशेषशब्दे अणुकहेवायोग्यप्रभुः
 ओहवा नियमने, यवि' प्पिळ अनि नही भाटि' छंडा पशु'. सामान्येभ्यो ब्राह्मणशब्दे कहेवा योग्य, ने
 सङ्ख्यातकालादिक, तेहने' व्यक्तित्वात्' भाषाभाषि' असंकरपशु' सङ्ख्यातकालादिकना' कहेनारे' सङ्ख्यातदिक अ
 शब्द, तिवारे' तो सिद्ध वधु' ने सङ्ख्यातशब्दे कहेवायोग्य तो सङ्ख्यात अ, पशु' असङ्ख्यात अर्थेवा
 अनन्त नही, तिम वनी अनन्तशब्दे वाच्य अनन्त अ पशु' सङ्ख्यातादिक नही, 'ब्राह्मणादिशब्दे'
 वाच्य क्षत्रियादिकपशु' न. छुट. तो वती सिद्ध वधु' प्रक्रियाने' अतरेति' शास्त्ररचना; अत्र यथाम्छंदो
 पशु' कुत्रिके मरीचिनी' परे' भाषक अंशे; अनाभोगाधी अ उत्सृज्यमापी छुटि. तेहने अनाभोगापशु'
 भाषे' सम्भय आगमस्वरूपने' अपरिपुति अ छुटि. ओहपु' अणुपु'. तथा परिष्कारना अणोवेनि' विषे' शस्त्र
 तो अर्थेपशु' उत्सृज्यमापशु' अनन्तसंसार किम छुटि अथवा लघुवसन' कल्यादिशि' व्यापयति' कहेपना अ
 तेहनी कहेपनापशु' 'इशविष अल कला. तो किम ? श्रोत्रेद्रिव मल. अत्यादि स्थानाग, वसनधी' दर्शनगुहता
 अणुपशु' अ अणुपशु. 'अेतवे' यथाम्छंदमात्रने' उत्सृज्यमापीपशु' छुटि अ, ओहपु' कहेनारे' शब्दो अणुपशु.
 यथाम्छंदपशु' श्रवणां हेतुने प्रासत्यापशुनां हेतुनी' परि नानापशु' आगमने' विषे कहेवपी. 'विहवे'
 अवहारधी' मार्गपत्तिने' उत्सृज्य' कहेपु' कहेपु' ते कहे छे, 'अणिअयंति' चि' तिळा' पशु. यथाम्छंदने
 पर अपर भावे अडिक्' अनि' अडु. अने' प्पिळने तो' सम्भयवस्ताना अलावताही' छुटि, तो' स्यापी' ।
 तिळा' हेतु' कहे छे. 'प्रयोगनना अलावधी. नियतात्सृज्यपशुने' विषे' प्रयोगन' तो' अणुपशु' मार्गपु'
 सिधरीकरपु' अ. तेहने असङ्करपशु' भाषपु', तेहने' परिसंगे अ सम्भयवनी' मार्गपी' असङ्करने

વિકલ્પસ્તુ યાવદ્વચ્છન્દો દિવ્યહવિત્યાદિવર્ધશૂન્ય એ સ્વાત્ । एवं प्रवचनमात्रे यत्र क्वापि थावच्छब्दात् । तत्रोक्तप्रकारेणैवायंवाचको नान्यथेति तात्पर्यमिति गाथार्थः ॥ ૧૦૩ ॥

અથ માર્ગસિતાનામપિ કદાચિત્ કલ્પચિદ્ યદુત્ત્વં ભવેત્, તત્ (કાલમેદેન) અધિકરણમેદેન ચ નાનાપ્રકારં ભવતીતિ દર્શયતિ—

॥ મર્ગદ્વિજ્ઞસામોગ્યાઞ્ઞામોગ્યા તદ્દ કદંચિ ણામોગ્યા । ઠસુત્તં તમપિઅયં પાણ્ય પઞ્ચોઞ્ણામાવા ॥

વ્યાખ્યા—માર્ગસિતસ્ય-વ્યવહારતત્કોર્વાન્તર્વાર્તિનઃ સાધ્વાદૈઃ કસ્યચિદ્દિશર્પાદ્ યોગ્યમ્ । આમોગ્યાદ્-દૃશ્યશુદ્ધ્યમાત્ મદીયં વચનમાગમવાધિતત્વેન કટુકફલવિપાકં ભવિષ્યતીતિ જ્ઞાને સત્યપિ તથાભવ્યત્વયોગેન તથાવિષકાલાદિસામગ્રીસહિતેન સમ્યગ્વક્તુમસામર્થ્યાત્ ઇત્યુત્તં ભવતિ । તત્ત્વ તથાભૂતં નિયમેનાનન્તર્સસારહેતુરેવ । યથા સાવધાચાર્યસ્યોત્ત્વમાપણમ્ । તત્ત્વામોગ્યપૂર્વકમસિમાનવશેન ટકતુમ-શક્તિવમિતિ પ્રતીતમેષ । તથા અનામોગ્યાત્-સ્વયમુચ્યમાને વચસિ આગમવાધિતત્વેન પરિજ્ઞાનોમાવાત્ ઇત્યુત્તં ભવતિ । તત્ત્વ વક્તુઃ ત્રિભુવરિણામામાવેન મિથ્યાદુઃકૃતાધરૂપપ્રાવશ્ચિત્તવિશેષમ્ । અનામોગ્યસ્ય તુ સામાન્યતઃ સર્વકાલં સત્ત્વેઽપિ કદાચિદ્વિશેષતોપિ વિવક્ષિતવસ્તુવિષયકસ્ય તસ્યાનિર્વાચતાત્ હ્રદ્યસ્ય ચ તથાસમાધાત્ । તત્ત્વ મિથ્યાત્ત્વમાત્રેણાજ્ઞાનમિતિ વક્તુમશક્તમ્ । તત્ર યુક્તિત્વંજૈતિ યોગ્યમ્ । તથા કસ્યચિત્સમગ્રદ્યેઃ કથાશ્રિદ્વામોગતઃ-કેન્નાઽપિ પ્રકારેણ વિવક્ષ્યાઞ્ઞામોગ્યાત્ ક્વચિદ્વેદ્ઞામોગ્યાદિત્થયઃ, ઇત્યુત્તં ભવતિ । યથા શ્રીમદ્વાલીરજીવસ્ય મરીચેઃ । [તસ્ય દિ કપિલશિબ્યકરણામિપ્રાચેણ સ્પન્દસમાયમાણ-સ્ત્રોત્સૂત્તેશેઞ્ઞામોગ્યાદૈવ સમ્પન્નઃ ।

અનપતીને મેષે' કુશિષ્યને અનંતસ સારીનું બ્યવસ્થાપન તે સિદ્ધર્પિના વચનવતી અને' ડમ્મગામ્મસા-સંપટ્ટિઆણ ધર્યાદિ શ્રવશ્ચે જૂનું પદનિયમે' અને' સંસાર કલો છે. તે વતી બળુવું અને' કુશિષ્યને તથા પ્રોદ (પ્રચુર) કમને સગોત્રા ઉચ્છ્રાંખસ તે કાયાદિ સેવાના તથાઈદાદિ આશાતનાના કરનાર ને અનંતધંકનન તેહને અધ્યવસાય વિશેષે સંસારનું વિશેષણપણું કહ્યું છે તે દેખી પરમાર્થ' સમગ્રથા વિના કિહાએક બાહ્યત્વ અભિપ્રાય કદપી કિહાએક ઉપલક્ષણાર્થે બ્યાખ્યાન કદપી મથાતથા લખ્યા છે. તે સર્વ' ત્રિથ્યા બળુવું. અધિક તદ્દૃતમથના' ખંડને વિષે બળુવું. એ પ્રામાર્થઃ ॥ ૧૦૩ ॥

· કિવર્ષ આર્ષઠ રહાને પશ્ચિ કિવારેકિ' કુલેકને ઉત્પત્ત કુલ, તે આશ્રયભેદે નાનાપ્રકારનું કુલ. તે દેખાડિ છે.

માર્ગદિયનને બળુવથી તથા કિલોકિ' પ્રકારે' અનભુતાથી ઉત્પત્ત તે અનિયત પ્રાદે' પ્રથે બનના અસાવથી. ॥ ૧૦૪ ॥

· માગને વિષે રહાને બ્યવહારથી તીર્થાતવર્તી સંપ્રાદિકને, કુલેકને એતલું' અર્થથી બળુવ. આમોગ્યથી એહવું કહીતુ બહુ વચન તે આગમવાધિત પશ્ચિ' કટુક ફલદ-યક કુલે, એહવું' રાન છતે' પશ્ચિ તેહવા શબ્દપણાને યેમે' તેકવી કાલાદિકની સામગ્રીને' યોગિ. કરી ભક્ષી રીતિ કહેવાને અસમર્થપણાથી ઉત્પત્ત કુલ. તે તો વિષયે જ અનંતસ સાનું હેતુજ. જિય સાવધાચાર્યને ઉત્પત્તભાવયુ. તે તો આભોગ-પૂર્વક અભિનિવેશને વશી હાંડવા અશક્ય એ પ્રસિદ્ધ જ. વધી અનાભોગથી પોતે' કલાં વચનને વિષે

તિવચનસુત્રપ્રવૃત્તિનિવારણાય મયવચનમેવાવસાતવ્યં ન પુનર્વાસવમિતિ મુખતિ । સ-ચ્ચ, તીર્થકરેણો-
ત્સુમાપને સમંધીકૃતાનામપિ મન્યાનાં નિવચનચાતુર્ય-વત્સુમાપને એ તિર્થીકૃતેવ તીર્થકૃતો-સ્વા-
માધિત્વમાત્મનશ્ચ સત્યમાપિત્વમુદ્વોષયન્ સર્વેવામપિ જૈનાભાસાનાં વૃક્તવર્તિત્વેન ચલવાન્ તીર્થકરમકેત
અસ્માદ્દશેન કથં કર્તવ્યમ્ હત્યેવં શ્રીદેમાર્ચસ્ત્યેવ અસ્માદ્દશેપિ મહત્તી ચિન્તાડવસાતવ્યા । અર્ચાભાસ-
અસમર્થો હિ પેરેણ પરામૃતઃ સન્ વાગ્યાપારવાતપ્યાત્મસાક્ષિક, એવ મુવતિ ।

તત્ર શ્રીદેમાર્ચવચનં યથા-“અનાદ્યવિદ્યોપનિષાન્નિવર્ણેર્વિશ્વકેસ્યાપલ્લમાર્ચદ્વિઃ । અમૃત-
દ્વ્યોપિ પરાક્રિયે યત્ ત્વત્કિઠ્ઠુરઃ કિં કરવાણિ દેવ ! ॥૧॥ (અયોગવ્યવચ્છેદદ્વિઃ ૦ મ્લો ૦ ૨૩) હતાપિ ।
એવમસ્માદ્દશેપિતિ બોધ્યમ્ । અતઃ એવ પૌનરુક્ત્યમવગળ્ય ધારવાર્ પૂત્કરણમેવ તદ્વ્યક્ત્યમવસાત-
વ્યમ્ । તેન સ એવ તાવદિત્ય પ્રથમ્ય-નતુ મોઃ ! કન્માર્ગસિતાનામુત્સુમાપિણાં નિષ્ક્રમેનાત્મનંતસંસારો
મતીતિ મયવચનમિતિ તીર્થકૃતા સ્વયમેવ સદત્યુક્તમ્, હત કેલદ્વારા મવત. એવ હાપિતં ચન્મથા વન્તુ
ન શક્તિં પરં ત્વયા દિત્યં સર્વત્ર હાપનીયમ્, અથવા ચેતસ્યેવ ધારનીયમ્ । નાદૌ, તથામૃતમળેન મયં
દૂરે, પ્રત્યુત તથામૃતવચનં નિરશક્ત્યુત્સુમાપણે પ્રવૃત્તિસૂચકમ્ । તૃતીયે એ રોધેત્સ્યા ધારનીયમ્
હાપિતં સદસિ માપન્યત્ત્વં કેન કીદશેન વચનેન સન્બોધનીયમ્ इति વર્ણવ્યમ્ । અથ નિમત્તિકૃત્વત્સ્યા
તથોક્ત્યે इति ચેત્, તદ્દિ-“પ્રાદિવસંપિ જીવો પવન્નમુવાગ્મો અળળણમ્પો । જયપિ- (જઞ) ન પૌવઞ
મુક્ત્વં અવસ્સ વેમાણિઓ હોઈ ” ॥ ૧ ॥ તિ તથા, “દશો વિ નમુક્કારો જિણવરવસદ્દસ વદ્દમાણસ ।
સંસારસાગરઓ વારેદ નરં વ નારિં વાં ॥ ૧ ॥ હતાવિવચનાતિ લોમવચનાતિ કલ્પનીયાતિ । અત્યસા-

આદિ” તે ભયવચનપશ્ચિ વસ્તુમનિ નહીં એહયુ કહે છે. તે તો તીર્થ કરે ઉત્સુકભાવથીને વિશે સભ્ય કર્મો ને
ભવ્ય તેહને પોતાનાં વચનની ચતુરાઈથી ઉત્સુકભાવથીને વિશે નિર્ભય કરતો તીર્થ કરને અપાધાપીપણું
જાણવતો અને પોતાં સત્યભાષીપણું બહાર કરતો સર્વે જૈનાભાસનથી ચક્રવર્તિપણું કરી તે બલવત્ તે
તીર્થ કરશક્તિ કિમ કરવા છત્ર શ્રી હેમાચાર્યની પરે અમહરિખાને પશ્ચિ શ્રીદેવિતા બાણી, એ ભાવ-
અસમર્થ પરે પ્રસાધ્યો હતો વચને બોલતો એ પશ્ચિ આત્મસાક્ષિક જ કુળ, તિકા હેમાચાર્ય પૂજન દેખાડે છે.
અનાદિની ને અવિદ્યા તે રૂપ ને સારિલા તે ઉપરિ રહ્યા હમ્બંબલ ચપલપણુને આચરે તોલકિ
અમૃતકલે હું નિરાકરણ કરી છે, તો તાહરો કિંકર હવે હું રહું કરે ? ઇલાદિકે છત્ર અમ-
સારિખાને પશ્ચિ એ બાણી. એતલા જ વતી પુનરુત્તપણું અવગણી ધારવાર પુરિરણ ને તેહનું
જાણવાનારે એ બાણી. તે વતી તેહનું ઇલાં પૂછવો, પૂર્વપક્ષ-“ઇન્સાંગેરજાને ઉત્સુકભાવિની નિર્મશે
અનંતકસાર કુઈ” એ અયવચન તીર્થ કરે પોતે જ સભાને વિશે કહેલું ? અથવા લેખ આગલિ
અનંતકસાર ? ને મઈ કહી ન સંકશ્ત પશ્ચિ તિ છત્ર સર્વત્ર કહેલું અથવા ચિત્તમાં
કરી ટુકને જ જાણાયુ ? ને મઈ કહી ન સંકશ્ત પશ્ચિ તિ છત્ર સર્વત્ર કહેલું અથવા ચિત્તમાં
શપાયુ ? પ્રથમ મિ પક્ષ તો નહીં, તેહવે કહેવે ભવ તો દર, આહત્ત તેહનું વચન નિમ્નકે ઉત્સુકભાવથીને
વિશે પ્રવર્તનું જાણવાનાર. ત્રીજે પક્ષે તો એકાંતે ધારવું એહયુ । જાણવો હું તો સભાને વિશે કહેલો
કેલું કેહેવે વચને સમજાવવો. એ કહેલું. હિવે આપમતિ-કલ્પનાઈ તિત્ર કહી છે. એહયુ બલ તક
“એક દિવસ એ છવ દીક્ષા અતો પામ્યો તન્મય કુંતલે વર્ણપે મેલે ન પામે તકેલે આપમે વેમાણિ દેવ
કુઈ, વધી ” એજ નચરકાર જિનવર, સ્વપણ શ્રી વર્લમાનને સંસારસાગરથી તારે-નરને અથવા નારીને
ઇલાદિક વચન તે (ભવ, અનિ) સેલના વચન કલ્પના બેહઈ, નહીતલ ધરને વિશે પ્રક્રિય ન, ચાઈ છત્ર
નશકાદિકને વિશે હું ખના અભિધાન અને સ્વગાદિકને વિશે સુખાદિકના કહેવાન વચન એ ભવના અને

કર્ણેનાસર્વરૂપત્વાત્ । નહિ પરિભ્રાજકવર્ણને લેણતોડપિ ધર્મોડ્ભિઃ; ઇમાર્ગમૂતલેન તત્ર સમ્યક્ત્વસ્યાપ્યમાત્મ
મહાનર્થદેતુલાક્ષ્વ । યદિ ચ તદ્વર્ણને સ્વરૂપોડપિ ધર્મોડ્ભિઃવિષ્યત્તદિ મનાગિદ્વાપ્યસીતિ જ્ઞવાણસ્ય મરીચેઃ કપિલા-
પેશ્યાડયુત્તુત્ત્વં નામવિષ્ણ્વદિતિ સુસ્મરણાપર્યોલોચ્યમ્ । તત્ર મરીચેર્મદીયં વચનં કપિલસ્ય-પરિભ્રાજકવર્ણને
ધર્મેયુદ્ધિર્જનકં ભવિષ્યતીતિ જ્ઞાનમસ્ત્યેવ, કથમન્યથા પરિભ્રાજકવેપમદાસ્યાત્ । પરમિત્યુચ્યમાનમેતદ્ધર્મ-
મયોત્તુત્ત્વમિતિપરિભ્રાજનાભાષ ધ્વેતિ કથચ્છિદનાભોગદેતુકમેતદુત્તુત્ત્વમ્ । યદિ ચ મરીચેઃ સ્વલોત્સૂવાભોગો-
ડ્ભવિષ્યત્, તદિ-સોડ્પ્રવચનં નાવંશ્યત્ । સાધુમન્તસ્ય-તસ્યોત્તુત્ત્વમાપણમસમ્ભવ્યેવ પ્રચુરકર્માયમિતિ
વિચિન્ન્યઃ શિષ્યકરણેડ્પ્રમિત્રાયાત્ । તથા- ચ 'તથામૂતેનાનાલોચિતોત્તુત્ત્વલેણેન વિરાધિતસમ્યક્ત્વો
મરીચિઃ યેસ્ય દુર્લભવોચિઃ કોટાકોટીસાગરોપમસંસારશિતિત્રામૂત્ 1

અર્થગમઃ— 'કુલપારગભવેકંહતો, જહંદ્દિઠિયં વોહિલામસુવંહણ્ડ । જહં મગવોઽવિસાલો જરમરણમહો-
જહં ઝાસી' ॥ ૧ ॥ દ્વલુપં (ગા. ૧૦૬) તથા, 'હુચ્ચમીસિણ દ્વલેણ-મરીઈ દુક્કસંસારં પવો ।
મમિચો કોઠાકોટીસાગરંસંસારિણામધિજ્ઞાણિ' ॥ ૧ ॥ તિ શ્રીશોભંનિં' (ગાં. ૨૩૨) ધ્વેષિવાસિ-
પ્રાયજિજ્ઞાસુના ચ શ્રીઆવદ્યકૃત્તુત્ત્વપૂર્ણાં વપ્પેશમાલાદૃત્તિચ્છ, સમ્યક્વર્ણલોચનીયા । પરં શ્રી આવદ્યક-
પૂર્ણાં કુદર્શવપ્રવૃત્તિરેષ સંસારદૃષ્ટિદેતુત્વેનોક્તા । વપ્પેશમાલાદૃત્તો વ 'કપિલ દ્વાપ્યસીતિ મત્સન્ધિવિ-
સાધુસન્ધિવિતિ જ્ઞાતુશ્ચાને ધર્મોડ્ભિઃતિ મણિસ' । તત્ર સાધુસન્ધિવિતિ મળનેન મત્સન્ધિવિ-
દેશવિરલુપ્તશ્ચાને ધર્મોડ્ભિઃતિ મણિસમ્ । અન્યથા શ્રીઆવદ્યકપૂર્ણોદ્ભિઃ સહ વિરોધઃ સ્પષ્ટિતિ વિરોધો વોચ્યઃ ।

અભિપ્રાયથી તેહનું વચન મરીચિની અપેક્ષાઈ હત્યત નથી, સત્યપંચાથી. કપિલની અપેક્ષાઈ તો હત્યત જ.
પરિશ્રાવકદર્શનને વિષે, અદ્યધર્મ છે એકથી કપિલને કુદિ 'જિપર્ણવવા પશ્ચિ' અસત્યવપપણાથી. પરિ-
શ્રાવકદર્શનને વિષે, એકથી એ ધર્મ નથી. ઉચ્ચાર્યશ્રુતપણિ સમ્યક્ત્વના પશ્ચિ અક્ષાથી ચક્રાં અનર્થના
કેવળપણાથી. જઈ તેહના દર્શનને વિષે અદ્ય ધર્મ હકિત તથા અદ્ય ધર્મ પશ્ચિ છે. એકલું જોવાતા
અરીચિને કપિલની અપેક્ષાઈ હત્યત ન હકિત, એ સુક્ષ્મદર્ષિ વિચારવું, તિહાં મહત્ત્વ વચન કપિલને પરિશ્રા-
વકદર્શનને વિષે ધર્મશુદ્ધિત્ત્વ જનક હુઇ એકલું રાન છેજ. નહીતર કિમ પરિશ્રાવકનો તેષ દેત. પશ્ચિ
ધર્મ કહીત્ત્વ એ વચન સુઝને હત્યત એ રાનનો અભાવ જ. તે વતી કથાચિદનાભોગદેતુથી એ હત્યત.
જઈ મરીચિને પોતાને હત્યતનો આભોગ હકિત તઈ અસ્પષ્ટ વચન ન જોવાત શાધુભક્ત એકને
હત્યતભાષણ તે અસંભવી જ. પ્રચુરકર્મ એ એકલું ચીતવોને શિષ્ય કરવાને અભિપ્રાયથી. તેવતી તેહને
અણભોલો છે હત્યતલેણે વિરાધિત સમ્યક્ત્વનો મૂળી મરીચિ તે પરણવે દુર્લભભેદિય અને સાગરપાય કોટા-
કોટિ સંસારશિતિવંત હુઓ. 'સ્પષ્ટ પ્રકટ અણુકલ્પે વધાશિતિ ભોધલાસ હણિ જિય ભગવંતને વિરતીઈ
જરાશરશુદ્ધ સંસુદ હુઓ. દુર્લાપિત એ મરીચી તે દુઃખસાગર પાખો ભાચો ક્રોડાકોટિસાગરપ્રમના' એકલો
અભિપ્રાય ભણવાં વાળતે શ્રી આવશ્યકની દૃષ્ટિ અને સૂચિ અને ઉપદેશભાવાની દૃષ્ટિ સમ્યગ્ વિચારતી.
પશ્ચિ શ્રીઆવશ્યકસૂચિને વિષે કુદર્શનની પ્રદર્શ જ સંસારદૃષ્ટિહેતુપણિ કહી, અને ઉપદેશભાવાની
દૃષ્ટિને વિષે તો હે કપિલ । ધર્મ અન્યપણિ સુઝસંબધિ અને સાધુસંબધી જે અનુક્રાન તેહને
વિષે મળ છે. તેહનું કહિલ. તિહાં સાધુસંબધિ એકલું કહે સુઝસંબધિ ને દેશવિરંતિ અનુક્રાન
તેહને વિષે ધર્મ ઇષ, એકલું કહિલ. નહીતર શ્રીઆવશ્યકસૂચ્યપાંદિક સાથે વિરોધ હુઈ. એકલો વિરોધ
ભણવો, અને ને કુલેક આવકમતિમણુસુઝને વિષે 'નિપિલને' કમ્પે, કરવાને અશરિવે પડિકમણુ

समाप्रवृत्तेन धर्मवैशनाविकारिणां बहुश्रुतत्वेन लोकपूर्व्यानामाचार्यादीनां कृतश्रिजिमित्ताम्रजपूगादिहानि-
भयेन सावचाचार्यादीनामिव, परमिपयकमात्सर्येण गोष्ठाभाहिहादीनामिव, तीर्थकृद्वचस्रप्रधानेन जमा-
ल्यादीनामिवाभोगपूर्विकाज्जसावद्या । ते चेहाधिकाराभावेनानुक्तो अपि अनन्तसंसारित्वेन स्वत एव
भाव्याः । येन कारणेन कस्यचिदनाभोगमूलकमप्युत्सृजं कुदर्शनप्रवृत्तिहेतुत्वेन दीर्घसंसारहेतुरपि भवति ।
तेन दुरन्तसंसारमधिकृत्य मरीचिरेव दृष्टान्ततया दर्शितः । तस्य च तथामूलमप्युत्सृजं तथैव सञ्जातम् ।
श्रीज्ञानप्रकाशपूर्णमपि तथैवोक्तत्वात् । अन्यथा द्वित्रादिभवमाविमुक्तीनामपि मुनिप्रवृत्तीनामनन्तसंसारित्व-
वक्तव्यताप्रती जैनप्रक्रियाया मूलत एवोच्छेदः स्यात् । जैनप्रवचने चानुयोगद्वारादा प्रक्रियाप्रभये-^१ से
किं तं कालप्पमाणे २ दुविहे पं० तं० पप्पणिप्पण्णे चैव अणुभागणिप्पण्णे- (विभागनिप्पण्णे)
(सू० १३४)^२ चेवेत्यादिप्रवचनवचनैः सङ्ख्यातासङ्ख्यातानन्तानां प्रयाणामपि जघन्यादिभेदमित्रानां
निर्गमिन्नस्वरूपनिरूपणाच्छ्रणा प्रक्रिया प्रतीतेव । प्रक्रियायाश्च प्रणेतारः सर्वेष्वपि दर्शनेष्वविदिकार एव
भवन्ति । अतो जैनप्रवचनेऽपि साम्प्रतीनप्रक्रियाया आदिप्रणेतारं भगवान् श्रीमहवीर एव । तेन तदाय-
त्तैव तच्छिष्यश्रीमुधर्मैस्त्रास्यादीनां शास्त्ररचनापि भवति । न पुनः शास्त्ररचनायत्ता प्रक्रिया । प्रक्रियानुरो-
धेनैव परस्परविरुद्धवादिनः शास्त्रकर्तारो दूष्या अवृष्याश्च भवन्ति, प्रामाण्याप्रामाण्यविवेकस्य प्रक्रियायात्त-
त्वात् । अन्यथा अपसिद्धान्तादिवृणोद्भावनं दत्ताब्जल्येव सम्पद्येत, प्रक्रियाया अभावे सिद्धान्तयैवा-
भावात् । तेन पूर्णिष्कारादिप्रवचनमपि जिनोक्तप्रक्रियानावाधयैव प्रमाणतया पुरस्करणीयम् । तत्र यद्यपि
परिणं संमतवित्योद्भावितायां पूर्णावुक्तप्रकारेण प्रक्रियाविरोधिवचनं लेशतोऽपि नास्ति, तथापि कदाचित्
कसचित् शास्त्रकारस्य प्रवृत्तिः छास्रस्याद्वानाभोगवचनेन प्रक्रियाविरोधिवन्धपि सम्भवति, परमाभोगवत-
स्तथैव व्यवस्थापनं प्रक्रियायाः प्रणेतुः श्रीमहवीरस्वावज्ञाकरणेन महाशतनाहेतुत्वाद्गुचितमेव ।

विचारया. ने कारये. कुञ्जने' अनानोगमूलकं पञ्चि उत्पन्न कुदर्शनने। हेतु ते पञ्चि' दीर्घसंसारने।
हेतुपञ्चि कुर्छ. ते वती दुरन्तसंसार' व्याश्रमा मरीचि ७ दृष्टातं पञ्चि कस्यो, तेहने' तेहनु' उत्पन्न
तिम ७ यधुं. श्रीआवस्यकयुञ्जिने' विषे' तिम ७ कदापयुध्या, कथं नही तो मि' त्रिचि' शवे थानार
मुक्ति केहने' केहवा मुनिप्रवचने' पञ्चि अनंतसंसारिपञ्चानी कहुषपयुध्या' व्यापति छते जैनप्रक्रियाने।
भूयथा, छेहके थाई. जैनप्रवचनने' विषे' अनुयोगकारादिकं प्रक्रियायधने विषे' कालप्रमाण ते मि' प्रकादे-
'अहेसि' नीपतुं अने' अनुभागे' नीपतुं' भल्यादि प्रवचनने वचने' स'भ्यात अस्'भ्यात अने अनंत जे त्रिचि'
अधन्यादिकं भेदि' सिन्न तेहने सिन्न सिन्न स्ववचनिरपयुध्या प्रक्रिया प्रतीत ७. प्रक्रियाना प्रवृत्त ते
सर्वदर्शनने' विषि' आदिता ७ कुर्छ. जे वती जैनप्रवचनने' विषे' विपदानी प्रक्रियाने प्रवृत्त
अभवत-श्रीमहावीर ७. ते वती तेहने व्यापत ७ तेहना शिष्य श्री मुधर्मैस्त्राभ्यादिकनी शास्त्र-
रचना. पञ्चि' शास्त्ररचनने व्यापते' प्रक्रिया नही. प्रक्रियाने वशे' ७ परस्पर विरुद्धवादी ते शास्त्र-
कर्ता ते द्वययोग्य अने अद्वययोग्य कुछ. प्रमाण अने अप्रमाणपञ्चाना विवेकने प्रक्रियाने' व्यापत-
पञ्चानी. नहीतर अपसिद्धांतादिकं जे द्वयपु, तेहनु' कहुष ते दत्तांजलि' ७ थाई. प्रक्रियाने' अस्यावे
सिद्धांताना ७ अस्यावशी. ते वती यूर्थिकारादिकु' वचन पञ्चि जिनेकतप्रक्रियानी अनानाकथ प्रमाणपञ्चि
आगविकरितुं. तिहां ७ स'भतिपञ्चि देभाडी जे यूर्थि तेहनि' विषे' कहेप्रकादे' प्रक्रियाविरोधि वचन
लेशथीजे नथी. तछे पञ्चि' विरोधि' कुञ्ज के शास्त्रकारनी प्रवृत्ति ते छस्रमपयुध्या अनानोगवने'
प्रक्रियाविरोधी. पञ्चि' स'भने. पञ्चि' ज्ञानवर्तने तिम ७ थापतुं. प्रक्रियाने प्रवृत्ता श्रीमहावीर, तेहनी

मिथ्यात्वं तद्विपर्ययात्' ॥ १ ॥ इति' (योगशास्त्र प्र० २, श्लो० ३) । तथा जैनासासत्त्वहर्दाविषु
अहंत्वादिवुद्ध्यो मक्तः । ते च अनर्हदादयो निजमिजमार्गापेक्षेणेतुप्रभृतयः शिवभूतितच्छिद्यतादय एव ।
तेषु चार्हतादिवुद्धिर्निजविजमार्गापेक्षाशक्तत्वंवर्णीकवृत्तद्वारा जिगम्वरादीनामिति । एतच्च मिथ्याद्विज्ञा-
न्यथानुपपत्त्याऽभ्युपगन्तव्यमेव, अन्यथा आभिप्राहिकस्याप्यदेवे देवत्वेन तुद्धिर्न स्यात् । तथा च देवाविषु
देवत्वादिवुद्ध्यो अर्हदाविषु चार्हतादिवुद्ध्यो सर्वेषामपि सम्यग्दृष्टत्वं स्यात् । चतुक्तम्—'या देवे
देवतायुद्धि-गुरौ च गुरुतामतिः । धर्मे च धर्मयोः बुद्धौ, सम्यक्त्वमिदमुच्यते' ॥ १ ॥ इति (योगशास्त्र
प्र० २, श्लो० २) एवं च सति 'सिच्छादंसणे तुविहे पं० सं० अभिमाहिअमिच्छादंसणे वेव अणमिमा-
हिअमिच्छादंसणे चेव' चि श्रीस्वानाङ्गे (सू० ७०) इत्यादि प्रवचनमनुपादेयं स्यात्, निविषयकत्वात् ।
तथा चाभिप्राहिकमिथ्यादृष्टयपेक्षया अभिनिवेशी शोभन इति मणनं जैनानामनुक्तमेव, तस्य मिथ्यात्वा-
सिद्धेः । मिथ्यात्वे च सिद्धे सिद्धे यथा अदेवाविषु देवत्ववुद्ध्यो आभिप्राहिकस्य मिथ्यात्वं तथा अनर्हदा-
विषु अर्हतादिवुद्ध्यो अभिनिवेशिनोऽपि मिथ्यात्वमेव । ननु भो ! देवत्वेन सामान्यनान्ता सर्वैः सह
साम्येऽपि सुगतेष्वराविज्ञेयनामकृतो भेदः शाक्यादिभिरेव, न पुनर्हिमवरादिभिरेव, वैकोहर्त्त शीक्य-
भादिस्त्वेष्वेव सामान्यविज्ञेयनामभ्यामपि सामान्यात्, कथमनयोक्तौल्यमेवेति चेत् । ब्रह्म ! ज्ञानिः, स्वस्वमि-
मतदेवमूलकश्रद्धाप्ररूपणाभ्यां कृतो भेदः सर्वैः सह समातोऽप्यसिद्ध एव । परं विज्ञेयनाना भेदमात्रो
विगम्यरादीनां महानर्थहेतुः । जैनासासत्त्वहेतुना विशेषनान्ता साम्येन जैनमार्गापेक्षात्वात् । युक्ति-
स्तूचैवेति गार्थायः ॥ १०८ ॥

'अदेवने विषे ने देवसुद्धि, अरुसुद्धि अश्रुने विषे, अश्रुधर्मे विषे' धर्मनी सुद्धि को मिथ्यात्व सम-
कितथा विपरीतपक्षायां ; तिम जैनासास पक्षि' अर्हदादिने' विषे' अरिहंतपक्षाधः प्रभुपनी सुद्धि
अकत ते अश्रुअरिहंत प्रभुप व्यापव्यापया मार्गना प्ररपक प्रभुप शिवश्रुति अने तेकना सिध्दादि अ.
तेहेने विषे ने अरिहंतपक्षाध प्रभुपनी सुद्धि' व्यापव्यापया मार्गना प्ररपक तेकना' अश्रुअरिहंतपक्ष एने
दारे' दिग'परादिने' अ. तो मिथ्यादृष्टिपक्षाधनी अन्यथा अश्रुअरिहंतो बाध वती मानयुं अ. धर्म नही
तो आभिप्राहिकने पक्षि' अदेवने विषे' देवपक्षि' सुद्धि न कुठ. तिवारे' तो देवादिने' विषे देवपक्षाध
प्रभुपनी सुद्धि अरिहंत प्रभुपने विषे' अरिहंतपक्षाध प्रभुपनी सुद्धि' सर्वने संभवदृष्टिपक्षाध बाध, ने-
'देवने विषे' देवपक्षाधनी सुद्धि अश्रुने विषे' अरुपक्षाधनी सुद्धि' धर्मने विषे' धर्मनी सुद्धि ते सम्यक्त्व
करीध' धर्मदिष्टे' तो मिथ्यादर्शन दिविष कथा. ते दिष्ट-आभिप्राहिक' मिथ्यादर्शन' अनाभिप्राहिक
मिथ्यादर्शन धर्मादि प्रवचन अनादरणीय कुठ विषेपरहितपक्षायां. 'तिस' तो आभिप्राहिकनी अपेक्षाध
असिनिवेशी शोभन धर्म कहेतु' तो जैनने अश्रुअरिहंत, तेकने' मिथ्यादृष्टिपक्षायां' अस्तिदिक्षा, दिष्टवचन तो
सिद्ध बाते' सिद्ध अश्रु' ज्ञान अदेवादिने विषे' देवादिपक्षायां सुद्धि' आभिप्राहिकमिथ्यात्व तिम
अश्रुअरिहंत प्रभुपने विषे' अरिहंतप्रभुपनी सुद्धि' असिनिवेशीने पक्षि' मिथ्यात्व अ. पूर्वपक्ष-देवपक्षि'
ज्ञानान्य नामे' सर्वसाधि' सर्वपक्षाध कते' पक्षि' सुगत, पक्षर धत्तादि' विशेष नामे' कोने भेद ते
शाक्यादि साधि' अ. पक्षि' दिग'परादि' साधे' नही. देव अरिहंत श्री अरुपक्षाधिक धर्म समान अने
विशेष नामे' पक्षि' सरिपाधपक्षायां, किम !' अश्रुने' अश्रुअरिहंत अ. धर्म अश्रुते उपरि कहे ठे-अश्रुने
अश्रु, शोचोशोचाना देवपक्ष अश्रुने अने अरुपक्षा' तेखे' कोने भेद' सर्वपक्षाधते' समान अश्रुपक्षाधिक अ.
पक्षि' विशेषनामे' अश्रुने अश्रुअरिहंत दिग'परादिने' महाअनर्थ' हेतु. जैनासासने' भेद ने विशेषनामे
तेखे' सरिपाध पक्षि' करी मार्गना अपक्षाधपक्षायां, सुद्धि तो पूर्व कही छे. अ. गार्थायः ॥ १०८ ॥

મર્ત્યં યાવદ્ભવતિ તેત્કુત' ?' હિતિ 'હેતુમાર્ગ'—પ્રાયઃ પ્રયોજનામાવાત' ૧, 'પ્રાયો--વાહુલ્યેન નિયતોત્સુત્રમાયણે પ્રયોજનં તાવત્ સ્વાધ્યુપેર્ગતમાર્ગસ્ય સ્થયંકરણમેવ' । 'તદેવાસદ્ પ્રદેત્વા' મન્તવ્યં તત્પરિત્યાગેત્યેવ સમ્યક્ત્વ-પ્રાપ્તિઃ । યદુત્કમ્' એસદ્પ્રદૂષપરિત્યાગેન તત્ત્વપ્રતિપત્તિર્માર્ગાનુસારિતે 'તિ વન્દાત્તદુષ્ટા' । તત્ત્વઃ વ્યવહારતોઽપિ તીર્થાન્ત્વર્તિના' નં 'સન્મંથતિ', 'તૈત્તેકારંજલ' જૈનપ્રવચનપ્રતિપક્ષમૂલોપરમાર્ગાદ્ગીકારસ્યાઆવાત્ । એવં યથા ઈમાર્ગમાશ્રિતાનામાભોગક્ષતામતાભોગવંશો વા નિર્ધર્મેનાનન્તસંસારઃ, પ્રતિસમયે તીર્થોચ્છેદાસિપ્રાયેષ પ્રાયઃ સામ્યાત્ । તેવાં 'વાનન્તસંસારિત્વસર્પિઃ' વ્યવહારતોઽનાલોચિતોત્સુત્રપાપામામેવ । પ્રતિપક્ષપ્રાયશ્ચિતાનાં તુ જ્ઞમાશિશિષ્યાણામિત્થારાશ્ચકલેન તુચ્છસંસારિત્વમપ્યવસાતત્યસમ્ । તસ્ય ચોત્સુત્રમાધિત્વવ્યપદેશોઽપિ, ન ભવતિ । નહિ પ્રતિપક્ષત્તારિત્રચ્છકવર્તી, નરદેવત્વેન વ્યપવિદ્યયતે, તસ્ય ધર્મદેવત્વેન વ્યપવેદ્યાત્ । પરં તથા-મન્યત્પ્રયોગેન દ્વીર્ધસંસારિણાં પ્રાયશ્ચિત્પ્રતિપચેરેવાસન્મય્વ હિતિ, જ્ઞેયમ્ ।

ન ચ (સાતિયચ્છાન) કેવલિનમન્તરેણ નિર્ધર્મભળનમયુક્તમિતિ વાચ્યમ્, 'સમ્મમાર્ગમાર્ગ-સંપ્રદિઆણ સાહજ્ય યોગમા' । પૂર્ણ' । સંસારો અં અળતો હોઈ અં સમ્મમાર્ગોસર્પિઃ' ॥ ૧ ॥ તિ કેવલિતેવ ભળતવાત્ । તેનાસાદૃશાં તું તદતુવાદ યથા [ન પુનઃ સ્વતન્ત્રવચ્ચત્ત્વં, પ્રાયો પ્રદૂષાત્] યતુ કાશ્ચિન્માર્ગપ-વિતોઽપ્યુત્સુત્રં મળિત્વા, અમિત્થાનાદિવેશેન સ્તોત્રવચનં સિદ્ધીકર્તું કુયુક્તિમુદ્ગાધવતિ ચ પુનઃસ્તુત્રસંભવેન સંત્યજતિ; સોયુત્સુત્રમર્ગપતિત્વ જ્ઞવાવસાતવ્યઃ, નિયતોત્સુત્રમાધિત્વાત્ । તત્પ્રાપરમાર્ગાશ્રયણામાવેઽપિ નિર્જવંચ-સ્ત્યેવ તદ્પ્રદૂષવત્ત્વાત્ । एतेन वा कश्चित् इमार्गस्थितानां हतुस्त्रमाधिर्णा नियमेन अनन्तसंसारस्ति भवति-

પરિણામે, તેજની પ્રતિપત્તિ તે આર્ગસંસારિતા, અને તે તે વ્યવહારથી તે તોષોત્તરિતે ન સંભવે, તેહનું કામજી અં નેનપ્રવચનત્વં, પ્રતિપક્ષ એ અપરમાર્ગે તેહવા આર્ગીકારેના અભાવથી, એવલા અં પતી ઉત્તમાર્ગને આશ્રમીને આશ્રમીવત્ અથવા આર્ગીકારીવતે નિયમે અને તસંસાર પ્રતિસમયે તીર્થોચ્છેદાસિપ્રાયે, પ્રાદે સરિપાપથી, અને તેહને અં અનેતસ સાદૃશ્યપણે, પશ્ચિ વ્યવહારથી અર્ધઆધિપ્ત ઉત્સુત્ર પાપ કેજે તેહને અં, અને પડવળ્યા પ્રપ્રથિત કેજે એહવાને અમ વિ-શિષ્યની પરિ આસપદકપણે અપસસારીપણે પશ્ચિ અર્ધવત્, અને તેહને ઉત્સુત્રભાવિપણ્યુત્ત કહણુ પશ્ચિ ન હુઈ, પડવળ્યુ આતિ કેજિ એહવા ચક્રવર્તિ તે નરદેવપણિ ન કહીઈ, તેહને ધર્મદેવપણિ કહણુથી, પશ્ચિ તેહવાભાવપણ્યુત્ત, એજે કીર્ષસંસારીનિ પ્રામજિવતી પ્રતિપત્તિના અં હુઈ) અસંભવ એ અર્ધવત્, કેવલી વિના એહણુ નિયમત્ કહેણુ અયુક્ત એહણુ ન કહેણુ, એહણુ, કેવલીઈ કલાપણ્યુથી, તે પતી અપ્રકારે તે, કેવલીના આપાદ કહેણુ, કહાં, ઉત્સુત્રભાવીને, અને તસંસારનો નિયમ તહિ અં હુઈ, એ પરમાર્ગે આધિવિતની પ્રડિવળ્યાની સામગ્રી ન મિથે, અને નિરૂદ્ધ સંપ્રદાશી ઉત્ક્રમણેનો પદ્ધતિશનમ્ભવ વિવરણ-કારણાં, મત્, અવશ્યપીને કાલીદેવી પ્રમુખને, ઉત્સુત્રભાવીપણે છે કમ કિણુ, અને તે, વચામ્કદાદિક પશ્ચિ કમ કિણુકિ કેવળપણે, પામી સદમર્ગે, તો કમ નિર્જરી એતણુ, અણુકમગ્રી કપાતરે કીક્ષા થીક્ષી તે પતી તુદ્ધ ચઈ એહણુ કિણુ, તે નિરૂદ્ધા અધિણુ, અને ને કણેકે સર્ગપતિતપણિ ઉત્સુત્રે ભોલીને અભિમાનોદિને વશે પોતામું વચન સ્થિર કરિથાને કુલ્લિતપ્રતે ખોજે પશ્ચિ ઉત્સુત્રને કિણે છાડે નહિ, તે પશ્ચિ ઉત્તમાર્ગપતિની પરે ભણેલા, નિયતઉત્સુત્રભાવીપણ્યુથી, તેહને પરમાર્ગના આશ્રય-છંના અભાવે પશ્ચિ પોતાના વચનને વિધિ અં તેહના આશ્રયવતેપણ્યુથી, એવલે કહેણુ એ કુણેકે ઉત્તમાર્ગસ્થિતને ઉત્સુત્ર ભાવીને નિયમે અને તસંસારીપણે હુઈ એ વચન ઉત્સુત્રપ્રતિનિવારણને

हृदित्वमिति विशेषः । अथानन्यत्वेत्येवञ्जकमाह- 'अरिहं'त्यादि । अहं देव इत्यादिव्यक्ता ब्रह्मतेऽपि न सम्यग्-सम्यक्त्वं न भवेत् अर्थादमिनिविशेषः । शक्त्यादेस्त्वव्यक्ता ब्रह्मत्वं नैनप्रवचनं सम्यगिति सामान्यतः ब्रह्मतेऽपि सम्यक्त्वं भवतीति बोध्यम् । तत्रापि व्यञ्जकमाह-यद्-यस्यात् 'से' तस्यामिनिवेशिनः एष एवासद्वद्मः यः सम्यग्दृष्टः सद्वद्मः । स च देवादिविशेषकोपदेशादसाम्यः असाध्यव्याधिकल्पत्वात् तत्र (बीजं) व्यञ्जकं तु 'अन्तर्गणं ह्यलु मगो' इत्यादिप्राधान्यव्याप्यं दृष्टितमेव । अयं भावः-जैनप्रवचनं सम्यगित्येतावन्मात्रेण सौगतादेः सम्यक्त्वप्राप्तिप्रतिपादनस्य निज-मार्गासद्वद्महस्यापगमो भवति । अमिनिवेशिकस्तु स एवासद्वद्महो भवति, अन्यस्य तदपगमहोरोभावाभा-पगच्छति । तेन देवोऽर्हज्रेव, नापरः सुगतादिरित्येवं यथा यथा निजमार्गं दाह्यं तथा तथा सम्यक्त्वा-धाविदुः'साध्येति सर्वगमामुभयसिद्धमेव, उक्तस्वरूपे वाऽसद्वद्मदृष्टीने तथाभूतब्रह्मज्ञस्य मेघजलकल्पत्वा-दिति । यत्तु कस्यचित् सम्यक्त्वावाप्तिः तत् तथाभ्रव्यत्वयोगेन बीजविनाशो सत्येवावसातव्यं न पुनर्वै-दिश्रद्धानमात्रेणेति वात्यर्थमिति गाथार्थः ॥ ११० ॥

अथ कारणभेदमन्तरेण कार्यभेदासम्भव इति व्यक्तमिध्यात्वकारणस्यासत्प्रवृत्तस्य भेदमाह—

॥ जेणं सज्जंसेहिं सुद्धोऽभिनिवेसिणो असग्गहओ । अभिगहिअस्स उ जिणमयसत्तासमाहकलंकिअओ ॥

व्याख्या—येन कारणेनाभिनिवेशिन उत्कटमिथ्यात्वं भवति, तेन कारणेनाभिनिवेशिन। तत्कारणमसदग्रहः सर्वाङ्गैः शुद्धः। जैते अजैनत्वेन अजैने च जैनत्वेन अद्वानप्ररूपणाभ्यां सर्ववस्तुविषयका-

[illegible]

દિવે કારણભદ્રે વિના કાર્યભદ્રેના અમલભવે તે વતી અંકત મિથ્યાત્વ કારણ જે અસદ્ધર્મક છે તેહના ભેદ કહે છે—

७२ वरी सर्वांही शुद्ध आशानिवेशिनसि असहस्रसंविशेषे आशिशक्तिनि 'तो' जैनमतानी संपादय
 सहस्रसंविशेषे कदाचित्.

सहस्रं तेषु कदाचित्.
 तेषु भारते अस्तिनिवेशीते आरक्षं सिध्दाय कुरुं तेषु भारते अस्तिनिवेशीते तं सिध्दायत्वं
 भारते न असहस्रं ते सर्वाणि शुद्धं नैतत्तं विषे अस्तिनैतत्तं अने अस्तिनैतं विषे नैतत्तं कदा

ધર્મે પ્રકૃતિર્ન સ્વાત્મઃ । ધર્મ નરકાર્થઃ । દુઃસાધમિધાયકાનિ સ્વાર્થાદૈશ્વર્યસુસાધમિધાયકાનિ ચ વચનાનિ મયેલોમવચનાનીતિકરુરનાપત્તૌ નાગપુરીયપ્રદિમારિમંતપ્રવેશોન સર્વમપિ જૈનપ્રવચનમયથાર્થનૈવ સંપ્રદેયેતિ પરકલ્પનાઽનલ્પપાપદેતુરિત્યલં. પ્રસજ્ઞેનેતિ ગાયાર્થઃ ॥ ૧૦૪ ॥

અર્થ સિદ્ધાન્તલોકનન્યાયેન પરામિપ્રાર્થ વૃણ્યત્તદ્—

॥ ઇષ્ટાભિગ્રાહિઽભિનિવેશી સોદ્દાનોઽરિહંતસ્સ । અયો યુદ્ધપ્રસુદ્ધિર્દ્યઞ્ચણ્ણાણ મહુપાલં ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થ ક્યાલ્પા—પ્રતેન-લક્ષ્યસ્વમાણલુક્ષિપ્રકારેણ ઇત્દુલ્ભમાનમહાનં મહાપાપમિત્યલ્ભ્યઃ । અયો-અમાનં કિમ્ ? इत्याह—‘અભિગ્રાહિ’ત્તિ । અભિગ્રાહિકાત્-શાક્યાદિમિધ્યાદેરભિનિવેશી દિગમ્બરાદિઃ, શોભનઃ-શાક્યાદ્યપેક્ષયા દિગમ્બરાદિઃ વરીયાનિત્યર્થઃ । તત્ર વિદ્યેષણીદ્વારા દેતુમાહ—યતઃ સોઽભિનિવેશી કિલ્લક્ષણઃ ? અર્થયો મલ્લો-જિનેન્દ્રમલ્લિકારી, કૈઃ ? સ્તુતિપ્રમુલ્લે, સ્તુતિગુણોત્ક્રીર્તનં વત્પ્રમુલ્લેક્ષદાદિમિઃ, અવિશ્વાદ્યાં પૂજાસત્કારાદિ બોધ્યમ્ । ઇવંવિષયઃ શાક્યાદિનં મવતીતિ પરાકૃતમ્ । ઇત્યમુત્તા પ્રકારેણેચ્યમાનમેતદ્દ્વાનમૂલકમિત્યર્થઃ । પ્રાકૃતંત્વાદિમલ્લિકોપઃ । અજ્ઞાનં ચ પરસ્ય અનર્હદ્મકસ્યાઅર્હદ્મકત્વેનોવ-બોધાત્ । તત્ત્વાજ્ઞાનં મહાપાપમ્ । યદુલ્કમ્-અજ્ઞાનં કલ્પ કલ્પં ક્રોધાવિરોધપિ સર્વપાપેભ્યઃ । ઇત્યાદિત-મહિતં વા નૈવેતિ યેનાદ્યલો લોકઃ ॥ ૧ ॥ इति गायार्थः ॥ १०५ ॥

અર્થાભિનિવેશિનોઽર્હદ્માન્ના ક્રિયમાણં સ્તુત્યાદિકમનર્હતં દ્યેવેતિ દૃષ્ટાન્તેન સમર્થયગ્રાહ—

॥ તિલ્પમસસ ગુણેહિ સસમગપરુષગાણ યુદ્ધપ્રસુદ્ધં । જહ સુવર્ણીચક્રમારી ગાયદ કીલાવિવાહમ્ ॥

લોભતા વચન એકવર્ત્ત કલ્પનાની પ્રાપ્તિ થિકે નાગેરી કુકાના મતને પ્રવેશ સર્વે જૈનપ્રવચન મિથ્યા જ સંબંધઃ તે તત્ત્વી એકવર્ત્ત પુરની કલ્પના તે અનર્હ પાપલું હેતુ, એ પૂર્ણ પ્રસંગઃ એ ગાયાર્થઃ ॥ ૧૦૪ ॥

હિવે સિદ્ધાન્તલોકનન્યાયે પરતો અભિપ્રાય તે પ્રતે કથત કહે છે—

અર્થ એતથે કહેવે આભિગ્રાહિકથા અભિનિવેશી તે શોભન. અરિહંતનો યુદ્ધ પ્રપ્રુષ્ણે ભક્ત છે. એ અર્થાન મહાપાપ. ॥ ૧૦૫ ॥

અર્થ એ કથા અને કહીસ્થે તે પ્રકારે એ કહિતું અજ્ઞાન મહાપાપ એ સંબંધ. હિવે કહિક્યુ તે કિલ્લ ? તે કહે છે—આભિગ્રાહિકથા-શાક્યાદિ વિશ્વાદિદિથા અભિનિવેશી દિગમ્બરાદિક તે ભક્તે શાક્યાદિકની અપેક્ષા ઇતિ સંભવતે ભક્તિ એ અર્થઃ તત્કાલ વિશેષણને કહેવે હેતુ કહે છે—તે આદિ તે અભિનિવેશી અરિહંતનો ભક્ત જિનેન્દ્રની ભક્તિ કરસે. સ્તુતિપ્રપ્રુષ્ણે-સ્તુતિ તે શ્રદ્ધાવૃત્તિ કર્તન તે પ્રપ્રુષ્ણ વેલિ. આદિશબ્દથી પૂજા સત્કાર પ્રપ્રુષ્ણ ભૂણ્યુ. એકવર્ત્ત શાક્યાદિક ન કલ્પ. એ પરતો અભિપ્રાય. એણે પ્રકારિ કહીતું એ અજ્ઞાન-રહસ્ય એ અર્થઃ પ્રાકૃત, વતી વિભક્તિ લોપ. અજ્ઞાન તે પરતે અરિહંતના અભક્તને પશ્ચિ અરિહંતના ભક્તને-પશ્ચિ અવશેષધર્મી ‘તે અજ્ઞાન તે નિશ્ચયે કષ્ટ ક્રોધાદિક સર્વ પાપથી નેથી હિત અથવા અદિત ન બલ્કે ને અજ્ઞાને આવશે. શોક’ એ ગાયાર્થઃ ॥ ૧૦૫ ॥

હિવે અરિહંતને નામે કરીતું સ્તુત્યાદિક તે અણુઅરિહંતનું જ એકવર્ત્ત દૃષ્ટાંતિ સમર્થતા કહે છે—

તોવે કરને શુભે પેતપેતાના સર્જના મહાકળાં સ્તુતિપ્રપ્રુષ્ણ મિત્ર સાંજલ્યા ગીત એવી કુમારી ગાઈ છે. કીલાવિવાહને વિષે ॥ ૧૦૬ ॥

દિગ્મન્દરઃ સ્લોકીયમાર્ગ મોક્ષમાર્ગતયા ઇળતીતિ પ્રતીતમેવ । કિન્ન-દિગ્મન્દરાદિવચનં જૈનાજૈનયોર્વૈપરીત્યે-
નામિધાયકં, સૌગતાદૈર્વચનં ચ શાસ્ત્રાર્થેનામિધાયકં, જૈનાનામેવ જૈનત્વેનામિધાયકમિત્યેવ દિગ્મન્દરસૌગ-
તયોર્મધ્યે કઃ સત્યવાદિત્વેન શોભનઃ ? શાસ્ત્ર્યાદિરિતિ ચેત્ । અહં પ્રભોદુભાવનેન, ભવતેવ નિર્વચનસ્ય
કૃતત્વાત્ । યત્તુ શાસ્ત્ર્યાદિર્દિગ્મન્દરાદિકમપિ જૈનત્વેન ભાષતે તદનામોગવચ્ચેન જૈનજૈનાભાસયોરભેદબુદ્ધ-
ધ્યેવાવસાતત્વમ્ । ન પુનર્જૈનાભાસાનામિવાજ્ઞાનવચ્ચેન વૈપરીત્યબુદ્ધ્યેતિ ગાઢાર્થઃ ॥ ૧૧૧ ॥

અર્થેવં એવે સત્યપિ ઉભયોરુન્માર્ગગમિત્વે સાધારણકારણમાહ—

।તેતિં અણુણં ત્વિઞ મિણ્ણદિસાણંપિ મૂલદિસિચાઓ । ઇગો દોસો તુલ્લો તેપં તે દોવિ ઉપ્પહિઆ ॥

વ્યાસથા—તયોરામિત્રાદિકામિનિવેશિતોરન્યોડ્યં મિત્રદિશોરપિ મૂલદિકત્યાગઃ । ‘ત્વિઞ’
‘વાર્થ’ । મૂલદિકત્યાગ ઇવ । ઇકો દોષસ્તુલ્યઃ । તેન તૌ દ્વાવપિ સ્વપરિકૌ-ઉન્માર્ગગામિનો ભવતં ત્યાગસ્વાર્થઃ ।

ભાવાર્થેનું ઇકનગરવાસિમિર્વશમિઃ પુરુષૈરેકનગરં જિગમિપિતં તવં પૂર્વસામેવ । સા ચ વિજ્ઞા-
સર્વેપામપ્યેકૈવ મૂલદિગ્, તદ્મિમુલં ગચ્છતાં સર્વેપામપિ અવિશેષેણ સમીહિતવગરાવાસેઃ । જોષાસ્તુ
આત્મેપ્યાદયો નવાપિ વિશેષો વિદિશ ઇવ, તદ્મિમુલં ગચ્છતાં પરસ્પરં મિત્રદિશામપિ પ્રેક્ષિતવગરાવસિઃ ।
તેન તવાપિ પુરુષાઃ મૂલદિગ્પ્રેષ્ટાઃ ઉન્માર્ગગામિન એવોચ્યન્તે । પ્રકૃતેપ્યેકનગરાવાસિકત્વાઃ સંસારિણો
મન્યજીવાઃ । પ્રેક્ષિતવગરં મોક્ષઃ, મૂલદિગ્ જિનાદ્યા, તામન્તરેણ સર્વમધ્યનુષ્ઠાનં વિપરીત્યેવ ભવતિ ।

ભાસપણ્ણને વિશેષધી, અરિહતના વચનને અનગીકારણ અરિહતના અનગીકારથી. એ તો એવાનગરના
આગમને વિશે સસારમાર્ગપણિ કહ્યો દિગ્મન્દર તે પોતાના ‘માર્ગ’ પ્રતિ મોક્ષમાર્ગપણિ કહે છે. વહી
દિગ્મન્દરાદિકરું વચન જૈન અને અજૈનને વિપરીતપણિ કહનાર, સૌગતાદિકરું વચન વર્ણવે કહનાર
તે તો જૈનને જ જૈન પણિ કહનારું. ઇમ દિગ્મન્દર અને સૌગત મધ્યે સસર્વપરિપણિ કહણુ બસો ? શાકંપાદિકં
ઈમ જઈ પ્રશ્નપ્રકાસવે પૂર્ણ થયું. તઈજ ઉત્તરને કર્પાપણ્ણાથી. અને એ શાકંપાદિક દિગ્મન્દરને પણિ
જૈન પણિ કહે છે. તે અનામોગમને વશે જૈન અને જૈનાભાસની અંબેદકુદિ જ અણ્ણુ પણિ જૈનાભાસની
પરિ અરાનને વિશે વિપરીતપણ્ણની શુદ્ધિ નહિ જ. એ ગોધાર્થઃ ॥ ૧૧૧ ॥

હિવે ‘ધમ’ ભેદ છતે મિહુને ઉન્માર્ગગામીપણિ સાધારણ કારણ કહે છે—

તે અન્થોન્થં સિન્નદિશાનાં ધણી છે. તો પણ્ણ મૂલદિશાનો ત્યાગ એકોપાદ્ય ઉપ્ય. તેણે તે નિકુ ઉન્માર્ગ.

તે આતિપ્રક્રિક અને અશિનિવેશીને ધાહિયાદે સિન્ન દિશાના ધણીનો પણિ મૂલદિશાનો
ત્યાગ, ત્વિઞ તે એકકારને અર્થ બોલે. મૂલદિશાનો ત્યાગ જ એકોપાદ્ય તે સરિયા. તેણે કરી એ મિહુ
ઉન્માર્ગગામી કહ્યું. એ અક્ષરાર્થ. ભાવાર્થ તો—એકનગરવાસી દશા પુરુષે એક નગર ભવા તણ્ણુ તે તો
પૂર્વને વિશે અને તે દિશ તે સર્વને પણિ એકજ મૂલદિશ; તે સાકરું જ્ઞાતાં સર્વને અવિશેષે વાલિત નગરની
પ્રાપ્તિ. ખીજ તો અગ્નિ હણિ પ્રમુખ નવે વિદિશ. તે સાકરું જ્ઞાતા મહિમાદિક સિન્ન દિશાના ધણીને
પણિ વાલિત નગરની અપ્રાપ્તિથી. તેણે કારણે નવે પુરુષ મૂલદિશિ જઈ ઉન્માર્ગગામી જ કહિઈ; ઇમે કહો
પણિ એક નગરવાસી સરિયા સંસારી અણ્ણુપ, વાલિતનગર તે મોક્ષ મૂલદિશ તે જિનની આસા; તે
વિના સર્વ અણ્ણુપાન વિપરીત જ કહ્યું, આધાર્થ—તો સિખ્યો છે. ભગવંતને આદેશો આરિન ‘કુઈ’ એતદ્ધ

વ્યાખ્યા—અસાકં-વિગમ્યારાણાં, યાવત્કુત્પાકારીનાં માર્ગપ્રભુપકઃ-આદિપ્રણેતા, દૈદશઃ-શક્તિભૂત-
વાયુકુળોપેત્ત્વં-દુષ્ટયા સ્તુતિકરણે, પ્રવૃત્તિર્વ્યભિજ્ઞા-વોધ્યા । તથામૂર્તમાર્ગાણાં ન પ્રણેતાઃ શિવ-
ભૂતોદય યત્, ન પુનરર્હિન્નિતિ । પરમારોપિતતીર્થકરગુણે તીર્થકરાભાસે સ્તુતિકરણે પ્રવૃત્તિરસદ્બ્રહ્મતમેવ
ભવતીત્યાહ-‘અસમાદો’તિ । એ અસદ્બ્રહ્મો મહાવોયઃ અસાધ્યવ્યાધિકલ્પત્વાત્ । અસાધ્યત્વં ચાસ્ય
સદ્બ્રહ્મસ્યેવાસદ્બ્રહ્મત્વેન પરિગમનાત્ । ‘અસૃતં ચસ્ય વિપાયતે તસ્ય ચિકિત્સા કથં ક્રિયતે’ ઇતિવચનાત્ ।
અન્યથાપરિગમને ન ધીર્જ તાવદ્ દેવોઽર્હંજેવ, પરમસન્માર્ગપ્રણેતા, નાપરા શ્વેતામ્બરમાર્ગપ્રણેતાઽપિ,
શ્વેતામ્બરસ્ય જૈનાભાસત્વાત્ । ગુહઃ સુસાધુરેવ, પરમસદ્વીયમાર્ગોન્નુવાનપરાયણો, નાન્યઃ । ધર્મેસુ
કેવલિપ્રક્રમ્ત યત્, પરમસદ્વીયમાર્ગે ઇત્યેવં મતિરેવાન્યથાપરિગમને ધીર્જમ્ । સા ચ સર્વાપદામાદિકારણં
પ્રાયઃ પ્રયત્નશતેરપ્યન્યથાકર્તુમશક્યેતિ સાધાર્થઃ ॥ ૧૦૭ ॥

અથાનર્હતોઽર્હદ્વુદ્ધયા સ્તુત્યાધિકં પ્રવચનપ્રસિદ્ધદૃષ્ટાન્તેન સમર્થયમાહ—

॥ જહ દેવહિમ્ભવો આમિમાહિજો હવિજ્જ યેગવિહો । તહ સન્વોઽમિણિવેસી અરિહંતાઈણ મત્તિજુઓ ॥

વ્યાખ્યા—યથા દેવાદિમ્ભવઃ-દૈવગુરુધર્મોરાધનપરાયણઃ, આમિમ્ભવોઽનેકવિધઃ-મિષ્ટુકળ-
મક્ષાધાપારાદિમેદૈર્તાનાપ્રકારઃ । સ ચાદેવાદીનાં સુગતાદીનાં દૈવત્વાદિવુદ્ધ્યારાધક ઇતિ પ્રવચને પ્રસિદ્ધિ-
મિધ્યાત્વસ્ય તથાસભાવાત્ । યતુકમ્—‘અદેવે વૈવતુહિર્ધા, ગુરુચીરુરો ન ચા । અધર્મે ધર્મેવુદ્ધિસ્ય,

હિવે તીર્થંકરને’ અથુ’ આપઆપણા માર્ગનો પ્રપંકની સ્તુતિની વિશેષ અપનાવનાર કહે છે—

અઠારા માર્ગનો પ્રપંક એકવી જુદિ સ્તુતિ કરશુને વિશેષ પ્રવર એ અસદ્બ્રહ્મ બહાસિય. ॥૧૦૭॥

અઠારો-રિંગઅરનો યાવત્ હુપકાદિકનો, માર્ગનો પ્રપંક આદિકર્તા શકતવાદિક કહ્યા ને
અથુ તેણે કુલ એકવી જુદિ સ્તુતિકરશુને’ પ્રવૃત્તિ તે અપનાવનારી. તેહવા માર્ગના પ્રપંક તે શિવ-
શ્વેતાદિક જ, પશ્ચિ અરિહંત નહીં. પશ્ચિ આરોપિત તીર્થંકરના અથુ જિહાં એહવા તીર્થંકરાભાસને’ વિશે
સ્તુતિકરશુને’ વિશે પ્રવૃત્તિ તે અસદ્બ્રહ્મત્વને જ કુર્ષી. એહતું કહે છે-એ અસદ્બ્રહ્મ તે મહાસિય, અસાધ્ય
આમિને’ સરિઆપણાથી. અસાધ્યપણું સદ્બ્રહ્મને જ અસદ્બ્રહ્મપણે પરિચયનથી. ‘અચુત નેહને’ વિષ કુર્ષ
તેહની ચિકિત્સા કિમ કરીઈ’ એ વચનથી. અન્યથાપરિચયનને વિશે બીજા તે દેવ તે અરિહંત જ પશ્ચિ
અઠારા માર્ગનો પ્રપંક બીજો નહીં. શ્વેતામ્બરમાર્ગનો પ્રપંક પશ્ચિ શ્વેતામ્બરને જૈનાભાસપણાથી. સુસાધુ
તેહજ ગુરુ પશ્ચિ અઠારા માર્ગના અનુભવને વિશે તત્પર તે અનન નહીં. ધર્મે તે કેવલીનો પ્રકારથી જ
પશ્ચિ અઠારા માર્ગ એકવી મતિ અન્યથાપરિચયનને’ વિશે ન બીજા, અને સર્વ તે આપતિતું
આદિકારણ પ્રાપ્તે પ્રયત્ને શતે પશ્ચિ અન્યથા કરવાને’ અશક્ય એ સાધાર્થઃ ॥ ૧૦૭ ॥

હિવે અથુઅરિહંતની જુદિ સ્તુતિપ્રમુખ તે પ્રવચનપ્રસિદ્ધ-ક્રમ્પરોતે સમર્થતો કહે છે.

જિમ દેવાદિકને બહા દેવશુર ધર્મના આરાધનનો તત્પર આસિમ્ભિક સિધ્યાત્વી અનેક
પ્રકારનો સિદ્ધાધ્યક્ષાધાદિક એતલો મોહ-નૈયાયિકાદિક બેદ અનેક પ્રકારે. તે તો અદેવ ને સુમ-
તાદિક તેહને દેવપણાદિકની જુદિ આરાધક એ પ્રવચનને વિશે ને પ્રસિદ્ધ છે. મિધ્યાત્વને તેહવા સ્પષ્ટથી.

गामिना भवन्ति, 'ता' तर्हि तुल्या उच्यन्ते, यस्यात्कारणात् तुल्यकठान्ताः । तुल्यं-समानं फलं-विच-
क्षितनगरावासिलक्षणम् अन्ते-अवसाने-येषां ते तुल्यकठान्ताः । अन्यथा-विदिगामिनः तुल्या अपि-
क्रियाभिः समाना अपि, न तुल्या भवन्ति, धूमोदिवनगरानवाधेरितलक्षराई ।

भावार्थः पुनरेवम्-यथा लोकेऽपि प्रेक्षितनगरं प्रति प्रस्थिता 'नानापुराणाः' । तेषां मध्ये केचित्
क्रियाभिः पादगमनान्नभोजन-पानीयपान स्नान-सुखानविश्राम-अमापनयनादिलक्षणाभिस्तुल्याः । केचित्तुल्या
गत्यादितारतम्यभेदेन भवन्ति । ते सर्वेऽपि यदि प्रेक्षितनगरदिगामित्वेन तुल्या भवन्ति तर्हि तुल्या
एवोच्यन्ते, गत्यादितारतम्यकृतकालभेदेनाऽपि प्रेक्षितनगरावाधेरितलक्षराई । दिगैपरीत्ये च क्रिया-
भिस्तुल्या अतुल्या एव दिगैपरीत्येन क्रियाणामपि वैपरीत्यात् । या क्रिया प्रेक्षितनगराभिमुखगामिनां
प्रत्यासन्नताभवनहेतुः, सैव क्रिया प्रेक्षितनगरानभिमुखगामिनां दूरदूरतरताभवनहेतुः । तथा प्रकृतेऽपि
साधु-श्रावक-संविद्यपाक्षिकाः शीघ्र-मन्द-मन्दतरगत्यादिभिस्तुल्या अपि जिनाह्वया तुल्यास्तुल्या एव, का-
भेदेनाऽपि फलप्राप्तौ साम्यात् । अत एव यमाणांमपि धर्माः मोक्षमार्गतया भविताः ।

यद्गमनम्-सावजन्यगोपरिवर्जनात् सञ्चुत्तमो जईधम्मो । धीवो सावजन्यमो तद्धो संवि-
गापक्खपहो' ॥ १ ॥ त्ति उप० (गा० ५१९) । ये तु जिनाह्वयविकृत्यस्तुल्या, ते क्रियाभिस्तुल्या
अतुल्या वा अतुल्या एव । यथा गृहिलिङ्ग-कुलिङ्ग-द्रव्यलिङ्गोपलक्षिता ब्राह्मण-नापस-निह्वयाः । तेषु क्रिया-
भिस्तुल्या निह्वयाः जैनाभासत्वात्, अतुल्याश्च ब्राह्मणवापसाः । ते सर्वेऽतुल्या एव अर्थात्साध्याभासा-
दिभिः, जिनाह्वयाह्वयात् । अत एव ते संसारमार्गभूताः । यद्गमनम्- 'सेसा निच्छादित्थं तिष्ठिणि-
कल्लिगदव्वल्लिगे' । जंइ तिण्णि य सुक्खपहा संसारपहा तहां तिण्णि' ॥ १ ॥ त्ति उपदे० (गा० ५२०) ।
एवं यथा दिगैपरीत्येन गमनादिक्रियाणामपि फलप्राप्तिमधिकृत्य वैपरीत्यं तथा जिनाह्वयान्तरेण ब्रह्म-

ने भाट्टिस्सरिधुं इव वाचित नगरनी प्राप्तिश्च छेदो केहेने ते । विदिशत्राभी क्रियाई सरिधा पण्णि सरिधा न
कुईः वाचित नगरनी अभाप्तिधी को अक्षराईः । वावाव' ते जे-जिभ सोअने विदि पण्णि अरिधत्त नगरनी
प्रति यास्या नाना पुरुष ते अध्ये इतल्लोके पाईअमन अज्जोअन, पाणी पीडुं, 'हाडुं, 'सुखानं' पीसाभे,
अमंनुं टासवुं इत्यादि क्रियाई सरिधा, इतल्लोके अणु सरिधा गत्यादिने तरतअणुअमने जेइ कुई. ते सर्वे
अणु अस्तिनगर-इत्थामो पण्णि करी सरिधा कुई तल्ल तुल्य अ करीई. गत्यादिने तरतअणुअमने जेइ कुई. ते सर्वे
हाथलेइ तेण्णि पण्णि अस्तिनगरनी प्राप्तिने आवस्यअणुअधी. दिशने विपरीतपण्णि ते क्रियाई सरिधा अ यो
पण्णि सरिधा न. कुई दिग्, विपरीत पण्णि करी क्रियाने पण्णि विपरीतपण्णि. को क्रिया अस्तिनगरने
अविश्रुप गोभीने इहेका थावावुं हेवु, तेहेअ क्रिया अस्तिनगरने इत्थंटा आभोने, इत्तर थावावुं
हेवु. त्विभ छेकां, जे साधु श्रावक अने संवेग पाक्षिके शीघ्र मंद अने मंदतर गमनादि-अणुसरिधा
पण्णि जिनाह्वय तुल्यं ते ते सरिधा अ. हाथलेइ पण्णि इवप्राप्तिनी सरिधाअधी. जेतथा अ वती दिग्जेया
धर्म ते आणपण्णि छेकां. ये भाट्टे आगम 'पापयोग परिवन्' तथा सर्वोत्तमं वतीते धर्म पीजे श्रावकेनो
धर्म वीजे सन्निग पाक्षिकपथ' अने को जिनाह्वया आशयी अणुसरिधा ते, जिनाह्वये सरिधा अणु-
सरिधा, पण्णि अणुसरिधा अ, जिभ जुडे सिंग कुवेप अने इत्थंदिगे जोलपथा थावणु तापस अने
निहव' तेहेने विषे क्रियाई तुल्य निहव जिनाह्वयपण्णि. अतुल्य ते आहणु तापस' ते सर्वे अवसरिधा
अ, अधिकतरा साध्याशासादिके साधे, जिनाह्वय अणुपण्णि. जेतथा वती 'संसारमार्ग' साध्या-
दिद्वीः अणु, ते जिनाह्वय 'कुङ्कु' युकुं विदिग' कुङ्कु अने दण्डिअ, तिष्ठि जोलपथा, जिभ तिष्ठि

अथ दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोः साम्ये सिद्धे उभयेपामप्यनन्यगत्या सामान्यतो यद्वक्तव्यं तदाह—

॥ तन्मा संचेसि चिअ आभिग्गहिआणमभिणिवेसीणं । मिच्छत्तसिद्धिदेउं वच्चं देवाह विवरीअं ॥

व्याख्या—यस्मादुभयेपामपि साम्यं, तस्मात् कारणात् सर्वेपामप्याभिग्रहिकाणामभिनिवेशिकानां च मिध्यात्वसिद्धिदेतुर्देवादि विपरीतं वाच्यम् । तच्चैवम्—आभिग्रहिकाणां देवे अर्हत्वादेवत्वम् अदेवे च सुगतादौ देवत्वं, गुरौ च गौतमादावगुरुत्वम् अगुरौ च तापसादौ गुरुत्वं, धर्मे च जिनोपदिष्टे साध्यादिमार्गे अधर्मत्वम् अधर्मे चाग्निपूजादौ धर्मत्वमिति वैपरीत्यम् । आभिनिवेशिकानां तु सञ्चलिकराहंशाभाचारोपपत्तेरिति विज्ञेयो बोध्यः । अत एव जेतामासा मिध्याहृष्ट्य इति गार्थः ॥ १०९ ॥

अवाभिग्रहिकाभिनिवेशिनोर्देवादपि वैपरीत्येन साम्येऽपि मिध्यात्वमधिकृत्य विज्ञेयमार्ह—

॥ अह्मद्वज्जज्जोवा उक्कमिच्छत्तमरिह देवुत्ति । सद्दहणे वि ण सम्मं एसेव असग्गहो जं से ॥११०॥

व्याख्या—सर्वेपामप्याभिनिवेशिकानामिति अधिकारादध्याहार्यम् । अर्हतादिकाऽऽरोपात्—अनर्हत्वाद्याः, असाधुपु साधुतायाः, अधर्मे च धर्मतायाः आरोपाभिज्ञानबुद्ध्या विकल्पितत्वात्, उक्तमिध्यात्वमागादतरमिध्यात्वं भवेत् । अयं भावः—ज्ञाक्यादेवमभिग्रहिकाणादमिध्यात्वं सूत्रकृदङ्गवृत्त्यादिप्रवचने भणितम् । आभिनिवेशिकस्य त्वागादतरमिध्यात्वमनन्यगत्या सिद्धम्, मिध्यात्वमधिकृत्य तीव्रमिध्या-

हिचे इशतं अने' छष्टी'निकने सरिआउपणु' सिद्धं यथं हुंते गिहुने' के अनन्तमिति' सामान्यतो के कहेतुं ने कहे छे. (गार्थाय नयी छेती) ॥ १०९ ॥

के वती गिहुने, सरिआउपणु' ते भाटि'. सर्वे आभिग्रहिकने अने' आभिनिवेशीने मिध्यात्वसिद्धि' देव देवादि विपरीत कहेतु. ते धर्म-आभिग्रहिकने' देव अरिहतेन विषे' अदेवपणु' अने' अदेव के सुगतादिक तेहने विषे' देवपणु', अर के गौतमादिक तेहने विषे' अगुरुपणु' अने' अगुरु के तापसादिक तेहने विषे' अगुरुपणु', धर्म के जिनसाधित साध्यादिकने' मार्गे' तेहने विषे' अधर्मपणु' अने' अधर्म के अग्निपूजादिक तेहने विषे' धर्मपणु'. आभिनिवेशीने' तो कथादि' सङ्गित के अरिहतेना, नास्तिक, तेहने आरोपणु' सङ्गित. जेतलो विज्ञेय अणुषो. जेतलो वती जेनासास ते मिध्यादि' अने' अर्थः ॥ १०९ ॥

'हिचे' आभिग्रहिक अने' आभिनिवेशीकने' देवादिने' विषे' विपरीतपणु' करी सरिआउपणु' छते' पणु' मिध्यात्व' आश्रयी विशेष कहे छे—

अरिहतेपणु' अश्रुपणा आरोपवादी उक्त मिध्यात्व. अरिहते देव अर्हवी अह्म छते' पणु' सम्भक्तव नही. के माटे कहेने अर्हव असद्वृत्त. ॥ ११० ॥

सर्वे' आभिनिवेशीकने' जेतहु', अविश्वसनी वेहु'. अरिहतेपणु' अश्रुपणा आरोपवादी अणुअरिहतेने विषे' अरिहतेपणु' अश्रुपणा, असाधुने' विषे' साधुपणु' अश्रुपणा, अधर्मेने विषे' धर्मपणु' अश्रुपणा अपा युद्धि' विकल्पित-पणु' आगादतर मिध्यात्व हुंछे. जे भाव-साक्षादि आभिग्रहिकने आगादमिध्यात्व सूत्रकृदङ्गवृत्त्यादिक प्रवचनेने, विषे' कहेतु. आभिनिवेशीकने' तो आगादतरमिध्यात्व, भील अति नही ते वती सिद्धं यथु'

અધોક્ષમેવાર્થ વ્યક્તિત્વ આદ્ય—

॥ તે જાઓ કિરિઆઓ પહિઆણં સુંદરાડ તા વેવ । ઉપહિઆણં અસુહા અવરીણ જરીણ જહ સપ્પી ॥

વ્યાખ્યા—યસાન્માર્ગોન્માર્ગામિનાં તુલ્યાશ્વામપિ શ્રદ્ધાનાનુષ્ઠાનાશ્ચાં વૈપરીત્યં, તત્-તસા-
ત્કારણાત્ યાઃ ક્રિયાઃ પચિક્રતાં સુન્દરાઃ, તા એવ ક્રિયાં સ્વચિક્રાનામસુન્દરાઃ । દષ્ટાન્તમાહ-યથાઃ
સપ્પિઃ-પૂતમન્વરિણાં-જ્વરરોગરહિતાનાં હિતં, તદેવ પૂતં સ્વરિણમહિતમ્ । एवं धार्मिकानुष्ठानेऽपि
યોગ્યમ્ । યથા યદ્ ધાર્મિકાનુષ્ઠાનં જિનાબ્રાવર્તિતં હિતં, તદેવ જિનાશ્ચાલિકાનામહિતમ્ । एतच्च
'वाह्यग्रन्थस्याग्राह्यं चारुं नमन्त्रं तद्विवरस्याऽपि । कञ्चुकमात्रस्याग्राह्यं भुजगो निर्बिंबो धवली' ॥૧॥ તિ
સમ્સ્યા પ્રાકુ પ્રદર્શિતમેવ । યતસ્તથાવિધાનુષ્ઠાનહેતુકમેવ તીર્થસ્પર્શાદિચ્છેદ્ય(મિત્રાણ)વિકં પ્રાદુર્ભવતિ ।
નિક્ષિપો દિ નિજમાર્ગોડનાસક્તઃ પ્રાયો નિજમાર્ગપ્રતિપક્ષયુતે માર્ગે માત્સર્યવિરોધમાત્ ન અવતીવિ
જગત્સિતિઃ । યત્તુ નિક્ષિપોઽપિ કક્ષિત્ નિજમાર્ગે વીઘ્નશ્રદ્ધાવાન્ હમ્માર્ગપ્રસિતાનાં સામ્પ્રિચ્છકર્તાં સં ચ
(પરદ્વાર) ક્રિયાવાનેવાવસાતવ્યઃ, સાક્ષાલિકાયાં અમાવેઽપિ પરસ્પરયા ક્રિયાયાઃ સત્તાત્ । યત્તુ
મિત્રાણદિર્નિજમાર્ગક્રિયાં કુર્વાણોઽપિ સમ્યક્ત્વામિસુક્તઃ, સં ચ જિનાબ્રાવર્તિતવદવસાતવ્યઃ । તલ્લ ચ
તથામૂત્સ્ય તામકેરિવ જૈનમાર્ગમત્સર્વાધમાવાત્ । માવે વ સમ્યક્ત્વામિસુક્તત્વં ન સ્થાત્ । કિન્ન-જાસાં
તીર્થવાહઃ, તીર્થાન્તર્વર્તિનોઽપિ જિનાશ્ચાલ્યા જિનવિપયાપિ પ્રવૃત્તિર્ભવત્યેવ સવન્તિ ।

અર્થાદ શ્રીહરિમંત્રસૂરિઃ-સમઘવિત્તી સન્ના આગાવજ્ઞતિ મવપન્ના વૈવ । તિત્થગદ્દેવેણ
વિ ણ વત્તઓ સો વહુદ્દેસા ॥ ૧ ॥ इत्यष्टमपञ्चाशके (गा० १३) वृत्तिर्यथा—‘अथ किमेवमात्रायाः
प्राधान्यमुद्घोष्यते । इत्याह—समह० । व्याख्या—‘स्वमातिप्रवृत्तिः-आत्मबुद्धिपूर्विका चेष्टा सर्वा-समहा

હવે કહેલા અર્થને ૨૫૪ બજુાવે છે—

મૂલનો અર્થ—તે કારણથી ને ક્રિયા પચિક્રને સુંદર હોઈ તેહિજ ક્રિયા ઉત્પત્તિકર્ત્રી અશુભ બ હે ઇ
ભ્રમ ભવરીને પૂત અહિત કરનાર અને ભવસ્પંદિનને હિત કરનાર, તિજ ધર્માનુષ્ઠાન પચિક્ર-ઉત્પત્તિકર્ત્રે ભણ્યું.

ક્રમપદ્ય—એ ચાટે સાળીઆઓ અને ઉન્સાળીઆઓએ શક્તા અને ક્રિયા સરપી છતાં વિપરીતપદ્ય
ભેવાય છે. તે કારણથી ને ક્રિયા પચિક્રને સારી, તેજ ક્રિયા ઉત્પત્તિકર્ત્રે ખરાય, એમ કૃતંભવરોગપત્તનાઓને
હિતકારી છે. ભારે તેજ કૃતં ભવરવાણાઓએ અહિતકારી છે. એમ ધર્મક્રિયામાં ભેદનું. એજ ને ધાર્મિકક્રિયા
જિનાશ્ચાલ રહેલાઓને હિતકારી, તેજ ક્રિયા જિનાશ્ચાલ વગરનાઓને અહિતકારી. (આ વાત પૂર્વે બજુાવી છે.)
કારણ—તેવા પ્રકારના અનુષ્ઠાનથી તીર્થ-શાસનના નાશકરપદ્ય અને પ્રખરે છે. અનુષ્ઠાન નહિ કરનાર ને
સ્વમતની રાણી ન હોય તો તેને પ્રાણે સ્વમતથી વિરંદ્યત પ્રત્યે છેર્મ-અસહિષ્ણુતા થતી નથી. એવી ભગવતી
અર્થાદ છે. તે કારણ અનુષ્ઠાન નહિ કરનાર છતાં પશુ સ્વમતર્મી તીમરાગવાસી તેમજ ઉન્સાળીઆઓએ
સહાય કરનાર તે ક્રિયાવાદી ને ભણ્યો. ભણે સાક્ષાત્ ક્રિયા એનામાં નથી પણ પરંપરાએ એનામાં ક્રિયા છે.
વળી ને મિત્રાણદિ સ્વમતની ક્રિયા કરે છે, છતાં સમ્યક્સ્વતની સંપ્રદાય છે. તે જિનાશ્ચાલવિરોધી ભણ્યો.
કારણ—તેને તાજાંલતા પસની નેમ જૈનમતપ્રાણે પ્રધર્મવિરોધીને અવધાય હોય છે. અને જો હોય તો તેનું
સમ્યક્સ્વત સંપ્રદાયપદ્ય ન રહે.

યંથાર્થાભિનિવેશાન્ત્ । આભિગ્રહિકસ્ય તુ શાંક્યાદૈર્જનૈ જૈનત્વેનાજૈનૈ ચાજૈનત્વેનેતિ શ્રદ્ધાનઙ્ગણેન સદ્ગ્રહેષ્ઠ
કલોક્રિતોઽસદ્ગ્રહઃ, 'વદશે અસદ્ગ્રહાભોવાન્ત્ । નાત્તેવં તદ્દશે જ્ઞાનાપતૌ જ્ઞાનાજ્ઞાનોનુગુપ્તસમાવેશેના-
પસિદ્ધાન્તઃ શક્તીયઃ, યતોઽસદ્ગ્રહસ્ય ભૂયિષ્તત્વેન સદ્ગ્રહસ્યાત્વસદ્ગ્રહત્વમેવ । યથા 'મિથ્યાદશા
મિશ્રપક્ષોઽવ્યયમપક્ષ યવ, અવર્મસ્ય ભૂયિષ્તત્વા'દિતિ સૂત્રક્ર૦ વૃત્તી । 'અત એવ જૈને જૈનત્વેન શ્રદ્ધા-
નેઽપિ જૈનામિતત્તદેવે દેવેત્વેનાશ્રદ્ધાનમ્ । યત એવમસદ્ગ્રહસ્ય મેદઃ, અત એવ જૈનપ્રવચનં સમ્યગ્નિલિશ્રદ્ધા-
નમાત્રેણાત્મામિશ્રદ્ધિકઃ સન્ન્યમ્દપ્રિરિત્યમિવીયતે, તાવન્માત્રશ્રદ્ધાનેનાઽપિ સૌગવાદેસ્સદ્ગ્રહસ્યાપગમાત્ ।
તત્ર કારણં તાવદ્સદ્ગ્રહસ્યાશ્રુદ્ધત્વમેવ । અભિનિવેશિનસ્તુ દિગમ્બરાદેઃ દેવોઽર્જ્યેષ્ઠ માપરઃ સુગતાદિપરિ-
ગૃહીવા જિનપ્રતિમાપીત્યેવં વ્યવત્તા શ્રદ્ધાનેઽપિ મિથ્યાદાષ્ટિત્વમેવ । તત્ર લીલમસદ્ગ્રહસ્ય સર્વાશિઃ શ્રુદ્ધત્વમેવ ।
તસ્યાપગમસ્ય દુસ્સાપ્યત્વાદિતિ પર્યોહોચ્યમ્ । एतेन केनचित् क्वचित् अभिनिवेशिनः सम्यक्त्वप्राप्तिः
मुक्तेरिति भणितं, वृद्धिचारणीयमस्तीति दर्शितं बोध्यम् ।

અત્ર શ્વેતામ્બરવિશેષઃ શક્તુને-નતુ યોઃ ! સુહૃદ્ભાવેન વૃષ્ટ્યામઃ-જૈનાભાસો હિ દિગમ્બરાદિઃ
પૃષ્ઠઃ સન્ અર્હન્તમેવ દેવત્વેન માપતે, સૌગતસ્તુ સુગતમિતિ અનયોમંબ્યે કઃ શોભન ? इति चेत् । अहो
भ्रान्तिः । अद्यापि दिगम्बरादिरभिनिवेशी दैवमर्हन्त्वमेव मापते इति ब्रुवाणोऽपि न रुज्यते । यतस्त्वामेष
वचं वृच्छामः-दिगम्बराद्विज्ञेनो जैनाभासो वा । आद्ये, श्वेताम्बरो भवानपि जैनाभासत्वेन वक्तव्यः स्यात्,
सप्ततिपक्षमूवत्वात् । द्वितीये, कथमर्हन्तं देवत्वेन मापते, जैनाभासत्वं हि न । अर्हद्वद्भीकारजैनाभासत्वं
योर्विरोधात् अर्हद्वचनानङ्गीकारेणार्हद्वचनङ्गीकारात् । एतच्च श्वेताम्बरागमे संसारमार्गत्वेन भणितोऽपि

શ્રદ્ધાન અને પ્રપણાઈ સર્વે વસ્તુવિપર્યયો ને અસંત્ય કદાચક તેથી. આભિ(નિવેશી)શ્રદ્ધિક-ને શાક્યાદિક
નેહતી જૈનનિ વિષિ જૈનપણિ અજૈનનિ ત્રિપિ અજૈનપણિ એકવા શ્રદ્ધાનરૂપ ને સંદેશક તેણિ કલ કિત્ત
અસદ્ગ્રહ, તેણિ અશ્રે અસદ્ગ્રહના અભાવથી. ઇમ તેણિ અશ્રે જ્ઞાનની આપતિ જ્ઞાન અને અજ્ઞાનને
સમકાલ મિલવે-અપસિદ્ધાત આશંકેથી નહિ. ને માટિ અસદ્ગ્રહને બહુપણિ સદ્ગ્રહને પણિ અસદ્ગ્રહપણિ
જ. જિમ્ સિમ્પાતીને મિશ્રપક્ષ પણિ અધર્મપક્ષ જ અધર્મના મહુપણાથી. ઇતિ સૂત્ર ૦ કું પૂરો. એતથા જ
વતી જૈનનિ વિષિ જૈનપણિ શ્રદ્ધાન. ઇતે પણિ જૈનનિ. ઇષ્ટદેવનિ વિષિ ઇષ્ટદેવ પણિ અસદ્ગ્રહયુ. ને વતી
અસદ્ગ્રહને જો, એતથા જ વતી જૈનપ્રવચન બંધુ એતલી શ્રદ્ધામાત્રે પણિ આભિગ્રહિક તે
સમગ્રદાષ્ટિ એકવું-કહઈ છઈ. તેતલે શ્રદ્ધાને પણિ સૌગતાદિકને અસદ્ગ્રહને અપગમથી. તિહાં કારણ
તો અસદ્ગ્રહવું અશુદ્ધપણ જ. આભિનિવેશી ને દિગંબરાદિક તેહને દેવ અરિહંત જ ખોલે નહિ સુગતાદિક
પરિગૃહીત જિનપ્રતિમા પણિ નહીં. ઇણ રીતે બંધકિત શ્રદ્ધાન ઇતે પણિ મિથ્યાદાષ્ટિપણ જ. તિહાં
ખીજ તે અસદ્ગ્રહને સર્વાશ્રે શુદ્ધપણ જ. તેહના નાશને અસાધ્યપણથી. એતલે કિણેક કિહાએક
આભિનિવેશીને સમકિતપ્રાપ્તિ તે સુલભ. ઇમ કહિઈ છે તે વિચારવા-ચોખ્ખ કમ દેખાડયુ. નાબુડુ.
છહાં શ્વેતાંબર વિશેષે કુણેક આભાક કરે છે. પૂર્વપક્ષ-ચિત્ર લાભ પક્ષ હુ-જૈનાભાસ તે દિગંબરાદિક
પૂજ્યો હુતો. અરિહંતને જ દેવપણિ કહિ અને સૌગત તે સુગતને. તે વતી એ મિણે આહિ કહણ
શોભન ? ઇમ. જો, હજીતાઈ તુજને જમ ? હજીતાઈ દિગંબરાદિક આભિનિવેશી તે દેવ અરિહંતને કહે
છે. એતલું કહેતા કાજતોએ નથી. ને માટે અમહે તુએ પૂછું છું-દિગંબર તે જૈન કિવા
જૈનાભાસ ? પ્રથમ પક્ષે, શ્વેતાંબર તુ પણિ જૈનાભાસપણે કહેવા ચોખ્ખ કહઈ તેથી વિપરીતપણથી.
ખીજેપક્ષે, કિમ અરિહંતને દેવપણે કહે જૈનાભાસપણાની કાનિથી. અરિહંતનો અખીસર અને જૈના-

અર્થે ભાવઃ-મોક્ષાશ્વત્વેન શોભનમપિ મનુષ્યત્વં સમ્યગ્દ્રષ્ટેઃ સંયતસ્ય શુભફલવેદં ભવતિ । મં
પુનર્મિથ્યાદ્રષ્ટેરપિ, તસ્ય જ્ઞાનાદિસહકારિકારણાભાવાત્ । સહકારિકારણત્વં ચ 'પદમં' ગણં તત્તો દ્વયંતિ
વચનાત્ । एवं जीवरक्षाविहेतुत्वेन अकरणनियमादिकं सुन्दरमपि सम्यग्दृष्टेरेव फलवद्भवति । મોક્ષમાર્ગપ-
થિકત્વાત્, ન પુનર્મિથ્યાદ્રષ્ટેરપિ રૂપથિકત્વાત્ । યતુ અન્યતીર્થિકામિત્તાકરણનિયમાદિઃ સુન્દરત્વેન ભગનં
તદ્વિસાધાસક્તસ્ય જનસ્ય મનુષ્યત્વત્યેવ સ્વરૂપયોગ્યતથા વ્યવહારતો મન્વત્યમ્ । નિશ્ચયતસુ મિથ્યાંહ્ય-
કરણનિયમો દિસાધાસક્તજનસ્ય મનુષ્યત્વં વેત્યુભયમપિ સંસારકારણત્વેનાનર્થહેતુલાદસુન્દરમેવેતિ ગાથાર્થઃ ।

અથોક્તાર્થસમર્થનાય દૃષ્ટાન્તમાહ—

॥ जह अरिहं देवाइ असहणं अभिनिवेशि मच्छत् । तं चेव य जिण समए सम्मच्चं साहुयसुहाणं ॥ ११॥

વ્યાખ્યા—યથા અર્હંદેવાદિશ્રદ્ધાનં-દેવોઽર્હંદેવેભાદિરૂપમ્, અભિનિવેશિનાં મિષ્ટાત્વં, તત્ર વીજં,
તૂક્તમેવા 'તં' ચેવ 'તિ' । તદેવ શ્રદ્ધાનં જિનસમયે-જેનશાસને સાધુસાધ્વીશ્રાવકશ્રાવિકાણાં સમ્યક્ત્વં
ભવતિ । एवं श्रद्धानसाम्यमपि पथिकोत्पथिकयो-वैपरीत्यमापन्नमिति गायार्थः ॥ ११७ ॥

અથ પુનરપિ દૃષ્ટાન્તમાહ—

॥ जह जिणमय जिणपट्ठिमा परपरिगृहीत्वा य अजिणपट्ठिमचि । एवं जिणमयसरिसं अण्णपि अजण्णसारिच्छं ॥

વ્યાખ્યા—યથા જિનમતે જિનપ્રતિમા પરપરિગૃહીત્વા-પરેઃ શ્રાવ્યાદિમિઃ નિજદેવત્વેનાનુપગતા
અજિનપ્રતિમા ભવતિ-અજિનાઃ સુગતેશ્વરાદયસ્તેષાં પ્રતિમા સ્થાત્ । एवं जिनप्रतिमादृष्टान्तेन अन्यवर्ण-

એવી રીતે છત્રરક્ષાદિના હેતુપણે અકરણનિયમાદિ સુદર છતાં સમ્યગર્થજિનેજ્ઞ હોવાથી થાય છે.
મોક્ષમાર્ગનો પથિક હોવાથી, પણ મિથ્યાદ્રષ્ટિને નહિ, કારણ-એ ઉત્પથિક છે. અન્યદર્શનને માન્ય
અકરણનિયમાદિ તેલું સુદરપણે ને કથન છે. તે હિંસાદિમાં તત્પરજનનું મનુષ્યત્વની જેમ સ્વરૂપે અત્યંત
વ્યવહારથી માનવું, નિશ્ચયથી તેા મિથ્યાદ્રષ્ટિનો અકરણનિયમ અને હિંસાદિમાં તત્પર એવા જનનું મનુષ્યપણું,
એ બન્ને સંસારનું કારણ હોવાથી અનર્થનું કારણ હોવાથી ખરાબ જ છે. ॥ ૧૧૬ ॥

હવે ઉપર કહેલ અર્થને દૃઢ કરવા દૃષ્ટાંત કહે છે—

સૂત્રનો અર્થ-જિન અભિનિવેશિઓનું અરિકંતદેવપ્રશ્નપણું સફળતું તે મિથ્યાત્વ, તેહિજ જિન
શાસનને વિષે સાધુપ્રશ્નપણું સફળતું સમ્યક્ત્વ હોય છે.

દુનર્થ-દેવ અરિકંત જ એ આદિ રૂપે અરિકંતદેવ આદિનું ને સફળતું તે જિન અભિનિવેશિ-
ઓને મિથ્યાત્વ, તે જ શ્રદ્ધા જિનશાસનને વિષે સાધુ-સાધ્વી-શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને સમ્યક્ત્વ થાય છે.
એવી રીતે શ્રદ્ધા સરખી છતાં પથિક અને ઉત્પથિકનું વિપરીતપણું પ્રાપ્ત થયું. ॥ ૧૧૭ ॥

હવે ફરી પણ દૃષ્ટાંત કહે છે. —

સૂત્રનો અર્થ-જિન જિનશાસનને વિષે અન્યદર્શનીઓએ અહણ કરેલી જિનપ્રતિમા તે
અભિનતી-સુખતાદિની પ્રતિમા થાય છે. તિસ જિનશાસનનાં સરણું તપસજ્ઞાદિ તે અન્યના સરણું
-પથાગિનપ્રશ્નપણું સરણું બળ્યું.

‘यद्वैशम—’आणाह विभ वरणं, तन्मैगे जाण किं न भवति ।। आणं व अहंको, कस्साएसा कुणह सेलं ।। ११॥ ति, उपदे० (गा० ५०५) । वृत्तिर्यथा—‘आज्ञायां—भगवदादेशेन वरणं—चासिर्गं व्यवस्थिते इति शेषः । तद्भुक्ते—आज्ञालोपे जानीहि—अवबुद्ध्यस्व, किं न भवति । सर्वमपि विमर्शितवित्यर्थः । आहानं व्यतिक्रान्तः—आज्ञायुक्तव्य व्यवस्थितः, कस्यादेशात् करोति शेषमनुष्ठानं विवक्ष्यन्तारूपमेव भवेदिति । सिद्धादिपिठिकायाम् । कर्णिकायां तु ‘सर्वं रत्नत्रयमपि मग्नमेवेत्यर्थ’ इति विशेषः । अत एव—‘समहपविचो सत्त्वा आणावज्ज्ञं चि भवकला वेव । तित्थगरुहेसेण वि ण तत्तवो सा तदुदेसा’ ॥१॥ इति पञ्चाक्षके (८. गा० १३) । वृत्तिस्त्वमे दर्शयिष्यते । तथा ‘तित्थपराणा मूलं णिअमा धम्मस्स तस्स वापाए, किं धम्मो किमधम्मो णेवं मूहा विआणति ॥ १ ॥ ति । वृत्तिस्तुक्चैव । किञ्च—आतां जिनालोसहृषका, जिनालोसहृषकोपहृ हकोऽपि तद्वदेव । यदुक्तम्—आणाए अवट्टवं जो ववुहेइ मोहो-सेणं । सो आणा अणवत्थमिच्छसविराहणं पावे ॥ १ ॥ ति, साधुपञ्चाक्षक (गा० ३९) वृत्तौ । एवं जिनाहालक्षणमूलदिभ्रष्टाः शास्त्रवाच्योऽनापराधकाः, विराधकाश्च दिगम्बरादयः ते सर्वेऽपि विदित्यामिनः कर्मागमिन एवत्यर्थः । जिनाह्वावर्तिनस्तु मार्ग्यामिनः । सदागमाः—‘कृपयवणपासंडी सव्वे उप्पमाणाहुथा । सम्मग्गं तु जियक्खायं एसं मग्गे हि ल्त्तमे ॥१॥ ति श्रीउत्तरा० । वृत्तिस्तुक्चैवेति गार्थार्थः ।

अथोक्तार्थानां तात्पर्यसम्बन्धादिकां गायामाह—

॥ किरिआतुल्लातुल्ला दिसितुल्ला जह हवति तां तुल्ला । तुल्लफलंता जम्हा अजह तुल्लावि णो तुल्ला ॥

व्याख्या—किरिआमित्तुल्ला अतुल्लाख. क्रियतुल्लातुल्लायाः । यदि विकृतुल्ला भवन्ति—एकवि-

मादिरथी सेलुं. आरागे‘सोपे’ पञ्चि रक्षुं न साधु ? सर्वे मर्हन्ते अर्थ. आता उत्सवानी रहो ते कहेना. अहेतथी कहे. छे पण्णु अलुपक्षान. विदंमनाइप अ अे सिद्धपि टीकाने विरे. कथिकाने विरे, तो सर्व अलत्रय पञ्चि आधु, अेतसे विरीष कर्ह. अे गायानी वृत्ति तो आगवि हैपारीस्से. अे गायार्थ पञ्चि तिवारे बिभीस्से. वली जिनादानो उत्सवधनारी तो इर रहो, जिनादानो उत्सवध तेहने अशंसक पञ्चि ते सभान, ‘आरागे विरे’ अतर्तो तेहने अे अशंस ते आरागाय-अनवरथा-मिथ्याप-विराधना पाये. अतमेव भाय अने पञ्चि अे अन्कार भुले’ सरिभां कहेथो अे पोते अजीकृत अे विरुद्ध पक्ष तेहनी क्षानि अे भाय सेहने अशोभक अे दष्टिराय-तेहने पालि कृत्यु‘अर्थे’ लिख्युं छे अे अन्कारे अशुपक्ष आहरवे धम करी सकस बिध्यावीनी अनुमोहन अशंसा प्रभाष. ते मिथ्या न्ययुं, अने अस्सदअद उवेईहु ते सार्वातुसारीनी अनु-शाना अशंसा तो अन्कारे पञ्चि सा-भा छे ते न्ययुं. धम जिनादाइप मूल दृष्टयो अष्ट थया साधयार्ह अन्काराधक, अने विरयध, दियंमारादिक ते सर्वे कृन्मार्जगाभो. अे अर्थः जिनादावर्ती ते मार्जगाभो धरि तो कही छे अ. अे गायार्थ. ॥ ११२ ॥

विरे कलां अर्थनी परभाषनी संअदनी कहेनारी भाषा कहे छे—

किराद सरिभा अथवा अयुसरिभा दिसि अे सरिभा कुटो तो सरिभा अ. सरिधुं इध-अति पती अ-मथा तो सरिभा अे अयुसरिभा. ॥ ११३ ॥

किराद सरिभा अथवा अयुसरिभा अ. किरि तुल्य-अेक दिसि अनारा कुटो तउ ते सरिभा अ कही,

હરિહરપ્રતિમાડીતિ કેનાપિ દૃષ્ટં શ્રુતં વા । કિઙ્ગ-મિથ્યાદૃશાં જિનપ્રતિમાપરિમ્દળં સમ્ભવતિ, તદ્ભિ-
મતાનાં હરિહરદેવાનાં નાનાકૃતિમયત્વાત્, જૈનાનાં તુ તદ્ભાવાન્ન તત્પરિમ્દહઃ સમ્ભવતિ । કિઙ્ગ-આમિપ્રહ્લિ-
મિથ્યાદૃષ્ટિર્હિ નિજનિજગુરુપદેશપરતન્ત્રક્રિયાશ્ચિલ્લક્ષણાસદ્મહવચોન જૈનમાર્ગોમિતતથામિકાનુગ્રહનાત્
પરાદ્રુસુલ્લ એવ ભવતિ । તેન તસ્યાસદ્મહવિનાશદેતુમાર્ગોનુયાયિકૃત્યં ભવત્યા સાધુવાનાવિકં કિમપિ ન
ભવતિ । ભવતિ ચ તદીયમાર્ગોમિતતત્રલ્લચર્યોદિપાલનાદિકમ્ । તત્ત્વ તસ્યાસદ્મહસ્ય દાઢ્યંદેતુતે માર્ગો-
નુયાયિકૃત્યં સમ્યક્ત્વપ્રાપ્તિદેતુત્વાભાવાદિતિ પ્રારામિહિતમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૮ ॥

અથ પુનરપિ દૃષ્ટાન્તમાહ—

॥અહવા સુઅવઓગા સન્વે અંસા દુવાલસંગસસ । સમ્મત્તે સુઅણાળં અણાળં હુજ્જ મિચ્છણે ॥૧૧૯॥

ગ્યાહ્યા—અથવા શ્રુતોપયોગાઃ સર્વે, અમિગંધ્યાઃ, સર્વેઽપિ દ્વાવશાન્નહ્યાંશાઃ । દ્વાવશાન્નસ્ય સર્વો-
ત્કદૃશ્રુતતાન્ત્ । તત્ત્વ દ્વાવશાન્નં કેવલજ્ઞાનમિવ પ્રત્યાત્મનિષ્ઠં કેવલજ્ઞાનપ્રકાશરૂપત્વાત્ । તત્ત્વં વિચિત્ર-
ક્ષયોપશમાયત્તં સત્ ફલજનકમ્ । અત એવ સર્વેપિ તવંશા નયપ્રવાદાત્મકાઃ વચનસહસ્ર્યાકા અપિ સમ્યક્ત્વે
સત્તિ—સમ્યક્ત્વસમાનાયિકરણાઃ સન્તાઃ શ્રુતજ્ઞાનમ્ । ત એવ મિથ્યાત્વસમાનાયિકરણાઃ શ્રુતાજ્ઞાનમિતિ ।
અપનયન્તુ સ્વયં યોગ્યં ઇતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૯ ॥

અથ સમ્યક્ત્વમિથ્યાત્વયોમોહાત્મ્યમાહ—

॥ સમ્મત્તસમો ન ગુણો જં યમાગી વિ દોહ મુત્તિપહો । મિચ્છત્તસમો દોસો ગો જં યગો વિ ભવમ્મનો ॥

વલી આભિગ્રહિકમિથ્યાદૃષ્ટિ ચેતપેતાતાના સુરના ઉપદેશને પરત ત્ર એવી કિંબાચિરંપ અસદ્મ-
હની વશથી જૈનસાસનને માન્ય ધાર્મિક અનુશાનથી વિરુધ્ધ હોય છે. તેથી તેને અસદ્મહની નાશને,
હેતુ માર્ગસારિકૃત્ય-સાધુને ભક્તિથી દાન દેતું આદિ કષ્ટપણ હોય નહિ. અને તેના મતને માન્ય
પ્રજ્ઞાચર્યાદિનું પાલન-વિગેરે હોય છે. અને તે તેના અસદ્મહની દહતાતું કારણ છે. માર્ગસારિકૃત્ય
નથી. કારણ-સમ્યક્દેવની પ્રાપ્તિના હેતુપણાને અભાવ છે, એ પૂર્વે કહ્યું છે. ॥ ૧૨૦ ॥

હવે ફરી પશુ દૃષ્ટાંત કહે છે—

મૂલનો અર્થ—વલી જે શ્રુતના સઘલા ઉપયોગે કાદશાંગીના અશ-ભાગ છે. તે સમ્યક્ત્વસહિત
કુંતા શ્રુતજ્ઞાન અને મિથ્યાત્વ સહિત હોઈ તિવારઈ અચાન કહીઈ.

વૃત્યર્થ—અધાય શ્રુતજ્ઞાનના ઉપયોગે કાદશાંગના અંશો છે. કારણ-કાદશાંગ એ સર્વોત્કૃષ્ટ શ્રુતજ્ઞાન
છે, અને કાદશાંગ દરેક આત્માઓમા રહેલ છે. કારણ-કેવલજ્ઞાનનો પ્રકાશરૂપ છે, અને કાદશાંગ અનેક-
પ્રકારના ક્ષયોપશમને આધીન હેતુ ફલજનક અને છે. આ જ કારણથી અધાય કાદશાંગના અંશો નય
સ્વરૂપ વચનપ્રમાણસંખ્યાવાળા પશુ સમ્યક્ત્વ, સહિત કુંતા શ્રુતજ્ઞાન અને તે જ મિથ્યાત્વસહિત,
કુંતા શ્રુતજ્ઞાન છે. ઉપનય તો પોતે જ્ઞેયો. ॥ ૧૨૧ ॥

હવે સમ્યક્ત્વ અને મિથ્યાત્વનો પ્રભાવ કહે છે—

મૂલનો અર્થ—સમ્યક્ત્વ સરખો ઝેલ શુધ્ધ નથી. કારણ-એકસોય સમ્યક્ત્વ શુધ્ધ શુક્તિપદ-
શુક્તિ દેનાર હોય છે. મિથ્યાત્વસરખો ખીન્ને હોય નથી, કારણ-એકસોય અસારનો સાથ છે.

મધ્યજ્ઞાનમ્ । ઈન્માહત્ત્યાત્ સન્યત્ત્વપ્રતિપક્ષમૂત્ મિધ્વાત્, શ્રોક્ષમાર્ગપ્રતિપક્ષમૂત્ સંસારમાર્ગઃ ,
વિરતિરપ્યવિરતિરિત્યાદિક્રુપેણ સર્વમપિ વિપરીતમેવ ભવતીતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૩ ॥

અથ ['દ્વિવદ્ધં સુવદ્ધં ભવતી 'તિન્યાયાત્] વક્ત્રમેવાર્થં લોકસિદ્ધદષ્ટાન્તગન્ધં વિમણિપુર્ગાધામાહ—

॥ પદ્ધિઓ ડપ્પદ્ધિઓ વિવરીઓ હોદ્દ લોચવિક્સાઓ । સદ્ગાણુદ્ધાપેહિં ભાવાભાવહસુચેહિં ॥૧૧૪॥

વ્યાખ્યા—પદ્યા—માર્ગેણ ગચ્છતીતિ પચિકંત્સાત્, વત્પદ્યા—ક્ષમાર્ગેણ ગચ્છતીત્યુત્પચિકો
વિપરીતો લોકવિક્સાતઃ, કાશ્યાં ? શ્રદ્ધાનાડુપ્પાનાંધ્યાં, કિંમૂતાશ્યાં ? માવાભાવાવિયુક્તાશ્યામ્ । સાવશ્ચ
અમાવશ્ચ.માવાભાવૌ, માવાભાવાવાદૌ યેષાં તીવ્રત્વમન્દત્વાદીનાં તે ભાવાભાવવદઃ, તેડુંકે શ્રદ્ધાનાડુપ્પાને
તાશ્યામિતિ । જ્યંઞ ભાવઃ—માર્ગપ્રસ્થિતાનામનેન માર્ગેણ ગચ્છવામસ્માકં પ્રેક્ષિતનગરાધાતિરિતિ શ્રદ્ધાન્
તયૈષ્વ ગમનમોક્ષનાદિકં વાલુપ્પાનં યદિ હિતં, તર્હિં ક્ષમાર્ગપ્રસ્થિતાનામહિતમેવ તીવ્રશ્રદ્ધાન્ગમનાદિકં ચ ।
યદિ પચિકાનાં હિતં તર્હિં વત્પચિકાનામહિતમેષ્વ । યતો યથૈષ્વ ક્રિયયા પચિકાનાં પ્રેક્ષિતનગરપ્રસ્થાસત્તજાત-
મચનં તયૈષ્વ ક્રિયયા વત્પચિકાનાં વૂરવૂરતરાવિમચનમિત્યાદિપર્યાલોચનયા પચિકાનાં યક્ષ માવો હિતસ્ત-
સ્માવ ય્વોત્પચિકાનામ્ । તથા પચિકાનાં યદિ શીઘ્રગમનં હિતં તર્હિં વત્પચિકાનાં મન્દગમનમિત્યાદિ
સ્વયમેષ્વ (એં માવાભાવાશ્યાં વૈપરીત્યં ચ) પર્યાલોચ્યમિતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૪ ॥

શેક્ષપંચ, તિમ સંસાર ચંચ ત્રિશ્ચિ, ઇમ ક્રિય દિગ્વિપરીતપક્ષે ગચ્છનાદિ કિંવાલુ' પક્ષે શ્વદ્ધાપિત્તને આશ્રી
વિપરીતપક્ષ, તિમ જિનાજ્ઞાવગરદ્ધુ' રાન પક્ષે અજ્ઞાન, અને તેના મહિમાથી સમશ્લ-પ્રતિપક્ષશૂત વિશ્વાત્,
શેક્ષમાર્ગ-પ્રતિપક્ષશૂત સંસારમાર્ગ, વિરતિ પક્ષે અવિરતિ એ રૂપે બીજુ' પક્ષે વિપરીત જ હોય છે. ॥૧૧૩॥

હવે કહેલી વાતને લોકપ્રસિદ્ધ ઉદાહરણથી બજાવે છે—

શ્રદ્ધાનો અર્થ—પચિથિદ્ધા ઉત્પચિ વિપરીત હોઈ એ લોકોને વિષે પ્રસિદ્ધ છે. તીવ્રભાવ-મંદભાવ
પ્રકૃતિ' યુક્ત એકથી સદ્શક્ષ્ય અને અનુશાન કરીનઈ.

૫-પર્વ—જે માર્ગે ચાલે તે પચિક. તેનાથી ઉત્પચિક-જે ઉ-માર્ગે ચાલે તે વિપરીત હોય છે. એ
લોકમાં પ્રસિદ્ધ છે, શા વડે ? શ્રદ્ધા અને અનુશાનવડે. કેવા ? જ્ઞાન અને અજ્ઞાવ, તીવ્રપક્ષ' અને મંદપક્ષ'
વિગેરેથી સહિત શ્રદ્ધા અને અનુશાન. ભાવાર્થ—માર્ગે ચાલનારાઓને આ માર્ગે ચાલવાથી ઇચ્છિતનગરની
પ્રાપ્તિ થશે એવી શ્રદ્ધા અને ગમન-મોક્ષન આદિ કિંવા બ્યારે કિતકર છે. ત્યારે ઉ-માર્ગે ચાલેલાઓને
અકિતકર જ છે. તીવ્રશ્રદ્ધા-ગમન વિગેરે બ્યારે માર્ગે ચાલનારાઓને કિતકર ત્યારે ઉ-માર્ગે ચાલનારાઓને
અકિતકર જ. કારણ—જે કિયાથી માર્ગે ચાલનારાઓને ઇચ્છિતનગર નજીક થાય છે. તે જ કિયાથી ઉ-માર્ગે
ચાલનારાઓને દૂર-અતિ દૂર થાય છે. આ વિચારણાથી પચિકોને જ્ઞાને સદ્ભાવ કિતકર તેનો અજ્ઞાવ
ઉત્પચિકોને કિતકર. તેવી રીતે પચિકોને બ્યારે શીઘ્ર ચાલવું કિતકર, ત્યારે ઉત્પચિકોને મંદગમન કિતકર,
એ-વિગેરે પોતે વિચારવું. ॥ ૧૧૪ ॥

વજ્રોન્માર્ગામિત્વામિવ્યક્તકમ્ । સમ્યક્ત્વે ચ સતિ તસ્યાનન્મલાપ્યાજીવિકાનિમિષમધર્મવુદ્ધયૈષ્ય
ક્રિયામાત્તેનોન્માર્ગપરબુદ્ધુલ્લાત્ । કિન્તુ મોક્ષમાર્ગમૂતક્રિયાયા મન્વ્લામિવ્યક્તકમ્ । 'એવમાદમિ-
થ્યાદશાં નિજનિજમાર્ગત્વેનામિતધાર્મિકાનુષ્ઠાનેપયુદ્ધમત્ત્વં તન્ન માર્ગાનુવાયિ, કિન્તુ ક્ષમાર્ગક્રિયાયાઃ
શીઘ્રશીઘ્રતરત્વામિવ્યક્તકમ્ । તદીયાનુષ્ઠાનમાત્રસ્ય સંસારમાર્ગત્વેન ભગિતત્વાદિતિ માર્ગોન્માર્ગામિત્વં
(ત્વે) યુગપન્ન ભવતીતિ (ત ઇતિ) દર્શિતં બોધ્યમ્ । एवं प्ररूपणापि एकतरल तदितरपूर्विका अनि-
यता अवसातव्या । वचसः क्रमभावित्वमित्यमात् ।

અગમોડપિ-વિક્ષેવળી કહાં ચરન્વિહાં ૫૦ તં-સસમયં કહેદે, સસમયં કહિતા પરસમયં
કહેદે ૧, પરસમયં કહેદે, પરસમયં કહિતા સસમય ઠાવજ્ઞતા ભવતિ ૨, સમ્માવાયં કહેદે, સમ્માવાયં
કહિતા મિચ્છાવાયં કહેદે ૩, મિચ્છાવાયં કહિતા સમ્માવાય ઠાવજ્ઞતા-હવજ્ઞ ૪, તિ શ્રીસાન્નાજ્ઞે (૫૦
૨૮૨) ધૃતિર્વેદ્યા- 'સ્વસમયં-સ્વસિદ્ધાન્તં કથયતિ-તદ્વર્ણુણાનુદીપયતિ, પૂર્વં તં કથયિત્વા પરસમયં કથ-
યતિ-તદ્દોષાન્ત દર્શયતીત્યેકા । एवं परसमयकथनपूर्वं स्वसमयं कथयति कथयित्वा स्वसमयश्रुणानां स्थापको
'ભવતીતિ દ્વિતીયા । 'સમ્માવાય' મિત્યાદિ । અસ્યાયમર્થઃ-પરસમયેષ્વપિ ધુળાક્ષરન્યાયેન જ્ઞાનગમતત્ત્વવાદ-
સદશ્વતા સમ્યગવિપરીતસ્તત્ત્વાનાં વાદઃ સમ્યગ્વાદઃ તં કથયતિ, તં કથયિત્વા તેષ્વેવ ચો જિનપ્રણીત-
તત્ત્વાન્ત વિકૃદ્ધત્વાન્ત મિથ્યાવાદસ્તં લેષદર્શનતઃ કથયતીતિ તૃતીયા । પરસમયેષ્વપિ મિથ્યાવાદં કથયિત્વા
સમ્યગ્વાદં સ્થાપયિતા ભવતીતિ ચતુર્થી' ઇતિ । અન્ન हि परसमयमुद्घाटय-वृषयित्वा स्वसमयस्यापयिता
भवतीति मणनेन मार्गश्लाघा दर्शिता । तथा च तथामृतमार्गोपदेशी अहमपि स्तुतः-अहो ! मन्वोऽप्य-

અવસા થતી નથી. ધર્મના અણુપ્રાપ્તિ નિના અધર્મમાં હોષોદ્ભાવન થતું નથી. કારણ-માર્ગ અને ઉન્માર્ગ બંને
એકબીજાથી વિરુદ્ધ છે. આથીજ તે બંનેનું અધિકરણ બિન્ન છે. આ ઉપરથી સ્પષ્ટતા આશ્રયને બાજુનારી
પરજાવાલા એવા શ્રાવકોને કે કંઈ પ્રથિવી આદિના આરંભાદિ હોય છે. તે ઉન્માર્ગગામિપણુને બાજુવનાર
નથી. કારણ-તે આરંભાદિ, સમ્યક્ત્વછતે બીજે કોઈ પણ ઉપાય ન હોવાથી આછાવિકા આદે અધર્મશુદ્ધિથી
કરાતી હોવાથી ઉન્માર્ગથી વિરુદ્ધપણુ છે. પરંતુ મોક્ષમાર્ગમૂત ઠિરિયાના મંદપણુને બાજુવનાર છે.

અવીરીતે આઠાકમિયાદિએનું ચોતપોતાના માર્ગપણુને માન્ય એવા પાર્થિક અણુજાનોમાં જે
તીમપણુ છે, તે માર્ગશુસારિ નથી. પરંતુ ઉન્માર્ગ ઠિરિયાનું તીમ-તીમતરપણુને બાજુવનાર છે. તેના અણુજાન
માત્ર સંસારના માર્ગપણુ કહેલ છે આદે માર્ગગામિપણુ અને ઉન્માર્ગગામિપણુ બંને એકસાથે હોય નહિ. એ
દશાબ્ધં, એમ પ્રશ્નપણુ પણ કોઈ એકની તેનાથી સિન્ન બીજી તે સંક્ષિત અનિયત હોય, વચનનું અણુકથે
થનારપણુ હોવાથી. ઠાણુગણુમાં વિશેષણુ કથા આ પ્રકારની કહી છે. પ્રથમ-સ્વસમય એટલે પોતાના
સિદ્ધાંતને કહે-તેના અણુનું પ્રકાશન કરે, અને સ્વસમય કહીને પરસમયને કહે. એટલે તેના હોષોને દર્શાવે.
બીજી-એ પ્રમાણુ પરસિદ્ધાંત કહી સ્વસિદ્ધાંત કહે. કહીને સ્વસિદ્ધાંતના અણુને સ્થાપન કરનારો થાય.
તીજી-સમ્યગ્વાદ એટલે. પરશાક્ષોમાં ધુળાક્ષર-આયથા જ્ઞાનગમના તત્ત્વોના વાદ-કથન હોય તેને કહે.
તે કહીને મિથ્યાવાદ એટલે પરશાક્ષોમાં જિનપ્રશ્નિતતત્ત્વોથી વિરુદ્ધ કથન, તેને કહે એટલે તેના હોષ
દર્શાવે । ચોથી-પરશાક્ષોમાં જે મિથ્યાવાદ હોય તેને કહીને સમ્યગ્વાદને સ્થાપનાર થાય.

આદિ પરસમયને દર્શિત કરી સ્વસમયને સ્થાપનાર થાય, એ કથનથી માર્ગની સ્થાપના દર્શાવી
અને તેમ પ્રશ્નથી તેવા માર્ગના ઉપદેશક એવા અરિહંત સ્તંભ્યા-અહો ! આ અરિહંતને મુન્ન છે કે-એણે

દ્રવ્યસ્ત્વભાવસ્ત્વવિષયા, આહ્યાવાહ્યા-આતોપદેશશૂન્યેતિદેવોર્ભવફલેવ-સંસારનિવન્ધનમેવ, આહ્યાયા એવ મનોચારણદેતુ પ્રમાણત્વાત્ । નતુ ચા તીર્થકરાનુદેશવતી સા અવફલા યુક્તા, નતિત્વત્ જિનપક્ષપાતસ્ય મહાફલત્વાદિલાઘાદ્-વાહ-તીર્થકરોદેશેનાડપિ-જિનાઠગ્વનેનાડપિ, આહ્યાં તત્તોડન્યત્ સ્વમતિપ્રવૃત્તિર્ભવ-ફલેનેતિ પ્રકૃતમ્ । યતો ન તત્તતો-ન પરમાર્થવસ્તુદેશવતી સ્વમતિપ્રવૃત્તિસ્તસ્મિન્ તીર્થકરે હેશ-પ્રણિધાનં યસ્યાઃ સા ઠદુદેશા । ય એવ હિ આહ્યા પ્રવર્તે સ એવ જિનસુદિશ્ય પ્રવર્તે હત્યભિધીયતે, નાપર 'હતિ । ન ચ તીર્થકરસુદિશ્ય પ્રવૃત્તિર્જિનાહ્યાવાહ્યા કવમ્ ? હતિ શક્તીયમ્, કુસુમાદિભિર્દ્રવ્યસ્ત્વં કુર્વાણે જ્ઞાપી સ્તેન્યાદિકુર્મોપાજિતદ્રવ્યેણ દ્રવ્યસ્ત્વં કુર્વાણે શ્રાવકાદૌ ચ પ્રતીતત્વાદિત્યાદિ સુધિયો સુમતીતમેવેતિ ગાથાર્થઃ ॥ ૧૧૫ ॥

અથ પથિકોત્પથિકદષ્ટાન્તસિદ્ધમનુષ્ઠાનં સમ્યગ્ચોજયિતું ગાથામાહ-

॥ તેષાં જે પરસમયં અકરણિયમહા સુંદરં કિંચી । તં ચેવ ય જિનસમયં વુચંતે હોદ્ધ ફલવંતં ॥૧૧૬॥

આશ્વા-એન કારણેન પથિકોત્પથિકયોઃ સમાનક્રિયયોરપિ વિવૈપરીત્યં, તેન યત્ પરસમયે-શાસ્ત્રાદિદિશ્વશ્વરાદિવર્તેને અકરણનિયમાદિકં સુંદરં-જીવપક્ષાદિરૂપં નામમાત્રેણ શોભતં કિયદ્ અવતિ, તથેવ જિનસમયે-જૈનશાસને હ્યમાનં-અવતર્થવાર્ણ સમ્યગ્દષ્ટિનાસુહૃદીયમાવસિત્યઃ, ફલવત્-સમીહિત-ફલજનકં મવેત્ । મોક્ષહેતો સંયમસ્ય હેતુત્વાત્ । જૈનપ્રવચન એવ જ્ઞાનાદિસહકારિકારણસામગ્રથાઃ સમ્ભાવાત્, ન પુનરુત્પથિકત્યાડપિ, તસ્ય મૂલમૂત્તકારણસ્ય જ્ઞાનસ્યૈવામાવાત્ । 'મિષ્ટાદિદ્રિસ્ટસ અજ્ઞાણ' યિતિ વચનાત્ ।

વર્તી તીર્થગદિર્વતી ફર રહો, તીર્થ-શાસનની અંદર રહેલાની પશુ જિનાશાવગરની જિનવિધવક્રપશુ પ્રદર્શિ સંસારરથને આપનારી હોય છે. જે માટે હરિશ્ચંદ્રચરિત્ર આકંઠા પંચાસકમાં જ્યોત્ષે છે.- 'સમયવિચી' ગાથા. અર્થ-સ્વમતિપૂર્વકની તમામ ધર્મક્રિયા આશાળકારની હોવાના કારણે સંસારનું કારણ બને છે, તે ક્રિયા તીર્થકરના હેશ-આદ્યબનવાલી હોય તે પશુ પરમાર્થથી તીર્થકરના હેશ-આદ્યબનવાલી નથીજ. એ તીર્થકરની આશાથી પ્રવર્તે છે તેજ જિનને હેશીને પ્રવર્તે છે. બીજો નહિ.

તીર્થકરના હેશવાલી ક્રિયા આશાખાહિર કેમ હોય ? એય ન જ'કવુ'. પુષ્પાદિથી દ્રવ્યપૂર્ણકરનાર સહિષ્ણા બને ચોરી વિચેરે કુર્મથી ઉપાજિત દ્રવ્યવડે પૂર્ણ કરનાર આવરમાં પ્રસિદ્ધ હોવાથી એ સુદિશનોને પ્રસિદ્ધ છે. ॥ ૧૧૫ ॥

હવે પથિક અને ઉત્પથિકના દષ્ટાંતથી સિદ્ધ અનુભાનને જોડે છે-

'શુદ્ધો અથ-તે કારણથી પરમત્માં જે કંઈ અશુદ્ધનિયમ આદિ સુંદર હોય તેજ જિનમત્માં આવરણમાં આવે તે કંઈકાયક થાય છે. મોક્ષનો હેતુ જે સંયમ તેનો હેતુ હોવાથી.

દુસ્મર્થ-જિનમત્માં જ જ્ઞાનાદિ સહકારિકારણની સામગ્રીની વિવેચનાતા છે. પશુ જ્ઞાનાગિના મતમાં નથી. તેનું મૂલ્યદત્ત કારણ જે જ્ઞાન તેનો અભાવ હોવાથી 'મિથ્યાદષ્ટિને અજ્ઞાન' એ વચનથી.

શાવાર્થ-મનુષ્યપશુ' મોક્ષનું અંગ હોવાથી સુંદર છે. જ્યાં સમ્યગ્દષ્ટિ સાધને શુદ્ધદેવણું થાય છે. પશુ મિથ્યાદષ્ટિને નહિ. કારણ-તેને સહકારિ કારણ જે જ્ઞાનાદિ, તેનો અભાવ છે. જ્ઞાનનું સહકારિકારણપશુ 'પદમં જાણે તજો દયા' એ વચનથી સિદ્ધ છે.

ગ્યાહ્યા—પ્રકાન્તસત્યવાદી-ક્રોધલોભાદિકારણાભાવાન્ ન કટાચિદ્યંશતો સ્વાભાવી, અર્હત-કેવલી. इति-अमुना प्रकारेण विचारः-प्रश्ननिर्वचनाभ्यां पर्यालोचना. तद्रूपस्य कनकस्य-सुवर्णस्य परीक्षाधर्ममिति गम्य, कपपट्टः-सुवर्णपरीक्षाहेतुः पाषाणविशेषः, स इव शतकं, द्वादशमाथाधिकमपि वासव्युत्पत्तिसमये शतकमेकं तु विवक्षितमल्पाधिकादिभिर्न विरोधः। कपपट्टः, केपां? मुसलीनां-बिदुषाम्, यथा कपपट्टेन सुवर्णपरीक्षकः सुवर्णपरीक्षां करोति, तथा अनेन शतकेन केवली प्रकान्तसत्यवादी ‘एतत्सच्च-वाई’ इति वचनात् इति. निर्णयं करोति। अत एव इदं शतकं यावत्तीर्थ-श्रीमहावीरजितस्थापितसाध्वा-विसमुद्रायलक्षणं तावत्कालं जयत्विताशोर्वचनमिति गार्धार्यः ॥१२३॥ इति श्रीसर्वज्ञशतकवृत्तिः समाप्ता।

भाટે 'એટલું બાદરથી લેવું'. કસોટી-સોનાની પરીક્ષા માટેનો એક પ્રકારનો પત્થર તે સમાન આ શતક છે. કસોટી સમાન કોને ? સુમતિઓને-વિદ્વાનોને. જેમ પરીખ કસોટીથી સોનાનો પરીક્ષા કરે તેમ આ શતક ત્રય વડે કેવલી એકાંન સત્યવાદી છે એવો નિર્ણય કરે.

આથી જ આ શતકત્રય નવા સુધી શ્રીમહાવીરભગવતે રચાયેલું સાધુ-સાધ્વી જ દિ સમુદાયરૂપ નીચે છે ત્યાં સુધી જયવંતુ વતો એ આશીર્વાદન છે.

‘શ્રોમતપોગન્ધાધિરાજ, ભટ્ટારક શ્રીવિનયસેનસૂરીય પટ્ટાલકાર, મુનિહિતસાધુપરંપરાસુંદરીનૂ ગારહાર, ભટ્ટારક શ્રોત્રાજસાગરસૂરીયર પટ્ટોદવાચલસહસ્રકિરણુતરણપ્રણાવો, ભટ્ટારક શ્રીરુદ્રિસાગરસૂરીયરવિભવમાનસભ્યે, મહે પાધ્યાય શ્રીધર્મસાગરગણિ શિષ્ય મુખ્યોપાધ્યાય શ્રીશ્રુતસાગરગણિશિષ્ય રત્નકર્ત્ત્વિકાશ્રયોપધ્યાય શ્રી પં. શાંતિસાગરગણિશિષ્ય સકલચક્રગરિષ્ઠ વાચક શ્રીશ્રીધિપ્રાગરગણિ સનીર્થ પંડિતથી અશ્રુતસાગરગણિ ત્રિરૂચિતે શ્રી સર્વજ્ઞશતકવૃત્તિય લ વખોષે દિતીયોડધિકાર.’

જિનપ્રતિમાવ્યતિરિક્તમપિ તપઃસંયમાદિકં જિનમતસદદશં શાન્ત્યાદિમિરાત્મીયંચમત્સૈનામ્યુપગતમ્, અન્ય-
સદદશં-જિનમતસદદશાદ્યમિદસદદશં-પદ્માગ્નિસાધન-સમ્યગ્વન્દન-ગદ્ગાગોદાવરીસ્નાના-ત્રિપૂવાશ્ચ ચાંચત્
મધ્યમેહાદિવાગાદિકં તત્સદદશં-વત્સમાનં મન્તવ્યમ્ ।

— અર્થ માવઃ—યથા આભિગ્રહિકમિથ્યાદષ્ટિના આત્મીયદેવત્વેનામ્યુપગતાનાં જિનપ્રતિમા-સુગત-
પ્રતિમા-હરિહરપ્રતિમાનાં તૌલ્યં તથા આત્મીયધર્માનુષ્ઠાનત્વેનામ્યુપગતં ચૈનમાર્ગાતુકારિ શ્રદ્ધાચર્યપાલનં
પદ્માગ્નિસાધનાદિકં ચ તુલ્યમેવ, મિથ્યાદષ્ટેરભેદબુદ્ધેઃ કારણત્વેન સર્વત્ર સામ્યાત્ । અન્યથા જિનપ્રતિ-
માડપિ હરિહરપ્રતિમાતુલ્યા ન સ્વાત્ । તથાત્વે ચ નિજવેવલાદિદુદ્ધ્યાડપિ ક્રિયમાર્ણ જિનપ્રતિમાયાઃ
પૂજાદિકં સમ્યગ્દશામવ્યબુદ્ધીયોદનીયં પ્રસજ્યેત્ । તત્ત્વ આગમવાધિતસિધિ જૈનાતાં સમ્મતમેવ । एतेन
અભિનિવેશિવિકલ્પમાત્રેણ તીર્થંકરઃ કયં મિત્ર ? इति पराशङ्काऽपि परास्ता, सर्वत्राऽप्याराधकविकल्पस्यैव
પ્રામાણ્યાત્ । પરં સ્વાયત્ત્વેનામ્યુપગતાનાં પ્રતિમાર્દનામિત્યપ્યાહાર્યમ્ । ન ચૈવં હરિહરપ્રતિમાડપ્યર્થ-
સ્તિમાતુદ્ધ્યા આરાધ્યાના સમ્યગ્દશાં જિનપ્રતિમાવદ્ ભવિષ્યતીતિ શકુનીયમ્, આરાધકસ્ય મિથ્યા-
દષ્ટિત્વાપ્તેઃ । વૈપરીત્યેનાવબોધાત્ । નહિ મિથ્યાદષ્ટિપરિગૃહીતજિનપ્રતિમાત્ સમ્યગ્દષ્ટિપરિગૃહીત-

દૂત્યર્થ-એમ જિનશાસનને વિષે પરપરિગૃહીતા-પર ને બૌદ્ધાદિ, તેઓએ પોતાના દેવતરીકે
સ્વીકારેલી ને જિનપ્રતિમા તે અજિન ને છુદ્ધાદિ તેઓની પ્રતિમા થાય. એમ-જિનપ્રતિમાના દૃષ્ટાંતથી
જિનપ્રતિમા સિવાયનું બીજું પણ ને તપસ્સંન્યાદિ જિનશાસનના સરખું બૌદ્ધાદિઓએ પોતાના ધર્મ-
પણે સ્વીકારેલું તે અન્ય સરખું-પંચાગ્નિસાધન સંધ્યાવદન ગંગાગોદાવરીસ્નાના અગ્નિપૂજાદિ યાવત્
અધ્યભેદાદિ યમ સરખું માનવું.

— ભાવાર્થ—જિમ આભિગ્રહિકમિથ્યાદષ્ટિએ પોતાના દેવપણે સ્વીકાર કરેલી એવી જિનપ્રતિમા-
છુદ્ધપ્રતિમા-હરિહરપ્રતિમાઓનું સરખાપણું છે. તેમ પોતાના ધર્મપણે સ્વીકાર કરેલું એવું જિનધર્મસરખું
અન્નચર્યપાલન અને પંચાગ્નિસાધન પ્રક્રમ, સરખું જ. કારણ-મિથ્યાદષ્ટિની અભેદશુદ્ધિત કારણપણું
બધે સરખું છે. ને એમ ન હોય તો જિનપ્રતિમા, હરિહરની પ્રતિમા સરખી ન થાય. અને ને જિનપ્રતિમા,
હરિહરપ્રતિમાની સરખી ન થતી હોય તો પોતાના દેવપણાની શુદ્ધિથી કરાતી જિનપ્રતિમાની પૂજા
આદિ સમ્યગ્દષ્ટિઓને પણ અતુભેદનીયનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થશે. અને તે આગમવાધિત છે. એ
ભેદને સમ્મત જ છે.

આ ઉપરાંત આભિનિવેશકની કલ્પનાભાવના તીર્થંકર કેમ જીવે ? એજીવી પરની શકા ફર કરી.
બધે દેકાણે આરાધકની કલ્પનાજ પ્રમાણ છે. પરંતુ ‘સ્વાધીનપણે સ્વીકારેલી પ્રતિમાઓનું’ એટલું
મહારથી શેડું.

આ પ્રમાણે હરિકરાદિની પ્રતિમા પણ અરિકંતપ્રતિમાની શુદ્ધિથી આરાધાતી સમ્યગ્દષ્ટિઓને
જિનપ્રતિમાની એમ થશે એમ ન કહેવું. કારણ-આરાધકને મિથ્યાદષ્ટિપણું પ્રાપ્ત થશે. વિપરીતપણે
બોધ હોવાથી. જિમ મિથ્યાદષ્ટિપરિગૃહીતા જિનપ્રતિમા ભેદમાં આવે છે. તેમ સમ્યગ્દષ્ટિપરિગૃહીતા
હરિકરાની પ્રતિમા કેપણે એક સાંભલી નથી. વલી મિથ્યાદષ્ટિઓને જિનપ્રતિમાનું ગ્રહણ સંભવે છે. કારણ-
તેને માન્ય હરિકરાદિદેવા જીવી જીવી આપ્તિવાલા હોય છે ભેદને તો તેનો અગમ્ય હોવાથી હરિકરાદિ
પ્રતિમાઓનું ગ્રહણ સંભવતું નથી.

पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठम् पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
८५ २६	अङिं	अङि	१२९ ३	यद्वचिच्यं	यद्वचिच्यं
८५ २७	धम नङि	नङि	१२९ २७	दष्ट ते	दष्टांते
८६ ११	तावान्मात्रस्य	तावन्मात्रस्य	१३० ५	द्वेषा	द्वेषा
८६ १३	सिद्धप्रया	सिद्धप्रयो	१३० १८	शुक्रा	शुवे शुक्रा
८६ ३०	उदयथी	उदय	१३१ २८	पक्षि भशकादि-	पक्षि भशकादि-
८७ २१	तेहथीये	तेहवाये		कने।	कने। कर्षो व
८८ २०	अनाक्षोगे	अनाक्षोगने			भशकादिकने।
८९ ८	रागद्वया	रागद्वेया	१३२ २७	परिष्ठाभध छते	परिष्ठाभ ध्वछते
८९ १६	ठेवलीने	ठेवली	१३८ २०	पक्षे रपासे	पक्षे परपासे
८९ ३०	छध	ताध	१४१ १८	परिणया	परिणयो
९० १२	जागं	जोगं	१४३ १०	आभाग	आयोग
९१ १२	प्रवचने	प्रवचने	१४४ १३	संचेअयआ	संचेअयओ
९२ २	आष	ओष	१४७ २१	द्वेजवे.	द्वेजवे।
९३ ८	केवल्लिना	केवल्लिनः	१५० २३	रूपस्य	रूपस्य
९५ १२	प्रायेणैव	प्रायेणैव	१५१ १७	प्रतिवन्कत्वेन	प्रतिवन्कत्वेन
९६ १३	विकला	विकलो	१५२ १२	तत्तदितरस्तु	तत्तदितरस्तु
९७ १४	जाव	जीव	१५७ १	नोषा	नोषो
९७ २७	डे	डे	१५९ ३५	आरादिहकथी	आरादिहकथी
९८ ९	निजयाग	निजयोग	१६१ २६	ता चैव	ता तस्मि चैव
९९ १५	पणीयवसे	पणीयमे	१६३ ४	सर्वसम्मतान्	सर्वासम्मतान्
१०० १४	या	यो	१६६ ३२	कुडने	कुडने
१०० १५	विधा-पाता	विधौ-पातो	१६८ ७	मेवता	मेवतो
१०७ २१	अक्षुथात्ताये।	अक्षुथात्ताये।	१६९ २६	तपःक्षंभभा	तपःक्षंभभा
१११ १९	कारणुंते	मरणुंते	१७० २०	धातानां	धातानां
११२ १४	शोका	शोका	१७३ ४	सम्बन्धि	सम्बन्धि
११२ ३१	निहंताध ते	तिहं तां ध ते	१७५ २४	शंका	शंका
११३ ११	क्रियारम्भ	क्रियारम्भ	१७८ ३	धामका	धार्मिका
११४ २८	शेगळिथाना	शेगळ ताळिथाना	१८० ३१	द्रव्यना	द्रव्यथी
११७ २३	सामर्थ्य	समर्थ्य	१८४ १०	प्रशस्ता	अप्रशस्ता
११७ २३	प्रभत्तने	अप्रभत्तने	१८६ ५	प्राथत	प्राथित
११८ २०	सुक्ष्मगत	सुक्ष्मगात्र	१८६ ८	विधि	विधि
१२० ३	सर्वसयागि	सर्वसयोगि	१९० १०	कारिपा	कारियो

શ્યાવ્યા—સમ્યક્ત્વસમો ન ગુણઃ—સમ્યક્ત્વસમાનો ગુણો નાસ્તિ । તત્ર હેતુમાહ—યદ્-યસ્માદેકાક્યપિ-અન્યસદ્ગુણિરપેક્ષોઽપિ મુક્તિપથો-મોક્ષમાર્ગો ભવતિ । સ સમ્યક્ત્વગુણઙ્ગારિત્રસાપેક્ષસ્તુ તત્ક્ષણમેવ મુક્તિપ્રાપ્તકો મવતિ, સમ્યક્ત્વાવિનાશાવિચારિત્રદ્વારા મોક્ષપ્રાપ્ત ક્લૃત્યઃ । અવસરપિ મોક્ષમાર્ગઃ । અતઃ ઇવ શ્રાવકસંવિપ્રપાક્ષિકધર્માવપિ મોક્ષમાર્ગતયા પ્રાગુપવર્ણિતૌ । તથા મિધ્યાત્વસમો દોષો નાસ્તિ । તત્રોઽપિ હેતુમાહ—યદ્-યસ્માદેકોઽપિ ભવમાર્ગઃ-સંસારમાર્ગઃ, સર્વગુણાનાં દોષતયા પરિણમને સામધર્મીત્વં । યૌ નુ મિધ્યાત્વસમ્યગ્દૃશૌ સમ્યક્ત્વામિમુલ્લમિધ્યાત્વામિમુલ્લૌ, તૌ ચ ક્રમેણ સમ્યગ્દૃશમિધ્યાત્વશાવિવાવસાતવ્યૌ । યથા માર્ગોન્માર્ગોમિમુલ્લૌ માર્ગોન્માર્ગોમિમુલ્લૌ(વે)વ ફલઃ સામ્યાવિત્તિ ાધાર્યઃ ॥ ૧૨૦ ॥

અથ મિધ્યાત્વોપહતક્રિયા સંસારમાર્ગત્વેનોત્પત્તિક્રિયા મવતિ, તસ્યાશ્વાવહારકરણં સાધુનાનુચિત-મનુચિતં વા ? इति शङ्कावामाह—

॥ उपहृक्तिरिवावणा अविणाभूआ य मगवण्णेणं । मग्गुवप्सी अरहा पसंसिओ मग्गणिरएणं ॥ ૧૨૧ ॥

શ્યાવ્યા—અત્પત્તિક્રિયા-અન્યાર્થક્રિયા, સા ચોન્માર્ગ્યામિનાં શ્યાવ્યાદીનાં નિજનિજમાર્ગત્વના-મિતલધાર્મિકાનુદ્ધાવરૂપા, તસ્યાશ્વાવહાર—દૂષણોદ્ધાવનેન તિરસ્કરણં, સા ચ કિમ્ભૂતા ? અવિનામૂતા કેન ? , માર્ગવૈભવ-માર્ગશ્લાઘયા, માર્ગશ્લાઘામન્તરેણોન્માર્ગાવહારા ન ભવતીત્યર્થઃ । યથા અઘર્મદૂષણોદ્ધાવનં ધર્મગુણકીર્તનમન્તરેણ ન સવતિ, માર્ગોન્માર્ગયોઃ પરસ્પરં પ્રતિપક્ષમૂતત્વાત્ । અતઃ ઇવ તવોર્માવ-રૂપયોર્મિત્તાધિકરણત્વમેવ । ઇતેન સર્વાશ્રવપરિનિર્દીપ્તિનાં શ્રાવકાણાં ચત્ કિંચિત્ દુષિચ્ચાધાર્મ્યાદિકં

૨૨૧—સમ્યક્ત્વ સમાન અથુ નથી. તેમાં હેતુ કહે છે—ને માટે એકલા બીજાની સહાય વગર પણ મોક્ષમાર્ગ છે. તે સમ્યક્ત્વઅથુ આરિત્સાક્ષિત હોય તો તરત જ મુક્તિ થવાકાર થાય છે. સમ્યક્ત્વ સહાયરિત આરિત્સાક્ષિત મોક્ષપથ કાર, આથી તે પણ મોક્ષમાર્ગ. આથી જ શ્રાવક-સંવિધન-પાક્ષિક બને ધર્મો મોક્ષમાર્ગપણે પૂર્વે દર્શાયા. તથા મિધ્યાત્વ સમાન દોષ નથી. તેમાં હેતુ કહે છે—ને માટે એકલા પણ સંસારમાર્ગ છે. કારણ-સપક્ષા શુભેને દોષપણે પરિજુભાવવામાં સમર્થ છે. અને ને બે સમ્યક્ત્વસન્નુપ મિધ્યાદૃષ્ટિ અને મિધ્યાત્વસન્નુપ સમ્યગ્દૃષ્ટિ તે બંને અનુક્રમે સમ્યગ્દૃષ્ટિ-મિધ્યાદૃષ્ટિ સરખા બનવા. જેમ માર્ગસન્નુપ અને ઉન્માર્ગસન્નુપ બંને માર્ગમાર્ગિ અને ઉન્માર્ગમાર્ગિ બેવા હોય છે. કારણ-ફલ સરખું છે. ॥ ૧૨૦ ॥

કેવે મિધ્યાત્વથી કલ્યાણેથી કિંયા સંસારનો માર્ગ હોવાથી ઉત્પત્તિક્રિયા થાય છે. તેની અવગત કરવી એ સાધુઓને ઉચિત કે અનુચિત ? આવી શંકા થએ હતે કહે છે -

મૂલનો અર્થ—ઉત્પત્તિ ક્રિયા-ઉન્માર્ગની ક્રિયા તેની અવગત, જિનશાસનની શ્વાધાવિના થાય નહિ. જિનશાસનના માર્ગને ઉપદેશક એવા અરિહંતને પ્રશંસ્યો. કેણે ? જિનશાસનના માર્ગ-અનુદાનને વિષે તાપર હોય તેણે.

૨૨૨—ઉત્પત્તિક્રિયા એટલે ઉન્માર્ગની ક્રિયા અને તે ઉન્માર્ગમાર્ગિ ને બૌદ્ધ આદિ, તેઓની પ્રાપ્તિમાર્ગના માર્ગપણે આન્ય ધાર્મિક અનુદાનરૂપ છે. તેની અવગત-દોષ ઉપજવી તિરસ્કાર કરશે તે તે અવિનશ્ય છે. એટલે સહયારિણી છે. કેવી સાચે ? માર્ગની પ્રશંસા સાચે. માર્ગની પ્રશંસાવિના ઉન્માર્ગની

महन् येनेदं योऽहंकारं मुने ज्ञानशानने प्रकृतिमन्याः कृतेणाहंकारं मुने मुनेनाः मांशमापन् ॥ १८ ॥
तेन १ मांशमिहनेन-त्रिनोक्तानुदानपरायणेन । अग एवमेवमनेन इत्येव हे अहंकारे ! इत्यादि-
महत्तुना भगवान् श्रुतः । तेन यमार्हति भगवः नेनोक्तानुदानपरायणेनापि न संशयः परमेश्वर-
नाभावित्वादिनि माथार्थः ॥ १८ ॥

अथाहंकारावस्था यत् ज्ञानदाह—

॥ अहिंसासिलाहाण सिलाहणज्जो ह सुलहबोही अ । लह गो लहं लहगो दिश्याने मांशं टां ॥

अहंकारावस्था आपत्तीयो ह्यवधारणे, श्लाघनीय एव अथोक्तं श्लाघकः, महत्तुना-मांश-
मिहमात्रलभ्यो बोधिविधर्मप्रामाण्येनार्थः । लघु-जीमं म श्लाघको, लहः-हहंकारावस्था-
आश्रयं स्थानं निर्वाण-अनन्तातन्त्रमयं योऽहं लभते-प्रानोक्तिनि माथार्थः ॥ १९ ॥

अथैवविधप्रकरणकरणे हि प्रशोजनम् ? इत्यादिशानिगमपुत्रिकामादिपदाह—

॥ परंत्तमचवार्ह अहिंसा पवगविआकणगाम्म । कमवटो मुमहं मयममिणं जयउ ज दिगं ॥ २० ॥

शुद्धिपत्रकम्

पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१	८	प्रवृत्त्यर्थ	प्रवृत्त्यर्थ	२७	८	वन्धाऽपि	वन्धाऽपि
२	५	अणुवृहेत्ता	अणुवृहेत्ता	३०	२	रस्ता वो	रस्ता वो
४	७	शोण्या-	शोण्या-	३०	२१	भूति	भूति
५	२९	अशक्त्यादि	अशक्त्यादि	३३	१	यथा	यथा
६	१७	भेदुक्तपक्षि	भेदुक्तपक्षि	३४	१	भाज	भाज
७	१६	प्रवृत्तिः	प्रवृत्तिः	३७	८	विनाऽपरार्थ	विनाऽपरार्थ
८	१	योगशास्त्रे	योगशास्त्रे	४१	३३	निर्दधस्य	निर्दधस्य
८	३१	धर्तुं	धर्तुं	४८	१५	नयार	नयार
९	२	वषो सुहुमा	वषो सुहुमा	५५	९	केवला	केवला
९	२५	समर्थ	समर्थ	५५	१०	प्रसा	प्रसा
१०	२७	प्रवृत्त्यादि	प्रवृत्त्यादि	५५	३४	केवलज्ञाने	केवलज्ञानाभावा
१०	३३	प्रवृत्तौ	प्रवृत्तौ	५९	७	अनाभाग	अनाभाग
१०	३३	अनुष्ठ	अनुष्ठ	६२	१४	द्वयो	द्वयो
१२	६	नद्यतारो	नद्यतारो	६२	१७	धृति	धृति
१२	९	नुज्ञात	नुज्ञात	६२	२९	भाषावधाने	भाषावधाने
१२	१४	सम्बन्ध	सम्बन्ध	६३	३०	मान्यथी	मान्यथी
१३	१	सम्बन्ध	सम्बन्ध	६६	८	नाभाग	नाभाग
१३	१२	विशेष्ये वाचके	विशेष्ये वाचके	६६	२३	कदाचि	कदाचि
१३	३०	न्यायेन	न्यायेन	६७	१६	अतस्त्विति	अतस्त्विति
१४	१४	तर्हि	तर्हि	७०	२०	छर्	छर्तिमन् सा-
१५	१०	न्या तस्या	न्या तस्या				क्षात् पक्षि
१६	२	नुज्ञातेति	नुज्ञातेति	७५	१५	जयतु	जयतु
१६	२९	तेभ	तेभ	७५	२५	भीष्मं व्ये	भीष्मं व्ये
१८	७	अनाभाग	अनाभाग	७७	२०	निवृत्तिवे	निवृत्तिने
१८	१२	भाषावसायाः	भाषावसायाः	७७	२९	अनुष्ठायथी	अनुष्ठायथी
१८	२५	विषं भाषनादि	विषं भाषनादि	८०	२६	अनुष्ठायथी	अनुष्ठायथी
२०	९	लोके	लोके	८१	१६	ते	ते
२२	९	मा ।	मा ।	८१	३१	ये	ये
२५	१२	मिजने	मिजने	८२	१४	साया	साया
२५	२३	प्रक्षेपे	प्रक्षेपे	८२	२७	शेयतादि	शेयतादि

पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्	पृष्ठम्	पंक्तिः	अशुद्धम्	शुद्धम्
१९३	११	सम्यक्त्वा	सम्यक्त्वा	२२२	१२	पदेस	स
१९५	६	वद्वागद्वया	वद्वागद्वया	२३१	७	निणमो	निचमो
१९५	२७	निधम	निधम छे	२३५	२	वृक्षोन्न	वृक्षान्न
१९५	२९	क्षयोपशम	क्षयोपशम	२४७	३	वाशलं	वर्गितं
२०३	२७	जैनभार्ग	जैनभार्गने योक्ष-	२५५	१४	पावा	पावो
		भार्ग		२६१	१३	न्यायसु	न्यायानु
२२२	११	शादिना	पदेशादिना	२६३	१५	यानौ	योनौ

